



УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ  
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

и

ЕВРОПСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА ЈАВНО ПРАВО

МЕЂУНАРОДНИ САВЕЗ ПРАВНИКА

ИНСТИТУТ ЗА УПОРЕДНО ПРАВО

СРПСКО УДРУЖЕЊЕ ЗА КРИВИЧНОПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

ИНСТИТУТ ЗА КРИМИНОЛОШКА И СОЦИОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

---

**ЗБОРНИК РАДОВА**  
„Правне празнине и пуноћа права“  
Том IV

**COLLECTION OF PAPERS**  
“Legal gaps and the completeness of law”  
Vol. IV

---

XII Научни скуп поводом Дана Правног факултета,  
Међународни научни скуп  
одржан 28. октобра 2023. год. на Палама

УДК 34(082)

ISBN 978-99938-57-86-0

Источно Сарајево, 2024. год.



UNIVERSITY OF EAST SARAJEVO  
FACULTY OF LAW

and

EUROPEAN PUBLIC LAW ORGANIZATION

INTERNATIONAL UNION OF LAWYERS

INSTITUTE FOR COMPARATIVE LAW

SERBIAN ASSOCIATION FOR CRIMINAL LEGAL THEORY AND PRACTICE

INSTITUTE OF CRIMINOLOGICAL & SOCIOLOGICAL RESEARCH

---

COLLECTION OF PAPERS

“Legal gaps and the completeness of law“

Vol. IV

ЗБОРНИК РАДОВА

„Правне празнине и пуноћа права“

Том IV

---

The XII Scientific conference on  
The occasion of the Day of the Faculty of Law,  
International scientific conference,  
held in Pale, 28 October 2023

UDC 34(082)

ISBN 978-99938-57-86-0

East Sarajevo, 2024

## **ЗБОРНИК РАДОВА**

ХII Научног скупа поводом Дана Правног факултета,  
који је у организацији  
Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву,  
и суорганизацији  
Европске организације за јавно право,  
Међународног савеза правника,  
Института за упоредно право,  
Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, и  
Института за криминолошка и социолошка истраживања,  
одржан 28. октобра 2023. год. на Палама, на тему:  
„ПРАВНЕ ПРАЗНИНЕ И ПУНОЋА ПРАВА“

### **Издавач**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву  
Алексе Шантића 3, 71420 Пале  
тел. 00387 57 226 609 / факс 00387 57 226 892  
<http://www.pravni.ues.rs.ba> / [dekanat@pravni.ues.rs.ba](mailto:dekanat@pravni.ues.rs.ba)

### **За издавача**

Проф. др Горан Марковић, декан

### **Коуредници**

Проф. др Димитрије Ђеранић  
Проф. др Радислав Лале  
Проф. др Свјетлана Ивановић  
Доц. др Ђорђе Мариловић  
Проф. др Самир Аличић

### **Лектор и коректор за српски језик**

Проф. др Нина Ђеклић

### **Лектор и коректор за енглески језик**

Мр Нинослава Радић, наставник страног језика

### **Техничка припрема**

Проф. др Димитрије Ђеранић  
Доц. др Ђорђе Мариловић  
Виши асс. Ђорђе Перишић, мр  
Виши асс. Ивана Лазаревић, ма  
Виши асс. Љубана Сладић, ма  
Виши асс. Брано Хаџи Стевић, ма

### **Штампа**

Графомарк, Лакташи

### **Тираж**

70 примјерака

Зборник је реферисан у HeinOnline, EBSCO OPEN ACCESS и Central and Eastern European Online Library (CEEOL)

## **COLLECTION OF PAPERS**

The XII Scientific conference on The occasion of The Day of The Faculty of Law,  
on general topic „Legal gaps and the completeness of law“, which is organized  
Faculty of Law, University of East Sarajevo,  
in cooperation with the  
European Public Law Organization,  
International Union of Lawyers,  
Institute for Comparative Law,  
Serbian Association for Criminal Legal Theory and Practice,  
and the Institute of Criminological & Sociological Research,  
on 28. October 2023, in Pale

### **Publisher**

Faculty of Law, University of East Sarajevo  
Alekse Šantića Str. 3, 71420 Pale  
phone. 00387 57 226 609 / fax 00387 57 226 892  
<http://www.pravni.ues.rs.ba> / [dekanat@pravni.ues.rs.ba](mailto:dekanat@pravni.ues.rs.ba)

### **For the Publisher**

Full Professor Goran Marković, dean

### **Edited by**

Associate Professor Dimitrije Ćeranić  
Associate Professor Radislav Lale  
Associate Professor Svjetlana Ivanović  
Assistant Professor Đorđe Marilović  
Full Professor Samir Aličić

### **Proofreading for the Serbian language**

Associate Professor Nina Ćeklić

### **Proofreading for the English language**

Ninoslava Radić, MA (Linguistics), English language teacher

### **Technical preparation**

Associate Professor Dimitrije Ćeranić  
Assistant Professor Đorđe Marilović  
Senior Teaching Assistant Đorđe Perišić  
Senior Teaching Assistant Ivana Lazarević  
Senior Teaching Assistant Ljubana Sladić  
Senior Teaching Assistant Brano Hadži Stević

### **Printing**

Grafomark, Laktaši

### **Circulation**

70 copies

COLLECTION OF PAPERS included in base of journals and e-books:  
HeinOnline, EBSCO OPEN ACCESS and Central and Eastern European Online  
Library (CEEOL)



*Зборник радова*  
**ПРАВНЕ ПРАЗНИНЕ И ПУНОЋА ПРАВА**

**Научни одбор**

Проф. др Миленко Крећа, бивши судија Међународног суда правде, судија *ad hoc* Европског суда за људска права, ранији члан Венецијанске комисије и Сталног арбитражног суда у Хагу, председник Научног одбора

Full Professor Spyridon Flogaitis, University of Athens, Faculty of Law, Director of the European Public Law Organization and President of the Board of Directors of EPLO, Greece

Академик проф. др Станко Бејатовић, члан Председништва Међународног савеза правника, Москва, председник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, председник Управног одбора Института за Криминолошка и социолошка истраживања у Београд, Србија

Проф. др Вид Јакулин, Правни факултет Универзитета у Љубљани, Словенија

Проф. др Борче Давитковски, Правни факултет „Јустинијан Први“ Универзитета „Св. Кирил и Методиј“ у Скопљу, Сјеверна Македонија

Проф. др Елена Геннадиевна Багреева, професор Департамента правовог регулирања економическој дејателности Финансовог универзитета при Правительстве Российской Федерации, член исполкома Международного союза юристов, Российская Федерация

Проф. др Владимир Чоловић, директор Института за упоредно право у Београду, Србија

Проф. др Велимир Ракочевић, Правни факултет Универзитета Црне Горе у Подгорици, Црна Гора

Проф. др Дарко Симовић, Криминалистичко полицијски универзитет, Београд

Проф. др Јуриј Топлак, Универзитет у Марибору, Словенија

Проф. др Горан Марковић, Правни факултет Универзитета у Источно Сарајеву, БиХ, Република Српска

Проф. др Туњица Петрашевић, Правни факултет Свеучилишта „Јосип Јурај Штросмајер“ у Осијеку, Хрватска

Проф. др Драган Гоцевски, Правни факултет „Јустинијан Први“ Универзитета „Св. Кирил и Методиј“ у Скопљу, Сјеверна Македонија

Prof. dr Péter Mezei, Associate Professor of Law, Associate Dean for International Affairs, Institute of Comparative Law, Faculty of Law, University of Szeged, Adjunct Professor (dosentti), University of Turku (Finland), Lecturer in Law, University of Toledo College of Law (USA), Visiting Professor, Université Jean Moulin Lyon III (France), Hungary

Prof. dr Velimir Živković, Associate Professor and Director of LLM ICL, IEL and ICGFR programs at University of Warwick School of Law, United Kingdom

Доц. др Дуња Дуић, Правни факултет Свеучилишта „Јосип Јурај Штросмајер“ у Осијеку, Хрватска  
Dr Jose Gustavo Prieto Munoz, Senior researcher at the Human Rights Center and the Programme Human Rights in Context at Ghent University, Belgium

**Организациони одбор**

Проф. др Горан Марковић, председник; Академик проф. др Станко Бејатовић;

Проф. др Владимир Чоловић; Проф. др Димитрије Ђеранић; Доц. др Сања Голијанин; Проф. др

Самир Аличић; Проф. др Свјетлана Ивановић; Доц. др Сања Крешталица; Доц. др Ђорђе Мариловић; Доц. др Драгана Дамјановић; Мр Нинослава Радић; Виши асистент Ђорђе Перишић, мр;

Виши асистент Ивана Лазаревић, ма; Виши асистент Љубана Сладић, ма;

Виши асистент Брано Хаџи Стевић, ма.

**Коуредници**

Проф. др Димитрије Ђеранић; Проф. др Радислав Лале; Проф. др Свјетлана Ивановић;

Доц. др Ђорђе Мариловић; Проф. др Самир Аличић

*Conference Proceedings*  
**LEGAL GAPS AND THE COMPLETENESS OF LAW**

**Scientific Committee**

- Prof. Milenko Kreća, Full Professor, University of Belgrade, Faculty of Law, former judge of the International Court of Justice, ad hoc judge of the European Court for Human Rights, former member of the Venice Commission and the Permanent Court of Arbitration, Serbia, President of the Board;
- Prof. Spiridon Flogaitis, Full Professor, University of Athens, Faculty of Law, Director of the European Public Law Organization and President of the Board of Directors of EPLO, Greece;
- Academician Stanko Bejatović, Full Professor, member of the Presidency of the International Union of Lawyers, Moscow, President of the Serbian Association for Criminal Legal Theory and Practice, President of the Board of Directors of the Institute for Criminological and Sociological Research, Belgrade, Serbia;
- Prof. Vid Jakulin, Full Professor, Faculty of Law, University of Ljubljana, Slovenia;
- Prof. Borče Davitkovski, Full Professor, Iustinianus Primus Faculty of Law, Ss Cyril and Methodius University in Skopje, North Macedonia;
- Prof. dr Elena Gennadievna Bagreeva, Full Professor of the Department of legal regulation of economic activity of the Financial University under the Government of the Russian Federation, member of the Executive Committee of the International Union of lawyers, member of the Association of Lawyers of Russia, academician of the Slavic Academy, Russian Federation;
- Prof. Vladimir Čolović, Full Professor, Principal of the Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia;
- Prof. Velimir Rakočević, Full Professor, Faculty of Law, University of Montenegro, Podgorica, Montenegro;
- Prof. Darko Simović, Full Professor, University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade, Serbia;
- Prof. Jurij Toplak, Full Professor, University of Maribor, Slovenia;
- Prof. Goran Marković, Full Professor, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina;
- Prof. Tunjica Petrašević, Full Professor, Faculty of Law, University "Josip Juraj Štrosmajer" in Osijek, Croatia;
- Prof. Dragan Gocevski, Full Professor, Iustinianus Primus Faculty of Law, Ss Cyril and Methodius University in Skopje, North Macedonia;
- Prof. Péter Mezei, Associate Professor of Law, Associate Dean for International Affairs, Institute of Comparative Law, Faculty of Law, University of Szeged, Adjunct Professor (dosenti), University of Turku (Finland), Lecturer in Law, University of Toledo College of Law (USA), Visiting Professor, Université Jean Moulin Lyon III (France), Hungary;
- Prof. Velimir Živković, Associate Professor and Director of LLM ICL, IEL and ICGFR programs at University of Warwick School of Law, United Kingdom;
- Prof. Dunja Duić, Associate Professor, Faculty of Law, University "Josip Juraj Štrosmajer" in Osijek, Croatia;
- Dr Jose Gustavo Prieto Munoz, Senior researcher at the Human Rights Center and the Programme Human Rights in Context at Ghent University, Belgium.

**Organizing Committee**

- Full Professor Goran Marković, President; Academician Full Professor Stanko Bejatović;
- Full Professor Vladimir Čolović; Associate Professor Dimitrije Čeranić; Assistant Professor Sanja Golijanin; Full Professor Samir Aličić; Associate Professor Svjetlana Ivanović;
- Assistant Professor Đorđe Marilović; Assistant Professor Dragana Damjanović; Ninoslava Radić, LL.M.; Senior Teaching Assistant Đorđe Perišić, LL.M.; Senior Teaching Assistant Ivana Lazarević, LL.M.; Senior Teaching Assistant Ljubana Sladić, LL.M.; Senior Teaching Assistant Brano Hadži Stević, LL.M.

**Co-editors**

- Associate Professor Dimitrije Čeranić; Associate Professor Radislav Lale;
- Associate Professor Svjetlana Ivanović; Assistant Professor Đorđe Marilović; Full Professor Samir Aličić

Финансијску подршку у организацији XII Научног скупа поводом Дана Правног факултета на општу тему „Правне празнине и пуноћа права“, који је одржан 28. октобар 2023. год. на Палама, пружио нам је неколико истакнутих институција и појединаца на чему им искрено захваљујемо.

Посебну захвалност исказујемо:

**ПОКРОВИТЕЉУ СКУПА – ОЛИМПИЈСКОМ ЦЕНТРУ ЈАХОРИНА,  
директору Олимпијског центра г. Дејану Љевнаићу,**

**Предсједнику Републике Српске,  
г. Милораду Додику,**

**Предсједнику Владе Републике Српске,  
г. Радовану Вишковићу,**

**Министарству за научнотехнолошки развој и високо образовање  
Републике Српске, министру доц. др Жељку Будимиру,**

**Нотарској комори Републике Српске,  
предсједнику др Бориславу Радићу**

**Адвокатској комори Републике Српске,  
предсједнику г. Далибору Мрши**

**Републичкој управи за геодетске и имовинско-правне послове  
Републике Српске, директору мр Драгану Станковићу**

**Д.о.о. Милкус, Пале, г. Миомиру Кузмуку**

**Адвокату из Бијељине, г. Горану Василићу**

**Начелнику Општине Источно Ново Сарајево, г. Јовану Катићу**

**Начелнику Општине Источна Илица, г. Маринку Божовићу**

**Начелнику Општине Трново, г. Драгомиру Гаговићу**

**Начелнику Општине Калиновик, г. Радомиру Сладоју**



**Компанији Параграф лекс из Београда**

Уз спремност за наставком сарадње на обострану корист и задовољство, а прије свега на ползу свим правним посленицима, уз жељу за унапређењем правног поретка Републике Српске, још једном захваљујемо свим институцијама и појединцима који су нам помогли у припреми и одржавању **XII Научног скупа поводом Дана Правног факултета, који је по броју референата, држава из којих долазе и броју саопштених реферата, у 2023. години био највећи научни скуп у области права у југо-источној Европи и можда чак и највећи у Европи.**

С поштовањем,

ДЕКАН  
Проф. др Горан Марковић

Several prominent institutions and individuals provided to us the financial support for the organization of the XII Scientific Conference on the Occasion of the Day of the Faculty of Law on the general topic „LEGAL GAPS AND THE COMPLETENESS OF LAW“, which was held in Pale on 28 October 2023. We are sincerely grateful to them.

We particularly thank to:

**The Sponsor of the Conference Olympic center Jahorina,  
Director of the Olympic center Mr. Dejan Ljevnaić,**

**President of the Republika Srpska,  
Mr. Milorad Dodik,**

**President of the Government of the Republika Srpska,  
Mr. Radovan Višković,**

**The Ministry of Scientific and Technological Development and Higher Education,  
Minister Assistant Professor Željko Budimir,**

**Notary Chamber of the Republika Srpska,  
President dr. Borislav Radić**

**Bar Association of the Republika Srpska, President Mr. Dalibor Mrša**

**Republic administration for geodetic and property affairs, Republic of Srpska,  
Director Dragan Stanković, LL.M.**

**D.o.o. Milkus, Pale, Mr Miomir Kusmuk**

**Attorney from Bijeljina, Mr. Goran Vasilčić**

**Mayor of the Municipality of Istočno Novo Sarajevo, Mr. Jovan Katić**

**Mayor of the Municipality of Istočna Ilidža, Mr. Marinko Božović**

**Mayor of the Municipality of Trnovo, Mr. Dragomir Gagović**

**Mayor of the Municipality of Kalinovik, Mr. Radomir Sladoje**



**Company Paragraf Lex, Belgrade**

With the readiness to continue cooperation for mutual benefit and satisfaction, and above all for the benefit of all legal professionals, with the desire to improve the legal order of the Republic of Srpska, we once again thank all the institutions and individuals who helped us in the preparation and holding of the XII Scientific Conference on the Occasion of the Day of the Faculty of Law, which in 2023 was the largest scientific conference in the field of the legal sciences in Southeast Europe and maybe the largest in Europe in terms of the number of referees, the countries from which they come and the number of published papers.

Sincerely yours,

DEAN  
Professor Goran Marković

## САДРЖАЈ

|                 |    |
|-----------------|----|
| ПРЕДГОВОР ..... | XV |
|-----------------|----|

### КРИВИЧНОПРАВНА СЕКЦИЈА

|                                                                                                                                                                                                                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Академик проф. др Миодраг Н. Симовић</i><br><i>Проф. др Владимир М. Симовић</i><br>ПРАВНА КВАЛИФИКАЦИЈА КРИВИЧНОГ ДЈЕЛА У СВЕТЛУ<br>ПРИНЦИПА ЗАКОНИТОСТИ У ДОМАЋЕМ И<br>МЕЂУНАРОДНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ .....                                               | 1   |
| <i>Проф. др Милан Вујанић</i><br><i>Драган Станишић</i><br><i>Веселинка Јовичић</i><br><i>Мр Горан Милошевић</i><br>ПРИМЈЕНА ЗООБС-А И ПРАВИЛНИКА О САОБРАЋАЈНИМ<br>ЗНАКОВИМА ... БИХ, ОД УТИЦАЈА НА КРИВИЧНЕ,<br>ЦИВИЛНЕ И ПРЕКРШАЈНЕ ПОСТУПKE У БИХ ..... | 24  |
| <i>Проф. др Милан Вујанић</i><br><i>Др Драган Обрадовић</i><br><i>Милан Божовић</i><br>ПРОПУСТИ ПРИЛИКОМ ВРШЕЊА УВИЂАЈА САОБРАЋАЈНЕ<br>НЕЗГОДЕ – УЗРОК МОГУЋИХ ПРОБЛЕМА У СУДСКОЈ<br>ПРАКСИ.....                                                            | 39  |
| <i>Проф. др Ана Мантарова</i><br>КРИМИНАЛИТЕТ У БУГАРСКОЈ: ПЕРЦЕПЦИЈЕ И РЕАКЦИЈЕ .....                                                                                                                                                                      | 53  |
| <i>Проф. др Саша Кнежевић</i><br>ПРИМЕНА МЕЂУНАРОДНОПРАВНИХ СТАНДАРДА<br>ОБАВЕЗНОСТИ ОДБРАНЕ ОКРИВЉЕНОГ У ПРАВУ СРБИЈЕ .....                                                                                                                                | 66  |
| <i>Проф. др Лали Патиашвили</i><br>КАЖЊАВАЊЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ: ОСНОВНИ ИЗАЗОВИ.<br>СЛУЧАЈ ГРУЗИЈА .....                                                                                                                                                    | 82  |
| <i>Проф. др Младенка Говедарица</i><br>ЗАХТЈЕВ ЗА ЗАШТИТУ ЗАКОНИТОСТИ У КРИВИЧНОМ<br>ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ .....                                                                                                                                        | 102 |

|                                                                                                                                                                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Проф. др Садмир Каровић</i><br><i>Проф. др Марина М. Симовић</i><br>ПРЕТХОДНИ ПОСТУПАК КРОЗ ПРИЗМУ СТАНДАРДА<br>ДОКАЗИВАЊА – НОРМА И ПРАКСА.....                                                                                              | 115 |
| <i>Мајор Бранко Лештанин, ма</i><br><i>Проф. др Жељко Никач</i><br>КРАТАК ОСВРТ НА НАЦРТ НОВЕЛА У ОБЛАСТИ ОРУЖЈА И<br>МУНИЦИЈЕ У СРБИЈИ.....                                                                                                     | 132 |
| <i>Проф. др Стела Ботнари</i><br><i>Вероника Познекова</i><br>КОРУПЦИЈА КАО КЉУЧНИ ФАКТОР<br>КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА.....                                                                                                                           | 153 |
| <i>Проф. др Драгана Чворовић</i><br><i>Проф. др Вари Винце</i><br>ПРАВО НА ПОШТОВАЊЕ ПРИВАТНОГ И ПОРОДИЧНОГ<br>ЖИВОТА И ПРЕТРЕСАЊЕ КАО ДОКАЗНА РАДЊА У<br>КРИВИЧНОПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ –<br>УСКЛАЂЕНОСТ СА ЕВРОПСКИМ СТАНДАРДИМА ..... | 168 |
| <i>Проф. др Љубиша Здравковић</i><br><i>Др Срђан Алексић</i><br>КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ КАО СРЕДСТВО ЗА СУЗБИЈАЊЕ<br>КРИМИНАЛИТЕТА .....                                                                                                               | 186 |
| <i>Проф. др Марко Миловић</i><br>ХАПШЕЊЕ ПРИ ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА – ТЗВ.<br>ГРАЂАНСКО ХАПШЕЊЕ – РИЗИЦИ, ОПАСНОСТИ И<br>ДИЛЕМЕ .....                                                                                                           | 203 |
| <i>Доц. др Игор Петковић</i><br>СУДСКА ПРАКСА НИЈЕ ИЗВОР КРИВИЧНОГ ПРАВА У БОСНИ И<br>ХЕРЦЕГОВИНИ! .....                                                                                                                                         | 218 |
| <i>Доц. др Давид Том</i><br>УПОРЕДНОПРАВН АНАЛИЗА КРАЂЕ ИДЕНТИТЕТА У<br>МАЂАРСКОЈ И ФРАНЦУСКОЈ .....                                                                                                                                             | 229 |
| <i>Доц. др Гојко Шетка</i><br><i>Доц. др Предраг Поповић</i><br>ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА И ПРЕВЕНЦИЈА<br>КРИМИНАЛИТЕТА – ТРЕНУТНО СТАЊЕ И<br>ПЕРСПЕКТИВЕ.....                                                                                        | 242 |

|                                                                                                                                                                   |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Научни сарадник др Младен Јеличић</i><br>СУДИЈСКО РАСУЂИВАЊЕ И ПРИМЕНА ПРАВА У<br>ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ .....                                                   | 267 |
| <i>Научни сарадник др Гордана Николић</i><br>ПРАЗНИНЕ У ПРИМЕНИ НОВЧАНЕ КАЗНЕ КОД<br>ИМОВИНСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У ЗАКОНОДАВСТВУ И<br>ПРАКСИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ..... | 284 |
| <i>Научни сарадник др Јасмина Игачки</i><br>ДИГИТИЛИЗАЦИЈА ЗАТВОРСКОГ СИСТЕМА –<br>КОРАК КА БУДУЋНОСТИ.....                                                       | 304 |
| <i>Судија Марина Барбир</i><br><i>Судија др Бојана Станковић</i><br>ПРИКУПЉАЊЕ И УПОТРЕБА ЕЛЕКТРОНСКИХ<br>ДОКАЗА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ .....                       | 326 |
| <i>Виши асистент Љубана Сладић, ма</i><br>РАД У ЈАВНОМ ИНТЕРЕСУ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ –<br>НОРМАТИВНИ ОКВИР И СТАЊЕ У ПРАКСИ .....                                  | 354 |
| <i>Јавни тужилац Гордана Крстић</i><br>НОВИНЕ У РЕГУЛИСАЊУ УСТАВНОГ ПОЛОЖАЈА<br>ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ<br>НА САМОСТАЛНОСТ .....                    | 373 |
| <i>Адвокат Јована Костић, ма</i><br>ДИВЕРЗИОНЕ МЕРЕ У СИСТЕМУ МАЛОЛЕТНИЧКОГ<br>КРИВИЧНОГ ПРАВОСУЂА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ .....                                         | 396 |
| ЛИСТА РЕЦЕНЗЕНАТА.....                                                                                                                                            | 415 |

## CONTENTS

|                |     |
|----------------|-----|
| FOREWORD ..... | XVI |
|----------------|-----|

### CRIMINAL LAW SECTION

|                                                                                                                                                                                                                                                                               |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Academician Full Professor Miodrag N. Simović, LL.D.</i><br><i>Full Professor Vladimir M. Simović, LL.D.</i><br>LEGAL QUALIFICATION OF THE CRIMINAL OFFENSE IN THE<br>LIGHT OF THE PRINCIPLE OF LEGALITY IN DOMESTIC AND<br>INTERNATIONAL CRIMINAL LAW .....               | 1   |
| <i>Full professor Milan Vujanić, LL.D.</i><br><i>Dragan Stanišić</i><br><i>Veselinka Jovičić</i><br><i>Mr. Goran Milošević</i><br>APPLICATION OF ZOOPS AND THE RULES ON TRAFFIC<br>SIGNS ... BIH, FROM THE INFLUENCE ON CRIMINAL,<br>CIVIL AND MINOR PROCEEDINGS IN BIH ..... | 24  |
| <i>Full professor Milan Vujanić, LL.D.</i><br><i>Judge Dragan Obradović, LL.D.</i><br><i>Milan Božović</i><br>OMISSIONS DURING TRAFFIC ACCIDENT INVESTIGATION–<br>CAUSE OF POSSIBLE PROBLEMS IN COURT PRACTICE .....                                                          | 39  |
| <i>Full Professor Anna Mantarova, LL.D.</i><br>CRIME IN BULGARIA: PERCEPTIONS AND REACTIONS .....                                                                                                                                                                             | 53  |
| <i>Full Professor Saša Knežević, LL.D.</i><br>THE APPLICATION OF INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS<br>REGARDING THE OBLIGATION OF DEFENSE FOR THE<br>ACCUSED IN SERBIAN LAW .....                                                                                                 | 66  |
| <i>Prof. dr Lali Papiashvili, LL.D.</i><br>ADJUDICATING DOMESTIC VIOLENCE:<br>MAJOR CHALLENGES. CASE OF GEORGIA .....                                                                                                                                                         | 82  |
| <i>Full Professor Mladenka Govedarica, LL.D.</i><br>REQUEST FOR PROTECTION OF LEGALITY IN THE CRIMINAL<br>PROCEDURE OF THE REPUBLIC OF SRPSKA .....                                                                                                                           | 102 |



*Full Professor Sadržir Karović, LL.D.*

*Full Professor Marina M. Simović, LL.D.*

PRELIMINARY PROCEEDINGS THROUGH THE PRISM OF  
EVIDENTIARY STANDARD NORMS AND CASE LAW .....115

*Branko Leštanin, LL.M*

*Full Professor Željko Nikač, LL.D.*

A BRIEF REVIEW OF THE DRAFT LAW'S NOVELTY IN  
THE FIELD OF WEAPONS AND AMMUNITION IN SERBIA ..... 132

*Associate professor Stela Botnaru, LL.D.*

*Veronika Pozneakova*

CORRUPTION AS A CRUCIAL FACTOR OF  
HUMAN RIGHTS' VIOLATIONS.....153

*Associate professor Dragana Čvorović, LL.D.*

*Associate professor Vince Vari, LL.D.*

THE RIGHT TO RESPECT FOR PRIVATE AND FAMILY LIFE  
AND SEARCH AS AN EVIDENTIARY ACTION IN CRIMINAL  
PROCEDURE LEGISLATION OF SERBIA—COMPLIANCE WITH  
THE EUROPEAN STANDARDS ..... 168

*Associate Professor Ljubiša Zdravković, LL.D.*

*Lawyer Srđan Aleksić, LL.D.*

CRIMINAL SANCTIONS AS A MEANS OF CURBING CRIME..... 186

*Associate Professor Marko Milović, LL.D.*

ARREST IN THE COMMISSION OF A CRIMINAL OFFENSE—  
VV. CIVIL ARREST—RISKS, DANGERS, AND DILEMMAS .....203

*Assistant Professor Igor Petković, LL.D.*

CASE LAW IS NOT A SOURCE OF CRIMINAL LAW  
IN BOSNIA AND HERZEGOVINA! ..... 218

*Senior lecturer Dr. Dávid Tóth, LL.D*

A COMPARATIVE EXAMINATION OF IDENTITY THEFT  
LAWS IN HUNGARY AND FRANCE ..... 229

*Assistant Professor Gojko Šetka, LL.D.*

*Assistant Professor Predrag Popović, LL.D.*

POLICE POWERS AND CRIME PREVENTION –  
CURRENT SITUATION AND PERSPECTIVES.....242

*Mladen Jeličić, LL.D.*

|                                                                             |     |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----|
| JUDICIAL REASONING AND APPLICATION<br>OF LAW IN MISDEMEANOR PROCEDURE ..... | 267 |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----|

*Gordana Nikolić, LL.D.*

|                                                                                                                             |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| GAPS IN THE APPLICATION OF FINES FOR PROPERTY<br>OFFENSES IN THE LEGISLATION AND PRACTICE<br>OF THE REPUBLIC OF SERBIA..... | 284 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

*Jasmina Igrački, LL.D.*

|                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------|-----|
| DIGITILIZATION OF THE PRISON SYSTEM—A STEP TOWARD<br>THE FUTURE..... | 304 |
|----------------------------------------------------------------------|-----|

*Judge Marina Barbir*

*Judge Bojana Stanković, LL.D.*

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| COLLECTING AND USING ELECTRONIC<br>EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS ..... | 326 |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|

*Senior Assistant Ljubana Sladić, LL.M.*

|                                                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| COMMUNITY SERVICE IN THE REPUBLIC OF SRPSKA –<br>NORMATIVE FRAMEWORK AND SITUATION IN PRACTICE ..... | 354 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

*Public prosecutor Gordana Krstić*

|                                                                                                                                          |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| NEW AMANDMENTS REGULATING THE CONSTITUTIONAL<br>POSITION OF THE PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE<br>WITH SPECIAL IMPACT ON ITS AUTHONOMY ..... | 373 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

*Jovana Kostić, LL.M*

|                                                                                              |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| DIVERSION MEASURES IN THE JUVENILE CRIMINAL<br>JUSTICE SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA..... | 396 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                         |     |
|-------------------------|-----|
| LIST OF REVIEWERS ..... | 423 |
|-------------------------|-----|

## ПРЕДГОВОР

Суду научне јавности предајемо Зборник радова „Правне празнине и пуноћа права“, који је резултат научног скупа који је по дванаести пут одржан поводом Дана Правног факултета. На скупу који је одржан октобра 2023. године, **206 аутора и коаутора, са три континента, из 23 државе** (Русија, Грчка, Кина, Италија, Мађарска, Шпанија, Куба, Мексико, Турска, Бугарска, Румунија, Грузија, Молдавија, Кипар, Холандија, Данска, Шведска, Србија, Сјеверна Македонија, Хрватска, Словенија, Црна Гора и БиХ са ауторима из Републике Српске и Федерације БиХ), саопштили су 162 реферата на српском, руском, енглеском, италијанском, шпанском односно матерњим језицима учесника.

Овај скуп био је **највећи одржани скуп у области права на простору југо-источне Европе, као и један од највећих на тлу цијеле Европе у 2023. години, а можда чак и највећи.**

Саорганизатори научног скупа били су Међународни савез правника (*International Union of Lawyers*), Европска организација за јавно право (*European Public Law Organization*), Институт за упоредно право, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.

У зборнику је на преко **2400 страница у пет томова објављено 111 радова од 146 аутора и коаутора из 19 држава** (Русија, Грчка, Италија, Мађарска, Шпанија, Куба, Мексико, Турска, Бугарска, Румунија, Грузија, Молдавија, Кипар, Шведска, Србија, Сјеверна Македонија, Хрватска, Црна Гора и БиХ са ауторима из Републике Српске и Федерације БиХ). Трећина радова објављена је на свјетским језицима (енглески, руски и италијански).

Научни скуп који се одржава поводом Дана Правног факултета категорисан је и класификован од стране Министарства за наунотехнолошки развој и високо образовање Републике Српске као **међународни научни скуп од посебног значаја прве категорије**, и један је од три најбоље класификована и категорисана научна скупа из свих научних области у држави.

Аутори су се бавили разноврсним питањима правне теорије и праксе, из свих правних научних дисциплина. Њихов циљ био је да самостално и критички анализирају правна начела и институте, да подвргну критици правне теорије и позитивно право и да дају научни допринос развоју правне теорије и усавршавању правних система. Мултиметодолошки приступ, који краси не само зборник у цјелини, него и појединачне радове, омогућио је да научна анализа буде свестрана и богата, а постигнути научни резултати значајни за унапређење правних наука.

Вјерујемо да ће посленици правних наука наћи довољно добрих научних анализа, интригантних ставова и полазишта за нове научне анализе. Надамо се и да ће носиоци јавних функција и правници практичари наћи одговоре на бројна питања која су им се јављала у политичкој и правној пракси, те да ће ови одговори постати основ за промишљање и усвајање нових позитивноправних рјешења.

На тај начин, овај зборник ће испунити своју сврху. Он ће представљати допринос развоју правних наука, и то у тешким друштвеним и политичким приликама, у којима се пред посленицима правних наука јављају бројни изазови и тешко рјешива теоријска и практична питања.

У Источном Сарајеву, Пале, октобра 2024. год.

*Уредници Зборника радова*  
Проф. др Димитрије Ћеранић  
Проф. др Радислав Лале  
Проф. др Свјетлана Ивановић  
Доц. др Ђорђе Мариловић  
Проф. др Самир Аличић

## FOREWORD

We present to the scientific public the Proceedings “Legal gaps and the completeness of law”, which is the result of the scientific conference held for the twelfth time on the occasion of the Day of the Faculty of Law. At the conference held in October 2023, **206 authors and co-authors, from three continents and 23 countries** (Russia, Greece, China, Italy, Hungary, Spain, Cuba, Mexico, Turkey, Bulgaria, Romania, Georgia, Moldova, Cyprus, the Netherlands, Denmark, Sweden, Serbia, North Macedonia, Croatia, Slovenia, Montenegro and Bosnia and Herzegovina with authors from the Republika Srpska and the Federation of Bosnia and Herzegovina), presented 162 reports in Serbian, Russian, English, Italian, Spanish that is, in their native languages. This was the **largest conference held in the field of law in Southeast Europe, as well as one of the largest, perhaps the largest one, in Europe in 2023.**

The co-organizers of the scientific conference were the International Union of Lawyers, the European Public Law Organization, the Institute for Comparative Law, the Institute for Criminological and Sociological Research and the Serbian Association for Criminal Law Theory and Practice. The Proceedings contain over **2,400 pages in five volumes with 111 works by 146 authors and co-authors from 19 countries** (Russia, Greece, Italy, Hungary, Spain, Cuba, Mexico, Turkey, Bulgaria, Romania, Georgia, Moldova, Cyprus, Sweden, Serbia, North Macedonia, Croatia, Montenegro and Bosnia and Herzegovina with authors from Republika Srpska and the Federation of BiH). A third of the papers were published in world languages (English, Russian and Italian). The scientific conference held on the occasion of the Day of the Faculty of Law is categorized and classified by the Ministry of Scientific and Technological Development and Higher Education of the Republika Srpska as an **international scientific conference of the special importance of the first category** and is one of the three best classified and categorized scientific meetings from all scientific areas in the state.

The authors dealt with various issues of legal theory and practice, in all legal disciplines. Their goal was to independently and critically analyze legal principles and institutes, to subject legal theory and positive law to criticism, and to make a scientific contribution to the development of legal theory and the improvement of legal systems. The multi-methodological approach, which adorns not only the collection as a whole, but also individual papers, made it possible for the scientific analysis to be versatile and rich, and the achieved scientific results significant for the improvement of legal sciences. We believe that students of legal sciences will find enough good scientific analyses, intriguing positions and starting points for new scientific analyses. We also hope that public office holders and legal practitioners will find answers to numerous questions that have arisen in their political and legal practice, and that these answers will become the basis for reflection and adoption of new positive legal solutions. In this way, this collection will fulfill its purpose. It will represent a contribution to the development of legal sciences, especially in difficult social and political circumstances, in which numerous challenges and difficult-to-solve theoretical and practical questions arise before the practitioners of legal sciences.

In East Sarajevo, Pale, October 2024

*Editors-in-Chief*

Associate Professor Dimitrije Čeranić

Associate Professor Radislav Lale

Associate Professor Svjetlana Ivanović

Assistant Professor Đorđe Marilović

Full Professor Samir Aličić

*Academician Full Professor Miodrag N. Simović, LL.D.*

Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina  
Faculty of Law, University of Bihac  
European Academy of Sciences and Arts  
Russian Academy of Natural Sciences

*Full Professor Vladimir M. Simović, LL.D.*

Prosecutor's Office of BiH  
Faculty of Security and Protection of the Independent University of Banja  
Luka

## **LEGAL QUALIFICATION OF THE CRIMINAL OFFENSE IN THE LIGHT OF THE PRINCIPLE OF LEGALITY IN DOMESTIC AND INTERNATIONAL CRIMINAL LAW**

*Criminal and other secondary laws are the fundamental source of modern national (internal) criminal law, not only in Bosnia and Herzegovina but also in other developed countries. This approach excludes the application of unwritten (common) law, case law, or analogy in the creation of criminal law norms, even when there are legal gaps. However, these supplementary, auxiliary sources of criminal law have not lost their importance even today, both in national criminal law and in international criminal law, especially if their application is exceptional, justified, purposeful, and rational, and reduced to the minimum possible extent. Namely, with the legal qualification of certain criminal offenses in specific cases by the criminal (national or international) justice bodies, situations can often arise, either with regard to the elements of being or when determining the existence of the conditions for punishment, where the application of additional sources (jurisprudence, legal science, common law rules, etc.) is absolutely necessary and justified, but always based on strict respect for the principle of legality.*

*In the paper, the authors analyze the most significant aspects of the application of certain sources of legal norms in the legal qualification of criminal offenses (criminal matter) before criminal justice bodies in domestic and international criminal law, that is, the problems that may arise in concrete practice and ways of solving them. In particular, the authors consider the general and specific concepts and elements of a criminal offense, the place and role of sources of criminal law, and the role of interpretation and analogy in criminal law. We consider the concept and elements of criminal offense in international criminal law, as well as the role of interpretation and analogy among these sources, as a necessary precondition for solving this problem.*

**Key words:** Sources; Criminal Law; Court; Criminal offense; Interpretation.

## 1. INTRODUCTION

It follows from the legal definition of all four criminal laws applied in Bosnia and Herzegovina that the criminal offense consists of several different elements, which are divided into: a) general and b) special elements. A criminal offense, according to all four criminal laws (Article 20 of the Criminal Code of BiH,<sup>1</sup> Article 21 of the Criminal Code of the Federation of BiH,<sup>2</sup> Article 21 of the Criminal Code of the Brčko District of BiH<sup>3</sup>), represents an illegal act that is prescribed by law as a criminal offense, the characteristics of which are prescribed by the law and for which the law prescribes criminal sanction. The Criminal Code of the Republika Srpska<sup>4</sup> defines the concept of criminal offense (Article 17) in a slightly different way. According to this legal solution, criminal offense is an illegal act that violates or endangers protected values and which, due to its danger or harmfulness, is determined by the law as a criminal offense and for which a criminal sanction is prescribed.<sup>5</sup>

The basis of all these determinations of the criminal offense contains the basic principle of modern criminal law - the principle (doctrine) of

---

<sup>1</sup> Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, *Official Gazette of Bosnia and Herzegovina*, no. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, 46/21, 31/23 and 47/23.

<sup>2</sup> Criminal Code of the Federation of BiH, *Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina*, no. 36/03, 21/04, 69/04, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17 and 31/23.

<sup>3</sup> Criminal Code of Brčko District of BiH, *Official Gazette of Brčko District of Bosnia and Herzegovina*, no. 19/20.

<sup>4</sup> Criminal Code of the Republika Srpska, *Official Gazette of the Republika Srpska*, no. 64/17, 104/18, 15/21 and 89/21.

<sup>5</sup> See. M.Babić, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Grafomark, Banja Luka 2021, 35–37.

legality. The principle of legality<sup>6</sup> is not only a basic principle of criminal law, but is also one of the standards of international human rights law (Article 7 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms<sup>7</sup>). Its significance is indicated by the fact that no one can be imposed a sentence or other criminal sanction that was not defined as a criminal offense by the law, before it was committed, nor can a person be imposed a sentence or other criminal sanction that was not prescribed by the law before the criminal offense was committed. Most often, this principle is expressed by the maxim *nullum crimen, nulla poena, sine lege* (no crime, no punishment, without law). At the basis of this principle<sup>8</sup> is the realization of the guarantee (protective) function of criminal law, where the protection of freedoms and rights of the perpetrator of the criminal offense is guaranteed, thereby setting up an effective barrier to arbitrariness, autocracy and possible abuses of the organs of criminal repression.

In terms of respect for the principle of legality, criminal offenses and criminal sanctions are only prescribed by the law. Thus, no one can be imposed a sentence or other criminal sanction for an offense which was not prescribed by the law of international law as a criminal offense, and for which no punishment was prescribed by law, before it was committed, (Article 3 of the Criminal Code of BiH). In the same way, Article 4 of the CC of the Federation of BiH, that is, Article 4 of the CC of Brčko District of BiH, or Article 2 of the CC of the Republika Srpska, guarantee this principle.

---

6 See. V. Grozdanić, M. Škorić, *Uvod u kazneno pravo, Opšti dio*, Pravni fakultet, Rijeka 2009, 23–24.

<sup>7</sup> This convention was signed in Rome on 4 November 1950, and entered into force on 3 September 1953. Bosnia and Herzegovina ratified this convention on 12 July 2002. The Convention was published in the Official Gazette of Bosnia and Herzegovina, no. 6/99. In this paper, the Convention is used in the text amended by the provisions of Protocol No. 14 (CETS No. 194) from the date of its entry into force on 1 June 2010. The text of the Convention was previously amended in accordance with the provisions of Protocol No. 3 (ETS No. 45), which entered into force on 21 September 1970, Protocol No. 5 (ETS No. 55), which entered into force on 20 December 1971, and Protocol No. 8 (ETS No. 118), which entered into force on 1 January 1990, and also contains the text of Protocol No. 2 (ETS No. 44), which, in accordance with Article 5(3) of the same Protocol, became an integral part of the Convention since its entry into force on 21 September 1970. All provisions that were amended or added to these Protocols were replaced by Protocol No. 11 (ETS No. 155) on the date of its entry into force on 1 November 1998. From that date, Protocol No. 9 (ETS No. 140), which entered into force on 1 October 1994, was repealed, and Protocol No. 10 (ETS No. 146) lost its purpose.

<sup>8</sup> See. D. Jovašević, „Princip zakonitosti u krivičnom pravu“, *Perjanik* 27/2012, 17–26.

In legal theory, it is emphasized that the principle of legality has multiple effects:<sup>9</sup>

a) excludes the application of unwritten, common law (*nullum crimen sine lege scripta*),

b) prohibits retroactive (reversible) application of the law to cases that occurred before its entry into force (while this principle suffers certain exceptions in the case of application of the most lenient law),

c) requires that the norms defining the characteristics of criminal offenses be clear, comprehensible, concrete and precise in order to be able to unequivocally conclude in which cases there is a criminal offense and which criminal offense (*nullum crimen sine lege certa*),

d) excludes the application of analogy (*nullum crimen sine stricta*).<sup>10</sup> It is precisely this principle that positive criminal legislation in general is mostly based on today, including the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina.

## 2. GENERAL AND SPECIAL TERM AND ELEMENTS OF CRIMINAL OFFENSE

General (basic) elements are contained in every criminal offense and without them, that is, in the absence of one of them, any of them, there is no criminal offense as a public law delict. They make his general characteristics.<sup>11</sup> Special elements are specific, special for each individual criminal offense provided for in a special part of criminal laws. Criminal offenses that contain the same general, basic elements are distinguished from each other by these special elements. Practically, through special elements of each criminal offense, its general elements manifest themselves.<sup>12</sup>

The general concept of a criminal offense consists of the following objective elements:<sup>13</sup> a) human action (consequence caused by human action), b) illegality of the offense, and c) definition of the offense in the law. These elements can be: a) material (real), and b) formal (normative) elements. We also differ: a) descriptive (expositive) elements of criminal offense - physical or psychological circumstances that can be understood on the basis of everyday experience, and b) normative elements of criminal

---

<sup>9</sup> See. B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb 2007, 39–43.

<sup>10</sup> See. D. Jovašević, "Princip zakonitosti od Valtazara Bogišića do današnjih dana", *Spomenica Valtazaru Bogišiću*, Beograd 2011, 395–408.

<sup>11</sup> K. Turković et al., *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb 2013, 28–29.

<sup>12</sup> Ž. Horvatić, *Kazneno pravo, Opći dio I*, Pravni fakultet, Zagreb 2003, 8–9.

<sup>13</sup> See. Z. Stojanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Dosije, Beograd 2022, 90–93.



offense - circumstances that include legal or cultural norm and imply some evaluation.<sup>14</sup>

On the other hand, special elements of criminal offense appear only in some criminal offenses and are absent in other offenses. These are unstable, variable elements that make the essence of a criminal offense as a set of special elements that characterize a specific criminal offense.<sup>15</sup> This is, in fact, legal definition of a specific criminal offense. Namely, every criminal offense has its own special elements that distinguish it from other criminal offenses. These special elements make its special physiognomy and specificity. The essence of criminal offense is created by determining the common characteristics that appear in life at the same offense in different forms of manifestation. We get elements by generalizing these characteristics, and by summarizing and connecting them, we get the essence of a specific criminal offense.

The essence of a criminal offense (legal essence) is a set of special characteristics of criminal offense.<sup>16</sup> It is the totality of mandatory special characteristics of a certain criminal offense by which it differs from all other offenses in the law. Or, it is a set of different characteristics that define certain, specific criminal offense and distinguish it from other offenses.<sup>17</sup> In theory, the set of elements of criminal offense is called its being, body or composition (*corpus*). However, the term essence of criminal offense (*corpus delicti*) can also be understood in a procedural sense. It is a set of physical components of a criminal offense as means of its execution, products of a criminal offense, and especially traces of criminal offense.<sup>18</sup> This means that the essence of the criminal offense has been realized if the factual complex of the specific case corresponds to the legal description of that criminal offense. Essence, therefore, derives from the legal concept of criminal offense.<sup>19</sup> The essence of criminal offense includes all the characteristics of a certain criminal offense and it manifests what the prohibited behavior consists of.<sup>20</sup>

---

<sup>14</sup> P. Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet, Zagreb 2004, 128.

<sup>15</sup> In legal theory, there is understanding according to which the term „essence of criminal offense“ may be replaced with them „legal description of criminal offense“. (B. Zlatarić, M. Damaška, *Rječnik krivičnog prava i postupka*, Informator, Zagreb 1966, 35).

<sup>16</sup> M. Radovanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Savremena administracija, Beograd 1975, 61–62.

<sup>17</sup> N. Mrvić Petrović, *Krivično pravo*, Službeni glasnik, Beograd 2005, 72.

<sup>18</sup> M. Radovanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Savremena administracija, Beograd 1975, 62.

<sup>19</sup> Z. Tomić, *Krivično pravo, Krivično djelo*, Pravni fakultet, Sarajevo 2007, 90.

<sup>20</sup> V. Grozdanić, M. Škorić, *Uvod u kazneno pravo, Opći dio*, Pravni fakultet, Rijeka 2009, 78–79.

In legal theory, there are different understandings of the relationship between the essence of the criminal offense and legal description of the offense. Thus, according to one understanding, the essence of the criminal offense should be distinguished from the "legal description of the criminal offense". Namely, legal description of the offense must contain the essence of the criminal offense, but more broadly it can encompass other elements that are not within the characteristics of its essence (e.g. the objective condition of incrimination).<sup>21</sup> According to another understanding, the term "essence of a criminal offense" can be replaced by the term "legal description of a criminal offense". This is, in fact, the legal definition of a specific criminal offense.

Almost every criminal offense has its own special elements that distinguish it from other criminal offenses. These special elements make its special physiognomy and specificity. The essence of a criminal offense is created by determining the common characteristics that appear in life of the same offense - in different forms of manifestation.<sup>22</sup> By generalizing these characteristics, we get elements, and by summarizing and connecting them, we get the essence of a specific criminal offense.<sup>23</sup> The essence of the criminal offense expresses what the prohibited behavior consists of, what is the "wrong" content of the criminal offense. It contains everything that is typical for a criminal offense.<sup>24</sup>

There are two types of special elements of criminal offense:<sup>25</sup> a) mandatory special elements - action, consequence, subject and object of a criminal offense, and b) possible special elements - method, means, time and place of commission, personal relationships and circumstances of the perpetrator, special intention, objective condition of incrimination. Further, all the characteristics of a criminal offense can be divided into: a) descriptive (expositive) - which can be understood with the senses by observing based on experience, and b) normative - which refer to a legal concept.<sup>26</sup> According to another understanding in legal theory, the following are distinguished: a) objective (external) elements of the criminal offense - object of action, consequence, means, method, place and time of commission, personal characteristics, relationship or circumstances of the perpetrator,

---

<sup>21</sup> N. Mrvić Petrović, 72.

<sup>22</sup> B. Petrović, D. Jovašević, A. Ferhatović, *Krivično pravo I*, Pravni fakultet, Sarajevo 2015, 116.

<sup>23</sup> See. T. Živanović, *Osnovni problemi krivičnog prava*, Geca Kon, Beograd 1934, 94–99.

<sup>24</sup> See. P. Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet, Zagreb 2004, 124–126.

<sup>25</sup> See. B. Čejović, *Krivično pravo, Opšti dio*, Službeni list, Beograd 2002, 100–104.

<sup>26</sup> N. Mrvić Petrović, 72.

and b) subjective (internal) elements elements of a criminal offense - pre-meditation, negligence, intention, motivation.

The relationship between general and specific elements of a criminal offense is similar to the relationship between general and specific. General elements are specified through special ones. Thus, the offense as a general element is concretized through precisely specified action (action, time, place, method and means) and consequence (injury or endangerment). This specification of action and consequences makes one criminal offense specific and separates it from another similar offense. Other general elements of the concept of criminal offense can also be specified in different ways.

The determination of the existence of a criminal offense by the court in a specific case represents its legal qualification, that is, it is the subjugation of a life case (criminal matter - *causa criminalis*) under appropriate legal norm contained in criminal laws.<sup>27</sup> It is precisely the activity of legal qualification of events from outside world that is the basic activity of the criminal justice bodies, primarily the criminal court. The legal qualification of criminal offense is based on the judicial interpretation of the law, as the basic formal source of criminal law norms.

### 3. THE PLACE AND ROLE OF THE SOURCE OF CRIMINAL LAW

The source of criminal law can be understood in two ways: a) in a formal sense, and b) in a material sense. In the formal sense (*fontes iuris cognoscendi*), the source of criminal law consists of legal acts (forms of expression) that contain criminal law norms by which social relations are coercively regulated, whether certain behaviors are prohibited or ordered, that is, by which criminal offenses and criminal sanctions are determined. In the material sense (*fontes iuris essendi*), the source of criminal law are social relations regulated by criminal law norms. However, although the concept of the source of criminal law is expressed in a material and formal sense, the source of law usually means a formal source - the law as a basic legal act containing criminal law norms.<sup>28</sup>

Sources of criminal law are divided into: a) basic (direct) sources that directly prescribe individual criminal offenses and criminal sanctions for their perpetrators, which includes the law, and b) supplementary (auxiliary or indirect) sources. Supplementary sources contain provisions of criminal law content, but are applied only in the case when the law refers to their application. These are: a) normative acts of state bodies, b) international

---

<sup>27</sup> See. D. Jovašević, V. Ikanović, *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo*, Univerzitet Apeiron, Banja Luka 2012, 78–82.

<sup>28</sup> Z. Stojanović, 44–48.

agreements, c) common law, d) judicial practice, and e) legal science (doctrine).<sup>29</sup>

From the aspect of legal qualification of certain criminal offenses, supplementary sources are of particular importance, especially when it comes to different forms of legal gaps.<sup>30</sup> Namely, it is about prescribing certain characteristics of criminal offenses only in general legal frameworks, while completing or specifying their content is done through supplementary sources of criminal law.

In the first place, within the supplementary sources of criminal law, normative acts (by-laws) of state and other bodies are distinguished. In fact, they represent an indirect source of criminal law in the case of "blanket norms" when criminal law refers to their application.<sup>31</sup> These are norms that do not provide for all the characteristics of criminal offense or sanction, but provide a general framework, for the purpose of determining of basic or supplementary characteristics of that criminal offense or sanction, and they refer to a by-law. These are criminal offenses in which the action of execution consists of "acting contrary to regulations, decisions or orders of the state authorities", as is the case with criminal offenses against: the economy, human health, the environment, public traffic safety, general safety of people and property, etc.

The supplementary sources of criminal law, which do not call into question the principle of legality, but, on the contrary, confirm and supplement it - actually include the norms of common law.<sup>32</sup> It is an unwritten source of law (*ius non scriptum*) which, speaking the truth, was the only regulator of social relations for a long time, starting from the original community until the appearance of written legal monuments.<sup>33</sup> The significance of the application of common law rules in modern criminal law is particularly reflected in the periods of building positive legislation, especially in countries that previously did not have developed legal tradition (such as the case of Bosnia and Herzegovina, which received a completely reformed criminal legislation for the first time in 2003 only).

In Bosnia and Herzegovina (as well as in other countries of the continental legal system), where the ruling principle is legality, common law can also appear as a supplementary source of criminal law, especially in

---

<sup>29</sup> See. D. Jovašević, „Sporedno krivično zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta“, *Krivično zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta*, Brčko 2011, 213–228.

<sup>30</sup> See. D. Jovašević, „Sporedno krivično zakonodavstvo u Republici Srbiji“, *Vojno delo* 7/2019, 9–101.

<sup>31</sup> See. V. Grozdanić, M. Škorić, I. Martinović, *Kazneno pravo, Opći dio*, Pravni fakultet, Rijeka 2013, 40–44.

<sup>32</sup> See. I. Vuković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Pravni fakultet, Beograd 2021, 22–25.

<sup>33</sup> See. B. Čejović, 197–199.

cases of determining the true meaning, content (interpretation) of certain concepts and institutes (in the first line in case of legal qualification of certain criminal offenses), especially those that are regulated by customs (good business practices - *bona fides*). This can be of influence when determining the circumstances under which a specific criminal offense against property or economy was committed, i.e. in the field of criminal offenses against humanity and values protected by international law, where certain international criminal offenses consist in the violation of international (humanitarian - Hague or Geneva law) - war crimes (Articles 173-175 or Article 177 or Article 181-183 of the CCBiH or in violation of the "laws and customs of war" - violation of the laws or customs of war (Article 179 of the CCBiH).

From the earliest times, judicial practice has been of great importance not only in the process of creating the norms of criminal law, but even more so in its interpretation for more efficient application in everyday life situations, especially during the legal qualification of committed criminal offenses by the criminal justice authorities.<sup>34</sup> Namely, when applying criminal law regulations, the courts adopt appropriate legal understandings of them with the aim of legal, efficient and quality application, while filling them with social/community content. In fact, judicial application of legal regulations is not mechanical, but, on the contrary, creative and dynamic. Therefore, it is not surprising that judicial practice, along with legal science/doctrine, when solving numerous cases from practice: a) plays a role in determining the true sense/meaning of certain criminal law concepts, and b) creates general concepts and institutes of criminal law such as: extended criminal offense, permanent crime, indirect execution, etc. Legal science has a similar influence on the creation, interpretation and direct application of criminal law regulations.

#### **4. THE ROLE OF INTERPRETATION AND ANALOGY IN CRIMINAL LAW**

In connection with the sources (direct and indirect) of criminal law, the judicial role of the court is of particular importance in the legal qualification of the concept, elements, content, characteristics, and forms/types of manifestation of certain criminal offenses prescribed by positive criminal legislation. When performing this judicial function, the issue of interpretation of the law is particularly emphasized. It is a logical, thoughtful, psy-

---

<sup>34</sup> See. M. Babić, I. Marković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Pravni fakultet, Banja Luka 2008, 82–84.

chological activity that determines the content, true sense and the meaning of the criminal law provision so that it can be applied to a specific case.<sup>35</sup>

Every law, including the criminal law, requires interpretation for its proper, legal, efficient and quality application.<sup>36</sup> This is understandable because the text of the law, as a general legal act that should be applied to specific criminal matters - individually unspecified cases that may possibly appear in everyday life situations over a long period of time, is too general, abstract, equivocal (ambiguous). It follows that the legal text can be understood differently due to the imperfection of the language, the use of inadequate expressions or expressions with multiple meanings, due to the vagueness of used terms and high degree of nomotechnical abstraction and generalization.<sup>37</sup>

In this way, an abstract, generalized, "dry" legal norm is given a social content because it is applied to a real event, to a concrete case of a committed criminal offense - *causa criminalis*. This gives the true and complete meaning of the law, that is, the "will" of the legislator is established. This is how the goal is found, the purpose that is to be achieved by direct application of the law in everyday judicial practice of the criminal justice authorities. At the same time, it should be borne in mind that the interpretation is not performed according to the "free discretion and belief" of the court, but rather it is performed precisely in accordance with the principle of legality. In this way, the legal security of citizens and their equality before the law is ensured.<sup>38</sup>

Although there are several types of interpretation of the law in legal theory, such as:<sup>39</sup> a) authentic, b) judicial, and c) doctrinal - the judicial interpretation has the greatest practical significance. Namely, in each specific case, when applying legal regulations to a concrete criminal matter (a life event that refers to the concept, elements and characteristics of a criminal offense), the court interprets the legal norms. Such interpretation does not bind the court later, when solving another identical case, just as it does not bind other courts either. Although it does not have a binding force for the court in the future, it still indirectly affects the practice of the courts with its persuasiveness, the power of logic and legal argumentation.<sup>40</sup>

---

<sup>35</sup> See. I. Vuković, 15–18.

<sup>36</sup> See. Lj. Selinšek, *Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela*, GV Založba, Ljubljana 2007, 87–89.

<sup>37</sup> See. M. Babić, I. Marković, 84–87.

<sup>38</sup> See. Lj. Jovanović, D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti dio*, Policijska akademija, Beograd 2003, 119–122.

<sup>39</sup> See. V. Grozdanić, M. Škorić, *Uvod u kazneno pravo, Opšti dio*, Pravni fakultet, Rijeka 2009, 25–32.

<sup>40</sup> See. Lj. Selinšek, 91–93.

However, such understanding - interpretation can also affect the legislator when proposing new legal solutions, their amendments or cancellation.<sup>41</sup>

One of the specific forms of judicial interpretation in the application of criminal law regulations appears in the form of application of analogy. Namely, numerous legal regulations in the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina indirectly refer to application of analogy.

Thus, the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, for example, foresees an analogy in the following cases of criminal offenses: a) provoking national, racial and religious hatred, conflicts and intolerance (Article 145a) - whoever publicly provokes or inflames national, racial or religious hatred, conflicts or intolerance among constituent peoples *and others*, as well as among other people living or residing in Bosnia and Herzegovina, b) unlawful deprivation of freedom (Article 147) - an official or responsible person in the institutions of Bosnia and Herzegovina who unlawfully imprisons another person, keeps him imprisoned or *otherwise* restricts his freedom of movement, c) violation the free decision-making of voter's (Article 151) - whoever influences a voter in Bosnia and Herzegovina by force, serious threat, coercion, bribery or using his difficult economic situation or *in another illegal way*, d) election forgery (Article 154) - whoever falsifies the results of elections or voting for the institutions of Bosnia and Herzegovina by adding, subtracting or erasing votes or signatures, inaccurately counting votes, falsely entering results in election documents or *in other ways*, e) attack on the constitutional order (Article 156) – whoever, by physical force or threat of physical force or *in another illegal way*, attempts to change the constitutional order, f) endangering the territorial integrity (Article 157) – whoever attempts to detach a part of the territory of Bosnia and Herzegovina by use of force or threat of force, or *in some other illegal way*, g) hijacking an aircraft or a ship or seizing a fixed platform (Article 197) - whoever, by force or threat of force, or by *any other form of intimidation*, seizes, or exercises control of an aircraft, etc.

The Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina in its numerous provisions, when prescribing certain criminal offenses, refers to the appropriate application of analogy when interpreting legal regulations, such as: a) medical malpractice (Article 229) – physician or dentist, who in executing his activity applies *obviously inappropriate* means or an *obviously inappropriate method* of treatment, or fails to apply *appropriate* hygienic measures, b) serving alcoholic drinks to junior juveniles (Article 237) - whoever in a catering facility or *some other facility* used for selling liquor, c) veterinary malpractice (Article 308) - a veterinarian or an authorized veterinary assistant who, in rendering veterinary aid, prescribes or

---

<sup>41</sup> See. V. Grozdanić, M. Škorić, I. Martinović, 52–55.

administers a *manifestly inadequate preparation or a manifestly irregular method* of treatment or *in general* carelessly acts, etc.

Analogy,<sup>42</sup> as a form of interpretation of criminal legal regulations, is a method of concluding and solving specific cases not regulated by the law on the basis of similarity. Legal regulations cannot cover all the situations and cases that may appear in the development of social relations, because legal regulations are static, and social relations are dynamic. This disagreement leads to cases and situations arising in real life that are not regulated by legal regulations, and which must be resolved. Since there are no regulations that regulate such cases, one approaches the analogy, so the regulations that regulate similar cases are applied to solve them.<sup>43</sup>

In legal theory, two types of analogy are distinguished:<sup>44</sup> a) legal, and b) judicial. The legal analogy (*analogia legis*) has a special role for the topic of our paper, which indicates the situation when a case that is explicitly not prescribed by the law, which contains the legal term "in another similar way, by other means, etc." - is resolved by applying legal regulation that regulates a similar case. On the other hand, judicial analogy (*analogia iuris*) is a situation when a case not explicitly prescribed by the law is resolved by applying the very principles on which the regulations of the entire criminal law are based or by applying the principles on which the entire legal system of the state is based.

Practically, including (subsuming) cases not explicitly prescribed by the law under the interpretation regulating or understanding other similar cases, and their resolution based on these regulations, is an analogy as a form of creation of the law (*creation analogique*).<sup>45</sup> In addition to it, there is also analogy as a type of interpretation of the law (*interpretation analogique*) which, on the basis of similarity, resolves specific case within the framework of the law (*intra legem*), i.e. by expanding the meaning of the regulation that regulates the most similar cases. It is similar to the extensive (wider) interpretation of the law.

In legal theory,<sup>46</sup> one can find understandings according to which the difference between these two methods of interpretation is observed, because "extensive interpretation remains within the framework of the words and terms used (with their wider meaning)", while analogy moves away from the true meanings of used words and terms through the logical opera-

---

<sup>42</sup> See. V. Grozdanić, M. Škorić, I. Martinović, 55–57.

<sup>43</sup> See. V. Kambovski, *Kazneno pravo, Opšt del*, 2, Skopje 2006, 199–201.

<sup>44</sup> N. Srzentić, A. Stajić, *Krivično pravo, Opšti deo*, Savremena administracija, Beograd 1966, 82.

<sup>45</sup> See. B. Čejović, 207–210.

<sup>46</sup> See. V. Kambovski, 199–201.



tion of establishing similarities, in an effort to remain in accordance with the will of the legislator and his intention<sup>47</sup>. The analogy that creates the law is contrary to the principle of legality. It is exceptionally applied in criminal law, in the period of its building (creation). Analogy, as a form/shape of legal interpretation, is also applied in criminal law, for example, in cases where the law itself refers to its application by using the term: "in another way, by other means, etc."<sup>48</sup>

## 5. CONCEPT AND ELEMENTS OF CRIMINAL OFFENSE IN INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

In a similar way, as in domestic (internal, national) criminal law, the concept and elements of criminal offense are determined by international criminal law.<sup>49</sup> That is why it is called "international criminal offense". In determining the concept, elements and characteristics of an international criminal offense in legal theory, there are several different understandings.<sup>50</sup>

According to one understanding, an international criminal offense represents an act that is directed against the international legal order, and its punishment is provided for directly by the norms of international law, which adds legal consequences to that behavior in the form of sanctions for the purpose of security and correction. Other authors define the term international criminal offense as an attack on the foundations of international relations, which is provided for by an international act.<sup>51</sup> According to the third understanding, an international criminal offense is an offense committed with the intention to violate basic interests protected by international law or with the knowledge that the offense is likely to violate such an interest and which cannot be adequately punished through normal criminal jurisdiction of each state. It attacks the social consciousness of humanity as a whole.<sup>52</sup>

---

<sup>47</sup> See. J. Tahović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Naučna knjiga, Beograd 1961, 145–147.

<sup>48</sup> See. Lj. Selinšek, 91–93.

<sup>49</sup> Although there are understandings in the criminal law literature according to which the general part of substantive international criminal law is nowhere near as developed as is the case with internal criminal law, we are of the opinion that within this branch of the law, a science of the general part of substantive law can be constituted with basic institutes: international criminal offense, criminal responsibility and criminal sanction (See. D. Jovašević, V. Ikanović, *Međunarodno krivično pravo*, Univerzitet Apeiron, Banja Luka 2015, 46–69).

<sup>50</sup> See. B. Petrović, D. Jovašević, *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Sarajevo 2005, 127–129.

<sup>51</sup> A. Trajnin, "Učenje o biću krivičnog dela", *Arhiv za pravne i društvene nauke*, Beograd 1949, 190.

<sup>52</sup> See. M. Milojević, "Obaveza kažnjavanja za međunarodna krivična dela", *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 2/1969, 227–229.

Due to the importance of the presented characteristics, the following definition of international criminal offense is distinguished in legal theory, which consists of five general, fundamental elements. These are:<sup>53</sup> a) prohibited action is of significant international interest, especially if it threatens international peace and security, b) prohibited action represents an exceptional attack on the values that normally apply in the international community, so such an attack is considered as attack on the feeling of humanity, i.e. general human consciousness, c) prohibited action has transnational implications, which implies the involvement of more than one state or the consequences or planning, preparation or execution the offense are spread over the territory of several countries, i.e. there is a difference in the citizenship of the victims or the means used exceed national borders, d) prohibited action is harmful to internationally protected persons or interests, and e) prohibited action violates internationally protected interests.

An international criminal offense (crime) is a violation of international rules that entail individual criminal responsibility of an individual. This term consists of the following elements:<sup>54</sup> a) violation of international common rules, b) these rules are intended to protect values that the entire international community considers important and which binds all the states and all the individuals, c) there is a universal interest in suppressing these criminal offenses, so, in principle, each state can prosecute and punish the perpetrators of such offenses, regardless of where they were committed, by whose citizens and to whose detriment such offenses were committed, and d) if the perpetrator acted in an official capacity (as a state or military official), immunity from civil or criminal jurisdiction cannot be invoked.

According to generally accepted definition of the term criminal offense in national criminal legislations (which is a complex objective-subjective and material-formal), an international criminal offense<sup>55</sup> can be defined as illegal behavior of a criminally responsible (guilty) perpetrator that injures or endangers goods protected by international law, peace between peoples and safety of mankind, which is defined by the regulations as a criminal offense and whose perpetrator is prescribed a criminal sanction<sup>56</sup>. Similar to this is the definition<sup>57</sup> which considers as an international criminal offense an illegal and wrong action which, in order to protect a certain good

---

<sup>53</sup> See. B. Petrović, D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Sarajevo 2010, 119–121.

<sup>54</sup> See. A. Cassese, 26–28.

<sup>55</sup> See. D. Jovašević, *Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost*, Pravni fakultet, Niš 2010, 131–137.

<sup>56</sup> See. D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Niš, 2011, 89–91.

<sup>57</sup> M. Škulić, „Pojam međunarodnog krivičnog dela“, *Primena međunarodnog krivičnog prava od strane međunarodnih i nacionalnih sudova*, Tara 2006, 92.

which is considered universal at the level of international community, i.e. for which a large number of countries recognizes the necessity of criminal protection, is prescribed as a criminal offense by the laws of those countries in the same or very similar form.<sup>58</sup>

According to Article 19 of the Draft Rules on the Responsibility of States prepared by the International Law Commission of the UN from 1976, an international criminal offense is an illegal offense resulting from a violation by a state of an international responsibility that is so essential for the protection of the basic interests of the international community so that its violation is recognized as an international crime by that community as a whole and constitutes an international crime.<sup>59</sup>

Among general elements of the concept of an international criminal offense, illegality has special significance in the sense of the contravention of the international criminal offense to the legal regulations of the positive legal system (as a formal, objective element). This means that in this way the norms and prohibitions established by the regulations of the international war and humanitarian law, which were set in order to protect certain social values or goods, are being violated.<sup>60</sup> This is a formal, objective element of the concept of an international crime. Therefore, the most common international criminal offense consists in violating the norms of international law or acting contrary to the rules contained in this branch of the law.<sup>61</sup> This further means that the intent of the perpetrator of these offenses must also include awareness of the illegality of actions of such a person.

On the other hand, the determination of an international criminal offense in the regulations<sup>62</sup> means that its characteristics, as well as the type and amount of criminal sanctions for its perpetrator, must be determined in the corresponding regulations. There are two types of regulations that determine them. These are: a) regulations within the framework of international acts such as: the Statute of the International Military Court, the Statute of the Hague Tribunal, the Statute of the Criminal Tribunal for Rwanda and the Rome Statute of the International Criminal Tribunal, as well as the

---

<sup>58</sup> See. D. Jovašević, "Pojam i elementi krivičnog dela", *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 1–2/2009, 41–48.

<sup>59</sup> V. Đ. Degan, B. Pavišić, *Međunarodno kazneno pravo*, Pravni fakultet, Rijeka 2005, 182.

<sup>60</sup> See. I. Josipović, "Marginalije povodom mogućeg procesuiranja ratnih zločina počinjenih u ratu u Hrvatskoj", *Zakonitost*, 11–12/1991, 1294–1303.

<sup>61</sup> See. K. Turković, "The Contribution of the Statute of the Ad hoc International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia to the Development of International Humanitarian Law", *Croatian International Relations Review* 2/1996, 95–123.

<sup>62</sup> See. B. Petrović, D. Jovašević, 153–155.

corresponding acts of the international court itself (e.g. the Rules of Procedure and Evidence, Elements of crime and other), and b) regulations of the national criminal legislation.

With regard to the element of certainty (legality of the criminal offense and punishment) in legal theory, but also in practice, numerous objections were raised in relation to:<sup>63</sup> a) retroactive application of criminal law regulations, especially in connection with the judgments of the Nuremberg and Tokyo Courts, as well as b) deviations from the principle of prescriptiveness and determination of punishment for international criminal offenses in the regulations. The application of common law and analogy when establishing criminal responsibility for international criminal acts should be added to that, which represents a deviation from strict respect for the principle of legality.<sup>64</sup> Numerous objections of this type were finally eliminated by the Rome Statute of the International Criminal Tribunal, which explicitly provides for the prohibition of retroactivity of criminal law norms (Article 11 - competence *ratione temporis*, and Article 24 - prohibition of retroactivity *ratione personae*), the prohibition of analogy (Article 22 paragraph 2) and explicitly prescribes the determination of the criminal offense and penalties in the regulations (*nullum crimen, nulla poena sine lege* – Articles 22 and 23).

## 6. THE ROLE OF INTERPRETATION AND ANALOGY AMONG THE SOURCES OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

The Statute of the International Criminal Tribunal<sup>65</sup> (the Rome Statute) from July 1998, among the principles of international criminal law, in the first place, emphasizes the principle of the legality of the criminal offense and punishment<sup>66</sup> (Articles 22 and 23), according to which no one can be punished for the crime he has committed if, before that, it was not prescribed as a criminal offense and no criminal sanction was prescribed for its perpetrator. This further means that the court can only impose on the perpetrator of a criminal offense the punishment of type and to the extent prescribed for that offense. Descriptions of the characteristics of certain international criminal offenses are clearly constructed and cannot be expanded by applying analogy (interpretation by similarity). In an effort to ensure strict respect for this basic principle of criminal law in general, par-

---

<sup>63</sup> D. Jovašević, (2010), 149–150.

<sup>64</sup> D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti deo*, Dosije, Beograd 2017, 74–75.

<sup>65</sup> See. K. Wellens, *International Law: Theory and Practice*, Kluwer, Hague 1998, 119–132.

<sup>66</sup> See. D. Derenčinović, "Implementacija materijalno pravnih odredbi Statuta Međunarodnog kaznenog suda (Rimski statut) u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 2/2003, 877–906.

agraph 2 of Article 22 of the Rome Statute prescribes the duty of the court to interpret the characteristics of criminal offenses restrictively.

The material source of international law lies in the power of international balance. International balance should be understood in each particular moment and in each particular relationship as the entire process of international communication with all counter-tendencies and probable conclusions about the consequences of the use of coercion. Thus, two types of these sources are distinguished. These are: a) international, and b) national sources. In the theory of criminal law, there are also such understandings according to which the sources of this branch of law represent a combination of criminal law and international principles.

Based on Article 38 of the Statute of the International Court of Justice, the following are considered as sources of international criminal law: a) international conventions, b) international customs (common or unwritten law), c) general legal principles, and d) court decisions (jurisprudence) and teachings of lawyers (legal science). From the perspective of the topic of our paper, international customs have special significance as evidence of general practice that is accepted as law among the sources of international criminal law - the rules of common law (*opinio iuris*). These customs are created by repeating the actions (practice) of states and other subjects of international law, which constitutes its objective element. However, the subjective (psychological) element also plays a certain role in the creation of customary rules. It is reflected in the belief or awareness of most countries that the established "practice" is indeed mandatory. It is actually the awareness of political decisions makers in individual states (*opinio iuris sive necessitatis*) that the set practice is mandatory for their state.

There are two types of common laws. These are: a) general rules - which oblige all the states or the largest number of subjects of the international community, and b) particular rules - which oblige a circle of certain states only. The general legal principles recognized by civilized (enlightened) peoples were not created with the intention organize and regulating concrete relations within the international community in a certain period of time, but without them the legal order (international, transnational, supranational or internal) would not be possible, nor could it act effectively. They were created during a long-term historical development, primarily in the internal legal order of individual states. The uniform development of criminal legislations of a large number of countries, starting from the 19th century onwards, specified the content of numerous general principles of criminal law and criminal procedural law, which have become *ius cogens* today and are considered the common heritage of European nations.

The importance of customs in international law is also explained by the understanding of the International Court of Justice, according to which:

„Not only do the acts in question represent permanent practice but, by their nature or the way in which they were undertaken, they should testify to the fact that it is a matter of belief that this practice became mandatory based on a legal rule. The necessity of such a belief, i.e. the existence of a subjective element, is assumed in the very concept of *opinio iuris sive necessitatis*. Therefore, interested states should comply with something that corresponds to a legal obligation. Neither the frequency nor the regularity of such acts are sufficient“<sup>67</sup>.

In a similar way, court decisions and the teachings of the most competent experts in international public law are an auxiliary tool for establishing legal rules<sup>68</sup> within the scope of Article 59 of the Rome Statute.

## 7. CONCLUSION

Both in domestic national and internal criminal law (the law of Bosnia and Herzegovina), as well as in the international criminal law, which, at the beginning of the third millennium, acquired the “right of citizens” with entry into force of the Rome Statute of the International Criminal Court - the “principle of legality” appears as one of the basic principles or guiding principles. This means that a criminal offense (national or international) shall only be prescribed by “the law” just before such illegal behavior is even undertaken by a person. In this way, general, but also the specific concept (characteristic) of a criminal offense (legal description) is determined as the most serious type of punishable, public law delict.

This also indicates that the basic source of modern national (internal) criminal law, not only in Bosnia and Herzegovina, but also in other developed countries and in international criminal law - is the law itself (criminal and other secondary). Although the application of unwritten (common) law, court practice, as well as analogy, as sources of criminal law regulations is thus limited, to a greater or lesser extent, this does not mean that their application is excluded, especially in the sphere of interpretation of criminal law norms, i.e. in the case of filling the legal gaps or adaptation of legal regulations to social content.

This is especially evident in the process of legal qualification of certain criminal offenses by the criminal justice authorities. On this occasion, a life event, a specific criminal matter with individually manifested forms/types of manifestation, is brought under a specific criminal law regulation in order to determine whether a certain person has committed a criminal offense, which criminal offense, and for the purpose of determin-

---

<sup>67</sup> See. V. Dimitrijević, O. Račić, V. Đerić, T. Papić, V. Petrović, S. Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 1997, 149–154.

<sup>68</sup> See. V. Đ. Degan, B. Pavišić, 19–21,

ing his criminal responsibility (guilt) and imposing a sentence or other criminal sanction.

In the process of legal qualification of a criminal offense, the discretion of the criminal court is manifested to a greater or lesser extent, depending on the type, nature and characteristics of the criminal law norm that determines (defines) it. This is precisely where the possibility of application of supplementary, auxiliary sources of criminal law, both in national and international criminal law, is found, although their application is explicit, justified, expedient and rational, and reduced to the smallest possible extent. Namely, in case of legal qualification of certain criminal offenses in specific cases by the criminal (national or international) judiciary authorities, situations may often arise, either with regard to the elements of being, or when determining the existence of the conditions of punishment, in which the application of additional sources (jurisprudence, legal science, common rules, etc.) is necessary and justified, but always based on strict respect for the principle of legality.

## LIST OF REFERENCES

### Scientific works

1. Асатур, А. А., „Развитие международного уголовного права и деятельность международных уголовных судов“, *Московский журнал международного права*, 2, Москва 2000;
2. Babić, Miloš, Marković, Ivanka, *Krivično pravo, Opšti dio*, Pravni fakultet, Banja Luka 2008;
3. Babić, Miloš, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Grafomark, Banja Luka 2021;
4. Блищенко Игорь Павлович, Фисенко И.В., *Международный уголовный суд*, М.: Закон и право, ЮНИТИ 1998;
5. Cassese, Antonio, *Međunarodno krivično pravo*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2005;
6. Cassese, Antonio, „International Criminal Justice in Historical Perspective: The Tension between States' Interests and the Pursuit of International Justice“ *The Oxford Companion to International Criminal Justice*, 131, Oxford 2009;
7. Chamey, Jonathan I. „International criminal law and the role of domestic courts“, *American journal of international law*, 1, 2001;
8. Čejović, Bora, *Krivično pravo, Opšti dio*, Službeni list, Beograd 2002;
9. Dale, Elizabeth, *Criminal Justice in the United States 1789–1939*, Cambridge University Press, 2011.
10. Degan, Vladimir Đuro, Pavišić, Berislav, *Međunarodno kazneno pravo*, Pravni fakultet, Rijeka 2005;

11. Derenčinović, Davor, "Implementacija materijalnopравnih odredbi Statuta Međunarodnog kaznenog suda (Rimski statut) u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 2/2003;
12. Dimitrijević, Vojin, Račić, Obrad, Đerić, Vladimir, Papić, Tatjana, Petrović, Vesna, Obradović, Saša, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 1997.;
13. Dubber, Markus, "Comparative Criminal Law". *Oxford Handbook of Comparative Law* (eds. Mathias Reimann, Reinhard Zimmermann), Oxford University Press, Oxford 2006;
14. Dubber, Markus, Hörnle, Tatjana, *Criminal Law: A Comparative Approach*, Oxford University Press, Oxford 2014;
15. Gao, Mingxuan, *Prinzip des Strafrechts*, Band 1. China Renmin University Press, Peking 1993;
16. Grozdanić, Velinka, Škorić, Marissabell, *Uvod u kazneno pravo, Opšti dio*, Pravni fakultet, Rijeka 2009;
17. Grozdanić, Velinka, Škorić, Marissabell, Martinović, Igor, *Kazneno pravo, Opći dio*, Pravni fakultet, Rijeka 2013;
18. Hall, Jerome, *General principles of criminal law*, 2d ed., Bobbs-Merrill, Indianapolis 1960;
19. Heller, Kevin Jon, Dubber, Markus D., *The Handbook of Comparative Criminal Law*, Stanford University Press, 2010;
20. Horvatić, Željko, *Kazneno pravo, Opći dio I*, Pravni fakultet, Zagreb 2003;
21. Jefferson, Michael, *Criminal Law*, 12th Edition, Pearson Education Limited, 2015;
22. Josipović, Ivo, "Marginalije povodom mogućeg procesuiranja ratnih zločina počinjenih u ratu u Hrvatskoj", *Zakonitost* 11–12/1991;
23. Jovanović, Ljubiša, Jovašević, Dragan, *Krivično pravo, Opšti dio*, Policijska akademija, Beograd 2003;
24. Jovašević, Dragan, "Pojam i elementi krivičnog dela", *Arhiv za pravne i društvene nauke* 1–2/2009;
25. Jovašević, Dragan, *Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost*, Pravni fakultet, Niš 2010;
26. Jovašević, Dragan, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Niš 2011;
27. Jovašević, Dragan, „Sporedno krivično zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta“, *Krivično zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta*, Brčko 2011;
28. Jovašević, Dragan, "Princip zakonitosti od Valtazara Bogišića do današnjih dana", *Spomenica Valtazaru Bogišiću*, Beograd 2011;
29. Jovašević, Dragan, „Princip zakonitosti u krivičnom pravu“, *Perjanik* 27/2012;
30. Jovašević, Dragan, Ikanović, Veljko, *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti dio*, Univerzitet Apeiron, Banja Luka 2012;



31. Jovašević, Dragan, Ikanović, Veljko, *Međunarodno krivično pravo*, Univerzitet Apeiron, Banja Luka 2015;
32. Jovašević, Dragan, *Krivično pravo, Opšti dio*, Dosije, Beograd 2017;
33. Jovašević, Dragan, „Sporodno krivično zakonodavstvo u Republici Srbiji“, *Vojno delo* 7/2019;
34. Kambovski, Vlado, *Kazneno pravo, Opšti del*, Skopje 2006;
35. Milojević, Momir, „Obaveza kažnjavanja za međunarodna krivična djela“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 2/1969;
36. Mrvić Petrović, Nataša, *Krivično pravo*, Službeni glasnik, Beograd 2005.
37. Nemeth, Charles P., *Criminal Law*, Second edition, CRC Press, Boca Raton 2012;
38. Novoselec, Petar, *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet, Zagreb 2004;
39. O' Sullivan, Julie, "The Federal Criminal Code is a Disgrace: Obstruction Statutes as Case Study", *Journal of Criminal Law & Criminology* 62/2006;
40. Pavišić, Berislav, Grozdanić, Velinka, Veić, Petar, *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb 2007;
41. Petrović, Borislav, Jovašević, Dragan, *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Pravni fakultet, Sarajevo 2005;
42. Petrović, Borislav, Jovašević, Dragan, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Sarajevo 2010;
43. Petrović, Borislav, Jovašević, Dragan, Ferhatović, Amila, *Krivično pravo 1*, Pravni fakultet, Sarajevo 2015;
44. Pradel, Jean, Corsten, Geert, Vermeulen, Gert, *Droit pénal européen*, 3e édition, Dalloz 2009;
45. Radovanović, Miloš, *Krivično pravo, Opšti dio*, Savremena administracija, Beograd 1975;
46. Schomburg, Wolfgang, „Development of Human Rights before International Criminal Tribunals“, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 2/2010;
47. Selinšek, Liljana, *Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega djela*, GV Založba, Ljubljana 2007;
48. Simović, Miodrag, Simović, M. Vladimir, Govedarica, Mladenka, *Krivično procesno pravo - uvod i opšti dio, šesto izdanje (izmijenjeno i dopunjeno)*, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Bihać 2021;
49. Simović, Miodrag, Simović, M. Vladimir, *Krivično pravo Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - posebni dio*, Grafomark, Laktaši–Banja Luka 2021;
50. Simović, Miodrag, Simović, M. Vladimir, Govedarica, Mladenka, *Krivično procesno pravo II, peto izdanje (izmijenjeno i dopunjeno)*, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo 2021;

51. Simović, Miodrag, Blagojević, Milan, Simović, M. Vladimir, *Međunarodno krivično pravo, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet, Univerziteta u Istočnom Sarajevu 2023;
52. Simović, Miodrag, Simović, M. Marina, Simović, M. Vladimir, Simović, Milena, *Međunarodno pravo ljudskih prava*, Istraživački centar Banja Luka, Banja Luka 2023;
53. Srzentić, Nikola, Stajić, Aleksandar, *Krivično pravo, Opšti deo*, Savremena administracija, Beograd 1966;
54. Stojanović, Zoran, *Krivično pravo, Opšti deo*, Dosije, Beograd 2022;
55. Škulić, Milan, "Pojam međunarodnog krivičnog dela", *Primena međunarodnog krivičnog prava od strane međunarodnih i nacionalnih sudova*, Tara 2006;
56. Tahović, Janko, *Krivično pravo, Opšti deo*, Naučna knjiga, Beograd 1961;
57. Tomić, Zvonimir, *Krivično pravo, Krivično djelo*, Pravni fakultet, Sarajevo 2007;
58. Trajnin, Aron Naumović, *Učenje o biću krivičnog djela*, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd 1949;
59. Turković, Ksenija, "The Contribution of the Statute of the Ad hoc International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia to the Development of International Humanitarian Law", *Croatian International Relations Review* 2/1996 Zagreb;
60. Turković, Ksenija *et al.*, *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb 2013;
61. Vuković, Igor, *Krivično pravo, Opšti deo*, Pravni fakultet, Beograd 2021;
62. Zlatarić, Bogdan, Damaška, Mirjan, *Rječnik krivičnog prava i postupka*, Informator, Zagreb 1966;
63. Živanović, Toma, *Osnovni problemi krivičnog prava*, Geca Kon, Beograd 1934;
64. Wellens, Karel, *International Law: Theory and Practice*, Kluwer, Hague 1998;
65. WilsoВуковин, William, *Criminal law* (6th ed.), England, Harlow 2017.

#### Legal documents

1. Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, *Official Gazette of Bosnia and Herzegovina*, no. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/ 18, 46/21, 31/23 and 47/23;
2. Criminal Code of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina, *Official Gazette of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina*, no. 19/20;
3. Criminal Code of the Federation of BiH, *Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina*, nos. 36/03, 21/04, 69/04, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17 and 31/23;
4. Criminal Code of the Republika Srpska, *Official Gazette of the Republika Srpska*, nos. 64/17, 104/18, 15/21 and 89/21.

*Академик проф. др Миодраг Н. Симовић*

Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине  
Правни факултет Универзитета у Бихаћу  
Европска академија наука и умјетности  
Руска академија природних наука

*Проф. др Владимир М. Симовић*

Тужилаштво БиХ  
Факултет за безбједност и заштиту  
Независног универзитета у Бањој Луци

## **ПРАВНА КВАЛИФИКАЦИЈА КРИВИЧНОГ ДЈЕЛА У СВЕТЛУ ПРИНЦИПА ЗАКОНИТОСТИ У ДОМАЋЕМ И МЕЋУНАРОДНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ**

*Сажетак*

Закони (кривични и други споредни) представља основни извор савременог националног (интерног) кривичног права не само у Босни и Херцеговини, већ и у другим развијеним државама. На тај начин је искључена примјена неписаног (обичајног) права, судске праксе, односно аналогije у стварању кривичноправних норми, чак и у случају постојања правних празнина. Међутим, ови допунски, помоћни извори кривичног права нису изгубили значај ни данас, како у националном кривичном праву, тако и у међународном кривичном праву, нарочито ако је њихова примјена изузетна, оправдана, цјелисходна и рационална, те сведена на најмању могућу мјеру. Наиме, код правне квалификације појединих кривичних дјела у конкретним случајевима од стране органа кривичног (националног или међународног) правосуђа често се могу јавити ситуације било у погледу елемената бића, било код утврђивања постојања услова кажњивости, гдје је примена допунских извора (судске праксе, правне науке, обичајних правила и сл.) неопходно потребна и оправдана, али увијек заснована на строгом поштовању принципа законитости.

Аутори у раду анализирају најзначајније аспекте примјене појединих извора правних норми при правној квалификацији кривичних дјела (кривичне ствари) пред органима кривичног правосуђа у домаћем и међународном кривичном праву, односно проблемима који се могу јавити у конкретној пракси, те начинима њиховог рјешења. Посебно се разматрају општи и посебни појам и елементи кривичног дјела, мјесто и улога извора кривичног права и улога тумачења и аналогije у кривичном праву. Као нужан предуслов рјешавања те проблематике разматрају се појам и елементи кривичног дјела у међународном кривичном праву и улога тумачења и аналогije међу изворима међународног кривичног права.

**Кључне ријечи:** *Извори; Кривично право; Суд; Кривично дјело; Тумачење.*

*Проф. др Милан Вујанић*

Факултет за саобраћај, комуникације и логистику, Будва

*Адвокат Драган Станишић*

Адвокатска канцеларија, Бања Лука

*Веселинка Јовичић, дипл. инж.*

МАРБО, Д.О.О. Лакташи

*Мр Горан Милошевић, дипл. инж.*

Центар за вјештачења, Бијељина

## **ПРИМЈЕНА ЗООБС-А И ПРАВИЛНИКА О САОБРАЋАЈНИМ ЗНАКОВИМА ... БИХ, ОД УТИЦАЈА НА КРИВИЧНЕ, ЦИВИЛНЕ И ПРЕКРШАЈНЕ ПОСТУПKE У БИХ<sup>1</sup>**

*Закон о основама безбједности саобраћаја на путевима у Босни и Херцеговини у појединим дијеловима нејасан је тако да је у судским поступцима (кривичним, цивилним, прекршајним) отежана његова примјена. Неопходно је додатно образовати судије, тужиоце и адвокате за правилну примјену овог закона, али би било још важније измјенама и допунама поправити, односно допунити овај закон у дијеловима у којима може доћи до проблема због нејасних дијелова Закона и Правилника о саобраћајној сигнализацији на цестама ... (у даљем тексту Правилник). Радом се указује на дијелове који су нејасни, супротни, односно се погрешно примјењују.*

**Кључне ријечи:** Закон о основама безбједности саобраћаја; Право првенства; Непрецизност правне норме; Бечка конвенција; Правилник о саобраћајној сигнализацији.

---

Милан Вујанић, [vujanic@mail.com](mailto:vujanic@mail.com).

Драган Станишић, [drstanisic@gmail.com](mailto:drstanisic@gmail.com).

Веселинка Јовичић, [joviciveselinka@gmail.com](mailto:joviciveselinka@gmail.com).

Горан Милошевић, [goran.milosevicv@gmail.com](mailto:goran.milosevicv@gmail.com).

<sup>1</sup> Овај рад је настао као унапријеђен и проширен рад са III Савјетовања из прекршајноправне области, Станишићи, 9–11.05.2019. Аутори сматрају да је ова тема важна и да се често појављује у пракси.

## 1. УВОД

Саобраћајне незгоде са погинулим, повријеђеним лицима односно материјалном штетом, појављују се у кривичним, прекршајним и скоро без изузетка у цивилним поступцима, у толиком броју да оптерећују правосудни систем. У тим поступцима готово без изузетка се примјењују Закон о основама безбједности саобраћаја на путевима у Босни и Херцеговини<sup>2</sup> и Правилник (...),<sup>3</sup> па се поставља потреба да се разјасне ситуације и примјена за одређене ситуације и услове, како би се убрзали и скратили судски поступци и пресуде биле засноване на постојећим позитивним прописима.

Основни важан и огроман проблем чине наслијеђени ставови и примјена логицирања у примјени и тумачењу ЗоОБС-а и Правилника, а што је готово увијек присутно, па смо овај рад усмјерили на разјашњење појединих проблема уочених у досадашњем раду на вјештачењу.

### 1.1. Право првенства пролаза на раскрсници примјеном ЗоОБС-а и Правилника

Врло често се догађа да је проблем одговорности учесника незгоде у одређивању који је од учесника саобраћајне незгоде имао „првенство пролаза“, односно ко од учесника незгоде није уступио првенство пролаза.

Уочени, јавно изношени ставови судија, тужиоца, адвоката па и предавача у ауто-школама, указују да је том проблему посвећена врло мала пажња, па да сходно томе није најјаснија примјена саобраћајне сигнализације и правила о „првенству пролаза“.

Мора се познавати и правилно примијењивати прописана хијерархија првенства пролаза, јер се често погрешно примјењује, па се појављују недоумице и понављање односно продужење судских поступака.

За почетак да наведемо правила о првенству пролаза, редослиједом по хијерархији, тј. уколико би на раскрсници било:

1. ОСЛ – овлашћено службено лице, тада оно регулише право првенства пролаза,

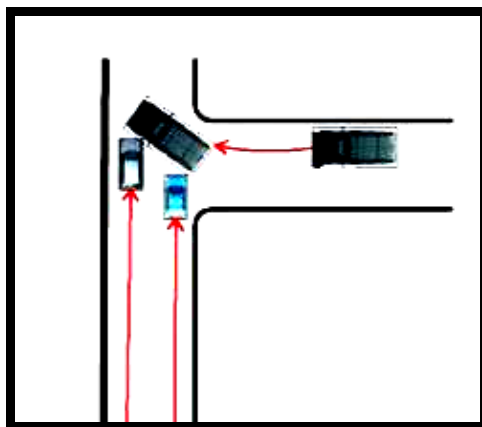
---

<sup>2</sup> Закон о основама безбједности саобраћаја на путевима у Босни и Херцеговини – ЗоОБС, *Службени гласник БиХ*, бр. 6/2006, 75/2006 - испр, 44/2007, 84/2009, 48/2010, 48/2010 - др. закон, 18/2013, 8/2017, 89/2017, 9/2018, 46/2023\* и 88/2023.

<sup>3</sup> Правилник о саобраћајним знаковима и сигнализацији на путевима, начину обиљежавања радова и препрека на путу и знаковима које учесницима у саобраћају даје овлаштено лице – Правилник, *Службени гласник БиХ*, бр. 16/2007 и 61/2007.

2. Семафор (свјетлосни саобраћајни знакови), тада семафор регулише право првенства пролаза,
3. Возило под пратњом, тада оно има право првенства пролаза,
4. Возило са првенством пролаза, тада оно има право првенства пролаза,
5. Саобраћајни знак којим се регулише првенство пролаза,
6. Шинско возило, тада оно има право првенства пролаза,
7. Врста коловоза, тј. возило које се креће савременим коловозом има право првенства пролаза у односу на возило које се креће земљаним путем или путем са макадамским застором
8. Регулисано првенство пролаза хоризонталним ознакама,
9. “Првенство пролаза десног” или “правило лијевог скретања”.

#### Примјер:



Слика 1.

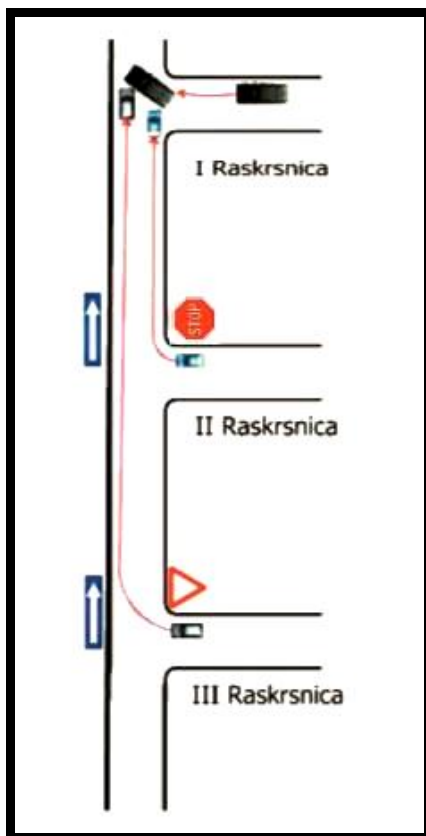
На Слици 1. је приказан судар два путничка аутомобила са камионом који скреће удесно у раскрсници, а при томе:

1. лијеви путнички аутомобил претиче десни, у раскрсници,
2. њима камион долази са десне стране,
3. нема вертикалне сигнализације (семафори, саобраћајни знакови),
4. нема хоризонталне сигнализације (линије, пјешачки прелази),

Па би у оваквој ситуацији став тужиоца, судије, адвоката односно вјештака, био да су за настанак ове незгоде одговорни возачи путничких аутомобила и да нема пропуста на страни возача камиона.

Ако се погледа комплетна саобраћајна ситуација и на претходним раскрсницама, тј. саобраћајна сигнализација приказана на Слици 2,

несумњиво долази до промјене ставова о одговорности и то у потпуности.



Слика 2.

Наиме, у Правилнику о саобраћајним знаковима и сигнализацији на путевима, начину обиљежавања радова и препрека на путу и знаковима које учесницима у саобраћају даје овлаштено лице, саобраћајни знакови II-1 (*наилазак на пут са првенством пролаза*) и II-2 (*обавезно заустављање*) означавају наилазак на пут са првенством пролаза, а саобраћајни знак III-4 (*пут са првенством пролаза*) значи да се налазите на путу са првенством пролаза.

У Правилнику је дефинисано да:

- а) Знак „наилазак на пут са првенством пролаза“ (II-1) обиљежава близину укрштања, односно спајања на ком возач мора дати предност свим возилима која се крећу путем на који он наилази.
  - Знак се изводи са најмање II класом ретрорефлексије.

- Знак има облик једнакостраничног троугла, чија је виша страница постављена водоравно, а врх спрема ње окренут је према доље.



Знак II-1

б) Знак „обавезно заустављање“ (II-2) обиљежава мјесто пред улазом у укрштање, односно спајање на ком је возач дужан зауставити возило и дати предност свим возилима која се крећу путем на коју он наилази или обиљежава мјесто испред прелаза пута преко жељезничке пруге у истом нивоу на ком је возач дужан зауставити возило и дати предност проласка свим возилима која се крећу жељезничком пругом на коју он наилази.

- Знак се изводи са најмање II класом ретрорефлексије.
- Знак има облик правилног осмоугла, основна боја му је црвена, а ивица и симбол »СТОП« бјеле боје.
- Знак се поставља на мјесту на ком се возила морају зауставити како би пропустила возила која се крећу путем са предношћу проласка те на мјесту на ком се возила морају зауставити како би пропустила возила која се крећу пругом. Знаку се додаје попречна линија на коловозу која обиљежава линију иза које се возило мора зауставити (зауставна линија).



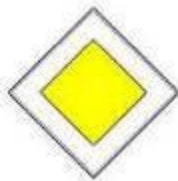
Знак II-2

в) знак »пут са првенством пролаза« (III-4) обиљежава пут или дио пута на којем возила имају предност пролаза према возилима која се крећу путевима који се укрштају, односно спајају са тим путем или дијелом пута.

- Знак има унутрашњи квадрат жуте боје, а појас између унутрашњег квадрата и спољне ивице знака је бјеле боје.



- Знак се, по правилу поставља, на главним саобраћајницама у насељу и на прилазима насељу и то испред укрштања, односно спајања.



Знак III-4

У Правилнику чл. 27 (Обавеза постављања знака), став 1, стоји да: „Знакови изричитих наредби морају се поновно поставити након сваког укрштања, односно спајања са другим путем ако изричита наредба важи и после је таквог укрштања, односно спајања.“

Прописано је да се само знакови групе II (знакови изричитих наредби) „морају ... поновно поставити након сваког укрштања, односно спајања са другим путем“, па саобраћајни знакови групе I и III остају и даље важећи након раскрснице, јер су ти знакови важећи све док се посебно не поништи њихово важење и дејство.

Анализирајући ситуацију приказану сликама 1 и 2, може се лако закључити да су оба путничка аутомобила

- а) возена путем са првенством пролаза,
- б) да имају првенство пролаза у раскрсници у којој је дошло до судара,
- в) да камион који скреће у раскрсници има „првенство пролаза десног“,
- г) да је недостајућом–погрешном сигнализацијом дошло до сукоба приоритета,
- д) да на страни учесника незгоде не стоје пропусти за наста-нак ове незгоде,
- е) да је незгода настала као последица пропуста на страни лица и предузећа задужених за одржавање овог пута,

На основу овог примјера може се закључити да није довољно снимити само сигнализацију у раскрсници у којој се догодила незгода, већ се мора провјерити и да ли је неки од путева који улазе у раскрсницу где се догодила незгода, пут са првенством пролаза.

## 1.2. Значење знака II-1 у Бечкој конвенцији<sup>4</sup>

Напомињемо да међународне конвенције, ратификоване и прихваћене у земљи потписници (а ФБиХ је прихватила Конвенцију), имају примјену и да се примјењује Конвенција уколико се локални прописи разликују од прописа у тексту ратификоване Конвенције.

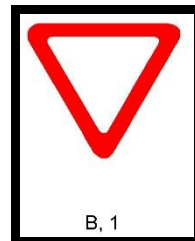
**“REGULATORY SIGNS,  
ARTICLE 10,  
Priority signs 1.,  
The signs for notifying or informing road-users of the special rules of priority at intersections are signs B, 1; B, 2; B, 3 and B, 4. ....  
... Sign B, 1 "GIVE WAY", shall be used to notify drivers that, at the intersection where the sign is placed, they must give way to vehicles on the road they are approaching.”**

Слика 3.

У Конвенцији о знаковима и сигналимa на путу (донијетој 08.11.1968. године) јасно је написано (види Слике 4. и 5.)



Слика 4.



Слика 5

Превод назива саобраћајног знака Б,1. је **“УСТУПИ ПРЕДНОСТ”** што је супротно значењу знака II-1 у Правилнику, тј не ради се о појму **„наилазак на пут са првенством пролаза“** него о појму **„уступања предности“** у раскрсници.

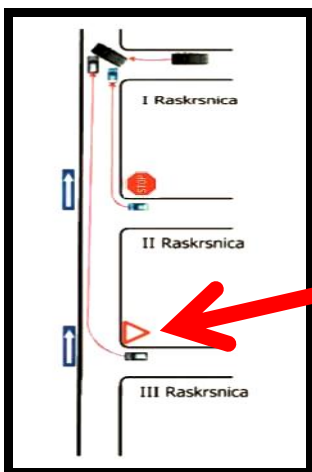
Другим ријечима, возач који је скренуо десно или лијево у раскрсници, имао је обавезу да уступи првенство пролаза у раскрсници испред које је постављен знак II-1, али не наставља кретање по путу са првенством пролаза.

Ако сада анализирамо какве реперкусије има и производи ова разлика – супротност са Конвенцијом, погледајмо поново Сliku 2.

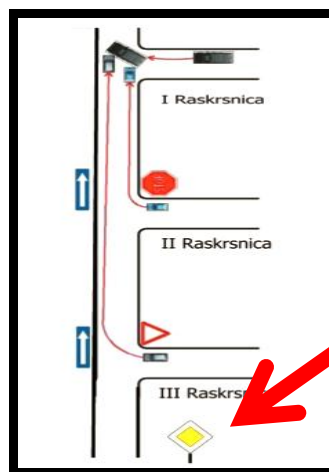
<sup>4</sup> CONVENTION ON ROAD SIGNS AND SIGNALS, DONE AT VIENNA ON 8 NOVEMBER 1968. – у даљем тексту Конвенција – Конвенција из 1968. године.

Јасно се види (види Слика 2) да се аутомобили који улазе у II-гој и III-ој раскрсници поред знака II-1 и II-2 крећу по путу са „**првенством пролаза**“, сходно значењу знака II-1 по Правилнику.

Насупрот томе, било који грађанин ЕУ се може позвати на Конвенцију по којој то није пут са „**првенством пролаза**“, јер није постављен саобраћајни знак III-4 (види Слика 2А).



Слика 2.



Слика 2А.

Питање је шта ће се догодити уколико грађанин ФБиХ покуша да се позове на важећу, ратификовану Конвенцију?!?

### 1.3. Судари у току вожње у колони

Приликом судара возила у колони, мора се имати у виду да ЗоОБС прецизно регулише ову врсту саобраћајних незгода, али су дијелови ЗоОБС-а, због погрешног става судија за прекршаје, а као посљедица погрешног става инструктора у ауто-школама и саобраћајне полиције која врши увиђаје и подноси прекршајне пријаве, занемарени и нису примијењени у прекршајним па често ни и у кривичним и цивилним поступцима.

Подсјетимо на дијелове ЗоОБС-а од утицаја на анализу и доношење ставова о пропустима и одговорности учесника незгоде, за случајеве судара возила приликом „вожње у колони“. Анализом ЗоОБС-а, уз примјену начела:

**„Нико није дужан да очекује или предвиђа неправилно (непрописно) понашање другог учесника у саобраћају, ако се при томе прописно понаша“**,

а у складу са чл. 36 ЗоБС-а тј. да

*„(1) Возач који намјерава да обави неку радњу возилом на путу ... (... претицање, обилажење, заустављање, ... и сл.) смије да почне такву радњу само ако се претходно увјерио да то може учинити без опасности за друге учеснике у саобраћају или имовину, водећи при томе рачуна о положају возила и правцу и брзини кретања.“*

Чланом 37,

*„(1) Прије обављања радњи возилом из члана 36. Овог закона, возач је дужан да јасно и благовремено обавијести о својој намјери друге учеснике у саобраћају, дајући знак помоћу показивача правца или, ако они не постоје, одговарајућим знаком руком...“*

Чланом 42,

***„(1) Возач не смије да мијења начин управљања возилом наглим смањењем брзине кретања возила, осим у случају непосредне опасности.***

***(2) Возач који намјерава знатније да смањи брзину кретања возила дужан је да то учини на начин којим неће угрозити друге возаче који се крећу иза њега.“***

Чланом 43,

*„ (1) Возач је дужан да брзину кретања возила прилагоди особинама и стању пута, ... тако да возило може благовремено да заустави пред сваком препреком коју под наведеним условима може да предвиди.*

***(2) Возач не смије да смањи брзину кретања возила до те мјере да његово возило представља сметњу нормалном одвијању саобраћаја.***

*(3)....“*

и Чланом 96,

*„Возач је дужан да држи потребно растојање кад се креће иза другог возила, тако да не угрожава безбједност саобраћаја.“*

Може се лако закључити да у случају сустизања возила испред себе, а посебно у сударима у колони у којима учествује више од два возила, мора се прво провјерити:

1. Да ли се први (односно предњи) возач у колони, претходно увјерио да то може учинити без опасности за друге учеснике у саобраћају?
2. Да ли је први (односно предњи) возач у колони, **„Прије обављања радњи возилом из члана 36. ... јасно и благовремено обавијестио о својој намјери друге учеснике у саобраћају,....“?**

3. Да ли се први (односно предњи) возач у колони понашао у складу са „**Возач не смије да мијења начин управљања возилом наглим смањењем брзине кретања возила, осим у случају непосредне опасности**“?
  4. Да ли се први (односно предњи) возач у колони понашао у складу са „**Возач који намјерава знатније да смањи брзину кретања возила дужан је да то учини на начин којим неће угрозити друге возаче који се крећу иза њега**“?
  5. Да ли се први (односно предњи) возач у колони понашао у складу са „**Возач је дужан да брзину кретања возила прилагоди особинама и стању пута, ... тако да возило може благовремено да заустави пред сваком препреком коју под наведеним условима може да предвиди.**“ и у складу са „**Возач не смије да смањи брзину кретања возила до те мјере да његово возило представља сметњу нормалном одвијању саобраћаја**“?
- *Зна се да возач предњег (или првог возила у колони) мора да се понаша у складу са ЗоОБС-ом, а што је на исти начин ријешено и у скоро свим државама ЕУ, укључујући и земље у окружењу, возачу предњег возила није дозвољено нагло кочење или знатно смањење брзине возила.*
  - *Имајући то у виду, није спорно да је опасност створио возач који је предузео нагло кочење или знатно смањење брзине, односно та радња наглог кочења је узрочно везана за настапак саобраћајне незгоде.*
  - *Уколико је нагло кочење или знатно смањење брзине, изазвано непрописним понашањем неког другог учесника у саобраћају, тада би узрок незгоде био на страни учесника који је створио опасност и изазвао нагло кочење или знатно смањење брзине предњег или првог возила у колони.*

Из претходне анализе слиједи да је безбједно одстојање за вожњу у колони, од најмање 0,28 В(km/h) довољно за заустављење колоне без наглог кочења. На рачуском примјеру се види да је за брзину од 50 km/h безбједно одстојање од 14 m, а за 80 km/h је безбједно 22.4 m. У пракси, вјештаци често за ова одстојања користе врло стару литературу па узимају одстојања од 25 m и 40 m (умјесто 14 m и 22.4 m), утичући тако на погрешно закључивање и одлучивање судија.

Објашњење оваквог рјешења у законодавствима ЕУ и скоро свих држава свијета, је на примјеру великог судара у Холандији, гдје је учествовало 269 возила, на аутопуту због нагло предузетог кочења првог возила у колони. Питање је врло једноставно:

- *Да ли је могуће да у истом тренутку, на истом месту, у истим околностима, 268 људи направи исту грешку, али да је само један и то 269-и поступао правилно, што по закону вероватноће није могуће, или*
- *ће тужилац поднијети само једну оптужницу и то против првог возача који је нагло кочио или 268 истих оптужница?*

## **2. НЕЈАСНОЋЕ И НЕПРЕЦИЗНОСТИ ЗОБС-А И ПРАВИЛНИКА**

Навешћемо неколико примјера колико су поједине одредбе ЗоОБС-а нејасне или непрецизно написане, због чега могу довести у забуну и направити проблем судији, тужиоцу односно некој од странака у поступку.

У тексту ЗоОБС-а се користе ријечи “може” умјесто “смије”, “када” умјесто “ако”, а понекад нису наведене карактеристике недозвољене или забрањене ситуације, па се долази до услова да прекршилац (учинилац кривичног дјела, одговорно лице за штету...) има услова да избјегне одговорност јер је текст Закона нејасан или није укључена и карактеристика односно опис који је неопходан.

Сходно наведеном, у наставку ћемо навести неке од примјера и дати њихово правилно тумачење.

### **Примјер 01:**

У чл. 30, став 1. стоји:

*“Возач возила које се креће поред возила јавног превоза путника или поред аутобуса којим се обавља превоз путника, заустављеног на стајалишту, мора да се креће смањеном брзином тако да не угрожава лица која улазе или излазе из тог возила.”*

**Да ли то значи да возач који вози брзином од 50 km/h треба да смањи брзину на 40 km/h или мање?**

**Није јасно да ли и возач који се већ креће брзином од 40 km/h треба да смањи брзину, односно на коју брзину треба да смањи возач који се већ креће брзином од 30 km/h?**

Ова дилема би требало да буде отклоњена циљним тумачењем наведене правне норме, као изузетак од начела повјерења. Посебним наглашавањем ове ситуације сматрамо да је законодавац имао намјеру да посебно издвоји ову саобраћајну ситуацију због њене опасности. Сматрамо да је возач дужан да се креће са повећаном пажњом, таквом брзином да у сваком случају може зауставити возило у случају да неко од пјешака започне прелазак испред заустављеног возила јав-

ног превоза, те да се у случају налета на пјешака возач не може позивати на начело повјерења и изненадну појаву препреке.

Предлажемо да у наредним измјенама и допунама ЗоОБС, буде измијењена ова одредба.

---

#### **Примјер 02:**

У чл. 33а, тачка 1. стоји:

*„У возилу у саобраћају на путу не смије се користити, нити налазити уређај односно средство којим се може ометати рад уређаја за мјерење брзине кретања возила, односно других уређаја намијењених за документовање прекршаја.“*

**Да ли то значи да је дозвољена употреба уређаја за детектовање радара којима полиција детектује прекршаје брзине?**

Имајући у виду напредак технологије и саму чињеницу да у већини новијих возила постоје уређаји за навигацију који имају унесене позиције стационираних радара, сматрамо да нема мјеста санкционисању посједовања и кориштења уређаја који обавјештавају возача и да се одредба односи искључиво на уређаје који ометају утврђивање брзине кретања или биљежење прекршаја.

---

#### **Примјер 03:**

У чл. 34, тачка 2. стоји:

*„У путничком аутомобилу на предњем сједишту до возача не смије да се превози лице које је очигледно под утицајем алкохола или опојних средстава.“*

**Да ли то значи да је дозвољено превозити на предњем сједишту „лице које је очигледно под утицајем алкохола или опојних средстава“ ако се између тог лица и сједишта возача налази друго лице, које није под утицајем алкохола (примјер ФИАТ МУЛТИПЛА)?**

Мишљења смо да из одредбе треба брисати дио „... до возача...“ чиме би биле отклоњене дилеме.

---

#### **Примјер 04:**

У чл. 61, став 1, тачка 3. стоји:

*„ако је возач који је испред њега на истој саобраћајној траци дао знак да намјерава да претекне или обиђе возило које је испред његовог возила, или да обиђе другу препреку на путу“*

**Није јасно на кога се мисли под „њега“ а на кога под „његовог“?**

---

### Примјер 05:

У чл. 64, став 1. стоји:

*„Возач не смије да претиче друго возило, осим бицикла, бицикла с мотором, лаког мотоцикла и мотоцикла без бочне приколице, непосредно испред раскрснице, или на раскрсници која није с кружним током саобраћаја, или ...“*

У пракси се веома често погрешно и рестриктивно примјењује одредба из става 1. заборављајући одреду из става 2. истог члана тј. *„Непосредно испред раскрснице и на раскрсници возач смије да претиче: ... **возило које се креће на путу с правом првенства пролаза**, као и кад је саобраћај на раскрсници регулисан свјетлосним саобраћајним знаковима или знацима које даје овлашћено лице.“*

Правилним тумачењем цјеловите одредбе значи да је дозвољено претицање у раскрсници на путу са првенством пролаза, као и на раскрсници која је регулисана свјетлосним саобраћајним знацима или знацима које даје овлашћено лице.

---

### Примјер 06:

У Правилнику, чл. 13, став 1, стоји:

*(1) На исти се стуб могу поставити највише два саобраћајна знака.*

**Мора да стоји да се „На исти стуб се смију поставити највише два саобраћајна знака“ јер се „могу“ поставити и више од два саобраћајна знака на исти стуб!**

---

### Примјер 07:

*Одређивање вјештачења*

*Вјештачење се одређује када за утврђивање или оцјену неке важне чињенице треба **прибавити налаз и мишљење особа које располажу потребним стручним знањем**. Ако научно, техничко, или друга стручна знања могу помоћи Суду да оцјени доказе или разјасни спорне чињенице, вјештак као посебна врста свједока може свједочити давањем налаза о чињеницама и мишљења које садржи оцјену о чињеницама.*

**Вјештак мора да располаже „вјештином“ а стручно лице мора да располаже стручним знањем!**

**Да ли је законодавцу правилно објашњено шта је стручно лице а шта вјештак?**

---



### 3. УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

Да би се добро разумјела ова материја, било би потребно знати и одговоре на следећа питања:

1. Шта значи постављена допунска табла изнад семафора која приказује смер пружања пута са првенством пролаза?

**(Одговор је ништа),**

2. Колико је опште ограничење брзине у граду?

**(Одговор 80 km/h),**

3. Да ли мора да “важи првенство десног” на раскрсници на којој:

- нема полицијског службеника,
- нема семафора,
- нема саобраћајних знакова,
- нема линија хоризонталне сигнализације,
- на којој се укрштају два асфалтна коловоза

**(тачан одговор је НЕ).**

### ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

#### Библиографске референце

1. Вујанић, Милан, Јовичић, Веселинка, Милошевић, Горан, „Унапређење и правилно тумачење дијелова ЗоОБС-а и Правилника о саобраћајним знаковима ... БиХ, од утицаја на кривичне и цивилне поступке у БиХ и регији“, *III Савјетовање из прекршајноправне области*, Станишићи, 2019.

#### Правни извори

1. Закон о основима безбједности саобраћаја на путевима у Босни и Херцеговини – ЗоОБС, *Службени гласник БиХ*, бр. 6/2006, 75/2006 - испр, 44/2007, 84/2009, 48/2010, 48/2010 - др. закон, 18/2013, 8/2017, 89/2017, 9/2018, 46/2023\* и 88/2023;
2. Правилник о саобраћајним знаковима и сигнализацији на путевима, начину обиљежавања радова и препрека на путу и знаковима које учесницима у саобраћају даје овлаштено лице – Правилник, *Службени гласник БиХ*, бр. 16/2007 и 61/2007;
3. *CONVENTION ON ROAD SIGNS AND SIGNALS*, Wiena, 1968.

*Full professor Milan Vujanić, LL.D.*

Faculty of Traffic, Communications and Logistics, Budva,

*Dragan Stanišić*

Law office, Banja Luka,

*Veselinka Jovičić*

MARBO, D.O.O. Laktaši,

*Mr. Goran Milošević*

Expertise Center, Bijeljina

## **APPLICATION OF ZooBS AND THE RULES ON TRAFFIC SIGNS ... BIH, FROM THE INFLUENCE ON CRIMINAL, CIVIL AND MINOR PROCEEDINGS IN BIH**

### *Summary*

The Road Safety Act in Bosnia and Herzegovina (hereinafter referred to as the Law on the Basics of Road Safety) is unclear in some parts, so its application in court proceedings (criminal, civil, misdemeanor) is difficult. It is necessary to additionally educate judges, prosecutors, and lawyers on the correct application of the ZoOBS, but it would be even more important to fix and supplement the ZoOBS in the parts where problems may arise due to unclear parts of the Law and Rules on Traffic Signaling on Roads... (hereinafter referred to as the Rulebook). The work highlights the sections that lack clarity or contradict each other, resulting in their incorrect application.

This paper was developed as an improved and expanded version of the presentation held at the III Misdemeanor Law Consultation, Stanišići, May 9-11, 2019. The authors believe that this topic is important and that it often appears in practice.

**Key words:** *The Traffic Code; Priority; Unclear parts; Vienna Convention; The Regulations on Traffic Signalisation.*

*Проф. др Милан Вујанић*

Факултет за саобраћај, комуникације и логистику, Будва

*Судија др Драган Обрадовић*

Виши суд у Ваљеву

*Милан Божовић, дипл.инж.*

Traffic safety group, Београд

## **ПРОПУСТИ ПРИЛИКОМ ВРШЕЊА УВИЂАЈА САОБРАЋАЈНЕ НЕЗГОДЕ – УЗРОК МОГУЋИХ ПРОБЛЕМА У СУДСКОЈ ПРАКСИ**

*Саобраћајне незгоде су реалност свакодневно, у свакој држави. Последице незгода су различите – материјална штета, повреде појединих учесника, а у најтежим ситуацијама су и смртне последице. У већини тих ситуација, осим када је у питању мања материјална штета у ком случају учесници сачињавају европски извештај о саобраћајној незгоди, органи поступка – полиција односно јавни тужиоци обављају увиђај. Пропусти службених лица приликом вршења увиђаја, остављају или могу да оставе велике празнине за даљи ток казних поступака (кривичног или прекршајног поступка). Суштински, ти пропусти могу да буду од значаја и за парнични поступак у погледу накнаде штете, који поступак се спроводи после правноснажног окончања казних поступака.*

*Аутори су у раду покушали да укажу само на неке од тих пропуста, које често уочавају у пословима којима се баве – судија који поступа у кривичним предметима односно вештаци саобраћајно техничке струке, који се баве вештачењима саобраћајних незгода у казним поступцима али и у поступцима накнаде штете. Пропусти у којима ће бити реч су од значаја за ефикасност у раду органа поступка, пре свега судова и воде смањењу трошкова казних поступака, па их аутори сматрају значајним за поступање полиције и правосуђа и због тога на исте указују у раду.*

**Кључне речи:** Увиђај; Саобраћајна незгода; Пропусти; Проблеми; Судска пракса.

## 1. УВОД

Аутомобил уопште, а путнички посебно, снажно је утицао на промену друштвеног, породичног и личног живота људи широм света. Моторно возило више није луксуз, као што је било у дужем временском периоду у прошлости, већ једно од неопходних средстава за задовољење свакодневних потреба савременог човека.<sup>1</sup> С повећањем броја моторних возила у директној вези су развој осигурања моторних возила и других врста осигурања повезаних са аутомобилима, али и пораст броја саобраћајних незгода, а самим тим и страдања учесника у саобраћају са најразличитијим последицама.

Процењује се да је у саобраћајним незгодама на глобалном нивоу током 2021. године погинуло 1,19 милиона особа, што је пад од 5 % у односу на 2010. годину када је погинуло 1,25 милиона особа. У овом периоду је више од половине држава чланица УН остварило смањење броја погинулих у саобраћајним незгодама на својим територијама упркос скоро удвострученом броју возила и порасту популације за скоро милијарду особа. (WHO, 2023). Број погинулих и повређених у саобраћају је и даље велики глобални здравствени и развојни изазов. Према подацима WHO (2023) саобраћајне незгоде су током 2019. године биле водећи узрок смрти деце и младих (старости од 5 до 29 година), а када се посматрају сви узрасти саобраћајне незгоде су биле 12. по реду узрок смртног страдања. Од укупног броја погинулих две трећине су радно способне особе (старости од 18 до 59 година) што узрокује огромне здравствене, социјалне и економске штете у целом друштву (WHO, 2023).

Без обзира на то ко су учесници саобраћајне незгоде, с обзиром да у саобраћају свакодневно учествују различите категорије учесника, последице саобраћајних незгода су увек исте – погинула односно повређена лица и настанак материјалних штета.

У Републици Србији, скоро свака саобраћајна незгода, уколико учесници незгоде не направе договор и попуне „Европски извештај“, производи ангажовање припадника полиције који излазе на лице места и врше увиђај, и то уколико јавни тужиоци закључе да је довољно да увиђај изврши увиђајна екипа МУП-а Србије, након чега се врши покретања прекршајних односно кривичних поступака против одговорних лица за настанак саобраћајне незгоде.

Међутим, у дугогодишњем раду у правосуђу и сарадњи са правосуђем кроз вештачење саобраћајних незгода аутори су уочили посто-

---

<sup>1</sup> М. Церовић, „Утицај развоја ауто-индустрије на значај тржишта осигурања моторних возила (I део)“, *Токови осигурања* 1/2014, 47.

јање пропуста службених лица која врше увиђаје који остављају или могу да оставе велике празнине за даљи ток казних поступака (кривичног или прекршајног поступка). Суштински, ти пропусти могу да буду од значаја и за парнични поступак у погледу накнаде штете, који поступак се спроводи после правноснажног окончања казних поступака. Када увиђаје врше припадници полиције, поготову када су у питању саобраћајне незгоде са, према првим подацима само, материјалном штетом скоро нико не размишља о значају увиђаја саобраћајне незгоде за парнице о накнади штете.<sup>2</sup>

У раду ограниченог обима, циљ аутора је био само да укажу на поједине од тих пропуста, који нису карактеристични само за службена лица која врше увиђаје само у Србији, него и у свим деловима Босне и Херцеговине. Пропусти о којима ће бити реч су од значаја за ефикасност у раду органа поступка, пре свега судова и воде бржем окончању казних поступака, али и смањењу трошкова казних поступака, па их аутори због тога сматрају значајним за поступање полиције и правосудја.

## **2. НАЈНОВИЈИ ПОДАЦИ О САОБРАЋАЈНИМ НЕЗГОДАМА У СРБИЈИ И РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ**

Према подацима Агенције за безбедност саобраћаја Републике Србије (даље: АБС) у 2022. години је забележено 13.269 незгода са настрадалим лицима (укупно 19.603 лица). Погинуло је укупно 553 лица, од којих је највише возача (336 или 60,66 %), пешака (125 или 22,6 %) и путника (92 или 16,64 %), а једно настрадало лице имало је непознато својство, како се наводи у овом извештају. Такође, наводи се да су тешке телесне повреде задобила 3.292 лица а лаке телесне повреде је задобило 15.758 лица.<sup>3</sup>

Последњи званични подаци о саобраћајним незгодама у Републици Србији за 2023. годину указују на одређено смањење броја смртно настрадалих на путевима у односу на 2022. годину. Најновији подаци показују да је током 2023. године на путевима у Републици Србији погинуло укупно 501 лице. Иако је то око 10 % мање у односу на претходну годину, то је и даље далеко од жељених циљева који су постављени у важећој Стратегији за безбедност саобраћаја Републике

---

<sup>2</sup> Д. Обрадовић, „Значај увиђаја саобраћајне незгоде у парницама за накнаду штете“, *Обавезно осигурање, накнада штете и нови грађански судски поступци*, (ур. Здравко Петровић), Интермекс, Београд 2011, 216–217.

<sup>3</sup> Агенција за безбедност саобраћаја, Статистички извештај о стању безбедности саобраћаја у републици Србији за 2022. годину, 27, 38 и 43, <http://www.abs.rs/>, 15.2.2024.

Србије.<sup>4</sup> Према Стратегији циљ за 2024. годину је био да у саобраћајним незгодама број погинулих буде 444 лица.<sup>5</sup>

Подаци о последицама саобраћајних незгода у Републици Српској током 2023. године такође, нису охрабрујући. Чак 10.614 саобраћајних незгода, 109 погинулих лица, 611 теже повријеђених, то је црна прошлогодишња статистика са друмова у Републици Српској.<sup>6</sup>

### 3. РЕЛЕВАНТНИ КРИВИЧНИ ПРОПИСИ

У одредбама Законика о кривичном поступку<sup>7</sup> прописано је да се увиђај код саобраћајних незгода обавља искључиво у предистражном поступку од стране припадника полиције (органа унутрашњих послова) и од јавног тужиоца.

Одређене категорије полицијских службеника (даље: ОСЛ) данас сходно својим овлашћењима из Законика врше највећи број увиђаја, скоро искључиво код свих кривичних дела из области против безбедности јавног саобраћаја било да су извршена са умишљајем или из нехата, независно од тежине наступеле забрањене последице, осим за кривична дела из области против безбедности јавног саобраћаја код којих је наступила смрт неког лица, а која су ипак релативно ређа, па у таквим ситуацијама надлежни јавни тужиоци излазе на лице места и врше увиђај или руководе вршењем увиђаја. Међутим, врло често и када је настала смртна последица, ако јавни тужилац није одмах у могућности да изађе на лице места, ОСЛ самостално обављају увиђај. Практично, ОСЛ врше увиђај односно могу да врше увиђај код свих кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја, па и код најтежих саобраћајних незгода са смртном последицом коју је изазвао возач под дејством алкохола или психоактивних контролисаних супстанци, ако је то утврђено одмах пре почетка увиђаја.

У суштини увиђај код саобраћајне незгоде започиње оног часа када орган овлашћен за његово вршење добије обавештење о догађају

---

<sup>4</sup> Број погинулих у Србији 2023. године, <https://www.automotorevija.rs/rubrike/broj-poginulih-saobracaj-2023-srbija>, 1.6.2024.

<sup>5</sup> Стратегија безбедности саобраћаја Републике Србије за период 2023 до 2030. године са акционим планом за 2023.–2025. годину – циљ за 2024. годину је био да у саобраћајним незгодама број погинулих буде 444, 25.

<sup>6</sup> Шта је најчешћи узрок саобраћајних незгода у Српској?, <https://trebinjedanas.com/vijest/sta-je-najcesci-uzrok-saobracajnih-nezgoda-u-srpskoj>, 15.2.2024.

<sup>7</sup> Законик о кривичном поступку – Законик, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 и 62/21.

иако је стварни почетак вршења увиђајне радње нешто касније и поклапа се са тренутком изласка на место догађаја.<sup>8</sup>

Најчешће, увиђај се врши на **месту** где се догодила саобраћајна незгода, односно на месту где је пронађено возило које је учествовало у саобраћајној незгоди, па се после незгоде возач који је са тим возилом учествовао у саобраћајној незгоди удаљио са лица места. Увиђај се може вршити и на **лицима** – жртвама саобраћајних незгода која су затечена на лицу места. Такође увиђај се може вршити и на **стварима** – возилима или превозним средствима која су учествовала у саобраћајној незгоди, гардероби настрадалих учесника саобраћајне незгоде, итд.

Пропусти од стране службених лица која врше увиђај поводом саобраћајне незгоде (полиције односно јавног тужиоца који сходно одредбама Законика руководи предистражним поступком односно води истрагу) могући су од момента пријаве надлежној јединици полиције да се догодила саобраћајна незгода.

А од тих пропуста начињених приликом вршења увиђаја саобраћајне незгоде, зависи пре свега цео ток истраге, почев од прве радње што би по правилу требало да буде испитивања осумњиченог, затим испитивања оштећених и сведока, па до појединих вештачења од стране различитих вештака медицинске струке у зависности од врсте и тежине телесних повреда појединих учесника саобраћајне незгоде, па до квалитета обављеног вештачења од стране вештака саобраћајно-техничке струке, које би по правилу требало да буде последња радња или једна од последњих радњи у току истраге, након што су претходно изведени сви неопходни докази.

У одредбама Закона о кривичном поступку Републике Српске<sup>9</sup> прописано је да у току спровођења истраге тужилац може спровести све истражне радње, па и вршење увиђаја и реконструкције догађаја, а да овлашћено службено лице може, изузетно, након обавештавања тужиоца, извршити увиђај и одредити потребна вештачења, осимпрегледа, обдукције и ексхумације леша. Ако је тужилац присутан на лицу места током вршења увиђај овлашћених службених лица, може тражити да овлашћено службено лице изврши одређене радње које он сматра неопходним. Све радње предузете током увиђаја морају се документовати и детаљно образложити у записнику, али и у посебном службеном извештају.

---

<sup>8</sup> Ж. Алексић, *Криминалистика*, Савремена администрација, Београд 1982, 364–365.

<sup>9</sup> Закон о кривичном поступку – Закон РС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17, 66/18, 15/21, 45/13, чл. 225, ст. 1 и чл. 229.

У погледу увиђаја код саобраћајних незгода и пропуста који се од стране ОСЛ направи приликом вршења увиђаја све оно што важи за Републику Србију на основу одредаба Законика, слободни смо да наведено да се односи и на Републику Српску, али и на све остале делове Босне и Херцеговине – Федерацију БиХ и Брчко Дистрикт БиХ односно на овлашћена службена лица из свих делова БиХ као и за тужиоце.

#### 4. ПОЈЕДИНИ ПРОПУСТИ ПРИЛИКОМ ВРШЕЊА УВИЂАЈА

Када су у питању подаци о изгледу лица места један од битних пропуста је **(не)постојање сигнализације одн. неконстатовање података о сигнализацији у ширем рејону саобраћајне незгоде.**

Познате су ситуације у пракси да су службена лица која врше увиђај пропустила да обрате пажњу на саобраћајне знаке у ширем рејону лица места који су од значаја за специфичне типове саобраћајних незгода (пут са првенством пролаза, са учешћем дивљачи, да ли постоје ознаке ловног подручја и у којој дужини је то подручје и слично). У једном предмету је тек у поступку по ванредном правном леку (пресуда Врховног суда Србије Кзп 522/09 од 17. 11. 2009) уочен пропуст који је био од значаја да се оцени који се од два учесника у саобраћајној незгоди у моменту незгоде кретао путем са првенством пролаза.<sup>10</sup>

Посебно значајно је проверити да ли постоје саобраћајни знаци који указују на „насеље“ на одређеној деоници пута, што је неопходно утврдити из оба правца кретања возила која су учествовала у саобраћајној незгоди.

У судској пракси постоје ситуације да то није утврђено приликом вршења увиђаја, а да је из једног правца кретања возила био постављен поред пута саобраћајни знак „насеље“ који је указивао да возач који управља возилом мора да прилагоди брзину кретања возила на ограничење у насељу од 50 км/х док са друге стране – из супротног правца није постојао саобраћајни знак ограничења брзине нити саобраћајни знак који би указивао да возач који долази из супротног правца има информацију да улази у насеље где је ограничење брзине од 50 км/х у складу са одредбама Закона о безбедности саобраћаја на путевима – ЗБС<sup>11</sup> због чега су возачи који долазе из супротног правца

---

<sup>10</sup> М. Вујанић, Д. Обрадовић, М. Божовић, „Одговорност локалне заједнице за исправност саобраћајне сигнализације“, *Безбедност саобраћаја у локалној заједници*, Доњи Милановац 2012, 239–240.

<sup>11</sup> Закон о безбедности саобраћаја на путевима – ЗБС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13 – одлука УС, 55/14, 96/15 – др. закон, 9/16 – одлука



на тој деоници пута доведени у заблуду јер сматрају да се налазе на магистралном путу где је ограничење брзине 80 км/х сходно одредбама ЗБС.

У погледу података о изгледу лица места један од битних пропуста је уколико се не утврди да **ли је било смањене видљивости и због којих разлога у моменту незгоде и у моменту вршења увиђаја**. Видљивост је околност од великог значаја за анализу саобраћајних незгода, а посебно ако се има у виду да се велики број саобраћајних незгода дешава у условима смањене видљивости (ограничена временским и/или неповољним метеоролошким условима али и низом других фактора).<sup>12</sup>

У погледу података о возилу један од битних пропуста је уколико се код саобраћајне незгоде која се догодила у ноћним условима не утврди **домет видљивости светала** на возилима која су учествовала у саобраћајној незгоди. Највећи број возила је са неподешеним светлима и у записнику о увиђају ретко се описује стање запрљаности фарова, ветробранског стакла, карактеристике вида возача и посебни објекти које је требало уочити на путу.<sup>13</sup>

У погледу саобраћајних незгода у којој су учествовали Н. Н. Возило и пешак значајан пропуст је уколико се поред трагова који су остали од Н. Н. возила које је учествовало у саобраћајној незгоди не обрати пажња на трагове на настрадалом пешаку.<sup>14</sup>

У погледу саобраћајних незгода у којима је учествовало једно или више возила, специфична је ситуација када су сви учесници саобраћајне незгоде транспортовани у здравствене установе и овлашћеним службеним лицима приликом доласка на лице места није познато ко је управљао возилом, каквих је ситуација било у судској пракси. Такође, специфична је ситуација и када су учесници присутни на

---

УС, 24/18, 41/18, 87/18, 23/19, 128/20 – др. закон, 76/23, чл. 43, ст. 1 и чл. 44, ст. 1, тач. 3.

<sup>12</sup> Д. Пешић, Н. Марковић, „Значај одређивања видљивости за анализу саобраћајне незгоде“, *Анализа сложених саобраћајних незгода и преваре у осигурању*, Универзитет у Београду – Саобраћајни факултет, Traffic Safety group d.o.o., Златибор 2012, 63.

<sup>13</sup> С. Стојановић, „Нека запажања везана за побољшање увиђаја саобраћајних незгода“, *Зборник радова I - II Југословенско саветовање о саобраћајно-техничком вештачењу саобраћајних незгода на путевима*, Саобраћајни факултет, Београд 1989, 94.

<sup>14</sup> М. Бусарчевић, „Значај трагова за откривање и идентификацију возила којим се возач удаљио са места саобраћајне незгоде после судара са пешаком“ *Судар возила и пешака*, Универзитет у Београду, Саобраћајни факултет, Криминалистичко-полицијска академија, Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Универзитет Црне Горе, Машински факултет - Подгорица и Универзитет у Источној Сарајеву, Саобраћајни факултет – Добој, Врњачка Бања 2009, 42–49.

лицу места, не желе да кажу ко је од више лица из возила управљао возилом које је учествовало у саобраћајној незгоди, а за које постоје основи сумње да је проузроковао својим пропустом саобраћајну незгоду.

Уколико је у току незгоде дошло до активирања ваздушног јастука на страни возача тог возила неопходно је наредити да се исече ваздушни јастук који је активиран испред возача, с обзиром да биолошки материјал лица које је управљало возилом у моменту незгоде у таквим ситуацијама остаје у виду трагова крви или пљувачке у том активаном делу јастука. Тај пропуст може да утиче на дужину трајања и непотребно повећање трошкова кривичног поступка, у смислу одређивања појединих вештачења од стране вештака медицинске струке који би се изјашњавали на околност врсте, тежине и механизма настанка повреда код појединих учесника саобраћајне незгоде, каквих је ситуација било у судској пракси.

Посебно, значајно је приликом вршења констатовати да ли постоје **пропусти на страни управљача пута**, што се изузетно ретко уочава у записницима о увиђају, а ти пропусти могу бити одлучујући узрок који је довео до настанка саобраћајне незгоде. То се пре свега односи на непостојање одговарајуће саобраћајне сигнализације сходно важећим прописима.

У једном случају вештак саобраћајне струке је навео: „Изостанак саобраћајног знака обавештења „означени пешачки прелаз“ (III-6), и необележени пешачки прелаз на делу коловоза преко десне саобраћајне траке, био би пропуст на страни управљача пута, у овом случају ЈП „Путеви Србије“ Београд, који је у узрочној вези са настанком опасне саобраћајне ситуације на коловозу, јер су учесници ове незгоде доведени у заблуду - оштећени да прелази преко означеног пешачког прелаза, а осумњичени да се креће путем где не постоји пешачки прелаз,,<sup>15</sup>

## 5. ПРЕДУСЛОВИ ЗА САОБРАЋАЈНО ВЕШТАЧЕЊЕ

Да би у току кривичног поступка уопште, а пре свега током истраге, дошло до фазе када се предузима саобраћајно вештачење и да би се исто могло успешно обавити потребно је да је испуњено неколико предуслова. То су:

### 1. Да је добро обављен увиђај;

---

<sup>15</sup> Налаз и мишљење вештака саобраћајно техничке струке дат у предмету ОЈТ Ваљево Кт. бр. 612/15 од 4. 4. 2016. (извод из налаза и мишљења) – предмет је правноснажно окончан.

**2. Да је добро и од стране вештака одговарајуће струке обављен ванредни технички преглед;**

**3. Да су окривљени и остала лица која имају одређена сазнања о саобраћајној незгоди детаљно испитани, да је прибављена комплетна медицинска документација о врстама и тежини телесних повреда које су задобили поједини учесници саобраћајне незгоде, као и сви потребни писмени докази да би вештак саобраћајне струке имао довољно података за израду писменог налаза и мишљења;**

**4. Да је наредба за вештачење потпуна и прецизно урађена, да орган поступка – пре свега надлежни јавни тужилац, а изузетно и судија у фази главног претреса, јасно формулише задатке у наредби за вештачење.**

Тек после тога може се, на прави начин, приступити саобраћајном вештачењу. Намерно истичемо *на прави начин*, зато што смо се у судској пракси – као вештаци и као судије током истраге, сусретали да су вештачења од стране вештака саобраћајно техничке струке одређивана преурањено, пре извођења и прибављања свих неопходних доказа – испитивања појединих лица односно прибављања писаних доказа. Све то доводи до непотпуних налаза и мишљења вештака саобраћајно-техничке струке, продужава трајање и повећава трошкове кривичног поступка.

У пракси смо се сусретали у предистражном поступку код саобраћајних незгода када су учесници под дејством алкохола губили у вожњи контролу над возилом и са возилом завршавали ван коловоза при чему је долазило до смртне последице појединог лица из возила а друго лице из возила је задобило тешке телесне повреде опасне по живот, па се није знало ко је од тих лица управљао возилом, да су поједини надлежни јавни тужиоци наређивали вештачења од стране вештака саобраћајно техничке струке без испитивања било ког преживелог учесника само на основу података из записника о увиђају, скице и фотодокументације лица места и на основу обдукционог записника за настрадало лице из возила.

....

**У наредби за вештачење потребно је дефинисати питања односно околност на које вештак треба да да одговоре у свом налазу, наравно увек водећи рачуна о специфичности сваке поједине саобраћајне незгоде и ко су били учесници незгоде.**

То су најчешће следећа питања односно околности које треба одредити:

- **где је било место судара** између учесника саобраћајне незгоде попречно (у односу на ширину коловоза) и подужно у односу на крајње положаје заустављених возила);
- **какав је био међусобни положај и положај на коловозу** учесника незгоде у моменту судара;
- **брзине учесника у незгоди у моменту незгоде**, у тренутку када је возило оставило видљиве трагове кочења и у моменту наступања опасности од судара;
- **у зависности од типа саобраћајне незгоде, на којој удаљености од места незгоде је било возило у моменту када је пешак ступио на коловоз**, односно у моменту када је настала реална и видљива опасност за даљи настанак кретања возила унапред;
- **при којој брзини би се, у датој ситуацији, могла избећи незгода** (од стране сваког учесника појединачно);
- **приказ просторно-временске анализе тока и динамике саобраћајне незгоде.**

## **6. ПОЈЕДИНИ ПРОПУСТИ НА УВИЂАЈУ УОЧЕНИ ТОКОМ САОБРАЋАЈНО ТЕХНИЧКОГ ВЕШТАЧЕЊА**

Имајући у виду да је **Увиђај** „систем радњи којима се, у складу са законом, опажају, стручно обрађују, и у увиђајној документацији, фиксирају (региструју) предмети, трагови и друге околности значајне за разјашњење саобраћајне незгоде“ јасно је да је могуће направити грешке у било којој од радњи које се изводе при вршењу увиђаја.

Тако је нпр. могуће, а често се и дешава, да се на фотодокументацији не прикажу сви важни трагови и оштећења возила, објеката и околине, или да се фотодокументација уради потпуно исправно, али да на Скици лица места и у Записнику нема тих трагова, нити мера везаних за те трагове. У таквим случајевима се најчешће, ако је то могуће, врши допуна увиђаја изласком на лице места, допунском анализом возила итд.

Посебно је чест случај да се на увиђају детаљно не констатује стање и позиција саобраћајне сигнализације, што може бити од пресудног значаја за проналажење узрока и доприноса настанку незгоде, односно утврђивању степена одговорности као и уврђивању ко је од учесника незгоде допринео настанку незгоде, како и у којој мери.

Увиђајна екипа, осим у случајевима смртних последица, нема обавезу да након саобраћајне незгоде возила одвози на ванредни технички преглед, а што може бити од утицаја на исход кривичног, а по

правноснажном окончању кривичног поступка и одговарајућег ванпарничног односно парничног поступка за накнаду штете.

## 7. ЗАКЉУЧАК

Саобраћајне незгоде су реалност и свака незгода, без обзира на последице, оставља трагове (последице) за учеснике – најчешће у виду материјалне штете, али и у виду повреда па и најтежих – смртних последица. И не само за директне учеснике саобраћајне незгоде, већ и за њихове чланове породица.

Те последице почињу да бивају видљиве од момента саобраћајне незгоде, од увиђаја, током кривичног поступка у свим његовим фазама до правноснажног окончања поступка. Али последице саобраћајне незгоде се не завршавају правноснажним окончањем кривичног поступка, већ се настављају кроз различите облике захтева за накнаду штете пред осигуравајућим друштвима у ванпарничном поступку, а уколико странке нису задовољне понудом за исплату накнаде штете коју су добиле од осигуравајућих друштава следе парнични поступци за накнаду штете.

Због тога пропусти који се учине од стране овлашћених службених лица полиције приликом вршења увиђаја или јавних тужилаца који врше увиђаје и дају поједине налоге овлашћеним службеним лицима полиције могу да оставе далекосежне последице у виду непотребне дужине трајања и повећања трошкова кривичног поступка.

**Пропусти учињени приликом вршења увиђаја остављају такве празнине у судским поступцима, које је некада врло тешко или немогуће попунити!**

Аутори су, у раду, кроз поједине примере из судске праксе, указали само на неке реалне ситуације са којима су се у оквиру посла којим су се бавили и којим се и даље баве и са пропустима приликом вршења увиђаја саобраћајних незгода. Указали су на начин како би овлашћена службена лица која врше увиђај требало да поступе, да се такви пропусти не би догодили. При томе, ауторима је потпуно јасно да у раду ограниченог обима није могуће указати на већи број пропуста и како исте препознати и избећи, па су по сопственој процени направили избор појединих најчешћих карактеристичних пропуста приликом вршења увиђаја од стране овлашћених службених лица.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Алексић Живојин, *Криминалистика*, Савремена администрација, Београд 1982;
2. Бусарчевић Мирослав, „Значај трагова за откривање и идентификацију возила којим се возач удаљио са места саобраћајне незгоде после судара са пешаком“, *Судар возила и пешака*, Универзитет у Београду, Саобраћајни факултет, Криминалистичко-полицијска академија, Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Универзитет Црне Горе, Машински факултет – Подгорица и Универзитет у Источном Сарајеву, Саобраћајни факултет – Добој, Врњачка Бања 2009;
3. Вујанић Милан, Обрадовић Драган, Божовић Милан, „Одговорност локалне заједнице за исправност саобраћајне сигнализације“, *Безбедност саобраћаја у локалној заједници*“ Доњи Милановац 2012;
4. Обрадовић Драган, „Значај увиђаја саобраћајне незгоде у парницама за накнаду штете“, *Обавезно осигурање, накнада штете и нови грађански судски поступци*, (ур. Здравко Петровић), Интермекс, Београд 2011;
5. Пешић, Душко, Марковић, Ненад, „Значај одређивања видљивости за анализу саобраћајне незгоде“, *Анализа сложених саобраћајних незгода и преваре у осигурању*, Универзитет у Београду – Саобраћајни факултет, Traffic Safety group d.o.o., Златибор 2012;
6. Стојановић Стојан, „Нека запажања везана за побољшање увиђаја саобраћајних незгода“, *Зборник радова I – II Југословенско саветовање о саобраћајно-техничком вештачењу саобраћајних незгода на путевима*, Саобраћајни факултет, Београд, 1989;
7. Церовић Милан, „Утицај развоја ауто-индустрије на значај тржишта осигурања моторних возила (I део)“, *Токови осигурања* 1/2014.

### Правни и интернет извори

1. Агенција за безбедност саобраћаја, Статистички извештај о стању безбедности саобраћаја у Републици Србији за 2022. годину, <http://www.abs.rs/>, 15.2.2024;
2. Број погинулих у Србији 2023. године, <https://www.automotorevija.rs/rubrike/broj-poginulih-saobracaj-2023-srbija>, 1.6.2024;
3. Закон о безбедности саобраћаја на путевима – ЗБС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13 – одлука УС, 55/14, 96/15 – др. закон, 9/16 – одлука УС, 247/18, 41/18, 87/18, 23/19, 128/20 – др. закон и 76/23;
4. Закон о кривичном поступку – Закон РС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17, 66/18, 15/21 и 45/13;

5. Законик о кривичном поступку – Законик, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 и 62/21;
6. Предмет ОЈТ Ваљево Кт. бр. 612/15 од 4. 4. 2016;
7. Стратегија безбедности саобраћаја Републике Србије за период 2023 до 2030. године са акционим планом за 2023–2025. годину
8. Шта је најчешћи узрок саобраћајних незгода у Српској?, <https://trebinjedanas.com/vijest/sta-je-najcesci-uzrok-saobracajnih-nezgoda-u-srpskoj>, 15.2.2024;
9. World Health Organization, Global status report on road safety 2023.

*Full professor Milan Vujanić, LL.D.*

Faculty of Traffic, Communications and Logistics, Budva,

*Judge Dragan Obradović, LL.D.*

Valjevo Higher Court

*Milan Božović*

Traffic safety group, Belgrade

## **OMISSIONS DURING TRAFFIC ACCIDENT INVESTIGATION— CAUSE OF POSSIBLE PROBLEMS IN COURT PRACTICE**

### *Summary*

Traffic accidents are a reality every day, in every country. Accidents can result in various consequences, including material damage, injuries to individual participants, and in the most severe situations, fatal consequences. In most of these situations, except when it comes to minor material damage, in which case the participants make a European traffic accident report, the authorities of the procedure—the police or public prosecutors—conduct the investigation. Officials' omissions during the investigation can create significant gaps in the subsequent criminal proceedings, whether they are criminal or misdemeanor proceedings. Essentially, these omissions can also play a significant role in civil proceedings related to damages, which take place after the criminal proceedings have reached a legally final conclusion.

In the paper, the authors focused on highlighting only a few of the omissions they frequently encounter in their work with judges involved in criminal cases, specifically those experts in the traffic technical profession who provide expert opinions on traffic accidents in both criminal and compensation proceedings. The authors consider the discussed omissions significant for the actions of the police and judiciary, as they contribute to the efficiency of procedural authorities, particularly the courts, and reduce the costs of criminal proceedings.

**Key words:** *Investigation; Traffic accident; Omissions; Problems; Court practice.*



*Проф. др Анна Мантарова*

Институт по философия и социологија при Българска Академија на науките, Софија, Болгарија  
Висше училище по сигурност и икономика, Пловдив

## ПРЕСТЪПНОСТТА В БЪЛГАРИЯ: ПЕРЦЕПЦИИ И РЕАКЦИИ<sup>1</sup>

*Целта на изследването е да установи как се възприема престъпността, как се оценява състоянието ѝ, какви са очакванията на хората към държавата за гарантиране на собствената и на имуществото им безопасност, как оценяват правеното в това отношение от държавата и какви мерки самите те предприемат. Използваните методи са анализ на статистическа информация и на емпирична информация от социологическо изследване. То е проведено през декември 2022 година с национално представителна за населението над 18 годишна възраст извадка. Установява се значителна степен на виктимизация на населението, което намира отражение в оценките за състоянието на престъпността. Основателно тя често се определя като тежък проблем в днешното българско общество. Значителни групи от населението декларират обезпокоеност за личната си сигурност, което очевидно не допринася за високо качество на живот. Очакванията и изискванията на хората за гарантиране на неприкосновеността им са отправени предимно към държавата, но според доминиращите оценки, тя е далеч от това да отговори на очакванията и изискванията им - факт, който повлиява и отношението на хората към държавата - отчуждава и влияе върху готовността за изпълнение на гражданските задължения.*

**Ключови думи:** Риск; Престъпност; Традиционна престъпност; Виктимизация; Удовлетвореност от държавното противодействие на престъпността.

---

Анна Мантарова, [anna.mantarova@abv.bg](mailto:anna.mantarova@abv.bg).

<sup>1</sup> Статията е разработена в рамките на проект „Личностни и институционални стратегии за превенция и управление на рисковете: специфики и детерминанти“, финансиран от ФНИ по Договор КП-06 ПН55/15 от 2021 г.

## 1. ВЪВЕДЕНИЕ

В динамичното време, в което живеем, при високо развитите, диференцирани и силно обвързани дейности и субекти, неопределеността и рисковете не само ни съпровождат постоянно, но и непрекъснато се увеличават и придобиват нови измерения и форми.

Като се основава на предишни теоретични разработки по проблемите на рисковете и определянето им като „вероятност от дисфункционални влияния на определени процеси върху една социална система“<sup>2</sup> и „вероятност от протичане на неблагоприятно събитие или процес, свързани пряко или косвено с човешка дейност, която подлежи на рационализация и управление“<sup>3</sup> в хода на изследването е прието схващане за риска като вероятност от настъпване на процеси или събития, които имат вреден ефект върху човешки индивиди и общности. В този контекст един от най-значимите рискове за личността е тя или имуществото ѝ да стане жертва на престъпно посегателство. В социологическа перспектива основните линии за анализ са перцепция на риска от социалните субекти, оценка, отреагиране, оценка на реакциите.

Целта на настоящата работа е да представи и анализира резултатите от изследване, фокусирано върху рисковете в съвременното българско общество, включително и тези от тях, които се отнасят до вероятността личността и/или имуществото ѝ да станат жертва на престъпно посегателство. Цитираното изследване е национално представително за населението над 18 години. Извадката е стохастична, двустепенна гнездова. На първа стъпка, с вероятност, пропорционална на броя на населението в отделните селища и при спазване на съотношението град – село, на случаен принцип са определени населените места, в които да се проведе изследване. От извадковия план са изключени селища с население под 100 души, като там живеят под 1% от генералната съвкупност. На втора стъпка са определени 100 гнезда, в които по модифицирания метод на Киш са подбрани единиците за изследване. Информацията е събирана чрез интервю лице в лице в домовете на респондентите. Обемът на изследваната съвкупност е 937 души. Събрана е информация за перцепцията, оценката на рисковете, поведението с оглед превенция и минимизиране на отрицателните последици, очаквания за действия на държавните

---

<sup>2</sup> Н. Генов. *Източна Европа в глобалните процеси*. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 1999, 35.

<sup>3</sup> С. Попов, *Риск. Концептуална рамка*, Нов български университет, София 2021, 28.

органи и други надиндивидуални социални субекти, оценки на действията им.

## 2. ОБЕКТИВНАТА СИТУАЦИЯ

За да се анализират перцепцията и отреагирането на този риск и адекватността им на ситуацията, следва да се знае каква е криминалната обстановка в страната - както актуалното състояние на престъпността, така и нейната динамика в последните няколко години. Следва да се подчертае, че статистиката на полицията дава информация за регистрираните престъпления. Но освен регистрираната престъпност, има и скрита, т.е. такава, която по едни или други причини (несъобщаване на полицията или „полицейски филтри“) не достига до регистрация. По мнение на експертите и според провежданите виктимологични изследвания, тя е доста висока.<sup>4</sup>

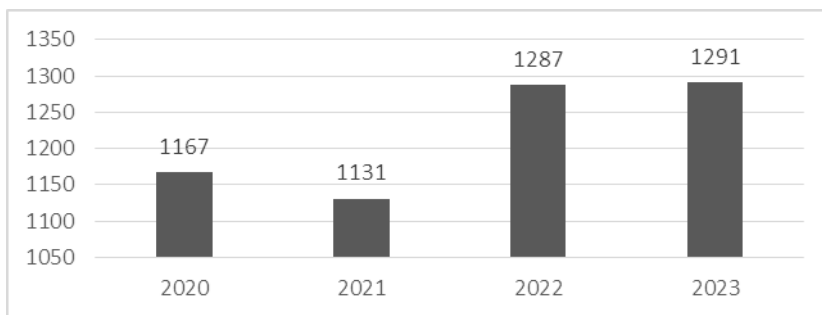
Погледът към статистиката на регистрираните престъпления назад показва като цяло на тенденция на спад. Безспорно за това има обективни предпоставки -стабилизация на икономиката, на административните структури, вкл. правоохранителните органи. Тя обаче трябва да се види и в светлината на промените в демографската структура на населението. Не само като абсолютен брой, но и като относителен дял намалява броят на хората във възрастовите групи, чиято криминална активност е най-висока, вкл. и мъжете, които доста по-често от жените са извършители на престъпления. Но не бива да се игнорира фактът, че паралелно със спада на регистрираните престъпления, провежданите виктимизационни изследвания обаче установяват рекордно високи нива на латентна престъпност - през 2019 г. незаявените от гражданите престъпления са над 60%.<sup>5</sup>

Статистиката показва, че в най-голяма степен за общия спад на престъпността допринася устойчивото намаление на случаите в следните категории: умишлени убийства, нападения, кражби на автомобили, кражби от жилища с взлом, джебчийски кражби. Но при последните две категории (които са и най-многобройни), има най-големи разминавания между полицейската статистика и изследванията.

---

<sup>4</sup> Тенденции на престъпността в България 2010-2020, ЦИД, София 2020, 41.

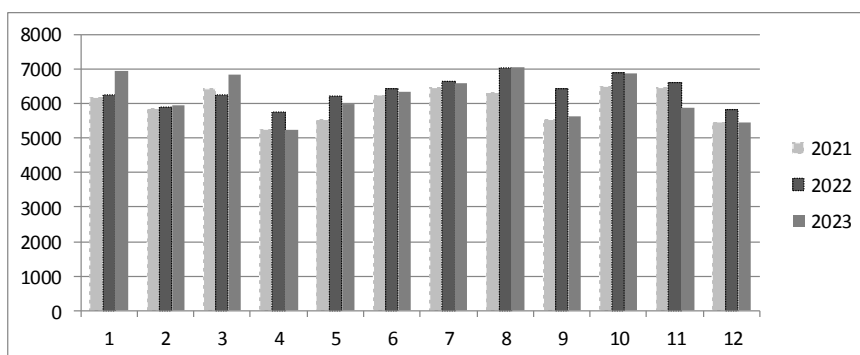
<sup>5</sup> Тенденции на престъпността в България 2010-2020, ЦИД, София 2020, 42.



Фигура 1. Регистрирани престъпления на 100 000 души<sup>6</sup>

Източник: Доклади за дейността на МВР през 2020 г., 2021 г., 2022 г. и през 2023 г.

Но въпреки общата тенденция на спад, в отделни години има динамика и в негативна посока - напр. през 2022 година, когато нараства броят на регистрираните престъпления (от 78418 на 83876), както и коефициентът на 100 000 души (от 1131 на 1287). През следващата 2023 г. има лек спад в броя на регистрираните престъпления (74878 регистрирани престъпления), въпреки което обаче се остава над нивото на 2021 г., но поради намаляване на населението, коефициентът на сто хиляди души макар и минимално, нараства (от 1287 на 1290,7).



Фигура 2. Брой регистрирани престъпления през 2021, 2022 г. и 2023 г. по месеци.

Източник: Бюлетени за състоянието на престъпността, противодействието на контрабандата и разпространението на наркотици и акцизни стоки. МВР.

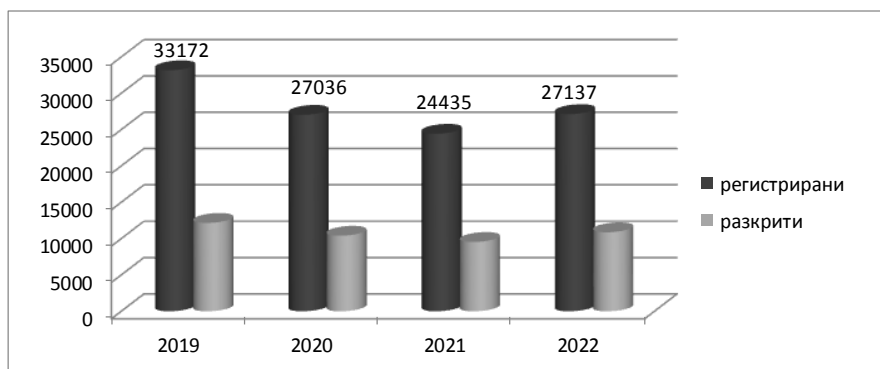
От месечните бюлетени се вижда, че през 2023 година спадът в сравнение с 2022 година е след месец април. Този факт дава основание да се постави въпрос дали има някаква връзка с проведените

<sup>6</sup> Данните не са окончателни, тъй като са изчислени по месечните бюлетени на МВР. Възможно е след публикуване на годишния доклад на МВР да има минимални корекции.

тогава избори и идването на ново правителство и съответно с кадровите промени в органите на МВР.

За формиране на индивидуалните преценки за състоянието на ситуацията и за риска за отделната личност, най-голямо влияние има състоянието на т. нар. „масова престъпност“. Каква е динамиката при най-многобройните престъпления?

Традиционно кражбите имат най-голям дял сред всички престъпления. След значителния спад през 2020 и 2021 г., в голяма степен повлиян от наложените ограничителни мерки във връзка с разпространението на КОВИД 19, през 2022 г. тези престъпления бележат осезаем ръст. Трудно обясним е спадът с почти една трета през 2023 година. Все пак, не бива да се забравя, че при този вид престъпления скритата престъпност е особено висока - твърдение не само на експерти, но и потвърждавано от виктимологичните изследвания. Предвид на това, че емпиричното изследване е проведено в самия край на 2022 година, тук ще се фокусираме върху състоянието на престъпността именно през тази година.



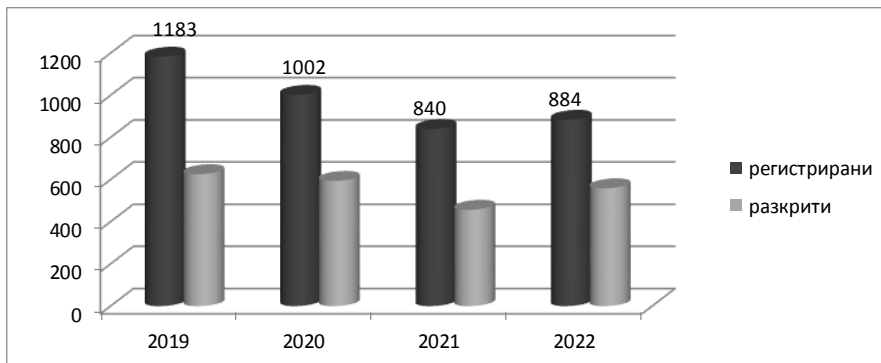
Фигура 4. Брой на регистрираните и разкрити кражби 2019-2022 г.

Източник: Бюлетени за състоянието на престъпността, противодействието на контрабандата и разпространението на наркотици и акцизни стоки. МВР

Описаната тенденция се възпроизвежда и при регистрираните квартирни кражби. Броят на извършените престъпления от този вид - престъпления, към които хората са много чувствителни, намалява през 2020 и 2021 г., обаче през 2022 г. и те нарастват.

Аналогична е динамиката и при грабежите - престъпление, свързано не само с отнемане на собственост, но и с физическо насилие. И при тях, след спад, през 2022 г. се регистрира ръст, който

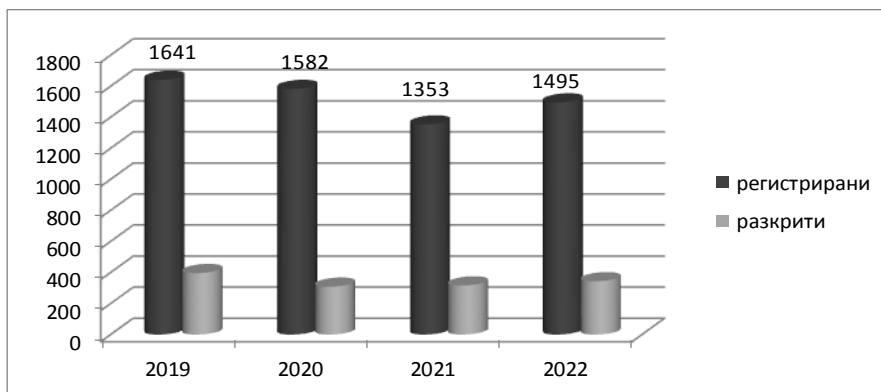
продължава и през 2023 г., като при това броят на разкритите случаи намалява чувствително.



Фигура 5. Грабежи

Източник: Бюлетени за състоянието на престъпността, противодействието на контрабандата и разпространението на наркотици и акцизни стоки. МВР

Регистрираните посегателствата срещу моторни превозни средства през 2022 г. - годината, в края на която е проведено изследването, нарастват.



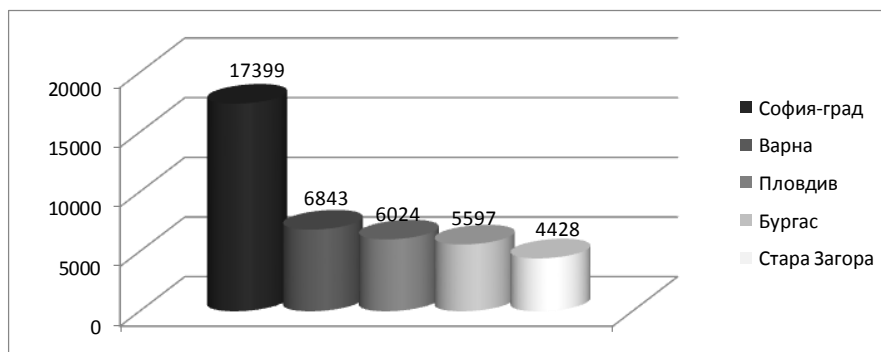
Фигура 6. Посегателства срещу МПС

Източник: Бюлетени за състоянието на престъпността, противодействието на контрабандата и разпространението на наркотици и акцизни стоки. МВР

### 3. ОБЩЕСТВЕНИ ОЦЕНКИ

Макар и очертана само по полицейската статистика, картината дава отговор защо 60,6% от респондентите в националното изследване определят състоянието на престъпността като много тежък и тежък проблем в обществото ни. Тези оценки обаче поставят престъпността

доста по-назад от бедността, която е определена по този начин от над 80% от анкетираниите. Най-често като тежък и много тежък проблем определят състоянието на престъпността живеещите в София - 79,4% от живеещите в столицата респонденти. Регистрираните при изследването оценки са в пълно съответствие с обективната ситуация и се вижда реалистичността и адекватността им.

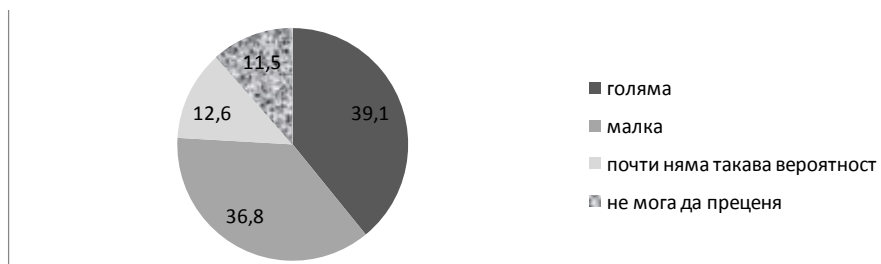


Фигура 7. Брой на регистрираните престъпления в някои области. (2022 г.)

Източник: Доклад за дейността на МВР през 2022 г.

Според статистиката, регистрираните престъпления в столицата са значително повече, отколкото другаде - не само като абсолютен брой, което е напълно логично предвид броя жители на града, но и като коефициент.

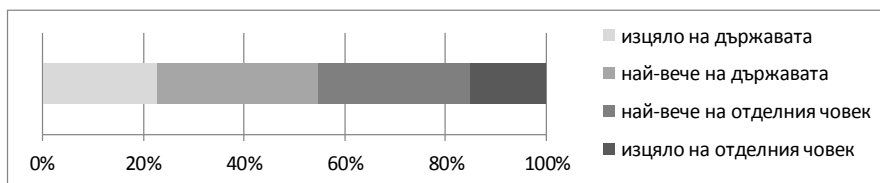
Поставени в такава ситуация, повече от една трета от респондентите в страната - 39,1%, оценяват вероятността те лично да станат жертва на престъпление като голяма. На другия полюс - че почти няма такава вероятност, са доста по-малко - 12,6%. Не могат да определят 11,5%.



Фигура 8. Как оценявате вероятността Вие лично да станете жертва на престъпно посегателство

Източник: Емпирично социологическо изследване „Превенция и управление на рисковете“.

Очевидно е, че при такова разпределение на отговорите, независимо от състоянието на другите индикатори за качеството на живот, трудно може да се твърди, че то е високо.



Фигура 9. Според Вас, чия грижа трябва да бъде обезпечаването на сигурността на хората и имуществото им

Източник: Емпирично социологическо изследване „Превенция и управление на рисковете“.

В мненията си, чия грижа трябва да е обезпечаването на личната и на собствеността сигурност, хората са разделени. Според 54,6% това трябва да е изцяло или предимно ангажимент на държавата, докато останалите считат, че за това трябва да се грижи отделният човек.

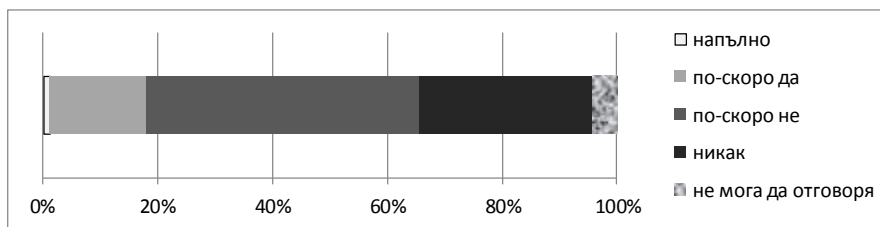
Очаквано, установяват се връзки между подкрепяното твърдение и социалнодемографски характеристики на респондентите. Мнението по този въпрос е най-силно свързано с материалното положение на изследваните лица. Твърдението, че обезпечаването на личната и на имуществото сигурност следва да е изцяло грижа на държавата се подкрепя от 9,5% от хората, определили материалното си положение като много добро, от 10% от тези с добро положение, 20,4% - със задоволително и 37,2% - с лошо (при средно 22,7%). Че грижата за сигурността следва да е изцяло или предимно ангажимент на отделния човек, мислят около две трети от тези с много добро и добро материално положение, 45,9% със задоволително и само 26,2% - с лошо (при средно 44%). Добре забележима е и връзката с местоживеенето. Че изцяло или предимно държавата трябва да осигурява сигурността на гражданите си, са на мнение почти три четвърти от живеещите в селата, повече от половината от жителите на градовете и само 37,5% от столичани. Установява се и връзка с възрастта на респондентите. Най-често това задължение вменяват на държавата възрастните над 60 години - 77,2%, докато на другия полюс – с 40,9% са хората между 40 и 49 години. Възрастовата група 30-39 години е с доста близка до тях позиция, докато най-младите - 18-29 години, в по-голямата си част са с очаквания, отправени към държавата.

Очерталото се изместване на отговорите на въпроса чия грижа трябва да бъде обезпечаването на сигурността в посока на отделния човек, много вероятно е повлияно не само от общата тенденция на нарастване на значението на личната активност и стимулирането ѝ, но



и от съществуващата неудовлетвореност, от продължилата повече от три десетилетия неспособност на държавата да овладее престъпността и ефективно да защити своите граждани, което принуждава отделния човек да поеме „в свои ръце“ грижата за сигурността си.

Регистрираната категорична неудовлетвореност от правеното от държавните институции за гарантиране на безопасността на хората не е никаква изненада на фона на високият дял респонденти, определящи състоянието на престъпността като тежък и много тежък проблем, което всъщност е резултативна величина от дейността на държавата в не едно направление.

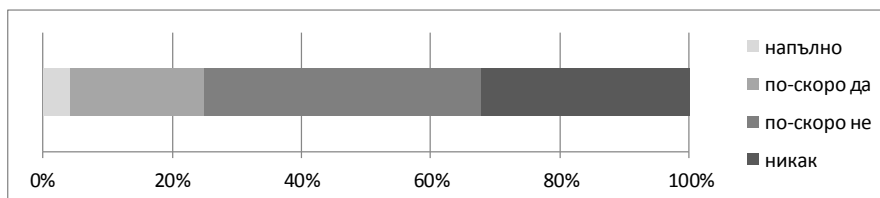


Фигура 10. Доколко сте удовлетворени от това, което държавните институции правят за гарантиране на личната и на имуществото сигурност

Източник: Емпирично социологическо изследване „Превенция и управление на рисковете“.

Напълно удовлетворени от правеното от държавата по отношение на личната сигурност са минимален процент – напълно 1,2% и частично - 16,8% или общо по-малко от една пета. На другия полюс са 76,8%: напълно неудовлетворени - 30,2% , а по-скоро не - 47,6%. При това събраната информация показва липса на статистически значими различия по признаци, характеризиращи личността.

Показателни и затвърждаващи тази оценка са и отговорите на хората, които през предхожащите изследването 12 месеца са станали жертва на някакво престъпно посегателство и са уведомили полицията. Приблизително една четвърт са в някаква степен доволни - 4,2% напълно и 20,8% - частично. Мнозинството изразяват недоволство - никак не са доволни от действията на полицията 32,2%, а по-скоро недоволни са 42,7%.



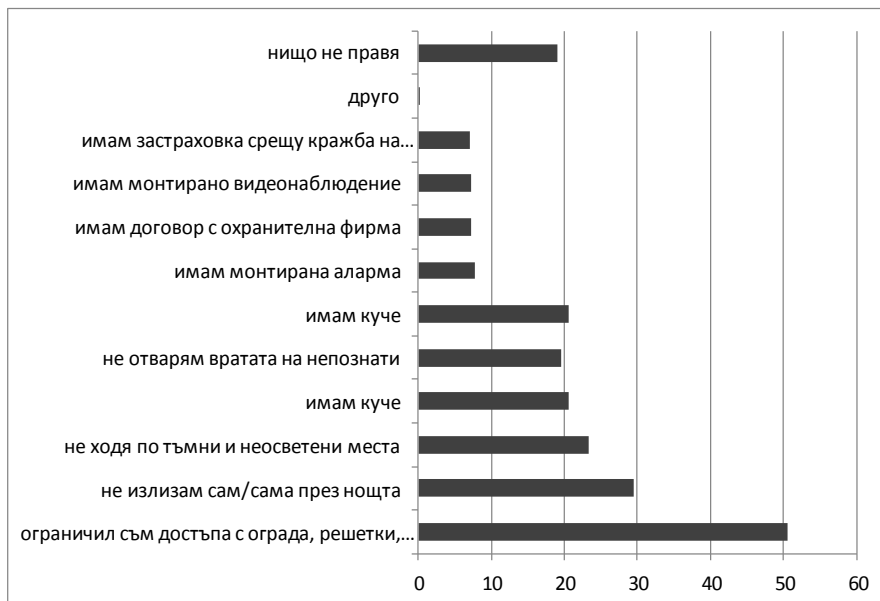
Фигура 11. Доволни ли сте от предприетите от полицията действия?

Източник: Емпирично социологическо изследване „Превенция и управление на рисковете“.

И тук се вижда категорично доминиране на неудовлетвореността. Около една четвърт са дали някаква степен на положителна оценка на действията на полицията след уведомяването ѝ, че са станали жертва на престъпно посегателство. Напълно удовлетворените от действията ѝ са едва 4,2%. За сметка на това, на другия полюс - пълна неудовлетвореност, са изразили 32,3%. Различията, които се забелязват са по линия на местоживеенето - най-недоволни са столичани и жителите на селата.

Повече от очевидно е, че държавата не отговаря на очакванията и изискванията на гражданите си по отношение на основно тяхно право и не може да се очаква, че това няма да рефлектира и върху тяхното отношение към държавата и към изпълнението на гражданските им задължения.

На фона на очертаната картина, интерес представлява какво правят отделните граждани, за да предпазят себе си и имуществото си. Събраната информация показва, че по-малко от една пета, по една или друга причина, не правят нищо. Това най-често са хора, определили материалното си положение като лошо - в тази група те са 50%, докато в извадката са 33%. Обратно, по-малък относителен дял, отколкото в извадката имат хората с добро материално положение (съответно 16,9% и 24,7%) и живеещите в столицата (12,9% и 17,6%). Най-често предприеманите действия са насочени към ограничаване на достъпа до себе си и имотите си (огради, решетки на прозорци и пр.). Половината от респондентите са направили нещо такова. Фактът, че не се установява връзка с материалното положение говори, че хората са действали различно, според възможностите си. Масова практика в селата е да се отглежда куче с цел охрана. Делът на постъпилите така жители на села е повече от два и половина пъти по-висок отколкото делът им в извадката (26,9% срещу 10,4%). Относително малко, очевидно по финансови причини, са тези, които ползват охранителни фирми, аларми и видеонаблюдение. В тази група определено доминират хората с много добро материално положение, столичани, представители на възрастовата група между 40 и 49 години. Техните дялове сред далите положителен отговор на съответните въпроси достигат до три пъти по-големи стойности от представителството им в извадката.



Фигура 12. Вие лично, правите ли нещо, за да повишите своята и на имуществото си сигурност?

Източник: Емпирично социологическо изследване „Превенция и управление на рисковете“.

Значителна част от хората в ежедневноото си поведение се съобразяват със ситуацията - почти 30% не излизат сами в късните часове и през нощта, други над 20% не ходят в тъмни и неосветени места, още толкова не отварят вратата на непознати. Очаквано сред постъпващите така жените са много по-силно представени, както и възрастните над 60 години. В тази посока са и доста от отговорите на жителите на градове, които не са областни центрове. Сходни зависимости се наблюдават и при въпроса дали респондентите отварят вратата на непознати. Такъв отговор много по-често дават столичани - делът им сред посочилите го е два пъти по-голям от този в извадката. В същото време жителите на селата показват голяма откритост. Сред така постъпващите те са едва 3,3%, докато в извадката са 10,4%.

\* \* \*

Изводите, които могат да се направят от анализа на събраната информация показват наличие сред значителни групи от населението на обезпокоеност за личната сигурност, което очевидно не допринася за високо качество на живот. Очакванията и изискванията на хората за гарантиране на неприкосновеността им са отправени предимно към държавата, но според доминиращите оценки, тя е далеч от това да отговори на очакванията и изискванията им - факт, който повлиява и отношението на хората към държавата - отчуждава и влияе върху готовността за изпълнение на гражданските задължения. Неудовлетворени от правеното от държавата, гражданите, според възможностите си, предприемат широк спектър действия - от фокусирани към повишаване на неприкосновеността им – собствена и на имуществото, до повлияване на ежедневно поведение. Очевидно е обаче, че независимо от личната активност и ефективността на индивидуално предприеманите действия, държавата следва да направи още доста, за да изпълнява адекватно своите базисни функции.

#### ЛИТЕРАТУРА

1. Мантарова, Анна, „Състояние и динамика на престъпността в България: перцепции и реакции“, *Превенция и управление на рисковете*, (Мантарова, Анна, съст. и ред.) Авангард Прима, София 2023;
2. *Бюлетини за състоянието на престъпността, противодействието на контрабандата и разпространението на наркотици и акцизни стоки*, МВР, Дирекция „Координация и информационно-аналитична дейност“, 2020- 2023 г.;
3. *Доклади за дейността на МВР* през 2020 г., 2021 г., 2022 г. и през 2023 г.;
4. *Емпирично социологическо изследване „Превенция и управление на рисковете“*, проведен в рамките на проект „Личностни и институционални стратегии за превенция и управление на рисковете: специфики и детерминанти“, финансиран от ФНИ, декември 2022 г.;
5. Генов, Н., *Устойчиво развитие и екологичен риск*, РЕГЛО, София 1993;
6. Генов, Н. , *Източна Европа в глобалните процеси*, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 1999;
7. Слатински, Н., *Рискът. Новото име на сигурността*, Изток-Запад, София 2019;
8. Попов, Стефан, *Риск. Концептуална рамка*, Нов Български университет, София 2021;

9. *Тенденции на престъпността в България 2010-2020*, Център за изследване на демокрацията, София 2020;
10. Giddens, Anthony, *Beyond Left and Right*, Polity Press, Cambridge 1993;
11. Renn, Ortwin, „Concepts of Risk“, *Social Theories of Risk* (eds. Sheldon Krinsky, Dominic Golding), Praeger Publisher, Westport-Connecticut-London 1992;
12. Zinn, T., „Current Directions in Risk Research: New Developments in Psychology and Sociology“, *Risk Analysis* 2/2006;
13. Beck, Ulrich, *Risk Society. Toward a New Modernity*, SAGE, London 1992.

*Full Professor Anna Mantarovna, LL.D.*

Institute of Philosophy and Sociology at Bulgarian Academy of Sciences,  
Sofia, Bulgaria  
Higher School of Security and Economics, Plovdiv

## **CRIME IN BULGARIA: PERCEPTIONS AND REACTIONS**

### *Summary*

The aim of the research is to find out how crime is perceived, how its state is assessed, what are people's expectations of the state to guarantee their own safety and that of their property, how they evaluate what the state is doing in this regard and what measures they themselves take. The methods used are the analysis of statistical information and empirical information from sociological research. It was conducted in December 2022 with a nationally representative sample of the population over 18 years of age. A significant degree of victimization of the population is established, which is reflected in the estimates of the state of crime. With good reason, it is often defined as a serious problem in today's Bulgarian society. Significant groups of the population declare concern about their personal security, which obviously does not contribute to a high quality of life. People's expectations and demands for guaranteeing their inviolability are primarily addressed to the state, but according to dominant assessments, it is far from meeting their expectations and demands – a fact that also affects people's attitude towards the state – it alienates and affects readiness to fulfill civil obligations.

**Key words:** *risk; crime; traditional crime; victimization; satisfaction with the state response to crime.*

*Проф. др Саша Кнежевић*

Правни факултет Универзитета у Нишу

## ПРИМЕНА МЕЂУНАРОДНОПРАВНИХ СТАНДАРДА ОБАВЕЗНОСТИ ОДБРАНЕ ОКРИВЉЕНОГ У ПРАВУ СРБИЈЕ<sup>1</sup>

*Остваривање права на стручну одбрану не треба да зависи од личних хендикепа и узраста окривљеног, могућности његове процене о висини казне која му прети, степену ограничења личне слободе и других околности релевантних за потребу ангажовања стручног помоћника у вршењу одбране. Заснивањем обавезне одбране, окривљени као оригинални титулар права на одбрану, губи ексклузивно право на одлучивање да ли ће своју процесну улогу остваривати сам, или уз помоћ браниоца.*

*Обавезна одбрана је установа која је саставни део каталога људских права прописаног најзначајнијим међународноправним документи-ма о слободама и правима човека. Овом установом се у кривичном поступку остварује двострука егализација. Окривљени, који је најчешће у спору са правно образованим лицем (јавним тужоцем), а чија је процесна позиција оптерећена и хендикепима биолошке, економско-социјалне и правне природе, добија стручну помоћ браниоца независно од своје воље. С друге стране, лица са статусом окривљеног у кривичном поступку имају једнак положај, без обзира на здравствено стање, образовање, имовинске прилике и слично. Позитивноправним решењима ЗКП Србије створена је нормативна основа за остваривање пубног волумена међународноправних стандарда обавезности одбране у појединим процесним ситуацијама.*

**Кључне речи:** Одбрана; Обавезна одбрана; Међународноправни акти; Воља окривљеног; Процесна равноправност.

---

Саша Кнежевић, sknez1963@gmail.com.

<sup>1</sup> Чланак је израђен у оквиру Пројекта „Одговорност у правном и друштвеном контексту“, који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу.

## 1. УВОД

Покретањем кривичног поступка долази до активности државних органа, чијом делатношћу се утврђује да ли конкретно понашање лица против кога се води поступак има обележја кривичног дела. Задатак покренутог кривичног поступка је да чињеничном реконструкцијом и правним оформљењем кривичног догађаја утврди истину. Да би се утврдила јуристичка истина, потребно је одсуство тежње за преминацијом права државе за кажњавање. Одлука донета у кривичном поступку ће бити валидна и легитимна само ако се створи институционални оквир за изражавање става супротног тези оптужбе. У том контексту, незаменљива је улога функције одбране у кривичном поступку као реакције на кривичноправни захтев државе за кажњавањем окривљеног, и по цену суспендовања његових елементарних права.

Право на одбрану је тековина борбе за поштовање људских права окривљеног у кривичном поступку. Окривљени, против кога је уперена оштрица кривичне репресије, остваривањем одбране штити свој правни интегритет и људско достојанство. Пун волумен остваривања овог основног права мора да омогућити и окривљеном да у што већем броју процесних ситуација своје интересе остварује уз обавезну стручну помоћ браниоца.

У одређеним, законом предвиђеним, ситуацијама право окривљеног на одбрану се *de facto* трансформише у обавезу супротстављања тези оптужбе. Реч је о околностима чијим наступањем може бити ослабљења реализација права окривљеног на одбрану, те је, стога, неопходна стручна помоћ.

## 2. ПРАВО ОКРИВЉЕНОГ НА СТРУЧНУ ОДБРАНУ

Право на стручну (формалну) одбрану представља субјективно право окривљеног, па је стога остваривање тог права зависно од воље ове кривичнопроцесне странке. Потреба за учешћем браниоца у реализацији одбране произлази из дијалектичке природе кривичног поступка. У страначком сучељавању пред судом потребно је обезбедити равноправност кривичнопроцесних странака, како би се окривљени могао успешно супротставити овлашћеном тужиоцу. Бранилац, као стручно правно образовано лице отклања инфериорност позиције окривљеног као, по правилу, праву невичне странке. Уношењем елемената стручности у остваривање одбране анулирају се почетна привилегија јавног тужиоца, која су плод стручности и искуства. Чињенице које иду у корист окривљеном добијају на значају, а оне које су на штету окривљеном сагледавају се и са другог аспекта, чиме се

доприноси њиховом ваљаном утврђивању. Укључивање браниоца у процес остваривања одбране олакшава положај окривљеног, коме психичке кочнице изазване могућношћу изрицања кривичне санкције отежавају адаптацију на судски амбијент. Поред тога, бранилац као правно образовано лице лакше успоставља комуникацију са судом и противном странком. Значај делатности браниоца у остваривању одбране најбоље илуструје мисао: "Бранилац је персонификација права одбране, то је жива одбрана. Окривљени су често неписмени и неуки и приморавати их да се сами бране значи јакој руци оптужбе супротставити један доста слаб отпор. Окривљени би се без помоћи браниоца тешко снашао у лавиринту кривичног поступка и лутањем без компаса би тешко заштитио своје интересе."<sup>2</sup>

Право на стручну одбрану је неодвојиви део корпуса људских права, садржаног у актима међународне заједнице. Према одредби чл. 14 Међународног пакта о грађанским и политичким правима окривљени има право "да буде присутан на суђењу и да се брани сам или уз помоћ правног заступника по свом избору; ако нема браниоца да буде упознат о свом праву да га има и, кад год то интерес правде захтева, да му се постави бранилац по званичној дужности, без плаћања трошкова ако нема средстава да плати". Као саставни део настојања да се права окривљеног заштите наднационалном регулативом, право на стручну (формалну) одбрану предвиђено је и Европском конвенцијом о заштити права човека и основних слобода, која у чл. 6. ст. 3. тач. ц предвиђа право окривљеног "да брани себе лично или путем браниоца кога сам изабере, или ако нема довољно средстава да плати браниоца, да му се одреди бесплатно, када интереси правде то захтевају".

Значај права на стручну одбрану одредио је и природу овог права, као уставног права. Тако је право на стручну одбрану део каталога људских права садржаног у Уставу Републике Србије. Закон о кривичном поступку је, такође, прокламовао право на стручну помоћ браниоца у чл. 11.

Поставља се питање да ли реализацију права на стручну одбрану, као саставном делу корпуса људских права треба препустити искључиво вољи окривљеног. Једна од полазних премиса при законском регулисању процесног положаја окривљеног је обезбеђивање подједнаког третмана сваког лица са тим својством. Остваривање права на стручну одбрану не треба да зависи од материјалног стања и личних хендикепа окривљеног. Немогућност реализовања права на одбрану

---

<sup>2</sup> С.-G. Tenekides, *Dé la defense en matière criminelle*, these, Paris, 1897, 4, цитирано према: Н. Матовски, *Бранилац у кривичном поступку*, Врање 1984, 68.



због личних хендикепа и слабог материјалног стања окривљеног, могућност изрицања дуготрајних казни затвора, као и могућност одређивања притвора, између осталих, разлози су предвиђања обавезне одбране. Заснивањем обавезне одбране окривљени, као оригинални титулар права на одбрану, губи ексклузивно право на одлучивање да ли ће своју процесну улогу остваривати сам или уз помоћ браниоца. Вољом законодавца окривљеном се додељује стручни помоћник у вршењу функције одбране, независно од његове воље.

### 3. СИСТЕМИ ОБАВЕЗНОСТИ ОДБРАНЕ

С обзиром на степен обавезности, круг обавезаних субјеката и садржину обавеза које проистичу из института обавезне одбране, разликујемо три појавна облика обавезне одбране – *апсолутну*, *релативну* и *индиректну обавезност* заснивања стручне одбране.

Апсолутна обавезност претпоставља непостојање могућности да се било чијом вољом та обавезност може неутралисати или модификовати у погледу времена и начина наступања и реализовања. Ниједан од кривичнопроцесних субјеката не може на основу процене целисходности конкретне процесне ситуације одлучивати да ли ће применити институт обавезне одбране, већ је дужан да сопствено понашање прилагоди законским нормама. Апсолутним карактером обавезности се најдоследније оживотворује институт обавезне одбране.

Релативна обавезност имплицира могућност окривљеног да својом вољом укине обавезност одбране, без обзира што постоје услови за егзистирање обавезне одбране, као што је случај у англосаксонском и бившем совјетском праву. Могуће је да воља окривљеног буде одлучујућа и при самом заснивању обавезне одбране, јер без његовог захтева не може наступити обавезна одбрана, као што је предвиђено у неким процесним ситуацијама у француском, мађарском и англосаксонском праву.<sup>3</sup>

Код индиректне обавезности наступања обавезне одбране *de facto* је реч о дискреционом праву правосудних органа (најчешће судских органа, а понегде и тужилаштва – немачко право) да процене потребу за обавезном одбраном у сваком конкретном случају. Дакле, и у случају индиректне обавезности се присуством волунтаристичких елемената еродира обавезност заснивања стручне одбране. Међутим, за разлику од релативне обавезности која вољи окривљеног придаје

---

<sup>3</sup> З. Мршевић, „Обавезна одбрана у кривичном поступку“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 2/1988, 100.

одлучујући значај у погледу заснивања, укидања или поништавања обавезности, код индиректне обавезности дискреционо право државних правосудних органа утиче на настанак и престанак функционисања института обавезне одбране.<sup>4</sup> Индиректна обавезност представља супсидијарни вид остваривања обавезне одбране у законодавствима где је примарно предвиђена апсолутна обавезност.

У позитивном кривичном процесном праву Србије предвиђена је *апсолутна* обавезност института обавезне одбране. Индиректна обавезност је предвиђена само у једном случају. Случај индиректне обавезности представља наступање обавезне одбране окривљеног "већ приликом првог испитивања, ако надлежни судски орган процени да је окривљени неспособан да се сам брани" (чл. 74. ст. 1. ЗКП). До унификације и изградње аутономног малолетничког кривичног права егзистирала је и индиректна обавезност одбране у поступку према малолетницима. Наиме, постојала је могућност да судија за малолетнике по дискреционој оцени одреди малолетнику браниоца и за дела за која је прописана казна малолетничког затвора блажа од три године (иначе, апсолутна је обавезност била за дела за која се може изрећи казна малолетничког затвора преко пет година). Позитивноправна регулатива (Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника) предвиђа апсолутну обавезност одбране малолетника.

#### 4. НАСТУПАЊЕ ОБАВЕЗНОСТИ ОДБРАНЕ

Одредбама Законика о кривичном поступку (чл. 74 ст. 1 тач 1–9) прописано је да окривљени *мора* имати браниоца:

а) ако је окривљени *нем, глув или неспособан* да се сам успешно брани;

б) ако се поступак води због кривичног дела за које је прописана казна затвора од *осам година или тежа казна*;

в) ако је осумњичени *задржан* у предистражном поступку или је окривљеном у току кривичног поступка *забрањено да напушта стан* или је *притворен*;

г) ако се окривљеном суди у *одсуству*;

д) ако се главни претрес одржава у одсуству окривљеног због његове *неспособности коју је сам проузроковао*;

---

<sup>4</sup> З. Мршевић, *Обавезна одбрана у кривичном поступку*, докторска дисертација, Београд 1986, 41.

ђ) ако је *због нарушавања реда окривљени удаљен из суднице*, и то до завршетка доказног поступка или завршетка главног претреса;

е) ако се против окривљеног води поступак за изрицање мере безбедности обавезног *психијатријског лечења*;

ж) од почетка преговора са јавним тужиоцем о закључењу страначког *споразума о признању кривичног дела*;

з) ако се претрес пред *другостепеним судом* држи у одсуству уредно позваног окривљеног и

и) ако се поступак води против *малолетника* (чл. 49 ст. 1 ЗМ).

Позитивно право Србије у знатној мери проширује хоризонте обавезности одбране у односу на раније законодавство. Прву групу услова чине околности везане за *личну хендикепираност окривљеног*, које за последицу имају ограничавање или чак онемогућање остваривања одбране. Наиме, обавезна је одбрана ако је окривљени глув, нем или неспособан да се сам брани (чл. 74. ст. 1. Законика о кривичном поступку). Неспособност за самостално остваривање одбране постоји и у случају извршења кривичног дела у стању *неурачунљивости*, због чега наступа обавезна одбрана у поступку за изрицање мера безбедности медицинског карактера (чл. 522. ст. 3. ЗКП). У поступку према *малолетницима* одбрана се мора увек остваривати уз стручну помоћ браниоца, за разлику од ранијих законских решења.

Једна од околности која доводи до установљавања обавезне одбране је и *тежина кривичног дела*. Законодавац је имао у виду општу друштвену опасност кривичних дела одредио и њихову апстрактну тежину, која се рефлектује на врсту и висину запрећене казне. С обзиром на тежину кривичног дела, обавезна одбрана је предвиђена ако се окривљеном ставља на терет извршење кривичног дела за које се може изрећи казна затвора од осам и више година (чл. 74. ст. 1. тач. 2. ЗКП). Позитивноправна легислатива, дакле, конституише обавезност одбране за сва кривична дела за која се води редовни кривични поступак. Подсетимо да су пријашња закионска решења прописивала обавезност одбране за кривична дела а за која је запрећена казна затвора од десет и више година.

Трећу групу услова који доводе до наступања обавезне одбране чине околности *процесне природе*. То је, најпре, случај када је окривљеном одређен притвор, забрана напуштања стана или је, пак, осумњичени задржан у предистражном поступку. (чл. 74. ст. 2. Тач. 3. ЗКП). Позитивноправни режим обавезности одбране у знатно већој мери поштује међународноправне стандарде обавезности одбране у односу на раније законодавство. Наиме, осим што се обавезност одбране проширује и на окривљеног коме је изречен кућни притвор,

изричито се прописује и обавезност одбране осумњиченог према коме је одређено задржавање у предистражном поступку.

Позитивноправна легислатива Србије увелико проширује домашај обавезности одбране услед постојања околности процесне природе. Осим што потврђује обавезност одбране окривљеног у контумацијском поступку (чл. 74. ст. 1. тач. 4), позитивно право Србије проширује обавезност одбране и ускед околности које онемогућавају ангажман окривљеног на активном остваривању одбране. Реч је обавезности одбране окривљеног који је због нарушавања реда удаљен из суднице до завршетка главног претреса или до краја доказног поступка, као и о одржавању претреса пред другостепеним судом у другостепеном поступку. Новоуведена могућност окончања кривичног поступка споразумом странака о признању кривичног дела наложила је и обавезну партиципацију браниоца у преговарачком процесу страначког споразумевања.

За остваривање обавезне одбране значајан је и *момент наступања обавезности* одбране. Начелно, обавезна одбрана наступа од самог *почетка поступка*, изузев у ситуацијама када то објективно није могуће. У случајевима хендикепираности и неспособности окривљеног да се брани одбрана је обавезна већ од *првог саслушања*. Исто важи и ако је реч о тешким кривичним делима (запрећеним казном од преко осам година затвора).

Уколико је окривљеном одређен притвор или нека друга мера процесне принуде, он мора имати браниоца од момента лишења слободе, односно ограничења личне слободе. Ако се води контумацијски поступак (у одсуству окривљеног), одбрана је обавезна од момента доношења решења о суђењу у одсуству. Одбрана је обавезна од почетка страначког преговарања у поступку закључивања споразума о признавању кривичног дела, као и од стављања предлога за изрицање мера безбедности у посебном поступку за изрицање ових кривичних санкција. Малолетници морају имати браниоца од *почетка припремног поступка*. Законска норма налаже да је обавезна и одбрана *осумњиченог у предистражном поступку*, и то приликом *саслушања од стране полиције или јавног тужиоца*, кад на то пристане (чл. 289 ст. 4 ЗКП-а).

У свим наведеним процесним ситуацијама окривљени може да изабере браниоца. У име окривљеног браница могу пуномоћјем овластити и законски заступник, брачни друг, сродник у правој линији, усвојеник, усвојилац, брат или сестра, хранитељ и лице са којим окривљени живи у ванбрачној или некој другој трајнијој заједници, под условом да се окривљени томе изричито не противи (чл. 75. тт. 1). Законска могућност да окривљени својим изричитим противљењем

осујети наступање обавезности одбране инклинара ка релативној обавезности одбране у овој ситуацији. Међутим, корективна улога органа поступка у лику председника суда пред којим се води кривични поступак, у виду постављања браниоца по службеној дужности ако окривљени и остала овлашћена лица нису изабрала браниоца (чл. 76), враћају обавезност одбране на колосек апсолутне обавезности.

Успостављена обавезна одбрана, по правилу, траје *до правноснажног окончања поступка* у свим случајевима обавезне одбране или *до престанка законског разлога* за наступање обавезне одбране. Обавезна стручна одбрана престаје: правноснажношћу решења о укидању притвора или друге мере обезбеђења присуства окривљеног; правноснажношћу решења којим суд утврђује престанак неспособности окривљеног да учествује на главном претресу; доношењем одлуке о страначком споразуму о признању кривице и доношењем другостепене одлуке по жалби, уколико окривљени није присутан на претресу пред другостепеним судом.

*Престанак основа за обавезну одбрану* могућ је и *без судске одлуке*, и то: а) ако је окривљеном суђено у одсуству; б) кад окривљени постане достижан органима гоњења; в) у случају удаљења окривљеног из суднице због нарушавања реда на главном претресу, у моменту повратка у судницу одређеног одлуком суда.

## 5. НАСТУПАЊЕ ОДБРАНЕ СИРОМАШНИХ

Одбрана сиромашних представља посебан вид стручне (формалне) одбране. Она настаје као тековина продора социјалних и хуманистичких идеја у кривичнопроцесно законодавство. Имовинске прилике и уопште материјално стање не треба да представљају ограничавајући фактор остваривања одбране окривљеног у кривичном поступку. Сличност института одбране сиромашних са обавезном одбраном доводи до недовољног разликовања ових института у кривичнопроцесним законодавствима. Еклатантан пример преплитања обавезне одбране и одбране сиромашних представља институт *legal aid* у англосаксонском кривичном поступку, који ће бити предмет посебне анализе. Осим англосаксонског, и у појединим кривичним поступцима континенталног типа постоји недовољна диференцираност ових института. Тако у аустријском кривичнопроцесном законодавству не постоји аутономно егзистирање одбране сиромашних као посебног вида стручне одбране. Обавезност одбране сиромашних наступа само ако су присутне и неке од околности које доводе до заснивања обавезне одбране. Међутим, аустријски законодавац, за разлику од англосаксонских, предвиђа самосталност обавезне одбране. Уколико су

испуњени услови за наступање обавезне одбране, а окривљени има довољно средстава за намиривање трошкова стручне одбране, суд ће по службеној дужности поставити браниоца на терет средстава окривљеног.<sup>5</sup>

Међусобно преплитање елемената обавезне одбране и одбране сиромашних карактеристика је и других законодавстава. Тако су услови који доводе до заснивања обавезне одбране присутни и код одбране сиромашних, увек када је за наступање одбране сиромашних поред слабог материјалног стања окривљеног потребан и неки додатни услов. По нашем позитивном праву за реализацију одбране сиромашних потребно је да, поред немогућности сношења трошкова стручне одбране, буде извршено кривично дело за чије је извршење окривљеном може бити изречена казна затвора од преко три године *затвора, и да то налажу интереси правичности*. Дакле, *критеријум сиромаштва може* засновати одбрану сиромашних као вид стручне одбране, тек *уз садејство* једног од услова који налажу обавезну одбрану. Захтев за постављање браниоца по основу немогућности сношења трошкова стручне одбране може се поднети после подизања оптужног акта. О захтеву одлучују судија за претходни поступак, председник судећег већа или судија појединац, а браниоца поставља председник суда (чл. 77. ст. 2. ЗКП).

За разлику од обавезне одбране, одбрана сиромашних никад не наступа иницијативом државних правосудних органа, већ зависи од активности окривљеног. Исто тако, одбрана сиромашних наступа тек после процене суда о целисходности остваривања овог вида стручне одбране. Постоји разлика и у самој реализацији између обавезне и одбране сиромашних. Док се код одбране сиромашних бранилац поставља по службеној дужности, код обавезне одбране приоритет има изабрани бранилац, а тек у случају неизбора приступа се супсидијарном начину наступања обавезне одбране, постављењу браниоца по службеној дужности.<sup>6</sup>

## 6. LEGAL AID

У англосаксонском кривичном поступку не постоје стандардни видови стручне одбране – обавезна одбрана и одбрана сиромашних. Институт *legal aid* који егзистира у земљама *common law* представља симбиозу ових појавних облика стручне одбране. *Ratio legis* и ове

---

<sup>5</sup> З. Мршевић, 57.

<sup>6</sup> Више о одбрани сиромашних вид. С. Кнежевић, “‘Сиромашко право’ у кривичном поступку Србије“, *Заштита права и слобода у време економске кризе* Тара 2011, 286–297.

установе је олакшавање процесне позиције окривљеног, отежане постојањем повећаног степена друштвене опасности извршеног кривичног дела, животним неискуством, необразованошћу и другим околностима које ограничавају окривљеног у остваривању права на одбрану.

На први поглед се може закључити да је институт *legal aid* инициран истим условима као и обавезна одбрана. Међутим, за разлику од обавезне одбране која егзистира у законодавствима континенталног типа, за заснивање *legal aid* као вида одбране по службеној дужности је, поред услова који су потребни за наступање обавезне одбране у континенталном законодавству, неопходно и сиромаштво окривљеног. *Differentia specifica* овог вида формалне одбране је и могућност окривљеног да одбије стручну помоћ и да сам реализује одбрану, што није могуће код стандардног вида обавезне одбране. Истина, одрицање од одбране која се заснива по службеној дужности није могуће ако је окривљени млад, незрео, ментално ретардиран и слично.<sup>7</sup>

За разлику од одбране сиромашних у континенталним правним системима, у системима земаља *common law* је за конституисање овог вида формалне одбране неопходно и постојање услова потребних за заснивање обавезне одбране. Морамо притом, поново апострофирати чињеницу да ни континентални правни системи нису имуни на комбиновање елемената обавезне одбране и одбране сиромашних.

У енглеском праву постоји апсолутна обавезност одбране *само* ако се окривљени терети за извршење кривичног дела *убиства*. У осталим случајевима заснивање обавезне одбране сиромашних (*legal aid*) зависи од дискреционе процене суда о потреби издавања сертификата о постављењу браниоца по службеној дужности. Дакле, ради се о тзв. индиректној обавезности. Ради илустрације, презентираћемо услове који у садејству са сиромаштвом могу издејствовати конституисање *legal aid*. Ови услови, су иначе, предвиђени "вихеријевим критеријумима" и то су: а) оптужба је тешка, па је оптужени у опасности од губитка живота, слободе или трпљења штете по своју репутацију; б) оптужба се заснива на суштинским питањима права; ц) окривљени није у стању да прати поступак и стање свог случаја због незнања енглеског језика, моменталне болести и других телесних и менталних дисфункција; д) природа одбране укључује испитивање сведока и унакрсно испитивање вештака; е) одбрана је у интересу неких других лица, а не само окривљеног.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> З. Мршевић, (1986), 54.

<sup>8</sup> S. Alec, „Criminal legal aid the issues of principle“, *The Criminal Law Review*, 1983, 225.

У америчком праву апсолутна обавезност одбране постоји уколико је извршено кривично дело за које је предвиђена смртна казна. Критеријуми на којима се заснива индиректна обавезност одбране су идентични као у енглеском праву. На основу члана 44. Правила о кривичном поступку пред окружним судом, суд има иницијативу у погледу процене неопходности постављања браниоца по службеној дужности. Уколико апелациони судови установе да су уставна права окривљеног нарушена због недостатка стручне одбране, укинуће првостепену пресуду. Треба нагласити да у земљама *common law* институт *legal aid* не може наступити у случајевима саобраћајне делинквенције, изузев ако је епилог извршеног кривичног дела из ове групе кривичних дела смрт неког лица. Сматра се да су возачи довољно имућни да могу сами да сносе трошкове стручне одбране.

Немачко законодавство (§140. StPO) прописује обавезно учешће браниоца у следећим ситуацијама: а) ако се главни претрес одржава пред Врховним судом СР Немачке или пред врховним судовима савезних покрајина; б) уколико се окривљеном ставља на терет извршење неког кривичног дела; в) ако поступак може да доведе до мере забрана вршења позива; г) ако се против окривљеног извршава мера притвора или је неурачунљивом окривљеном одређен привремен смештај у одговарајућу установу; д) ако се окривљени најмање три месеца налазио у психијатријској установи или установи за одвицавање од зависности, а није отпуштен најмање две седмице пре почетка главног претреса; ђ) уколико је окривљени смештен у одговарајућу психијатријску установу ради спровођења медицинског вештачења; е) ако се поступак води за изрицање мера безбедности; ж) уколико је претходни бранилац судском одлуком искључен из даљег учешћа у поступку.

Право на обавезну стручну помоћ у немачком праву има и оштећени који је поднео тзв. придружену тужбу (§ 395). Председник суда ћега је овлашћен да постави браниоца по службеној дужности ако је стручна помоћ окривљеном неопходна због сложености конкретних чињеничних и правних питања, а очигледно је да окривљени не може да се брани сам. Суд мора да уважи и захтев окривљеног са поремећајима слуха или говора (§ 140. ст. 2). Бранилац се поставља одмах након достављања оптужнице или у току претходног поступка. Приоритет има бранилац кога одреди окривљени, а, у супротном, суд ће одредити браниоца.

Немачко малолетничко кривично право не предвиђа безусловну обавезност одбране. Штавише, таксативно се, одредбом § 68. JGG, набрајају околности које исходују обавезном одбраном. То су: а) да је бранилац постављен пунолетном лицу; б) ако је законском заступни-



ку, или васпитачу, одузето право које има по JGG; в) ако је, ради припремања налаза и мишљења вештака, потребно малолетника привремено сместити у неку установу (§ 73); г) ако је окривљеном, који није навршио осамнаест година, одређен истражни затвор, или нека мера привременог смештаја из § 126, а ЗКП предвиђа обавезност одбране у том случају (у овој ситуацији, бранилац се, без одлагања, поставља).

Помоћ малолетном окривљеном у вршењу одбране, сагласно немачком законодавству, може бити пружена и ако одбрана није обавезна. Наиме, председавајући може малолетнику, у свакој фази поступка, поставити помоћника (§ 69. ст. 1). Својство помоћника може се ускратити васпитачу и законском заступнику, ако би то нанело штету васпитању малолетника (§ 69. ст. 2). Помоћник за вршење одбране, има право на увид у списе, а на главном претресу има овлашћења браниоца (§ 69. ст. 3).

Обавезна одбрана, у кривичном поступку према малолетницима, предвиђена је и аустријским Законом о судовима за малолетнике. Предвиђена је и изменама белгијског Закона о заштити малолетника, из 1994. године. Хрватски Закон о судовима за младеж, исто тако прописује обавезност одбране малолетника, и то од прве радње предузете због постојања основа сумње да је извршио кривично дело, и то до правноснажности одлуке. Одбрана малолетника је обавезна и кад се одлучује о замени васпитне мере заводском васпитном мером, као и код накнадног одлучивања о одређивању малолетничког затвора. Интересантно је да хрватски законодавац не предвиђа обавезност одбране у поступку према малолетницима ако је јавни тужилац покренуо поступак на основу начела опортунитета (чл. 54). С друге стране, северномакедонским Законом о малолетничкој правди (чл. 85), прописује се обавезност присуства браниоца у току целог поступка према малолетницима, независно од тежине извршеног кривичног дела.<sup>9</sup>

У француском праву, обавезна је одбрана окривљеног у поступцима пред поротним судовима. Осим тога, постоји и могућност обавезне стручне помоћи и пред судовима који одлучују о лакшим кривичним делима. У поступку пред полицијским судовима, или судовима за преступе, функцију одбране заступају окривљени и бранилац. Међутим, пред судовима за преступ, за кривична дела за која је зап-

---

<sup>9</sup> Вид. С. Кнежевић, *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, Ниш 2010, 127–128.

ређена казна нижа од две године, бранилац може заступати одбрану без присуства окривљеног.<sup>10</sup>

Обавезна одбрана окривљеног егзистира и у италијанском праву, додуше, без стриктног прописивања услова обавезности стручне помоћи. Наиме, уколико је изостало ангажовање „браниоца од повећења“, орган кривичног поступка или правосудна полиција обавезни су да именују браниоца са пописа адвоката, који води Савет адвокатске коморе (чл- 97. ст. 1 и 3. СРР). Јавни тужилац је обавезан да пошаље писано обавештење особи подвргнутој истраживање о праву на бесплатно заступање, и то пре предузимања прве процесне радње којој може присуствовати бранилац (чл. 369 *bis*). Непоштовање ове обавезе јавног тужиоца за последицу има апсолутну ништавост прузетих процесних радњи (чл. 179).<sup>11</sup>

У руском праву, законом је утврђено обавезно учешће браниоца у свим случајевима, осим ако осумњичени или оптужени сам одбије да има браниоца (чл. 51. ст. 1. тач. 1).<sup>12</sup> Ако бранилац није предложен од стране осумњиченог, оптуженог или другог лица на његов захтев, истражитељ, истражитељ, судија (суд) обавештавају осумњиченог о праву на браниоца и, по потреби, предузимају мере за његово именовање. Изричито се прецизира и да је учешће браниоца обавезно: ако је осумњичени или оптужени малолетан; уколико осумњичени, односно оптужени, због физичких или психичких сметњи, не може самостално да остварује право на одбрану; ако осумњичени, односно оптужени не говори језик на којем се води поступак; уколико је лице оптужено да је извршило кривично дело за које се може изрећи казна затвора преко 15 година или доживотни затвор; ако кривични предмет подлеже суђењу уз учешће пороте; ако је кривљени је поднео предлог за разматрање кривичног дела на начин утврђен поглављем 40 Законика (поступак за изрицање казне ако се оптужени слаже са оптужбом која му се ставља на терет). Осим наведених случајева, учешће браниоца је обавезно и у поступку за примену принудних медицинских мера од тренутка доношења решења о одређивању судско-психијатријског вештачења у односу на лице (чл. 438 УПК).<sup>13</sup> Може се запазити да руско законодавство, за разлику од већине европских правних система, у околности који доводе до заснивања

---

<sup>10</sup> Вид.: V. Dervieux, *The French System, in European Criminal Procedures*, (Eds. Delmas-Marty, Mirreile and Spencer, J. R), Cambridge University Press, 2002, 220.

<sup>11</sup> Б. Павишић, *Талијански казнени поступак*, Ријека 2002, 35.

<sup>12</sup> Уголовно-процесуалний кодекс российской федерации от 18.12.2001 n 17 фз (ред. От 14.02.2024).

<sup>13</sup> Вид. И. Л. Петрухин, *Уголовно-Процессуальное право Российской Федерации*, Москва 2011, 169–172.

обавезне одбране увршћује и непознавање језика на коме се води поступак од стране окривљеног. Дакле, осим права на стручну помоћ преводиоца у овој ситуацији, што је међународноправни стандард, окривљени добија право и на обавезну додатну стручну помоћ браниоца. На тим позицијама је и законодавство Бугарске, према коме је чињеница да окривљени не влада бугарским језиком – услов за обавезност одбране.<sup>14</sup>

## 7. ЗАКЉУЧАК

Значај функције одбране у кривичном поступку одређује и улогу стручне помоћи у њеној реализацији. Обавезна одбрана и одбрана сиромашних, као подврста стручне одбране, установе су које у великој мери доприносе заштити људских права окривљеног у кривичном поступку. Као такве, ове установе су нашле места и у међународним конвенцијама из области заштите људских права. Међународни пакт о грађанским и политичким правима предвиђа право окривљеног на бесплатну правну помоћ ако нема довољно средстава за алиментирање трошкова стручне одбране (чл. 14). Европска конвенција о заштити права човека и основних слобода, исто тако, прокламује право окривљеног на помоћ браниоца по свом избору, а ако нема средстава да плати браниоца, може бити помаган од адвоката по службеној дужности, кад то траже интереси правосуђа.

Обавезни видови стручне одбране учвршћују процесну равноправност окривљеног. Овим установама се у кривичном поступку остварује двострука егализација. Окривљени, који је најчешће у спору са правно образованим лицем (јавним тужиоцем), а чија је процесна позиција оптерећена и хендикепима биолошке, економско-социјалне и правне природе (тежина кривичног дела), добија стручну помоћ браниоца независно од своје воље. С друге стране, овим видовима формалне одбране постиже се равноправност и међу самим окривљенима. Лица са статусом окривљеног у кривичном поступку имају једнак положај без обзира на здравствено стање, образовање, имовинске прилике и слично.

Сагледавајући законски оквир обавезне одбране *de lege lata*, може се закључити да је решењима Законика о кривичном поступку учињен корак напред у смеру афирмисања обавезности одбране, као установе која доприноси остваривању процесне равноправности кривичнопроцесних странака. Постојећа законска решења омогућавају остваривање пуног волумена обавезности одбране и у предсудећим фазама пос-

---

<sup>14</sup> Н. Манев, *Наказателно процесуално право*, Софија 2010, 161.

тупка. Иако главни претрес представља кључну фазу за чињенично и правно расветљење кривичне ствари, не може се заобићи утицај резултата истраге на коначан епилог кривичне ствари. Ако је интенција законодавца да се обезбеди стручна помоћ окривљеном у ситуацији када му прети изрицање дуготрајне казне затвора, не видимо зашто би му та помоћ била ускраћена приликом првог суочавања са судским амбијентом, што је био случај за ранијим законским решењима. Обим обавезности одбране осумњиченог додатно заштићује права лица према коме је покренут механизам кривичне репресије у првим моментима сучељавања са инструментаријумом кривичноправног реаговања.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Кнежевић, Саша, *Кривично процесно право – општи део*, Ниш 2023;
2. Кнежевић, Саша, *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, Ниш 2010;
3. Лажетић-Бужаровска, Гордана, *et. al.*, *Компаративно казнено процесно право*, Скопје 2011;
4. Манев, Никола, *Наказателно процесуално право*, София 2010;
5. Матовски, Никола, *Бранилац у кривичном поступку*, Врање 1984;
6. Мекбрајд, Цереми, *Људска права у кривичном поступку – Пракса Европског суда за људска права (превод)*, Београд 2009;
7. Мршевић, Зорица, „Обавезна одбрана у кривичном поступку“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 2/1988;
8. Мршевић, Зорица, *Обавезна одбрана у кривичном поступку*, (докторска дисертација) Београд 1986;
9. Павишић, Берислав, *Талијански казнени поступак*, Ријека 2002;
10. Петрухин, И. Л., *Уголовно-Процессуальное право Российской Федерации*, Москва 2011;
11. Leusseur, Stefani, G. Boulloc B., *Procédure pénale*, Paris, 2004;
12. Samuels, Alec, “Criminal legal aid the issues of principle“, *The Criminal Law Review*, 1983;
13. Lozzi, Gilberto, *Lineamenti di procedura penale*, Torino 2000;
14. Dervieux, V., *The French System, in European Criminal Procedures*, (Eds. Delmas-Marty, Mirreile and Spencer, J. R), Cambridge University Press, 2002.

*Full Professor Saša Knežević, LL.D.*

Faculty of Law, University of Niš

## **THE APPLICATION OF INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS REGARDING THE OBLIGATION OF DEFENSE FOR THE ACCUSED IN SERBIAN LAW**

### *Summary*

Ensuring the right to legal defense should not depend on personal handicaps and the age of the accused, their ability to assess the potential penalties they are faced with, the extent of personal freedom restrictions, and other relevant circumstances for the need for expert assistance in defense. By establishing mandatory defense, the accused, as the original holder of the right to defense, forfeits the exclusive right to decide whether they will fulfill their procedural role on their own or with the assistance of a defense counsel.

Mandatory defense is an institution that is an integral part of the catalog of human rights prescribed by the most significant international legal documents on freedoms and human rights. This institution achieves dual equalization in criminal proceedings. The accused, who is most often in dispute with a legally educated person (public prosecutor) and whose procedural position is burdened with biological, socio-economic, and legal handicaps, receives expert assistance from defense counsel regardless of their will. On the other hand, individuals with the status of the accused in criminal proceedings have an equal position regardless of their health, education, financial circumstances, and similar factors. The positive legal solutions of the Criminal Procedure Code of Serbia have established a normative basis that reflects the public's desire to adhere to international legal standards regarding the obligation of defense in certain procedural situations.

**Key words:** *Defense; Mandatory defense; International legal acts; Will of the accused; Procedural equality.*

*Prof. dr Lali Papiashvili, LL.D.*

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Law  
Justice, Supreme Court of Georgia

## ADJUDICATING DOMESTIC VIOLENCE: MAJOR CHALLENGES. CASE OF GEORGIA

*“Violence against women, including domestic violence, is one of the most serious forms of gender-based violations of human rights in Europe that is still shrouded in silence. Domestic violence—against other victims such as children, men, and the elderly—is also a hidden phenomenon which affects too many families to be ignored”.*<sup>1</sup>

*Despite the dynamic development of digital technologies, a large number of international legal instruments and the diversity of campaigns against domestic violence, punishment of perpetrators, and adjudication of criminal justice are still challenges.*

*Victims actively cooperate with the police and investigation, however, refuse to testify in court. Accordingly, the major challenges are connected to the use of the evidence, the primary source of which is the victim who refuses to testify, as well as the standard of proof for conviction and the prohibition to use hearsay for conviction reasons coupled with the latent nature of the crime.*

**Key words:** Domestic violence; Evaluation of evidence; Fair trial; Standard of proof.

### 1. INTRODUCTION

Prior to the ratification of the Council of Europe Convention on “Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence”<sup>2</sup> (hereinafter - the “Istanbul Convention”), Georgia ensured compliance of the national legislation with the standards established by the

---

Lali Papiashvili, [lali.papiashvili@tsu.ge](mailto:lali.papiashvili@tsu.ge).

<sup>1</sup> Explanatory report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Istanbul 11.V.2011, Introduction I.1.

<sup>2</sup> Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence Istanbul, 11.V.2011, CETS 210.

Convention. The current legislation is built on the so-called 4P principle: Prevention, Punishment of criminals, Protection of victims and implementation of a coordinated Policy, it establishes the administrative (restraining/protective orders, immediately issued by a police officer at the scene, as well as the possibility of isolating the abuser from the victim by transferring him/her to a special rehabilitation center, medical/legal/psychological assistance for victims, etc) and criminal mechanisms for immediate response to domestic violence cases, as well as civil mechanisms for the prevention and combating of domestic violence.

In accordance with the “Law on Combating Domestic Violence” (hereinafter “the Domestic Violence Act”) protective and restraining orders could be requested either by the victim or a family member; Ministry of Labour, Health and Social Affairs is responsible for providing special crisis centres and temporary shelters for victims of domestic violence etc.

Criminal Code of Georgia (hereinafter - “CCG”) establishes criminal liability not only for domestic violence, but also for domestic crimes<sup>3</sup>. According to the Article 126<sup>1</sup> the domestic violence, is an abusive behavior by a family member consisting of not only either regular insults, blackmail, or degrading treatment, but also single act of violence (pulling hair, slapping hands etc.) which has resulted in physical pain or mental suffering and which has not entailed the consequences provided for in Articles 117, 118 and 120 of the Code”; “family members”, who could be held liable for domestic crimes, include also former spouses and unmarried partners, as well as legal guardians and custodians.<sup>4</sup>

Under Article 53 para 3<sup>1</sup>, discrimination on the grounds of, *inter alia*, gender identity is considered to be a bias motivation and an aggravating circumstance in the commission of a criminal offence, warranting the imposition of a more severe punishment; commission of a crime against a family member is also an aggravating circumstance. Therefore, “ when imposing a fixed-term imprisonment, the term of a sentence to be served must exceed, at least by one year, the minimum term of sentence provided for the committed crime under the respective article or part of an article of the CCG”; the CCG establishes severe punishments (including imprisonment) for committing domestic crimes and domestic violence, establishes criminal liability for violation of a restraining order, prohibits the use of fines and/or house arrest as a punishment for domestic crimes; the possibility of using electronic monitoring (electronic bracelet), the obligation to inform the victim in case of release of the perpetrator from the penitentiary institution etc.

---

<sup>3</sup> Article 11<sup>1</sup> of the Criminal Code of Georgia

<sup>4</sup> Article 11<sup>1</sup> of the Criminal Code of Georgia

In addition, the Procedural Legislation of Georgia (in line with the Article 55, 56 and 43 of the Istanbul Convention) provides only for public criminal prosecution and accordingly, neither the initiation nor the suspension/termination of the investigation/prosecution depends on the will of the victim<sup>5</sup> or his attitude towards the abusive family member, victim even is not a party to the criminal proceedings and enjoys rights and obligations of a witness, burden of proof lies on prosecution and even if victim renounces (withdraws) his/her claims against the accused in writing, the question of the accused's criminal liability is decided on the basis of other evidence presented in the case<sup>6</sup>. According to the article 58<sup>1</sup> para 2 of the Criminal Procedure Code of Georgia<sup>7</sup> (hereinafter - "CPCG") in order to „simplify the participation of the witness and victim in the legal proceedings, reduce the stress caused by the crime, prevent re-victimization and secondary victimization, and ensure their awareness at the stages of the investigation and trial“, coordinator of the victims and witnesses may participate. However participation of the coordinator in the criminal proceedings depends upon the will of the relevant victim/witness. At the same time, due to the strict state policy of combating domestic crimes, plea bargaining is not used in domestic violence cases. However, in some cases, due to a specified latent nature of the crime and lack of incriminating evidence, incriminating testimony of the victim may have a crucial importance for the conviction of the abuser.

Member states of the Istanbul Convention “have an obligation to exercise due diligence to prevent, investigate and punish acts of violence, whether those acts are perpetrated by the state or private persons, and provide protection to victims”.<sup>8</sup> Effective investigation of all acts of domestic violence is also an essential element of the State’s obligations under Articles 2, 3 and 8 of the European Convention. To be effective, such an investigation must be prompt and thorough.<sup>9</sup> The State’s obligation to investi-

---

<sup>5</sup> Article 100 of the CPCG: “When notified of the commission of a crime, an investigator, prosecutor shall be obliged to initiate an investigation. An investigator shall immediately notify a prosecutor of the commencement of an investigation.”

<sup>6</sup> Judgement of the Chamber of Criminal Cases of the Supreme Court of Georgia (hereinafter - the "Supreme Court of Georgia") dated March 13, 2024 case N959s3-23, par. 6; Ruling of the Supreme Court of Georgia of March 19, 2020, case N 737s3-19, par. 11. (In Georgian).

<sup>7</sup> Criminal Procedure Code of Georgia, 09/10/2009, N1771-IIb. (In Georgian).

<sup>8</sup> Recommendation (2002)5 of 30 April 2002 on the protection of women against violence, the Committee of Ministers of the Council of Europe

<sup>9</sup> see *M.A. v. Slovenia*, no. 3400/07 [ 2015], ECHR, 48; *Kosteckas v. Lithuania*, no. 960/13, [2017], ECHR, 41.



gate will not be satisfied if the protection afforded by domestic law exists only in theory.<sup>10</sup>

European court on many occasions has reiterated, that “shortcomings in the gathering of evidence in response to a reported incident of domestic violence can result in an underestimation of the level of violence actually committed, can have deleterious effects on the prospects of opening a criminal investigation and even discourage victims of domestic violence, who are often already under pressure from society not to do so, from reporting an abusive family member to the authorities.”<sup>11</sup>

The effectiveness principle also obliges judicial authorities on no account to be prepared to let the infliction of physical or psychological suffering go unpunished, in order to support the rule of law and prevent any appearance of the authorities’ tolerance of or collusion in acts of violence.<sup>12</sup> However, conviction of the abuser depends upon the main challenges faced by courts in administering justice in cases of domestic crimes are usually related to the following:

1. victim / witness refuses to testify against abuser, who is his/her family member;
2. The act of violence is witnessed by minors, although due to their age it is impossible to interrogate them;
3. Due to the latent nature of the violence, the only incriminating evidence is a victims’ testimony;
4. The fact of physical injury is not confirmed by any evidence except victim’s testimony ( medical examination report does not confirm any injuries);
5. The fact of injury to the victim is confirmed by the medical examination report, but the victim claims that the defendant did not cause the injury;
6. The victim confirms the fact of violence against him/her, although notes that he/she did not experience physical pain or psychological suffering.

## 2. STANDARD OF PROOF

The European Court has several times underline “the need to ensure that the police exercise their powers to control and prevent crime in a

---

<sup>10</sup> see *Opuz v. Turkey*, no. 33401/02, [2009], ECHR, 145-51 and 168; *Talpis v. Italy*, no. 41237/14, [2017], ECHR, 106 and 129.

<sup>11</sup> *Tkheldidze v Georgia*, no. 33056/17, [2021], ECHR, 54

<sup>12</sup> *Oghlishvili v. Georgia*, no. 7621/19, [2024], ECHR, 47.

manner which fully respects the due process and other guarantees which legitimately place restraints on the scope of their action to investigate crime and bring offenders to justice<sup>13</sup>. At the same time, the European Court also has stated, that "in domestic violence cases, perpetrators' rights cannot supersede victims' human rights to life and to physical and psychological integrity."<sup>14</sup> However, Article 6 of the European Convention does not establish a different standard of proof or any exceptions from the procedural guarantees established under Article 6 for defendants in cases of domestic crimes and, along with the protection of victims, requires ensuring a fair trial for accused/convicted. Article 31 of the Constitution, Articles 6 and 8 of the CPCG oblige the state to ensure a fair trial for the accused (sentenced/convicted). Neither national nor international legislation, depending on the nature of the crime, provides for the possibility of essentially limiting the right to defense<sup>15</sup>.

Despite the special vulnerability of victims of domestic violence and the difficulties associated with obtaining evidence of a crime committed in a "private" environment<sup>16</sup>, Georgian procedural legislation establishes the same evidentiary standard for delivering a judgment of conviction regardless of the category of crime. It does not provide for a lower evidentiary standard in domestic crime cases. Therefore a judgement of conviction should be based only on a body of consistent, clear and convincing evidence that, beyond reasonable doubt, proves the culpability of a person<sup>17</sup>.

However, what constitutes the „beyond a reasonable doubt“ standard and what kind and amount of evidence is required for conviction is determined by the trial court. The „beyond a reasonable doubt“ standard is not related to the quantitative, but the qualitative requirement of evidence, and therefore the factual circumstances of a specific criminal case should be taken into account, as well as the nature of the evidence presented (including the content and relation to the subject of the evidence), their relevance to a criminal case, admissibility and trustworthiness.

"Beyond a reasonable doubt standard should exclude the imposition of criminal liability on a person based on suspicions and assumptions"<sup>18</sup>, "although such proof may be derived from an assumption based on fairly solid, accurate and congruent facts or from a presumption of similar indisput-

---

<sup>13</sup> see *Opuz v. Turkey*, no. 33401/02, [2009], ECHR, 129-30.

<sup>14</sup> *Tkheldidze v Georgia*, no. 33056/17,[2021], ECHR, 49.

<sup>15</sup> It does not entail the institution of a plea bargain, the use of which is allowed only by ensuring the right of defense and with the consent of the defense party.

<sup>16</sup> *Volodina v. Russia*, N.41261/17, [2019], ECHR, 82.

<sup>17</sup> Article 13, para 2 CPCG

<sup>18</sup> Decision of the Constitutional Court of Georgia of January 22, 2015, case №1/1/548 "Georgian citizen Zurab Mikadze v. the Parliament of Georgia", II-44. (In Georgian).

able facts"<sup>19</sup>. Hence, "when the evidence is solid and there are no risks to its reliability, the need for additional evidence is, therefore, small"<sup>20</sup>. At the same time, the judgement of conviction cannot be based on circumstantial evidences alone – conviction should be based on at least 2 direct incriminating evidences and circumstantial evidences.

Access to the court for the victim in cases of the domestic crimes is related,<sup>21</sup> *inter alia*, to the effectiveness of the protection of the victim under the criminal law, the rules of proof<sup>22</sup>, giving special credibility and weight to the testimonies and arguments of victims<sup>23</sup>, easing the burden of proof in their favor (which is considered one of the prerequisites for access to the court)<sup>24</sup>, and shifting the burden of proof to the victim is considered a denial of justice<sup>25</sup>. Georgian criminal procedure legislation and judicial practice, along with giving special evidentiary weight to the testimony of the victim, places the burden of proof on the prosecution (the victim is not the party).

Despite the importance of victim testimony, when not corroborated by other evidence, is insufficient to establish a judgment of conviction. Similarly, when the testimony of the victim about the infliction of physical injury is not consistent with the medical paper/medical examination report presented in the criminal case (the existence of any objective signs of mechanical injury/suffering is not confirmed), in the absence of other direct and/or circumstantial evidence, it does not suffice the standard of proof to deliver a judgment of conviction.<sup>26</sup>

On the other hand, when the victim refuses to testify, the court, on one hand, is deprived of the opportunity to use all the evidence where the mentioned victim is the primary source, while the other evidence in the case was evaluated both from relevance and admissibility, as well as from the sufficiency perspectives for establishing a judgment of conviction. Thus, if no other direct incriminating evidence is obtained in the criminal case, the

---

<sup>19</sup> Dvalishvili v. Georgia, no. 19634/07, [2013], ECHR,39.

<sup>20</sup> Tortladze v. Georgia, no. 42371/08,[2021],ECHR,69; see also Kobiashvili v. Georgia, No. 36416/06,[2019],ECHR,56-58.

<sup>21</sup> See. *Concept and Scope of Protection Against Domestic Violence as GBV under the CEDAW Convetion, GR 35 and CEDAW Optional Protocol, and in the Practice of the UN SR VAW – Main Issues Identified, Recommendations and Guidance to SPs, Good Practices*, 01/08/2023, OHCHR.

<sup>22</sup> GR 28, para 34; GR 35, paras 29(b); 31 (A)(iii); *General recommendation No.33(2015) on Women's access to Justice*, para 17(a), UN CEDAW/C/GC/33, 03/08/2015.

<sup>23</sup> J.I. v. Finland, Communication No 103/2016, CEDAW/C/69/D/103/2016.

<sup>24</sup> S.L. v. Bulgaria, Communication N099/2016, CEDAW/C/73/D/99/2016.

<sup>25</sup> O.G. v. Russian Federation, No 091/2015, CEDAW/C/68/D/91/2015.

<sup>26</sup> Rulling of the Supreme Court of Georgia of January 26, 2024, case N 920s3-23, para. 9. (In Georgian).

use of the constitutional right by the eyewitness/victim in most cases practically excludes the possibility of establishing a judgment of conviction, as "the constitutional principle of authenticity requires not only that the judgment of conviction is based on authentic (reliable, unfalsifiable) evidence, but also that the evidence presented in the case proves without a doubt the guilt of the person in committing the crime"<sup>27</sup>. Hence, the prosecution shall submit such a set of evidence to the court, which even if the victim/eyewitnesses refuse to testify, will establish a judgment of conviction, and will not lead to secondary victimization of the victims and mistrust of the effectiveness of the existing legal mechanisms, a feeling of impunity.<sup>28</sup>

### 3. PLACE AND ROLE OF HEARSAY

While Article 6 of the European convention guarantees the right to a fair hearing, it does not lay down any rules on the admissibility of evidence as such, which is primarily a matter for regulation under national law.<sup>29</sup> It is, therefore, up to the national courts to determine whether particular types of evidence may be admissible.

Due to latent nature of the domestic crimes and victims/witnesses' hesitation to testify against family member, generally hearsay can be easily found in each and every case materials and as a rule, was considered by courts as admissible, reliable and suitable evidence for conviction.

According to the article 76 of the CPCG, "the hearsay is generally admissible, if witness refers to the source of information that can be identified and the real existence of which can be established. During a hearing on the merits, hearsay is admissible evidence only if it can be proved by any other evidence that is not a hearsay".

The Constitutional Court in its decision of 22/01/2015 "Citizen of Georgia Zurab Mikadze v. Parliament of Georgia" noted, that in general, hearsay is less reliable evidence. The court underlined, that since a source of information, in hearsay, is a person who does not appear in the court and therefore the court has no opportunity to evaluate his/her reliability and/or attitudes towards events in question and at the same time, Judge-

---

<sup>27</sup> The decision of the Constitutional Court of Georgia of December 25, 2020, N 2/2/1276, "Giorgi Keburia v. Parliament of Georgia", II-77. (In Georgian).

<sup>28</sup> See *A. v. Croatia*, no. 55164/08, [2010], ECHR, 7; *Valiulienė v. Lithuania*, no. 33234/07, [2013], ECHR, 71; *Eremia v. the Republic of Moldova*, no. 3564/11, [2013], ECHR, 57; *Ž.B. v. CROATIA*, no. 47666/13, [2017], ECHR, 50; *Volodina v. Russia*, *ibid*, 78; *X and Y v. Georgia*, No. 24/2009, [2015], ECHR; U.N. Doc. CEDAW/C/61/D/24/2009, 2015, §§9.7; 9.6.

<sup>29</sup> *Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye* [GC], no. 15669/20, [2023], ECHR, 302; *Heglas v. the Czech Republic*, no. 5935/02, [2007], ECHR, 84.

ment of conviction should be based only on a body of consistent, clear and convincing evidence that, beyond reasonable doubt, proves the guilt of a person,<sup>30</sup> use of hearsay for conviction purposes bears a risk of misconduct of justice.

The Court took into account that article 76 of the CPCG requires identification of the source of the information, but it fails to specify how the source can be properly verified; criminal liability of the witness for perjury is not effective tool in this case, since the person, who has testified cannot confirm the trustworthiness of the person who disseminated the information; nothing in the CPCG prevented courts from using hearsay together with the testimony of the witness who disseminated the information ( on whose words based hearsay) or from possibility to use a double hearsay (when even the source of information named by the witness, had not witnessed the fact himself/herself), or even base the conviction mainly or completely upon the hearsays.

The Court highlighted, that the use of hearsay carries with it the risk of creating of false impression with regards to guilt of a person and therefore, it can only be admissible in exceptional cases when an objective reason makes it impossible to interrogate the very person, whose words are basis for hearsay and when this is required by the interests of justice (e.g. when there is a threat of intimidation of witness). Therefore, the normative content of the second sentence of Article 13(2) providing for the possibility of passing a judgment of conviction based on the hearsay has been declared invalid.

Therefore, despite the fact that the Court has not blanketly and absolutely rule out the use of hearsay for conviction, it is admissible only in an exceptional cases after thorough examination of the reasons and circumstances due to which it is not possible to question the eyewitness and only after amending criminal procedure code and not on the bases of a general rule defined by the art. 76 of the CPCG.

The court pointed out that "circumstantial evidence is generally less reliable evidence, its use carries the risk of creating a false perception of a person's guilt, and thus may be admissible only in exceptional cases, under the conditions of a clear rule provided by law and adequate constitutional safeguards, and not under applicable criminal law." according to the general rule defined by the procedural code of law"<sup>31</sup>. Although the court did not rule out the possibility of using indirect testimony in exceptional cases, it linked this possibility to the clear and comprehensive legal regulations

---

<sup>30</sup> article 13 para 2 CPCG

<sup>31</sup> Decision of the Constitutional Court of Georgia "Citizen of Georgia Zurab Mikadze against the Parliament of Georgia" 22/01/2015, II -52

governing the use of indirect testimony. In particular, he noted that "the issue of recognition and its use must be resolved under the conditions of clearly formulated regulatory norms and proper procedural guarantees"<sup>32</sup>. Accordingly, in the absence of a legal regulation, the use of circumstantial evidence to establish a guilty verdict is not allowed<sup>33</sup>.

Therefore, nowadays, courts are not entitled to use hearsay for conviction<sup>34</sup>, but may use it for the evaluation of the credibility/ reliability of the evidence (for example, the testimony of the victim).

Therefore, for the purposes of conviction, the testimonies of the victim's family members, as well as those investigators/policemen, doctors who presented at the crime scene and had direct contact with the victim, may not be used for conviction, as none of them witnessed the crime - all of them know about the violence from the victim. However, at the same time, "the court must evaluate each and every evidence individually and distinguish which testimony, or part of the testimony, is hearsay<sup>35</sup> - the testimony of persons mentioned above (medical personnel/investigators/patrols, etc.) at the scene of the incident is direct in the part of psycho-emotional state of the victim<sup>36</sup>, the presence of damage, the health condition of the victim<sup>36</sup>, the feeling of physical pain by the victim and the situation seen directly, and their use for sentencing is permissible.

#### 4. THE EVIDENCIARY VALUE OF VICTIM'S TESTIMONY

„In case of domestic violence against women and children there is need to address specifically credibility and weight to be given to women's voices, admissions and testimony.<sup>37</sup>

Considering the latent nature of domestic violence, since it is usually carried out in a private space, away from the eyes of strangers, and/or due to the eyewitness family members refusal to testify in court (based on Article 50 of the CPCG), or their inability to testify due to their age/physical or

---

<sup>32</sup> Decision of the Constitutional Court of Georgia "Citizen of Georgia Zurab Mikadze against the Parliament of Georgia" 22/01/2015, II -37

<sup>33</sup> Decision of the Supreme Court of Georgia, case No. 746AP-19(In Georgian).

<sup>34</sup> See Ruling of the Supreme Court of Georgia dated October 24, 2023, case N 793s3-23. (In Georgian).

<sup>35</sup> See Judgment of the Supreme Court of Georgia on July 14, 2020, in the case N97s3-20; Ruling of the Supreme Court of Georgia of December 28, 2022, case N909s3-22; Judgement of the Supreme Court of Georgia on March 11, 2024, case N1009s3-23. (In Georgian).

<sup>36</sup> Ibid.

<sup>37</sup> J.I. v. Finland, Communication No103/2016

mental state (they cannot fully perceive and/or convey what they saw/heard), - the testimony of the victim is the key.

As a rule, at the investigation stage, witnesses and victims actively co-operate with the police/ investigation, but refuse to testify at trial<sup>38</sup>.

In the event of the violence being carried out unnoticed by others (witnesses), the victim's testimony and the forensic medical report<sup>39</sup>/medical examination report are the main incriminatory evidence. In the case of the victim's silence, the expert report/medical examination report, although it can confirm the presence of injury on the victim's body, is uninformative in finding out who is the perpetrator. Hence, "the existence of the injury will be confirmed, but the identity of the person who caused it will remain unknown to the court, which will ultimately lead to the acquittal of the accused."<sup>40</sup> "At the same time, the testimony of a witness and/or the existence of traces of physical damage *per se* does not always confirm experiencing physical pain by the victim, which is a necessary sign of the crime under Article 126<sup>1</sup> of the Criminal Code of Georgia.

According to well-established judicial practice, when a victim refuses to testify in court, the use of the investigative experiment involving the victim, the report of the crime scene<sup>41</sup>/visual examination of the victim/medical examination, and the victim's statement is also not allowed for sentencing purposes, as although the victim signs the report and the investigators questioned as witnesses in court (who carried out the said investigative activities) confirm the correctness of the protocols, the primary source of the information of those investigative actions is the victim and the defendant has not been allowed to challenge reliability and credibility of the information provided by the victim, therefore the mentioned procedural documents should not be considered as independent evidence either<sup>42</sup>.

---

<sup>38</sup> Privilege provided for by Article 49.2 (d) of the CPCG

<sup>39</sup> Which establishes the fact of physical injury/mental suffering.

<sup>40</sup> B. Kochlamazashvili, *ibid*, 52. (In Georgian).

<sup>41</sup> If the victim refuses to testify, the crime scene inspection report taken separately shall not constitute independent evidence (direct and/or circumstantial) of the crime under the first part of Article 126<sup>1</sup> of the Criminal Code of Georgia, and it shall not be used for conviction (if it is challenged evidence), if the report contains only information provided by the victim. See the Ruling of the Supreme Court of Georgia of November 7, 2022, case N 953ს3-22, para. 2 (In Georgian).

<sup>42</sup> For example, report of the investigative experiment (during experiment the victim indicated the places where her son physically and verbally abused her, threatened to kill her, and damaged household items) may not be used for conviction. See the judgement of the Supreme Court of Georgia of March 1, 2024, case N 910ს3-23.

The court has repeatedly noted that formal application of the requirements established by the CPCG cannot ensure the right to a fair trial. Accordingly, the document (the relevant procedural/investigative report if it is disputed evidence), which is fully based on the information provided by the victim (for example, the investigative experiment report, the notification/restraining order report) to be deemed admissible the primary source of the information (victim/witness) should be questioned and not the investigator who compiled the relevant procedural document. Because the credibility of the source of information - the victim and reliability of the information should be assessed<sup>43</sup>.

Hence, the **investigative experiment report** cannot be used as a basis for a judgment of conviction, if during the investigative experiment, the information provided by the victim/witness was practically checked on the spot and the situation was restored. Therefore, although the testimony of the witness/victim and the investigative experiment report are two different pieces of evidence, it is clear that the source of the information in both cases is the same person.<sup>44</sup>

Similarly, the crime scene report, if it contains information provided by the victim (which they did not confirm in court<sup>45</sup>) taken independently, does not constitute direct and/or circumstantial evidence, as it does not contain any information that would additionally corroborate the information provided by the victim.<sup>46</sup>

The crime scene **inspection report** shall not be used for conviction either when it contains only the information provided by the witness/victim, which the witness/victim does not confirm in court (refuses to testify/denies the information provided by them during the investigation stage),<sup>47</sup> as the report proves determines the presence, quantity, and localization of the damage, but it is impossible to determine without fail the

---

<sup>43</sup> Judgment of the Zugdidi District Court of November 12, 2020 (No. 1/160-20) (if the applicant was not warned about the criminal responsibility for giving false testimony, the mentioned, in appropriate cases, does not exclude the possibility of imposing criminal responsibility for perjury). (In Georgian).

<sup>44</sup> For example, see Ruling of the Supreme Court of Georgia of February 29, 2024, case N 1303s3-23, para. 15. (In Georgian).

<sup>45</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia of March 20, 2024, case N 1317s3-23, para. 16 (In Georgian).

<sup>46</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia of March 15, 2024, case N1438s3-23, para. 17 (In Georgian).

<sup>47</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia of January 24, 2024, case N 1071s3-23, para. 18. (The jacket presented by the victim was inspected, it had a twisted shoulder, which, according to the victim's explanation, was caused by the accused's hand-holding and shaking, which caused them physical pain). (In Georgian).



perpetrator, or when and under what circumstances the victim got the said injuries; whether the experienced violence caused them pain or not;<sup>48</sup> the correctness of the description provided by the victim.

Equally, even when the forensic medical expert's report is found irrefutable, the expert's report confirming the presence of injuries on the victim's body is not sufficient to issue a judgment of conviction, if it is not possible to determine who and under what circumstances caused the said injury to the victim<sup>49</sup> (no direct exculpatory evidence is presented). As it is objectively impossible to determine the identity of the person causing the injury, if any, when the victim uses the right granted by Article 49 of the CPCG, and the case does not present any evidence that would confirm the occurrence of the injuries indicated in the examination report as a direct result of the action taken by the accused towards the victim<sup>50</sup>.

The court increasingly uses the restraining order and its report as incriminatory evidence, although the use of said evidence for conviction is also related to certain prerequisites. The restraining order is usually based entirely on the information provided by the victim and if the victim refuses to testify in court, and the restraining order is disputed evidence, the court is deprived of the possibility of using it for conviction.<sup>51</sup> The court, along with the formal-legal aspects of the legality of the restraining order, pays attention to the concretization and consistency of the restraining order, the accuracy of the description of the actual circumstances of the alleged act of violence, whether the report is signed by the accused<sup>52</sup>; the presence of a remark in the text of the report, whether it was appealed as per the law, was recognized irrefutable by the parties.

A restraining order is direct evidence if the information specified in it refers to the circumstances included in the subject of claim<sup>53</sup>. In addition, - it is independent incriminatory evidence when the source of information specified in the restraining order (victim) confirms the information speci-

---

<sup>48</sup> The judgment of the Tbilisi Court of Appeals on November 24, 2020, case №18/1565-20 (In Georgian).

<sup>49</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia of February 21, 2020, case №72133-19, para.15 (In Georgian).

<sup>50</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia on February 29, 2024, case N130333-23, para.16.1. (In Georgian).

<sup>51</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia of December 28, 2022, case N90933-22, para. 11. (In Georgian).

<sup>52</sup> The ruling of the Supreme Court of Georgia of November 3, 2022, case N 84533-22, para. 12; see Also: the ruling of the Supreme Court of Georgia on August 9, 2022, case N61933-22. (In Georgian).

<sup>53</sup> see Judgementt of the Supreme Court of Georgia of December 28, 2020, case N 58533-19 (In Georgian).

fied in the report during the hearing on merits, gives incriminatory testimony at the hearing on merits and/or the restraining report is recognized irrefutable by the parties<sup>54</sup>; The report was signed by the accused<sup>55</sup>, the accused did not exercise the right to appeal the order, there is no reason to doubt the legality of the order and the authenticity of the facts reflected in them, and the parties had the opportunity to examine them at the court hearing<sup>56</sup>. However, at the court hearing, with the participation of the parties, only the public reading (disclosure)<sup>57</sup> of the mentioned documents by the prosecution and the questioning of the investigating officer (with whom the document was kept before being presented to the court) does not create a basis for their use for conviction, as on the one hand, the defense party is not allowed to check the reliability of the source of information in the documents (in the order), and on the other hand, - questioning the investigator cannot ensure the purpose of the first part of Article 78 of the CPCG, since the investigator has no information related to the events described in this document, nor to the correctness/accuracy<sup>58</sup> of the description of the actual circumstances, nor regarding the legality of signing the document. Therefore, the determination of the person to be questioned for the purposes of Article 78 of the CPCG depends on the specific circumstances of the case (including the form of the document, the circumstances of obtaining the document, the testimony of the person/source presenting the document, etc.), to achieve the goals of the questioning - to determine the authenticity and origin of the evidence.<sup>59</sup> In this case, it could be either the author of the restraining order or the primary source (provider) of the information in the disputed document.<sup>60</sup>

Thus, the use of a restraining order for conviction depends on one hand on the relevance and pertinence of the information specified in the order

---

<sup>54</sup> See for example, the ruling of the Supreme Court of Georgia of February 6, 2024, case N1107ს3-23, para. 9. (In Georgian).

<sup>55</sup> See Judgment of the Supreme Court of Georgia of June 7, 2022, case N 257ს3-21, II-19. (In Georgian).

<sup>56</sup> See, for example, The judgment of the Supreme Court of Georgia of February 24, 2022, case N 1051ს3-21; Ruling of the Supreme Court of Georgia of June 2, 2022, case N 331ს3-22. (In Georgian).

<sup>57</sup> Judgement of the Supreme Court of Georgia on March 13, 2024, case N959ს3-23. (In Georgian).

<sup>58</sup> Judgment of the Supreme Court of Georgia of March 13, 2024, case N959ს3-23, 3ს6.II- 8.2.4. (In Georgian).

<sup>59</sup> For example: the Ruling of the Supreme Court of Georgia of July 7, 2020, case N99ს3-20. (In Georgian).

<sup>60</sup> Judgment of the Supreme Court of Georgia of March 13, 2024, case N959ს3-23, 3ს6.II- 8.2.3. (In Georgian).

(to what extent it indicates the circumstances included in the subject of proof); Upon the defendant's recognition of the circumstances specified in the restraining order (by recognizing it as irrebuttable and/or by signing the correctness of the content and *de facto* refusal of the right to appeal)<sup>61</sup>, the victim's giving an incriminatory testimony.

The use of the crime notification to the police for conviction shall be allowed when the notification was made by a neutral person who, during questioning in court, confirmed the circumstances indicated in the notification.<sup>62</sup> The notification of the victim cannot be the basis for a judgment of conviction not only when the evidence presented in the criminal case does not prove that the said audio notification belongs to the victim, but also even it is proved, that notification has been made by the victim (e.g. testimonies of eyewitnesses, phonoscopic examination report, record review report with the victim), - since the notification is the basis for the initiation of the investigation and the existence of the criminal actions described in it must be verified and confirmed by investigative and procedural actions,<sup>63</sup> the victim's notification cannot replace the victim's testimony.

After the legislative changes of May 24, 2022, the parties are given the right to request the audio recording of the message, but the use of said recording for conviction is still not allowed (even if the authenticity of the recording and the implementation of the call/oral or written notification directly by the victim are not disputed), when the reliability of the information specified in the message is disputed, and the defense did not have the opportunity to question the primary source of information and challenge its credibility. Based on the requirement of fairness of the proceedings and the obligation to ensure the right of defense, the defense party must have the opportunity to examine the credibility of the information specified in the notification and the reliability of the source (in this case, the victim).<sup>64</sup>

However, if the existence of the circumstances specified in the report is established as irrebuttable (by the evidences presented in the case materials), despite the victim's refusal to testify, the court may still use the report for conviction. For example, the court took into account the victim's

---

<sup>61</sup> See, for example, the Ruling of the Supreme Court of Georgia of October 24, 2023, case N793ს3-23, პარ. 15. (In Georgian).

<sup>62</sup> See, for example, the judgement of the Supreme Court of Georgia of March 11, 2024, case N 1009ს3-23. (In Georgian).

<sup>63</sup> The Ruling of the Supreme Court of Georgia of October 24, 2023, case N 793ს3-23; Ruling of the Supreme Court of Georgia of November 7, 2022, case N 953ს3-22, para. 9. (In Georgian).

<sup>64</sup> See, for example, the ruling of the Supreme Court of Georgia of October 31, 2023, case N 855ს3-23, par. 16. (In Georgian).

phone message (*according to the crying victim, if her spouse found out about the notification, he would kill her*), the testimony of the witness (it was confirmed that the victim called the police and ambulance), personal examination data of the victim (the presence of blood stains on the victim's body was determined), medical examination report (the bruises on the victim's body were caused by the action of some dense blunt object and both individually and combined belong to the light degree of physical injuries to the detriment of health (the period does not contradict the date indicated in the preliminary reports)), the forensic psychological examination report (it was determined that the victim suffered psychological suffering due to the actions carried out by the spouse, and according to the expert's testimony, the victim had the highest level of anxiety, and their mental state was extremely severe) and the testimony of the police officer who appeared at the crime scene and inspected it practically immediately after the disputed incident confirmed the physical insulting of the victim.<sup>65</sup>

## **7. PROVING PHYSICAL PAIN/SUFFERING BY THE VICTIM**

Another challenge is related to the question of establishing physical pain/suffering caused to the victim by the disputed action in case the victim refuses to testify or changes the incriminatory testimony.

The crime provided for in Article 126<sup>1</sup> of the Criminal Code of Georgia is of a material nature and is related to domestic violence, including causing physical pain or suffering to the victim. Accordingly, in order to qualify the action under Article 126<sup>1</sup> of the Criminal Code, such damage must be proven by the evidence presented in the criminal case.<sup>66</sup>

To prove the infliction of suffering, the psychological examination report (determines both the fact of infliction of suffering and the cause of the suffering/person whose actions caused it) must be included in the materials of the criminal case. It is relatively problematic to determine the fact of inflicting physical pain when the victim is covered by the right provided for in subsection "d" of Article 49 of the CPCG, and in the criminal case there is no evidence that would objectively confirm the feeling of physical pain by the victim, independently of the testimonies of the victims<sup>67</sup>, as despite the determination of the physical impact marks on the victim's body, the mechanism of the formation of the marks and the severity of the

---

<sup>65</sup> The judgment of the Supreme Court of Georgia of March 13, 2024, case N 959ს3-23. (In Georgian).

<sup>66</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia of January 16, 2024, case N 948ს3-23. (In Georgian).

<sup>67</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia of January 22, 2024, case N1048ს3-23. (In Georgian).

injury, according to the expert report/medical examination report, neither the identity of the person causing the injury nor the feeling of pain from the injuries received can be objectively determined.

To establish the fact of inflicting physical pain, subjective and objective tests are used (whether the person was objectively experiencing physical pain or suffering in the given case) <sup>68</sup>.

"Feeling physical pain" depends not only on subjective but also on objective criteria - the intensity of the committed action and the injuries inflicted on the victim, based on the joint analysis of which it is determined whether the victim of violent actions experienced physical pain in a particular case <sup>69</sup>. The presence of an expert opinion in the criminal case file does not *per se* confirm the feeling of pain. Even if the expert's report establishes that the victim was injured during the alleged crime, the expert's report does not confirm the feeling of physical pain by the victim <sup>70</sup>. Therefore, in some cases (taking into account the nature of the injuries provided for in this article <sup>71</sup>), *inter alia*, the anamnesis/testimonies of eyewitnesses (what did the victim complain about after the violence/did she complain of pain) <sup>72</sup> are crucial, as the existence of an injury, without the feeling of pain, is not sufficient for action to qualify as per Article 126<sup>1</sup> of the Criminal Code of Georgia. At the same time, abuse may not leave visible traces and cannot be detected even by medical examination. Yet, this does not exclude the infliction of pain on the victim. Hence, along with the objective criterion, the court pays special attention to the subjective criterion. "The need for an objective assessment does not always exclude the need for a subjective assessment, and in some cases, without a subjective assessment of the victim, a correct assessment of the situation will be unthinkable. For example, during violence, which in some cases would cause physical pain, and in some cases - not, clarifying the position of the victim would be of crucial importance, e.g., twisting hands, grabbing an arm, etc., thus, without clarifying the position of the victim would make it impossible to make

---

<sup>68</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia on February 21, 2020, case №7463-19, para. 18. (In Georgian).

<sup>69</sup> For example, see the Judgment of the Supreme Court of Georgia of October 29, 2020, case N4433-20; The judgment of the Supreme Court of Georgia of February 3, 2021, case N10033-20 (In Georgian).

<sup>70</sup> An exception is the examination report, the descriptive part of which indicates that during the examination the victim complained of pain in a specific location.

<sup>71</sup> According to Article 126<sup>1</sup>.1 of the Criminal Code of Georgia, domestic violence includes such violence that did not result in the consequences provided for in Articles 117, 118, or 120 of the Criminal Code of Georgia.

<sup>72</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia on the case of February 2, 2021, case N10033-20, para.8. (In Georgian).

an objective decision."<sup>73</sup> At the same time, making a decision based only on subjective factors cannot ensure the purpose of the law, due to the reason that "facts of violence where, taking into account the victim's age<sup>74</sup>, state of health or other objective factors, it is impossible to verbalize the pain experienced by the victim, would remain unpunished."<sup>75</sup> Hence, the victim's age, gender, state of health, duration of violence, type, intensity, placement, and method of committing the crime, means, whether injuries of the mentioned type and intensity objectively cause physical pain are considered.

Therefore, the victim's refusal to give a testimony practically invalidates the forensic medical examination report, which establishes the existence of various types of injuries on the victim's body, and deprives the court of the opportunity to establish a judgment of conviction, when the prosecution contests the sentence for inflicting physical pain by violence, while in the criminal case, neither objective nor subjective standard of physical pain/suffering by the victim is established by one evidence (for example, application by the victim to a medical facility/testimony of witnesses, restraining order).<sup>76</sup>

## 8. CONCLUSION

Although it is true that the refusal by the victim to testify against family member<sup>77</sup> "does not mean denial of the factual circumstances indicated in their testimony during police questioning, nor does it confirm the absence of a criminal act,"<sup>78</sup> however, it affects the evidentiary force of those investigative actions (conducted with their involvement), where the primary source of information is a victim<sup>79</sup> and if these evidences (the primary source of which is the victim) are not recognized by the defense as unchallenged (does not apply to the investigative experiment report, which is not

---

<sup>73</sup> B. Kochlamazashvili, *ibid*, 55. (In Georgian).

<sup>74</sup> For example, a minor victim

<sup>75</sup> Judgment of the Supreme Court of Georgia of October 29, 2020, case N 443ს3-20 (In Georgian).

<sup>76</sup> Similarly applies to the victim's perception of the reality of the threat; see Ruling of the Supreme Court of Georgia of March 15, 2024, case N 1438ს3-23, para. 15. (In Georgian).

<sup>77</sup> Art.31, Constitution of Georgia, 24/08/1995, with amendments of 2018, N786-6ლ. (In Georgian) and article 49, para 1 of the CPCG

<sup>78</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia dated October 11, 2022, case N714ს3-22. (In Georgian)

<sup>79</sup> Ruling of the Supreme Court of Georgia on July 14, 2020, case N 97ს3-20. (In Georgian).

related to the on-site examination of the victim's testimony) – may not be used to justify the judgment of conviction.<sup>80</sup>

## LIST OF REFERENCES

1. A. v. Croatia, no. 55164/08,[2010], ECHR;
2. *Concept and Scope of Protection Against Domestic Violence as GBV under the CEDAW Convention, GR 35 and CEDAW Optional Protocol, and in the Practice of the UN SR VAW – Main Issues Identified, Recommendations and Guidance to SPs, Good Practices*, 01/08/2023, OHCHR;
3. Constitution of Georgia, 24/08/1995, with amendments of 2018;
4. *Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence Istanbul*, 11.V.2011;
5. Criminal Code of Georgia;
6. Criminal Procedure Code of Georgia, 09/10/2009;
7. Decision of the Constitutional Court of Georgia "Citizen of Georgia Zurab Mikadze against the Parliament of Georgia" 22/01/2015;
8. Decision of the Constitutional Court of Georgia of January 22, 2015, case №1/1/548 "Georgian citizen Zurab Mikadze v. the Parliament of Georgia", II-44;
9. Decision of the Supreme Court of Georgia of August 9, 2022, case N 619ს3-22;
10. Decision of the Supreme Court of Georgia, case No. 746AP-19;
11. Dvalishvili v. Georgia, no. 19634/07, [2013], ECHR;
12. Eremia v. the Republic of Moldova, no. 3564/11, [2013], ECHR;
13. *General recommendation No.33(2015) on Women's access to Justice*;
14. Heglas v. the Czech Republic, no. 5935/02, [2007], ECHR;
15. J.I. v. Finland, Communication No 103/2016;
16. Judgement of the Supreme Court of Georgia on March 11, 2024, case N1009ს3-23;
17. Judgement of the Supreme Court of Georgia on March 13, 2024, case N959ს3-23;
18. Judgement of the Supreme Court of Georgia of December 28, 2020, case N 585ს3-19;
19. Judgment of the Supreme Court of Georgia of June 7, 2022, case N 257ს3-21;
20. Judgment of the Supreme Court of Georgia of October 29, 2020, case N 443ს3-20;
21. Judgment of the Supreme Court of Georgia on July 14, 2020, in the case N97ს3-20;

---

<sup>80</sup> Decision of the Supreme Court of Georgia of August 9, 2022, case N 619ს3-22; (In Georgian).

22. Judgment of the Zugdidi District Court of November 12, 2020 (No. 1/160-20);
23. Kobiashvili v. Georgia, No. 36416/06,[2019], ECHR;
24. Kosteckas v. Lithuania, no. 960/13, [2017], ECHR;
25. M.A. v. Slovenia, no. 3400/07 [ 2015], ECHR;
26. O.G. v. Russian Federation, No 091/2015;
27. Oghlishvili v. Georgia, no. 7621/19, [2024], ECHR;
28. Opuz v. Turkey, no. 33401/02, [2009], ECHR;
29. *Recommendation (2002)5 of 30 April 2002 on the protection of women against violence*, the Committee of Ministers of the Council of Europe;
30. Rulling of the Supreme Court of Georgia dated October 11, 2022, case N714ს3-22;
31. Rulling of the Supreme Court of Georgia dated October 24, 2023, case N 793ს3-23;
32. Rulling of the Supreme Court of Georgia of December 28, 2022, case N909ს3-22;
33. Rulling of the Supreme Court of Georgia of February 21, 2020, case №721ს3-19;
34. Rulling of the Supreme Court of Georgia of February 29, 2024, case N 1303ს3-23;
35. Rulling of the Supreme Court of Georgia of January 16, 2024, case N 948ს3-23;
36. Rulling of the Supreme Court of Georgia of January 22, 2024, case N1048ს3-23;
37. Rulling of the Supreme Court of Georgia of January 24, 2024, case N 1071ს3-23;
38. Rulling of the Supreme Court of Georgia of January 26, 2024, case N 920ს3-23;
39. Rulling of the Supreme Court of Georgia of June 2, 2022, case N 331ს3-22;
40. Rulling of the Supreme Court of Georgia of March 15, 2024, case N1438ს3-23;
41. Rulling of the Supreme Court of Georgia of March 19, 2020, case N 737ს3-19;
42. Rulling of the Supreme Court of Georgia of March 20, 2024, case N 1317ს3-23;
43. Rulling of the Supreme Court of Georgia of November 7, 2022, case N 953ს3-22
44. Rulling of the Supreme Court of Georgia on February 21, 2020, case №746ს3-19;
45. Rulling of the Supreme Court of Georgia on February 29, 2024, case N1303ს3-23;



46. Rulling of the Supreme Court of Georgia on July 14, 2020, case N 97ს3-20;
47. Rulling of the Supreme Court of Georgia on the case of February 2, 2021, case N1003ს3-20;
48. S.L. v. Bulgaria, Communication N099/2016;
49. Talpis v. Italy, no. 41237/14, [2017], ECHR;
50. The decision of the Constitutional Court of Georgia of December 25, 2020, N 2/2/1276, "Giorgi Keburia v. Parliament of Georgia";
51. The judgement of the Supreme Court of Georgia of March 1, 2024, case N 910ს3-23;
52. The judgement of the Supreme Court of Georgia of March 11, 2024, case N 1009ს3-23;
53. The judgment of the Supreme Court of Georgia of February 24, 2022, case N 1051ს3-21;
54. The judgment of the Supreme Court of Georgia of February 3, 2021, case N1003ს3-20;
55. The judgment of the Supreme Court of Georgia of March 13, 2024, case N 959ს3-23;
56. The Judgment of the Supreme Court of Georgia of October 29, 2020, case N443ს3-20;
57. The judgment of the Tbilisi Court of Appeals on November 24, 2020, case №18/1565-20;
58. The rulling of the Supreme Court of Georgia of February 6, 2024, case N1107ს3-23;
59. The Rulling of the Supreme Court of Georgia of July 7, 2020, case N99ს3-20;
60. The rulling of the Supreme Court of Georgia of November 3, 2022, case N 845ს3-22;
61. The Rulling of the Supreme Court of Georgia of October 24, 2023, case N793ს3-23;
62. The rulling of the Supreme Court of Georgia of October 31, 2023, case N 855ს3-23;
63. The rulling of the Supreme Court of Georgia on August 9, 2022, case N619ს3-22;
64. Tkheidze v Georgia, no. 33056/17,[2021], ECHR;
65. Tortladze v. Georgia, no. 42371/08,[2021],ECHR;
66. U.N. Doc. CEDAW/C/61/D/24/2009, 2015;
67. Valiulienė v. Lithuania , no. 33234/07, [2013], ECHR;
68. Volodina v. Russia, N.41261/17, [2019], ECHR;
69. X and Y v. Georgia, No. 24/2009, [2015], ECHR;
70. Yüksel Yalçinkaya v. Türkiye [GC], no. 15669/20, [2023], ECHR;
71. Ž.B. v. CROATIA, no. 47666/13, [2017], ECHR.

*Проф. др Младенка Говедарица*

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

## ЗАХТЈЕВ ЗА ЗАШТИТУ ЗАКОНИТОСТИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

*Захтјев за заштиту законитости као други ванредни правни лијек у својој пуној физиономији, проналази своје мјесто само у кривичном процесном праву Републике Српске од 2008. године. Он није био непознат кривичним процесним законодавствима бивше Југославије, односно законодавству Босне и Херцеговине у ком је егзистирао све до 2003. године, односно до доношења „нових“ закона о кривичним поступцима у Босни и Херцеговини. Такво стање се задржало у кривичном процесном праву Републике Српске до 2008. године када се ово изузетно важно правно средство враћа у одредбе закона који регулише кривични поступак, док се до данас ово правно средство не проналази у осталим кривичним процесним законима у БиХ, односно у ентитету Федерацији БиХ, Брчко дистрикту БиХ, као ни у закону о кривичном поступку на државном нивоу.*

**Кључне ријечи:** Ванредни правни лијек; Правноснажне судске одлуке; Повреде кривичног закона; Повреда права на одбрану.

### 1. УВОД

Колико год одредбе кривичних процесних закона регулисале кривични поступак на начин да пружају гаранцију заштите људских права, објективност и непристрасност у процесу суђења не можемо се отети утиску да, и поред тога, може доћи до повреде законитости. Из тог разлога овај ванредни правни лијек се показује као моћно оружје у борби за заштиту закона.<sup>1</sup> Ако овоме додамо да законитост јесте

---

Младенка Говедарица, *mladenka.govedarica@pravni.ues.rs.ba*.

<sup>1</sup> Прописао га је Закон о кривичном поступку, *Службени лист СФРЈ*, бр. 4/77, донијет 24. 12. 1976. године, а ступио на снагу 1. 7. 1977. године.

сагласност нижег правног акта с вишим правним актом,<sup>2</sup> онда можемо рећи да се законитост судске одлуке огледа кроз њену сагласност са материјалним и процесним кривичним законом који би у односу на судску одлуку представљали виши правни акт. Због тога, с правом се констатује да повреда закона постоји у случају кад један закон није примијењен или, пак, није правилно примијењен приликом доношења нападнуте судске одлуке.<sup>3</sup> Зато се оправданост постојања овог ванредног правног лијека огледа у томе да се постиже заштита законитости и онда када више није могуће коришћење других правних средстава.

Поред ванредног правног лијека, захтјева за понављање кривичног поступка, и овај правни лијек карактерише испуњеност три услова: први услов захтјева постојање правноснажне судске одлуке, други се тиче подношења захтјева за заштиту законитости од стране овлашћених лица (странке и бранилац) и најзад, испуњавање трећег услова се тиче навођења основа за његово улагање – повреда закона, како материјалног, тако и формалног процесног закона.

## 2. СУБЈЕКТИ, РОК И УСЛОВИ ЗА УЛАГАЊЕ ЗАХТЈЕВА ЗА ЗАШТИТУ ЗАКОНИТОСТИ

Овлашћена лица за улагање захтјева за заштиту законитости јесу републички јавни тужилац и осуђено лице, односно његов бранилац. Након смрти осуђеног лица, захтјев за заштиту законитости, у његову корист, могу поднијети законски заступник, брачни односно ванбрачни супружник, сродници у правој линији, брат, сестра, усвојилац или усвојеник.<sup>4</sup> Републички јавни тужилац може поднијети захтјев за заштиту законитости на штету (када се само утврђује повреда закона, не дирајући у правноснажност одлуке) осуђеног, али и у његову корист. Овај ванредни правни лијек је специфичан по својој правној природи јер се улаже само у случају повреде закона и није дефинисан као искључиво тужилачки правни лијек, иако је тужилац као представник државног органа тужилаштва задужен, између осталог, да улаже правна средства за заштиту законитости. Посве се чини исправним, а самим тим и оправданим да се он третира као равноправан правни лијек за обје странке у кривичном поступку, па можемо рећи да је захтјев за заштиту законитости данас страначки правни лијек који има за циљ да заштити њихове интересе. Овакав његов развој наметао

---

<sup>2</sup> Р. Лукић, *Теорија државе и права, II књига – Теорија права*, Београд 1957, 151.

<sup>3</sup> Т. Васиљевић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 1977, 420.

<sup>4</sup> Закон о кривичном поступку Републике Српске – ЗКП РС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17, 66/18, 15/21, члан 351. став 1.

се као логично законско рјешење уколико знамо да се може уложити и због повреде формалног закона, тј. ако је у кривичном поступку повријеђено право на одбрану лица као основно људско право у било ком поступку. Закон о кривичном поступку СФРЈ из 1976. године (ступио на снагу 1. јула 1977. године) познавао је ванредни правни лијек, захтјев за заштиту законитости, изричито као тужилачки. Надлежни јавни тужилац подизао је захтјев за заштиту законитости по службеној дужности када би оцијенио да га треба подићи с обзиром на значај учињене повреде за правилну примјену закона. Иницијативу за подизање захтјева могао је јавном тужиоцу упутити осуђени и његов бранилац, као и брачни друг, сродник по крви у правој линији, усвојилац, усвојеник, брат, сестра и хранилац, ако захтјев треба подићи у корист осуђеног. С друге стране, иницијативу за подизање захтјева на штету осуђеног могао је поднијети оштећени као тужилац и приватни тужилац.<sup>5</sup>

Превођењем ванредног правног лијека захтјева за заштиту законитости из чисто тужилачког у страначки остварено је право на једнакост странака у кривичном поступку у погледу њихове заштите од незаконите одлуке суда, односно незаконито проведеног судског (кривичног) поступка. Оправдање за овакво законско рјешење налазимо и у укидању ванредног правног лијека – захтјева за ванредно испитивање правноснажне пресуде,<sup>6</sup> који је био чисто правни лијек одбране, тј. осуђеног и браниоца, а захтјев за заштиту законитости чисто тужилачки. И код овог правног лијека доминирали су правни основи<sup>7</sup> који су имали садржинске сличности са правним основима захтјева за заштиту законитости.

Можемо рећи да је законодавац у Републици Српској препознао значај који је имао ванредни правни лијек захтјев за ванредно испитивање правноснажне пресуде, па је права осуђеног, која су била заштићена његовим постојањем, пренио у поље ванредног правног лијека захтјева за заштиту законитости дајући му право да, поред републичког тужиоца, и он буде овлашћен субјект за његово улагање.

---

<sup>5</sup> М. Симовић, *Закон о кривичном поступку са објашњењима и регистром појмова*, Српско Сарајево 1996, 208.

<sup>6</sup> Дути низ деценија био је законски уређен на просторима бивше Југославије.

<sup>7</sup> Могао се уложити због: повреде кривичног закона на штету осуђеног, због повреде одредаба кривичног поступка (непрописан састав суда; повреда права на употребу језика; непостојање овлашћеног тужиоца, односно одобрења; незаконито коришћени докази; прекорачење оптужбе; повреда забране преиначења на горе), због повреде права осуђеног на одбрану на главном претресу или због повреде одредаба кривичног поступка у жалбеном поступку, ако је та повреда била од утицаја на доношење правилне пресуде.

За разлику од ванредног правног лијека понављања кривичног поступка који није ограничен роком, нити условљен примјеном редовног правног лијека, захтјев за заштиту законитости има оба ова ограничења. Сходно томе, рок у коме се може уложити овај правни лијек износи три мјесеца од дана пријема правноснажне судске одлуке<sup>8</sup>, под условом да је била изјављена жалба у којој су истицане наведене повреде Кривичног закона, односно повреда процесног закона, у дијелу који штити право на одбрану. Изузетак од овога је да су поменуте повреде закона настале у жалбеном поступку, при чему се тада отвара могућност да се, преко овог правног лијека који штити законитост и право на одбрану, захтијева поштовање тих основних принципа који су грубо прекршени у другостепеној пресуди.<sup>9</sup>

### 3. ОСНОВИ ЗА УЛАГАЊЕ ЗАХТЈЕВА ЗА ЗАШТИТУ ЗАКОНИТОСТИ

Овај ванредни правни лијек могуће је активирати само уколико је у судском (кривичном) поступку дошло до повреде закона, а као посљедица тога је настала погрешна судска одлука. Дакле, у случају доношења захтјева за заштиту законитости захтијева се да је дошло до повреде законске процедуре која је, као таква, претходила доношењу, сада, незаконите судске одлуке. У таквом случају у судској пракси имамо правноснажну судску одлуку којој се не може ништа приговорити са гледишта утврђивања чињеничног стања, али та одлука има правних недостатака, било што је на правилно утврђене чињенице неправилно примијењен кривични закон, било што је у поступку у коме је одлука донијета повријеђен процесни закон.<sup>10</sup> Постојећа законска одредба, недвосмислено указује да се захтјев за заштиту законитости може поднијети у случају правноснажне судске одлуке када је дошло до повреде кривичног закона или када је дошло до повреде одредаба кривичног поступка, само у законском сегменту који се тиче повреде права на одбрану. На овај начин законодавац прецизно одређује о повреди ког закона се мора радити (Кривични закон), односно о природи повреде процесног закона.<sup>11</sup> Произлази да би повреде закона морале, саме по себи, нарушавати принцип законитости, односно принцип права на одбрану. Потпуно је јасно да овдје имамо уклоњену законску могућност захтијевања било каквог испитивања чињеничног стања, што би значило да подношење овог правног лије-

---

<sup>8</sup> ЗКП РС, члан 351. став 3.

<sup>9</sup> *Ibid.*, члан 350. став 2. тачка а) и б).

<sup>10</sup> Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Београд 1981, 663.

<sup>11</sup> ЗКП РС, члан 311. став 1. тачка г).

ка претпоставља да је чињенично стање правилно утврђено, али да је на такво утврђено чињенично стање дошло до погрешне примјене закона, односно да је у току кривичног поступка нарушено право одбране, те да се с циљем заштите начела законитости и заштите права на одбрану интервенише са овим ванредним правним лијеком. Самим тим, разлог за постојање овог правног лијека од ширег је друштвеног значаја, јер он доприноси заштити законитости (закона) у случају да је она повријеђена, а њему се прибјегава само ако се учињена повреда закона не може више исправити ниједним другим правним средством.<sup>12</sup> Можемо рећи да се захтјев за заштиту законитости усмјерава на незаконите правноснажне судске одлуке у дијелу повреде примјене одредби материјалног кривичног права, односно на незаконите судске поступке у којима је повријеђено основно људско право у кривичном поступку, а то је право да лице против кога се води поступак пружа одбрану у складу са одредбама формалног кривичног процесног права.

У погледу повреда материјалног кривичног права постоје идентични случајеви који се јављају као апсолутне повреде кривичног закона о којима другостепени суд води рачуна у жалбеном поступку, па тако произлази да захтјев за заштиту законитости представља могућност "дупле" контроле законитости у раду кривичних судова. Дакле, значај ових повреда законодавац је препознао још на пољу редовних правних лијекова када их је подигао на пиједестал у односу на друге жалбене основе, на начин да је обавезао другостепени суд да *ex officio* мора испитати да ли ове повреде постоје (на штету оптуженог) у нападнутој првостепеној судској одлуци ако испред себе има уложену жалбу као редован правни лијек. Тим прије је неспоран значај ових повреда које оправдавају постојање ванредне контроле и преко овог ванредног правног лијека. Вјероватно је овакав законски поредак ствари имао за циљ да се у пракси појављује мањи број случајева улагања овог ванредног правног лијека, међутим и поред тога, увијек треба оставити могућност да је грешка могућа и у правноснажној другостепеној пресуди и да би требало да буде исправљена.

С друге стране, повреда права на одбрану представља једину апсолутну повреду кривичног процесног закона (од њих дванаест) која је добила своје мјесто и на пољу захтјева за заштиту законитости. Значај права на одбрану, као основног људског права, прописује Устав Републике Српске, који својим чланом 19. јамчи право на одбрану, као и слободан избор браниоца и несметано општење са њим, с тим да се бранилац не може позвати на одговорност за радње

---

<sup>12</sup> З. Јекић, *Кривично процесно право*, Београд 2003, 350.

предузете у поступку одбране.<sup>13</sup> Даље је Законом о кривичном поступку додатно разрађен институт одбране у кривичном поступку и подигнут на ниво крунског начела поступка.<sup>14</sup> Колики се значај даје праву на одбрану видимо и кроз низ законских одредби које не допуштају предузимање било које процесне радње од стране суда или јавног тужиоца у односу на осумњичено, односно оптужено лице ако је именovalo браниоца или му је бранилац постављен по службеној дужности, а он није присутан извођењу процесне радњи (у таквим случајевима процесна радња се мора одложити). Ово је сасвим исправан став законодавца с обзиром да је одбрана функција, односно право осумњиченог, тј. оптуженог у кривичном поступку која се састоји у изношењу чињеница и околности које му иду у корист приликом расвјетљавања и рјешења кривичне ствари.<sup>15</sup> Самим тим, улога одбране се огледа у томе да се осумњичени, односно оптужени заштити од повреда кривичног поступка, као и од неповољног пресуђења.

Детаљнијим сагледавањем овог основа не можемо се отети утиску да се и захтјевом за заштиту законитости може донекле оспоравати и основаност судске одлуке, јер се усвајањем захтјева за заштиту законитости због повреде права на одбрану пресуда укида и враћа на поновно одлучивање чиме се, фактички, отклањају чињенични недостаци у нападнутој правноснажној судској одлуци.

#### **4. ПОСТУПАЊЕ И ОДЛУЧИВАЊЕ О ЗАХТЈЕВУ ЗА ЗАШТИТУ ЗАКОНИТОСТИ**

Поступак по захтјеву за заштиту законитости почиње подношењем захтјева Врховном суду, посредством суда који је донио пресуду у првом степену. У случају подношења захтјева који не задовољава формалну исправност из разлога што га је уложило неовлашћено лице или је неблаговремено поднијет, односно уложен је против судске одлуке која се не може побијати овим ванредним правним лијеком,<sup>16</sup>

---

<sup>13</sup> *Устав Републике Српске*, шесто издање, (прир. М. Симовић, М. Дмичић), Бања Лука 2005.

<sup>14</sup> Законом је прописано да осумњичени, односно оптужени има право да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца кога сам изабере, а уколико сам не узме браниоца, поставиће му се бранилац када је то одређено законом о кривичном поступку. Поред тога мора му се обезбиједити довољно времена за припремање одбране. Из тих разлога у појединим одредбама закона, зависно коју фазу поступка уређују, прописују се рокови за припремање одбране. ЗКП, члан 7.

<sup>15</sup> Д. Димитријевић, *Кривично процесно право*, Београд 1963, 141.

<sup>16</sup> Захтјев за заштиту законитости не може бити поднијет против, одлуке Врховног суда донијете у трећем степену, одлуке суда која претходно није прошла редовну жалбену процедуру, односно, изостало је њено нападање редовним правним лијеком. ЗКП РС, члан 350. став 2. и 3.

судија или предсједник вијећа првостепеног суда одбациће рјешењем захтјев за заштиту законитости. Против рјешења првостепеног суда о одбацивању захтјева за заштиту законитости дозвољена је жалба Врховном суду. Ако захтјев није одбачен, биће достављен Врховном суду као стварно надлежном да поступа у овом случају. Код таквог развоја ситуације, процјену формалне исправности вршиће и Врховни суд, те ако утврди да се ради о формално исправном захтјеву уводи га у мериторну процедуру, тако што га доставља противној страни и браниоцу на одговор у року од 15 дана од пријема захтјева. Републичком тужиоцу се доставља примјерак захтјева за заштиту законитости са списима предмета.<sup>17</sup> Прије него приступи одлучивању о захтјеву, судија извјестилац (један од чланова петочланог вијећа) може, по потреби, прибавити извјештај о наведеним повредама закона, а опсег одлучивања биће ограничен само на истакнуте повреде на које се позива подносилац захтјева. У односу на дејства правних лијекова код захтјева за заштиту законитости изражено је деволутивно дејство,<sup>18</sup> суспензивно дејство се може накнадно активирати радњом суда (јер се ради о правноснажној судској одлуци), као и код захтјева за понављање поступка. Суд се може одлучити на одгађање извршења правноснажне судске одлуке или прекид извршења, ако је он већ у току. Односно, иако захтјев за заштиту законитости нема сам по себи суспензивно дејство,<sup>19</sup> као ни претходни ванредни правни лијек, он може довести до одступања од правила несуспензивног дејства ванредних правних лијекова тако што вијеће Врховног суда заузме став да, с обзиром на садржај захтјева, треба одгодити или прекинути извршење правноснажне судске одлуке.<sup>20</sup> Из овога се види да о могућој суспензивности одлуке одлучује искључиво суд по службеној дужности, а на овај се начин практично оцјењује да је врло извјесно да ће захтјев за заштиту законитости у корист осуђеног, бити позитивно ријешен.<sup>21</sup> Примјена екстензивног дејства правних лијекова у потпуности је испоштована код захтјева за заштиту законитости, односно у случају да Врховни суд утврди да разлози због којих је донио одлуку у корист осуђеног постоје и за лица (саосуђена) која су са њим обухваћена јединственим поступком, а самим тим и једном пресудом, а нису поднијели захтјев, поступа по службеној дужности

---

<sup>17</sup> *Ibid.*, члан 353. став 1.

<sup>18</sup> О овом ванредном правном лијеку увијек одлучује вијеће Врховног суда састављено од пет судија. *Ibid.*, члан 24. став 3.

<sup>19</sup> С. Бејатовић, *Кривично процесно право, посебни део*, Београд 1996, 182.

<sup>20</sup> ЗКП РС, члан 353. став 3.

<sup>21</sup> М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Подгорица 2012, 506.



као да такав захтјев постоји.<sup>22</sup> Свакако да је *забрана reformatio in peius* увијек активна у случају да је захтјев поднијет у корист осуђеног.

Рјешавајући по захтјеву у меритуму надлежни суд (Врховни суд) увијек доноси пресуду као врсту судске одлуке. Тако може пресудом захтјев за заштиту законитости одбити када утврди да не постоје повреде закона на које се подносилац позива или донијети пресуду којом усваја захтјев. У случају усвајања захтјева, а у односу на природу повреде која је истакнута, суд може донијети двије врсте одлука, конститутивну или декларативну одлуку (пресуду).

**Конститутивну одлуку** суд ће донијети у слиједећим случајевима:

- када *одбије захтјев* за заштиту законитости из разлога што не постоје повреде закона на које се подносилац захтјева позива;

- када *утврди да је захтјев основан* и, у зависности од природе повреде може се кретати у три правца:

1. преиначити правноснажну нападнуту одлуку;
2. у цјелини или дјелимично укинути првостепену и другостепену одлуку и вратити предмет на поновно суђење;
3. у цјелини или дјелимично укинути другостепену одлуку и предмет вратити на поновно суђење.<sup>23</sup>

Слиједом наведених могућих одлука суда, произилазило би да у случају повреда материјалног закона одлуке нижестепених судова не би требало укидати него преиначавати, док би их у случају повреде права на одбрану, дакле повреде формалног закона, требало укидати.<sup>24</sup> Повреда права на одбрану као једина повреда процесног закона, која отвара могућност улагања овог ванредног правног лијека, довела би до могућности поновног одлучивања, тј. суђења да би се заштитило основно људско и страначко право – право на одбрану, које је основ и за правилно утврђивање чињеничног стања. Зато се може рећи да и овај ванредни правни лијек посредно отклања чињеничне недостатке.

Дакле, у случају када је Врховни суд заузео став да повреда права на одбрану постоји, укинуће правноснажну судску одлуку и предмет вратити на поновно одлучивање. У зависности од тога да ли је повреда евидентна у првостепеном и другостепеном поступку или само у другостепеном поступку, суд ће да укида и првостепену и другосте-

---

<sup>22</sup> ЗКП РС, члан 354. став 2.

<sup>23</sup> *Ibid.*, члан 355. и члан 356. став 1.

<sup>24</sup> Н. Сјерчић-Ћолић, М. Hadžiomerađić, D. Vuleta, *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, Сарајево, 1999, 530.

пену судску одлуку, или само другостепену, и предмет враћа суду на поновно одлучивање. Код оваквог стања ствари, Врховни суд може да заузме став да је првостепени суд повриједио одредбе које уређују право на одбрану, а то је било од битног утицаја и на правилност донијете одлуке, док је другостепени суд повриједио закон јер такву првостепену судску одлуку није укинуо и предмет вратио на поновно суђење. Тада се уз укидање првостепене одлуке увијек мора укинути и другостепена одлука, јер је ријеч о одлукама у истој кривичној ствари, а првостепена одлука је у основи одлука вишег суда. Обрнуто, може бити укинута<sup>25</sup> и само одлука другостепеног суда, ако само она садржи повреду закона.<sup>26</sup> Када за посљедицу имамо укидање и првостепене и другостепене судске одлуке и враћање на поновно суђење првостепеном суду, он ће у поновљеном поступку за основу узети ранију оптужницу или онај њен дио који се односи на укинути дио пресуде. У поновљеном поступку суд је дужан да изведе све процесне радње и расправи питања на која му је указао суд који је рјешавао о захтјеву. Намеће се закључак да би у поновљеном поступку странке могле износити чињенице и доказе, с циљем расвјетљења и рјешења кривичне ствари. Самим тим, иако су основи за улагање овог ванредног правног лијека правне грешке, ипак је неспорна веза чињеничних и правних питања. Јер право, с једне стране, произлази из одређених чињеница, као што, с друге стране, чињенице могу да утичу на стварање одређених облика правних односа. У ствари, правилна примјена закона најчешће и зависи од тога да ли је чињенично стање правилно утврђено.<sup>27</sup> Приликом доношења нове одлуке суд је везан са забраном *reformatio in peius*.<sup>28</sup>

Поред конститутивне одлуке, поступак по захтјеву за заштиту законитости може бити окончан и деклараторном судском одлуком (пресудом), која је изузетак и доноси се у случају ако је захтјев за заштиту законитости поднијет од стране републичког тужиоца на штету осуђеног лица, ако суд том приликом утврди да је захтјев основан, утврђује постојање повреде закона, али не дира у правноснажну судску одлуку<sup>29</sup>. Сама деклараторна одлука потпуно јасно ставља на знање да је институт забране преиначења на горе знатно шире постављен приликом употребе овог ванредног правног лијека. У пракси то

---

<sup>25</sup> Или преиначена.

<sup>26</sup> В. Ђурђић, Д. Суботић, *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Београд 2010, 145.

<sup>27</sup> Д. Радуловић, *Коментар Законика о кривичном поступку Црне Горе*, Подгорица 2009, 580.

<sup>28</sup> ЗКП РС, члан 357. став 3. у вези са чланом 321.

<sup>29</sup> *Ibid.*, члан 356. став 2.

значи да, рјешавајући по захтјеву за заштиту законитости, надлежни суд, никада не може донијети одлуку која је неповољнија за осуђено лице. Тако у случају да је захтјев уложен у корист осуђеног активира се забрана *reformatio in peius* као опште правило у кривичном поступку, док у случају да је захтјев уложен на штету осуђеног утврђује се само повреда закона без дирања правноснажне судске одлуке, што се посматра као предност одбране (*favor defensionis*), односно апсолутно дејство забране *reformatio in peius*. С обзиром на то да је овај ванредни правни лијек постављен у Закону о кривичном поступку као страначки правни лијек, јасно је да у случају његовог коришћења од стране осуђеног лица или браниоца мора бити загарантована слобода улагања без страха од "довођења себе у гори положај",<sup>30</sup> те је због тога суд приликом одлучивања везан забраном *reformatio in peius*. Видимо да се специфичност забране *reformatio in peius* огледа у случају када је захтјев уложен само од стране републичког тужиоца на штету осуђеног и као такав прихваћен као основан, када суд може донијети само одлуку деклараторне природе не дирајући у правноснажност судске одлуке. Једноставно речено, када је захтјев поднијет на штету осуђеног лица, он практично има само карактер утврђивања да постоји повреда закона.<sup>31</sup> У овом случају повреде закона, па и оне најтеже учињене правноснажном одлуком у корист осуђеног лица, не могу се исправити захтјевом за заштиту законитости, без обзира о којој се одлуци ради и поступак се ту обавезно завршава одлуком којом се утврђује повреда закона, не дирајући у правноснажност нападнуте одлуке. Ово је један изузетан случај, јер пресуда ове природе неће производити никаква фактичка дејства. Њен општи значај је преваходно у заузимању става највишег суда, тј. Врховног суда, да се судска пракса мора правилно усмјерити у погледу примјене закона.<sup>32</sup> Поред тога, на овај начин се пружа и посебна заштита осуђеном лицу на начин да никада не може трпјети посљедице теже по њега, а које би произашле због неправилне примјене закона од стране судова. Тако да се оваква одлука деклараторне природе усмјерава према судској пракси и указује на потребу заузимања правилне орјентације у даљем раду судских органа, а без икаквог значаја за правни положај осуђеног. Ипак, иако ова одлука нема никакав практични значај за конкретан случај, она има смисла јер представља средство за спреча-

---

<sup>30</sup> Овај принцип кривичног процесног права у основи има хуману и демократску сврху јер се не може дозволити погоршање положаја оптуженог лица у односу на првостепену одлуку, ако се жалио у своју корист. На овај начин омогућава му се слобода улагања правног лијека без страха да он може дјеловати на његову штету.

<sup>31</sup> О. Перић, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-поправној заштити малолетних лица*, Београд 2005, 203.

<sup>32</sup> Д. Радуловић, 579.

вање незаконитости у будућим судским одлукама. Самим тим, њено дејство је превентивно,<sup>33</sup> а сврха овако постављене законске одредбе јесте у обезбјеђењу правне сигурности, тј. сигурности грађана против којих је вођен кривични поступак, да се путем захтјева за заштиту законитости правноснажна судска одлука неће измијенити на њихову штету. Ова одредба се очигледно односи како на осуђујуће пресуде тако и на ослобађајуће пресуде, пресуде којима је оптужба одбијена и рјешења о обустави кривичног поступка, јер би било нелогично и у супротности са смислом закона, ако би лице за које је правноснажно утврђено да је кривично одговорно за одређено кривично дјело, уживало више гаранција од лица у погледу кога је кривични поступак правноснажно окончан ослобађајућом или одбијајућом пресудом, односно рјешењем којим је кривични поступак обустављен.

Због свега овога намеће се закључак да у случају када је поднијет захтјев за заштиту законитости у корист осуђеног, Врховни суд је овлашћен да, према природи повреде, преиначи правноснажну одлуку или да је укине и предмет врати на поновно суђење првостепеном суду или другостепеном суду (ако је само укинуо другостепену судску одлуку) или да се само ограничи на утврђивање да постоји повреда закона.<sup>34</sup> Међутим, када је захтјев за заштиту законитости поднијет на штету осуђеног, а Врховни суд нађе да је основан, у том случају може само донијети пресуду којом утврђује да постоји повреда закона и правноснажна одлука се не може ни преиначити ни укинути. Другачије речено, деклараторна пресуда нема никакво практично дејство у конкретном случају, али превентивно дјелује у спречавању евентуалних незаконитости у будућим судским одлукама.<sup>35</sup>

## 5. ЗАКЉУЧАК

Сагледавајући значај ванредног правног лијека захтјев за заштиту законитости, закључујемо да је важно имати га у простору кривичног процесног законодавства. Оно што се чини потребним јесте да се захтјев за заштиту законитости унесе и у кривична процесна законодавства ентитета Федерације БиХ, Брчко дистрикта Босне и Херцеговине као и на државном нивоу, јер садашњим стањем у кривичним поступцима који се воде пред судом Босне и Херцеговине, судовима у Федерацији Босне и Херцеговине и судовима у Брчко дистрикту Босне и Херцеговине директно и еклатантно се повређују основна људска права и слободе осуђеним лицима – једнакост пред законом, једнак

---

<sup>33</sup> М. Грубач, *Кривично процесно право*, Београд 2008, 495.

<sup>34</sup> Када би иначе требало преиначити правноснажну одлуку на штету осуђеног.

<sup>35</sup> С. Бркић, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2013, 190.

приступ судовима и забрана дискриминације по било ком основу у остварењу и заштити тих права која су загарантована Уставом Босне и Херцеговине, Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода.<sup>36</sup> Правна питања (основи) која би се рјешавала употребом захтјева за заштиту законитости сада су преорјентисана у рад Уставног суда Босне и Херцеговине, коме осуђено лице може упутити апелацију због повреда одређених људских права и слобода која су гарантована Уставом Босне и Херцеговине и Европском конвенцијом о људским правима и основним слободама. Самим тим произлази да овај суд нема надлежност да разматра битне повреде одредаба кривичних закона које су кључне у погледу осуђеног лица.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Бркић, Снежана, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2013;
2. Бејатовић, Станко, *Кривично процесно право, посебни део*, Београд 1996;
3. Васиљевић, Тихомир, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 1977;
4. Васиљевић, Тихомир *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Београд 1981;
5. Грубач, Момчило, *Кривично процесно право*, Београд 2008;
6. Димитријевић, Драгољуб, *Кривично процесно право*, Београд 1963;
7. Ђурђић, Војислав, Суботић, Данило, *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Београд 2010;
8. Лекић, Загорка, *Кривично процесно право*, Београд 2003;
9. Лукић, Радомир, *Теорија државе и права, II књига – Теорија права*, Београд 1957;
10. Перић, Обрад, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Београд, 2005;
11. Радловић, Драго, *Коментар Законика о кривичном поступку Црне Горе*, Подгорица 2009;
12. Sijerčić – Čolić, Hajrija, Hadžimeragić, Malik, Vuleta, Duško, *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, Sarajevo 1999;
13. Симовић, Миодраг, *Закон о кривичном поступку са објашњењима и регистром појмова*, Српско Сарајево 1996;

---

<sup>36</sup> Устав Босне и Херцеговине својим чланом II став 2. прописује да се Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и њени протоколи имају приоритет у примјени над другим законима.

14. *Устав Републике Српске*, шесто издање, (прир. Симовић, Миодраг, Дмичић, Миле), Бања Лука 2005. године;
15. Шкулић, Милан, *Кривично процесно право*, Подгорица 2012.

#### Правни извори

1. Закон о кривичном поступку СФРЈ, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 4/77;
2. Закон о кривичном поступку Републике Српске – ЗКП РС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17, 66/18, 15/21.

*Associate Professor Mladenka Govedarica, LL.D.*

Faculty of Law, University of East Sarajevo

### REQUEST FOR PROTECTION OF LEGALITY IN THE CRIMINAL PROCEDURE OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

#### *Summary*

Considering the importance of the extraordinary legal remedy—the request for the protection of legality—we conclude that it is important to have it in the area of criminal procedural legislation. It appears necessary to incorporate the request for legality protection into the criminal procedural legislation of the Federation of Bosnia and Herzegovina, the Brčko District of Bosnia and Herzegovina, and at the state level. The way criminal cases are handled in the courts of Bosnia and Herzegovina, the courts in the Federation of Bosnia and Herzegovina, and the courts in the Brčko District of Bosnia and Herzegovina directly and obviously violate the basic human rights and freedoms of people who have been convicted. These include equal treatment before the law, equal access to the courts, and the right not to be discriminated against in any way when exercising and protecting those rights, as protected by the Constitution of Bosnia and Herzegovina and the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Fundamental legal issues that used to be solved by asking for the protection of legality are now focused on the work of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina. A person who has been convicted can appeal to this court because they believe they have been violated of certain human rights and freedoms protected by the Constitution of Bosnia and Herzegovina and the European Convention on Human Rights. As a result, it follows that this court does not have the jurisdiction to consider significant violations of the criminal laws' provisions that are critical to the convicted person.

**Key words:** *Extraordinary legal remedy; Legally binding court decisions; Violations of the criminal law; Violation of the right to defense.*

*Проф. др Садмир Каровић*

Државна агенција за истраге и заштиту, Сарајево  
Правни факултет Универзитета у Травнику

*Проф. др Марина М. Симовић*

Омбудсмен за дјecu Републике Српске  
Факултет правних наука Универзитета „Апеирон“ Бања Лука

## **ПРЕТХОДНИ ПОСТУПАК КРОЗ ПРИЗМУ СТАНДАРДА ДОКАЗИВАЊА – НОРМА И ПРАКСА**

*У овом раду пажња аутора је усмјерена на претходни поступак (истрага и поступак оптуживања) кроз призму задовољења стандарда доказивања, уважавајући рестриктивне законске услове процесне природе. Материјални услов за покретање и спровођење истраге, као прве процесне фазе претходног поступка, јесте постојање основа сумње да је извршено одређено кривично дјело. С обзиром на то да законодавац није прописао у каталогу основних појмова значење доказног стандарда основи сумње, постоји сврсисходна потреба да се скрене пажња на основне детерминанте или одреднице овог доказаног стандарда од чијег постојања непосредно зависи покретање и спровођење истраге. С друге стране, поступак оптуживања, као друга процесна фаза претходног поступка, непосредно је условљен и зависи од резултата истраге, односно спровођења цјелокупних истражно – доказних радњи на плану прикупљања потребних доказа под руководном и надзорном улогом надлежног тужиоца. Законодавац је прописао значење појма основана сумња у каталогу основних појмова закона о кривичном поступку, али није садржајно и прецизно формулисао и одредио правну природу и суштину овог доказног стандарда. Интенција аутора је да претходни поступак, цијењећи његове двије процесне фазе, свеобухватно и свестрано сагледају кроз призму задовољења доказних стандарда, те укажу на одређене проблеме и дилеме практичне природе.*

**Кључне ријечи:** Претходни поступак; Основи сумње; Основана сумња; Кривично дјело.

## 1. СВРСИСХОДНОСТ, ФУНКЦИЈА И ЦИЉЕВИ ПРЕТХОДНОГ ПОСТУПКА

Кривични поступци у модерним европским државама се, поред одређених сличности, мање или више разликују и прилагођени су реалним потребама, али суштински одражавају исту интенцију која се артикулише кроз призму ефикасне борбе против криминалитета, посебно специфичних облика организованих криминалитета. Неки нови, односно специфични феноменолошки облици криминалитета, својствени за савремено доба, посебно кривична дјела из области сајбер криминалитета, прије свега, пред законодавца, али и академску заједницу и стручну јавност, постављају бројне изазове и дилеме у вези са благовременим и ефикасним откривањем и доказивањем кривичних дјела.

Криминалитет, као сложен друштвени феномен, оптерећује све сегменте друштва, те иза себе оставља негативне, односно штетне посљедице. Савремена ера у којој данас живимо, дјелујемо и егзистирамо намеће неке нове друштвене услове и околности који на одређен начин иницирају и креирају друштвене процесе и самим тим утичу на етиолошко-феноменолошки аспект криминалитета.<sup>1</sup>

Кривични поступак у Босни и Херцеговини<sup>2</sup> структурално инкорпорира претходни поступак који се састоји из двије процесне фазе – истраге и поступка стављања под оптужбу (поступак оптуживања), као и главни поступак који се, такође, састоји из двије процесне фазе (главни претрес и доношење и објављивање пресуде). С обзиром на наведене процесне фазе или стадије кривичног поступка, примјећује се да претходни поступак по свом задатку, сврсисходности и другим специфичностима представља припремни поступак. Он у савременим европским процесним системима обухвата три цјелине: (а) традиционална правила о „кривичној истрази“, у најширем смислу ријечи, (б) оптуживање и (ц) нове облике поступања *ante iudicium*, којима се усм-

---

<sup>1</sup> С. Каровић, „Кривичноправно сузбијање организованог криминалитета у Босни и Херцеговини – могућности, изазови и перспективе“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту* 4/2018, 840.

<sup>2</sup> Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/5, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 и 65/18; Закон о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине, *Сл. новине Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 и 74/20; Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21 и Закон о кривичном поступку Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине*, бр. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14, 3/19 и 16/20.



јерава ка замјени кривичног поступка другим радњама или рјешавању сукоба на начин који је различит од кривичног поступка.<sup>3</sup>

Законодавац је сасвим оправдано и сврсисходно прописао јасну линију диференцијације, односно одвојио претходни (припремни) и главни поступак, цијенећи, прије свега, њихов задатак, сврху и основне карактеристике које их непосредно условљавају и детерминирају. У том контексту, иницирање, покретање и спровођење претходног поступка условљено је постојањем кривичне ствари, и то кривичне ствари у неправом смислу на нивоу постојања основи сумње да је извршено одређено кривично дјело у вези покретања и спровођења истраге и, с друге стране, постојањем кривичне ствари у правом смислу на нивоу постојања основане сумње као доказног стандарда.

Из наведеног произилази да је постојање основа сумње да је извршено одређено кривично дјело материјални услов за покретање и спровођење истраге,<sup>4</sup> као прве процесне фазе претходног поступка. С друге стране, поступак стављања под оптужбу, односно подизање оптужнице након спроведене истраге,<sup>5</sup> зависи, прије свега, од утврђивања постојања доказног стандарда основана сумња да је извршено одређено кривично дјело. С тим у вези, истрага се окончава на два начина, и то обуставом истраге или подизањем оптужнице, уколико је задовољен материјалноправни услов на основу прикупљених доказа у истрази, а то је постојање основане сумње да је извршено одређено кривично дјело.

Прелазак или трансформација из једне у другу процесну фазу претходног поступка, тачније из фазе истраге у поступак стављања под оптужбу, зависи од достатности прикупљених доказа из којих

---

<sup>3</sup> М. М. Симовић, В. М. Симовић, М. Говедарица, *Кривично процесно право II (Кривично процесно право - посебни дио)* Пето измијењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2021, 18.

<sup>4</sup> Види М. Симовић, М. М. Симовић, „Истрага у кривичном поступку Босне и Херцеговине“, *Страни правни живот* 3/2011, 203–222; М. Симовић, „Откривање и истрага кривичних дјела организованог криминалитета у Републици Српској“, *Зборник Академије наука и умјетности Републике Српске*, Бања Лука 2007, 643–666; М. Симовић, М. В. Симовић, „Истрага и европско кривично право“, *Правна ријеч* 29/2011, 519–540; М. Симовић, „Концепција тужилачке истраге у Закону о кривичном поступку БиХ: стање и проблеми, *Тужилачка истрага – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примјени*, ОСЦЕ, Београд 2014, 43–58 и М. Симовић, „Осврт на нова рјешења предложена у Закону о кривичном поступку Босне и Херцеговине која се односе на опште одредбе (чл. 1-212), истрагу и поступак оптуживања“, *Српска правна мисао* 41/2007, 53–97.

<sup>5</sup> Вид. М. Симовић, „Право на информисање о оптужби и приступ суду и нека друга процесна права“, *Зборник радова Правног факултета Пале* 5/2009, 57–77.

произилази постојање основане сумње.<sup>6</sup> Претходни или припремни поступак по свом задатку, циљевима, сврсисходности и другим процесним специфичностима омогућава критичко преиспитивање кривичне ствари у неправом смислу, на нивоу постојања основи сумње да је извршено одређено као кривично дјело, цијенећи да се ради о најнижем степену сумње.<sup>7</sup> У том контексту, критичко преиспитивање је циљано усмјерено на преиспитивање основаности иницијалних или почетних сазнања која указују на постојање кривичног дјела, односно кривичне ствари у неправом смислу и потенцијалног, односно могућег извршиоца.

У вези саме сврсисходности, претходни поступак практично онемогућава олако или беспотребно (неоправдано) изношење одређене кривичне ствари и оптуженог пред суд, те омогућава да се претходно у довољној мјери разјасни, преиспита и утврди постојање материјалноправног услова на којем се примарно или суштински заснива конкретна кривична оптужба. Компарацијом двије процесне фазе претходног поступка, истраге и поступка стављања под оптужбу, поред различитих доказних стандарда (основи сумње и основана сумња), неопходно је апострофирати да се истрага може покренути и против непознатог лица, док, с друге стране, поступак стављања под оптужбу је могуће искључиво против познатог лица, односно лица за које утврђен идентитет и његови лични подаци (генералије). Подизање оптужнице, односно поступак стављања под оптужбу непознатог лица би заиста било апсурдно, нецјелисходно и неприхватљиво. Уколико се покрене истрага против непознатог осумњиченог лица, онда је примарни задатак да се у току спровођења истраге, што је прије могуће, цијенећи објективне околности (природа кривичног дјела, начин извршења и др.), утврди идентитет непознатог лица, односно осумњиченог против којег се спроводи истрага.

Упоредном анализом одредби закона, садашњег тужилачког и ранијег судског концепта истраге, примјећује се да је законодавац усвајањем и ступањем на снагу тужилачког концепта истраге из 2003. године прописао нижи степен сумње, тј. основе сумње за покретање и

---

<sup>6</sup> Вид. М. Симовић, Значење појмова „основана сумња“ и „налога за претрес стана“ у контексту Четвртог амандамана на Устав САД“, *Правна ријеч* 48/2016, 399–423.

<sup>7</sup> Постојање кривичне ствари у неправом смислу, односно постојање основа сумње да је извршено одређено кривично дјело је најнижи степен сумње што сасвим јасно указује да је, по природи ствари, главни задатак надлежних субјеката да предузму адекватне и сразмјерне активности на плану провјере основаности иницијалних или почетних сазнања. Прелазак у сљедећу процесну фазу, тј. из истраге у поступак стављања под оптужбу је условљен и зависи од прикупљених доказа у фази истраге. Дакле, претходни поступак са разлогом називамо и припремни поступак.

спровођење истраге, за разлику од ранијег истражног модела, гдје се захтијевало постојање основане сумње. Уз то, у том компаративном контексту, значајно је измијењена улога кривичнопроцесних субјеката у истрази, цијенећи да је сада тужилац једини законом овлаштени ауторитет за покретање и спровођење истраге, док је улога суда на плану прикупљања доказа и доказивања пасивна и контролног карактера. Контролна функција суда практично омогућава да се отклоне постојеће правне аномалије које су инкомпатибилне са процесним нормама, а посебно у сегменту који се односи на кривичнопроцесне активности којима се ограничавају одређена људска права и слободе, тј. обезбјеђење каталога права осумњиченом, као и примјену универзалних гаранција у кривичном поступку.<sup>8</sup>

Законодавац није прописао преткривични поступак у законима о кривичном поступку на свим нивоима у Босни и Херцеговини из 2003. године, а који је био својствен за дотадашњи кривични поступак. Наиме, постоји јединствена истрага коју искључиво покреће и спроводи надлежни тужилац. Концепти истраге у кривичним процесним законодавствима држава бивше Југославије нису у цијелости идентични, с обзиром на то да постоје одређене разлике, односно модификације појединих законских рјешења (нпр. у кривичном поступку Србије је прописан предистражни поступак).<sup>9</sup> Дакле, у фази истраге и поступка стављања под оптужбу главну и доминантну улогу има надлежни тужилац, док се, с друге стране, судском контролом (пре)испитује законитост поступања и спречава евентуално самовољно поступање, односно спречавају различити облици злоупотребе. То се посебно односи на спровођење одређених кривичнопроцесних радњи којима се ограничавају, односно задире у основна људска права и слободе (нпр. примјена одређених општих радњи доказивања и посебних истражних радњи).

Међутим, анализом процесних норми примјећује се да у претходном поступку надлежни тужилац има изузетно висок степен аутономности и самосталности приликом вршења тужилачке процјене и доношења одлука у вези покретања и спровођења истраге, али и подизања оптужнице. То упућује на могућност или сврсисходну потребу адекватније контроле над радом тужиоца у погледу исправности и законитости доношења одлука, како од стране суда, тако и интерне тужилачке контроле, у циљу редуцирања или смањења одређених

---

<sup>8</sup> С. Каровић, М. М. Симовић, „Квалитативна компонента у раду процесних субјеката као фактор ефикасности кривичног поступка у Босни и Херцеговини“, *Ревизија за криминологију и кривично право* 2/2021, 47.

<sup>9</sup> С. Каровић, „Тужилачки концепт истраге у кривичном процесном законодавству Босне и Херцеговине“, *Зборник радова Факултета правних наука* 4/2013, 161–176.

недостатака и аномалија у раду, али истовремено и повећања ефикасности на плану кривичног прогона. Из наведеног јасно произилази да су цјелокупне истражно-доказне активности надлежних кривичних процесних субјеката (надлежни тужилац, овлаштена службена лица полиције и др.) у претходном поступку усмјерене на задовољење, односно утврђивање постојања доказних стандарда као утврђених, односно прописаних материјалноправних услова (основи сумње и основана сумња). Поред тога, неопходно је нагласити да је законодавац исказао посебан сензибилитет према малољетницима који се испољава у протективном или заштитничком односу према овој специфичној старосној категорији.

Уважавајући да су од опште реформе кривичног процесног законодавства у Босни и Херцеговини прошле више од двије деценије, са ове временске дистанце могуће је препознати и идентификовати одређене предности, али и недостатке процесних законских рјешења која нормирају и детерминирају поступање надлежних процесних субјеката на плану расвјетљавања и рјешења одређене кривичне ствари. Теоријски посматрано, процјена и утврђивање постојања основа сумње и основане сумње не представља комплексан задатак, али се у пракси препознају одређени проблеми и дилеме, прије свега због различитих субјективних схватања и тумачења наведених доказних стандарда. Међутим, иницирање и трансформација или прелазак из једне у другу процесну фазу, тачније покретање и спровођење истраге, те поступак стављања под оптужбу непосредно зависи од утврђивања постојања наведених доказних стандарда (основи сумње/истрага и основана сумња/подизање оптужнице) као неопходног материјалноправног услова.

## **2. ОСНОВИ СУМЊЕ – ОД АПСТРАКЦИЈЕ ДО КОНКРЕТИЗАЦИЈЕ ПОЈМА**

С обзиром на стадије или фазе кривичног поступка, прва процесна фаза претходног поступка истрага је условљена постојањем одређене кривичне ствари у неправом смислу. Дјелатност процесних субјеката огледа се у вршењу процесних радњи које представљају основно обиљежје и конститутивни елемент кривичног поступка.<sup>10</sup> Кривични поступак је законом регулисани поступак расвјетљења и рјешења кривичне ствари који се остварује законом предвиђеном и уређеном

---

<sup>10</sup> С. С. Кнежевић, *Кривично процесно право, Општи дио*, Треће, измијењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитет у Нишу, Центар за публикације, Ниш 2023, 243.

дјелатношћу кривичнопроцесних субјеката.<sup>11</sup> Међутим, да би се иницирало покретање и спровођење истраге, као прве фазе претходног поступка, потребно је у сваком конкретном случају (предмету) утврдити постојање материјалноправног услова за покретање и спровођење истраге.<sup>12</sup> Адекватна и исправна процјена у вези утврђивања постојања основи сумње да је извршено одређено кривично дјело – има прворазредан процесни значај из неколико главних или круцијалних разлога процесне природе, као што су:

1. покретање и спровођење истраге од стране надлежног тужиоца, односно благовремено издавање наредбе о спровођењу истраге;

2. благовремено, исправно и законито остваривање надзорне улоге надлежног тужиоца над радом овлашћених службених лица, с обзиром да тужилац значајне истражне-доказне активности на извршење повјерава управо овлашћеним службеним лицима и

3. процесне формализације предузетих активности, односно благовременог, исправног, и законитог спровођења одређених кривичнопроцесних радњи од стране овлашћених службених лица на плану прикупљања потребних доказа.

Анализом одредби закона о кривичном поступку који се примјењују у Босни и Херцеговини примјећује се недостатак када је у питању одређивање значења појма основи сумње, цијенећи да законодавац у попису, односно листи основних појмова није таксативно и садржајно дефинисао значење овог појма. С друге стране, у свакодневним ситуацијама и различитим животним условима и околностима неопходно је исправно и благовремено препознати и утврдити одређена понашања, тачније постојање кривичне ствари у неправом смислу, како би се благовремено иницирало покретање и спровођење кривичне истраге, а самим тим благовремено предузеле и одговарајуће кривичнопроцесне радње, тј. радње доказивања и евентуално посебне истражне радње од којих непосредно зависи прикупљање потребних доказа неопходних за ефикасно вођење и окончање кривичног поступка. Дакле, од благовременог откривања постојања кривичног дјела на нивоу постојања основа сумње, зависи и утврђивање постојања кривичног дјела у правом смислу - на нивоу постојања основане сумње, као и доказивања кривице у коначници.

---

<sup>11</sup> Ч. Стевановић, В. Ђурђић, *Кривично процесно право – процесни субјекти и процесне радње*, Студентски културни центар, Ниш 1998, 9.

<sup>12</sup> Закон о кривичном поступку БиХ, Закон о кривичном поступку Републике Српске и Закон о кривичном поступку Брчко Дистрикта БиХ, чл. 216. и Закон о кривичном поступку Федерације БиХ, чл. 231.

Основи сумње да је извршено одређено кривично дјело је најнижи степен сумње, тако да није у овој почетној или иницијалној фази неопходно прибавити одређене доказе, већ је неопходно прикупити иницијална сазнања која по својој природи и садржају указују на постојање кривичне ствари (кривично дјело). Ријеч је о облику вјеројатности који се темељи на одређеним околностима, који указује на могућност постојања кривичног дјела и неке особе као могућег учиниоца.<sup>13</sup> У правилу, утврђивање постојања основа сумње је примарни задатак овлашћених службени лица, уколико се узме у обзир да овлаштена службена лица приликом обављања редовних послова и задатака из своје надлежности (нпр. приликом контроле учесника у саобраћају, одржавања јавног реда и мира и др.) имају реалну могућност да благовремено препознају и утврде постојање одређених ризичних понашања, односно постојање основа сумње да је извршено одређено кривично дјело. Тај степен сумње мора постојати било у односу на могућност, односно одређени степен вјероватноће да је конкретно лице учинило кривично дјело, када се ради о истрази усмјереној против познатог осумњиченог, било у погледу могућности/вјероватноће да се ради о кривичном дјелу непознатог „учиниоца“.<sup>14</sup>

Међутим, одређена одступања од уобичајених и прихватљивих модела образаца понашања у одређеној локалној заједници, по природи ствари не значи да се ради о постојању кривичне ствари у неправом смислу. Наиме, одређене неправилности саме по себи не представљају постојање основи сумње, али, исто тако, могу послужити као основа за предузимање одређених оперативних провјера и прикупљање додатних обавјештења, односно сазнања неопходних за иницирање утврђивања постојања овог доказног стандарда. У том смислу, овлаштена службена лица, приликом обављања редовних послова и задатака, о прикупљеним обавјештењима сачињавају одређена писмена, најчешће службене забиљешке, пресјеке сазнања, извјештаје и др., те прикупљају расположиви, односно доступан оперативни материјал који може послужити за утврђивање постојања основи сумње да је извршено одређено кривично дјело.<sup>15</sup>

---

<sup>13</sup> Д. Модлу, *Приручни криминалистички лексикон*, Факултет криминалистичких наука, Универзитет у Сарајеву, Сарајево 1998, 484.

<sup>14</sup> З. Стојановић, М. Шкулић, В. Делибашић, *Основи кривичног права, Кривично процесно право, Кривични поступак кроз практичну примјену*, Књига II, ЈП Службени гласник, Београд 2018, 249.

<sup>15</sup> Јасна диференцијација између прикупљених обавјештајних сазнања, односно информација и података, с једне, и доказа, с друге стране, од изузетне је важности приликом доношења тужилачке одлуке, посматрано кроз призму креирања оптужног захтјева, али ефикасног и законитог вођења и окончања кривичног поступка у cjелости.

У овом контексту, неопходно је нагласити јасну линију диференцијације између предузимања оперативних провјера на плану откривања постојања кривичних дјела и, с друге стране, предузимања одређених кривичнопроцесних радњи од стране овлашћених службених лица под надзором надлежног тужиоца. Извори и начини сазнања за постојање одређеног кривичног дјела су бројни и по својој природи разноврсни, уважавајући чињеницу да овлаштена службена лица свакодневно имају сарадњу, односно контакт и комуникацију са грађанима, али и различитим органима, субјектима и агенцијама за спровођење закона (инспекцијским службама, пореским управама, царинским службама, службама социјалне заштите и здравственим службама и др.). Осим тога, веома је важно благовремено препознати и утврдити јасну диференцијацију, односно разграничење између постојања кривичног дјела и прекршаја.<sup>16</sup>

Откривање постојања одређеног кривичног дјела и утврђивање основа сумње, као материјалног услова, значајно је из аспекта благовременог, ефикасног и законитог спровођења одређених кривичнопроцесних радњи на плану прикупљања доказа. У пракси су могуће, али и не баш учестале ситуације да овлаштена службена лица затекну извршиоца приликом извршења одређеног кривичног дјела (нпр. имовинска кривична дјела: крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа и др.), којом се приликом предузимају хитне, односно неодложне активности. У овим ситуацијама, када се ради о затицању извршиоца приликом извршења одређеног кривичног дјела, у вези утврђивања постојања основа сумње – ситуација је прилично јасна. Међутим, откривање постојања одређеног кривичног дјела и утврђивање постојања основа сумње зависи, прије свега, од саме врсте и природе кривичног дјела, начина извршења, профила личности извршиоца и других специфичности. С тим у вези, извршење одређених кривичних дјела иза себе не оставља тако јасне и уочљиве посљедице, тако да се ова кривична дјела најчешће откривају накнадно, односно након протекла одређеног времена (нпр. кривична дјела против службене дужности као што су: злоупотреба положаја или овлаштења, несавјестан рад у служби, превара у служби, проневјера у служби, послуга у служби и др.). Код ових кривичних дјела посљедице извршења кривичног дјела нису тако уочљиве и препознатљиве одмах након самог чина извршења, као што је то ситуација код неких других

---

<sup>16</sup> Вид. М. Симовић, М. М. Симовић, М. В. Симовић, „*Ne bis in idem* principle in the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina and courts' jurisprudence“, *International Journal Scientific Paper* 5/2019, 1439–1444 и М. Симовић, „Међународне гаранције начела *ne bis in idem* и њихова импликација на кривични поступак“, *Право и правда* 1/2009, 271–293.

кривичних дјела гдје је последица уочљива, јаснија и препознатљива (нпр. тероризам, крвни и сексуални деликти и др.).

Уколико одређено кривично дјело није благовремено откривено, односно није благовремено утврђено постојање основа сумње, већ је то учињено накнадно, онда је у тим ситуацијама углавном отежано спровођење одређених кривичнопроцесних радњи и прикупљање доказа, с обзиром на то да постоји реална могућност потпуног или дјелимично уништавања, премјештања са једне локације на другу или скривања доказа и др. Наиме, потенцијални извршилац и његови саучесници, са протоком времена од самог чина извршења одређеног кривичног дјела (нпр. крвни сексуални деликти, ратни злочини и др.), имају могућност да остану изван домета истражно-доказних капацитета и могућности органа кривичног прогона (полиције, тужилаштва и др.). Приликом вршења процјене и утврђивања постојања основа сумње да је извршено одређено кривично дјело, веома је важно нагласити сарадњу овлашћених службених лица и тужиоца, посебно имајући у виду да од момента утврђивања постојања основа сумње – практично и почиње надзор надлежног тужиоца над радом овлашћених службених лица.

Друго, избор и динамика извођења одређених кривичнопроцесних радњи под руководном улогом надлежног тужиоца зависи управо од благовременог и исправног утврђивања постојања основа сумње. У контексту покретања и спровођења истраге, коначну одлуку о постојању основа сумње и издавању наредбе за спровођење истраге аутономно, независно и самостално доноси надлежни тужилац. Овлаштена службена лица могу иницирати покретање и спровођење истраге, али формалну одлуку о постојању или непостојању основа сумње у форми наредбе доноси искључиво надлежни тужилац. Законодавац прописује руководну и надзорну улогу тужиоца у истрази, али је, исто тако, прописао и широка овлашћења овлашћеним службеним лицима на плану спровођења општих радњи доказивања и посебних истражних радњи. Активности кривичнопроцесних субјеката на откривању и доказивању кривичног дјела и кривице морају бити формализоване, односно морају задовољавати прописану процесну форму како би се прикупљени докази могли користити за ефикасно вођење и окончање кривичног поступка.<sup>17</sup>

Поред осталих кривичнопроцесних радњи, у истрази које могу предузимати, у складу са законским условима, овлаштена службена

---

<sup>17</sup> С. Каровић, „Савремени изазови у кривичном праву Босне и Херцеговине – очекивања и стварност“, *Упоредноправни изазови у савременом праву – in memoriam др Стефан Андоновић*, (ур. Јована Рајић Ћалић), Београд 2023, 643.



лица по овлашћењу надлежног тужиоца могу и испитати осумњиченог и таква изјава која задовољава рестриктивне законске услове се може користити као доказ на главном претресу, односно у доказном поступку. У контексту постојања основа сумње да је извршено одређено кривично дјело, неопходно је нагласити јасну диференцијацију у односу на постојање основа сумње за предузимање одређених кривичнопроцесних радњи (радње доказивања, посебне истражне радње). С друге стране, за предузимање одређених кривичнопроцесних радњи захтијева се постојање конкретnog, односно специфичног основа сумње у односу на конкретну кривичнопроцесну радњу. Наиме, да би предузели одређену кривичнопроцесну радњу, поред постојања основа сумње да је извршено одређено кривично дјело, потребно је задовољити и основе сумње да ће се примјеном конкретне кривичнопроцесне радње задовољити непосредан и цјелисходан законски циљ, нпр. да ће се претресом стана или куће или помоћног објекта пронаћи одређени предмети, ствари и сл. (нпр. оружје, опојна дрога, одређена документација и др.) који потичу или се доводе у везу са извршењем одређеног кривичног дјела.

Из наведеног произилази да је неопходно нагласити јасну диференцијацију између постојања основа сумње да је извршено одређено кривично дјело као материјалноправног услова за покретање и спровођења истраге и, с друге стране, постојање основа сумње за предузимање одређених кривичнопроцесних радњи. Оно што је важно са аспекта поступања овлашћених службених лица јесте да све активности које они предузимају у истрази буду формализоване и да имају одговарајућу процесну форму, с обзиром на то да свако самовољно поступање без надзора надлежног тужиоца, евентуално прибављене доказе чини правно неприхватљивим, односно незаконитим. Управо због тога је важан ефективан надзор надлежног тужиоца над радом овлашћених службених лица, како би цјелокупне истражно-доказне активности које спроводе овлашћена службена лица, поред благовремености, биле и законите.

### **3. ОСНОВАНА СУМЊА – ПОСТУПАК СТАВЉАЊА ПОД ОПТУЖБУ**

У складу са одредбама закона о кривичном поступку у Босни и Херцеговини на свим нивоима, истрага као прва фаза претходног поступка се може окончати на два начина, и то обуставом истраге уколико из прикупљених доказа није могуће утврдити постојање основане сумње и подизањем оптужнице од стране надлежног тужиоца – уколико из прикупљених доказа произилази постојање основане сумње као доказног стандарда, односно материјалноправног услова

за стављање под оптужбу. Надлежни тужилац је једини законом овлаштени ауторитет који врши тужилачку процјену, те аутономно и самостално доноси одлуку о томе да ли је у сваком конкретном кривичном предмету задовољено постојање основане сумње, те уколико јесте – подиже оптужницу у складу са законским условима материјалне и формалне природе. Оптужницом, дакле, не само да се покреће кривичноправни спор пред судом, него и одређује предмет суђења.<sup>18</sup>

Поступак оптуживања је стадиј кривичног поступка који обухвата више процесних поступања: а) подизање оптужнице, б) судско одлучивање о оптужници, ц) претходне приговоре оптуженог и његовог браниоца, д) изјашњавање о кривици, е) преговарање о кривици и ф) повлачење оптужнице.<sup>19</sup> У контексту оправданог, цјелисходног и сврсисходног изношења одређене кривичне ствари и извођења оптуженог пред суд, односно процесне трансформације из претходног у главни поступак – неопходно је нагласити улогу и значај судске контроле оптужнице, а у циљу отклањања евентуалних правних аномалија и недостатака.

Анализом законског текста, односно члана 20. Закона о кривичном поступку БиХ и других аналогних чланова закона о кривичном поступку на свим нивоима, примјећује се да је законодавац у каталогу основних појмова и њиховог значења прописао и значење основане сумње, али из овако прописаног значења основног појма практично није могуће одредити и прецизирати одређене критерије приликом утврђивања овог доказног стандарда, прије свега због уопштености и упућујуће природе. Из наведене законске формулације овог појма, не може се препознати јасно изражена и дефинисана квантитативна и квалитативна компонента прикупљених доказа у контексту утврђивања постојања основане сумње од стране надлежног тужиоца. То има за посљедицу различита схватања и тумачења ове одредбе и неуједначену тужилачку праксу. Основана сумња је виши степен основаности неке претпоставке, вјероватност која подразумијева да постоје чињенице, околности и докази који оправдавају сумњу и основе сумње.<sup>20</sup>

Из овако дефинисаног појма основана сумња препознаје се суштинска разлика у односу на појам основи сумње да је извршено одређено кривично дјело, с обзиром на то да за утврђивање постојања

---

<sup>18</sup> Љ. Филиповић, „Квалитет оптужница и пресуда у Босни и Херцеговини као фактор ефикасног процесуирања кривичних дјела корупције“, *Осврт* 3/2017, 12.

<sup>19</sup> Т. Бубаловић, Н. Пивић, *Кривично процесно право – Посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Зеници, Зеница 2014, 60.

<sup>20</sup> М. Бошковић, *Криминолошки лексикон*, Издавачко предузеће Матице српске, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад 1999, 235.

основа сумње не морају прибавити одређени докази, већ се ради о иницијалним или почетним сазнањима која указују на постојање одређеног кривичног дјела. Судска контрола оптужнице је од круцијалног значаја, из разлога што се критичким (пре)испитивањем од стране надлежног судије за претходно саслушање непосредно утврђује да ли оптужница, као најважнији акт тужиоца у кривичном поступку, задовољава прописане рестриктивне законске услове. Поред тога, процесна трансформација из претходног у главни поступак, као и изношење кривичне ствари, тј. оптужног захтјева пред суд – зависи од потврђивања или одбацивања оптужнице од стране суда, односно судије за претходно саслушање.

Једно од суштинских питања јесте схватање, тумачење и непосредна примјена стандарда доказивања на конкретне кривичне предмете, с једне стране између тужилаштва које обавља функцију оптужења и има терет доказивања и, с друге стране, суда који врши судску контролу и у коначници правилно и законито својом одлуком рјешава конкретну кривичну ствар. С обзиром на изнесено, поступање тужиоца у свим процесним фазама, почев од постојања основа сумње, подношења оптужнице, главног претреса и подношења правних лијекова – мора бити компатибилно рестриктивним законским условима, од чега практично и зависи коначан исход кривичног поступка.

#### 4. ЗАКЉУЧАК

Претходни поступак, као процесна фаза кривичног поступка која претходи главном поступку, заврјеђује посебну пажњу у контексту утврђивања постојања стандарда доказивања који практично омогућавају прелазак из једне у другу процесну фазу. Као што је наглашено, законодавац није прописао значење појма основи сумње у каталогу основних појмова што, по природи ствари, оставља могућност различитог схватања, тумачења и интерпретације значења овог појма, али и његове непосредне практичне примјене, односно неуједначене полицијске и тужилачке праксе. Постојање основа сумње да је извршено одређено кривично дјело, представља материјалноправни основ за покретање и спровођење истраге од стране надлежног тужиоца, те је из тог суштинског разлога веома значајно у довољној мјери разјаснити значење овог појма, посебну у вези правилне примјене на конкретне ситуације у пракси које понекад знају изазвати бројне дилеме. С обзиром на наведено, интенција аутора је да скрену пажњу на овај важан појам, односно доказни стандард, као и да укажу на основне одреднице или смјернице које су одлучујуће приликом лакшег и једноставнијег утврђивања постојања овог стандарда.

С друге стране, законодавац је прописао значење појма основана сумња, али није суштински и садржајно одредио његово значење. Овако законом формулисана дефиниција овог појма, односно доказног стандарда доста је уопштена и прецизно не одређује његово значење. Поступак стављања под оптужбу, прије свега, зависи од постојања основане сумње као неопходног материјалноправног услова за подизање оптужнице.

Такође, процесна трансформација или прелазак из претходног поступка у главни поступак је условљено и непосредно зависи од постојања основане сумње. Изношење одређене кривичне ствари, као и извођење оптуженог пред суд, зависи од постојања основане сумње, али и правилног сачињавања, односно израде оптужнице, као најважнијег акта тужиоца који по свом садржају и форми мора да задовољава рестриктивне законске услове.

У фокусу интересовања су доказни стандарди (основи сумње и основана сумња) из разлога што од благовременог и правилног утврђивања ових доказних стандарда зависи и ефикасност кривичног правосуђа на плану постизања адекватних резултата. Свако одступање, односно неправилна примјена процесних норми на конкретан кривични предмет – непосредно производи негативне посљедице. На крају, интенција аутора јесте да укажу на круцијалну важност адекватне, односно правилне процјене постојања основа сумње да је извршено одређено кривично дјело од стране овлашћених службених лица и (или) надлежног тужиоца у сваком кривичном предмету.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Бошковић, Мило, *Криминолошки лексикон*, Издавачко предузеће Матице српске, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад 1999;
2. Бубаловић, Тадија, Пивић, Незир, *Кривично процесно право – Посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Зеници, Зеница 2014;
3. Каровић, Садмир, „Кривичноправно сузбијање организованог криминалитета у Босни и Херцеговини – могућности, изазови и перспективе“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту* 4/2018;
4. Каровић, Садмир, „Савремени изазови у кривичном праву Босне и Херцеговине - очекивања и стварност“, *Упоредноправни изазови у савременом праву – in memoriam др Стефан Андоновић*, (ур. Јована Рајић Ћалић), Београд 2023;
5. Каровић, Садмир, „Тужилачки концепт истраге у кривичном процесном законодавству Босне и Херцеговине“, *Зборник радова Факултета правних наука* 4/2013;

6. Каровић, Садмир, Симовић, М. Марина, „Квалитативна компонента у раду процесних субјеката као фактор ефикасности кривичног поступка у Босни и Херцеговини“, *Ревиија за криминологију и кривично право* 2/21;
7. Кнежевић, С. Саша, *Кривично процесно право, Општи дио*, Треће, измијењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитет у Нишу, Центар за публикације, Ниш 2023;
8. Модлу, Душко, *Приручни криминалистички лексикон*, Факултет криминалистичких наука, Универзитет у Сарајеву, Сарајево 1998;
9. Симовић, Н. Миодраг, „Откривање и истрага кривичних дјела организованог криминалитета у Републици Српској“, *Зборник Академије наука и умјетности Републике Српске*, Бања Лука 2007;
10. Симовић, Н. Миодраг, „Осврт на нова рјешења предложена у Закону о кривичном поступку Босне и Херцеговине која се односе на опште одредбе (чл. 1–212), истрагу и поступак оптуживања“, *Српска правна мисао* 41/2007;
11. Симовић, Н. Миодраг, „Међународне гаранције начела *ne bis in idem* и њихова импликација на кривични поступак“, *Право и правда* 1/2009;
12. Симовић, Н. Миодраг, „Право на информисање о оптужби и приступ суду и нека друга процесна права“, *Зборник радова Правног факултета Пале* 5/2009;
13. Симовић, Н. Миодраг, Симовић, М. Владимир, „Истрага у кривичном поступку Босне и Херцеговине“, *Страни правни живот* 3/2011;
14. Симовић, Н. Миодраг, Симовић, М. Владимир, „Истрага и европско кривично право“, *Правна ријеч* 29/2011;
15. Симовић, Н. Миодраг, „Концепција тужилачке истраге у Закону о кривичном поступку БиХ: стање и проблеми“, *Тужилачка истрага – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примјени*, ОСЦЕ, Београд 2014;
16. Симовић, Н. Миодраг, „Значење појмова „основана сумња“ и „налога за претрес стана“ у контексту Четвртог амандамана на Устав САД“, *Правна ријеч* 48/2016;
17. Симовић, Н. Миодраг, Симовић, М. Марина, Симовић, М. Владимир, „*Ne bis in idem* principle in the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina and courts’ jurisprudence“, *International Journal Scientific Paper* 5/2019;
18. Симовић, Н. Миодраг, Симовић, М. Владимир, Говедарица, Младенка, *Кривично процесно право II (Кривично процесно право - посебни дио)*, Пето измијењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2021;
19. Стевановић, Чедомир, Ђурђић, Војислав, *Кривично процесно право – процесни субјекти и процесне радње*, Студентски културни центар, Ниш 1998;

20. Стојановић, Зоран, Шкулић, Милан, Делибашић, Вељко, *Основи кривичног права, Кривично процесно право, Кривични поступак кроз практичну примјену, Књига II*, ЈП Службени гласник, Београд 2018;
21. Филиповић, Љиљана, „Квалитет оптужница и пресуда у Босни и Херцеговини као фактор ефикасног процесуирања кривичних дјела корупције“, *Осврт* 3/2017.

Правни извори

1. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/5, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 и 65/18;
2. Закон о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине, *Сл. новине Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 и 74/20;
3. Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21;
4. Закон о кривичном поступку Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине* бр. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14, 3/19 и 16/20.

*Full Professor Sadmir Karović, LL.D.*

State Investigation and Protection Agency, Sarajevo  
Faculty of Law, University in Travnik

*Full Professor Marina M. Simović, LL.D.*

Ombudsman for Children of the Republika Srpska, Banja Luka  
Faculty of Legal Sciences of „Apeiron“ University Banja Luka

## **PRELIMINARY PROCEEDINGS THROUGH THE PRISM OF EVIDENTIARY STANDARD NORMS AND CASE LAW**

### *Summary*

This paper is focused on the preliminary proceedings (investigation and accusation procedure) through the prism of meeting the standard of proof and respecting restrictive legal requirements of a procedural nature. The existence of grounds for suspicion of a certain criminal offense constitutes the material requirement for initiating and conducting an investigation, which is the first procedural phase of the preliminary proceedings. Given that the legislator did not prescribe the meaning of the evidentiary standard of grounds for suspicion in the catalog of basic terms, there is a purposeful need to draw attention to the basic determinants or definitions of this evidentiary standard, the existence of which directly depends on the initiation and conduct of the investigation. Conversely, the results of the investigation directly influence and depend on the indictment procedure, which is the second procedural phase of the preliminary proceedings. This involves conducting the investigative and evidentiary actions based on the plan to gather necessary evidence, all under the competent prosecutor's management and supervision. The legislator prescribed the meaning of the term reasonable suspicion in the catalog of basic terms of the criminal procedure code but did not formulate and determine the legal nature and essence of this evidentiary standard in a substantive and precise manner. The author's intention is to look at the preliminary proceedings in a comprehensive and versatile manner, taking into account its two procedural phases through the prism of meeting evidentiary standards, and to point out certain practical problems and dilemmas.

**Key words:** *Preliminary proceedings; Grounds for suspicion; Reasonable doubt; Criminal offense.*

*Бранко Лештанин*

Министарство унутрашњих послова Републике Србије

*Проф. др Жељко Никач*

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија

## **КРАТАК ОСВРТ НА НАЦРТ НОВЕЛА У ОБЛАСТИ ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ У СРБИЈИ**

*Као кандидат за приступање Европској унији Србија следи политику евроинтеграција и у области оружја и муниције. Тако је након доношења Директиве Савета Европе 555/2021 Србија одлучила да изврши измене и допуне Закона о оружју и муницији. Предмет овог рада је анализа текста Нацрта Закона о изменама и допунама Закона о оружју и муницији објављеном на интернет сајту Министарства унутрашњих послова. Циљ овог рада је да читаоцима појасни шта се мења у области оружја и муниције, разлози којима се руководио законодаписац, какве су последице измена и допуна и сл. Основна хипотеза јесте да је текст нацрта усклађен са Директивом 555/2021 што је основни разлог за измене и допуне и да ће оставити трага на будуће кривичне и прекршајне поступке. Након уводних напомена, следи део о новинама у уводним одредбама закона, затим новеле у области набављања држања и ношења оружја, казним одредбама и прелазним и завршним одредбама.*

**Кључне речи:** Оружје; Муниција; Закон; Директива; Србија; ЕУ.

### **1. УВОД**

Убиство деце и службеника обезбеђења у ОШ „Владислав Рибникар“ у Београду отворило је многа питања у правној теорији, пракси и уопште у српском друштву. Имајући у виду да овај случај неће добити судски епилог, питање померања границе између детета и малолетника отворено је у кривичном праву. Заштита и ангажовање приват-

---

Бранко Лештанин, [b.lestanin@gmail.com](mailto:b.lestanin@gmail.com).

Жељко Никач, [zeljko.nikac@kpu.edu.rs](mailto:zeljko.nikac@kpu.edu.rs).



ног обезбеђења отворено је у области приватне безбедности. Можда највећи одјек у јавности имало је питање држања и ношења оружја.

Према подацима Уједињених нација, 600 милиона комада лаког оружја је у оптицају у свету и од 49 великих сукоба 90-тих година, 47 су се водили користећи превасходно малокалибарско оружје и лако наоружање (SALW) као главно оружје. ЕУ већ дужи период пружа дипломатску и техничку подршку за унапређивање међународне контроле сакупљања и промета лаког и стрељачког наоружања и муниције.<sup>1</sup>

У Србији бројке говоре од 200.000 до чак 900.000 комада нерегистрованог оружја. Потврда да се у поседу грађана налази велика количина нерегистрованог оружја је број комада предатог оружја на легализацију. У досадашњих седам кругова легализације и предаје оружја (1992, 1997, 1999, 2003, 2007, 2015 и 2016), према изјавама званичника МУП, грађани су предали око 100.000 комада оружја.<sup>2</sup> Међутим у последњој акцији предаје (не)легалног оружја за само два месеца у 2023. години предато је преко 100.000 комада оружја.<sup>3</sup>

Истраживања спроведена у нашој држави говоре да генерална превенција, као основна функција кривичног права не постиже жељени резултат, односно не утиче на смањење проблема оружја и муниције због ниске вероватноће да може доћи до откривања кривичног дела и изрицања кривичноправне санкције. Због постојећег уставног оквира, до откривања лица која неовлашћено држе или носе оружје, најчешће долази тек када се та лица сама открију, вршењем неког другог кривичног дела коришћењем тог оружја. Ни амнестија од кривичног гоњења коју држава повремено даје лицима која одлуче да оружје предају или легализују, не даје жељене резултате. Разлог је што се тим инструментом кривичног права не мењају подстицаји лицима да промене своје понашање.<sup>4</sup>

---

<sup>1</sup> Д. Котарлић, С. Јоксимовић, „Усклађивање законске регулативе Републике Србије са Стратегијом ЕУ за борбу против недозвољеног сакупљања и промета лаког и стрељачког наоружања и муниције – степен усклађености и неопходне мере“, *Војно дело* 3/2015, 251–270.

<sup>2</sup> Л. Батуран, Г. Милошевић, Ц. Цвјетковић Иветић, „Економска анализа фискалних и нефискалних трошкова регистрације оружја и проблем нерегистрованог оружја“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2018, 1747–1764.

<sup>3</sup> Управа Криминалистичке полиције: До истека рока предато 108.883 комада оружја и минско-експлозивних средстава, <https://www.tanjug.rs/srbija/drustvo/-38893/uprava-kriminalisticke-policije-do-isteka-roka-predato-108883-komada-oruzja-i-minsko-eksplozivnih-sredstava/vest>, 10. новембар 2023.

<sup>4</sup> И. Милић, Л. Батуран, „Кривичноправно (не)решавање проблема нелегалног оружја“, *Зборник радова Право у функцији развоја друштва* (ур. Д. Мирковић), Косовска Митровица, 2/2019, 171–172; Б. Leštanin, Ž. Nikač, „Unlawful Activities with Weap-

Наша држава је један од кандидата за улазак у Европску унију (ЕУ) што подразумева процес хармонизације нашег нормативноправног оквира са правним тековинама и добром праксом ЕУ. Основни документи на нивоу ЕУ који регулишу питање оружја и муниције јесу: Шенгенски уговор (глава 7), директиве Савета Европе (СЕ) 477/91 и 51/08, Кодекс понашања ЕУ о извозу оружја (1998) и др.<sup>5</sup>

Сагледавајући тренутно стање у области оружја и муниције, ослањајући се и на извештаје полиције, ЕУ се одлучила на доношење нове Директиве 555/2021 којом је директива 477/91 укинута и дат пречишћен текст одредби које се односе на оружје и муницију.<sup>6</sup>

У Србији у овој области основни је Закон о оружју и муницији.<sup>7</sup> На интернет сајту Министарства унутрашњих послова (МУП) још у децембру 2022. године објављен је Нацрт Закона о изменама и допунама Закона о оружју и муницији.<sup>8</sup> Јавна расправа о предложеним решењима још наводно увек траје и МУП званично још увек није поднео извештај о јавној расправи.<sup>9</sup> Циљ овог рада је да догматским, нормативним и методама анализе и синтезе читаоцима појасни шта се мења у области оружја и муниције, разлози којима се руководио законописац, какве су последице измена и допуна и сл. Основна хипотеза јесте да је текст нацрта усклађен са Директивом 555/2021 што је основни разлог за измене и допуне и да ће оставити трага на будуће кривичне и прекршајне поступке.

## 2. НОВЕЛЕ У УВОДНИМ ОДРЕДБАМА

Појам оружја не мења се превише осим у делу где се пројектил сада „испаљује“ док је у претходном закону био „избациван“. Такође, као изузетак из појма оружја наводе се „имитације оружја, уређаји за узбуђивање, сигнализирање, спашавање живота, лишавање живота

---

ons and Ammunition: Some Criminological Aspects“, *International Scientific Conference “Law between the Ideal and the Reality” Thematic conference proceedings* (eds. D. Čelić, S. Miljković), Faculty of Law and Institute of Comparative Law, Kosovska Mitrovica 2023, 173–188.

<sup>5</sup> Б. Лештанин, „Закон о оружју и муницији Републике Србије – критички поглед“, *Безбедност* 2/2017, 153–172.

<sup>6</sup> Директива 555/2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX-3A32021L0555>, 10. новембар 2023.

<sup>7</sup> Закон о оружју и муницији – ЗОМ, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 20/2015, 10/2019 и 20/2020.

<sup>8</sup> Нацрти закона, <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/dokumenti/Regulativa/Nacrti-zakona>, 10. новембар 2023.

<sup>9</sup> Е-консултације, <https://ekonsultacije.gov.rs/>, 10. новембар 2023.

животиња, харпун за риболов, као и уређаји који се користе у индустријске или техничке сврхе, под условом да се могу употребљавати само у наведене сврхе“. Овако постављени изузеци знатно су шири од формулације „уређаји за хумано лишавање живота животиња, алати и имитације оружја које не користе муницију са барутним пуњењем“, али истовремено и прецизнији.

Мења се и појам ватреног оружја где барутни гасови више нису део појма већ било који начин испаливања. То подразумева преносиво оружје које има цев и испалује, служи за испаливање или се може преправити за испаливање сачме, зрна или пројектила потисним пуњењем, осим ако ЗОМ-ом није другачије одређено. Оваква дефиниција подразумева да пуњење ватреног оружја може бити било која материја погодна да створи притисак помоћу којег се испалује пројектил кроз цев. Међутим, Директива 555/2021 користи нешто другачију дефиницију и подразумева „деловање запаљивог потисног средства“ (чл. 1. ст. тач. 1 Директиве). Оно што је битно нагласити то да је ватрено и оно оружје које се може преправити за испаливање сачме, зрна или пројектила. Оружје је подобно за преправљање како би испаливао сачму, зрно или пројектил деловањем потисног пуњења ако има изглед ватреног оружја и ако га је, због његове конструкције или материјала од кога је израђен, могуће преправити тако да помоћу потисног пуњења испали сачму, зрно или пројектил. Као што се може видети, појам ватреног оружја је проширен у односу на стару дефиницију што ће, заједно са изменом појма оружја, имати својих последица на будуће кривичне и прекршајне поступке који ће бити вођени након усвајања измена и допуна ЗОМ-а јер су ове одредбе основна веза са нормама кривичног и прекршајног законодавства.<sup>10</sup> Ватрено оружје је најчешћа врста оружја која је предмет кривичног дела Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. Кривичног законика<sup>11</sup> стога се мора водити рачуна о појму (ватреног) оружја.<sup>12</sup> Када то тврдимо имамо на уму одредбе чл. 5. ст. 2. КЗ и чл. 6. ст. 2. Закона о прекршајима којима је прописано да ако је после извршења кривичног дела, односно прекршаја измењен закон, једном или више пута, примениће се закон који је најблажи за учиниоца (*lat. nulla poena sine lege praevia*).

---

<sup>10</sup> Више о томе вид. Б. Лештанин, *Практикум за примену Закона о оружју и муницији*, Службени гласник, Београд 2017.

<sup>11</sup> Кривични законик – КЗ, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005 – исправка, 107/2005 – исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

<sup>12</sup> Шире: Б. Симић, Г. Исаковић, „Појам и карактеристике кривичног дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја“, *Безбедност* бр. 2/2010, 149-161.

Једно истраживање показује да кривична дела у вези држањем и ношењем оружја од усвајања ЗОМ-а 2015. године бележе тренд пораста за око 29% и да се најчешће неовлашћено држи/носи пиштољ. Поступци легализације 2015. и 2020. године нису довели до смањења ове врсте криминала. Исто истраживање показало је да је казнена политика судова у Србији у вој области блага јер се најчешће изриче условна осуда.<sup>13</sup>

Појмови као што су кратко и дуго ватрено оружје, аутоматско, полуаутоматско и репертирајуће ватрено оружје и једнометно ватрено оружје суштински остају исти уз ситнија прилагођавања. Појам дво-метног оружја је избрисан, али је и у претходном закону био изједначен са једнометним оружјем. Брисано је конвертибилно оружје и оружје са опругом, а остаје само оружје са тетивом.

Појам онеспособљеног оружја је проширен тако подразумева немогућност реактивирања, односно поновног оспособљавања онеспособљеног ватреног оружја у ватрено оружје кроз укљањање, замену, измену или преправку основних делова ватреног оружја. Телескопски – оптички нишан са светлосним снопом или са уређајем за електронско појачавање светлости, инфрацрвеним или термовизијским уређајем брисан је из појма основних делова ватреног оружја и спадају у опрему (тач. 47).

Муниција се прецизније дефинише и подразумева метке као целину или њихове елементе, укључујући чауре, иницијалне каписле, барут, потисно пуњење, зрна, сачме, кугле или пројектили, који се користе за ватрено оружје. Појму „овлашћени продавац“ додаје се појам „трговац оружјем“ и изједначава се са њим, а подразумевају правно лице или предузетник коме је решењем надлежног органа одобрено бављење прометом оружја, основним деловима за оружје, опремом и муницијом који је регистрован у складу са посебним прописом. На овај начин термин из европског законодавства „трговац оружјем“ преузима се у наше законодавство ради јасније и прецизније примене. Међутим законописац не намеће обавезу достављања података о продатом оружју већ само евидентирање у прописане евиденције. Ову одредбу мора пратити и вођење евиденција на јединственој информационој платформи у коју МУП може приступити у сваком тренутку.

Појмови гасно, стартно и сигнално оружје су брисани, а додато је оружје за узбуњивање и сигнализацију које подразумева направе с лежиштем метка намењене само за испаливање метка без пројектила, нешкодљивих надражујућих супстанци, других активних супстанци

---

<sup>13</sup> Б. Leštanin, Ž. Nikač, 173–188.

или пиротехничка средства за сигнализацију, а које се не могу преправити за испаливање сачме, зрна или пројектила деловањем запаљивог потисног средства. Суштински, то су исти предмети само се другачије називају и њихово појмовно одређење је прецизније јер им је веома битна одлика да се не могу преправити у ватрено оружје. Оружје за узбуђивање и сигнализацију је такође појам преузет из европског законодавства (Директиве).

Нови појмови које дефинише ЗОМ су акустично оружје, специјализован музеј, колекционар, праћење кретања ватреног оружја, муниција са пробојним дејством, муниција са експлозивним зрнима/пројектилима, муниција са запаљивим пројектилима/зрнима, уговор на даљину, модерне копије старог оружја и опрема. Сви ови појмови разрађени су кроз текст закона осим уговора на даљину. Законописац је пропустио прилику да уреди продају и куповину оружја путем интернета и на тај начин омогући слободну трговину и на овај начин.

Интересантно је напоменути да Директива 555/2021 дефинише „незакониту производњу“ и „незаконито трговање“ оружјем али наш законописац није искористио прилику да уради исто. То из разлог јер наше кривично законодавство уређује кривична дела и његове битне елементе.<sup>14</sup>

Законописац се одлучио да задржи поделу оружја у четири категорије (А, Б, Ц и Д) али да детаљније уреди шта спада у коју категорију и да прошири категорије како би биле усклађене са одредбама Директиве 555/2021. Међутим, Директива познаје три категорије оружја (А, Б и Ц) што се на први поглед може означити као неусклађеност са европским законодавством. Мора се имати у виду да чл. 3. Директиве 555/2021 уређује да државе чланице ЕУ могу у националном законодавству усвојити одредбе које су строже од оних утврђених у овој Директиви, при чему морају поштовати права додељена лицима с боравиштем у државама чланицама на основу чл. 17. ст. 2. Директиве који се односи на ловце, спортисте и реконструкцију историјских догађаја.

Тако у категорију А у Нацрту закона спадају:

- 1) аутоматско ватрено и ваздушно оружје,
- 2) ватрено оружје које је скривено у другим предметима,
- 3) муниција са пробојним и/или запаљивим пројектилима, као и пројектили за такву муницију,

---

<sup>14</sup> Вид. С. Марковић, „Кривично дело недозвољене производње, држања, ношења и промета оружја и експлозивних материја“, *Правни живот* 9/2016, 251–265.

- 4) муниција са пробојним и експлозивним пројектилима, као и пројектили за такву муницију,
- 5) муниција за кратко ватрено оружје која има експандирајуће дејство, као и пројектили за такву муницију, осим муниције за лов или стрелаштво за лица којима је дозвољено коришћење муниције са таквим врстама пројектила,
- 6) аутоматско ватрено и ваздушно оружје које је преправљено у полуаутоматско ватрено и ваздушно оружје,
- 7) полуаутоматско ватрено оружје које користи муницију са централним паљењем, и то:
  - кратко ватрено оружје које омогућава испаливање више од 21 метка без поновног пуњења, ако је оквир капацитета већег од 20 метака део тог ватреног оружја или је у њега убачен одвојиви оквир капацитета већег од 20 метака,
  - дуго ватрено оружје које омогућава испаливање више од 11 метака без поновног пуњења, ако је оквир капацитета већег од 10 метака део ватреног оружја или је у њега убачен одвојиви оквир капацитета већег од 10 метака,
- 8) полуаутоматско дуго ватрено оружје које се може смањити на дужину мању од 60 см, а да не изгуби своју своју функционалност, помоћу склопивог или телескопског кундака или кундака који се може уклонити без алата,
- 9) свако ватрено оружје у овој категорији које је преправљено да испалује муницију без пројектила, нешкодљиве надражујуће материје, друге активне материје или пиротехничку муницију или у акустично оружје,
- 10) минско-експлозивна средства,
- 11) све врсте оружја са интегрисаним пригушивачем пуцња, пригушивачи пуцња и делови за пригушиваче,
- 12) посебна опрема за оружје у складу са другим законом која није намењена за цивилну употребу,
- 13) гасно оружје намењено за полицијску и војну употребу.

Законописац у Србији користи могућност коју даје чл. 3. Директиве и поред оружја које је у Директиви категорисано као А категорија убраја и све врсте оружја са интегрисаним пригушивачем пуцња, пригушивачи пуцња и делови за пригушиваче, посебну опрему за оружје у складу са другим законом која није намењена за цивилну употребу као и гасно оружје намењено за полицијску и војну употребу.

Категорија Б уместо досадашње опште правне норме законописац се одлучио за систем енумерације и набраја тринаест врста оружја које спадају у категорију Б, као што су:

- 1) репетирајуће кратко ватрено оружје;
- 2) једнометно кратко оружје са централном ударном иглом;
- 3) једнометно кратко оружје са ивичним паљењем;
- 4) полуаутоматско дуго ватрено оружје које у оквир, односно магацин и лежиште метка заједно прима: више од три метка, за ватрено оружје са ивичним паљењем, односно више од три али мање од дванаест метака, за ватрено оружје са централном ударном иглом;
- 5) полуаутоматско кратко ватрено оружје које не спада у полуаутоматско кратко ватрено оружје са централном ударном иглом које омогућава испаливање више од 21 метка без поновног пуњења, ако је оквир капацитета већег од 20 метака део тог ватреног оружја или је у њега убачен одвојиви оквир капацитета већег од 20 метака;
- 6) полуаутоматско дуго ватрено оружје које омогућава испаливање више од 11 метака без поновног пуњења, са оквиrom и лежиштем метка који заједно не примају више од три метка, или одвојивим оквиrom који не прима више од три метка, а које се уобичајеним алатом не може преправити у оружје са оквиrom и лежиштем метка који заједно примају више од три метка,
- 7) репетирајуће и полуаутоматско дуго ватрено оружје са глатким цевима чија дужина цеви не прелази 60 cm;
- 8) свако ватрено оружје у овој категорији које је преправљено да испалије муницију без пројектила, нешкодљиве надражујуће материје, друге активне материје или пиротехничку муницију или у акустично оружје;
- 9) полуаутоматско ватрено оружје за цивилну употребу које је слично оружју са аутоматским механизмима, које није предвиђено као аутоматско ватрено и ваздушно оружје које је преправљено у полуаутоматско ватрено и ваздушно оружје, полуаутоматско ватрено оружје са централном ударном иглом и полуаутоматско дуго ватрено оружје које се може смањити на дужину мању од 60 cm, а да не изгуби своју функцију, и то расклопивим

- или телескопским наставком или наставком који се може уклонити без употребе алата;
- 10) репетирајуће дуго ватрено оружје;
- 11) једнометно дуго оружје с једном или више једнометних глатких или/и олучених цеви;
- 12) репетирајуће и полуаутоматско дуго оружје с једном или више глатких и олучених цеви; и
- 13) полуаутоматско кратко оружје са ивичним паљењем.

Поредећи категорије Б у Нацрту закона и Директиви уочавамо да је и на овом месту законодаписац у Србији био ригорознији и у категорију Б сврстао свако репетирајуће дуго ватрено оружје, једнометно дуго оружје с једном или више једнометних глатких или/и олучених цеви, репетирајуће и полуаутоматско дуго оружје с једном или више глатких и олучених цеви и полуаутоматско кратко оружје са ивичним паљењем. Ове врсте оружја по Директиви спадају у категорију Ц.

Категорија Ц у Нацрту закона је такође проширена и поред досадашњих врста у ову категорију додатно спадају телескопски – оптички нишан са светлосним снопом или са уређајем за електронско појачавање светлости, инфрацрвеним или термовизијским уређајем, адаптер за цев и оружје за узбуђивање и сигнализацију.

Промењен је чл. 6 који је директно везан за одредбе кривичног законика имајући у виду да уређује забране у области оружја и муниције. Прописима ЕУ у овој области оцењено је да би полуаутоматско ватрено оружје могло бити врло опасно ако оквири који се користе у њему имају велик капацитет у погледу броја муниције. Стога је Директивом 555/21 забрањена набавка и држање полуаутоматског ватреног оружја са оквиrom који омогућује испаливање великог броја муниције.<sup>15</sup> Поред забране за пригушиваче законодаписац предвиђа и забрану набавке, држања и ношења оквира који се може убацити у полуаутоматско ватрено оружје са централном ударном иглом а који може да прими више од 20 метака или у случају дугог ватреног оружја, које може да прими више од 10 метака. Предвиђа се изузетак у области набављања, држања и ношења оружја од стране стрелца који може набавити, држати и носити аутоматско ватрено и ваздушно оружје које је преправљено у полуаутоматско ватрено и ваздушно оружје, полуаутоматско ватрено оружје са централном ударном иглом и оквира који се може убацити у полуаутоматско ватрено оружје са

---

<sup>15</sup> Из образложења Нацрта Закона о оружју и муницији вид. Нацрти закона, <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/dokumenti/Regulativa/Nacrti+zakona>, 10. новембар 2023.



централном ударном иглом а који може да прими више од 20 метака или у случају дугог ватреног оружја, које може да прими више од 10 метака ако испуни законом прописане услове.<sup>16</sup> Овакво „ширење“ круга и на спортисте је у духу добре праксе европског законодавства.

За потребе позоришних представа, фотографисања, филмског и телевизијског снимања, реконструкције историјских догађаја, манифестација, обуке и слично МУП може одобрити набавку акустичног оружја из категорије А оним правним субјектима који се баве том делатношћу. Забрањено је да власници акустичног оружја држе бојеву муницију. Овиме се стварају услови да домаће и стране филмске продукције у нашој земљи набављају, држе и носе акустично оружје за потребе снимања филмова, представа, манифестација и сл. То се и очекивало јер је и у ЕУ дозвољен „рад“ са том врстом оружја у уметничке сврхе.

Законописац прави велики уступак специјализованим музејима који могу, у сврху обављања музејске делатности набављати оружје и муницију из категорије А и Б без одобрења за набавку, уз пријаву МУП-у, ако специјализовани музеј испуњава просторно-техничке услове за безбедан смештај и чување оружја и муниције. Законописац је имао у виду значај музејске делатности за очување историјских, културних и других вредности, вредност наслеђа које се чува у музејима као и европско законодавство.

Имајући у виду да ЗОМ више не препознаје конвертибилно оружје, да мења режим набављања и држања оружја из категорије А и музејско набављање и држање оружја то се исправе прилагођавају том режиму. Тако ће уместо досадашњих дванаест исправа постојати укупно петнаест исправа у области оружја и муниције где се додају Одобрење за набављање оружја и опреме из категорије А, Потврда о пријави држања оружја и муниције, коју поседују музеји и Одобрење за набављање муниције.

### **3. НОВИ РЕЖИМ НАБАВЉАЊА, ДРЖАЊА И НОШЕЊА ОРУЖЈА**

Ако се има у виду да Србија у наредном периоду има намеру да уведе ригорозније услове за набављање и држање оружја онда би чл.

---

<sup>16</sup> То су потврда Стрелачког савеза Србије, да учествује, односно да активно вежба за учествовање у стрелачким такмичењима које признају Стрелачки савез Србије или Међународни стрелачки савез и потврда Стрелачког савеза Србије да је је члан стрелачког клуба и да се најмање 12 месеци бави стрелаштвом и да конкретно ватрено оружје испуњава тражене спецификације за стрелачку дисциплину коју признаје Стрелачки савез Србије или Међународни стрелачки савез.

12 ЗОМ-а морао да претрпи измене. То се посебно односи на кривичну и прекршајно кажњавање. Уместо досадашњег решења у тач. 4) чл. 12. где се набрајају кривична дела према заштитном објекту (нпр. живот и тело, слободе и права, полне слободе, имовина и сл.) требало би поштрити ограничење у погледу кривичне осуде. То би значило да би тач. 4) гласила: “нису правноснажно осуђивана на казну затвора или се против њих води поступак за кривична дела која се гоне по службеној дужности“. На овај начин би се на „негативној листи“ нашли сви учиниоци кривичног дела која се гоне по службеној дужности и знатно би био проширен круг лица која не би могла на набаве и држе оружје. Такође, нашли би се сви они против којих је покретут кривични поступак од стране јавног тужилаштва.

Поред тога, и прекршајна одговорност морала би да претрпи измене јер је тренутно ограничење на прекршаје против јавног реда и мора и из области оружја и муниције недовољна. Овиме нису обухваћени разни прекршаји са елементима насиља из области спречавања насиља у породици, насиља на спортским приредбама и сл. Зато би одредба тач. 5) тебала да гласи: “нису правноснажно кажњавана у последње четири године за прекршаје са елементима насиља и за прекршаје из овог закона за које је прописана казна затвора“. На тај начин обухватили би се сви прекршаји који испуњавају кумулативно два битна услова. Као прво да у себи имају елементе насиља без обзира којим законом или другим прописом су предвиђени и друго, да је за те прекршаје прописана казна затвора без обзира и да ли је она и правноснажно изречена (овде се узима у обзир да за неке прекршаје постоје прописане и новчана казна и казна затвора или само казна затвора али она не буде изречена).

Чл. 6. Нацрта закона уређује документацију која се прилаже од стране физичког лица подносиоца захтева за издавање одобрења за набављање оружја из категорије Б где више није потребна сагласност за проверу и обраду личних података приликом предузимања службених радњи предвиђених ЗОМ-ом. Додаје се одредба која уређује случај где подносилац захтева онемогућава вршење провера испуњености услова за безбедан смештај оружја и муниције у месту пребивалишта/боравишта. У том случају сматраће се да не испуњава услове за безбедан смештај оружја и муниције. Познато је да Устав Републике Србије<sup>17</sup> штити неповредивост стана и да Законик о кривичном поступку<sup>18</sup> прописује могућност уласка у стан и друге просторије без

---

<sup>17</sup> Устав Републике Србије – Устав РС, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/2006 и 115/2021.

<sup>18</sup> Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – УС и 62/2021.

наредбе. Један од основа је и ако држалац стана то жели (чл. 158. ст. 1. тач. 1) ЗКП-а). Управо је то и основ да полицијски службеник изврши проверу испуњености услова за безбедан смештај оружја и муниције где је неопходно држаоцу издати и потврду о уласку у стан и друге просторије у смислу ЗКП-а (чл. 158. ст. 2 ЗКП-а).

На овом месту се основано може поставити питање да ли је овакво законско решење применљиво и у случају вршења ревизије испуњавања услова за држање и ношење оружја, односно ако се посумња да се оружје не држи у складу са прописима. Ако би одговор био потврдан то би значило да полицијски службеник било када, ако постоји сумња да се оружје држи супротно закону, може ући у стан и друге просторије без наредбе суда и да изврши проверу да ли се оружје држи у складу са законом. Из самог одговора видимо да је то неуставно јер чему заштита стана и других просторија и заштита приватности ако је у стан и друге просторије могуће ући без наредбе само на основу нечије сумње? С друге стране постоји реална потреба да се полицијским службеницима омогући адекватан и ефикасан правни механизам за вршење надзора над држањем и ношењем оружја где спада и могућност вршења ревизије испуњавања услова за држање и ношење оружја. Делимично решење овог проблема налазимо у прекршајноправним нормама и уз примену доказне радње претресања стана и других просторија. Изричитом одредбом чл. 226. Закона о прекршајима прописано да се стан и друге просторије, као и лица могу претресати ако је вероватно да ће се у стану, другим просторијама, стварима или код појединих лица наћи предмет или трагови који би могли бити значајни за прекршајни поступак, или да ће се претресом стана и других просторија ухватити окривљени. Све то из разлога јер ако физичко лице не рукује пажљиво оружјем и не чува га савесно на начин да не дође у посед неовлашћених лица и угрози безбедност људи и објеката чини прекршај из чл. 48. ст. 1. тач. 7) ЗОМ-а где је прописана новчана казна у износу од 20.000 до 150.000 динара или казна затвора до 60 дана.

Међутим ови правни механизми не решавају проблем уласка у стан и друге просторије приликом вршења ревизије испуњавања услова за држање и ношење оружја. Ревизија је наложена МУП-у Закључком Владе Републике Србије о предузимању мера поводом трагичног догађаја у Основној школи "Владислав Рибникар" у Београду<sup>19</sup> где је и дат рок од три месеца да то изврши. Такође је МУП-у наложено да у року од шест месеци изврши контролу како лица која

---

<sup>19</sup> Закључак Владе Републике Србије о предузимању мера поводом трагичног догађаја у Основној школи "Владислав Рибникар" у Београду, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 36/2023.

имају дозволе држе оружје, а посебно контролу да ли су испуњени законски услови за безбедан смештај и чување оружја, да ли се оружје чува одвојено од муниције и да ли је на адекватан начин спречен приступ оружју и муницији малолетницима и другим неовлашћеним лицима. Овде се не ради о сумњи да неко лице не чува оружје у складу са законом већ се ради о предузимању мера и радњи општег карактера које се односе на све оне који поседују оружје у легалном поседу. Како би се ревизија извршила адекватно полицијски службеници морају непосредним опажањем да утврде чињенице које се односе на чување оружја и муниције и то уласком у стан и друге просторије без наредбе суда. Постоји ли за то законски основ? Према тренутном законском решењу не постоји основ у било ком пропису, осим што се из чињенице да неко не жели да омогући непосредни увид у начин смештаја оружја и муниције изазива оправдану сумњу да то не чини у складу са прописима и тиме чини прекршај. Међутим, мотив за чување сопствене приватности не мора бити прикривање неких недозвољених радњи због чега би законописац морао да обезбеди изричиту одредбу којом се полицијским службеницима дозвољава улазак у стан и друге просторије ради вршења провере испуњености услова за смештај и чување оружја и муниције.

Додаје се одредба којом је прописано да ће МУП издати одобрење за набављање ловачког и спортског оружја из категорије Б, физичком лицу које поседује важећи оружни лист са микрочипом за ловачко и спортско оружје, у поступку у којем се утврђује испуњеност услова који се односе на чињенице осуђиваности за кривична дела и прекршаје. На овај начин подстиче се замена старих оружаних листова и поједностављује се процедура набавке ловачког и спортског оружја из категорије Б.

Кад су у питању услови за поседовање оружја мора се нагласити да је Закључком Владе Републике Србије о предузимању мера поводом трагичне погибије и рањавања грађана на територији градске општине Младеновац и града Смедерева<sup>20</sup> наложена је припрема измена и допуна ЗОМ-а где се посебно сугерира прописивање повремених провера, на шест месеци и годину дана, лица којима је дозвољено поседовање оружја (укључујући и ловачко оружје), а које би подразумевале обављање лекарских, психијатријских и психолошких прегледа и обавезан тест на психоактивне супстанце.

---

<sup>20</sup> Закључак Владе Републике Србије о предузимању мера поводом трагичне погибије и рањавања грађана на територији градске општине Младеновац и града Смедерева, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 37/2023.

Имајући у виду да је у категорију Ц сврстана и одређена опрема за оружје (нпр. оптички нишан и адаптер за цев) законописац је прилагодио одредбе које се односе на набављање и држање оружја и опреме из категорије Ц (чл. 7. Нацрта).

Чл. 16. и чл. 33. ст. 2. важећег закона прилагођавају се чињеници непостојања конвертибилног оружја.

Колекционарска дозвола, поред физичког, може се издати и правном лицу док услови остају исти (испуњавање законом прописаних услова, најмање пет комада оружја категорије Б и просторно-технички услови за безбедан смештај оружја). Задржава се ограничење колекционарима да могу држати само одређену муницију с тим да сада не могу набављати и држати муницију за оружје из категорије А (чл. 9. Нацрта).

Законописац прави измене и у режиму набавке муниције тако да се, даном приступања Србије ЕУ, муниција за оружје из категорије Б може набављати на основу одобрења МУП-а док се за ловачко оружје и за оружје из категорије Ц са изузетком онеспособљеног и старог оружја, може набављати на основу исправе о оружју. Оваква одредба представља усклађивање по Директиви ЕУ 2021/555. Разлог наведеном је што важећи прописи нису предвиђали посебно одобрење за муницију, те би увођење овог одобрења представљало значајно оптерећење за физичка и правна лица и у административном и у финансијском смислу. Такође овакво решење подразумева и додатне административне процедуре надлежних органа који проверавају испуњеност услова прописаних ових законом. Важно је напоменути да примена постојећег режима набављања муниције није имала негативне ефекте нити су забележене злоупотребе у погледу набављања муниције.<sup>21</sup>

У области онеспособљавања оружја законописац прави велики заокрет пошто се може онеспособити само ватрено оружје. Прецизније је уређено ко врши онеспособљавање, а ко издаје потврду да је ватрено оружје онеспособљено. Тако онеспособљавање ватреног оружја врше овлашћени сервисери и правна лица овлашћена за производњу оружја. Потврду о онеспособљавању издаје правно лице које обавља послове испитивања, жигосања и обележавања ватреног оружја, као поверене послове, након утврђивања испуњености услова који су предвиђени прописом којим се уређује онеспособљавање оружја. Законописац се одлучио да послове онеспособљавања оружја повери

---

<sup>21</sup> Из образложења Нацрта Закона о оружју и муницији вид. Нацрти закона, <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/dokumenti/Regulativa/Nacrti+zakona>, 10. новембар 2023.

приватним привредним субјектима где ће њихово пословање у овој области бити ближе уређено подзаконским прописом.

Законописац чл. 12. Нацрта закона уводи нову врсту оружја а то је оружје за узбуђивање и сигнализацију које, пре стављања у промет, подлеже испитивању техничких услова којим се утврђује да се такво оружје не може преправити у ватрено оружје. За те послове одређују се правна лица која обављају послове испитивања, жигосања и обележавања ватреног оружја, као поверене послове. О чињеници испуњености техничких карактеристика оружја издаје се потврда. Суштински ово представља само једну врсту појмовног усаглашавања са европским законодавством јер је ова врста оружја и до сада постојала под називом „гасно и стартно оружје“.

Нацрт закона у чл. 13. даје дужи рок у случају смрти власника оружја. Тако, лице у чијем се поседу затекне оружје дужно је да у року од 60 дана од смрти лица обавести најближу организациону јединицу МУП-а, ради преузимања оружја. Лице које по основу наслеђа стекне оружје из категорија Б и Ц, дужно је да, у року од годину дана од дана стицања, поднесе захтев ради издавања оружног листа или захтев за регистрацију оружја, односно пријаву држања оружја, или га онеспособи или отуђи. Ова одредба ступа на снагу осмог дана од објављивања у Службеном гласнику што значи да се грађанима не даје времена да се томе прилагоде јер за тим и нема потребе имајући у виду да је рок дужи а не краћи.

Држављани земаља чланице ЕУ моћи ће слободно преко границе Републике Србије да преносе оружје и муницију. Неопходна ће бити само важећу Европску дозволу за оружје, и важећи пасош за грађанина и не издаје им се одобрење за уношење оружја и муниције у Републику Србију као осталим странцима (чл. 15. Нацрта закона). Ова одредба према садашњем решењу ступа на снагу као и све остале одредбе Нацрта закона и не постоји ограничење да почиње да се примењује даном приступања Републике Србије Европској унији. Овима се грађанима држава чланица ЕУ чини уступак да у Србију могу да уносе и кроз њу транзитирају са документима ЕУ. Овакав режим не важи за грађане Србије када путују у државе чланице ЕУ, што се противи принципу реципроцитета који важи у међународним односима.

Код припадника страних служби безбедности чл. 16. Нацрта закона прави измену тако да за оне који су у транзиту дозвољава држање и ношење оружја и муниције по одобрењу и по претходној најави МУП-у.

Како овлашћени продаваоци постају трговци оружјем то се област набављања и продаје оружја и муниције прилагођава новим изразима.

Осим набављања и продаје оружја из категорије Б, Ц и Д трговцима оружјем омогућава се и набавка и продаја аутоматског ватреног и ваздушног оружја које је преправљено у полуаутоматско ватрено и ваздушно оружје, полуаутоматског ватреног оружја са централном ударном иглом као и акустичног оружја из категорије А (чл. 18. Нацрта закона). Иако је овакво решење усклађено са европским законодавством поставља се питање да ли је усклађено и са претходно поменутиим Закључцима Владе Републике Србије којима се налаже поштовање услова.

Делимично се мења и режим превоза оружја где за категорију Ц није потребно одобрење МУП-а. Скраћен је и рок у коме је пошилац је у обавези да обавести МУП о превозу оружја и муниције, а то је 24 сата пре започетог превоза. Појам мале количина оружја и муниције мења се и подразумева код оружја десет комада цеви, а код муниције до 5 кг барута (чл. 19. Нацрта закона).

Директива 555/21 прокламује успостављање ефикасног система за праћење сваког комада оружја кроз његово адекватно евидентирање. Законописац у Србији мења одредбе о евиденцијама али је пропустио да, као обавезан услов, пропише поседовање информатичко – комуникационе опреме, која је неопходна за успостављање ефикасног система праћења оружја. То, пре свега, морају бити персонални рачунари најновије генерације са оперативним системом који омогућава рад са програмским апликацијама за вођење евиденција, брзину интернета прилагођену тако да се подаци похрањују тачно и ажурно, видео надзор у свим привредним субјектима који се баве производњом, обуком у руковању ватреним оружјем, поправљањем и преправљањем оружја, продајом и прометом оружја и муниције и сл.

#### **4. ШТА ЈЕ НОВО У КАЗНЕНИМ ОДРЕДБАМА?**

Следствено измењеном режиму набављања и држања оружја и муниције мењају се и прекршаји за физичка лица и уводе нове инкриминације. Тако се инкриминише набављање, држање и ношење пригушивача пуцња, оквира који се може убацити у полуаутоматско ватрено оружје са централном ударном иглом, а који може да прими више од 20 метака или у случају дугог ватреног оружја, може да прими више од 10 метака, бојеве муниције<sup>22</sup> за акустично оружје и преношење оружја за сопствене потребе, без важеће исправе о оружју, ако није спаковано у одговарајућу амбалажу (кофер, кутија, футрола) која онемогућава његову тренутну употребу (чл. 23. Нацрта закона).

---

<sup>22</sup> Мора се нагласити да је држање бојеве муниције за нека друга оружја кривично дело.

Такође, инкриминише се прављење муниције супротно закону (без решења МУП-а, лице које није обучено или није члан ловачког или стрелачког удружења), држање ваздушног оружја и модерних копија старог оружја без исправе, односно потврде о пријави МУП-у, набављање опреме из категорије Ц без исправе МУП-а, набављање или држање муниције за онеспособљено или старо оружје.

Изрицање заштитне мере одузимања оружја, опреме и муниције било је факултативно док је сада обавезно уз изречену казну (новчану или казну затвора). Следствено изменама режима набављања, држања и ношења оружја и изменама казних одредаба за физичка лица, мењају се и одредбе за правна лица.

Законописац је предложио да се новчане казне изричу у превеликом распону (од 5.000 до 150.000 или 20.000 до 150.000 динара). Да би се премостио овакав "јаз" аутори сматрају да би потпуно оправдано било да за одређене (лакше) прекршаје пропише новчану казну у фиксном износу, па самим тим издавање прекршајног налога за те прекршаје. Институт прекршајног налога, као поједностављена форма поступања у прекршајним стварима, у наш прекршајноправни систем уведен је ЗП-ом из 2013. године, односно од марта 2014. године. Код прекршајног налога, учинилац прекршаја практично признаје извршење, прихвата прекршајну одговорност и плаћа половину новчане казне која прописана за тај прекршај док се ослобађа плаћања друге половине прописане казне.

Према позитивном прекршајноправном решењу даје се могућност да новчана казна пропише у фиксном износу за физичко лице и одговорно лице од 1.000 до 50.000 динара, за предузетника од 5.000 до 150.000 динара, а за правно лице од 10.000 до 300.000 динара (чл. 39. ст. 2. ЗП). За прекршаје за које прописана новчана казна у фиксном износу не подноси се захтев за покретање прекршајног поступка већ се издаје прекршајни налог, осим у случају да је извршилац прекршаја малолетно лице (чл. 168. ЗП). Основни предуслови за издавање прекршајног налога су да овлашћено лице открије прекршај на један од следећих начина: 1) непосредним опажањем полицијског службеника или овлашћеног службеног лица приликом контроле, надзора и прегледа, као и увидом у службену евиденцију надлежног органа; 2) увидом у податке који су добијени уз помоћ уређаја за надзор или мерење; 3) приликом инспекцијског или другог надзора прегледом документације, просторија и робе или на други законом прописан начин.



## 5. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Продужава се рок за промену старих исправа о оружју до 5. марта 2024. године.

Узимајући у обзир да се мења категоризација оружја законодаписац је дао могућност власницима оружја и опреме која је према новим одредбама ЗОМ-а разврстана у категорију А, аутоматско ватрено и ваздушно оружје које је преправљено у полуаутоматско ватрено и ваздушно оружје и полуаутоматско ватрено оружје са централном ударном иглом, да држе то оружје и опрему након почетка примене измена и допуна закона, ако су оружје и опрему набавили и пријавили надлежном органу до дана почетка примене измена и допуна закона.

Законописац предвиђа одложену примену закона који ће почети са применом тек за девет месеци од ступања на снагу осим три одредбе којима се мења документација за подношење захтева, рокови код смрти власника оружја и казнене одредбе о смрти власника о обавезама наследника. Одредбе чл. 20. важећег закона остају да се примењују све до уласка Републике Србије у ЕУ.

## 6. ЗАКЉУЧАК

Уређивање области оружја и муниције треба да помири две супротности, а то су слобода кретања и трговине и право на личну безбедност, са једне стране и одржавање јавне безбедности, реда и мира са друге стране. У том правцу иде и нова Директива Савета Европе 555/2021 коју прате и измене и допуне ЗОМ-а. Међутим, не у потпуности. Будући ЗОМ шире поставља дефиницију ватреног оружја што ће за последицу имати неуједначену праксу у Србији и државама чланицама ЕУ. Српски законодаписац користи израз „потисно средство“ док европски сужава на „запаљиво потисно средство“ које се користи за испаливање пројектила. Поред тога, ту је и право на приватност и неповредивост стана које се мора поштовати, а његово кршење могуће је само у законом прописаним случајевима.

Иако трговци оружјем имају обавезу да евидентирају сваки промет оружја, муниције и њихових делова, нацртом закона се не успоставља неопходни степен координације са трговцима. Трговци оружјем требали би имати обавезу обавештавања МУП-а о продаји оружја, муниције и њихових делова кроз слање обавештења електронском поштом, кроз апликацију или на неки сличан начин. То је опет условљено увођењем савремених информационо-телекомуникационих технологија у ову област. Продаја и куповина оружја на даљину (нпр. путем интернета) није уређена овим законом већ се упућује на опште законодавство о трговини.

Узимајући у обзир да је највећа промена у појмовима оружја и ватреног оружја у будућем раду агенција за спровођење закона, а нарочито полиције мора се водити рачуна баш о томе шта се подразумева под оружјем, а шта под ватреним оружјем. Пре него што се приступи истраживању неке појаве или догађаја као потенцијалног кривичног дела, најпре се мора методама логике доћи до одговора да ли има елемената прекршаја у радњама одређеног лица. Тек уколико одговор буде негативан, може се приступити утврђивања да ли постоје сумње да се ради о кривичном делу.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Батуран, Лука, Милошевић, Горан, Цвјетковић Иветић, Цвјетана., „Економска анализа фискалних и нефискалних трошкова регистрације оружја и проблем нерегистрованог оружја“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2018;
2. Котарлић, Драган, Јоксимовић, Слободан, „Усклађивање законске регулативе Републике Србије са Стратегијом ЕУ за борбу против недозвољеног сакупљања и промета лаког и стрељачког наоружања и муниције – степен усклађености и неопходне мере“, *Војно дело* 3/2015;
3. Лештанин, Бранко, „Закон о оружју и муницији Републике Србије – критички поглед“, *Безбедност* 2/2017;
4. Лештанин, Бранко, *Практикум за примену Закона о оружју и муницији*, Службени гласник, Београд 2017;
5. Марковић, Саша, „Кривично дело недозвољене производње, држања, ношења и промета оружја и експлозивних материја“, *Правни живот* 9/2016;
6. Милић, Иван, Батуран, Лука, „Кривичноправно (не)решавање проблема нелегалног оружја“. *Зборник радова Право у функцији развоја друштва* (ур. Д. Мировић), Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2/2019;
7. Симић, Бобан, Исаковић, Горан, „Појам и карактеристике кривичног дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја“, *Безбедност* 2/2010;
8. Leštanin, Branko, Nikač, Željko, „Unlawful Activities with Weapons and Ammunition: Some Criminological Aspects“, *International Scientific Conference Law between the Ideal and the Reality Thematic conference proceedings*, (eds. D. Čelić, S. Miljković), Faculty of Law and Institute of Comparative Law, Kosovska Mitrovica, 2023.

#### Правни и интернет извори

1. Директива 555/2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021L0555>, 10. новембар 2023;
2. Е-консултације, <https://ekonsultacije.gov.rs/>, 10. новембар 2023;
3. Закључак Владе Републике Србије о предузимању мера поводом трагичног догађаја у Основној школи "Владислав Рибникар" у Београду, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 36/2023;
4. Закључак Владе Републике Србије о предузимању мера поводом трагичне погибије и рањавања грађана на територији градске општине Младеновац и града Смедерева, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 37/2023;
5. Закон о оружју и муницији – ЗОМ, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 20/2015, 10/2019 и 20/2020;
6. Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – УС и 62/2021;
7. Кривични законик – КЗ, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005 – исправка, 107/2005 – исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019;
8. Нацрти закона, <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/dokumenti/-Regulativa/Nacrti+zakona>, 10. новембар 2023;
9. Управа Криминалистичке полиције: До истека рока предато 108.883 комада оружја и минско-експлозивних средстава, <https://www.tanjug.rs/srbija/drustvo/38893/uprava-kriminalisticke-policije-do-isteka-roka-predato-108883-komada-oruzja-i-minsko-eksplozivnih-sredstava/vest>, 10. новембар 2023;
10. Устав Републике Србије – Устав РС, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/2006 и 115/2021.

*Branko Leštanin, LL.M.*

Ministry of Interior of Republic of Serbia

*Full Professor Željko Nikač, LL.D.*

University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade

## **A BRIEF REVIEW OF THE DRAFT LAW'S NOVELTY IN THE FIELD OF WEAPONS AND AMMUNITION IN SERBIA**

### *Summary*

As a candidate for accession to the European Union, Serbia follows the policy of European integration in the field of weapons and ammunition. Thus, after the adoption of Council of Europe Directive 555/2021, Serbia decided to amend the Weapons and Ammunition Law. The subject of this paper is the analysis of the text of the Draft Law on Amendments to the Weapons and Ammunition Law published on the website of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia. This paper aims to elucidate the changes occurring in the field of weapons and ammunition, the factors that influenced the legislator's decisions, and the implications of these changes and amendments. The basic hypothesis posits that the draft's text aligns with Directive 555/2021, serves as the primary catalyst for the amendments, and will significantly impact future criminal and misdemeanor proceedings. After the introductory remarks, there is a section on the novelty in the introductory provisions of the law, then the amendments in the area of acquisition of possession and carrying of weapons, penal provisions, and transitional and final provisions.

**Key words:** *Weapons; Ammunition; Law; Directive; Serbia; EU.*

*Prof. Dr. Stela Botnaru*

Doctor în drept, conferențiar universitar,  
Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

*Veronica Pozneacova*

Consultant principal, Direcție combaterea discriminării,  
Consiliul pentru egalitate, Moldova

## **CORUPȚIE CA FACTOR DETERMINAT AL ÎNCĂLCĂRILOR DREPTURILOR OMULUI**

*Corupție reprezintă un fenomen negativ prezent în mai multe sfere ale vieții sociale a Republicii Moldova. În conformitate cu datele statistice prezentate de către CNA, prin cele mai afectate domenii se numără în special activitatea organelor de drept, ale organelor publice centrale și locale, cât și sfera educației și sănătății publice. Prezența sistematică a actelor de corupție afectează direct respectarea drepturilor fundamentale ale omului, precum accesul liber la justiție, dreptul la sănătate și dreptul la educație. În cadrul studiului dat ne propunem să analizăm statutul subiecților, care comit acte de corupție, instituției, în care este prezent acest fenomen, percepția cetățenilor asupra impactului actelor de corupție asupra respectării drepturilor omului. Scopul cercetării se rezumă la stabilirea impactului actului de corupție asupra gradului de respectare a drepturilor omului în Republica Moldova, prin analiza datelor statistice prezentate de către CNA, Oficiul Avocatului Poporului și ONG.*

**Cuvintele-cheie:** Corupție; Drepturile omului; Infracțiune; Subiect; Autoritate publică; Educație.

## 1. INTRODUCERE

Corupție reprezintă un fenomen complex, legat nemijlocit de putere și de guvernare, fiind considerată de cercetători precum Bouhris R.V., Leyens J. tot atât de veche ca și organizările politice.<sup>1</sup> În gândirea politologică ea a primit un tratament controversat,<sup>2</sup> variind de la o etapă la alta, în funcție, mai ales, de scopul urmărit și de efectele pe care le-a produs comunitatea respectivă. În literatura politologică modernă, fenomenul este privit aproape în unanimitate cu îngrijorare, fiind considerat un factor destabilizator pentru structurile de putere și chiar pentru întreaga societate.<sup>3</sup>

Doctrinarul Solomon C., pornind de la aria largă de răspândire și de manifestare a acestui fenomen, a evidențiat trei tipuri de corupție: centrată pe funcționarul public, centrată pe piață și centrată pe interesul general. Tipul de corupție centrată pe funcționarul public constă într-un comportament al acestuia care se îndepărtează vizibil de obligațiile formale inerente funcției publice, în scopul obținerii de avantaje personale sub formă bănească, obiecte, contraservicii etc., sau care încalcă regulile ce interzic exercitarea anumitor genuri de influență cu caracter privat. Este vorba, în acest caz, de funcționarii publici din structurile administrative, adică de personalul ce execută și pune în aplicare legile și deciziile politice.<sup>4</sup> Specificul acestui tip de corupție de rezumă prin abuz de drept al funcționarului public din interes financiar, social sau de altă natură. Ca urmare a obținerii beneficiului financiar funcționarul poate să emită actul administrativ individual cu respectarea procedurii, să emită o decizie ilegală, să depășească atribuțiile de serviciu, etc. Prin aceste acte, în dependența de domeniul de activitate a funcționarului public poate fi periclitată activitatea persoanei juridice de drept privat, poate în încălcat dreptul persoanei la petiționare și examinare imparțială a plângerii sau poate fi încălcată legislație în vigoare în domeniul de activitate a instituției publice.

Corupția centrată pe piață, la rândul ei, este caracteristică acelor tipuri de funcționari publici, care au o legătură directă cu mecanismul producției și distribuției bunurilor și serviciilor în societate. În asemenea situații, funcționarul public ajunge să considere postul și atribuțiile încredințate ca pe un act de comerț, din care încearcă să obțină maximum de profit. Funcția publică constituie, pentru el, o circumstanță economică de mărire a venitului personal, iar valoarea acestor venituri depinde și de conjunctura pieței și de priceperea acestuia de a exploata cât mai bine solicitările pub-

---

<sup>1</sup> R.V. Bouhris J., Leyens *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*. Iași 1997, 57.

<sup>2</sup> R. Negrea, *Banii și puterea*. București 1990, 112.

<sup>3</sup> C. Solomon, "Aspecte ale fenomenului corupție în Republica Moldova", *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)* 6/2007, 264–270.

<sup>4</sup> *Ibid.*

lice. În anumite cazuri, funcționarii pot crea, cu premeditate, un monopol al ofertei de favoruri, prin provocarea intenționată a unor întârzieri și false situații de criză pentru anumite categorii de bunuri, licențe, servicii etc., cu scopul de a forța o creștere a prețului puterii lor.<sup>5</sup> În acest caz, este evidentă exercitarea atribuțiilor funcționale cu rea-credință, care sunt percepute ca un mijloc de obținere a influenței și venitului suplimentar. În aceste cazuri, funcționarul public urmărește să lărgască numărul de persoane fizice și juridice, care potențial pot fi interesate de serviciile lui, activitatea fiind exercitată în detrimentul funcției publice deținute.

Cea de a treia accepțiune a corupției, care se concentrează pe noțiunea de interes general, privește atât natura fenomenului, cât și consecințele sale sociale, politice, juridice, morale etc. Din acest punct de vedere, se poate vorbi de corupție atunci când titularul unei demnități publice, însărcinat cu reglementarea anumitor lucruri și cu responsabilități de interes general, este incitat prin gratificații bănești sau de altă natură, neprevăzute de lege, să ia unele măsuri în avantajul celui care îi furnizează acele gratificații, dar în dauna și prejudiciul comunității. Aceste acte de corupție afectează zonele de mare responsabilitate publică și chiar pot bloca activitatea unor instituții.<sup>6</sup> Ca un exemplu de aceste acte de corupție poate fi invocată privatizarea instituțiilor de utilitate publică precum grădinițe sau acordarea terenurilor destinate pentru construcția instituțiilor sociale persoanelor juridice pentru construcția centrelor comerciale. În acest caz, decizie determinată de influența factorului de corupție afectează întreaga comunitate, fiind luată în detrimentul acestora.

## 2. STATISTICILE ÎN DOMENIUL INFRAȚIUNILOR DE CORUPȚIE

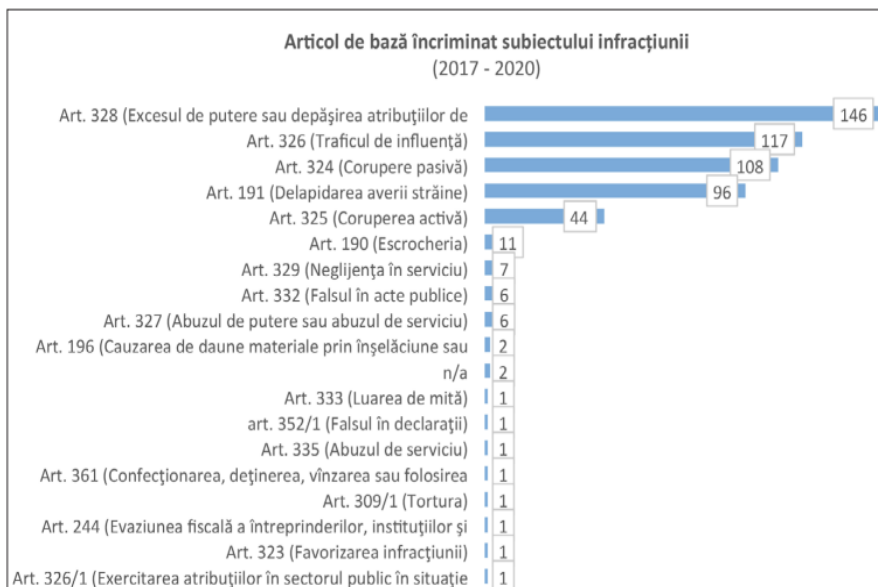
Centrul de Resurse Juridice din Moldova a publicat documentul analitic "Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești", în care au fost analizate peste 400 de hotărâri judecătorești în cauzele de corupție emise în perioada ianuarie 2017 – decembrie 2020 de către Curtea Supremă de Justiție. Marea majoritate a cauzelor de corupție analizate în perioada de referință (84%) se referă la patru componente de infracțiune: art. 328 (Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu – 146 persoane sau 26%; art. 326 (Traficul de influență) – 117 persoane sau 21%;

---

<sup>5</sup> *Ibid.*

<sup>6</sup> *Ibid.*

art. 324 (Corupere pasivă) – 108 persoane sau 20% și art. 191 (Delapidarea averii străine) – 96 persoane sau 17%.<sup>7</sup>



*Sursa Document analitic “Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești” p. 20*

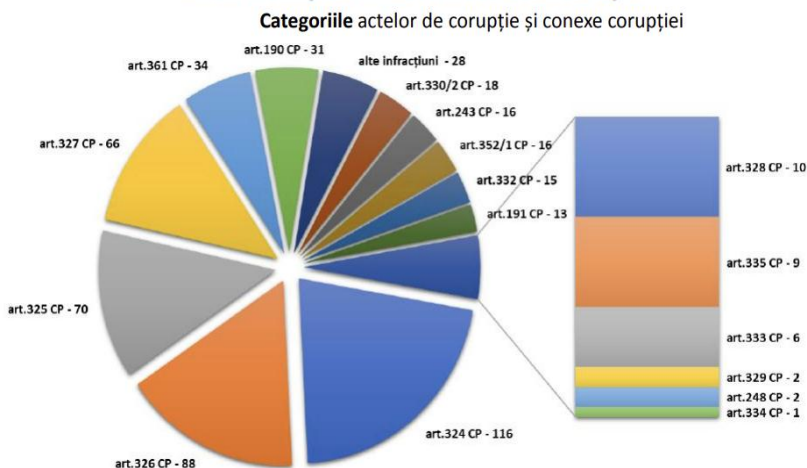
Aceste date trebuie să fie coroborate cu datele statistice prezentate de către Centrului Național Anticorupție (în continuare, CNA). În anul 2022, ofițerii de investigații ai CNA au depistat 539 de infracțiuni, din acestea – 401 fiind infracțiuni de corupție și conexe corupției, iar – 140 de alte categorii, fiind descoperite 269 de infracțiuni ca urmare a prelucrării informațiilor operative, recepționate de ofițerii de investigații. De asemenea, în perioada de raport, urmare a măsurilor speciale de investigații și de urmărire penală au fost realizate 54 de rețineri în flagrant delict a făptuitorului.<sup>8</sup>

<sup>7</sup> I. Chirtoacă, V. Gribincea, O. Brighidin, D. Goinic, *Document analitic “Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești”*, 20. *Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești* (crjm.org).

<sup>8</sup> CNA Raport de activitate anul 2022, 28 februarie 2023 Chișinău, 25. Online: [RAPORT\\_CNA\\_2022.pdf](#).



## ACTIVITATEA DE COMBATERE A CORUPȚIEI LINIA NAȚIONALĂ ANTICORUPȚIE



Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

Prin urmare, cele mai des comise infracțiuni sunt corupere pasivă (116), traficul de influență (88), corupere activă, abuzul de putere sau abuzul de serviciu (66), confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false (34), excocherie (31). Mai mult ca atât, infracțiunile precum excesul de putere, traficul de influență, coruperea pasivă, delapidarea averii străine, coruperea activă sunt cel mai des înscrise subiectului infracțiunii de către CSJ în perioada 2017-2020. În ultima perioada observăm creșterea numărului cazurilor de corupție pasivă și traficul de influență, care sunt cel mai des depistate de CNA în anul 2022. Cu toate acestea, numărul cazurilor de exces de putere s-a diminuat în anul 2022. Aceste infracțiuni se manifestă atât prin propunerea și dare de mită, cât și prin traficul de influență, care se rezumă la exercitarea atribuțiilor funcției cu rea-credință, prejudicierea imaginii și reputației instituției și încălcarea standardelor eticii profesionale.

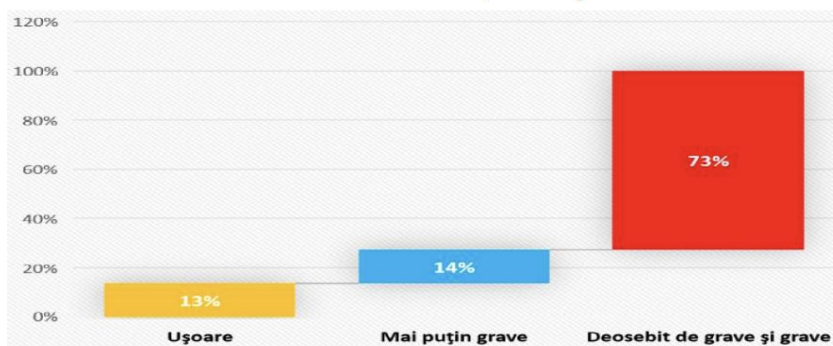
Mai mult ca atât, majoritatea infracțiunilor sunt deosebit de grave, ceea ce atestă pericol social sporit a acestora. În funcție de caracterul și gradul prejudiciabil, infracțiunile depistate sunt: 21 – deosebit de grave, 372 – grave, 75 – mai puțin grave și 73 – ușoare.<sup>9</sup> Gravitatea infracțiunilor depistate arată, pe de o parte, pericolul social al faptelor de corupție, iar, pe de altă parte, subliniază fenomenul infracționalității latente, care se manifestă prin raportarea de către cetățeni doar a cazurilor de corupție grave și toleran-

<sup>9</sup> Ibid.

area celor neînsemnate. Numărul total al infracțiunilor incriminate nu trebuie să fie egalat cu numărul infracțiunilor comise, fiindcă nu toate cazurile de corupție pasivă și abuz de serviciu sunt raportate și formează o criminalitate latentă.

### ACTIVITATEA DE COMBATERE A CORUPȚIEI LINIA NAȚIONALĂ ANTICORUPȚIE

Gravitatea infracțiunilor depistate



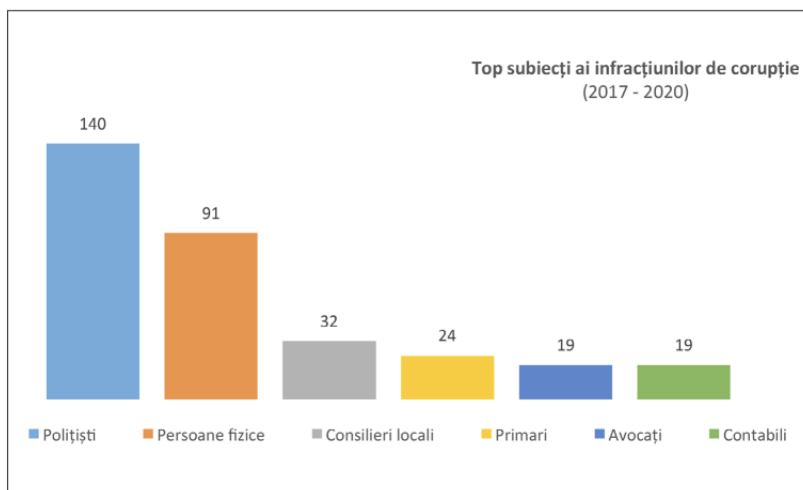
Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

Fenomenul corupției este unul complex și afectează majoritatea instituțiilor publice-cheie, care sunt deosebit de importante pentru funcționarea statului de drept. Conform infracțiunilor depistate, entitățile afectate de corupție sunt: autorități publice locale, primării, întreprinderi comerciale, organele Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Întreprinderi de Stat, Agenția Servicii Publice, Serviciul Vamal, Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, Ministerul Educației și Cercetării etc.<sup>10</sup> Pornind de la cele expuse mai sus constatăm că cele mai afectate domenii sunt în special sistemul de justiție, domeniul sănătății, educației, administrației publice locale.

Mai mult ca atât, cele mai multe acte de corupție a avut loc în sistemul administrației publice centrale, și anume în Primării, care sunt responsabile de domenii vitale, care afectează viața întregii societăți, precum elaborarea strategiilor de urbanizare, emiterea autorizațiilor de construcții, gestionarea serviciilor de transport public, a achizițiilor publice, emiterea autorizațiilor de comerț și aprobarea locurilor de desfășurare a acestuia. Activitatea unei primării afectează direct nivelul de trai ai locuitorilor unității administrative respective, iar prezența actelor de corupție la acest nivel afectează toate categoriile sociale, începând de la copii și finalizând cu persoanele în etate.

<sup>10</sup> *Ibid.*

În document analitic “Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești” s-a constatat faptul că un sfert (25%) din hotărârile CSJ pronunțate în perioada 2017-2020 se referă la sancționarea (după caz achitarea) polițiștilor. Infracțiunile pentru care sunt sancționați sunt diverse, și se referă în particular la aspecte legate de activitatea profesională pe care o desfășoară aceștia (determinarea de a deschide sau clasa dosare contravenționale, promisiunea de a nu sancționa persoana sau de a-i aplica o sancțiune mai blândă, etc.). Numărul relativ „mare” de reprezentanți ai poliției se explică și prin faptul, că de regulă, aceștia acționează în comun (echipă de patrulare, grup de investigații), dar și de numărul mare al polițiștilor care interacționează cu populația aflată în situații delicate. Această categorie este urmată de către persoane fizice (16%), care exercită de cele mai multe ori infracțiuni de trafic de influență (pretind sau declară că au influență asupra unor funcționari publici, acordă „favoruri” sau promisiuni de realizarea a unor servicii publice sau eliberarea diverselor documente permissive (autorizații, permise de conducere, etc.). Circa 6% din numărul persoanelor investigate pentru fapte de corupție în perioada de referință sunt consilierii locali. La fel ca și primarii (următorii în clasament, aproximativ 4%), aceștia sunt cel mai des acuzați de depășirea atribuțiilor de serviciu (alocarea terenurilor sau vânzarea bunurilor ce aparțin autorității publice locale cu încălcarea legii). Clasamentul celor mai „frecvente” profesii este închis la egalitate de către avocați și contabili (câte 3%), urmați de către inspectorii vamali (2% din cauzele examinate).<sup>11</sup>



Sursa Document analitic “Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești” p. 20

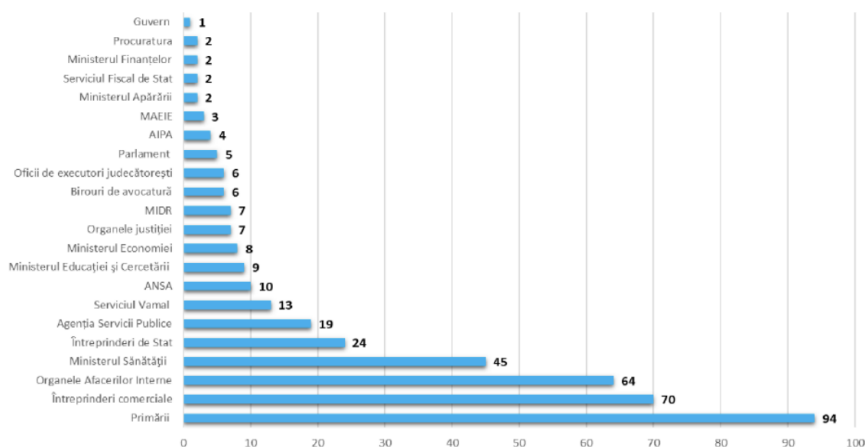
<sup>11</sup> I. Chirtoacă, V. Gribincea, O. Brighidin, D. Goinic, *Document analitic “Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești”*, 20.

Remarcăm că cel mai des cetățenii se confruntă cu necesitatea acută de acordare a serviciilor calitative anume în domeniile cele mai afectate de corupție, fiind încălcate drepturile precum accesul la justiție și remediul efectiv, dreptul la protecția sănătății, dreptul la educație, dreptul la petiționare și dreptul de examinare a plângerii de către autoritate publică în termen rezonabil. Mai mult ca atât, în perioada 2017–2020, cel mai des a fost constatată comiterea infracțiunilor de corupție de către polițiști la constatarea cauzelor contravenționale, ceea ce reprezintă o încălcarea principiului egalității, legalității, drepturilor contravenientului și a victimei, cât și reglementărilor legislației în vigoare.

Necesitatea serviciilor publice și importanța activității colaboratorilor organelor de drept determină creșterea riscului abuzului funcționarilor publici, care sunt conștienți de necesitățile sociale ale cetățenilor și importanța actelor individuale emise, impactul atribuțiilor lor în cadrul procesului contravențional, ceea ce face posibilă dezvoltarea fenomenului corupției, crearea percepției eronate a populației, referitor la necesitatea acordării funcționarului a unor stimulente pentru a determina emiterea actului individual favorabil în termen rezonabil și fără respectarea tuturor cerințelor biurocratice. În acest caz, cetățeni recurg actele de corupție, pe de o parte, fiind determinați de funcționari, iar, pe de altă parte, cunoscând “practici uzuale” aplicate într-un domeniu de către o instituție, la care acestea se adresează. Această stare de fapt determină neraportarea infracțiunilor de corupție și tolerarea acestora de către cercurile largi ale populației.

### ACTIVITATEA DE COMBATERE A CORUPȚIEI LINIA NAȚIONALĂ ANTICORUPȚIE

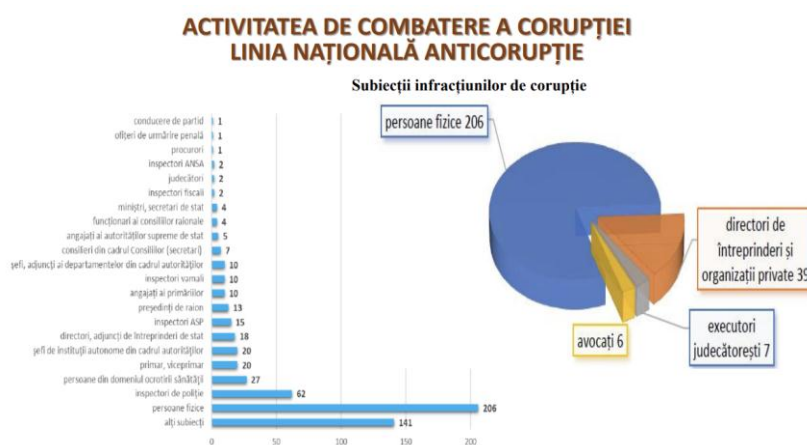
Entități afectate de corupție



Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

În plus, evidențierea domeniilor precum cel al justiției în sens larg, sănătății și educației ca cele mai afectate de corupție subliniază și profilul celor, care comit aceste infracțiuni. Centrul Național Anticorupție a identificat și cercetat penal subiecți, precum: inspectori de poliție, funcționari din domeniul sănătății, șefi de instituții autonome din cadrul autorităților, primari și vice-primari, directori / adjuncți de întreprinderi de stat, inspectori ai Agenției Servicii Publice, președinți de raion, angajați ai primăriilor, inspectori vamali, șefi / adjuncți ai departamentelor din cadrul autorităților, consilieri din cadrul Consiliilor, angajați ai autorităților supreme de stat, funcționari ai Consiliilor raionale, miniștri, secretari de stat, inspectori fiscali, judecători, inspectori ANSA, procuror, ofițer de urmărire penală, conducător de partid etc. În sectorul privat și liber profesionist au fost vizate 258 de persoane, inclusiv: 80 % persoane fizice, 15 % directori de întreprinderi și organizații private, 3 % executori judecătorești, 2 % avocați.<sup>12</sup>

Observăm că fenomenul corupției este foarte răspândit fără careva distincții bazate statut, funcție deținută sau salariu funcționarului public. Corupție este prezentă la toate nivelele ierarhiei începând de la primar și vice-primar și terminând cu angajații de rând. Mai mult ca atât, actele de corupție pot fi comise de șefi, care dau ordinele ilegale, pe care trebuie să le execute angajații din cauza raporturilor de serviciu. Această tendință arată tendința cetățenilor de a se adresa la funcționari cu cea mai înaltă putere decizională, care au o influență mai mare necesară pentru îndeplinirea solicitării subiectului corupției active. De aici reiese că cu creșterea puterii decizionale, crește și riscul coruperii funcționarului sau demnitarului public, crescând și riscul comiterii abuzului de serviciu.



Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

<sup>12</sup> CNA Raport de activitate anul 2022, 28 februarie 2023 Chișinău, 25.

### 3. INDICELE ÎNCĂLCĂRII DREPTURILOR OMULUI

În anul 2021, Oficiul Avocatului Poporului a desfășurat studiu asupra percepției drepturilor omului în Republica Moldova, care și-a pus drept scop determinarea celor mai respectate și încălcate drepturilor în viziunea populației, inclusiv prin determinarea domeniilor-cheie, care necesită intervenția autorităților. În studiile realizate (anii 2020, 2018, 2016) *Dreptul la sănătate, la educație și la protecție socială* sunt considerate ca fiind printre principalele trei cele mai actuale și importante drepturi, care necesită o atenție sporită din partea societății în Republica Moldova. În studiul curent această opinie este împărtășită de circa 71,6% respondenți, care au menționat dreptul la sănătate ca fiind cel mai important, urmat de dreptul la educație – 33,2%, și dreptul la protecție socială, cu 33,1% răspunsuri afirmative. Acestea sunt urmate, după ponderea răspunsurilor acumulate, de dreptul la muncă și protecția muncii – 30,1%, dreptul la un proces echitabil – 24,8%, dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării – 10,3%. Alte drepturi și libertăți menționate în studiu au acumulat mai puțin de 10% răspunsuri afirmative. Aceste tendințe sunt înregistrate în toate cele trei studii realizate.<sup>13</sup>

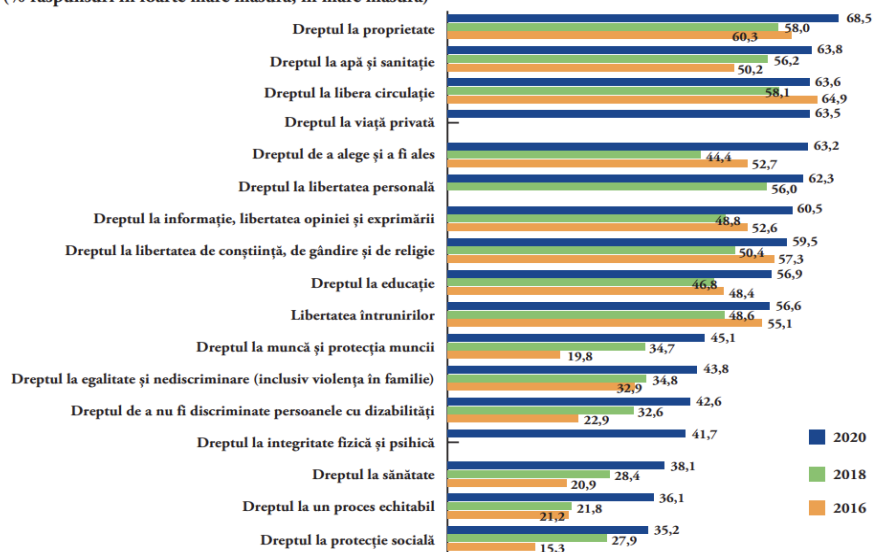
Cu toate acestea, fiind rugați să determine cele mai nerespectate drepturi, cetățenii au indicat dreptul la protecție socială, dreptul la sănătate, dreptul la educație, dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la nediscriminare a persoanelor cu dizabilități și a altor categorii de populație și dreptul la protecția muncii.<sup>14</sup> Observăm două legități: 1. Cele mai importante drepturi sunt și cele mai des încălcate; 2. Cele mai des încălcate drepturi corespund cu domeniile cele mai profund afectate de corupție. În special, drepturi la sănătate, educație și justiție echitabilă au fost apreciate de către cetățeni ca cele mai importante în raport cu alte drepturi economice, politice, sociale și culturale. Cu toate acestea, cetățenii au remarcat prezența celor mai multe încălcări a acestor drepturi fundamentale, ceea ce subliniază percepția cercurilor largi ai populației că cele mai importante drepturi nu sunt respectate.

---

<sup>13</sup> Oficiul Avocatului Poporului *Studiu percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova*, Chișinău, 2021, 21–23, Online: *Studiu-PERCEPTII-DO-2021.pdf* ([ombudsman.md](http://ombudsman.md))

<sup>14</sup> *Ibid.*

**Figura 12.** În general în Republica Moldova, în ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți?  
(% răspunsuri în foarte mare măsură, în mare măsură)



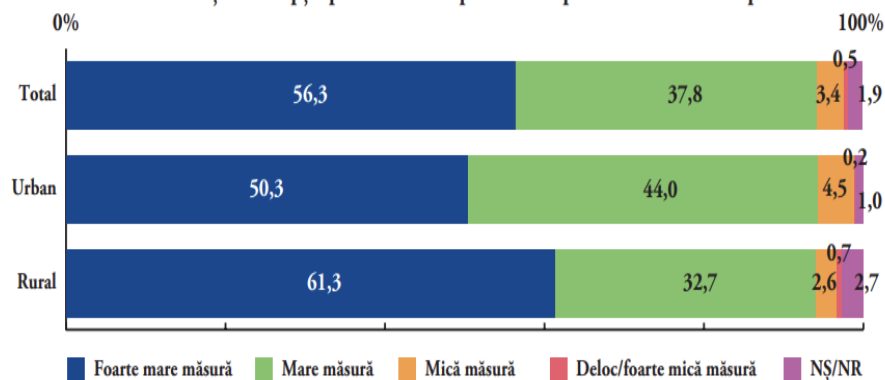
Sursa: *Studiu percepției asupra drepturilor omului în Republica Moldova Chișinău*,  
2021, p. 21

În plus, cetățenii au fost rugați să aprecieze impactul corupției asupra gradului de respectare a drepturilor lor. În opinia respondenților, respectarea drepturilor omului în Republica Moldova este substanțial afectată de corupție. Circa 94% respondenți au susținut această afirmație, dintre care 56,3% au oferit răspunsul în foarte mare măsură. În special, printre respondenții din mediul rural este perceput acest lucru mai acut, cu circa 61,3% răspunsuri în foarte mare măsură în raport cu 50,3%, înregistrate printre respondenții din orașe. Nu se observă discrepante majore în aprecierea nivelului de respectare a drepturilor omului în țară, în funcție de grupuri socio-demografice ale populației, în toate grupurile peste 90% au cumulat răspunsurile în foarte mare măsură/ mare măsură. Totuși opinii mai pronunțate în acest aspect sunt observate printre respondenții cu nivel de studii și de bunăstare mai înalt, cu ponderi de peste 60% afirmații, precum că corupția poate afecta în foarte mare măsură drepturile omului în Republica Moldova. Studiul calitativ a confirmat această tendință privind percepțiile cetățenilor că corupția afectează semnificativ respectarea drepturilor omului. Cel mai frecvent s-a făcut referință la încălcarea dreptului la un proces echitabil – „*chiar dacă legea nu e de partea lor, dacă au portmoneul plin, li se face dreptate*”; „*la noi cine are bani, are și dreptate*”.<sup>15</sup>

<sup>15</sup> *Ibid.*

Prin urmare, majoritatea cetățenilor poziționează corupția ca factorul principal, care determină încălcarea drepturilor lor de către autorități, funcționari publici și bugetari. În special, s-a remarcat prezența unui grad ridicat de corupție în sistemul de justiție, ceea ce corespunde cu datele CNA privind entitățile afectate de corupție și subiecți, care comit acte de corupție. Mai mult ca atât, doar 3,4% de populație consideră că corupția afectează drepturile omului într-o măsură mică, majoritatea susținând că impactul acestora este unul foarte mare și mare. Cetățenii percep fenomenul corupției în strânsă legătură cu încălcările drepturilor omului, în acest caz corupția fiind poziționată ca cauza încălcării drepturilor fundamentale.

10. În ce măsură credeți că corupția poate afecta respectarea drepturilor omului în Republica Moldova?



Sursa: Studiu percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova Chișinău, 2021, p. 21

La rezultatele apropiate ajungem analizând constatările Curții Europene a Drepturilor Omului și numărul condamnărilor Republicii Moldova pentru încălcarea drepturilor omului reglementate de CEDO. Cele mai des încălcate drepturi în Republica Moldova sunt: 1. dreptul la un proces echitabil (Art.6 CEDO) - 239 de violări (31,3%); 2. interzicerea torturii (Art.3 CEDO) – 180 de violări (23,6%); 3. dreptul la libertate și siguranță (Art. 5 CEDO) - 113 de violări (14,8%); 4. dreptul la un recurs efectiv (Art. 13 CEDO) - 65 de violări (8,5%); 5. dreptul la respectarea vieții private și de familie (Art. 8 CEDO) - 47 de violări (6,2%); 6. dreptul la viață (Art. 2 CEDO) - 22 violări (2,9%)<sup>16</sup>. Subliniem faptul că exercitarea majorității drepturilor menționate supra depinde în mare parte de activitatea organelor de drept, în cadrul cărora este prezent fenomenul corupției.

<sup>16</sup> D. Goinic, V. Gribincea, *Violările admise de Republica Moldova și constatate de Curtea Europeană A Drepturilor Omului timp de 26 de ani 12 septembrie 1997 – 11 septembrie 2023*, Online: *Violările drepturilor omului admise de Moldova în ultimii 26 de ani (crjm.org)*



#### 4. CONCLUZII

Analizând surse diverse precum rapoartele CNA, indexul privind percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova, jurisprudența CtEDO putem să concluzionăm că în domeniile cele mai afectate de fenomenul corupției sunt prezente cele mai multe încălcări ale drepturilor omului, printre care dreptul la educație, sănătate, accesul liber la justiție, dreptul la un remediu efectiv și dreptul la libertate și siguranță. Din păcate, cele mai încălcate drepturi au o conotație socială deosebită pentru toți cetățenii statului, care sunt nevoiți să recurgă la "practici acceptate" pentru primirea actului administrativ individual favorabil, rezolvarea problemelor zilnice sau primirea serviciilor calificate. În același timp, cetățenii, care nu comit acte de corupție rămân defavorizați de către autorități și drepturile acestora sunt încălcate.

Prin urmare, concluzionăm că fenomenul corupției reprezintă un factor, care determină încălcarea majoră a drepturilor omului în domenii precum cel al sănătății, educației sau justiției, determinat de către abuzul funcționarilor, colaboratorilor, bugetarilor, cât și persoanelor cu funcții de răspundere. Îmbunătățirea gradului de respectare a drepturilor omului determină necesitatea eradicării complete a fenomenului torturii din domeniile-cheie a serviciilor publice, ceea ce va avea un impact pozitiv asupra percepției gradului de respectare a drepturilor omului de către cetățeni, eficienței instituțiilor publice și realizarea practică a principiilor "statului de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate".<sup>17</sup>

#### LISTA DE REFERINȚE

1. Bouhris, Y, Richard, Leyens, Jacques-Philippe *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*, Iași, 1997;
2. Chirtoacă, Ilie, Gribincea, Vladislav, Brighidin, O. Goinic, Daniel, *Document analitic "Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești"*, Online: *Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești (crjm.org)*;
3. CNA *Raport de activitate anul 2022*, 28 februarie 2023 Chișinău, Online: *RAPORT\_CNA\_2022.pdf*;
4. CNA *Raport de activitate anul 2022*, Online: *Raport\_CNA\_2022\_in\_-diagrame.pdf*;

---

<sup>17</sup> Constituția Nr. 1 din 29-07-1994 Constituția Republicii Moldova\* Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 MODIFICAT LP52 din 16.03.23, MO97-99/24.03.23 art.150; în vigoare 24.03.23, Online: CRM1/1994 (legis.md)

5. Constituția Nr. 1 din 29-07-1994 Constituția Republicii Moldova\* Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 MODIFICAT LP52 din 16.03.23, MO97-99/24.03.23 art.150; în vigoare 24.03.23, Online: CRM1/1994 (legis.md);
6. Goinic, Daniel, Gribincea, Vladislav, *Violările admise de Republica Moldova și constatate de Curtea Europeană A Drepturilor Omului timp de 26 de ani 12 septembrie 1997 – 11 septembrie 2023*, Online: *Violările drepturilor omului admise de Moldova în ultimii 26 de ani* (crjm.org);
7. Negrea, Radu, *Banii și puterea*. București, 1990;
8. Oficiul Avocatului Poporului *Studiu percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova*, Chișinău, 2021, Online: *Studiu-PERCEPTII-DO-2021.pdf* (ombudsman.md);
9. Solomon, C. “Aspecte ale fenomenului corupție în Republica Moldova”, *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)* 6/2007.

*Prof. Dr. Stella Botnar, LL.D.*

Faculty of Law of the State University of Moldova

*Veronika Pozneakova, LL.B.*

Directorate for Combating Discrimination,  
Council for Equality, Moldova

## **CORRUPTION AS A CRUCIAL FACTOR OF HUMAN RIGHTS' VIOLATIONS**

### *Summary*

Corruption is a negative phenomenon present in several spheres of social life in the Republic of Moldova. According to the statistical data presented by the National Anticorruption Center, the most affected areas include the activity of law enforcement bodies, central and local public bodies, as well as the spheres of education and public health. The systematic presence of acts of corruption directly affects respect for fundamental human rights, such as free access to justice, the right to health protection, and the right to education. In this study, we analyze the status of the subjects who commit acts of corruption, the institution in which this phenomenon is present, and the citizens' perception of the impact of acts of corruption on respect for human rights. The purpose of the research is to determine the impact of corruption on respect for human rights in the Republic of Moldova by analyzing the statistical data presented by the National Anticorruption Center, the Ombudsman Office, and the NGO.

**Keywords:** *Corruption; Human rights; Crime; Subject; Public authority; Education.*

*Проф. др Стела Ботнар*

Правни факултет Државног универзитета Молдавије

*Вероника Познеакова*

Управа за борбу против дискриминације,  
Савјет за равноправност, Молдавија

## **КОРУПЦИЈА КАО КЉУЧАН ФАКТОР КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА**

### *Сажетак*

Корупција је негативна појава присутна у неколико сфера друштвеног живота Републике Молдавије. Према статистичким подацима Националног центра за борбу против корупције, најугроженије области су делатност органа за спровођење закона, централних и локалних јавних органа, као и сфера образовања и јавног здравља. Систематско присуство дела корупције директно утиче на поштовање основних људских права, као што су слободан приступ правди, право на здравствену заштиту и право на образовање. У овој студији анализирамо статус субјеката који врше коруптивна дела, институције у којима је ова појава присутна, перцепцију грађана о утицају дела корупције на поштовање људских права. Сврха истраживања је да се утврди утицај корупције на поштовање људских права у Републици Молдавији, анализом статистичких података Националног центра за борбу против корупције, Канцеларије омбудсмана и НВО.

**Кључне ријечи:** *Корупција; Људска права; Злочин; Субјект; Јавна власт; Образовање.*

UDC/УДК 343.982:342.72/.73(497.11:4-672ЕУ)  
REVIEW ARTICLE / ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

*Associate professor Dragana Čvorović, LL.D.*

University of Criminal Investigations and Police Studies, Belgrade, Serbia

*Associate professor Vince Vari, LL.D.*

University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department  
of Criminal Procedure, Hungary

## **THE RIGHT TO RESPECT FOR PRIVATE AND FAMILY LIFE AND SEARCH AS AN EVIDENTIARY ACTION IN CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION OF SERBIA— COMPLIANCE WITH THE EUROPEAN STANDARDS**

*Contemporary democratic states strive to achieve the principles of the rule of law and respect for international legal standards, but they also aim to reform the normative framework to increase the degree to which legal solutions comply with the tendencies that are present in contemporary criminal procedural legislation and generally accepted standards in the field of human rights. On the way to improving human rights, Serbia has taken significant steps forward by reforming legal texts, adopting strategic documents, and increasing the degree of conformity of the normative framework with the legal acquis of the European Union and with the jurisprudence of the European Court, which from decision to decision expands the subject of the protection of certain rights, especially the right to protection of one's private and family life. Accordingly, it is necessary, through expert and critical analysis and versatility of consideration, to look at the adequacy of the normative development of international standard limitations through the evidentiary act of search in the criminal procedural legislation of Serbia. It is also necessary to examine the degree of conformity of normative solutions with European standards and make proposals with the aim of eliminating the perceived*

---

Dragana Čvorović, [dragana.cvorovic@kpu.edu.rs](mailto:dragana.cvorovic@kpu.edu.rs).  
Vince Vari, [Vince.Vari@uni-nke.hu](mailto:Vince.Vari@uni-nke.hu).

*shortcomings. The authors will look at the international legal standard in question from four different angles, based on the importance and scope of the issue at hand: first, some general thoughts; second, the European Court and the right to respect for private and family life; third, how the international legal standard is limited in Serbian criminal law when it comes to searches of people and their apartments; and finally, some final thoughts.*

**Key words:** Right to respect for private and family life; Search of the apartment and persons; Court, European standards.

## 1. INTRODUCTORY CONSIDERATIONS

Freedom understood in the broadest sense, in addition to freedom of movement, also includes the freedom to form a private and family life. Namely, the protection of the private sphere of the individual by relevant international and national documents and the realization of freedom in terms of its establishment represents the basis of a contemporary, democratic society and the realization of the rule of law. Although a substantial number of international documents have regulated the above international legal standard, given the extensive approach of interpretation of the right to respect for private and family life by the European Court, it is impossible to set its limits *a priori*, but it is necessary to assess in each specific case whether there has been a violation of the said right and whether a certain state acted in accordance with the international legal standard. The topicality of the issue is gaining even more importance given the development of modern technology, which has made great strides forward, and can be applied in private spaces as well. In accordance with that, it is necessary to foresee an adequate normative framework, point out critical reviews of the normative development of legal solutions and provide effective protection mechanisms against possible abuses, in order to preserve privacy.

## 2. THE EUROPEAN COURT AND THE RIGHT TO RESPECT FOR PRIVATE AND FAMILY LIFE

In line with protecting basic freedoms and rights, especially the right to respect for private and family life, the European Convention in Article 8 regulates the above international legal standard which includes the protection of privacy, family life, home and correspondence. Namely, the European Court of Human Rights interprets the segment of the right to respect for private and family life more extensively and considers that the elements of this right cannot be pre-specified. Accordingly, the concept of privacy, family life, home and correspondence also exists in the spheres of physical and moral integrity, relationships with other people, but also includes professional relationships. It can therefore be stated that the afore-

mentioned provisions of the European Convention, which are also found in the Universal Declaration of Human Rights and other relevant international documents, highlight the positive obligations of states towards the realization of the aforementioned right, but also negative obligations when it comes to state interference in this sphere of life, except when it is permitted by law and in the interest of a democratic society.

The extensive approach to the interpretation of the international standard is a consequence of the impossibility of accurately predicting particular situations that can be brought under the right to the protection of private and family life, and the four segments provided by the right in question support the justification of that statement. Namely, the long-term and exhaustive practice of the European Court in connection with issues of protection of the private sphere of individuals has been developing for decades and set standards of protection, legality of limitations of the right in question, but also left certain doubts which require a comprehensive analysis and interpretation of a large number of issues.

Among the first issues that proved to be open for debate is determining the distinctive approach between the four segments, especially between the right to privacy and correspondence. Namely, if the monitoring of electronic means of communication is carried out, by interpretation, the above case can be brought under the right to private life, as well as the right to respect correspondence.<sup>1</sup> Given the difficulties in delimiting the segments of the right to respect for private and family life, one can often find decisions of the European Court that are generally based on the violation of Article 8, i.e., of the mentioned international standard, without specifying. Before moving on to analyse each segment individually, we list the aspects of human life that fall under the protection of Article 8 and established by the European Court after long-term jurisprudence, and the mentioned aspects refer to the following life situations:

- Relationship between parents and their child, regardless of whether it is a marriage or consensual union;
- Relationship between husband and wife;
- Rights of biological parents to make decisions about their children regarding adoption and foster care;
- Relationship between persons, whether it is a business or private relationship;
- Monitoring of communications;

---

<sup>1</sup> Ludi v. Switzerland, App. No. 12433/86, judgment of June 15, 1992; Malone v. United Kingdom, App. No. 8691/79, judgment of June 27 (cited according to: *European convention on human rights, Handbook*, Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, 2007, 536–538).

- Interception of letters;
- Second home of the person;
- Destruction of homes, etc.<sup>2</sup>

When it comes to the right to respect correspondence, it is necessary for the state, as part of positive obligations, to create conditions in which all correspondence of individuals will be respected, including email, mobile phones, other types of internet communication and all forms of written notifications. Respect for correspondence implies the prohibition of control, censorship, retention, reading, writing by state authorities.

When it comes to the domain of the right to private life, and in accordance with the practice of the European Court, we list some of them: respect for privacy; respecting the relationships established with others; sexual privacy, respect for physical and moral integrity; establishing relationships with others<sup>3</sup>, use of last name, use of confidential data.<sup>4</sup> Also, eavesdropping, sound and optical recording, even if undertaken in public places, represents the greatest danger of endangering the right to privacy.

The above segments of private life indicate a free choice of the way of its establishment, according to one's own understanding and without arbitrary state interference. Accordingly, the sphere of privacy can be limited only in cases of public interest, i.e. the demands of a democratic society and if it is prescribed by law. It is interesting to note that the sphere of respect for physical and moral integrity<sup>5</sup> includes the right not to have a passport or other identification document<sup>6</sup> arbitrarily confiscated.

The extensive approach to the interpretation of the right to private life is also reflected in the segment of respect for family life, whereby the court will assess the *de facto* situation in each given case. Family life does not

---

<sup>2</sup> *Ibid.*

<sup>3</sup> Sidabras and Dziautasv. Lithuania (2004); Niemietz v. Germany (1992). Cited according to: *Ibid.*, 547.

<sup>4</sup> *Ibid.*, 545.

<sup>5</sup> When it comes to physical and moral integrity, it is necessary to notice and make a distinction between the mentioned part of the right to private life and the right guaranteed by Article 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights, so in that case we must refer to the criterion of intensity, considering the limits set by Article 3 of the European Convention. Namely, if it is about a more intensive approach to the violation of physical and moral identity, then it is a violation of Article 3 of the European Convention.

<sup>6</sup> In support of the previous statement, we cite the case of Smirnova v. Russia (2003). Namely, the applicant's passport was confiscated after her arrest, which was not returned to her after her release. Given that in Russia identification documents, so-called internal passports, are used to carry out daily activities, and that the applicant was denied the said document in the performance of her current duties and that she paid a fine for not showing the said document, the court established that the right to privacy has been violated. Cited according to: *ibid.*, 553.

necessarily mean only the relationship established between persons who live together and are married, but also between persons who live together but are not married, as well as between persons who do not live together, but can legitimately claim the right to family life, the circumstances of which the court assesses in the specific case. Different degrees of development of family life, gradate from the beginning of joint life, i.e. the birth of children, through the development of relationships within it, i.e. the improvement of the relationship in a qualitative sense between them, to a possible divorce and fight over custody. The wide range of elements of the family relationships provided the European Court of Human Rights with a legitimate basis for an autonomous interpretation of the family, without being bound by the definitions provided by national legislation. The extensive approach refers to relationships that have been created or have the pretension to be created between parents and children, brothers and sisters, between grandchildren and grandparents, close relatives, who, by forming a quality relationship, realize the right to family life. Pretensions of creation refer to situations in which the spouses had the intention of creating a family, but due to circumstances beyond their control, that intention did not materialize. We believe that such cases of non-realization of the desired joint home, beyond their control, can be brought under the domain of the right to family life. We can state that the European Court, when interpreting Article 8 in the specific case, was governed more by the actual circumstances of the specific case than the legal ones, so accordingly the domain of Article 8 of the European Convention cannot be specified.

When it comes to search and restriction of the international standard, the right to the inviolability of the dwelling is considered one of the basic rights, i.e. freedom in the domain of choosing the way of organizing life within the residential object, i.e. the sphere of privacy in the narrowest part, considering that after the business segment, the greatest part of privacy is connected with the home in which we live. According to the opinion of the European Court of Human Rights, the concept of apartment, i.e. home, should be interpreted more broadly than the usual everyday concept of a built room that is accessible to someone for the purpose of staying in it as a built closed space. Namely, the European Court of Human Rights considers that the concept of home includes an apartment, as well as spaces and objects that do not have to be directly connected to the residence (e.g. basements, workshops, business premises, catering establishments and hotels, etc.), but for which there is an expressed will in that sense. Vehicles belong to movable property (cars, wagons, ships, aircraft), unless they have special spaces for people to stay that can be considered as residential units (camping houses, ship cabins). Namely, the right to the inviolability of the dwelling falls within the domain of protection of the right to



respect for private and family life and includes, among other things, the prohibition of searching the apartment, entering the apartment for the purpose of arresting a suspect, unless legally provided and necessary in a democratic society to achieve legitimate goal. It is necessary that the basis of international standard restrictions, in this case of searches, be provided for in the law and that there is a legitimate goal of the restrictions, such as the interests of national security, public safety, crime prevention, the interests of conducting criminal proceedings, etc.

Considering the restrictive principle of limitations of international standards, in the case of the inviolability of the dwelling, the European Court emphasizes the necessity of having a court order, i.e. judicial control of the search, and in case there is no court order, the limitation of the right to respect the apartment is subject to particularly rigorous control. Accordingly, the grounds for entering someone else's apartment and premises without a court order and search must be precisely defined in the law, with the possibility of subsequent control and decision-making by the court on the legality of the search, which would reduce abuse and arbitrariness.

In accordance with the previously stated standards of the right to respect for private and family life, emphasizing the right to privacy and respect for the apartment, we can see that the European Court has determined the scope of application of Article 8, leaving the possibility of expanding the field of protection through jurisprudence, but also emphasizing the prohibition of encroachment on the said rights to a greater extent than is necessary, unless it is required by the interests of a democratic society, if it is prescribed by law and in accordance with a legitimate goal.

### **3. LIMITATION OF THE INTERNATIONAL LEGAL STANDARD IN THE CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION OF SERBIA AND THE SEARCH OF A DWELLING AND PERSON**

The criteria for limiting human rights standardized in international frameworks are extensively set, which often results in legal uncertainty in normative frameworks that can lead to arbitrariness. Viewed from the above point of view, in the Constitution of the Republic of Serbia, segments of the right to privacy are regulated through: inviolability of the dwelling, confidentiality of letters and other means of communication, and protection of personal data. Through a comparative analysis of the Constitution of the RS and the European Convention on Human Rights, we can state that the national framework does not foresee the right to private and family life through special segments, as stipulated in the international document. However, we believe that the confidentiality of letters and the protection of personal data belong to private life, perhaps not in the narrowest

sense as interpreted by the European Court, considering that the mentioned segments are provided for separately from the right to private life, but it is impossible to completely separate the mentioned segments, on which the European Court took the same position.

In accordance with the above, the Constitution guarantees the inviolability of the dwelling and that the limitation of the mentioned right can only be realized with a court decision, which in the mentioned case would mean the prohibition of arbitrariness and abuse, and that on the basis of legal authorization, one can enter someone else's dwelling and premises, only in cases, which are set proportionally to the goal that should be achieved during the search, i.e., the protection of the democratic society from the perpetrators of criminal offences. Namely, in this way, the preventive aspect would protect other persons, and the perpetrators of criminal offences would be brought to justice through repressive means. Explicitly, no one can enter someone else's dwelling and premises against the will of their holder, nor search them without a written decision of the court.

Also, the holder of the dwelling and other premises has the right to attend the search by himself or through his representative and with two other adult witnesses. If the holder of the dwelling or his representative is not present, the search is allowed in the presence of two adult witnesses (Article 40). In accordance with the above, we consider as legitimate the basis for entering someone else's dwelling or premises, which by a court decision ensures the legality of the limitation of the said right through a system of effective control, judicial protection and decision-making by the court on issues that encroach on basic rights and freedoms. Namely, according to the Criminal Procedure Code,<sup>7</sup> the court, i.e., the judge for the preliminary proceedings in the pre-investigation procedure and investigation appears in the role of protector of basic rights and freedoms,<sup>8</sup> although with the introduction of the prosecutorial concept of investigation, the public prosecutor has become one of the main subjects of the mentioned phases.<sup>9</sup>

---

<sup>7</sup> Criminal Procedure Code, *Official Gazette of the Republic of Serbia*, No. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 and 62/21.

<sup>8</sup> D. Čvorović, “Reform of judiciary system in Serbia- compliance with european standards or not?”, *Contradictions of the Contemporary Law* (eds. S. Stjepanović, R. V. Lukić, D. Čeranić), Law faculty University of East Sarajevo, East Sarajevo 2022, 466–481.

<sup>9</sup> S. Mijalković, D. Čvorović, V. Vari, B. Otašević, “Prosecutorial Investigation and reform of the Criminal Procedure Legislation of the Republic of Serbia (Fulfilled Expectations or Not?)”, *Towards a Better Future: Peace, Justice, and Strong Institution* (eds. G. Ilik, S. Veljanovska, A. Stanojoska), Faculty of Law – Kicevo, Kicevo 2024, 46–63.

In accordance with the constitutional provisions, the Criminal Procedure Code regulates the search of a dwelling and other premises or persons as an evidentiary action, which, if undertaken in accordance with the law, can serve as evidence at the main trial, i.e., the court can base its decision on validly collected evidence, and at the same time, in accordance with the judge's free beliefs, to fully and accurately determine the factual situation, which is manifested through the passing of a lawful court decision, by which justice is achieved (justice is slow, but attainable). The aspect of violation of the right to privacy, i.e., its limitation, entails the necessity of specifying the conditions of application, as well as the subjects of the undertaking and control over the execution of the above evidentiary action. Namely, the legislator envisages the possibility of a search on the basis of a court order and on the basis of legal authorization. When it comes to the interpretation of a dwelling and other premises, the legislator resorts to slightly more restrictive solutions than is the case with the European Court of Human Rights and includes primarily immovable property, "whereby a dwelling represents one or more premises that are intended and suitable for living, which, as a rule, form one building unit and have a separate entrance. The rooms inside the building are usually separated by a wall or door. When it comes to the premises in which a search can also be carried out, these include, among others, offices, hotel rooms, meeting rooms, hospital rooms, waiting rooms, classrooms, etc."<sup>10</sup> The issue of objects that cannot be classified as either a dwelling or premises, such as a yard, haystacks, vehicles, is raised, and there are opinions that equate the search of said objects with an investigation.<sup>11</sup> The significance of the said evidentiary action is manifested through the finding of the perpetrator of the criminal offence, traces of the crime or objects important for the proceedings, which is also the goal of undertaking the search, provided that the material condition is fulfilled, which is probability. Namely, there are different understandings in criminal procedural theory that determine probability, some of them believe that "probability is a certain degree of belief in which the grounds that speak in favour of achieving the goals of the search prevail over those that question it." Given that the objectives of the search are related to the perpetrator, the criminal offence or the procedure, undertaking this evidentiary action must be preceded by grounds for suspicion<sup>12</sup> that a criminal offence has been committed.<sup>13</sup> In addition to the fulfilment

---

<sup>10</sup> G. Ilić, M. Majić, S. Beljanski, A. Trešnjeg, *Commentary on the Criminal Procedure Code*, Official Gazette, Belgrade 2018, 394.

<sup>11</sup> *Ibid.*, 394.

<sup>12</sup> Grounds for suspicion is a set of facts that indirectly indicate that a criminal offence has been committed or that a certain person is the perpetrator of a criminal offence.

<sup>13</sup> *Ibid.*, 395.

of the material condition, as a formal condition for a search, the legislator foresees a court order or a search based on legal authorization. As we have pointed out before, looking at the importance of the right to privacy, it is necessary to harmonize the normative framework with relevant international documents and adequate normative elaboration when it comes to the conditions and rules for undertaking the said action. A precise normative framework provides for the court to issue a search order at the proposal of the public prosecutor, without the possibility of leaving the order to be issued by the police, although the public prosecutor in the investigation may entrust the execution of certain evidentiary actions to the police, but not this segment that precedes the issuance of the order. We can state that the legislator remained faithful to the judicial final control of the decision on the search and that their mutual relationship as well as the role of these two main criminal procedural subjects, the public prosecutor and the court, coincides with the importance of the above right and the new concept of investigation. Although the public prosecutor, as the head of the pre-investigation procedure and as the entity conducting the investigation, is authorized to submit an order, this is most often preceded by an initial proposal by the police, on the basis of which the public prosecutor creates a proposal that they submit to the court. The indirect way of submitting a proposal for a search by the police is considered significant and justified, considering the totality of activities that the police undertake in the field of detecting the criminal offence, the perpetrator, finding objects, traces of the criminal offence, which are manifested to the highest degree in the pre-investigation procedure, and their efficiency is reflected in the later initiated criminal proceedings.<sup>14</sup>

The novelties brought by the new Criminal Procedure Code make the aforementioned evidentiary action even more topical, i.e., they indicate a high degree of compliance with international standards that regulate the subject of searches. Accordingly, the court's search order should be executed within eight days from the day of its issuance (Article 155 of the CPC). If the specified deadline is not met, the search cannot be undertaken and the order shall be returned to the court. Being precise is considered one of the key elements when predicting measures that limit basic rights and freedoms, and accordingly, we consider as legitimate all time limits for undertaking actions that limit the international standard in order to indicate

---

<sup>14</sup> S. Mijalković, D. Čvorović, V. Turanjanin, "Efficiency as an International Standard in Criminal Procedural Legislation of the Republic of Serbia- Toward European Union", *Towards a better future: Democracy, EU Integration and Criminal Justice* (eds. G. Ilik, S. Veljanovska, A. Stanojoska), Faculty of Law – Kicevo, Kicevo 2019, 134–147.

the importance of rights and freedoms and the necessity of predicting clear rules when their limitation occurs. The implementation of the mentioned element is also significant when it comes to the determination of the content of the search order in terms of the objects to be searched, as well as when it comes to the items that are sought during the search. Quite often in the order for a search, the degree of vagueness in the mentioned elements can be observed, which can result in the opposition of evidentiary credibility in court. The search order should contain: the name of the court that ordered the search; designation of the subject of the search; the reason for the search; the name of the authority that will undertake the search; other data of importance for the search (Article 155 of the CPC). The value criterion of evidence is manifested first through the fulfilment of the material (probability) condition and the formal (search order), as well as through the implementation of the procedure and rules according to which the search is undertaken.

When it comes to the search procedure, the legislator begins with the formal moment of handing over the search order and instructing the holder of the dwelling and other premises or the person on whom the search will be conducted to voluntarily surrender the person, i.e., the items that are being sought (Article 156 of the CPC). The aforementioned formal segment of the search shall be omitted, if armed resistance or another type of violence is assumed, or it is clearly being prepared, or the destruction of traces of a criminal offence or objects important for criminal proceedings has begun, or the holder of the dwelling or other premises is unavailable (Article 156, paragraph 3 of the CPC). A very important introductory segment of the search, in addition to the handing over of the order and instruction on the voluntary surrender of the person, i.e. the object, refers to the instruction on the right to the presence of the defines counsel during the search, whereby the search will be postponed until his arrival, and for a maximum of three hours (Article 156, paragraph 2 of the CPC). In accordance with the right to counsel, the question of searching law offices or the apartment where a lawyer lives is inevitable, which, in accordance with contemporary solutions, when searching a law office requires the disclosure of special conditions of international standard restrictions. Accordingly, when a lawyer's office or an apartment where a lawyer lives is searched, a lawyer designated by the president of the competent bar association will be called to attend the search, and on that occasion the search will be postponed for up to three hours, after that, if the lawyer does not come, the search will be conducted without his presence. Although the legislator did not set the mandatory presence of a lawyer, the degree of seriousness of the search of law offices was foreseen through a new article in the CPC, which refers to the obligation to make sound and optical re-

cordings of the course of the search and to photograph the objects found during the search, if the presence of a lawyer and two witnesses during the search is not ensured (Article 157 of the CPC). In other situations, the course of the search can be recorded, and the items photographed, while omitting the mandatory element. We consider this provision of the legislator to be incomplete, and the said provision should be reformulated as mandatory in all situations in which a search is carried out. In support of the aforementioned statement, we mention the search of military facilities, premises of state bodies, companies or other legal entities, during which the manager or a person designated by him, i.e., a responsible person, is invited to attend the search. As in the previous case, if the responsible person does not appear within three hours, a search shall be started (Article 156, paragraph 5 of the CPC). The disputed question remains, why the legislator set the duty of recording and photographing in the absence of a lawyer, and not in the case of failure to ensure the presence of a responsible person. In addition to recording and photographing, the Criminal Procedure Code introduces a novelty related to the search of devices for automatic data processing or equipment on which electronic records are stored or can be stored (Article 152, paragraph 3), in the form of the mandatory existence of a search warrant by the court. Most often, the search is preceded by the temporary confiscation of devices or equipment, and we consider the possibility of assistance from an expert, if necessary, legitimate, considering the competence of a person who possesses the professional knowledge necessary in the sphere of accelerated development of modern technology.

The topicality of the aforementioned evidentiary action is manifested through the reform of legal texts, an increase in the degree of compliance with international documents, but also the existence of certain search standards that were regulated by previous legal solutions and that remained unchanged, given that their concreteness, adequacy and efficiency can withstand all the challenges of contemporary society and at the same time provide the necessary degree of protection to the persons, i.e., the objects that are being searched. In accordance with the above, in addition to the search procedure, the search rules did not undergo significant changes with the new CPC<sup>15</sup>. Dignity as a qualitatively defined standard must be respected when undertaking any action that encroaches on basic rights and freedoms, including when searching an apartment and a person. In addition to respecting the dignity of the person, it is necessary to carry out the

---

<sup>15</sup> B. Banović, G. Ilić, "Police and new solutions in the Criminal Procedure Code", *Proceedings New solutions in the criminal legislation of Serbia and their practical application* (ed. S. Bejatović), Serbian Association for Criminal Law Theory and Practice, Belgrade 2013, 99–116.

search carefully and without unnecessary disturbance of the house order (Article 157 paragraph 1 of the CPC). As an integral part of the house rules, the legislator foresees the time frame in which the search can be carried out, which is during the day, exceptionally at night if it was started during the day and is not completed, or it is determined in the order for the search (Article 157 paragraph 1 of the CPC) or the search is carried out on the basis of legal authorisation. In any case, if the search was conducted at night, outside of the stated legal framework, it is illegal evidence and a court decision cannot be based on it. Also, when it comes to locked rooms, furniture or other objects, they will be opened by force, only if the holder of the dwelling is not present or does not want to open voluntarily, or the person present refuses to do so, and in that case, unnecessary damage will be avoided (Article 157 paragraph 2 of the CPC).

Segments of the control of the undertaking of the search are foreseen through the presence of the holder of the dwelling or, if he is not present, one of the adult members of his household or another person, as well as the mandatory presence of two adult witnesses (except for the exceptions provided by law), who should follow the course of the search and lodge an objection before signing of statements. The necessity of control during searches once again points to the importance of fundamental rights and freedoms, where even during their restriction one must take into account the legality of their undertaking and the prevention of the possibility of abuse of rights.

Taking into account the purpose of the search, which includes finding the perpetrator, traces of the criminal offence and items important to the proceedings, if during the search items and files are found that can be used as evidence, they will be temporarily confiscated, listed and described in the statement, and a certificate will be issued to the person from whom they were confiscated. The certificate should contain the following elements: items described; the specified place where they were found; data on the person from whom the objects are confiscated and the identity and signature of the person who carries out the action. In accordance with the capacity in which they appear in the proceedings, the following are exempted from the duty to hand over the items: the defendant and the person excluded from the duty to testify, unless the court decides otherwise on the motion of the defendant or his defence attorney (Article 149 of the CPC). In the context of this, it is necessary to emphasize that items are temporarily confiscated that are related to the purpose of the search, i.e., to the criminal offence for which the search is being conducted, however, if during the search, items are found that point to some other criminal offence prosecuted *ex officio*, they will be described in the record of the search, and the person will be issued a confiscation certificate, and the final outcome of

the confiscated items will be decided by the public prosecutor. If the public prosecutor decides not to initiate criminal proceedings or the reasons for confiscating the items cease, and there are no reasons for their permanent confiscation,<sup>16</sup> the items will be immediately returned to the person from whom they were confiscated (Article 153, paragraph 4 of the CPC).

In accordance with the previously stated characteristics of the adequacy of the normative elaboration of the said evidentiary action with the existence of a court order, the legislator foresees the possibility of searching the dwelling and other premises without a court order, i.e., on the basis of legal authorisation. The aspect of the exceptionality refers to the restrictive undertaking of searches without a warrant, both due to the stipulated conditions under which it is allowed, and due to the interpretation by the European Court that requires the existence of specific reasons justifying the search without a court decision and with the possibility of subsequent control by the court.

Accordingly, it is exceptionally permissible to enter someone else's dwelling and premises and conduct a search without a court order under the following conditions:

1. with the consent of the holder of the dwelling and other premises;
2. if someone calls for help;
3. for the immediate arrest of the perpetrator of the criminal offence;
4. for the execution of the court's decision to detain or bring the defendant;
5. in order to eliminate immediate or serious danger to people or property.

We can state that the stipulated conditions for undertaking the act of searching without a warrant are not fully compatible with the constitutional provisions on the inviolability of the dwelling. Namely, the Constitution prescribes two grounds for searching without a warrant, namely: for the immediate deprivation of liberty of the perpetrator of a criminal offence and for the elimination of immediate and serious danger to people or property, in the manner provided by law. In a comparative view, we can see that the legislator, in accordance with the constitutional provision, can choose the way of elaborating the two stated bases, which does not imply the expansion of the normative framework. In quite a few cases, the professional public has criticized the legislator's position on this matter, point-

---

<sup>16</sup> The reasons for the permanent confiscation of the case, even in situations where the proceedings do not end with a conviction or a decision on the imposition of a security measure of mandatory psychiatric treatment, are the protection of the interests of general security or reasons of morality (Article 535, paragraph 1 of the CPC).



ing out that it departs from the constitutional framework, which is primary and requires compliance of the law with the aforementioned legal act. However, as an argument that we can present in support of the justification of the legal norm set in this way, it is a legitimate basis for entering someone else's apartment, i.e. searching, when someone calls for help, and that, viewed from the point of view of the protection and improvement of the basic values of a democratic society, it does not fundamentally exceed allowed constitutional determinant.<sup>17</sup>

If one only enters another person's dwelling without performing the search, it is necessary, as a formal element, to hand in to the holder of the dwelling a confirmation regarding entering another person's dwelling or premises stating the reasons for entry and the objections of the holder of the dwelling or the person present, if any (Article 158, paragraph 2 of the CPC). Although the search can be performed without the presence of a witness, the legislator as a control measure provides for the supervision of the undertaken action by the present person, in order to point out the relevance of the right to privacy i.e., the right to inviolability of the dwelling in a restrictively foreseen situations of searching without a warrant. If, however, the search did take place after entering the dwelling or other offices, the record of the search shall be made, which is always done, regardless of the legal basis of the search, stating the reason for entering and search (Article 158, paragraph 3 of the CPC). Given the set aspects of the search without the court order and the restrictive elements, it is necessary to make a distinctive approach between the mentioned two searches (with the order and based on legal authorisation), at the final segment i.e., the moment of informing the judge for preliminary proceedings about the action taken. Namely, when it comes to performing the search without the court order, the judge for preliminary proceedings shall assess based on the submitted report whether the conditions were fulfilled for the legal undertaking of the stated evidentiary action. The justification of submitting the report to the judge for preliminary proceedings is also evidenced in the fact that the very judge is the one who makes a decision on the search, so, in case there is not any, he has to be informed regarding it.

In addition to searching the dwelling and other premises without the warrant, the authorised police officials can undertake searching the person when depriving them of liberty or when conducting the order for bringing them in, if there is a doubt for those persons to possess weapons or other

---

<sup>17</sup> See opposite: J. Tintor, "Defence as a party to the proceedings in the prosecutor's investigation", *Proceedings of the Prosecutor's Investigation (regional criminal procedural legislation and experiences in application)*, (eds. I. Jovanović, A. Petrović-Jovanović), Organization for European Security and Cooperation, Belgrade 2014, 243–263.

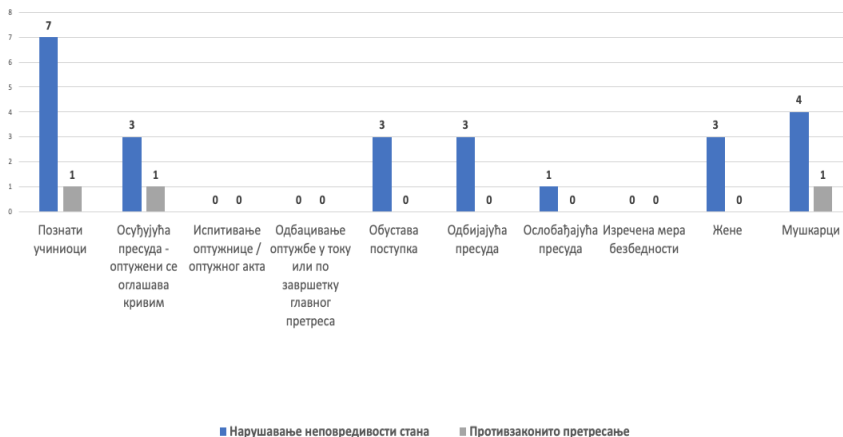
tool that may be used for attack or if there is suspicion that the person shall discard, conceal or destroy objects which should be seized from him as evidence in proceedings (Article 159 of the CPC).

The adequacy of the above legal solutions, but also the adequacy of the application of the legal norm as well as the abuse of legal norm by certain entities in criminal procedure can best be observed through statistical indicators of the filed criminal charges, indictments raised, court decisions reached as well as the imposed criminal sanctions for the criminal offence of breaching the inviolability of the dwelling from Article 139, paragraph 2 as well as illegal search from Article 140.

Пријављена пунолетна лица према кривичном делу и врсти одлуке



Оптужена пунолетна лица према кривичном делу, врсти одлуке и полу



We can state that the statistical indicators point to the fact that in 2021 there is no reported criminal offence of illegal search, while, when it comes to the criminal offence of breaching the inviolability of the dwelling, there are 18 charges against known perpetrators and 5 against unknown perpetrators, 17 rejected criminal charges and 1 indictment raised. When it comes to the accused persons, 7 were accused of breaching the inviolability of the dwelling while one person was accused of illegal search. Three convictions were passed, 3 rejections, 1 acquittal for breaching the inviolability of the dwelling, while there is one conviction for illegal search. When it comes to imposed criminal sanctions in 2021, there is one conditional sentence for each of the criminal offences and 1 judicial warning and a fine for breaching the inviolability of the dwelling. In accordance with the results obtained, we can conclude that the number of filed charges for breaching the inviolability of the dwelling is small, while there are not any for illegal search in 2021, but the values are rather similar when it comes to accused persons and imposed criminal sanctions, which indicates the adequacy of the legal norm but also the minimum of abusing legal norm as one of the significant instruments of realisation of international legal standard of the efficiency of criminal proceedings.

#### 4. CONCLUSION

In accordance with the previously stated standards in the criminal procedure legislation of the Republic of Serbia, we can observe the adequacy of normative elaboration of the stated legal solution, but also the high degree of compliance with international standards of restricting the right to respect for private and family life. Also, the degree of quality of standardising and respecting the right to privacy and the legality of its restriction cannot be observed in an abstract manner, but concretely, from the perspective of the precise state, i.e., society, precise subject and precise institution since only in such a frame can the specified international standard be achieved.

The positive legislation of Serbia, regarding this matter, is at the level of solutions that have mainly become standard and as such are present in the majority of legislations of the contemporary democratic states.

In accordance with the above, the adequacy of the normative framework of Serbia regarding the stated evidentiary action and the compliance with the international standards are also indicators of the willingness of Serbia to oppose the contemporary crime more effectively, but also to respond to social needs and legal and political requirements in specifying the evidentiary actions in general as well as their application in practice.

## LIST OF REFERENCES

### Scientific works

1. Banović, Božidar, Ilić, Goran, "Police and new solutions in the Criminal Procedure Code", *Proceedings New solutions in the criminal legislation of Serbia and their practical application* (ed. S. Bejatović), Serbian Association for Criminal Law Theory and Practice, Belgrade 2013;
2. Čvorović, Dragana, "Reform of judiciary system in Serbia- compliance with european standards or not?", *Contradictions of the Contemporary Law* (eds. S. Stjepanović, R. V. Lukić, D. Čeranić), Law faculty University of East Sarajevo, East Sarajevo 2022;
3. Ilić, Goran, Majić, Miodrag, Beljanski, Slobodan, Trešnjev, Aleksandar, *Commentary on the Criminal Procedure Code*, Official Gazette, Belgrade 2018;
4. Mijalković, Saša, Čvorović, Dragana, Turanjanin, Veljko, "Efficiency as an International Standard in Criminal Procedural Legislation of the Republic of Serbia- Toward European Union", *Towards a better future: Democracy, EU Integration and Criminal Justice* (eds. G. Ilik, S. Veljanovska, A. Stanojoska), Faculty of Law – Kicevo, Kicevo 2019;
5. Mijalković, Saša, Čvorović, Dragana, Vari, Vince, Otašević, Božidar, "Prosecutorial Investigation and reform of the Criminal Procedure Legislation of the Republic of Serbia (Fulfilled Expectations or Not?)", *Towards a Better Future: Peace, Justice, and Strong Institution* (eds. G. Ilik, S. Veljanovska, A. Stanojoska), Faculty of Law – Kicevo, Kicevo 2024;
6. Tintor, Jugoslav, "Defence as a party to the proceedings in the prosecutor's investigation", *Proceedings of the Prosecutor's Investigation (regional criminal procedural legislation and experiences in application)* (eds. I. Jovanović, A. Petrović-Jovanović), Organization for European Security and Cooperation, Belgrade 2014.

### Legal documents

1. Criminal procedure code – CPC, *Official Gazette of the Republic of Serbia*, No. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 and 62/21.
2. *European convention on human rights, Handbook*, Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, 2007.

*Проф. др Драгана Чворовић*

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија

*Проф. др Вари Винце*

Факултет за спровођење закона Универзитета за јавне службе,  
Будимпешта, Мађарска

## **ПРАВО НА ПОШТОВАЊЕ ПРИВАТНОГ И ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА И ПРЕТРЕСАЊЕ КАО ДОКАЗНА РАДЊА У КРИВИЧНОПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ – УСКЛАЂЕНОСТ СА ЕВРОПСКИМ СТАНДАРДИМА**

### *Сажетак*

Савремене, демократске државе теже остварењу принципа владавине права, поштовања међународних правних стандарда, али и реформи нормативних оквира са циљем повећања степена усаглашености законских решења са тенденцијама које су присутне у савременим кривичнопроцесним законодавствима и општеприхваћеним стандардима у области људских права. Србија је на путу унапређења људских права учинила значајне кораке напред и то кроз реформе законских текстова, доношење стратешких докумената, повећање степена усаглашености нормативног оквира са правним тековинама Европске уније, али и јуриспруденцијом Европског суда који из одлуке у одлуку проширује предмет заштите одређених права, посебно права на заштиту приватног и породичног живота. У складу са тим, неопходно је кроз стручно критичку анализу, свестраност разматрања сагледати адекватност нормативне разраде ограничења међународног стандарда кроз доказну радњу претресања у кривичнопроцесном законодавству Србије, али исто тако и степен усаглашености нормативних решења са европским стандардима и давања предлога са циљем отклањања уочених недостатака. Посматрано са аспекта обима и актуелности предметне проблематике, аутори ће наведени међународноправни стандард анализирати са следећих аспеката: прво, уводна разматрања, друго, Европски суд и право на поштовање приватног и породичног живота, треће ограничење међународно правног стандарда у кривично процесном законодавству Србије и претресање стана и лица, четврто, закључна разматрања.

**Кључне речи:** *Право на поштовање приватног и породичног живота; Претресање стана и лица; Суд; Европски стандарди.*

УДК/UDC 343.8  
СТРУЧНИ РАД / EXPERT PAPER

*Проф. др Љубиша Здравковић*

ЈП Србијагас, Нови Сад  
Факултет за европске правно-политичке студије, Београд

*Адвокат др Срђан Алексић*

Адвокатска канцеларија Алексић, Ниш

## КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ КАО СРЕДСТВО ЗА СУЗБИЈАЊЕ КРИМИНАЛИТЕТА

*"Maleficia non debent remanere impunita et impunitas,  
continuat tribuit deliquendi incitationem".*

(Кривична дела не смеју да остану некажњена,  
јер је некажњавање подстрек деликвенције).

*Кривичне санкције су законом предвиђене мере друштвене реакције које изриче суд у законом спроведеном кривичном поступку према учиниоцу кривичног дела у циљу сузбијања и спречавања вршења кривичних дела. Кривичне санкције су принудне мере које примењује држава као представник друштва према учиниоцу кривичног дела управо због извршеног дела. У суштини, оне представљају реакцију против учиниоца због извршења кривичног дела којим се наноси штета друштву, али реакцију која има за циљ да спречи тог учиниоца да убудуће врши кривична дела, као и да утиче на друге грађане (потенцијалне учиниоце) да се уздрже од вршења таквих недопуштених и забрањених дела.*

*Савремено кривично право познаје више врста кривичних санкција које су различите по садржини, природи и карактеру дејства. Скуп свих кривичних санкција које предвиђа позитивно кривично законодавство се назива систем кривичних санкција. Пошто систем кривичних санкција произлази из структуре и динамике криминалитета, односно друштвених потреба, то је он подложен честим променама, па се сматра најдинамичнијом области кривичног права.*

**Кључне речи:** Кривично дело; Кривичне санкције; Кривични поступак; Криминалитет.

## 1. ПОЈАМ КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ

Кривичне санкције су законом предвиђене мере друштвене реакције које изриче суд у законом спроведеном кривичном поступку према учиниоцу кривичног дела у циљу сузбијања и спречавања вршења кривичних дела. Од најстаријих времена друштво – држава покушава да најзначајнија друштвена добра и вредности заштити од различитих облика и видова криминалитета појединаца и група различитим мерама, средствима и поступцима.

Међу овим мерама се посебно истичу казне које су дуго времена, све до 19. века представљале једине врсте кривичних санкција (монистички систем санкција). Кривичне санкције су принудне мере које примењује држава као представник друштва према учиниоцу кривичног дела управо због извршеног дела. У суштини, оне представљају реакцију против учиниоца због извршења кривичног дела којим се наноси штета друштву, али реакцију која има за циљ да спречи тог учиниоца да убудуће врши кривична дела, као и да утиче на друге грађане (потенцијалне учиниоце) да се уздрже од вршења таквих недопуштених и забрањених дела.<sup>1</sup>

Иако се вршењем кривичних дела наноси штета и друштву и појединцу, јер се њиме повређују и угрожавају не само добра која припадају друштву, већ и добра која припадају појединцу, примена кривичних санкција не зависи од воље оштећених лица. Оне се не примењују у име и у интересу појединаца, већ у име и у интересу друштва као целине. Штитећи интересе заједнице применом кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела, држава истовремено штити и интересе појединаца као чланова заједнице.<sup>2</sup>

Према томе, кривичне санкције представљају реакцију у виду репресије коју предузима држава као представник одређеног друштва у циљу његове заштите и заштите појединаца од штетних последица које им се наносе вршењем кривичних дела.<sup>3</sup> То су средства за остваривање заштитне (гарантивне) функције кривичног права. То значи да је кривична санкција принудна мера за заштиту друштва од криминалитета, коју изриче суд учиниоцу кривичног дела, у кривичном поступку и под условима који су одређени законом, а која се састоји у одузимању или ограничавању слободе и права или упозо-

---

<sup>1</sup> Б. Петровић, Д. Јовашевић, *Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине*, Опћи дио, Сарајево 2005, 275.

<sup>2</sup> Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Београд 2005, 11.

<sup>3</sup> Љ. Бавцон, „Дружбена функција казенских санкција“, *Правник* 9/1961, 253–262.

рењу учиниоцу да ће му слобода или права бити одузети или ограничени ако поново изврши кривично дело.

У правној теорији се разликују бројна схватања различитих аутора који на више – мање сличан начин одређују појам и карактеристике кривичне санкције.

Тако З. Стојановић<sup>4</sup> дефинише кривичну санкцију као законом предвиђену репресивну меру која се у циљу сузбијања криминалитета примењује према учиниоцима противправних дела која су у закону предвиђена као кривична дела на основу одлуке суда донете након спроведеног кривичног поступка.

Г. Марјановић<sup>5</sup> под кривичном санкцијом сматра правно организовану принудну меру која се примењује према лицу које је повредило кривичноправну норму.

Ж. Хорватић<sup>6</sup> кривичноправне санкције одређује као законом прописане садржаје и начине казненоправне принуде које након спроведеног поступка примењује државна судска власт према учиниоцу кривичног дела ради остварења опште сврхе свих и посебне сврхе управо изречене врсте санкције.

П. Новоселец<sup>7</sup> под кривичним санкцијама подразумева све државне мере изречене у кривичном поступку учиниоцима кривичних дела које се састоје у губитку или ограничавању њихових права.

В. Грозданић и М. Шкорић кривичне санкције дефинишу као мере којима се заштићује друштво, али и појединци од криминалитета којима се због њихове природе и садржаја задире у темељна права лица према којима се примењују.<sup>8</sup>

М. Бабић и И. Марковић одређују кривичну санкцију као принудну меру коју ради заштите друштва од криминалитета учиниоцу одређеног кривичног дела изриче суд у законом уређеном кривичном поступку, а која се састоји у ограничавању или одузимању одређених права учиниоцу.<sup>9</sup>

Н. Мрвић Петровић под кривичним санкцијама сматра државне принудне мере којима се учиниоци кривичних дела ограничавају или

---

<sup>4</sup> З. Стојановић, *Кривично право, Општи део*, Београд 2000, 255.

<sup>5</sup> Г. Марјановић, *Македонско кривично право, Општ дел*, Скопље 1998, 261.

<sup>6</sup> Ж. Хорватић, *Кривично право, Општи дио*, Загреб 2003, 134.

<sup>7</sup> П. Новоселец, *Општи дио казненог права*, Загреб 2004, 327.

<sup>8</sup> В. Грозданић, М. Шкорић, *Увод у казнено право, Општи дио*, Загреб 2009, 169.

<sup>9</sup> М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право, Општи дио*, Бања Лука 2008, 372.



ускраћују у одређеним правима или слободама, на основу судске одлуке која је донета у законито спроведеном поступку.<sup>10</sup>

Љ. Селиншек кривичне санкције одређује као присилне мере у облику одузимања или ограничавања основних права лица које је повредило или угрозило правно добро или вредност које је гарантовано кривичним правом као кривично дело.<sup>11</sup>

## 2. ОПШТИ ЕЛЕМЕНТИ КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ

Све кривичне санкције карактеришу заједнички општи елементи.<sup>12</sup> То су опште карактеристике сваке кривичне санкције ма у чему се њена непосредна садржина састојала :

1) Примена кривичних санкција је везана за постојање кривичног дела. Наиме, кривичне санкције се могу применити само према лицу које је учинило или покушало учинење кривичног дела и за које је то доказано у кривичном поступку од стране надлежног суда. То значи да се кривичне санкције не могу превентивно применити према неком лицу пре него што је учинио кривично дело – *ante delictum*, већ само после извршеног или покушаног кривичног дела *post delictum*,

2) Кривичне санкције морају бити предвиђене у закону. То је принцип законитости кривичних санкција, аналогно законитости кривичног дела. Учиниоцу кривичног дела не може бити изречена кривична санкција која није била прописана законом по врсти и мери пре него што је кривично дело уопште извршено и ако није одређен орган за њено изрицање, односно извршење. На овај начин се пружа гаранција слободама и правима грађана од евентуалне злоупотребе, самовоље и арбитрерности правосудних органа,

3) Кривичне санкције изриче стварно и месно надлежни суд у законом одређеном поступку који омогућава да се кривична санкција саобрази тежини и околностима извршења кривичног дела, те карактеристикама личности његовог учиниоца. У Републици Србији кривичне санкције изричу редовни судови. То су: основни и виши судови као и посебна одељења Вишег суда у Београду (тзв. "специјални суд" – за учиниоце кривичних дела са елементом

---

<sup>10</sup> Н. Мрвић Петровић, *Кривично право*, Београд 2005, 131.

<sup>11</sup> Љ. Селиншек, *Казенско право, Сплошни дел ин основе посебнега дела*, Љубљана 2007, 239.

<sup>12</sup> У правној теорији се могу наћи и схватања која другачије одређују битне састојке кривичноправне санкције : 1) законитост казненоправне принуде, 2) одлука државне судске власти, 3) општа и посебна сврха кривичноправних санкција и 4) кривица лица према коме се примењује кривичноправна принуда. Ж. Хорватић, 135–138.

организованог криминала, кривичних дела против човечности и међународног права, кривичних дела у оквиру високотехношког криминала и посебно војно одељење),

4) Кривичне санкције су принудне мере. Оне имају карактер принуде према учиниоцу кривичног дела јер се примењују против и мимо његове воље. Ове мере се састоје у одузимању или ограничавању слобода или права учиниоца кривичног дела, односно у предочавању да му слободе и права могу бити одузети или ограничени ако настави са вршењем кривичних дела,

5) Основ и граница за прописивање кривичних санкција и њихову примену представља заштита човека и других основних друштвених вредности, и то само у оној мери која је нужна и довољна за сузбијање тих дела,

6) Кривичне санкције се не могу изрећи лицу које у време када је кривично дело учињено није навршило четрнаест година (дете-ту), што значи да је то доња граница примене кривичних санкција,

7) Кривичне санкције имају исту сврху прописивања, изрицања и извршења, а то је према члану 4. Кривичног законика Републике Србије<sup>13</sup> из 2005. године сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством.

У правној теорији се такође истичу одређени принципи (начела) на којима се заснивају кривичне санкције. Тако се сматра да ове принудне мере друштвене реакције према учиниоцу кривичног дела карактеришу следећи принципи:<sup>14</sup>

1. принцип законитости,
2. принцип *ultima ratio*,
3. принцип сразмерности,
4. принцип индивидуализације и
5. принцип хуманизације.

Због оригиналности, изложићемо и схватање према коме савремени систем кривичних санкција има следеће битне особине:

1) Прописивање кривичних санкција се темељи на начелу ограничења кривичноправне принуде. То обележје произилази из низа међународноправних докумената, у првом реду из одредаба Европске кон-

---

<sup>13</sup> Кривични законик – КЗ РС, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 115/2005, 72/2009 и 111/2009. Више: Д. Јовашевић, *Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром*, Београд 2007.

<sup>14</sup> Љ. Селиншек, 242.

венције за заштиту људских права и основних слобода. Оно означава следеће:

а) санкције се прописују само за она понашања која повређују или угрожавају заштићене вредности чија се заштита не може обезбедити без кривичноправне принуде,

б) санкције су ограничене захтевом да буду сразмерне тежини учињеног кривичног дела и степену кривице,

в) санкције су ограничене остварењем њене опште и посебне сврхе у конкретном случају,

г) санкције су ограничене с обзиром на кривицу и узраст учиниоца и

д) санкције морају да буду личне,

2) законитост кривичних санкција у погледу прописивања, изрицања и извршења што значи:

а) санкције морају бити прописане пре него што је кривично дело за које се примењују учињено,

б) врсте и мере санкција су одређене што прецизније у закону по садржини и трајању,

в) нема могућности примене санкција у неодређеном трајању и

г) ако је касније донети закон блажи за учиниоца од оног који је био на снази у време извршења кривичног дела, у конкретном случају се примењује најблажи закон.

3) прописивање више врста и мера кривичноправних санкција омогућава њихову индивидуализацију у сваком конкретном случају према конкретном кривичном делу, околностима његовог извршења и његовом учиниоцу,

4) савремена индивидуализација санкције је могућа само ако су санкције с обзиром на своју садржину дељиве,

5) примена санкција се темељи на праведности примене кривичноправне принуде,

6) санкције на савременом нивоу развоја морају да буду хумане (човечне) и

7) санкције морају да буду поправљиве и опозиве.<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> Ж. Хорватић, 136–146.

### 3. ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Савремено кривично право познаје више врста кривичних санкција које су различите по садржини, природи и карактеру дејства.<sup>16</sup> Скуп свих кривичних санкција које предвиђа позитивно кривично законодавство се назива систем кривичних санкција. Какав ће бити систем кривичних санкција, тј. које и какве ће све санкције постојати у једном друштву, зависи од:

- 1) динамике и структуре криминалитета,
- 2) политике сузбијања криминалитета (криминалне политике),
- 3) односа који владају у одређеном друштву,
- 4) степена демократског развоја друштва,
- 5) историјских схватања,
- 6) правне традиције и сл.

Пошто систем кривичних санкција произлази из структуре и динамике криминалитета, односно друштвених потреба, то је он подложен честим променама, па се сматра најдинамичнијом области кривичног права.<sup>17</sup> Управо у систему кривичних санкција и начину њихове примене, било је толико измена да се може рећи да је историја кривичног права заправо историја кривичних санкција.

Тако кривично право данас познаје више врста кривичних санкција<sup>18</sup> од којих су најпознатије:

- 1) казне,
- 2) мере упозорења (упозоравајуће, опомињуће или адмонитивне мере),
- 3) мере безбедности,
- 4) васпитне мере и
- 5) парапеналне санкције (супститути казне, неформалне мере, диверзионе мере, мере ресторативне правде).

---

<sup>16</sup> Љ. Лазаревић, „Систем кривичних санкција“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 2/1987, 28–45.

<sup>17</sup> М. Бабић, И. Марковић, „Опште карактеристике и проблеми у примјени новог кривичног законодавства у Босни и Херцеговини“, *Казнено законодавство – прогресивна или регресивна решења*, Београд 2005, 121–141.

<sup>18</sup> Б. Чејовић, „Систем кривичних санкција и будући развој југословенског кривичног законодавства“, *Основни правци будућег развоја југословенског кривичног законодавства*, Београд 1989. године, 35–52.

### 3.1. Кривичне санкције за физичка лица

Постојање више врста кривичних санкција које позитивно кривично законодавство предвиђа за учиниоце кривичних дела се назива плуралистички систем кривичних санкција. То је данас општеприхваћен систем у савременом кривичном праву. Тако КЗ у члану 4. став 1. слично као и други савремени кривични закони предвиђа четири врсте кривичних санкција. То су:

- 1) казне,
- 2) мере упозорења,
- 3) мере безбедности и
- 4) васпитне мере.<sup>19</sup>

Но, савремено кривично право познаје и друге врсте мера кривичноправног карактера које немају карактер санкција, али које се примењују према учиниоцу кривичног дела управо због извршења таквог дела. То су:

- 1) правне последице осуде и
- 2) одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом.

У кривичнопроцесном праву (Законик о кривичном поступку) предвиђена је посебна процесна мера која се примењује према учиниоцу кривичног дела, али која нема карактер кривичне санкције. То је мера притвора као мера за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку.

Казне и мере упозорења се примењују према учиниоцу који је скривљено учинио кривично дело. Изузетно, казна малолетничког затвора се у смислу члана 28. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (ЗОМУКД) може изрећи старијем малолетнику коме због високог степена кривице са којим је учинио кривично дело не би било оправдано изрећи васпитну меру.<sup>20</sup> Казне, историјски посматрано, дуго времена су представљале једину врсту кривичних санкција, а и данас имају значајно место јер су у посебном делу кривичних законика прописане за највећи број кривичних дела. У Републици Србији данас постоје четири врсте казни. То су:

- 1) казна лишења слободе,

---

<sup>19</sup> И. Марковић, „Измене у систему кривичних санкција у кривичном законодавству Босне и Херцеговине“, *Нове тенденције у савременој науци кривичног права*, Златибор 2005, 329–347.

<sup>20</sup> Д. Јовашевић, *Малолетничко кривично право*, Београд 2008, 89–119.

- 2) новчана казна,
- 3) рад у јавном интересу и
- 4) одузимање возачке дозволе.

Мере упозорења се примењују према пунолетном учиниоцу скривљеног кривичног дела, али њихова примена је везана за лакша кривична дела и учиниоце који су то постали у околностима које указују да то нису деликвентне личности. У кривичном праву Републике Србије постоје две мере упозорења. То су:

- 1) условна осуда која се јавља у два облика<sup>21</sup> и то као:
  - а) условна осуда у класичном смислу,
  - б) условна осуда са заштитним надзором и
- 2) судска опомена.

Мере безбедности су специфичне врсте кривичних санкција изразито специјално превентивног карактера које се могу изрицати свим учиниоцима кривичних дела: пунолетним и малолетним лицима, лицима која су крива за учињено дело или пак лицима код којих постоји неки од законом предвиђених основа искључења кривице (нпр. неурачунљивост). У Републици Србији постоји једанаест мера безбедности. То су:<sup>22</sup>

- 1) обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи,
- 2) обавезно психијатријско лечење на слободи,
- 3) обавезно лечење наркомана,
- 4) обавезно лечење алкохоличара,
- 5) забрана вршења позива, делатности и дужности,
- 6) забрана управљања моторним возилом,
- 7) одузимање предмета,
- 8) протеривање странца из земље,
- 9) јавно објављивање пресуде,
- 10) забрана приближавања и комуникације са оштећеним и
- 11) забрана присуствовања одређеним спортским приредбама.

Васпитне мере се примењују према малолетним учиниоцима кривичних дела, а само изузетно и према млађим пунолетним лицима (лицима узраста од 18 до 21 године). Њих познаје КЗ само по називу, док појам, врсте, карактеристике и сврху васпитних мера, као

---

<sup>21</sup> В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Љ. Здравковић, *Помиловање*, Ниш 2010, 18.

<sup>22</sup> Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, Београд 2006, 214.

и казну малолетничког затвора као посебну малолетничку кривичну санкцију прописује посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. У нашем кривичном праву постоје три врсте васпитних мера. То су:<sup>23</sup>

- 1) мере упозорења и усмеравања где спадају:
  - а) судски укор и
  - б) посебне обавезе;
- 2) мере појачаног надзора, које чине следеће мере:
  - а) појачан надзор родитеља, усвојиоца или стараоца,
  - б) појачан надзор у другој породици,
  - в) појачан надзор органа старатељства и
  - г) појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника и
- 3) заводске мере, где спадају:
  - а) упућивање у васпитну установу,
  - б) упућивање у васпитно-поправни дом и
  - в) упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.<sup>24</sup>

### 3.2. Кривичне санкције за правна лица

Ново кривично право Републике Србије следећи релевантне међународне стандарде, као и тенденције присутне у савременом упоредном кривичном праву почев од 2008. године разликује две врсте активних субјеката кривичних дела (учинилаца). То су:

- 1) физичко лице, узраста од 14 година у време предузимања радње извршења кривичног дела и
- 2) правно лице.

Зависно од врсте учиниоца кривичног дела, разликује се и врсте кривичних санкција које надлежни судски органи изричу на основу закона, у законом прописаном кривичном поступку. Систем кривичних санкција за правна лица, основе и границе њихове кривичне одговорности, као и кривични поступак у коме се правном лицу изричу кривичне санкције уређени су одредбама посебног закона – Закона о одговорности правних лица за кривична дела.<sup>25</sup>

---

<sup>23</sup> Д. Јовашевић, 114–118.

<sup>24</sup> Б. Ђукић, Д. Јовашевић, *Криминалитет малолетника и мјере друштвене реакције у Републици Српској*, Бања Лука 2010, 65–88.

<sup>25</sup> Закон о одговорности правних лица за кривична дела –ЗОПЛКД, *Сл. гласник Републике Србије*, 97/2008.

Према члану 12. овог закона правном лицу као учиниоцу кривичног дела се могу изрећи следеће врсте кривичних санкција:

- 1) казне,
- 2) мере упозорења (условна осуда) и
- 3) мере безбедности.

У оквиру казни, закон у члану 13. разликује:

- 1) новчану казну и
- 2) престанак правног лица.

Такође се правном лицу могу изрећи и три мере безбедности. То су:

- 1) забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова,
- 2) одузимање предмета и
- 3) јавно објављивање пресуде.

#### 4. Правне последице осуде

Правне последице осуде<sup>26</sup> представљају ограничавајуће или забрањујуће мере репресивног карактера које осуђеном лицу отежавају ресоцијализацију, али које могу да имају и превентивни карактер. Другим речима, то су мере ограничења права осуђених лица које наступају по сили закона. Оне се састоје у престанку или губитку одређених права или у забрани стицања одређених права лицима која су осуђена за одређена кривична дела или на одређену казну. То

---

<sup>26</sup> У неким иностраним законима се као правне последице кривичног дела сматрају и кривичне санкције, као и одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом (Треће поглавље Кривичног законика Немачке – чл. 38–76а.). Такође неки инострани закони поред кривичних санкција садрже и посебне одредбе о другим "казненим мерама" које нису санкције, али које прате учиниоца због извршеног кривичног дела. Тако швајцарски Кривични законик познаје следеће казнене мере: 1) отказ из државне службе – члан 51, 2) одузимање родитељског права – члан 53, 3) забрана вршења професије – члан 54, 4) протеривање ван земље – члан 55, 5) забрана посећивања ресторана – члан 56, 6) превентивна залога – члан 57, 7) конфискација имовине – чл. 58–59. и 8) објављивање оптужног или осуђујућег акта – члан 61. Правне последице осуде познају и: чл. 101–102. Кривичног закона Македоније (предвиђа само правне последице осуде које се састоје у забрани стицања одређених права), те кривично право Босне и Херцеговине – чл. 114. КЗ БИХ, чл. 118. КЗ ФБИХ, чл. 118. КЗ БД БИХ и чл. 98. КЗ РС. Ово законодавство предвиђа и две правне последице осуде за осуђена правна лица: 1) забрана рада на основу дозволе, овлашћења и концесија издатих од органа стране државе и 2) забрана рада на основу дозволе, овлашћења и концесија издатих од органа Босне и Херцеговине (чл. 141. КЗ БИХ, чл. 145. КЗ ФБИХ, чл. 145. КЗ БД БИХ и чл. 144. КЗ РС).



нису кривичне санкције,<sup>27</sup> иако и оне нужно наступају као последица извршеног кривичног дела.<sup>28</sup>

Правне последице осуде нису предвиђене кривичним законом, њих не изриче суд својом одлуком, већ наступају аутоматски, по сили закона, као нужни пратилац претходно донете осуде. Оне не могу да наступе када су за учињено кривично дело изречене:

1. новчана казна,
2. условна осуда (ако не буде опозвана),
3. судска опомена или
4. када је учинилац ослобођен од казне (члан 94. КЗ РС).<sup>29</sup>

Својим дејством којим се отежава рехабилитација и ресоцијализација осуђеног лица правне последице осуде понекад могу на њега да делују знатно теже и од саме кривичне санкције на што је посебно указано и у Резолуцији Седмог међународног конгреса за кривично право у Атини који је одржан 1957. године.<sup>30</sup>

Разликују се две врсте правних последица осуде према њиховој садржини. Тако у Републици Србији, КЗ у члану 95. предвиђа следеће правне последице:<sup>31</sup>

- 1) правне последице осуде које се састоје у престанку или губитку одређених права и
- 2) правне последице осуде које се састоје у забрани стицања одређених права.

Оне се могу предвидети само законом (а не и другим подзаконским актима) и наступају по сили закона којим су и прописане.

Правне последице осуде које се односе на престанак или губитак одређених права јесу:

- 1) престанак вршења јавних функција,

---

<sup>27</sup> У правној теорији се могу наћи и таква схватања која правне последице осуде сматрају кривичним санкцијама казнене природе (Г. Марјановић, 393). У сваком случају овде се ради о статусним кривичноправним мерама (Ж. Хорватић, 250).

<sup>28</sup> Д. Јаковљевић, „Престанак мера безбедности и правних последица осуде на основу судске одлуке“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 3–4/1981, 371–390.

<sup>29</sup> Учиница се сматра осуђеним лицем и када је правноснажна пресуда на казну затвора у поступку ванредног ублажавања казне преиначена и оптуженом изречена условна осуда (пресуда Врховног суда Србије Кж. 1483/95 од 30.1. 1996. године).

<sup>30</sup> Г. Марјановић, 392.

<sup>31</sup> Б. Златарић, „Рехабилитација и правне последице осуде“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 1/1960, 46–61.

2) престанак радног односа или престанак вршења одређеног позива или занимања и

3) губитак одређених дозвола или одобрења која се дају одлуком државних органа или органа локалне самоуправе.

Друга врста правних последица осуде се састоје у забрани стицања одређених права.<sup>32</sup> То су:

1) забрана стицања одређених јавних функција,

2) забрана стицања одређеног звања, позива или занимања или унапређења у служби,

3) забрана стицања чина војног старешине и

4) забрана добијања одређених дозвола или одобрења која се дају одлуком државних органа или органа локалне самоуправе.<sup>33</sup>

Правне последице осуде наступају даном правоснажности пресуде. У случају да је после правоснажности пресуде на основу које су наступиле одређене правне последице осуде, та пресуда измењена у поступку по ванредном правном леку, тада се наступање и трајање правне последице осуде усклађује са новодонетом пресудом. Оне правне последице које се састоје у забрани стицања одређених права могу се прописати тако да трају најдуже десет година. Време које је осуђено лице провело на издржавању изречене казне, не урачунава се у време трајања правне последице осуде.

Рехабилитацијом престају и правне последице осуде које се састоје у забрани стицања одређених права.<sup>34</sup> Амнестијом (члан 109. КЗ РС) се могу укинути поједине или све правне последице осуде, док се помиловањем (члан 110. КЗ РС) све или поједине правне последице осуде могу укинути или се може одредити краће време њиховог трајања.

Посебан Закон о одговорности правних лица за кривична дела у члану 28. предвиђа две врсте правних последица осуде које се односе на правно лице као учиниоца кривичног дела. То су:

---

<sup>32</sup> Б. Чејовић, „Правне последице осуде и слободе и права грађана“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 4/1991, 99–108.

<sup>33</sup> У теорији влада спор око правне природе правних последица осуде – да ли су то кривичне санкције или не, да ли су ближе казнама или мерама безбедности или пак представљају неке посебне кривичноправне мере које наступају по сили закона (З. Стојановић, 358). Но, има и предлога да се правне последице осуде третирају као кривичне санкције, и то као споредне казне које суд изриче у сваком конкретном случају зависно од околности случаја (Г. Марјановић, 262–299).

<sup>34</sup> Д. Јовашевић, *Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом*, Београд 2003, 169.

1) последице које се односе на престанак или губитак одређених права и

2) последице које се састоје у забрани стицања одређених права.

У правне последице осуде које се односе на престанак или губитак одређених права спадају следеће последице:

1) престанак вршења одређене делатности или послова и

2) губитак одређених дозвола, одобрења, концесија, субвенција или других облика подстицаја који се дају одлуком државног органа иили органа јединице локалне самоуправе.

Другу врсту правних последица чине последице које се састоје у забрани стицања одређених права. Овде спадају следеће последице:

1) забрана вршења одређене делатности или послова,

2) забрана учешћа у поступку јавних набавки,

3) забрана учешћа у поступку приватизације привредних субјеката и

4) забрана стицања одређених дозвола, одобрења, концесија, субвенција или других облика подстицаја који се дају одлуком државног органа иили органа јединице локалне самоуправе.

## 5. ЗАКЉУЧАК

Кривичне санкције представљају реакцију у виду репресије коју предузима држава као представник одређеног друштва у циљу његове заштите и заштите појединаца од штетних последица које им се нано-се вршењем кривичних дела. То су средства за остваривање заштитне (гарантивне) функције кривичног права.

То значи да је кривична санкција принудна мера за заштиту друштва од криминалитета, коју изриче суд учиниоцу кривичног дела, у кривичном поступку и под условима који су одређени законом, а која се састоји у одузимању или ограничавању слободе и права или упозорењу учиниоцу да ће му слобода или права бити одузети или ограничени ако поново изврши кривично дело. Кривичне санкције се могу применити само према лицу које је учинило или покушало учињење кривичног дела и за које је то доказано у кривичном поступку од стране надлежног суда. Кривичне санкције изриче стварно и месно надлежни суд у законом одређеном поступку који омогућава да се кривична санкција саобрази тежини и околностима извршења кривичног дела, као и карактеристикама личности његовог учиниоца.

Савремено кривично право познаје више врста кривичних санкција које су различите по садржини, природи и карактеру дејства. Скуп

свих кривичних санкција које предвиђа позитивно кривично законодавство се назива систем кривичних санкција. Тако кривично право данас познаје више врста кривичних санкција од којих су најпознатије: 1) казне, 2) мере упозорења (упозоравајуће, опомињуће или админитивне мере), 3) мере безбедности, 4) васпитне мере и 5) парапеналне санкције (супститути казне, неформалне мере, диверзионе мере, мере ресторативне правде). Постојање више врста кривичних санкција које позитивно кривично законодавство предвиђа за учиниоце кривичних дела се назива плуралистички систем кривичних санкција.

Пошто систем кривичних санкција произлази из структуре и динамике криминалитета, односно друштвених потреба, то је он подложен честим променама, па се сматра најдинамичнијом области кривичног права. Управо у систему кривичних санкција и начину њихове примене, било је толико измена да се може рећи да је историја кривичног права заправо историја кривичних санкција.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Бабић, Милош, Марковић, Иванка, „Опште карактеристике и проблеми у примјени новог кривичног законодавства у Босни и Херцеговини“, *Казнено законодавство – прогресивна или регресивна решења*, Београд 2005;
2. Бабић, Милош, Марковић, Иванка, *Кривично право, Општи дио*, Бања Лука 2008;
3. Бавцон, Љубо „Дружбена функција казенских санкциј“, *Правник* 9/1961;
4. Грозданић, Велинка, Шкорић, Марисабел, *Увод у казнено право, Опћи дио*, Загреб 2009;
5. Ђукић, Бошко, Јовашевић, Драган, *Криминалитет малољетника и мјере друштвене реакције у Републици Српској*, Бања Лука 2010;
6. Ђурђић, Војислав, Јовашевић, Драган, Здравковић, Љубиша, *Помиловање*, Ниш 2010;
7. Златарић, Богдан, „Рехабилитација и правне последице осуде“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 1/1960;
8. Јаковљевић, Душан, „Престанак мера безбедности и правних последица осуде на основу судске одлуке“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 3–4/1981;
9. Јовашевић, Драган, *Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом*, Београд 2003;
10. Јовашевић, Драган, *Кривично право, Општи део*, Београд 2006;
11. Јовашевић, Драган, *Малолетничко кривично право*, Београд 2008;

12. Лазаревић, Љубиша, „Систем кривичних санкција“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 2/1987;
13. Лазаревић, Љубиша, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Београд 2005;
14. Марјановић, Горги, *Македонско кривично право, Општ дел*, Скопље 1998;
15. Марковић, Иванка, „Измене у систему кривичних санкција у кривичном законодавству Босне и Херцеговине“, *Нове тенденције у савременој науци кривичног права*, Златибор 2005;
16. Мрвић Петровић, Наташа, *Кривично право*, Београд 2005;
17. Новоселец, Петар, *Опћи дио казненог права*, Загреб 2004;
18. Петровић, Борислав, Јовашевић, Драган, *Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио*, Сарајево 2005;
19. Селиншек, Љиљана, *Казенско право, Сплошни дел ин основе посебнега дела*, Љубљана 2007;
20. Стојановић, Зоран, *Кривично право, Општи део*, Београд 2000;
21. Хорватић, Жељко, *Кривично право, Опћи дио*, Загреб 2003;
22. Чејовић, Бора, „Систем кривичних санкција и будући развој југословенског кривичног законодавства“, *Основни правци будућег развоја југословенског кривичног законодавства*, Београд 1989.

*Associate Professor Ljubiša Zdravković, LL.D.*

Public Enterprise “Srbijagas”, Novi Sad  
Faculty of European Legal and Political Studies, Belgrade

*Lawyer Srđan Aleksić, LL.D.*

Law office Aleksić, Niš

## CRIMINAL SANCTIONS AS A MEANS OF CURBING CRIME

### *Summary*

Criminal sanctions are legal measures of social reaction imposed by the court in criminal proceedings against the perpetrator of a criminal act with the aim of suppressing and preventing future criminal acts. The state, acting as a representative of society, applies criminal sanctions as coercive measures to the perpetrator of a criminal act, precisely due to the nature of the committed act. In essence, they serve as a reaction against the perpetrator for committing a criminal act that causes damage to society. This reaction aims to prevent the perpetrator from committing similar crimes in the

future and to influence other citizens, who may be potential perpetrators, to refrain from committing such illegal and prohibited acts.

Modern criminal law recognizes several types of criminal sanctions that are different in content, nature, and character of the effect. The set of all criminal sanctions provided for by positive criminal legislation is called the system of criminal sanctions. Since the system of criminal sanctions arises from the structure and dynamics of criminality, that is, social needs, it is subject to frequent changes, so it is considered the most dynamic area of criminal law.

**Key words:** *Criminal offense; Criminal sanctions; Criminal procedure; Criminality.*

*Проф. др Марко Миловић*

Адвокатска канцеларија, Београд,  
Правни факултет Универзитета Мегатренд у Београду

## **ХАПШЕЊЕ ПРИ ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА – ТЗВ. ГРАЂАНСКО ХАПШЕЊЕ – РИЗИЦИ, ОПАСНОСТИ И ДИЛЕМЕ**

*Одредбе о тзв. грађанском хапшењу нису од круцијалног значаја за кривични поступак, шта више, те одредбе су, у односу на остале, објективно маргиналне. Може се рећи да за кривични поступак не би било штетних последица, нити би нечија права у поступку била угрожена или повређена и да оваква врста хапшења није предвиђена. У прилог томе говори и чињеница да је у Законнику о кривичном поступку Републике Србије само у једном члану посвећена пажња о хапшењу при извршењу кривичног дела – тзв. грађанском хапшењу. Но, и у том једном члану има одређених дилема и нејасноћа како то спровести у пракси. Наиме, само хапшење од стране грађана у пракси ("животно") носи са собом многе потенцијалне опасности са озбиљним последицама, обзиром да у таквој ситуацији могу да буду озбиљно повређени, односно да угрозе свој телесни интегритет, па и сам живот. Ово истичемо из разлога што се не може предвидети реакција лица које је затечено у извршењу кривичног дела и шта је у датом тренутку спремно да учини да не буде лишено слободе. О томе је посебно указано у овом раду као и на остале потенцијално велике ризике које могу настати у таквим ситуацијама.*

**Кључне речи:** Грађанин; Хапшење и ризици (опасности) од хапшења; Лице затечено у вршењу кривичног дела; Обавештавање полиције или јавног тужиоца.

### **1. УВОД**

У оквиру главе XV Законика о кривичном поступку предвиђене су одредбе о предистражном поступку, у којима се између осталог налазе и одредбе о овлашћењу органа предистражног поступка. Јасно

је да је ту реч, а што произилази из самог назива, искључиво о овлашћењима државних органа, пре свега полиције и јавног тужиоца. Међутим, и грађани својим активностима могу да помогну надлежним органима при расветљавању кривичних дела и лишавању слободе лица за која постоји сумња да су извршили та дела. С тим у вези, у овој фази поступка постоје и одредбе које говоре о учешћу грађана и њиховој улози у том поступку. Ради се о две ситуације и то: прикупљање обавештења од грађана (члан 288.) и хапшење при извршењу кривичног дела (члан 292.) ЗКП-а. Треба истаћи да учешће грађана у оваквим активностима носи са собом и одређене опасности и ризике о чему ће бити речи у наставку.

У погледу прве ситуације – осврнули би се укратко на прикупљање обавештења од грађана у смислу поменутог члана 288. ЗКП-а и ризика који постоји приликом њиховог давања. Наиме, поменути ризик може да постоји када приликом прикупљања обавештења од стране грађана, полицији укажу на неко лице или нека лица да су извршила кривично дело или више кривичних дела. Колики је ризик, то је фактичко питање у зависности од тога о каквом је лицу реч на које је грађанин указао да је извршио кривично дело или има везе са извршеним кривичним делом, а при томе то обавештење може бити од значаја за покретање кривичног поступка.<sup>1</sup> Но, грађанин уколико сматра да је ризично да се изјашњава о лицу односно лицима или о кривичним делима за које има извесна сазнања, није у обавези да пружи обавештења полицији.

У самом ЗКП-у је наведено да се не сме од грађана принудно прикупљати обавештења, односно грађанин може да одбије да пружи полицији неопходне информације. Полиција нема обавезу да га о томе обавести, па грађани често и не знају за такву могућност, те дају потребна обавештења за која, да су били правовремено упознати, извесно не би то учинили због опасности за себе или своју породицу или угрожавања своје имовине. Управо ово "непознавање" закона од стране грађана полиција често користи, како би олакшала себи рад, и скратила време у откривању како лица, тако и извршеног кривичног дела користећи неупућеност грађана у законске одредбе предкривичног поступка. Можемо рећи да је у питању "маневарски" простор полиције која је свакако упозната да јој изричито забрањено било које принудно прикупљање обавештења, али ипак на "погодан" начин и уз обављени неформални разговор дође углавном до жељених информација. Но, у сваком случају давање обавештења полицији (уз одређене

---

<sup>1</sup> Сасвим је извесно, а и логично да је много већи ризик и опасност уколико се ради о пружању информација за више лица, тзв. криминалне групе, а нарочито уколико су у питању организоване криминалне групе.



изузетке) има мањи ризик за грађане од директног учествовања у хапшењу лица затечених у вршењу кривичног дела односно вршења тзв. грађанског хапшења.

## 2. ТЗВ. ГРАЂАНСКО ХАПШЕЊЕ – ДИЛЕМЕ И РИЗИЦИ

Остављајући по страни разматрања у вези прикупљања обавештења од грађана и потенцијалне ризике које они носе, овде указујемо на објективно веома високе ризике и опасности, али и недоумице по грађане који могу настати приликом хапшења лица при извршењу кривичног дела. У члану 292. ЗКП-а, законодавац је предвидео или боље рећи дозволио могућност да сваки грађанин може ухапсити лице које затекне у вршењу кривичног дела које гони држава по службеној дужности. Иначе, хапшења при извршењу кривичног дела (у смислу наведеног члана) је у складу са одредбама Устава Републике Србије, иако то хапшење формално не врше званични државни органи, већ "обични" грађани. Наиме, у члану 27. Устава, у ставу 1, је између осталог, наведено да "Лишење слободе допуштено је само из разлога и у поступку који су предвиђени законом".<sup>2</sup> Конкретно, члан 292. ЗКП-а који регулише ове одредбе гласи:

*"Свако може ухапсити лице затечено при извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности.*

*Ухапшени ће се одмах предати јавном тужоцу или полицији, а ако то није могуће, мора се одмах обавестити један од тих органа који ће поступити у складу са одредбама овог законика (чл. 291. и 293.)."*

Ово решење има своје добре стране, јер даје могућност грађанима да "хапсе" лица која затекну при вршењу кривичних дела која се гоне по службеној дужности и тиме у многome помажу надлежним државним органима којима је то посао (пре свега полицији). Под затицањем треба подразумевати ситуације у којима је лице уочено приликом вршења радње, тако и ситуације у којима лице покушава да се удаљи с одузетим предметима или покушава да побегне након извршења

---

<sup>2</sup> Устав Републике Србије, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/06.

Подсећања ради, институт тзв. грађанског хапшења први пут је уведен у кривичнопроцесно законодавство Србије 2001. године. На сличан начин је прописивао ову врсту лишења слободе: "Лице затечено при извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности може свако лишити слободе. Лице лишено слободе се мора одмах предати истражном судији или органу унутрашњих послова, а ако се то не може учинити, мора се одмах обавестити један од тих органа. Орган унутрашњих послова поступиће по члану 227. овог законика." (члан 230. тадашњег ЗКП-а) – Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01.

кривичног дела, а присутни грађани покушавају да га зауставе.<sup>3</sup> Илустрације ради, најчешће су ситуације у којима се лице затекне у вршењу противправних радњи попут крађе, тешке крађе, разбојништва, и слично, и као што видимо у питању су кривична дела против имовине. Ради се дакле о ситуацијама када лице са украденим "пленом" односно противправно одузетим предметом (предметима), укључујући новац, настоји да побегне односно удаљи се са лица места. Осим код ових имовинских кривичних дела, могућа су и тзв. грађанска хапшења и код кривичних дела против живота и тела (убиство, тешка телесна повреда, учествовање у тучи итд.), такође и код кривичних дела против јавног реда и мира (нпр. насилничко понашање, насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних средстава) или код кривичних дела против здравља људи (неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, неовлашћено држање опојних дрога или омогућавање уживања опојних дрога).<sup>4</sup>

У називу члана 292. ЗКП-а и у законском тексту се употребљава израз – хапшење, за које можемо рећи да није адекватно смислу и намери законодавца. Ову примедбу термиолошке природе истичемо из разлога јер уместо овог израза требало је употребити израз "лишити слободе" обзиром да је то прави назив за оно што сваки грађанин може учинити лицу затеченом у извршењу кривичног дела. Наиме, лишење слободе је општи назив за принудно ограничење слободе кретања и за ограничење права која су с физичком слободом повезана.<sup>5</sup> Уосталом и у самом Законику о кривичном поступку, у члану 2. који носи назив "значење израза", у тачки 23. лишење слободе се дефинише као "хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се, у складу са овим законом, урачунава у притвор." Стога коришћење израза "ухапсити" у контексту овог члана није одговарајуће (прикладно), а можемо рећи и бесмислено, имајући у виду напред наведено.<sup>6</sup> Имајући у виду напред наведено

---

<sup>3</sup> Г. Илић, *et al.*, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 2015, 722.

<sup>4</sup> Шта више, могуће је у врло ретким ситуацијама и код неких кривичних дела против полне слободе као што су нпр. силовање, обљуба над немоћним лицем, обљуба са дететом, обљуба злоупотребом положаја или недозвољене полне радње, но таква кривична дела се због својих специфичности најчешће дешавају у затвореним просторима (без присуства других лица) па је стога јако мала вероватноћа да ће њихови извршиоци бити ухапшени од стране грађана при извршењу неких од поменутих кривичних дела.

<sup>5</sup> Г. Илић, *et al.*, 64.

<sup>6</sup> Поједини аутори који се баве како доктрином, тако и судском праксом, сматрају да је дефинисањем појма лишење слободе, термин "хапшење" у одредбама ЗКП-а потпуно бесмислен. Шта више, у том смислу чудно је, како истичу, и да затвор није

можемо закључити да тек од тренутка када то лице буде предато полицији или јавном тужиоцу се може говорити о "ухапшеном".<sup>7</sup>

Но, остављајући по страни терминолошке разлике, које узгред, нису безначајне јер се тачно зна ко може хапсити или боље рећи ко има право да хапси, а ко може "само" да лиши слободе, треба истаћи да су могућности за грађанско хапшење постављене шире од оног хапшења које може обавити полиција. Од грађана се не може очекивати познавање услова из члана 211. ЗКП-а,<sup>8</sup> нити су дужни те услове да знају, а с тим у вези и нереално је очекивати да пре предузетог хапшења процењују испуњености из поменутог члана.<sup>9</sup> Дакле, од грађана се не траже никакви посебни захтеви, осим природног резонувања да извршиоца треба зауставити, односно привести правди. У таквим приликама грађанин или грађани морају водити рачуна о границама нужне одбране, односно према "ухапшеном" могу применити само оне радње које су неопходне, а како би се он предао надлежнима.<sup>10</sup>

Посматрајући из практичног угла, сам чин тзв. грађанског хапшења носи са собом велике ризике. Ти ризици су пре свега на страни тих грађана, који врше у тим моментима улогу полицајаца јер могу да доживе разне непријатности. Те непријатности могу да буду нпр. упућивање претњи од стране лица које је ухапшено, али исто тако (а некад и истовремено) и наношење лакших телесних повреда, па и тежих (озбиљнијих) телесних повреда, а из разлога што то лице пружајући отпор може да користи принуду да би се удаљило са лица мес-

---

означен као "апсана", а одређивање притвора као "смештање у апс". – више о томе: М. Шкулић, Г. Илић, *Нови Законик о кривичном поступку Србије, реформа у стилу "Један корак напред – два корака назад"*, Београд 2012, 108.

<sup>7</sup> Тако мисли и: Ђ. Игњатовић, *Право извршења кривичних санкција*, Едиција Кримен, Београд 2018, 166.

<sup>8</sup> Члан 211. ЗКП-а који носи назив – разлози за одређивање притвора, говори да се притвор може одредити против лица за које постоји основана сумња да је учинио кривично дело ако: се крије или се не може утврдити његова истоветност... (тачка 1.), постоје околности које указују да ће уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче (тачка 2.), постоје особите околности које указују да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело које прети (тачка 3.), и ако је за кривично дело које му се ставља на терет прописана казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља...(тачка 4.).

<sup>9</sup> Г. Илић, *et al.*, 722–723.

<sup>10</sup> Најкарактеристичније ситуације у вези са лишењем и ограничењем слободе од стране полиције, [https://www.paragraf.rs/100pitanja/krivicno\\_pravo/najkarakteristicnije-situacije-u-vezi-sa-lisenjem-i-ogranicenjem-slobode-od-strane-policije-ogranicenje-slobode-i-dovodjenje.html](https://www.paragraf.rs/100pitanja/krivicno_pravo/najkarakteristicnije-situacije-u-vezi-sa-lisenjem-i-ogranicenjem-slobode-od-strane-policije-ogranicenje-slobode-i-dovodjenje.html), објављено 13.12.2018. године.

та или боље рећи побегло. Та повређивања грађана приликом лишавања слободе осумњичених могу бити проузрокована, како употребом физичке силе од стране тих лица, али и употребом оруђа, сечива, подесног алата и слично, па чак и употребом ватреног оружја (које углавном имају код себе и које користе за извршење кривичног дела). Лице које је затечено у извршењу кривичног дела углавном је изненађено присуством или наиласком других лица (грађана), те у тим ситуацијама може непромишљено да одреагује. Најчешће и не размишља о могућим последицама, а нема ни времена да о томе размишља, па може да користи све начине, па и неадекватне методе (силу) да би се одупрео хапшењу од стране грађана, и удаљио се (побегао) са лица места. Може се поставити питање да ли је у таквим ситуацијама вредно и сврсисходно то тзв. грађанско хапшење?

Поменута одредаба о хапшењу није постављена императивно, као обавеза (морање), већ по сопственој процени и нахођењу грађанина да ли хоће то уради. Другим речима, постоји веома "широко" дефинисано право, али не и дужност њиховог лишавања слободе.<sup>11</sup> Но, поставља се питање зашто би се неки грађанин уопште бавио тим "хапшењем"? Шта има од тога? Шта га мотивише, због чега објективно ризикује? Прихватљиво објашњење зашто то ради можемо наћи евентуално у томе ако је сам грађанин или неко њему блиско лице (или бар њему познато) оштећено кривичним делом, па због тога жели да га "хапси". То би био логичан мотив за такво поступање грађана, но шта у другим ситуацијама? Због чега би грађанин показивао храброст и излагао себе, а можда и друга лица, опасности због тога што је стицајем прилика био присутан или видео неко лице како врши кривично дело!? Народски речено – шта он има од тога? Који би био његов интерес? Награда или нека новчана (материјална) сатисфакција за такво поступање није предвиђена. Стога су такви поступци грађана очекивано готово и неприметни у пракси. О овоме не постоје ни статистичке евиденције, нити су вршене неке анализе примене овог члана у пракси, па је због тога ова врста хапшења фактички неприметна.<sup>12</sup>

---

<sup>11</sup> М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд 2020, 317.

<sup>12</sup> Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Дирекција полиције, Управа криминалистичке полиције 03.2.9.3.2 број 4442/21 од 18. јануара је у свом Е-допису обавестило подносиоца захтева (Групу 484), да не располаже документима и евиденцијама у вези са овим кривичноправним институтом. – Вид. Група 484, "Институт грађанског хапшења у Републици Србији", *ПрЕУговор за владавину права и ЕУ интеграције*, Београдски центар за безбедоносну политику, Транспарентност Србија, Београд, фебруар 2022.

Уместо званичне евиденције, понегде "с времена на време" прочитамо у дневној штампи или у електронском издању појединих портала, додуше веома ретко, да је дошло до тзв. грађанског хапшења. Један од таквих примера је од пре десет година када је "разбојник" како наводе медији, "опљачкао" златару у ширем центру Новог Сада, па га је појурио мушкарац који је успео да га сустигне и обори на земљу у суседној улици, а према изјавама очевидаца. Том приликом је, како кажу очевици, мушкарац легао на њега и викао да позову полицију, која је веома брзо дошла на лице места. Ухапшени разбојник је седео на земљи везаних руку са пленом испред себе, како је то приметио репортер агенције Бета.<sup>13</sup> Из дневне штампе је забележен и случај из 2018. године у Новом Саду, где је неколико младића савладало лице које је покушало да украде путничко возило.<sup>14</sup> Следећи пример који смо пронашли је од пре скоро четири године, када је један храбар човек у Београду, у једном маркету на Пауновом брегу на Бањици, спречио бекство човека који је претходно напунио две кесе скупим намирницама. Ово хапшење се "одиграло" тако што је чуо како раднице у маркету успаничено вичу да је једна особа украла робу са рафова и покушава да побегне. Поменути грађанин је појурио за учиниоцем (лоповом, како су написали!), сустигао га и спречио да побегне, а потом је позвана полиција која веома брзо стигла на лице места и одвела осумњиченог.<sup>15</sup> У октобру 2022. године група грађана је у Београду, на Врачару извршила тзв. грађанско хапшење тако што су "ухапсили" жену за коју су тврдили да је њиховој деци продавала дрогу – хероин. Ту жену, која је за те родитеље била непозната, су опколили и задржали до доласка полиције.<sup>16</sup> Најзад, имамо и пример из прошле године када је у Београду на линији градског аутобуса група грађана лишила слободе (задржала) лице до доласка полиције јер је полно узнемиравао две малолетне девојчице.<sup>17</sup>

---

<sup>13</sup> Грађанско хапшење у Новом Саду – становник Новог Сада успео је вечерас да сустигне мушкарца који је пре тога опљачкао једну златару, <https://mondo.rs/Info/Drustvo/a273769/Gradjansko-hapsenje-u-Novom-Sadu.html>, 4. децембар 2023. год.

<sup>14</sup> Ко све може да Вас ухпси, <https://www.alo.rs/vesti/drustvo/734453/ko-sve-moze-davas-uhpsi-policija-nije-jedina-ima-to-pravo/vest>, 17. август 2023. године.

<sup>15</sup> Грађанско хапшење на Бањици: Храбри Војин (43) без двоумљења је појурио за ловом и спречио крађу, <https://pink.rs/hronika/246573/gradjansko-hapsenje-na-banjici-hrabri-vojkan-43-bez-dvoumljenja-je-pojurio-za-lopovom-i-sprecio-kradju>, 19. децембар 2023. године.

<sup>16</sup> Грађанско хапшење на Врачару! Људи опколили жену! Чека се полиција! <https://www.republika.rs/hronika/hronika/391930/gradansko-hapsenje-diler-droga-vracar>, 19. децембар 2023. године.

<sup>17</sup> Грађани "ухапсили" манијака у аутобусу, сексуално узнемиравао две девојчице, предатор задржан до доласка полиције, <https://www.alo.rs/hronika/crna-hronika/687-348/predator-manijak-autobus-gsp/vest>, 19. децембар 2023. године.

Одредба из става 2. овог члана такође отвара многе дилеме! Наизглед јасно је шта је законодавац хтео да постигне овом одредбом, али је проблем како то применити у пракси. Ово из разлога што лице које је затечено у вршењу кривичног дела треба да буде одмах предато полицији или јавном тужиоцу, а уколико то није могуће из било ког разлога (удаљено место, недостатак средстава за превоз и слично) један од тих органа мора бити одмах обавештен. Па тако, у случају када је обавештена полиција (по одредбама члана 291. ЗКП-а) то би резултирало полицијским хапшењем и спровођењем јавном тужиоцу или саслушањем ухапшеног од стране јавног тужиоца (по одредбама члана 293. ЗКП-а).<sup>18</sup> Међутим, законодавац није нормама могао обухватити објективно све животне ситуације, због чега може доћи до погрешних "потеза" од стране самих грађана, услед непознавања ових одредби Законика о кривичном поступку.

Наизглед, код одредби о тзв. грађанском хапшењу нема ништа необично, али ако боље сагледамо ово законско решење може се јавити више дилема. Да ли грађанин који "хапси" мора да има свест или сазнање да лице које "хапси" је извршио кривично дело за које се гони по службеној дужности? Како је остваривано у пракси саслушање ухапшеног код јавног тужиоца када га је грађанин претходно "ухапсио"? Ко га спроводи код јавног тужиоца? На који начин довести ухапшеног до јавног тужиоца? Грађанин то сигурно не може, нити је то његова обавеза, а нити је то предвиђено Закоником о кривичном поступку или неким другим законима. Сама формулација да се мора одмах обавестити јавни тужилац, позивајући се на одредбе члана 293. ЗКП-а о саслушању ухапшеног од стране јавног тужиоца остаје недоречена и нејасна. Јавни тужилац извесно неће доћи на лице места по позиву грађанина да саслушава ухапшеног. С друге стране, није изводљиво да грађанин доводи ухапшеног у просторије јавног тужилаштва. Тим пре што грађани нису претходно прошли ни најосновнију обуку, како у погледу самог чина (процедуре) хапшења, коју иначе пролазе и познају полицајци, тако и у погледу границе употребе силе коју може применити. Ухапшено лице сасвим сигурно неће бити "кооперативно" у смислу да ће мирно чекати поред грађанина који га је ухапсио долазак полиције, нити ће хтети да добровољно оде до просторија најближе полицијске станице или надлежног јавног тужилаштва.

Као што видимо, у вези ових могућих ситуација законодавац није предвидео шта би требало радити, а као што смо истакли, Закоником о кривичном поступку није могуће обухватити све животне ситуације

---

<sup>18</sup> Г. Илић, *et al.*, 723.

нити се то може очекивати, па ни када су у питању ове (мање значајне) одредбе. Но, начин како је формулисан овај члан свакако може само да обесхрабри грађане да се баве "пословима" полиције и јавног тужилаштва у смислу хапшења лица која су затечена у вршењу кривичних дела. Другим речима, на посредан начин се грађанима ставља до знања да "гледају своја посла" и не уплићу се у ствари које се њих директно не тичу.

Одступање у вези с тим може да буде, ако је грађанин, као што смо навели, оштећен кривичним делом од стране лица којег је затекао у вршењу истог. У том случају грађанин има интерес да га ухапси. Заинтересован је да то лице које је њему или његовим ближњима учинило кривично дело што пре буде процесуирано и на тај начин добије сатисфакцију (у зависности од природе кривичног дела), па је привремено преузео улогу полиције.

Као што грађани нису оспособљени, боље рећи обучени да врше било какво хапшење, тако исто нису ни у правничком смислу обучени (како се то данас популарно каже – едуковани). Прецизније, грађани немају потребна знања (осим ако нису дипломирани правници), нити се то од њих тражи да знају која су то кривична дела која се гоне по службеној дужности. Просечни грађани не могу знати која су кривична дела која се гоне по службеној дужности, а која то нису, односно која се кривична дела гоне по приватној тужби или по предлогу оштећеног! Даље, не може се очекивати ни да грађани знају које је дело кривично, а које је прекршајно, па самим тим да ли има места предузимању тзв. грађанског хапшења. Наравно, не треба улазити у крајности па сматрати да грађани не знају за нека кривична дела која су "тешка" и опасна по својој природи и за која се поуздано зна да се гоне по службеној дужности – нпр. убиство, силовање, разбојништво, продаја дроге, тешке телесне повреде, тешке крађе итд. Но, с друге стране, за нека друга кривична дела која су много лакша по својој природи или, боље рећи, по последицама, велика је дилема да ли је грађанима познато да се не гоне по службеној дужности, већ по приватној тужби. У том смислу би истакли кривично дело лаке телесне повреде из члана 122. став 1. КЗ, кривично дело ситне крађе, утаје и преваре из члана 210. став 1. КЗ или кривично дело одузимање туђе ствари из члана 211, став 1. КЗ (у ставу 2. овог кривичног дела је такође предвиђено да се гони по приватној тужби, уколико туђа ствар не прелази износ од милион и петстотина хиљада динара или ствар не представља културно добро).

Хипотетички, могуће је да грађани из најбоље намере, из најчеститијих побуда, приликом хапшења учиниоца при вршењу кривичног дела, буду управо они извршиоци кривичног дела. Наиме, уколико

грађанин ухапси лице које је извршило кривично дело које се гони по приватној тужби, (имајући у виду одредбу члана 292. став 1. ЗКП-а) радило би се о вршењу кривичног дела противправног лишења слободе (члан 132. став 1. Кривичног законика).<sup>19</sup> Овај облик кривичног дела се састоји у одузимању слободе кретања неком лицу, који подразумева спречавање неког лица, противно његовој вољи да промени место на коме се налази. Није од значаја за постојање овог облика кривичног дела колико дуго је одузимање слободе кретања трајало.<sup>20</sup> У конкретном случају настао би проблем постојања умишљаја за извршење овог кривичног дела, који мора да обухвата свест о противправности дела, односно да се неко лице противправно лишава слободе. У оваквим ситауцијама то није случај, већ то лишавање слободе је последица непознавања која се кривична дела гоне по службеној дужности. Уколико би се водио кривични поступак против грађанина због кривичног дела противправног лишења слободе морао би се доказивати његов умишљај у таквим ситуацијама, што може да створи компликације у конкретним кривичноправним ситуацијама. Но, срећом такве ситуације нису забележене, па нема ни тих дилема који су можемо рећи више хипотетичког карактера. а што смо могли видети и из малобројних примера код тзв. грађанског хапшења, које смо навели.

Међутим, уколико би се из законског текста у члану 292. став 1. ЗКП-а, изоставио услов да се мора радити о кривичним делима која се гоне по службеној дужности, могло би водити другом проблему. Тај проблем би се огледао у томе да би грађани могли хапсити лица која врше кривична дела попут увреде, неовлашћеног фотографисања и слично, што би могло довести до правне конфузије. Тиме би институт грађанског хапшења изгубио своју сврху због чега је и уведен и отворио могућност злоупотребама.<sup>21</sup>

Осим тога, поред наведеног, јављају се и друге недоумице. На пример, у ситуацији када је грађанин "ухапсио" лице које је затекао у вршењу кривичног дела колико може да га задржи ако га није могуће одмах предати полицији или јавном тужиоцу!? Јасно је да то задржавање не може бити дужи временски период. Поставља се питање у тој

---

<sup>19</sup> Тај члан у ставу првом гласи: "Ко другог противправно затвори, држи затвореног или му на други начин противправно одузме или ограничи слободу кретања, казниће се затвором до три године."

<sup>20</sup> Више о томе: З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд 2012, 448–449.

<sup>21</sup> Вид. Група 484, "Институт грађанског хапшења у Републици Србији", *ПреУговор за владавину права и ЕУ интеграције*, Београдски центар за безбедоносну политику, Транспарентност Србија, Београд, фебруар 2022.



ситуацији – шта је то крађи, а шта дужи временски период? Који би критеријуми били за одређивање те границе? Дакле, колико то задржавање може трајати и после колико времена (уколико нема ни полиције ни јавног тужилаштва) би могао или требао да га пусти? Како год било, то задржавање односно у конкретној ситуацији хапшење или боље рећи лишавање слободе би требало да се мери минутима. Све дуже од тога губи смисао и представља озбиљну опасност за тог грађанина који је извршио хапшење обзиром да се не може предвидети реакција лица које је ухапшено. Уосталом, ни законодавац није сигурно мислио да грађани требају да задржавају лице које је ухваћено у извршењу кривичног дела, дуже време. Међутим, могуће су ситуације да ухапшено лице није могуће одмах предати надлежном јавном тужилаштву или полицији, из разлога као што је нпр. удаљеност од места тзв. хапшења до просторија наведених државних органа, непостојање превозног средства којим би се то ухапшено лице предало надлежним институцијама, временске непогоде и друге непредвиђене ситуације, као што смо већ истакли.

Даље, за то време док се чека предаја тог лица полицији или јавном тужиоцу да ли се може или сме то лице везати? У законском тексту о томе нема речи, нити је о томе од стране највиших судских инстанци заузимањ став, тако да та могућност није искључена. Ово с разлога што је тешко очекивати да ће ухапшено лице мирно седети са слободним (одвезаним) рукама и ногама, и чекати поред грађанина који га је ухапсио да га одведе полиција односно да неће настојати одмах или чим му се укаже прилика да побегне.

С тим у вези може се поставити питање да ли се може обратити за помоћ другим лицима да се ухапшено лице задржи до предаје полицији или јавном тужиоцу. Из законског текста такође ни овај детаљ не произилази односно није предвиђено, али није препрека да и други грађани притекну у помоћ уколико су негде у непосредној близини и ако то желе да учине. Овај други моменат је веома битан јер не може се нико натерати да учествује у хапшењу неког лица, ако то не жели, има страх или се, једноставно, не осећа способним за тако нешто. Проблем постаје већи, ако лице, које је задржано, спремно да употреби оружје или сечиво, евентуално, делове алата, који су подобни да нанесу озбиљне повреде, како би побегло, а тиме ризик постаје много већи за грађанина и лица која желе да му помогну уколико се одлучи да изврши хапшење тог лица. Шта више, у неким ситуацијама и сама физичка снага је довољна да се неко (озбиљније) повреди, нарочито ако је осумњичени јаче конституције или познавалац неких боричких вештина. У том случају произилази да је ипак најпааметније да одустане од тог чина.

Такође, одустанак би био најбоље решење за грађанина уколико лице којег намерава ухапсити кренуо у пружање отпора односно користи силу да би се одупрео хапшењу. У оваквој ситуацији наравно да је претежнији живот и здравље самог грађанина, него хапшење лица којег је затекао у вршењу кривичног дела. Исти закључак важи и у ситуацији ако је више лица затечено у вршењу кривичног дела, које се гони по службеној дужности. Јасно је да ту сам грађанин као појединац не може ништа да уради, нити би то било разумно. Опасност по живот и тело грађанина од стране тих лица је сасвим извесна и никакве храбре одлуке о хапшењу не би долазиле у обзир. Осим тога, не би ни било изводљиво да један грађанин "хапси" више лица.<sup>22</sup> Такође, ни помоћ осталих грађана не би долазила у обзир јер би онда потенцијално имали отворени физички сукоб грађана са једне стране и лица која су затечена у вршењу кривичног дела са друге стране, што би могло да доведе до несагледивих па и трагичних последица. Произилази, да би онда примена одредби из члана 292. ЗКП-а биле контрапродуктивне, што ни у ком случају није била намера законодавца.

Сумирајући ова излагања, можемо поставити питање да ли је ова одредба била неопходна односно да ли ће помоћи надлежним државним органима, конкретно полицији или јавном тужиоцу? Мислимо да је ова одредба врло ограниченог домета и да је у пракси остварива у врло ретким ситуацијама. Другим речима, за њену реализацију потребно је да се по више основа "сложе коцкице". Најпре, требало би да у конкретној ситуацији имамо грађанина који има воље, храбрости, често и потребну физичку снагу, али ништа мање ни мотива да се одлучи на такав корак. С друге стране, пожељно би било да лице које треба да се хапси због кривичног дела у чијем је вршењу затечен није спремно за сукоб са тим грађанином, да нема жељу да побегне са лица места, да се "помирио" са тим да је ухапшен и то баш од обичног грађанина (ма како то звучало нестварно!).

Постојећа одредба о тзв. грађанском хапшењу не улива наду у велику примену, чак и када за то има могућности, па би ову одредбу из члана 292. ЗКП-а због тога требало мењати у смислу да буду прилагодљивија реалности. Стога би требало уместо ове одредбе предвидети да је хапшење од стране грађана могуће само у изузетним ситуацијама када нема опасности за живот и телесни интегритет како самог грађана, тако и лица које се хапси, али и других грађана (лица) која се евентуално могу наћи у њиховој близини. Одустанак од хапшења лица које је затечено у вршењу кривичног дела или пуштање тог лица

---

<sup>22</sup> Ове ситуације би више подсећале на неке јефтине акционе филмове, него на иоле озбиљнију реалност.

да побегне, а које је претходно ухапшено од стране грађанина може да има мање последица него да је то лице предато полицији или јавном тужиоцу. Ово с разлога јер би поред већ учињеног кривичног дела имали и могући сукоб у којем би могло доћи до евентуалног повређивања грађанина или лица које је затечено у вршењу кривичног дела или евентуално случајних пролазника. Учињеним кривичним делом штета је већ настала, а покушајем тзв. грађанског хапшења, штета може бити још већа и тежа (у виду повређивања ових лица).<sup>23</sup>

Такође, ова одредба има смисла само у ситуацији када је ухапшеног могуће предати полицији или јавном тужиоцу у што краћем року. Постојећа одредба из става 2. овог члана по којима ако то ухапшено лице није могуће одмах предати полицији или јавном тужиоцу да се обавести један од тих органа како би они даље поступали у смислу већ наведених чланова 291. и 293. ЗКП-а је веома упитна, баш због ризика и опасности о којима је претходно указивано.

### 3. ЗАКЉУЧАК

Постојеће одредбе о тзв. грађанском хапшењу нису на најбољи начин осмишљене у постојећем Законику о кривичном поступку. Види се да је намера законодавца у члану 292. ЗКП-а била да грађани својим "учешћем" у виду хапшења лица којег затекну у вршењу кривичног дела помогну на тај начин полицији или јавном тужиоцу у преткривичном поступку. Но, као што смо имали прилике у раду да видимо, због ситуација на које смо указивали, а пре свега на опасности и ризике, овакво решење има недостатке (пре свега у ставу 2. поменутог члана) у ком правцу би требало мењати ове одредбе.

Истакли смо да и сам назив "хапшење" није адекватан јер хапшење може да врши само надлежни државни органи, а не грађани. Лице се може сматрати ухапшеним тек онда када је предато полицији или јавном тужиоцу. Стога би уместо тог израза законодавац, у неким будућим изменама и допуна требао да употреби израз "лишење слободе" које је, не само термилошки адекватнији, него што и у стварности представља реалнију слику. Поред термилошких корекција, можда још важније је прецизирање у ставу првом наведеног члана у којем би било јасније одређено када би грађани могли да ухапсе лице које је извршило кривично дело. У том смислу да би се отклоније недоумице, сматрамо да би требало додати и да се ово хапшење осим

---

<sup>23</sup> Хипотетички, у таквим ситуацијама, ствара се нови проблем или, боље рећи, могућа нова кривична дела, као последица (не)успешног грађанског хапшења.

при извршењу кривичног дела може односити и на лице непосредно након извршења кривичног дела.

Иако не постоје посебне евиденције о томе, оваквих хапшења готово да нема. Шта је разлог томе – да ли то што та лица која изврше кривично дело побегну пре него што буду затечени у вршењу кривичног дела или зато што надлежни државни органи правовремено буду на лицу места или пак грађани нису заинтересовани или немају храбрости, а ни мотива да врше таква хапшења – тешко је рећи. Ово питање би могло бити предмет посебне анализе, али како нема неки посебан значај за вођење кривичног поступка не треба очекивати да ће до таквих истраживања и доћи.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Група 484, "Институт грађанског хапшења у Републици Србији", *ПрЕУговор за владавину права и ЕУ интеграције*, Београдски центар за безбедоносну политику, Транспарентност Србија, Београд 2022;
2. Игњатовић, Ђорђе, *Право извршења кривичних санкција*, Едиција Кримен, Београд 2018;
3. Илић, Горан, *et al.*, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 2015;
4. Стојановић, Зоран, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд 2012;
5. Шкулић, Милан, Илић, Горан, *Нови Законик о кривичном поступку Србије, реформа у стилу "Један корак напред – два корака назад"*, Београд 2012;
6. Шкулић, Милан, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд 2020.

### Правни и интернет извори

1. Грађани "ухапсили" манијака у аутобусу, сексуално узнемиравао две девојчице, предатор задржан до доласка полиције, <https://www.alo.rs/hronika/crna-hronika/687348/predator-manijak-autobus-gsp/vest>, 19. децембар 2023. године;
2. Грађанско хапшење на Бањици: Храбри Војин (43) без двоумљења је појурио за лоповом и спречио крађу, <https://pink.rs/hronika/246-573/gradjansko-hapsenje-na-banjici-hrabri-voikan-43-bez-dvoumljenja-je-pojurio-za-lopovom-i-sprecio-kradju>, 19. децембар 2023. године;
3. Грађанско хапшење на Врачару! Људи опколили жену! Чека се полиција! <https://www.republika.rs/hronika/hronika/391930/gradansko-hapsenje-diler-droga-vracar>, 19. децембар 2023. године;

4. Грађанско хапшење у Новом Саду – становник Новог Сада успео је вечерас да сустигне мушкарца који је пре тога опљачкао једну златару, <https://mondo.rs/Info/Drustvo/a273769/Gradjansko-hapsenje-u-Novom-Sadu.html>, 4. децембар 2023. године;
5. Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. лист СРЈ*, бр. 70/01;
6. Ко све може да Вас ухапси, <https://www.alo.rs/vesti/drustvo/7344-53/ko-sve-moze-da-vas-uhapsi-policija-nije-jedina-ima-to-pravo-vest>, 17. август 2023. године;
7. Најкарактеристичније ситуације у вези са лишењем и ограничењем слободе од стране полиције, [https://www.paragraf.rs/100pitanja/-krivicno\\_pravo/najkarakteristicnije-situacije-u-vezi-sa-lisenjem-i-ogranicenjem-slobode-od-strane-policije-ogranicenje-slobode-i-dovodjenje.html](https://www.paragraf.rs/100pitanja/-krivicno_pravo/najkarakteristicnije-situacije-u-vezi-sa-lisenjem-i-ogranicenjem-slobode-od-strane-policije-ogranicenje-slobode-i-dovodjenje.html), објављено 13.12.2018. године;
8. Устав Републике Србије, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/06.

*Associate Professor Marko Milović, LL.D.*

Law office, Belgrade,

Faculty of Law, Megatrend University in Belgrade

## **ARREST IN THE COMMISSION OF A CRIMINAL OFFENSE— VV. CIVIL ARREST—RISKS, DANGERS, AND DILEMMAS**

### *Summary*

Provisions on vv. Civil arrests are not crucial for criminal proceedings; moreover, these provisions are objectively marginal in relation to others. It can be said that there would be no harmful consequences for criminal proceedings, nor would someone's rights be endangered, and that this kind of arrest is not foreseen. This is supported by the fact that the Code of Criminal Procedure only addresses the so-called criminal procedure in one article—citizen's arrest. However, even in this one article, there are certain dilemmas and ambiguities about how to implement this in practice. Specifically, the mere act of arresting citizens entails numerous potential risks and grave repercussions, as they may suffer severe injuries in such circumstances. We bring this up because we cannot predict the reaction of a person caught in the commission of a criminal offense, nor what he might do at any given moment to evade arrest. This paper specifically highlights these risks, along with other significant dangers that could emerge in similar circumstances.

**Key words:** *Citizen; Arrest and risks (dangers) of arrest; Person caught committing a criminal offence; Notifying the police or public prosecutor.*

*Проф. др Игор Петковић*

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

## **СУДСКА ПРАКСА НИЈЕ ИЗВОР КРИВИЧНОГ ПРАВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ!**

*Кривично материјално право, утемељено на начелу законитости, не дозвољава попуњавање правних празнина. Прави се разлика између аналогije као метода тумачења (од сличног ка сличном) гдје не постоји правна празнина и аналогije као недозвољеног начина попуњавања правних празнина. Посљедњих година се у домаћем судском одлучивању уочава занимљива пракса указивања на одлуке судова, као својеврсно утемељење образложења пресуде која је донесена. Само по себи то не мора бити негативно оцијењено. Међутим, неопходно је поновити да судска пракса није извор кривичног права у Босни и Херцеговини.*

**Кључне ријечи:** Извор права; Начело законитости; Судска пракса.

### **1. УВОД ИЛИ НЕШТО О НАЧЕЛУ ЗАКОНИТОСТИ**

Општа тема XII Научног скупа поводом Дана Правног факултета „Правне празнине и пуноћа права“ 2023. године определијелила је тему која је на овом мјесту обрађена и излагана.

Засновано строго на начелу законитости, кривично материјално право полази од тога да не постоје правне празнине које је допуштено попуњавати. Томе су прилагођени и методи његовог тумачења и по томе је специфично у односу на остале гране правног система. То је сасвим јасно када се ради о стварањима (кроз тумачење) нових бића кривичних дјела која законодавац није предвидио, као и приликом изрицања законом прописаних врста и распона појединих санкција. Ова врста досљедности о примјени и уважавању начела законитости је неупитна приликом тумачења и примјене института којима се бави кривично право.

Ово је у вези са оним дијелом његове природе који се означава као *ultima ratio*. Кривично право, као посљедње средство, крајњи је механизам којим држава располаже у циљу остваривања заштитне функције. Оправданост његове примјене подразумијева да су се исприли сви остали механизми контроле, како они неформали тако и они правни, формални, а повреда или угрожавање нису отклоњени.

Тренутак активације кривичног права подразумијева примјену средстава која ће у односу на све остале некривичне механизме, у највећој мјери представљати и остварити одузимање или ускраћивање одређеног добра или вриједности која припада учиниоцу кривичног дјела. Из тог разлога неопходна је досљедна примјена кривичноправних института који функционишу и заснивају се на начелу законитости.

Историју људског рода прати развој и установљавање правног система и цивилизација трајно препознаје његову нужност. Једна од најзначајних тековина правног развоја је управо начело законитости.

Изражено је кроз латинску формулацију *Nullum crimen nulla poena sine lege*, која се приписује Анселму Фојербаху (у теорији се сматра се да је постојала и прије тога) и према којој нема кривичног дјела ни казне без закона.

Кривични законик Републике Српске<sup>1</sup> чланом 2. прописује начело законитости: (1) Кривична дјела и кривичне санкције прописују се само законом. (2) Нико не може бити кажњен за дјело, које прије него што је учињено, није било законом предвиђено као кажњиво дјело,<sup>2</sup> нити му се може изрећи казна која за то дјело није законом била предвиђена.

Начело законитости у свом најопштијем смислу гарантује да грађанима може бити суђено само за кривично дјело које је било прописано законом прије него је учињено, и да им за то дјело може бити изречена само казна која је била прописана за то дјело прије него што је учињено.

---

<sup>1</sup> Кривични законик Републике Српске – КЗРС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 64/17, 104/18, 15/21, 89/21 и 73/23.

<sup>2</sup> О неуважавању значаја разлике између термина „кажњиво дјело“ и термина „кривично дјело“, као и о пропусту да се уз казну предвиде и друге кривичне санкције, а што је резултат Одлуке Уставног суда Републике Српске о неуставности претходно важеће законске одредбе која је прописивала начело законитости (бр: У-69/17 од 31. октобра 2018. године) а која је готово неизмјењена постојала у домаћем кривичном законодавству од 1951. године. Вид. М. Бабић, *Коментар Кривичног законика Републике Српске*, Бања Лука 2021, 37–40.

Ова, гарантивна функција осигурава пружање и реализацију заштите појединцу, грађанину, не само од криминалитета доживљеног као атак „извана“, већ осигурава заштиту појединцу и од саме државе и самоволође носилаца државне власти, својеврсну заштиту „изнутра“.

Сматра се да начело законитости има четири сегмента којима се прописује обавезност доношења закона у писаној форми (искључење обичаја као извора права), забрану ретроактивне примјене кривичног закона,<sup>3</sup> забрану примјене неодређених норми и забрану аналогије.

Примјена кривичног права супротно начелу законитости представља његову повреду. Тако повреду начела законитости представља ситуација у којој се примјеном аналогије<sup>4</sup> попуњавају правне празнине у кривичном закону или кад се као извор користе неписане обичајне норме.

Повреду начела законитости представљају и ситуације у којима се као извор кривичног права користи судска пракса и њене одлуке. С овим у вези постављено је питање постојања повреде начела законитости у случајевима кад судска пракса поступа супротно: кад непримјенивањем позитивног кривичноправног прописа (*non usu*) фактички врши декриминализацију инкриминисаног. Постојање опсолентних закона (одредаба) у вријеме хиперкриминализације није ријеткост али то не утиче на важење закона. Овакво поступање судске праксе представља повреду начела легалитета кривичног гоњења и Закона о кривичном поступку, а не повреду начела законитости прописану Кривичним закоником. Сматра се да повреде начела законитости нема ни у случајевима кад судска пракса сужава криминалну зону код неког кривичног дјела, иако у конкретном случају то поступање може бити криминалнополитички и правнодогматски прихватљиво или не.<sup>5</sup>

## 2. НЕШТО О ИЗВОРИМА ПРАВА

„Јер „извор“ права у „формалном“ смислу, како год да се схвати – као општи правни акт или општа правна норма, већ јесте позитивноправни акт према којем се, као према обрасцу или прописаном узору, позитивно право грана и пуни садржином. „Материјални извор права“

---

<sup>3</sup> Изузетност дозвољене ретроактивне примјене кривичног закона је прописана тим законом.

<sup>4</sup> Овдје се мисли на тзв. креативну аналогију која је недозвољена, а не на аналогију као дозвољени метод тумачења од сличног ка сличном *simili ad simile* – гдје и не постоји правна празнина,

<sup>5</sup> З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд 2022, 36.



је нешто по својој природи другачије. Он је изван позитивног права постојећа околност из које позитивно право краткотрајним додиром постаје и трајно остаје првобитна тачка везивања.<sup>6</sup>

„Ваља нагласити да признавање снаге формалним изворима права и обавезног карактера нормама које из њих произилазе препостављају правну државу. Само у правној држави, у којој јавна власт довољно поштује успостављена правила, могуће је да формални извори права учине брану произвољности и тиранији. То значи да је њихова цивилизацијака сврха гарантовање индивидуалних слобода и правне сигурности грађана.“<sup>7</sup>

У англосаксонском систему права једном донијета судска пресуда постаје обавезујућа у свим будућим истоврсним случајевима и тако представља извор права. Овај традицијом установљен принцип назива се прецедент или доктрина *stare decisis* – држати се оног већ пресуђеног, односно принципа „нека одлука важи“.<sup>8</sup> „Како год било, у раду судова опште надлежности временом се устаљује пракса поштовања раније донетих одлука у потоњим сличним случајевима и, већ од XIII века обичај цитирања прецедената у образложењу изреке. У почетку, та се пракса заснива правди и разуму (јер разумно је и праведно поступати једнако са једнаким), а не на формално установљеној обавези поштовања прве одлуке. Одступања од устаљене праксе веома су ретка, а њихова основаност брижљиво се образлаже. Једнообразно поступање, односно уважавање већ изречених пресуда у истим стварима учинило је да *common law* из неуређеног скупа судских одлука прерасте у систем права.“<sup>9</sup>

За разлику од острвске изолованости која је, уз остале факторе, учинила да овај простор (као и његове касније колоније) не захвати рецепција римског права нити процес кодификације, тло континенталног дијела Европе изградио је своје правне системе на темељима римског права.

За разлику од англосаксонског, судска пракса није извор кривичног права у европском континенталном кривичном праву.<sup>10</sup>

Својеврсна „англосаксонизација“ домаћег права почиње да се уочава у протекле двије деценије. Институте преговарања (споразу-

---

<sup>6</sup> Р. Васић, К. Чавошки, *Увод у право II*, Издавачка кућа „Драганић“, Београд 1999, 24.

<sup>7</sup> *Ibid.*, 114.

<sup>8</sup> *Ibid.*, 117.

<sup>9</sup> *Ibid.*, 164

<sup>10</sup> Вид. *Рјечник казненог права*, Загреб 2002, 131; вид. и *Лексикон кривичног права Босне и Херцеговине*, Сарајево 2018, 135–136.

ма) о кривици, елиминација формалноправне обавезе судова да у кривичним поступцима утврђују материјалну истину,<sup>11</sup> правила о предлагању и извођењу доказа у кривичном поступку, законско вриједновање признања окривљеног у кривичном поступку, пасивизација улоге суда у односу на странке,<sup>12</sup> употреба појма удруженог злочиначког подухвата, популаризација термина командне одговорности, итд. само су неки од примјера у којој мјери је домаће кривично законодавство и правосуђе одступило од својих на традицији установљених и изграђених правних института.

Ова појава је утолико занимљивија ако се уважи претходно наведено схватање у учење да је *common law* настао као резултат потребе установљавања правила у сврху правде која нису постојала на датом простору, а што је условила острвска природа и изолованост, као и непостојање рецепције римског права. Кроз колонијална освајања уграђују се у тај систем компоненте традиције колонизованих простора, а у самом изворишту стварају се и извори који постоје упоредо са судским одлукама и у тој сложености структуре постају извори права.

Дакле, домаћи регионални простор је постојеће правно наслијеђе у једном дијелу занемарио, стварајући правни простор за увођење<sup>13</sup> законских рјешења која нити су иманентна правној традицији, нити су осигурала правну сигурност. Извјесно је да су довела до теоријских и практичних расправа и поларизација у правцу заузимања става о сопственој оправданости и ефикасности.

Има ли практичну сврху теоретско образлагање става да без обзира на формално ослобођење од обавезе утврђивања материјалне истине суд треба да ради законито, исправно и савјесно? Ако је већ све остало како је и било, чему онда измјена? Ако би смо прихватили и слиједили овакве ставове, цјелокупно формалноправно регулисање поретка би се указало као потпуно сувишна форма. Треба ли подсећати да је природно право своја ограничења у пракси одавно потврдило?

---

<sup>11</sup> Вид. Х. Сијерчић-Чолић, „Начело материјалне истине у кривичном поступку“, *Савремене тенденције кривичног процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства (нормативни и практични аспекти)*, Мисија ОЕБС у Србији, Београд 2012, 169–191.

<sup>12</sup> М. Н. Симовић, „Улога суда у утврђивању чињеница на гланом претресу – регионална компаративна анализа“, *Савремене тенденције кривичног процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства (нормативни и практични аспекти)*, Мисија ОЕБС у Србији, Београд 2012, 137.

<sup>13</sup> „На мала врата“.

Познато је да различити теоријски приступи дају једнака рјешења у пракси, али шта да чини када је законски оквир измјењен а практичне могућности остале исте?

Није измјењена наша традиција, нити правни резон и поимање. Законским измјенама се мијења оквир у коме се могу кретати домаћи правници и како онда да се успоставља правна сигурност, правна држава? Начело законитости је историјско постигнуће, услов за остварење гарантивне функције кривичног права. Оно је своју улогу и вишеструки значај потврдило кроз историју. За њега се требало изборити и поставити га на мјесто које му припада.<sup>14</sup>

„Слободе нема када судска власт није одвојена од законодавне и извршне власти, као што ни једнакости пред законом неће бити док се не обезбиједи једнака примјена права.“<sup>15</sup>

Ако судска пракса није извор права на тлу континенталне Европе (јер припадамо кругу правних система насталих на традицији и наслијеђу римског права), и ако знамо да (пored општег непризнавања судске праксе као извора права у свим правним гранама) кривично право представља *ultima ratio* са томе прилагођеним начелима на којима је саздано (а по чему се значајно разликује од осталих правних грана унутар националних система) те и на апстрактном нивоу има мање оправдања његово довођење у везу са формама извора права које су противне начелу законитости, питамо: Да ли је судска пракса извор права у Босни и Херцеговини и која је сврха позивања на ставове судова у образложењу неких конкретних пресуда у домаћем правосуђу? У којим се установама за школовање правника у Босни и Херцеговини оваква грађа пресуде савладавала као испитна материја?<sup>16</sup>

---

<sup>14</sup> Занимљив је став о потреби својеврсног осавремењавања рангирања по значају начела кривичног права, у смислу да се примат у савремено доба треба дати начелу легитимности у односу на начело законитости, а у сврху елиминације могућности злоупотреба приликом тумачења, јер по мишљењу аутора могућности злоупотребе су веће кад се тумач позива на легитимност него кад утврђује испуњеност захтјева које поставља начело законитости. вид. Б. Ристивојевић, „О поретку начела у циљном (телеолошком) тумачењу у кривичном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2012, 241–254.

<sup>15</sup> Монтескје, *О духу закона*, „Филип Вишњић“, Београд 1989, 176.

<sup>16</sup> У времену ширења и усвајања информација путем интернета, уочавамо и питамо: какав садашњи и будући правни значај имају доступни информативни подаци који се налазе на веб адресама појединих адвокатских канцеларија у БиХ, а на којима се наводи да се у савременој теорији и пракси „судској пракси даје значај извора права“? Могуће је да постоји интерес адвоката који улаже жалбу на првостепену пресуду да у жалби наводи ставове другостепеног суда који његовој странци иду у прилог, али то није аргумент који оправдава наведене тврдње. Занимљива је Одлука Уставног суда Републике Српске број: У-101/14 од 27.04.2016. године, којом се утврђује да члан 6. Закона о судовима Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*,

Нужно је да направимо дистанцу од опште и незаобилазане улоге суда у примјени и оживотворењу законске норме.<sup>17</sup> Не умањујемо значај овог својеврсног практичног и стварног „оживљавања“ текста закона.<sup>18</sup> Једнако тако поштујемо и уважавамо заједничке одлуке и правна схватања виших судова који нам у циљу уједначеног поступања, правне сигурности и једнакости „кажу“ шта се у актуелном социо-економском тренутку сматра нпр. имовинском штетом великих размјера или знатнијим оштећењем, итд. Треба уочити разлику између судског тумачења норме и судске праксе као извора права.

У контексту наведеног, адекватним сматрамо одређење судске праксе као функционалног<sup>19</sup> (не формалног) извора кривичног права права, који садржај појединих кривичноправних појмова прилагођава савременим потребама, условима и систему врједности, без измјена

---

бр. 37/12 и 44/15, није у сагласности са Уставом Републике Српске у дијелу који гласи: „... и осигуравају јединствену примјену закона...“. Такође, да су судови органи државне власти који самостално и независно обављају судску власт у оквиру дјелокруга и надлежности одређене законом, те да при одлучивању суде на основу Устава и закона, као и да је у систему судске власти једино Врховни суд Републике, као највиша судска инстанца, изричито овлашћен да обезбјеђује јединствену примјену закона.“ Истом одлуком неуставним је проглашен и члан 19. став 1. Правилника о унутрашњем судском пословању, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 9/14. Суштина оспореног и неуставног је везана за обавезујућу природу правних схватања виших судских инстанци, тј. да су обавезујућег карактера за ниже судске instance. Из образложења: „...Имајући у виду да судови могу судити само на основу Устава и закона (а не и на основу правних схватања судских одјељења), као и да извршна власт нема никаквих овлашћења у односу на судску власт, односно да не може ни на који начин улазити у конкретне поступке за које су надлежни судови, као и одлуке које се тим поводом доносе, суд је оцијенио да је надлежни министар прописивањем као у оспореном члану 19. став 1. предметног правилника, не само изашао из оквира својих уставних и законских овлашћења него и ограничио самосталност судске власти и тиме повриједио и начело подјеле власти из члана 69. Устава, као и начело законитости из члана 108. став 2. Устава.“

<sup>17</sup> Тако нпр. „Наиме, Апелационо вијеће је итекако свјесно уставног начела правне сигурности чији је инхерентан елемент начело легитимних очекивања, у складу са којим судови у случају другачијег одлучивања о истовјетном питању морају изнијети разлоге због којих одступају од установљене праксе. Овај принцип би могао бити повријеђен уколико би судови поступали различито у истим или сличним ситуацијама, али у сваком случају, да би се утврдило да ли је дошло до кршења наведеног принципа, морало би се претходно утврдити да ли се заиста ради о чињенично и правно упоредним предметима.“ Извод из пресуде Суда БиХ бр. S13U02247618 Увр, од 10.04.2018. године.

<sup>18</sup> Вид. *Правна хроника* бр. 3, година 2 издавач ВСТС БиХ, The AIRE Centre; Из предговора: „Иако судска пракса није примарни извор права у континенталној Европи, она има свој значај који се не смије занемарити... Уједначеност судске праксе представља показатељ правне сигурности и одсуства арбирерности“.

<sup>19</sup> М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право Општи дио*, Правни факултет, Бања Лука 2019, 49.

законског текста. Немјерљив је њен значај кад даје садржај појму узрочне везе, коју закон не одређује.

Међутим, кад нпр. у пресуди<sup>20</sup> стоји: “Ово је у складу са праксом Апелационог вијећа Суда БиХ, предмет Д.М. и др. Број ХКЖ-06/193“, како треба то разумјети?

Или кад у Рјешењу<sup>21</sup> стоји: „Међутим, Апелационо вијеће налази да такав поступак ЗКП-БиХ не познаје, а утемељење свог става налази и у недавној пракси Европског суда за људска права у предмету Драгојевић против Хрватске (бр. 68955/11, Одлука од 15.01.2015. године.“ Иако је у конкретном случају неспоран овакав став суда, јер се ради о битној повреди одредаба кривичног поступка због неиспуњења законских услова за посебне истражне радње (и тако прибављеним доказима), из оваквог образложења нам се намеће питање: Како би се поступило да је другачија „недавна пракса Европског суда за људска права“ а да ЗКП БиХ једнако не познаје такав поступак? Ако је одговор (претпостављамо) исти, ово навођење сматрамо сувишним у образложењу. А ако би другачија пракса Европског суда условила и доношење другачијег рјешења, онда би смо закључили да ЗКП БиХ нема правни значај и да је као такав непотребан.

Сматрамо да је ова пракса, иако не мора бити оцјењена као негативна, сама по себи сувишна. Она може бити схваћена као „алибизација“ заузетог става и у извесном смислу кроз позивање на „ауторитете“ само привидно скида одговорност са доносиоца овакве одлуке. То наравно није тако и не може ни да буде, јер нити је судска пракса извор права у Босни и Херцеговини нити је одлука у конкретном кривичном поступку обавезујућа за било кога осим у погледу и за онога на кога се односи.

Значај судске праксе се препознаје и уважава када се дозвољава увид у пресуде судова, када се издају билтени судске праксе, када се носиоцима судских функција омогућава да укажу на потешкоће које у примјени ствара неки законски текст, и када се омогућава законописцима да се упознају са савременим тенденцијама у предметима који се воде пред правосудним органима. На тај начин, кроз измјене законског текста могуће је утицати на приближавање законског оквира и стварног захтјева у правцу адекватне правне регулације неког фактичког проблема. Сматрамо да није мјесто за ванправне искорак (који нису законом предвиђени) у судским пресудама, јер им се у том случају даје карактер елемента који се може оспоравати.

---

<sup>20</sup> Суд БиХ, Х-КЖ-07/481 од 26.05.2011. године;

<sup>21</sup> Рјешење вијећа Апелационог одјељења број: S1 2 K 002641 14 KŽ 4 од 06.02.2015. године.

Да се у мањој мјери мијешају извори, тумачење и кривичноправни појмови и чине нејасним ствари које традиционално у домаћем праву нису биле спорне, вјероватно би се мање помињао у дневнополитичке сврхе а више у правносигурносне и сврхе законитости цијели низ правних питања. Нпр. број правноснажних пресуда које нису извршене. Јер „кад од шуме не видимо дрвеће“, кад непромишљено, лако и брзо мијењамо поједине сегменте свог правног наслијеђа у цјелини, а посебно кривичноправних одредаба материјалног и процесног права, ми на индиректан начин омогућавамо стварање ситуација у којима изгледа као да је правно откриће констатација о постојању кривичног дјела којим се инкриминише неизвршавање судских одлука или лажно самопријављивање за кривично дјело, односно, тако дајемо допринос правној несигурности.

Значај судске функције и одлука које суд доноси је неупитан, као такав он је препознат и заштићен одредбама Кривичног законика. То није у супротности са насловном темом овог рада: Судска пракса није извор кривичног права Босни и Херцеговини!

### 3. ЗАКЉУЧАК

У закључку можемо истаћи да сврха овог рада није било стварање кондензоване верзије озбиљних ставова и анализа питања којима се у праву разграничавају и разликују два велика система англосаксонски и континентално-европски. Питања извора права, тумачења права, подјеле правних грана унутар једног националног правног система, улоге и значаја начела на којима су утемељене поједине правне дисциплине, и различитост њихових карактера и тиме условљена примјена, су питања која смо дјелимично дотакли, јер смо их сматрали незаобилазним у освјетљавању проблематике која је представљала централну идеју рада. А то је уочена популаризација става да је судска пракса извор кривичног права у Босни и Херцеговини. Судска пракса није извор права у Босни и Херцеговини без обзира о којој правној грани се ради, а када је у питању кривично право значај подвлачења ове констатације је само већи.

Кроз рад је указано на несумњив значај судске праксе (што нисмо ни доводили у питање) али и на давно установљену потребу њеног ограничења, у циљу одржавања подјеле власти, и елиминације арбитерности и различитих могућности злоупотреба. Правна сигурност је апсолутно неприкосновена категорија, и имајући у виду, „прије свега кривично право, сматрали смо неопходним у правцу успостављања идеала правне државе истаћи да: Судска пракса није извор кривичног права у Босни и Херцеговини!

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Бабић, Милош, *Коментар Кривичног законика Републике Српске*, Графомарк, Бања Лука 2021;
2. Бабић, Милош, Марковић, Иванка, *Кривично право Општи дио*, Правни факултет, Бања Лука 2019;
3. Васић, Радмила, Чавошки, Коста, *Увод у право II*, Издавачка кућа „Драганић“, Београд 1999;
4. Монтескје, Шарл, *О духу закона*, „Филип Вишњић“, Београд 1989;
5. *Рјечник казног права*, (ур. Жељко Хорватић), Масмедиа, Загреб 2002;
6. Симовић, Н. Миодраг, „Улога суда у утврђивању чињеница на главном претресу – регионална компаративна анализа“, *Савремене тенденције кривичног процесног права у Србији и регионална кривично-процесна законодавства (нормативни и практични аспект)*, Мисија OEBS у Србији, Београд 2012;
7. Симовић, Н. Миодраг, Јовашевић, Драган, *Лексикон кривичног права Босне и Херцеговине*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево 2018;
8. Сијерчић-Чолић, Хајрија, „Начело материјалне истине у кривичном поступку“, *Савремене тенденције кривичног процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства (нормативни и практични аспект)*, Мисија OEBS у Србији, Београд 2012;
9. Стојановић, Зоран, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд 2022;
10. Ристивојевић, Бранислав, „О поретку начела у циљном (телеолошком) тумачењу у кривичном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2012.

### Правни извори

1. Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 64/17, 104/18, 15/21, 89/21 и 73/23;
2. Одлука Уставног суда Републике Српске бр. U-101/14 од 27.04.2016. године;
3. *Правна хроника*, број 3, година 2, Издавач ВСТС БиХ и The AIRE Centre.

*Assistant Professor Igor Petković, LL.D.*

Faculty of Law, University of East Sarajevo

## **CASE LAW IS NOT A SOURCE OF CRIMINAL LAW IN BOSNIA AND HERZEGOVINA!**

### *Summary*

Criminal substantive law, based on the principle of legality, does not allow the filling of legal gaps. A distinction is made between analogy as a method of interpretation (from similar to similar) where there is no legal gap and analogy as an illegal way of filling legal gaps. Recent years have witnessed an intriguing trend in domestic court decision-making, where the reference to court decisions serves as a foundation for explaining the decision rendered. This in itself does not have to be negatively evaluated. However, it is necessary to repeat that case law is not the source of criminal law in Bosnia and Herzegovina.

**Key words:** *Source of law; Principle of legality; Case law.*



*Senior lecturer Dr. Dávid Tóth, LL.D.*

University of Pécs, Faculty of Law, Criminology and  
Penal Execution Law Department, Hungary

## **A COMPARATIVE EXAMINATION OF IDENTITY THEFT LAWS IN HUNGARY AND FRANCE**

*Identity theft is an evolving criminal phenomenon affecting individuals, societies, and economies. This comparative law article analyzes the regulatory frameworks related to identity theft in Hungary and France. The article discusses how each country criminalizes identity theft, reviewing the penalties for offenders, perpetration conduct, and the subjective side of the crime. The goal is to identify the advantages and drawbacks of the legislation in these two systems and give recommendations for lawmakers on how to improve them in the future. The research methodology consists of a comprehensive literature review, critical legislation, and legal practice evaluation. Legal practitioners, policymakers, law enforcement agencies, the academic community, government agencies, international organizations, and the general public can benefit from the insights and recommendations offered by this research.*

**Key words:** Identity Theft; Comparative Law; Hungary; France; Regulatory Framework.

### **1. INTRODUCTION**

Identity theft, particularly in the digital age, represents a significant threat to personal privacy and security. The legal framework in France has evolved to address these challenges, reflecting the complexities of identity theft and its impact on individuals. This article explores the intricate legal history of identity theft in France, tracing its regulatory journey from the initial legislative efforts in 2005 to the current statutory provisions. It examines the subjective and objective aspects of the crime, the different stages of its commission, and the associated sanctions. Additionally, it considers broader measures for preventing identity theft, including technological innovations and international cooperation, to provide a comprehensive

understanding of France’s approach to safeguarding personal identities. In this article, I will also compare the French regulation to the Hungarian Criminal Code provisions.

## 2. LEGAL HISTORY OF IDENTITY THEFT IN FRANCE

In France, the separate regulation of identity theft first emerged in 2005. That year, Senator Michel Dreyfus-Schmidt introduced a bill to Parliament that aimed to make digital identity theft committed on information networks punishable. In his justification, the senator argued that identity needed protection not only in the physical but also in the virtual realm, where the appropriate legal safeguards were lacking.<sup>1</sup> Increasing threats in the online world were exemplified by the Federal Trade Commission (FTC) in the United States reporting that in 2004, 10 million Americans were victims of digital identity theft, causing \$50 billion in losses for businesses and individuals. France was also increasingly affected by such attacks.

The legislator expressed concern that while physical identity theft incurred criminal liability, this was not the case in the digital realm. He cited examples such as using false identities in official documents (Article 433-19) or false names to obtain information from criminal records (Article 781), but perpetrators using others' identities to cause financial harm were not punishable under the Criminal Code. Courts could only establish unauthorized access to computer data (under Article 323-1), but not acts against identity. Consequently, citizens' digital identities were unprotected. Given these considerations, the proposal suggested that digital identity theft should be regulated as a separate offense in the Criminal Code, following Article 323-7, with the following wording:

*„Article 323-8 - Anyone who appropriates the identity of a private individual, a company, or a public authority on any information and communication network is punishable by one year of imprisonment and a fine of 15,000 euros.”<sup>2</sup>*

---

<sup>1</sup> French Senate, Proposition de loi visant à renforcer la lutte contre l'usurpation d'identité, <https://www.senat.fr/leg/pp104-452.html>, 2 February 2024.

<sup>2</sup> Free translation. Cf.: “Est puni d'une année d'emprisonnement et de 15 000 euros d'amende, le fait d'usurper sur tout réseau informatique de communication l'identité d'un particulier, d'une entreprise ou d'une autorité publique.”

Despite recognizing the dangers of identity theft as early as 2005, Parliament ultimately did not pass the proposal, arguing that existing criminal law frameworks were sufficient to curb various forms of identity theft.<sup>3</sup>

In 2009, Interior Minister Michèle Alliot-Marie introduced a new bill to Parliament, which closely resembled the previous 2005 draft. This proposal focused on combating cybercrime (*Lutte contre la cybercriminalité*). Under Article 222-16-1 of the Criminal Code, anyone who repeatedly uses another person's identity or identifying data in electronic communication for harassment purposes can be punished with up to one year of imprisonment and a fine of up to 15,000 euros. Additionally, criminal liability was introduced for those using another person's identity or identifying data in electronic communication to harm their reputation or honor. The law, however, did not clearly state whether repeated acts were necessary to constitute the crime.

Subsequently, the Senate's Legal Committee (*Commission des lois*) proposed an amendment to the Internal Security Amendment Act (*LOPPSI II*).<sup>4</sup> The proposal changed the act of using another's data (fair usage) to acquiring it unlawfully (usurper). They also suggested a second paragraph clarifying that obtaining identification data in public online communication networks was also punishable.<sup>5</sup> Despite debates and criticisms that such amendments overly restricted freedom of expression on the internet, the law was eventually passed. The crime of identity theft was included in the second book of the Penal Code, „Crimes and Misdemeanors,” under the second title, „Crimes against Persons,” in the sixth chapter (Privacy Violations), the first section (Violations of Privacy). As a result, identity theft was classified as a crime against persons and personal rights. The amendment introduced a new offense that came into effect on March 15, 2011.<sup>6</sup> With this regulation, France became the first country in Europe to prescribe the punishment of online identity theft at the statutory level. In 2020, the identity theft offense was further supplemented. The law of July 30, 2020, aimed at protecting victims of domestic violence, classified it as an aggravated case if the crime was committed against a spouse or partner.

---

<sup>3</sup> S. Bartz, *Identitätsdiebstahl. Zur Frage der Strafbarkeit des Identitätsdiebstahls und der Notwendigkeit eines eigenen Straftatbestandes im deutschen Recht*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2017, 74.

<sup>4</sup> Fiches d'orientation, *Usurpation d'identité* - Septembre 2022, Dalloz, <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001021>, 2 February 2024.

<sup>5</sup> French Senate, *Loi no. 09-527*, <https://www.senat.fr/amendements-commissions/loi/09-527.pdf>, 2 February 2024.

<sup>6</sup> S. Bartz, 75.

### 3. THE CURRENT REGULATION

#### 3.1. The main statutory provision related to identity theft (Article 226-4-1)

The main provisions of identity theft can be found in article 226-4-1. The text reads as follows:

*„Article 226-4-1 - Anyone who unlawfully acquires the identity of a third person or uses identification data with the intent to disturb their peace, harm their honor, or reputation is punishable by one year of imprisonment and a fine of up to 15,000 euros. The same penalties apply if the act is carried out through online communication networks. If these acts are committed by the victim's spouse or partner, or a partner bound by a civil solidarity pact, the punishment is increased to two years of imprisonment and a fine of up to 30,000 euros.”<sup>7</sup>*

#### 3.2. The main statutory provision related to identity theft (Article 226-4-1)

The legal object of identity theft, as systematically placed in the Criminal Code, is to protect privacy and ensure the criminal law's protection of personal rights. This is also reflected in the fact that the offense protects a person's dignity and honor.

#### 3.3. Perpetration conducts of identity theft

In French criminal law, the crime of identity theft consists of two acts:

- Unlawful acquisition of a third person's identity (Usurpation d'identité d'un tiers).
- Use of data that allows the identification of a third person (Usage de données de toute nature permettant de l'identifier).

In the first case, the French Penal Code uses the term „usurpation,” which can be translated as appropriation. Through appropriation, the perpetrator takes over the identity of a third person, impersonating them with

---

<sup>7</sup> Free translation. Cf.: *“Le fait d'usurper l'identité d'un tiers ou de faire usage d'une ou plusieurs données de toute nature permettant de l'identifier en vue de troubler sa tranquillité ou celle d'autrui, ou de porter atteinte à son honneur ou à sa considération, est puni d'un an d'emprisonnement et de 15 000 € d'amende.*

*Cette infraction est punie des mêmes peines lorsqu'elle est commise sur un réseau de communication au public en ligne.*

*Lorsqu'ils sont commis par le conjoint ou le concubin de la victime ou par le partenaire lié à la victime par un pacte civil de solidarité, ces faits sont punis de deux ans d'emprisonnement et de 30 000 euros d'amende.”*

fraudulent intent. Merely using a third person's name, such as in a newspaper, does not create criminal liability unless the act is committed with the aforementioned objectives. According to a commentary, the July 29, 1881, press freedom law might result in criminal consequences if the impersonation involves defamatory or insulting remarks.<sup>8</sup> The Criminal Code does not define the concept of identity. This issue is addressed by civil law, particularly the law of persons. In civil law terms, identity encompasses all data or factors necessary for the unique identification of a person. Typically, this includes surname, given name, date of birth, place of birth, gender, marital status, residence, occupation, etc. In summary, it refers to elements that contribute to the unique identification of a person.<sup>9</sup>

The second perpetration conduct is the use of data, a broader concept than usurpation. In the latter, the unlawful acquisition involves the impersonation of a third person, while data use does not always involve this. According to the commentary, use refers to instances where someone uses another person's identification data to access services. The commentary also highlights that, in practice, use is typically material, but if this distinction were applied, it would ignore the purposes defined by law. Consequently, the boundaries between the two acts are not clear and need clarification. Furthermore, the legislator's failure to define what constitutes any data suitable for identifying a third person violates the requirement of legality.<sup>10</sup>

According to Bartz's interpretation, if a perpetrator does not intend to carry out the fraudulent acts themselves but acquires identity-related data to pass on to a third person who will commit such acts, criminal liability does not exist. In my view, if the perpetrator is aware that the third person intends to use the data for defamatory acts, they are also criminally liable.

Today, identity theft often occurs on social media, such as Facebook, prompting the legislature to clarify that such situations are also punishable under a separate paragraph.

### 3.4. Subjective Aspect of the Crime

The crime of identity theft can only be committed intentionally. French law distinguishes between general intent (*Dol général*) and specific intent (*Dol spécial*) regarding culpability. The former refers to the perpetrator being aware that their actions are unlawful, while the latter pertains to the

---

<sup>8</sup> French Law, Penalties for Identity Theft, [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article\\_lc/LEGIARTI000042193593](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000042193593), 7 August 2023.

<sup>9</sup> Pierre Geneviev, <http://www.pierreeneviev.eu/npdf2/JC-CP-226-4-1-usage-donnee-15-5-12.pdf>, 7 August 2023

<sup>10</sup> *Ibid.*

specific goal of the offense. Two technical terms need clarification before discussing the specific goals of identity theft. French criminal law defines the so-called *Résultat redouté* on the subjective side,<sup>11</sup> referring to the expected result of the crime. Like Hungarian criminal law, the perpetrator foresaw and desired the consequences of their actions and acted accordingly. Conversely, French criminal law also includes the „*Résultat légal*” on the objective side, referring to the consequences required by law for the crime. This encompasses what the act caused or could have caused, and the harm or risk the law seeks to avoid or sanction. An example: if someone commits arson, the perpetrator's intent (*résultat redouté*) might be to destroy a building or cause a fire. The legally defined harmful effect (*résultat légal*) in this case would be endangering others' lives. These aspects are also present in the crime of identity theft. Hungarian criminal law would refer to the purpose for which the crime can be committed as the aim. In the case of identity theft, these include:

- Disturbing another person's peace
- Harming another person's honor
- Harming another person's reputation.<sup>12</sup>

French law categorizes the first two aims as *résultat redouté* while harming reputation is considered *résultat légal*. However, achieving these aims is unnecessary for the crime to be realized. It is an immaterial crime; the offense applies if the acts are committed with the appropriate intent.<sup>13</sup> Disturbing peace (*troubler sa tranquillité*) can refer to a psychological state and the difficulties the victim endures in rectifying the damage caused by identity theft. Estimates suggest that repairing such reputational damage can take victims up to 400 hours on average.<sup>14</sup>

Under Article 226-4-1, identity impersonation or the use of identifying data must aim to disturb another person's peace, honor, or reputation.

### 3.5. The stages of the crime

The attempt of the crime is also punishable, although the commentary mentions that since the crime has no result, establishing this stage in practice is challenging. Theoretically, identity theft can occur in the following forms. French criminal law distinguishes between interrupted and unsuccessful attempts.

---

<sup>11</sup> Principles of French Law, Oxford Academic, <https://academic.oup.com/book/3487/-chapter/144672553>, 7 August 2023.

<sup>12</sup> *Ibid.*

<sup>13</sup> *Ibid.*

<sup>14</sup> S. Bartz, 74.

In an interrupted attempt (tentative interrompue), the perpetrator has already started the steps that lead towards identity theft but for some reason (e.g., changing their mind) does not complete the identity theft.

In an unsuccessful or fruitless attempt (tentative infructueuse), the perpetrator does everything in their power to accomplish the identity theft, but for some reason, the crime is not completed. Reasons might include technical or IT errors or obstacles. The unsuccessful attempt has two further subcategories:

- Missed Crime (Infraction manquée): The perpetrator took all necessary steps, but still failed to complete the identity theft.
- Impossible Crime (Infraction impossible): An example of this situation would be if the perpetrator attempts to obtain identifying data from a deceased person, making it conceptually impossible to disturb another person's peace as defined by law. Mattatia emphasizes that the crime of identity theft can only be committed against a living natural person.<sup>15</sup>

### 3.6. Starting Point and Prescription of the Crime

A dogmatic question arises regarding the nature of the crime in determining the starting point (point de départ du délai) of the prescription period. The issue can be illustrated with a hypothetical example: if someone unlawfully acquires another person's identifying data and uses it a year later to defame it, is this subsequent act a new crime? French dogmatics analyze such crimes within the theory of hidden offenses (théorie des infractions clandestine). According to this theory, the prescription period for a crime begins when the crime becomes public and allows for criminal proceedings to be initiated. Otherwise, if the perpetrator commits the offense covertly, the prescription period would start running before the unlawful use of the data, providing an unjust advantage to the perpetrator and undermining state authority. Furthermore, French law distinguishes between instantaneous (infraction instantanée) and continuous crimes (infraction continue). In the former, a single act immediately realizes the crime. It starts the prescription period, while the crime occurs over an extended period in the latter, with the unlawful conduct continuing. Jurisprudence and literature have assumed that identity theft should be treated as an instantaneous crime. Any subsequent actions, as illustrated in the hypothetical example, are treated as new crimes with their prescription periods.

---

<sup>15</sup> F. Mattatia, "L'usurpation d'identité sur internet dans tous ses états," *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, Éditions Dalloz 2014, 331.

### 3.7. Sanctioning Identity Theft

French law sanctions the crime of identity theft as follows:

For natural persons, the principal penalties (*Peines principales*) include up to one year of imprisonment or a fine of up to 15,000 euros.

As an alternative to imprisonment, the following sanctions (*Peines alternatives à l’emprisonnement*) can be applied:

- Daily Fine (*peine de jour-amende*): The Criminal Code determines the fine, typically paid in a lump sum. In contrast, the court sets a daily fine based on the offender's financial situation and the severity of the crime.
- Community Service (*travail d'intérêt général*)
- Participation in a Citizenship Course (*stage de citoyenneté*): The purpose is to reintegrate the offender by educating them on the fundamental republican values of society, tolerance, and respect for human dignity.

For natural persons, supplementary penalties (*Peines complémentaires*) may also be imposed, supplementing the principal penalty. These include:

- Deprivation of civil rights, such as voting rights
- Prohibition from owning weapons, etc.

For legal entities, sanctions include a fine of up to 75,000 euros as the principal penalty.<sup>16</sup>

### 3.8. Other relevant provisions of the Penal Code

Two articles from the French Penal Code are also relevant to identity theft: Articles 313-1 and 434-23.

Article 313-1 covers broad fraud offenses, including identity theft involving defrauding victims using stolen identity information. It penalizes acts of deception carried out through fraudulent maneuvers designed to mislead individuals or entities. This is an intentional crime where the offender aims to defraud the victim. The fraudulent act must result in a material loss, meaning the victim suffers a financial loss due to the crime. The punishment can be up to five years of imprisonment, and offenders may also face significant fines, which can be as high as 375,000 euros, reflecting the financial damage caused by the fraud.

---

<sup>16</sup> French Law, Penalties for Identity Theft, [https://www.legifrance.gouv.fr/codes-/article\\_lc/LEGIARTI000006418661?init=true&page=1&query=434-23.+&search-Field=ALL&tab\\_selection=all](https://www.legifrance.gouv.fr/codes-/article_lc/LEGIARTI000006418661?init=true&page=1&query=434-23.+&search-Field=ALL&tab_selection=all), 2 February 2024.



Article 434-23 deals with the falsification and fraudulent use of administrative documents and digital data, which is relevant to identity theft when it involves using another person's identity to create or use fake documents or digital data. This article aims to protect the integrity of official documents and digital information from fraudulent alterations and misuse. Offenders can face imprisonment of up to five years and fines of up to 75,000 euros.

#### 4. COMPARATIVE LAW ANALYSIS WITH THE HUNGARIAN CRIMINAL LAW

The French and Hungarian Criminal Codes approach the issue of identity theft differently. In France, identity theft is treated as a distinct offense, specifically targeting the unlawful acquisition and use of personal identification data. The French Penal Code explicitly criminalizes actions that disturb an individual's peace, honor, or reputation through identity theft, with severe penalties for offenders.

In Hungary, however, identity theft is not defined as a separate offense in the Criminal Code. Instead, various forms of identity-related crimes are addressed under existing legal provisions. This has led to definitions from the literature that highlight criminological or other aspects of identity theft. Dániel Eszteri and István Máté<sup>17</sup> use the term "identity theft" for crimes committed in virtual environments, emphasizing the unlawful acquisition of personal data for material gain. Balázs Hámori<sup>18</sup> highlights that identity theft involves stealing personal information, such as names, birth dates, addresses, and social security numbers, for fraudulent transactions. Contrarily, Zsolt Haig<sup>19</sup> uses the term "personality theft" categorizing it under information warfare, where victims suffer material and dignitary damages. Kinga Sorbán<sup>20</sup> prefers the term "identity theft," outlining a two-phase process of the crime: first, the perpetrator steals personal data, and second, they misuse this data.

Several crimes can be relevant to identity theft in Hungary in respect of the Hungarian Criminal Code. On one hand, the conduct by criminals can fulfill the statutory provisions of the misuse of personal data. The Criminal Code also addresses interests in preserving personal data in

---

<sup>17</sup> D. Eszteri, I. Zs. Máté, "Identitáslopás a virtuális világban," *Belügyi Szemle* 2017/3, 79–107.

<sup>18</sup> B. Hámori, "Bizalom, jóhírnév és identitás az elektronikus piacokon," *Közgazdasági Szemle* 2004/9, 832–848.

<sup>19</sup> Zs. Haig, "Az információs hadviselés kialakulása, katonai értelmezése," *Hadtudomány, a Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata* 2011/1–2, 14.

<sup>20</sup> K. Sorbán, "Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés nemzetközi dimenziói," *Themis* 2015/1, 343–375.

crimes of illegal data acquisition. Additionally, offenses against information systems can protect the personal data stored within them, depending on the specific case. Other relevant offenses that can involve personal data include defamation, where personal information is used to harm someone's reputation, and crimes involving bank cards, which contain personal data and are covered by various offenses such as fraud using an information system. The misuse of another person's documents in false accusations or offenses against state records that involve personal data also highlights the broader protective measures within Hungarian law.

In summary, while French law provides explicit statutory measures against identity theft, Hungarian law integrates such offenses into broader legal categories, reflecting differing legislative approaches to similar criminal behaviors.

## 5. THE PREVENTION OF IDENTITY THEFT

In this chapter, I aim to review the French literature related to the prevention of identity theft, focusing on approaches beyond criminal law regulation.

Valérie Péneau, in her work, emphasizes the importance of digital identity systems as a preventive measure. She highlights the so-called eIDAS system (electronic Identification, Authentication, and Trust Services) which is a European Union regulation that establishes a framework for electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market. It aims to enhance the security, interoperability, and mutual recognition of electronic identification systems across EU member states, thereby facilitating seamless digital interactions and transactions. eIDAS ensures that electronic signatures, seals, time stamps, and other trust services are legally recognized and can be used with the same legal standing as their traditional paper-based counterparts. The introduction of electronic national identity cards equipped with advanced security features is a pivotal step in reducing the risk of identity theft.<sup>21</sup> Another author Sara Yassine also mentions the use of this system highlighting the good examples from Estonia.<sup>22</sup>

When it comes to identity theft prevention Nicolas Verly focuses more on the technological aspects rather than the regulation as a prevention tool. He highlights the use of strong encryption, multi-factor authentication, and

---

<sup>21</sup> V. Péneau, "Prouver son identité en ligne : l'enjeu d'une solution régalienne de confiance," *Enjeux numériques, Annales des Mines*, 13/2021, 63–66.

<sup>22</sup> S. Yassine, *L'identité numérique: la solution au vol d'identité?*, master's thesis, Université de Montréal, Faculté des Arts et des Sciences, presented to Dr. Masarah Paquet-Clouston, course CRI6228 Criminalités économiques, April 2022, 7.

secure communication channels to protect personal data. He also advocates for continuous advancements in cybersecurity technologies to keep pace with evolving threats.<sup>23</sup>

A similar technological approach can be found in the article by Fabrice Mattatia. His proposed method involves analyzing the statistical behavior of image noise to detect fraudulent activities in facial recognition systems. This innovative technique highlights the role of advanced technological measures in enhancing identity verification and security.<sup>24</sup>

A historical point of view can be found in the work of Clarisse Prêtre, exploring the historical methods of identity verification and their relevance to modern prevention strategies. She highlights the importance of accurate record-keeping and robust verification processes to prevent identity fraud. Prêtre draws parallels between historical practices and contemporary digital identity measures, emphasizing the need for meticulous data management.<sup>25</sup> Nadine Henrard also examined how medieval legal practices addressed identity fraud, emphasizing the importance of accurate identification and verification processes.<sup>26</sup>

And last but not least we can mention the educational prevention strategies. Verly alongside the previously mentioned technological aspects also points out that public awareness and education about the risks of identity theft are essential. Integrating media literacy and cybersecurity awareness into school curricula can equip individuals with the knowledge to recognize and avoid identity theft attempts.<sup>27</sup>

In my opinion, the findings from these authors are crucial for effectively combating identity theft. Additionally, I emphasize the need for victim support services specialized in identity theft, which can be either governmental or non-governmental but state-supported. These services should proactively assist victims and provide educational programs for the public. The USA offers several good examples of such initiatives.

---

<sup>23</sup> N. Verly, "Usurpation d'identité numérique, cyberharcèlement, revenge porn... : éclairages sur la nouvelle criminalité de l'internet," *Légipresse* 63/2020, 43–48.

<sup>24</sup> F. Mattatia, 331–337.

<sup>25</sup> C. Prêtre, "Erreurs de gravure involontaires et volontaires dans les inventaires: De la création d'hapax à l'usurpation d'identité," *Tekmeria* 8/2003, 85–101.

<sup>26</sup> N. Henrard, "L'usurpation d'identité devant la justice à travers le cas d'Ami et Amile," *Du meurtre en politique: La question de la vérité dans le procès littéraire médiéval (XIIe et XIIIe siècles)*, *Faux coupables et vrais imposteurs* 34/2017, 133–148.

<sup>27</sup> N. Verly, 49.

## 6. CONCLUSIONS

In comparing the regulation of identity theft in Hungary and France, significant differences emerge in their legislative approaches and the specificity of their legal provisions. France has developed a distinct and comprehensive framework to address identity theft, emphasizing the protection of personal dignity, peace, and reputation, and includes explicit penalties for both natural and legal persons. Conversely, Hungary lacks a specific legal definition of identity theft, integrating it into broader criminal categories such as data misuse and defamation, which may lead to varied interpretations and applications. The French model, with its clear statutory measures, offers a robust template for addressing identity theft, while the Hungarian approach reflects a need for more precise legal definitions. Both countries recognize the evolving nature of identity theft, particularly in digital contexts, and have implemented preventive measures emphasizing technological advancements and public education.

In my opinion, Hungarian lawmakers should consider establishing a separate crime for identity theft. This specific legal recognition would provide precise definitions, clear penalties, and targeted preventive measures, thereby enhancing legal clarity and improving the efficiency of legal practice. Adopting elements from the French Penal Code could be particularly beneficial for Hungarian regulation. In the age of social media, identity theft can become highly prevalent, and a dedicated provision in the Criminal Code would address these challenges more effectively than the current approach, which disperses this crime across multiple statutory provisions.

## LIST OF REFERENCES

### Scientific works

1. Bartz, Stefan, *Identitätsdiebstahl. Zur Frage der Strafbarkeit des Identitätsdiebstahls und der Notwendigkeit eines eigenen Straftatbestandes im deutschen Recht*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2017.
2. Eszteri, Dániel, Máté, István Zsolt, „Identitáslopás a virtuális világban,” *Belügyi Szemle* 2017/3;
3. Hámori, Balázs, „Bizalom, jóhírnév és identitás az elektronikus piacokon,” *Közgazdasági Szemle* 2004/9;
4. Haig, Zsolt, „Az információs hadviselés kialakulása, katonai értelmezése,” *Hadtudomány, a Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata* 2011/1–2.
5. Henrard, N., „L’usurpation d’identité devant la justice à travers le cas d’Ami et Amile,” *Du meurtre en politique: La question de la vérité dans le procès littéraire médiéval (XIIe et XIIIe siècles)*, *Faux coupables et vrais imposteurs*, 34/2017;

6. Mattatia, F., „L'usurpation d'identité sur internet dans tous ses états,” *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, Éditions Dalloz 2014;
7. Péneau, V., „Prouver son identité en ligne : l'enjeu d'une solution régalienne de confiance,” *Enjeux numériques, Annales des Mines*, 13/2021;
8. Prêtre, C., „Erreurs de gravure involontaires et volontaires dans les inventaires: De la création d'hapax à l'usurpation d'identité,” *Tekmeria* 8/2003;
9. Sorbán, K., „Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés nemzetközi dimenziói,” *Themis* 2015/1;
10. Verly, N., „Usurpation d'identité numérique, cyberharcèlement, revenge porn... : éclairages sur la nouvelle criminalité de l'internet,” *Légipresse* 63/2020;
11. Yassine, S., *L'identité numérique: la solution au vol d'identité?*, master's thesis, Université de Montréal, Faculté des Arts et des Sciences, presented to Dr. Masarah Paquet-Clouston, course CRI6228 Criminalités économiques, April 2022.

#### Internet sources

1. Fiches d'orientation, Usurpation d'identité - Septembre 2022, Dalloz, <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F01021>, 2 February 2024;
2. French Senate, Proposition de loi visant à renforcer la lutte contre l'usurpation d'identité, <https://www.senat.fr/leg/pp104-452.html>, 2 February 2024;
3. French Senate, Loi no. 09-527, <https://www.senat.fr/amendements-commissions/loi/09-527.pdf>, 2 February 2024;
4. French Law, Penalties for Identity Theft, [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article\\_lc/LEGIARTI000042193593](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000042193593), 7 August 2023;
5. French Law, Penalties for Identity Theft, [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article\\_lc/LEGIARTI000006418661?init=true&page=1&query=434-23.+&searchField=ALL&tab\\_selection=all](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006418661?init=true&page=1&query=434-23.+&searchField=ALL&tab_selection=all), 2 February 2024;
6. Geneviev, P., <http://www.pierregeneviev.eu/npdf2/JC-CP-226-4-1-usage-donnee-15-5-12.pdf>, 7 August 2023;
7. Principles of French Law, Oxford Academic, <https://academic.oup.com/book/3487/chapter/144672553>, 7 August 2023.

*Доц. др Гојко Шетка*  
*Доц. др Предраг Поповић*

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

## **ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА И ПРЕВЕНЦИЈА КРИМИНАЛИТЕТА – ТРЕНУТНО СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ**

*У савременом друштвеном дискурсу све више се говори о иновативним начинима рада полиције и новим могућностима и начинима превенције криминалитета. Некако се стиче утисак да се традиционални начин полицијског поступања потискује, те да нема више велики значај за превенцију криминалитета. Из тог разлога смо дошли на идеју да анализирамо корелацију између примјене полицијских овлашћења и превенције криминалитета како бисмо уочили колико полиција примјеном својих овлашћења, у овом тренутку, може бити ефикасна у спречавању криминалитета. Такође, кроз рад је дата и прогноза блиске будућности у контексту примјене полицијских овлашћења, тј. утицаја полиције на превенцију криминалитета кроз примјену полицијских овлашћења и традиционалног начина рада полиције. Мишљења смо да, ипак, традиционални начин рада полиције не треба занемаривати, него га треба иновирати и осавременјавати, али не треба заборављати његову суштинску вриједност. У раду ће бити анализирани дијеловиведеног истраживања који на јасан начин могу дати одговоре на поједина питања за којима се трагало у овом раду. Поменуто истраживање има посебну вриједност због тога што се узорак односи на полицијске службенике који су тренутно запослени у полицијској агенцији. У овом раду су од научних метода коришћене: анализа садржаја, статистички метод, индуктивно-дедуктивни метод и метод прогнозирања. Основна хипотеза у овом раду гласи: Уколико би полиција добила шира полицијска овлашћења, била би ефикаснија у превенцији криминалитета.*

**Кључне ријечи:** Полицијско овлашћење; Полиција; Криминалитет; Превенција криминалитета.

---

Гојко Шетка, [gojko.setka@fbn.unibl.org](mailto:gojko.setka@fbn.unibl.org).

Предраг Поповић, [predrag.popovic@fbn.unibl.org](mailto:predrag.popovic@fbn.unibl.org).

## 1. УВОД

Пратећи развој савременог друштва видимо да се улога полиције мијења и покушава прилагодити новим изазовима. Међутим, стиче се утисак да се у том прилагођавању некако све мање пажње посвећује традиционалном начину рада полиције. Све се мање говори о проблемима који се односе на примјену полицијских овлашћења у пракси, као и утицају примјене полицијских овлашћења на спречавање криминалитета.

Сматрамо да не треба много говорити о томе колико је важно да полиција у потпуности остварује своју функцију у друштву, јер је општепознато како се кроз остваривање функција полиције доприноси остваривању важних државних функција. Да би полицијске функције могле бити остварене држава је у надлежност полиције ставила механизме помоћу којих полиција остварује своју функцију (функције) у друштву. Кључни механизам за остваривање полицијске функције представљају послови полиције. Према ставу теорије "полицијски послови су дио функције полиције чијим обављањем се остварује циљ њеног постојања. Према једном другом гледишту, полицијски послови су дио унутрашњих послова које обавља полиција, примјеном полицијских мјера и радњи и полицијских овлашћења."<sup>1</sup> Дакле, полицијски послови се реализују кроз полицијске мјере и радње и полицијска овлашћења.

Са аспекта вршења послова полиције, полицијским мјерама се могу сматрати активности полиције које су усмјерене на спречавање негативних друштвених појава (прекршаја, кривичних дјела) и на стварање услова да до таквих посљедица и појава не дође. Велики дио послова полиције има карактер превентивних мјера које полиција предузима у својој пракси. Управо због тога у полицијској пракси и теорији изузетно чест појам су полицијске мјере или њима сличан појам – безбједносне мјере, мјере полиције и сл. Под овим појмом, односно појмовима, ипак се подразумевају доста шире активности од наведених. Тако се полицијским мјерама сматрају различити садржаји који се односе на рад полиције. У том смислу, појам полицијске мјере користи се као општи за означавање свих овлашћења која полиција примјењује и задатака које полиција извршава или у конкретном случају треба да примјени, односно изврши да би обавила послове из своје надлежности. Према томе, полицијске мјере се могу дефинисати као организовано и планско спровођење активности, тј. извршавање скупова задатака, односно скупа послова полиције на очувању и (или)

---

<sup>1</sup> Д. Субошић, *Организација и послови полиције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд 2017, 111.

унапређењу безбједности, при чему се разликују појавни облици (спољашња манифестација) безбједносних мјера и правне форме у којима се те мјере предузимају.<sup>2</sup>

С обзиром на то да ли мјере које предузима полиција садрже непосредну физичку принуду или не, можемо разликовати принудне мјере и беспринудне мјере. Под том принудом се подразумијева карактеристична полицијска принуда, као дио укупне принуде која је компонента државе и права, јер је држава та која има монопол физичке принуде, а у доброј мјери га реализује управо преко полиције. Карактеристична је по непосредности, тј. примјени законског овлашћења и без претходно донијетог управног акта. Због специфичности полицијског посла, а потребе за истовременим дјеловањем, нема простора да се чека доношење управног акта да би се, на примјер, спријечило кривично дјело у случају затицања на лицу мјеста. Принуда се сматра најнепосреднијим изразом државне власти и најоштријим обликом задирања у права грађана, али и неопходном за заштиту безбједности људи и имовине. Пошто је власт фактички друштвени однос у коме једна страна издаје заповијести, а друга је дужна да по тим заповијестима поступа под пријетњом физичке принуде коју извршава држава, јасно је да нема функционисања власти без могућности коришћења принуде. У примјени мјера којима полиција настоји да спријечи недозвољена понашања, она настоји да примјењује мјере које не подразумијевају употребу принуде. Али без обзира на све, важно је имати на уму да постоји разлика између мјера принуде (примјене) и средстава принуде (употребе). За полицијску принуду (физичку и оружану) неопходан је законски основ и разлог, односно, најдоследније поштовање принципа сразмјерности (забране прекомјерности) за и при примјени мјера и употреби средстава принуде. Мјере принуде представљају дио непосредне физичке принуде (поред средстава принуде) и саставни су дио одређених законских овлашћења полиције. Посматрано са гледишта "управне функције" полиције, мјере принуде се примјењују (а средства принуде употребљавају) при вршењу "управних радњи" у циљу непосредне реализације општих и појединачних заповијести садржаних у законима, другим прописима и појединачним актима. Шире посматрано, мјере принуде су и дио кривичне и прекршајне активности полиције. На примјер, према одредбама Закона о кривичном поступку, принудно довођење осумњиченог је овлашћење које полиција има ако се осумњичени није одазвао позиву у коме је било назначено да неодазивање позиву повлачи принудно довођење. Ово се овлашћење може реализовати само

---

<sup>2</sup> С. Милетић, *Основи јавне безбедности – послови и начин рада*, Виша школа унутрашњих послова, Земун 2004, 110.



под условом да се осумњичени налази на мјесту или простору гдје је могуће ући без наредбе суда или испуњења других законом утврђених услова (за улазак у туђи стан и друге просторије без наредбе суда; за задржавање или за лишавање слободе лица за које постоје основи суње да је извршило кривично дјело).<sup>3</sup>

Када се говори о превентивној активности полиције може се рећи да је то сложена активност која захтијева велику посвећеност, систематичност и плански рад на терену (безбједносном сектору). Да би се на адекватан начин остварио превентивни рад, неопходна је изражена и квалитетна сарадња између свих линија рада униформисане и криминалистичке полиције.<sup>4</sup> Међутим, увијек када се говори о превентивној дјелатности полиције неизбјежно се говори о једном дискутабилном питању. Оно се односи на то како се може утврдити да ли је полиција активна у погледу превенције криминалитета. Дакле, тешко је дефинисати јасне показатеље који нам са великом поузданошћу могу "измјерити" активности полиције у погледу превенције криминалитета. Поготово, тешко је поздано установити колико често полиција своја овлашћења користи у погледу свог превентивног дјеловања.

## 2. ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА

У контексту овог рада неопходно је нешто рећи о самом појму полицијског овлашћења. Прво, сам термин "овлашћење" има различито значење, било да се о њему говори у нашем или неким другим језицима. Примјера ради, у енглеском језику се за овај термин употребљава више израза: *power to attorney, mandate, authority, permission, licence*. Такође, иста је ситуација и у француском језику, у коме се овај термин означава изразима: *attribution, procuration, pouvoir, mandat*.<sup>5</sup> Дакле, термин овлашћење има доста широко значење. За разлику од овог појма, појам правно овлашћење је прецизно дефинисан. Правно овлашћење представља могућност одређеног понашања правног субјекта које правни поредак штити. Правно овлашћење се даје правном субјекту да би он могао остварити неки интерес чије остварење држава сматра да треба обезбједити правом. Правно овлашћење и

---

<sup>3</sup> Д. Јовичић, Г. Шетка, *Јавна безбедност*, Факултет безбедносних наука, Бања Лука 2020, 172–175.

<sup>4</sup> П. Поповић, Г. Шетка, "Садејство различитих линија рада у полицији Републике Српске у погледу спречавања тероризма", *Регионална сарадња у сузбијању прекограничног криминала: савремени изазови тероризма и мигрантске кризе*, Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука, Бијељина 2018, 200.

<sup>5</sup> Ј. Јовановић, С. Тодоровић, *Речник правних термина*, Савремена администрација, Београд 2004, 195.

правна обавеза представљају основне елементе (дијелове) правног односа. С обзиром на однос субјекта правног овлашћења према интересу који он тим својим правним овлашћењем остварује, постоје двије различите врсте правног овлашћења – субјективно право и надлежност.<sup>6</sup> Субјективно право представља правно овлашћење субјекта права ради заштите сопственог интереса, док надлежност представља вршење права, субјекта права, у интересу другог, а не у свом интересу. Дакле, док субјективно право има карактер приватног права, надлежност обједињује овлашћења и дужности (правна овлашћења и обавезе).<sup>7</sup> Из овога нам је сасвим јасно да је за полицијска овлашћења важна надлежност јер кроз дефинисање надлежности одређују се права и дужности полиције.

Пошто свака држава има улогу да својим грађанима и институцијама гарантује и, наравно, обезбједи повољан безбједносни амбијент, она то чини кроз примјену полицијских овлашћења од стране полиције. То подразумијева да органи унутрашњих послова (полицијске агенције) и овлаштена службена лица располажу таквим овлашћењима која се односе на непосредно извршавање закона у области безбједности и заштите која немају неки други органи. Значи, примјеном ових овлашћења од стране полиције и њених припадника кроз вршење полицијских послова остварује се заштита уставног и јавног поретка, личне, имовинске и друге сигурности грађана. Дакле, пошто је једна од основних дјелатности полиције обезбјеђивање унутрашње безбједности државе и њених грађана, неопходно је истаћи да је то могуће само уколико полиција поседује овлашћења којима може ограничити људска права и слободе оних који својим противзаконитим радњама угрожавају права и слободе других грађана, те уколико угрожавају правни поредак. Држава је и постала правна категорија, у правом смислу те ријечи, управо онда када је на себе преузела улогу рјешавања сукоба између појединаца и група, а полиција је највидљивији државни орган који има веома важну улогу у рјешавању тих сукоба.<sup>8</sup>

Полицијска овлашћења се могу појмовно одредити као правом допуштен и довољан инструментаријум за заштиту државе и њених грађана. Међутим, ако полицијско овлашћење посматрамо са аспекта

---

<sup>6</sup> Н. Бачанин, „О јавним овлашћењима“, *Правни систем Србије и стандарди Европске Уније и Савјета Европе*, књига III, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу – Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац 2008, 3.

<sup>7</sup> М. Димитријевић, М. Симић, С. Ђорђевић, *Увод у право*, Правни факултет Крагујевац, Крагујевац 2006, 269–274.

<sup>8</sup> Г. Шетка, Д. Јовичић, „Начела кривичног и прекршајног поступка за поступање полиције Републике Српске“, *CIVITAS*, 8(2), Нови Сад 2018, 112–113.

појединца који га примјењује, можемо рећи да је полицијско овлашћење право и дужност овлашћеног службеног лица (полицајца) да у случајевима и на начин предвиђен законом може предузети одређене мјере и радње у извршавању повјерених послова и задатака из надлежности полиције. Важан сегмент полицијских овлашћења представља могућност примјене средстава принуде. Уколико не би постојало овлашћење за употребу средстава принуде, а нарочито у случајевима непосредног угрожавања уставног и јавног поретка, живота и имовине људи, свака друга накнадна интервенција путем неких других државних органа резултирала би неуспјехом и не би била цијелисходна.<sup>9</sup>

Полицијским овлашћењима се третирају различите конкретне ситуације, па се подразумијева да међу њима постоје одређене разлике. Овлашћења полиције можемо разликовати по томе да ли су изразито полицијска или нису изразито полицијска по својој природи и карактеру. Ако би било потребно да се и појмовно разликују, типична полицијска овлашћења би се могла означити и само као "полицијска овлашћења", а преостала као "овлашћења полиције". И у нашем правном поретку, као у правном поретку других земаља, "полицијска овлашћења" припадају само полицији, док поједина од "овлашћења полиције", од земље до земље, могу бити и у надлежности других органа. То се у првом реду односи на поједина административна (управна) овлашћења, као што су код нас овлашћења полиције да издаје одређене исправе, одобрења или дозволе.<sup>10</sup>

У обављању послова из своје надлежности полиција располаже само законом утврђеним овлашћењима која може да примјењује једино под условима и на начин који је прописан. Средства и услови за полицијску интервенцију прописани су у складу са уставом, тако да је мјера за утврђивање овлашћења полиције ограничена уставним рјешењима. Томе су сљедствене и правне могућности полиције за обављање послова који су јој законом стављени у надлежност. Другим ријечима, домаћај дјеловања полиције у обављању послова полиције одређен је домаћајем њених овлашћења. Ова ограниченост полицијске дјелатности представља, поједностављено речено, баланс између државне принуде и индивидуалних права. У том балансу

---

<sup>9</sup> Д. Јовичић, Г. Шетка, *Организација и надлежност полиције*, Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2023, 215.

<sup>10</sup> М. Талијан, Д. Аранђеловић, Д. Велимировић, *Организација и надлежност униформисаних припадника полиције*, Виша школа унутрашњих послова, Београд 2001, 315.

држава је обавезна и (ограниченом) принудом да обезбједи остваривање тих индивидуалних права.<sup>11</sup>

У погледу вршења послова полиције и њиховог утицаја на спречавање криминалитета полицијска овлашћења имају примарну улогу. Од ефикасности полиције у примјени полицијских овлашћења зависи и ефикасност обављања послова полиције. Наравно, то се онда рефлектује на утицај вршења послова полиције у погледу спречавања криминалитета. Што је полиција ефикаснија у примјени полицијских овлашћења, ефикаснија је у вршењу послова полиције и спречавању криминалитета. За спречавање криминалитета су од посебне важности превентивна полицијска овлашћења. Кроз извршавање превентивних полицијских овлашћења, извршавају се превентивни (неинтервентни) послови полиције. Сама сврха вршења превентивних послова полиције има за циљ да утврди евентуална угрожавања безбједности, тј. да дјелује у смислу одвраћања потенцијалних извршилаца прекршаја и кривичних дјела од њиховог извршења.

Превентивна полицијска овлашћења доприносе реализацији непосредне превентивне активности полиције, која се реализује примјеном појединих полицијских овлашћења. Примјеном превентивних полицијских овлашћења на терену остварује се укупна превентивна дјелатност полиције. Треба нагласити чињеницу да се превентивна полицијска овлашћења свакодневно примјењују у пракси. Њих примјењују полицијски службеници који су у свакодневном контакту са грађанима, те они морају полицијска овлашћења примјењивати на адекватан и законит начин, у ситуацијама када је то оправдано и неопходно за извршавање полицијских задатака (у овом случају када је то неопходно за остваривање превентивног дјеловања). Сматрамо да примјена полицијских овлашћења у оквиру дјелатности полиције на нивоу полицијске станице, представља једну од кључних ствари за успјешно сузбијање и спречавање криминалитета. Иако је у посљедње вријеме рад полиције на општинском (локалном) нивоу неправедно запостављен, мислимо да је за спречавање криминалитета управо поступање полиције на локалном нивоу од великог значаја. Увјерени смо да најважније подручје полицијског дјеловања, и примјене превентивних полицијских овлашћења, представља безбједносни сектор, који чини дио станичног подручја једне полицијске станице.

Када је ријеч о превентивним полицијским овлашћењима, која у свом раду примјењује полиција Републике Српске, можемо рећи да у њих спадају: давање упозорења и издавање наређења; легитимисање, провјера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета;

---

<sup>11</sup> С. Милетић, 112.

прикупљање обавјештења; позивање лица и обављање разговора; привођење, спровођење и довођење лица; привремено ограничење слободе кретања; потрага за лицима и предметима; преглед лица, предмета и превозних средстава; противдиверзиони преглед; привремено одузимање предмета; надзор и снимање јавног мјеста.

### 3. ПОЛИЦИЈА И ПРЕВЕНЦИЈА КРИМИНАЛИТЕТА

Превенција криминалитета је једна од незаобилазних активности на пољу супротстављања криминалитету.<sup>12</sup> Под превенцијом подразумевамо двије ствари. Прво, превенција значи интервенцију. Дјеловати превентивно значи интервенисати на одређен начин и одређеним средствима. Основ за разумевање термина превенција, садржан је у префиксу – пре. То значи да када говоримо о превенцији, мислимо на такав концепт друштвене интервенције који се реализује прије него што се нежељене појаве манифестују. Превенцијом криминалитета сматрамо употребу свих расположивих средстава и мјера усмјерених на спречавање појављивања неког од облика криминалитета. Дакле, превенција криминалитета представља спречавање вршења кривичних дјела и других девијантних понашања. Она истовремено подразумева и ангажовање свих субјективних друштвених чинилаца на предузимању читавог система мјера и радњи у циљу отклањања како посредних, тако и непосредних, објективних и субјективних чинилаца, тј. услова и узрока криминалног, односно преступничког понашања појединаца или друштвених група. Овако схваћена дефиниција превенције криминалитета је неспорно тачна, али је уједно веома опширна, уколико темељно анализирамо проблем превенције у досадашњој криминалнополитичкој пракси.<sup>13</sup>

Превенција криминалитета (злочина) се односи на напоре који се предузимају у циљу спречавања злочина или кривичних дјела у првом степену – прије него што је дјело почињено. Дакле, основи циљ превенције представља покушај спречавања појаве – будућег кривичног дјела. Сматра се да је кључна разлика између спречавања криминала и контроле криминала у томе што се превенција одвија ван граница формалног правосудног система.<sup>14</sup> У једном од првих научних покушаја да се превенција криминала разликује од контроле криминала,

---

<sup>12</sup> Х. Кораћ, Р. А. Ивановић, А. Беговић, *Превенција криминалитета*, Универзитет у Новом Пазару, Београд 2010, 33.

<sup>13</sup> В. Кривокапић, *Превенција криминалитета теоријско-криминалистички приступ*, Nade design, Београд 2008, 44.

<sup>14</sup> С. В. Welsh, Р. Д. Farrington, “Crime Prevention and Public Policy“, *The Oxford Handbook of Crime Prevention*, 2012, <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhdb/9780195398823.001.0001/oxfordhdb-9780195398823-e-1>, 11.10.2020. године.

Петер Лејнс (*Peter Lejins*) заступао је слjedeћи став: "Ако је друштвено дјеловање мотивисано кривичним дјелом које се већ догодило, ми се бавимо контролом, али ако се кривично дјело само предвиђа, онда се бавимо превенцијом."<sup>15</sup>

Превенција криминалитета као функција обухвата активности различитих субјеката који предузимају превентивне мјере. У спровођењу општих мјера превенције учествују сви друштвени и државни органи, почевши од: породице, школе, омладинске организације, органа социјалне заштите, друштвене организације и законодавних органа. Полиција представља државни орган којем је законом у надлежност стављено превентивно дјеловање – спречавање (превенција) криминалитета. У прилог томе говори чињеница да је законска обавеза и дужност органа унутрашњих послова да спречавају и откривају кривична дјела, да проналазе и хватају њихове учиниоце и да их предају надлежним органима. Дакле, у самом закону је наглашена улога органа унутрашњих послова у спречавању криминалитета. Органи унутрашњих послова своју превентивну дјелатност остварују предузимањем разноврсних мјера и радњи.<sup>16</sup>

Постоје аутори који говоре о томе да се "под превенцијом криминалитета подразумијева употреба свих мјера и средстава за мобилизацију појединаца, друштвених група, организација и институција, усмјерених на спречавање оних појава које нису у складу са кривичним законодавством, а које по својој суштини наносе штету појединцима, друштвеним групама или друштву у цјелини. У складу са тим тумачењем, циљ превенције јесте да се спријечи обављање криминалне радње."<sup>17</sup> У складу са овим, можемо рећи да се превентивна активност полиције односи на предузимање мјера полиције у циљу спречавања обављања криминалне радње, али не само криминалне радње, него и сваке друге законом забрањене радње којом се угрожава безбједност.

У оквиру полицијске дјелатности издвајају се двије значајне групе послова које чине превентивну, односно, репресивну активност полиције. Прва група послова обухвата спречавање (превенцију) криминалитета и других деликата. Начини превентивног дјеловања су различити, али се у свим земљама користи ефекат одвраћања (застрашивања), који се постиже присуством полиције на улицама, патролама,

---

<sup>15</sup> C. B. Welsh, D. R Pfeffer, "Reclaiming Crime Prevention: A Revisionist American History", *School of Criminology and Criminal Justice*, Northeastern University, 2011, 22.

<sup>16</sup> Х. Кораћ, Р. А. Ивановић, А. Беговић, 35.

<sup>17</sup> Б. Цунић, „Превентивне активности у циљу спречавања и сузбијања криминалитета са освртом на стратегијски оквир Републике Србије“, *Право – теорија и пракса* 7–9 /2018, 59–60.

мјерама посебног надзора, контролом поштовања прописа о оружју и муницији, експлозивним и другим опасним материјама, идентификационим и путним исправама. У неким земљама, превенцијом се сматра и надзирање потенцијалних делинквената и повратника, упозоравање и заштита коју полиција пружа могућим жртвама кривичних дјела, сачињавање и реализација програма намијењених заштити грађана од криминала. У основи, ова група послова у већини земаља одговара групама послова које се у нашем правном поретку односе на заштиту безбједности грађана (живота, личне и имовинске безбједности) и на спречавање (превенцију) криминалитета.<sup>18</sup>

Друга група послова обухвата сузбијање (репресију) криминалитета и других деликата. Посебно је борба против криминалитета карактеристична за ангажовање полиције у већини земаља. Дужност полиције – да примијени закон и спријечи криминалитет – врши се њеним ангажовањем у истрагама чији је циљ да се открију кривична дјела, да се прикупе докази и да се утврде и пронађу извршиоци. У неким земљама, полиција је овлашћена да лиши слободе и привремено задржи неко лице без одлуке суда, а у другим није. Законска решења су различита, али основни задатак је исти. Полиција врши истрагу, односно, поједине истражне радње да би извршиоци кривичних дјела могли бити осуђени, тј. прикупља доказе за успјешно покретање и вођење кривичног поступка. Зависно од концепта истраге који се примјењује у кривичном поступку, полиција поменуте радње предузима самостално или поступа по налозима и упутствима правосудних органа. У неким земљама, полиција учествује и у кривичном гоњењу, а понегдје изриче и казнене санкције (новчане казне). У суштини, ова група послова, иако има одређених разлика у садржају активности зависно од земље, у потпуности одговара групи послова сузбијања (репресије) криминалитета које обавља полиција и у нашем правном поретку.<sup>19</sup>

Превентивна активност (деловање) полиције је захтијевна и сложена активност, која подразумијева велику посвећеност, систематичан и плански рад на терену. Међутим, веома дискутабилно питање у погледу превентивне активности полиције на терену представља мјерење превентивних активности (превентивног рада). Док су с једне стране, сви послови полиције мјерљиви, с друге стране једино је тешко, па чак и упитно, како "измјерити" активности полиције у погледу превенције. Зато се ово дјеловање мора заснивати на што поузданијој

---

<sup>18</sup> Д. Јовичић, *Јавна безбедност*, Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука 2011, 208.

<sup>19</sup> С. Милетић, М. Талијан, *Јавна безбедност*, УСЦЕ, Нови Сад 2011, 108.

процјени укупног стања у области у којој се жели дјеловати превентивно (ако је у питању превенција неке области криминалитета, онда је потребна квалитетна криминалистичка прогноза) и што дјелотворнијој и флексибилнијој, дакле, примјереној конкретној ситуацији, реакцији полиције на вјероватноћу наношења штете. Од развоја превентивног дјеловања полиције, у највећој мјери зависи и њена флексибилност у будућности. За поуздано предвиђање и превенцију, потребно је обезбиједити концентрацију утемељених информација (података и сазнања) и њихову обраду, дистрибуцију корисницима и заштиту на једном мјесту. То је цјелисходно са гледишта полицијске праксе која треба да користи фактичку доминацију полиције у односу на друге органе у домену доласка до информација. За разлику од тужилаштва, судова и других органа, полиција има организовано цјелодневно стално дежурство, примјењује криминалистичка средства и методе, користи бројне сараднике, информаторе, базе података и друго. Само добро организован превентивни рад полиције омогућава плански осмишљено, рационално и ефикасно извршавање превентивно-репресивних (мјешовитих) задатака полиције. То од полиције захтјева да непрекидно буде приправна и оспособљена за заштиту бројних правних добара, а нарочито за спречавање и сузбијање кривичних дјела и прекршаја и предузимање мјера ради прогона њихових извршилаца. Ово нам јасно говори да је свако савремено друштво витално заинтересовано да заустави криминал и ограничи његов обим на условно толерантан минимум. У остварењу овог циља, дакле, неопходно је комбиновано дјеловање полиције, што укључује и превенцију и репресију противправних понашања. При томе, наравно, треба тежити да обим превенције буде што већи у односу на обим репресије, јер то у крајњем контексту повећава ниво прихваћености који грађани имају према полицији, што опет значи да већи ниво превенције утиче и на већи ниво легитимитета полиције. Уколико би превентивну дјелатност полиције посматрали као функцију полиције, онда би ту функцију могли третирати као превентивни дио кривичне, прекршајне и управне функције полиције, које се остварују вршењем одговарајућих (дијелова) активности полиције на спречавању наступања штетне последице, као што је спречавање кривичних дјела, спречавање прекршаја и спречавање незаконитости појединачних управних аката у управном поступку. С друге стране, репресивну функцију полиције чине репресивни дијелови кривичне, прекршајне и управне функције полиције који се остварују вршењем одговарајућих (дијелова) активности полиције на сузбијању штетних последица за које је полиција надлежна. Ово подразумијева предузимање конкретних активности на сузбијању кривичних дјела, прекршаја као и незаконитих појединач-



них управних аката и то *post festum*, односно, након извршеног кривичног дјела, прекршаја или повреде појединачног управног акта.<sup>20</sup>

Имајући у виду све што смо навели, можемо рећи да је надлежност полиције Републике Српске у превенцији криминалитета јасно дефинисана законским актима из којих произилазе њене основне функције. Кривична функција полиције се управо једним својим дијелом односи на спречавање вршења кривичних дјела, али се вршењем и других функција полиције доприноси спречавању криминалитета на посредан начин.

Законом о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске, законодавац је експлицитно превенцију криминалитета дефинисао као једну од надлежности (послова) полиције тиме што је, између осталог, у члану 5 овог закона навео да је један од оперативностручних послова полиције спречавање вршења кривичних дјела. Ово можемо посматрати као то да је законодавац одредио спречавање криминалитета као посебан посао полиције. Међутим, не треба previdјети чињеницу да се обављањем неких других послова полиције значајно утиче на спречавање криминалитета. Полиција кроз вршење послова који се односе на заштиту уставног поретка, заштиту живота и личне безбједности грађана, као и заштиту људских права и заштиту свих облика својине у великој мјери доприноси спречавању криминалитета. Вршењем наведених послова, које реализује кроз предузимање низа планираних мјера и радњи на терену, те примјеном полицијских овлашћења, полиција великим дијелом утиче на спречавање вршења кривичних дјела у погледу наведених вриједности које се штите од стране полиције. Исто тако, кроз одржавање јавног реда и мира, као и спречавање вршења прекршаја, полиција често предупредује појединце који би вршењем престопа из поменутих области своју противправну активност могли усмјерити на вршење кривичних дјела. Заштитом одређених личности и објеката полиција спречава вршење кривичних дјела према личностима које обнашају важне државне функције и обављају важне државне послове. Кроз контролу и регулисање саобраћаја, као и кроз контролу промета експлозивних течности и гасова, те контролу кретања наоружања и опреме, полиција доприноси спречавању значајног броја противзаконитости које погодују извршењу кривичних дјела. Пракса је потврдила многе случајеве у којима је полиција, обављајући поменуте послове, предупредила извршење кривичних дјела, те тако директно допринијела спречавању вршења криминалитета.

---

<sup>20</sup> С. Милетић, М. Талијан, 109.

Поред оперативно-стручних послова, може се рећи да и дио осталих унутрашњих послова које обавља полиција има утицаја на превенцију криминалитета. Прије свега мислимо на управноправне послове који се односе на издавање путних исправа, личне карте, возачке дозволе, пребивалиште и боравиште грађана, држање и ношење оружја и муниције. Није тешко закључити да вршењем наведених осталих унутрашњих послова из своје надлежности, полиција директно доприноси спречавању вршења криминалитета, јер обављањем послова из области управноправних послова може доћи до информација које указују на криминалну активност лица, могу се утврдити поједине чињенице и околности које указују на припремање извршења кривичног дјела, тј. намеру да се кривично дјело изврши.

#### **4. КОРЕЛАЦИЈА ИЗМЕЂУ ПРИМЈЕНЕ ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА И СПРЕЧАВАЊА КРИМИНАЛИТЕТА**

Корелацију између примјене полицијских овлашћења и спречавања криминалитета није тешко успоставити. Прво, основни циљ сваке полицијске организације (агенције) подразумијева постизање повољног (оптималног) стања безбједности за државу и њене грађане. Друго, овај се циљ остварује кроз извршавање функција полиције, које уствари представљају дјеловање полиције у пракси приликом предузимања конкретних мјера и радњи у различитим областима из њене надлежности. Треће, како би полиција могла да оствари своје функције, у њену надлежност су стављени послови чијим извршавањем она остварује своје функције, а самим тим и свој основни циљ. Четврто, један од основних послова полиције се односи на превенцију и репресију криминалитета. Пето, полиција послове из своје надлежности извршава користећи се полицијским овлашћењима, која уствари представљају основне алате за извршавање послова полиције. Дакле, послови полиције се извршавају кроз примјену полицијских овлашћења, а извршавањем својих послова полиција остварује функције полиције, што на крају доводи до остваривања основног циља полицијске организације (агенције). Из наведеног је просто закључити да су полицијска овлашћења важан инструмент којим се утиче на спречавање криминалитета као један од основних послова сваке полицијске агенције. Без извршавања овог важног посла не би се остваривале основне функције полиције, као ни основни циљ полицијске организације (агенције). Полицијске агенције у својој надлежности имају полицијска овлашћења којима доприносе непосредном извршењу закона у области безбједности и на тај начин директно утичу на спречавање криминалитета.

Приоритетно на спречавање криминалитета полиција утиче примјеном превентивних полицијских овлашћења, чиме даје директан допринос реализацији непосредне превентивне активности полиције. Дакле, укупна превентивна дјелатност полиције се остварује непосредно на безбједносном сектору примјеном превентивних полицијских овлашћења. Она се свакодневно примјењују у пракси полиције.

На основу ових полицијских овлашћења, боље рећи њихове непосредне примјене у пракси, полицијски службеници имају значајну могућност да дјелују у погледу спречавања криминалитета. Међутим, доста је фактора који утичу на то на који ће начин и колико ефикасно, полицијски службеници примјењивати ова полицијска овлашћења. Неки од важних фактора су: начин организације и вршења полицијске дјелатности; затим лична посвећеност (или може се рећи и свијест о потреби) полицијских службеника спречавању криминалитета; стратешком одређеношћу полицијске агенције у погледу превенције криминалитета; начину организације полицијског система и полицијских агенција; међусобном односу између полиције и других државних органа (приоритетно односу између полиције и тужилаштва), посвећености перманентног провођења превентивних програма и мјера на локалном нивоу полицијских агенција; односу између полиције и грађана; нивоу оперативности који посједује полиција итд.

Највећи дио, ако не и цјелокупна превентивна дјелатност полиције, може се реализовати само кроз велики ниво оперативности полиције на безбједносном сектору који се постиже кроз велику посвећеност полицијских службеника у обављању полицијске дјелатности. Ефикасно супротстављање криминалитету уопште, па и његовим савременим облицима, подразумијева изналажење и примјену разноврсних мјера које се, само условно, и више у смислу једне теоретске анализе, могу подијелити на оне којима се оживотворују настојања заједнице да *ante delictum* реагује и предуприједи криминални акт (превентивне), а уколико то не успије, да *post delictum* реагује преко правосудних органа и кроз примјену кривичних или других санкција на конкретно криминално понашање, па и криминалитет као масовну појаву (репресивне).<sup>21</sup>

Позорничка и патролна дјелатност представљају основни начин превентивно-репресивног дјеловања полиције у извршавању њених послова, с циљем одржавања јавног реда, спречавања вршења кривичних дјела и прекршаја, хватања њихових извршилаца и пружања

---

<sup>21</sup> М. Жарковић, Б. Бановић, „Кривично законодавство као инструмент сузбијања трговине људима“, *Савремене тенденције класичне репресије као инструмент сузбијања криминалитета*, Универзитет Синергија, Бијељина 2010, 204.

помоћи грађанима на безбједносном сектору.<sup>22</sup> Дакле, кроз вршење позорничке и патролне дјелатности полицијски службеници извршавају послове полиције, примјењују полицијска овлашћења, али и долазе до информација које су од кључног значаја за њихово превентивно дјеловање. Такође, кроз обављање ових дјелатности (позорничке и патролне) полицијски службеници остварују сарадњу, боље рећи стварају однос, са грађанима од кога у значајној мјери зависи оперативност полиције, што на крају условљава ниво ефикасности полиције у погледу спречавања криминалитета.

Рад полиције на безбједносном сектору (кроз позорничку и патролну дјелатност) посебно је значајан за превенцију криминалитета, јер омогућава упознавање грађана који живе и раде на том подручју и упознавање прилика и околности које утичу на стање безбједности. На сектору је значајно остварити сарадњу са грађанима, њиховим удружењима, васпитно-образовним установама, установама социјалне заштите, здравственим установама и другим субјектима локалне заједнице који могу помоћи полицији да ефикасније спречава и сузбија кривична дјела.<sup>23</sup>

Из свега наведеног јасно се може закључити да без традиционалног начина рада полиције на безбједносном сектору, кроз ефикасно извршавање послова полиције приликом обављања позорничке и патролне дјелатности, као и кроз стварање позитивних релација са грађанима, као и постизања високог нивоа оперативности, неће бити ни адекватне примјене полицијских овлашћења, а не може се очекивати ни велики ниво ефикасности полиције у погледу спречавања криминалитета.

Једна од основних идеја овог рада је била да се укаже на битност и утицај полицијских овлашћења у погледу спречавања криминалитета. Сагледавајући све оно што смо до сада навели, јасно је видљиво да без основних инструмената у свом раду, а што су заправо полицијска овлашћења, полиција не би могла обављати своје послове, па тако ни дјеловати у погледу спречавања криминалитета. У научним и стручним круговима се често расправља о томе да ли полиција има довољно овлашћења за ефикасно обављање својих послова. Ми овдје првенствено мислимо на превентивна полицијска овлашћења у контексту спречавања криминалитета. Сматрамо да је демократизација друштва, перманентна транзиција на нашим просторима, као и начин организа-

---

<sup>22</sup> Г. Шетка, „Позорничка и патролна делатност у функцији превенције криминалитета на безбедносном сектору“, *Годишњак Факултета безбедности*, Факултет безбедности, Београд 2018, 471.

<sup>23</sup> С. Вуковић, *Превенција криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд 2017, 229.

ције полицијског система у Босни и Херцеговини, те укупни друштвојени амбијент који је тренутно актуелан, и још доста субјективно-објективних фактора утицао на то да се полицији одузму поједина полицијска овлашћења (или промијени начин њихове примјене – употребе) која би утицала на повећање степена ефикасности полиције у спречавању криминалитета. На ово питање ћемо одговор потражити у наредном дијелу овог рада који се односи на извод изведеног истраживања.

## 5. ИЗВОД ИЗ ИСТРАЖИВАЊА

За доказивање наших тврдњи у овом раду, а поготово за доказивање постављене хипотезе, користит ћемо диоведеног истраживања које је реализовано за потребе израде докторске дисертације под називом: *Утицај вршења послова полиције на спречавање криминалитета*. Истраживање је проведено на територији Републике Српске, у 2022. години, а квантификовану слику представља узорак који је обухватао укупно 704 испитаника, од чега је 351 полицијски службеник, а 353 су били грађани. У погледу полицијских службеника у узорку су учествовали полицијски службеници свих полицијских управа чиме је покривена цјелокупна територија Републике Српске. Као инструмент за прикупљање података (инструмент истраживања) коришћене су двије анкете, једна за полицијске службенике, а друга за грађане. У анкетама је била предложена Ликертова скала са понуђеним одговорима. За "обраду" података коришћен је софтверски пакет SPSS (*Statistical Package for of Social Sciences*), у који су имплементиране готово све статистичке методе, а који је омогућио да се од "сирових" улазних података добију резултати у виду графикана и табела. Прикупљени подаци, обрађени су уз помоћ софтверског програма. Једно од питања у наведеном истраживању је гласило: "Да ли полиција вршењем послова полиције доприноси спречавању криминалитета?". Одговори на ово питање су представљени у табели број 1.

| 1. Питање (полицијски службеници): Да ли полиција вршењем послова полиције доприноси спречавању криминалитета? | Број испитаника |       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|-------|
|                                                                                                                | Ф               | %     |
| у потпуности                                                                                                   | 46              | 13.11 |
| у великој мјери                                                                                                | 286             | 81.48 |
| незнатно                                                                                                       | 17              | 4.84  |
| нема никакав утицај                                                                                            | 2               | 0.57  |
| Укупно                                                                                                         | 351             | 100.0 |

Табела број 1 – Дистрибуција испитаника (полицијски службеници) у односу на Питање 1: Полиција вршењем послова полиције доприноси спречавању криминалитета?

Како би се утврдио утицај вршења послова полиције на спречавање криминалитета, а самим тим и утицај примјене полицијских овлашћења на спречавање криминалитета, наводимо резултате који су у истраживању добијени на наведено постављено питање полицијским службеницима. Добијени резултати су указали на то да је 46 или 13,11% испитаника одговорило да полиција вршењем послова полиције у потпуности доприноси спречавању криминалитета, док је 286 или 81,48% испитаника става да полиција вршењем послова полиције у великој мјери доприноси спречавању криминалитета. Дакле, укупно 332 или 94,59% испитаника сматра да полиција вршењем послова полиције даје допринос (у потпуности или у великој мјери) спречавању криминалитета. Ако имамо у виду чињеницу да су се само 2 испитаника (0,57%) изјаснила да полиција вршењем послова полиције не остварује никакав утицај на спречавање криминалитета, онда то апсолутно потврђује став о томе да полиција вршењем својих послова, а истовремено и примјеном полицијских овлашћења као главног инструмента који користи у вршењу својих послова, директно утиче на спречавање криминалитета.

| 2. Питање (полицијски службеници): Да ли полиција поседује довољно полицијских овлашћења за вршење својих послова којима утиче на спречавање криминалитета? | Број испитаника |      |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|------|
|                                                                                                                                                             | Ф               | %    |
| да                                                                                                                                                          | 112             | 31.9 |
| потребна су шира овлашћења                                                                                                                                  | 0               |      |
| не                                                                                                                                                          | 199             | 56.7 |
|                                                                                                                                                             | 0               |      |
| Укупно                                                                                                                                                      | 40              | 11.4 |
|                                                                                                                                                             | 0               |      |
|                                                                                                                                                             |                 | 100. |
|                                                                                                                                                             | 351             | 0    |

Табела број 2. – Дистрибуција испитаника (полицијски службеници) у односу на Питање 2: Да ли полиција поседује довољно полицијских овлашћења за вршење својих послова којима утиче на спречавање криминалитета?

Друго питање које је постављено полицијским службеницима, а важно је за наш рад, те чије ћемо резултате анализирати гласило је: "Да ли полиција поседује довољно полицијских овлашћења за вршење својих послова којима утиче на спречавање криминалитета?". Како би се могао сагледати став полицијских службеника о њиховим могућностима да примјеном полицијских овлашћења ефикасно врше послове полиције, кроз истраживање се желело доћи до тог одговора. Ставови полицијских службеника о томе да ли полиција посједује довољно полицијских овлашћења за вршење својих послова којима утиче на спречавање криминалитета, сматрамо важним, пошто се ради о про-

фесионалцима који та полицијска овлашћења свакодневно примјењују. Анализом добијених одговора на ово питање, као резултат је добијено то да 112 или 31,90% испитаника сматра да полиција посједује довољно полицијских овлашћења за вршење послова полиције којима се утиче на спречавање криминалитета, док 199 или 56,70% испитаника сматра да су полицији за ефикасан рад у погледу спречавања криминалитета кроз вршење послова полиције потребна шира полицијска овлашћења. Дио испитаника, њих 40 или 11,40% сматра како полиција не посједује довољно полицијских овлашћења за вршење послова полиције којима се ефикасно утиче на спречавање криминалитета. Дакле, на основу наведених резултата можемо закључити да полицијски службеници сматрају како би требали имати већи број полицијских овлашћења (шира полицијска овлашћења) како би ефикасније могли вршити своје послове и на такав начин ефикасније утицати на спречавање криминалитета. Овакви ставови полицијских службеника нам указују на чињеницу да полицијски службеници очигледно сматрају како њихов капацитет у погледу ефикасног спречавања криминалитета није у потпуности искоришћен. Такође, сматрају да би се то стање могло промијенити измјеном правне регулативе која се односи на полицијска овлашћења, тј. давањем нових (ширих) овлашћења полицији чијом би примјеном они могли бити ефикаснији у вршењу својих послова, а самим тим и ефикасније утицати на спречавање криминалитета.

| 3. Питање (грађани): Сматрате ли да полиција има довољно овлашћења којима може ефикасно утицати на спречавање криминалитета? | Број испитаника |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|-----|
|                                                                                                                              | Ф               | %   |
| да, има довољно овлашћења                                                                                                    | 138             | 39. |
| немам став                                                                                                                   | 09              |     |
| требала би имати више                                                                                                        | 58              | 16. |
|                                                                                                                              | 43              |     |
| Укупно                                                                                                                       | 157             | 44. |
|                                                                                                                              | 48              |     |
|                                                                                                                              |                 | 10  |
|                                                                                                                              | 353             | 0.0 |

Табела број 3. – Дистрибуција испитаника (грађани) у односу на Питање 3: Сматрате ли да полиција има довољно овлашћења којима може ефикасно утицати на спречавање криминалитета?

Занимљива је представа коју имају грађани у погледу питања: "Сматрате ли да полиција има довољно овлашћења којима може ефикасно утицати на спречавање криминалитета?". Перцепција грађана у погледу овог питања је таква да: 138 или 39,09% испитаника сматра да полиција има довољно полицијских овлашћења, 58 или 16,43%

испитаника нема став о овом питању, док 157 или 44,48% испитаника сматра како би полиција требала имати више полицијских овлашћења да би могла ефикасније утицати на спречавање криминалитета. На основу ових резултата можемо рећи да и грађани имају сличну перцепцију као и полицијски службеници по овом питању, те да и они сматрају како би полицијски службеници требали имати више полицијских овлашћења како би могли ефикасније утицати на спречавање криминалитета.

| 4. Питање (полицијски службеници): Колико сте у обављању својих послова усмјерени на превенцију криминалитета? | Број испитаника |      |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|------|
|                                                                                                                | Ф               | %    |
| у потпуности                                                                                                   | 43              | 12.2 |
| у великој мјери                                                                                                | 5               |      |
| није ми то приоритет                                                                                           | 126             | 35.9 |
| од мене се не траже такви захтијеви                                                                            | 0               |      |
| нисам уопште посвећен/а томе                                                                                   | 115             | 32.7 |
|                                                                                                                | 6               |      |
| Укупно                                                                                                         | 53              | 15.1 |
|                                                                                                                | 0               |      |
|                                                                                                                | 14              | 3.99 |
|                                                                                                                |                 | 100. |
|                                                                                                                | 351             | 0    |

Табела број 4. – Дистрибуција испитаника (полицијски службеници) у односу на Питање 4: Колико сте у обављању својих послова усмерени на превенцију криминалитета?

Како смо раније навели, за примјену полицијских овлашћења, а која је превасходно усмјерена на спречавање криминалитета, потребна је посвећеност полицијских службеника. Истраживањем се пробало утврдити у којој су мјери полицијски службеници посвећени томе да у обављању својих послова своју пажњу посвете превенцији криминалитета. Ово питање је значајно јер се кроз одговоре на њега недвосмислено може сагледати одређено, како полицијских службеника, тако и цјелокупне полицијске организације ка превенцији криминалитета. На поменуто питање, 43 или 12,25% испитаника се изјаснило да је у обављању својих послова у потпуности усмјерено на превенцију криминалитета, 126 или 35,90% испитаника је саопштило да је у великој мјери усмјерено на превенцију криминалитета приликом обављања својих послова, док се 115 или 32,76% испитаника изјаснило како им то није приоритет, 53 или 15,10% испитаника је рекло да се од њих не траже такви захтјеви у њиховој организационој јединици, па самим тим се тиме и не баве, и на крају, 14 или 3,99% испитаника се изјаснило да уопште није посвећено превенцији криминалитета приликом вршења послова полиције. Збирно посматрано, може-



мо видјети да је 51,85% испитаника дало претежно негативне одговоре на постављено питање. Дакле, с обзиром на одговоре испитаника, можемо закључити да већи дио полицијских службеника у вршењу својих послова не поклања довољну пажњу превенцији криминалитета. Исто тако, као закључак се може извести да пажња полицијских службеника, приликом вршења послова полиције, није у довољној мјери усмјерена ка превенцији криминалитета, као ни ка отклањању узрока који доводе до (погодују) вршења кривичних дјела.

| 5. Питање (грађани): Сматрате ли да је полиција у довољној мјери посвећена спречавању (превенцији) криминалитета? | Број испитаника |       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|-------|
|                                                                                                                   | Ф               | %     |
| у потпуности је посвећена                                                                                         | 32              | 9.07  |
| у великој мјери је посвећена                                                                                      | 70              | 19.83 |
| није им то приоритет                                                                                              | 140             | 39.66 |
| није посвећена томе                                                                                               | 111             | 31.44 |
| Укупно                                                                                                            | 353             | 100.0 |

Табела број 5. – Дистрибуција испитаника (грађани) у односу на Питање 5: Сматрате ли да је полиција у довољној мјери посвећена спречавању (превенцији) криминалитета?

Након што смо видјели ставове полицијских службеника о њиховој усмјерености и тежњи да приликом вршења послова полиције доприносе превенцији криминалитета, у истраживању су испитани и ставови грађана о том питању. Приликом анализе одговора грађана на питање да ли је полиција, по њиховом мишљењу, у довољној мјери посвећена спречавању (превенцији) криминалитета, добијени су занимљиви резултати по којима се види да грађани очигледно добро сагледавају тренутно стање. Грађани су се на постављено питање изјаснили тако да: њих 32 или 9,07% су мишљења да је полиција у потпуности посвећена превенцији криминалитета, 70 или 19,83% испитаника мисли да је полиција у великој мјери посвећена превенцији криминалитета, 140 или 39,66% грађана сматра како превенција криминалитета није приоритет у раду полиције, док 111 или 31,44% испитаника сматра како полиција није посвећена превенцији криминалитета. Ако се збирно сагледају резултати, онда можемо рећи да је 71% испитаника изнијело претежно негативан став, тј. да 71% испитаника сматра како полицији није приоритет или није посвећена у свом раду превенцији криминалитета. Ову перцепцију грађана можемо оцијенити као потврду ставова које су изнијели полицијски службеници, или као исправну у погледу тога да ли је полиција у обављању својих послова посвећена (и колико) превенцији криминалитета.

## 6. ЗАКЉУЧАК

Свако савремено друштво је приоритетно заинтересовано за сузбијање криминалитет, или боље рећи ограничавање његовог обима на условно толерантан минимум. У остваривању овог циља од великог значаја је дјеловање полиције, тј. њена превентивна и репресивна дјелатност. У савременом друштву тежи се да обим превенције буде што већи у односу на обим репресије, јер то у крајњем контексту повећава ниво прихваћености који грађани имају према полицији, што опет значи да већи ниво превенције утиче и на већи ниво легитимитета полиције.

Ако превентивну активност полиције посматрамо у контексту остваривања функција полиције, онда можемо рећи да се превентивна делатност полиције остварује кроз остваривање дијела кривичне, прекршајне и управне функције полиције. Дакле, превентивна дјелатност полиције се реализује вршењем одговарајућих (дијелова) активности полиције на спречавању наступања штетне посљедице, као што је спречавање вршења кривичних дјела, спречавање вршења прекршаја и спречавање незаконитости појединачних управних аката у управном поступку. Остваривање функција полиције је једино могуће кроз извршавање послова полиције, које као кључне "алате" полиција користи у обављању послова из своје надлежности. Конкретно, у превенцији криминалитета, полиција се примарно користи превентивним полицијским овлашћењима.

Можемо рећи да је надлежност полиције Републике Српске у превенцији криминалитета јасно дефинисана законским актима из којих произилазе њене основне функције. Законом о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске<sup>24</sup> законодавац је експлицитно превенцију криминалитета дефинисао као једну од надлежности (послова) полиције тиме што је, између осталог, у члану 5 овог закона навео да је један од оперативно-стручних послова полиције спречавање вршења кривичних дјела. Ово можемо посматрати као то да је законодавац одредио спречавање криминалитета као посебан посао полиције.

Међутим, треба нагласити да најважније подручје полицијског дјеловања, и примјене превентивних полицијских овлашћења, представља безбједносни сектор, који чини дио станичног подручја једне полицијске станице. Ово нам говори да уколико полицијски службеници у свакодневном обављању својих послова нису довољно посве-

---

<sup>24</sup> Закон о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 57/16, 110/16, 58/19 и 82/19.

ћени превентивном дјеловању, неће бити ефикасне примјене превентивних полицијских овлашћења, а самим тим неће бити ни ефикасног превентивног дјеловања полиције. Без опредјелености и посвећености полицијских службеника спречавању (превенцији) криминалитета на безбједносном сектору, не могу се очекивати значајни резултати полиције у области спречавања криминалитета.

Резултати истраживања које смо навели у нашем раду нам говоре да полицијски службеници нису у довољној мјери посвећени превенцији криминалитета у свом раду. Ово констатујемо на основу тога што је 51,85% испитаника дао претежно негативне одговоре на питање које се односило на то колико су они посвећени превенцији криминалитета у свом обављању полицијских послова. Поред наведеног, из добијених резултата истраживања се може закључити да половина полицијских службеника своју пажњу, приликом обављања позорничке и патролне дјелатности, не усмјерава ни ка отклањању узрока који доводе до (погодују) вршења кривичних дјела и прекршаја.

Што се тиче резултата који су добијени на основу одговора грађана, видјели смо да 71% испитаних грађана сматра да приоритет полиције у њеном раду не представља превенција криминалитета. На неки начин, ове резултате можемо схватити као додатну потврду изнесених ставова полицијских службеника да они у свом раду не усмјеравају у довољној мјери пажњу на превенцију криминалитета.

Поред наведених резултата, за наш рад, кључни су резултати истраживања који се односе на полицијска овлашћења, тачније на то да ли полицијски службеници имају довољан број полицијских овлашћења којима могу ефикасно утицати на спречавање криминалитета. Према резултатима истраживања само 31,90% полицијских службеника сматра да полиција посједује довољно полицијских овлашћења за вршење послова полиције којима се утиче на спречавање криминалитета, док 56,70% сматра да су полицији за ефикасан рад у погледу спречавања криминалитета, кроз вршење послова полиције, потребна шира полицијска овлашћења. Дакле, на основу наведених резултата можемо закључити да полицијски службеници сматрају како би требали имати већи број полицијских овлашћења (шира полицијска овлашћења) како би ефикасније могли вршити своје послове и на такав начин ефикасније утицати на спречавање криминалитета. Наведено указује на то да полицијски службеници сматрају како њихов капацитет у погледу ефикасног спречавања криминалитета није у потпуности искоришћен.

И ове ставове полицијских службеника су у истраживању потврдили и грађани јер су они на питање: "Сматрате ли да полиција има довољно овлашћења којима може ефикасно утицати на спречавање

криминалитета?", одговорили на начин да је њих 39,09% одговорило да сматра како полиција има довољно полицијских овлашћења, којима може ефикасније утицати на спречавање криминалитета. Дакле, и грађани сматрају да уколико би полицијски службеници имали шири полицијска овлашћења, они би могли ефикасније утицати на спречавање криминалитета.

И на крају, претходни резултати су нам недвосмислено показали, прво да полицијски службеници у свом свакодневном раду нису у довољној мјери посвећени превенцији криминалитета, и друго, да им је за ефикасније дјеловање у погледу спречавања криминалитета неопходно омогућити шири полицијска овлашћења. Такође, видјели смо да су полицијска овлашћења практично кључни механизми за извршавање послова полиције који се односе на спречавање криминалитета. На основу свега наведеног сматрамо да је потврђена основна хипотеза овог рада која је гласила: Уколико би полиција добила шири полицијска овлашћења, била би ефикаснија у превенцији криминалитета.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Бачанин, Невенка, „О јавним овлашћењима“, *Правни систем Србије и стандарди Европске Уније и Савјета Европе*, књига III, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу – Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац 2008;
2. Вуковић, Славиша, *Превенција криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд 2017;
3. Димитријевић, Момчило, Симић, Мрољуб, Ђорђевић, Срђан, *Увод у право*, Правни факултет Крагујевац, Крагујевац 2006;
4. Жарковић, Милан, Бановић, Божић, „Кривично законодавство као инструмент сузбијања трговине људима“, *Савремене тенденције класичне репресије као инструмент сузбијања криминалитета*, Универзитет Синергија, Бијељина 2010;
5. Јовичић, Драгомир, Шетка, Гојко, *Јавна безбедност*, Факултет безбједносних наука, Бања Лука 2020;
6. Јовичић, Драгомир, Шетка, Гојко, *Организација и надлежност полиције*, Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2023;
7. Јовичић, Драгомир, *Јавна безбедност*, Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука 2011;
8. Јовановић, Јасмина, Тодоровић, Светлана, *Речник правних термина*, Савремена администрација, Београд 2004;

9. Кривокапић, Владимир, *Превенција криминалитета теоријско-криминалистички приступ*, Nade design, Београд 2008;
10. Кораћ, Хана, Ивановић, Р. Александар, Беговић, Алиса, *Превенција криминалитета*, Универзитет у Новом Пазару, Београд 2010;
11. Милетић, Слободан, *Основи јавне безбедности – послови и начин рада*, Виша школа унутрашњих послова, Земун 2004;
12. Милетић, Слободан, Талијан, Момчило, *Јавна безбедност*, УССЕ, Нови Сад 2011;
13. Поповић, Предраг, Шетка, Гојко, „Садејство различитих линија рада у полицији Републике Српске у погледу спречавања тероризма“, *Регионална сарадња у сузбијању прекограничног криминала: савремени изазови тероризма и мигрантске кризе*, Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбедносних наука, Бијељина 2018;
14. Субошић, Дане, *Организација и послови полиције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд 2017;
15. Талијан, Момчило, Аранђеловић, Душан, Велимировић, Драган, *Организација и надлежност униформисаних припадника полиције*, Виша школа унутрашњих послова, Београд 2001;
16. Џунић, Бобан, „Превентивне активности у циљу спречавања и сузбијања криминалитета са освртом на стратегијски оквир Републике Србије“, *Право – теорија и пракса* 7–9 /2018;
17. Шетка, Гојко, Јовичић, Драгомир, "Начела кривичног и прекршајног поступка за поступање полиције Републике Српске", *CIVITAS* 8(2), Нови Сад 2018;
18. Шетка, Гојко, „Позорничка и патролна делатност у функцији превенције криминалитета на безбедносном сектору“, *Годишњак Факултета безбедности*, Факултет безбедности, Београд 2018;
19. Welsh, C. Brandon, Farrington, P. David, "Crime Prevention and Public Policy", *The Oxford Handbook of Crime Prevention*, 2012;
20. Welsh, C. Brandon, Pfeffer, D. Rebecca, "Reclaiming Crime Prevention: A Revisionist American History", *School of Criminology and Criminal Justice*, Northeastern University, 2011.

#### Правни и интернет извори

1. Закон о полицији и унутрашњим пословима, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 57/16, 110/16, 58/19 и 82/19;
2. Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21;
3. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04 63/04, 13/05, 48/05, 76/06, 76/07, 15/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, и 65/18 и 15/21.
4. "Crime Prevention and Public Policy", *The Oxford Handbook of Crime Prevention*, 2012, <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780195398823.001.0001/oxfordhb-9780195398823-e-1>, 11.10.2020. године.

*Assistant Professor Gojko Šetka, LL.D.*

*Assistant Professor Predrag Popović, LL.D.*

Faculty of Security Science, University of Banja Luka

## **POLICE POWERS AND CRIME PREVENTION – CURRENT SITUATION AND PERSPECTIVES**

### *Summary*

In the contemporary social discourse, innovative approaches to police work and new possibilities and ways of crime prevention are more and more talked about. Somehow, one gets the impression that the traditional way of police action is being quelled and that it is no longer of greater importance for crime prevention. For this reason, we came up with the idea to analyze the correlation between the application of police powers and crime prevention in order to identify how effective the police can be in crime prevention through the application of their powers. Also, within the paper, a prediction was given regarding the near future, in the context of the police powers application, i.e., the influence of the police on crime prevention through the application of police powers and the traditional approach of police work. However, we believe that instead of neglecting the traditional approach to police work, we should innovate and modernize it, preserving its essential values. In the paper, we will analyze the parts of the research conducted that can provide clear answers to the particular questions sought in this paper. The a/m research has a special value because the sample examined refers to the police officers who are currently employed in the police agency. In this paper, the following scientific methods were used: content analysis, statistical method, inductive-deductive method, and forecasting method. The basic hypothesis in this paper reads: If the police were given wider police powers, they would be more effective in crime prevention.

**Key words:** *Police powers; Police; Crime; Crime prevention.*

*Др Младен Јеличић*

Прекршајни суд у Шапцу

## СУДИЈСКО РАСУЂИВАЊЕ И ПРИМЕНА ПРАВА У ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ

*Аутор у раду анализира основне принципе судијског расуђивања као предуслова за примену права у прекршајном поступку. Након уводних разматрања где су размотрени основни аспекти теме из угла прекршајног права, указано је на суштину примене права кроз интерактивност решавања чињеничних и правних питања. Размотрени су кључни принципи судијског расуђивања и примене права у прекршајном поступку, с нагласком на независност и непристрасност судије, као основних постулата правичног поступка. Финализација наведеног процеса јесте судска одлука која треба да буде ваљано аргументована и образложена. Практичне импликације судијског расуђивања и примене права сагледане су кроз примере из праксе прекршајних судова. Закључак аутора је да судијско расуђивање и примена права представљају јединствен процес који треба да буде реализован на начин да обезбеди правичан прекршајни поступак.*

**Кључне речи:** Прекршаји; Прекршајни поступак; Судијско расуђивање; Примена права; Независан и непристрасан суд; Образложена одлука.

### 1. УВОД

Начин на који судија расуђује несумњиво одређује квалитет примене права у сваком конкретном случају. Зато је судијско расуђивање, као појам, нераскидиво везано за примену права. Оно за циљ има доношење судске одлуке којом се на одређени начин решава конкретна правна ствар. Област прекршајног права у Републици Србији представља изузетно широку, правно разуђену материју најразличитијих правних норми којима се уређују друштвени односи. Прекршајноправни односи настају из свакодневног понашања правних субјекта-

та,<sup>1</sup> њиховог међусобног односа, али и односа према императивним нормама. Друштвени односи своју правну егзистенцију стичу у тренутку прописивања правне норме која их регулише.<sup>2</sup> Судије прекршајних судова<sup>3</sup> суде у предметима из области корупције, царина, буџетског система, девизног пословања, пореза, приступа информацијама од јавног значаја, заштите тржишта и потрошача, заштите од пожара, радиодифузије и оглашавања, промета експлозивних материја, радних односа, војске, спорта, безбедности саобраћаја, јавног реда и мира, спречавања насиља у породици и насиља на спортским приредбама итд. Поступати по великом броју различитих правних прописа у пракси није једноставно. У доктрини се истиче да је многобројност и разноврсност прекршаја представља посебан проблем како у позитивном праву (регулисању материје), тако и у прекршајној пракси (примени прописа), али и у теорији прекршајног права.<sup>4</sup>

Није претенциозна тврдња да су у систему судске власти Републике Србије судије прекршајних судова у самом врху по броју прописа<sup>5</sup> којима се користе у свакодневном раду. Када се има у виду структура правних прописа и нужност њиховог сталног праћења због обавезе примене блажег прописа, јасно је да свакодневни посао судија прекршајних судова захтева изузетну концентрацију.<sup>6</sup> То се пре свега односи на задатак да се у сваком конкретном случају упознају са садржином правног прописа који регулише одређену спорну ситуацију, што захтева способност тумачења правних норми и њихово уподобљавање чињеницама конкретног случаја у циљу утврђивања постојања правног силогизма.<sup>7</sup>

Међутим, с обзиром да се сходно одредбама Закона о прекршајима,<sup>8</sup> прекршаји могу прописивати законом или уредбом, односно

---

<sup>1</sup> Субјекти прекршајне одговорности су физичко лице, предузетник, правно лице и одговорно лице у правном лицу.

<sup>2</sup> М. Јеличић, „Чињенична идентификација прекршаја“, *НБП – Журнал за криминалистику и право* 2/2018, 149.

<sup>3</sup> У Републици Србији у прекршајној материји поступају судови посебне надлежности – првостепени прекршајни судови и Прекршајни апелациони суд са седиштем у Београду и одељењима у Новом Саду, Нишу и Крагујевцу.

<sup>4</sup> П. Димитријевић, *Прекршајно право – општи део*, Службени гласник и Савет за државну управу Владе Републике Србије, Београд 2001, 16.

<sup>5</sup> Судије Прекршајног апелационог суда и прекршајних судова у Републици Србији поступају по око 275 закона и 800 подзаконских аката.

<sup>6</sup> М. Јеличић, „Положај судија прекршајних судова у Републици Србији“, *Правна ријеч* 60/2019, 530.

<sup>7</sup> *Ibid.*

<sup>8</sup> Закон о прекршајима – ЗОП, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 65/13, 13/16, 98/16, 91/19 и 112/22.



одлуком скупштине аутономне покрајине, скупштине општине, скупштине града и скупштине града Београда,<sup>9</sup> велики број субјеката који су творци прекршајноправних норми, техника и квалитет прописивања представљају додатни проблем у пракси. Несавршенство правних норми је нужна последица чињенице да је живот увек испред права и да нормотворац не може да предвиди све могуће животне ситуације и унапред их регулише. У гомили прописа које примењују судије прекршајних судова има и оних који нису јасни и довољно прецизни, а њима се предвиђају одређени прекршаји.<sup>10</sup> Само потпуно јасна и прецизна норма гарантује правну сигурност тиме што у практичној примени своди на минимум потребу за циљним (телеолошким) тумачењем норме од стране суда, које у себи носи опасност од судског „стварања норме“, што судију доводи у положај законодавца који му не припада.<sup>11</sup>

Све наведено указује да судијско расуђивање и примена права у прекршајној материји у пракси често може бити изазован задатак. Зато је потребно указати на основне постулате наведених активности које примењују судије прекршајних судова.

## 2. ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ О ПРОЦЕСУ СУДИЈСКОГ РАСУЂИВАЊА И ПРИМЕНЕ ПРАВА

Расуђивање је уобичајена људска активност неопходна за свакодневно функционисање. У питању је ментални процес извођења одређених закључака. Човек у животу стално расуђује о нечему, а закључци које доноси често усмеравају његово понашање у одређеном правцу. Закључивање, у свом најосновнијем облику, представља групу исказа од којих се за један или више њих (премисе) тврди да пружају подршку једном од других исказа, или разлоге за веровање у њега (закључак). Премисе су искази који износе разлоге или сведочанство, а закључак је исказ за кога се тврди да га сведочанство поткрепљује или имплицира. Закључак је исказ за који се тврди да следи из преми-са.<sup>12</sup>

Вештина расуђивања значајна је не само за свакодневни живот, већ и за право. У теорији права истиче се да у најширем смислу посматрано, свако расуђивање које је у вези с правом може бити расуђи-

---

<sup>9</sup> ЗОП, чл. 4. ст. 1.

<sup>10</sup> М. Јеличић, (2019), 531.

<sup>11</sup> Н. Важић, „Поједини проблеми у пракси као резултат нормативних нејасноћа и непрецизности у области материјалног кривичног права“, *Билтен Врховног касационог суда 2/2019*, 55.

<sup>12</sup> П. Харли, *Кратак увод у логику*, Завод за уџбенике, Београд 2012, 1–2.

вање о праву или у праву. Расуђивање о праву је шири појам и њиме могу да се баве и други, а не само правници, а као предмет може да има позитивно право али и право уопште, право као такво. Када се говори о расуђивању у праву, онда се мисли на расуђивање које се одвија „унутар“ позитивног права и, пре свега, унутар правних институција, као што су судови, управни органи, агенције итд. То расуђивање може се назвати правничким расуђивањем, јер су његови главни актери припадници професионалног правничког сталежа. Правно расуђивање је једна врста расуђивања у праву, а једна од дефиниција је да је то расуђивање о правним питањима на основу ауторитативних правних разлога у случајевима када су та питања спорна.<sup>13</sup>

Бројни теоретичари бавили су се питањем судијског расуђивања и примене права. Њихова објашњења драгоцена су теоријска грађа, али и користан путоказ за праксу. Истиче се да је задатак судова да решавају правне спорове. А решити правни спор значи најпре утврдити одређене чињенице, дакле одређено чињенично стање (као скуп таквих чињеница) и затим, на овако утврђено чињенично стање применити одређено правно правило (правну норму) садржано у закону.<sup>14</sup> Правне норме, нарочито опште, односно апстрактне, предвиђају одређене чињенице као услов за своју примену, а прво се нормативноправно утврђују чињенице, путем тумачења, па онда у стварности; тј. утврђује се да ли чињенице које предвиђа правна норма постоје у стварности. То је домен решавања чињеничних питања у примени права.<sup>15</sup> Закон мора бити у вези са чињеницама, јер оне произилазе из живота људских заједница чије односе је закон створен да регулише,<sup>16</sup> а чињенице практичног живота премисе су свих правних судова.<sup>17</sup> У циљу примене права на одређени спор (случај), морају се одредити чињенице тог спора. Чињенице су у вези са законом преко процеса примене закона на чињенице конкретног случаја.<sup>18</sup> Лукић истиче да у ужем значењу, примена права означава примену опште правне норме на конкретан случај који је у њој предвиђен, што се манифестује у два модалитета: као утврђивање да се општа норма

---

<sup>13</sup> Г. Дајовић, *Основи правног расуђивања*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд 2023, 20–21.

<sup>14</sup> М. Грубиша, *Кривични поступак Поступак о правним лековима*, Информатор, Загреб 1987, 51.

<sup>15</sup> С. Благојевић, *Методологија права*, Службени лист СРЈ, Београд 1997, 159.

<sup>16</sup> W. O. Hart, „Facts and Law“, *The Bell Yard*, no. XIII/1934, *The Journal of the Law Society's School of Law*, 11–12.

<sup>17</sup> Н. Краљевић, *Предмет и смисао права*, Издање француско-српске књижаре А.М. Поповића, Београд 1940, 37.

<sup>18</sup> L. Meier, „Probability, Confidence, and the Constitutionality of Summary Judgment“, *Hastings Constitutional Law Quarterly*, vol. 42/2014–2015, 8–9.

односи на дати конкретан случај, тј. извођење одговарајућег логичког закључка – правног силогизма, али и као извођење појединачне правне норме за тај конкретан случај из опште норме, конкретизацију и индивидуализацију опште норме сходно конкретном случају, као и извршење санкције.<sup>19</sup>

Наведено намеће закључак да се активност суда у примени закона (у ширем смислу) састоји из: а) решавања чињеничних питања и б) решавања правних питања, а друга активност се дели на правно квалификовање или супсумирање, које се састоји у оцени одговара ли свака поједина утврђена одлучна чињеница одређеном појму из правне норме и да ли су се стекле све чињенице што их правна норма тражи за примену санкција (односно одрицање њене примене), што се састоји у одређивању за конкретни случај правне последице која је предвиђена у правној норми.<sup>20</sup>

Судијско расуђивање у примени права двојако се манифестује. Пре свега, као закључак о утврђеном чињеничном стању и о правним питањима која треба применити на утврђено чињенично стање. Треба правити разлику између ових активности. Чињенице се доказују и чињенична питања суд решава закључивањем из изведених доказа по принципу слободног судијског уверења. За доношење осуђујуће пресуде, захтева се извесност у погледу чињеница које указују да је окривљени крив, а чињеничне сумње тумаче се у корист окривљеног по принципу *in dubio pro reo*. Правна питања се, за разлику од тога, решавају тумачењем смисла и воље закона, проверава се да ли утврђена чињеница одговара појму садржаном у норми.<sup>21</sup> Судија испитује да ли постојећа, утврђена чињеница одговара одређеном појму, одређеној апстракцији. То не оцењује на темељу слободног уверења, већ само на темељу своје правне спреме, познавања закона и правила за тумачење закона, а уз помоћ поставки правне теорије и преседана сталне судске праксе; а ако му питање остане сумњиво, не решава га према принципу *in dubio pro reo* (што би учинио да је у питању чињенично питање), већ тражи најлогичније решење, тј. оно које одговара вољи, смислу и духу закона, без обзира на то да ли ће такво решење бити повољно или неповољно за оптуженог.<sup>22</sup>

---

<sup>19</sup> Р. Лукић, *Методологија права*, Српска академија наука и уметности, Београд 1977, 221–222.

<sup>20</sup> М. Грубиша, *Чињенично стање у кривичном поступку*, Информатор, Загреб 1980, 161.

<sup>21</sup> В. Бајовић, *Процесноправни значај општепознатих чињеница и чињеница утврђених у правноснажним судским одлукама*, докторска дисертација, Правни факултет у Београду, Београд 2014, 43.

<sup>22</sup> М. Грубиша, (1980), 147.

Путоказ за решење проблема разграничења чињеничних и правних питања поставио је Грубиша. Он наводи да, када се нађемо у поједином случају у недоумици представља ли неки појам чињеницу или правно питање, онда, ако оно што проматрамо, испитујемо и утврђујемо, оно што странке побијају или оно што је виши суд утврдио другачије од нижег, представља конкретну околност из стварног живота, реч је о чињеничном питању; а ако то (што се проматра, испитује, утврђује, побија или преиначује) представља оцењивање (закључивање) да ли та конкретна околност одговара појму из правне норме, реч је о правном питању.<sup>23</sup>

Затим, судијско расуђивање се не испољава само у процесу одлучивања, већ и кроз образложење судских одлука, а ово питање заслужује посебну пажњу. Поступак судијског расуђивања мора се темељити на постулатима владавине права, која се у демократским државама испољава кроз начело поделе власти, а у практичном смислу објективизује се као независност судске власти. Судија, да би правилно расуђивао, мора бити независан. Али исто тако, он мора бити и непристрасан. Оба сегмента су нераскидиво повезана и заједнички одређују обавезу судије да обезбеди правичан прекршајни поступак у којем ће своју одлуку ваљано образложити. О овим темељним принципима биће више речи у наставку.

### **3. НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ СУДИЈЕ КАО ИМПЕРАТИВ ПРОЦЕСА СУДИЈСКОГ РАСУЂИВАЊА И ПРИМЕНЕ ПРАВА У ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ**

Кривични и прекршајни поступак спадају у казнене поступке у којима се одлучује о кривичним делима и прекршајима, као врстама казnenих дела. Основна заједничка карактеристика оба поступка јесте да спадају у домен казног права и потпадају под утицај Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.<sup>24</sup> Да би се применио члан 6 ЕКЉП довољно је да прекршај у конкретном случају буде по својој природи „кривични“ са становишта Европске конвенције или да се ради о прекршајно одговорној особи којој се може изрећи санкција која по својој природи и висини спада уопште у

---

<sup>23</sup> *Ibid.*, 161.

<sup>24</sup> Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (ЕКЉП), Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода са додатним протоколима – *Сл. лист Србије и Црне Горе* – Међународни уговори, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 – исправка и *Сл. гласник Републике Србије* – Међународни уговори“, бр. 12/10 и 10/15).

„кривичну“ сферу.<sup>25</sup> У смислу наведеног, треба истаћи да је Европски суд за људска права (ЕСЉП) у пресуди *Engel i ostali protiv Holandije* од 8. 6. 1976. године поставио критеријуме по којима кривичну конотацију могу имати кажњива дела која по унутрашњем праву нису изричито предвиђена као кривична дела. Ти критеријуми су: правна квалификација дела према домаћем законодавству, природа дела која у себи садржи обим прекршене норме и сврху казне и природа и степен тежине казне који се утврђују с обзиром на највишу запрећену казну. У складу с овим правилима, ЕСЉП је у више својих одлука констатовао да се поједина дела могу сматрати кривичним делима иако нису изричито предвиђена као таква.<sup>26</sup> Значајно је указати да је начелан став ЕСЉП да, уколико је за противправно дело предвиђена затворска казна ради се о кривичној ствари, али и да предвиђеност само новчане казне за прекршај не искључује кривичну природу санкције (Томашевић против Хрватске).<sup>27</sup> Самим тим, све гаранције које прописује ЕКЉП морају бити испоштоване не само у кривичном, већ и у прекршајном поступку, што намеће императив поштовања људских права у овом поступку.

Члан 6 ЕКЉП захтева да се о грађанским правима и обавезама или кривичној оптужби одлучује пред независним и непристрасним судом образованим на основу закона.<sup>28</sup> У члану 144 став 1 Устава<sup>29</sup> наведено је да је судија независан и суди на основу Устава, потврђених међународних уговора, закона, општеприхваћених правила међународног права и других општих аката, донетих у складу са законом.

Када утврђује да ли је суд независан, ЕСЉП узима у обзир начин избора чланова судећег тела, као и дужину трајања њихове службе, постојање гаранција да је судеће тело слободно од сваког спољног притиска, те да ли суд већ на први поглед ствара поверење у своју

---

<sup>25</sup> М. Н. Симовић, В. М. Симовић, М. М. Симовић, „О значењу појма „кривичне оптужбе“ из члана 6 став 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и члана II/3Е Устава Босне и Херцеговине“, у: *Оптужење и други кривичноправни инструменти државне реакције на криминалитете* (ур. Станко Бејатовић), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Интермекс, Златибор – Београд 2014, 106.

<sup>26</sup> На пример, *Phillips protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, од 5. 7. 2001. године, *Grande Stevens i ostali protiv Italije*, од 4. 3. 2014. године, *Maresti proti Hrvatske*, од 25. 7. 2009. године, *Muslija protiv Bosne i Hercegovine*, од 14.1. 2014. године, *Milenković protiv Srbije*, од 1.3.2016. године итд.

<sup>27</sup> Е. Ћоровић, *Основи прекршајног права Црне Горе*, Факултет правних наука, Подгорица 2021, 203–204.

<sup>28</sup> С. С. Morrisson, *The developing European law of human rights*, A.W. Sijthoff-Leyden, 1967, 113.

<sup>29</sup> Устав Републике Србије, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/06 и 115/21.

независност, што подразумева и претпоставку да суд може да заснива своје одлуке на свом слободном уверењу о чињеницама, као и о правним разлозима.<sup>30</sup> Да би судија стварно био независан нису довољне само норме и законске гаранције. Потребно је да судија у свом практичном деловању, у сваком конкретном предмету оставља утисак сопствене независности. То се, с једне стране, постиже правилном интерпретацијом и применом права у сваком конкретном случају, како током суђења, тако и у образложењу судске одлуке.<sup>31</sup>

Док појам „независности“ суда подразумева структурно анализирање законских и институционалних јемстава, која штите од мешања других грана власти у судска питања, „непристрасност“ подразумева анализу независности суда у односу на странке у неком конкретном предмету – „непристрасност“ је одсуство предрасуда, или унапред утврђеног става према странкама. Тест непристрасности има два вида: он може бити субјективни и објективни.<sup>32</sup>

Образложење судске одлуке можемо посматрати као један од начина испољавања независности и непристрасности суда. У образложењу суд наводи разлоге за одлуку, чиме „доказује“ своју независност и непристрасност. Образложење одлуке треба да покаже, *erga omnes*, да је судија током поступка био независан и непристрасан. То се постиже квалитетним образложењем које сублимира целокупан поступак, пружа јасне разлоге за одлуку и тиме недвосмислено показује независност и непристрасност судије.<sup>33</sup>

#### **4. ОБРАЗЛОЖЕЊЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ КАО ФИНАЛИЗАЦИЈА ПРОЦЕСА СУДИЈСКОГ РАСУЂИВАЊА И ПРИМЕНЕ ПРАВА**

Историјски развој института образложења судске одлуке кретао се од случајева где образложења судске одлуке уопште није ни било, па до данашњих дана где је образложење судске одлуке, у својим модалитетима, уздигнуто на ранг једног од основних постулата правичног поступка.

---

<sup>30</sup> А. Јакшић, *Коментар Европске конвенције о људским правима*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2006, 182–183.

<sup>31</sup> Г. Станковић, „Право на правично суђење и право на независног и непристрасног судију“, *Европски систем заштите људских права: искуства и изазови*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2005, 230.

<sup>32</sup> Д. Виткаускас, Г. Диков, *Заштита права на правично суђење према Европској конвенцији о људским правима*, Веће Европе, Стразбур 2012, 45–46.

<sup>33</sup> М. Јеличић, *Образложење кривичне пресуде као елемент права на правично суђење*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 2016, 53.

Када доносилац одлуке даје образложење за одлуку, то је показатељ да су разлози одлуке јавни и да могу бити потврђени или промењени од стране неког спољњег извора. Образложену одлуку је теже окарактерисати као резултат хира доносиоца одлуке.<sup>34</sup> Образложење треба да покаже да се воља суда изражена у конкретној пресуди поклапа са вољом израженом на апстрактан начин у закону, у исто време омогући контролу логичког процеса помоћу кога је суд дошао до одлуке и, у крајњој линији, испитивање да ли су закључци одлуке саобразни закону и логици.<sup>35</sup>

Образложење треба да покаже исправност закључака суда у процесу примене опште правне норме на појединачан случај и пружи јасно утемељење заузетог става. Значај образложења огледа се у пружању одговора на кључно питање: „Зашто је суд донео такву одлуку?“ и из њега мора да се види логички процес који је довео до одређене одлуке. Логички процес који је руководио суд у доношењу закључака мора бити презентован кроз образложење одлуке.<sup>36</sup> Дакле, процес судијског расуђивања и примене права током прекршајног поступка презентује се у образложењу одлуке.

Основна функција образложења је да истакне разлоге на којима се одлука заснива, а ти разлози се тичу решења правног и фактичког питања, која су довела до одлуке.<sup>37</sup> *Ratio legis* постојања образложења судске одлуке је садржан и у могућности странака да одлуку побијају правним леком, а основ за улагање правног лека би могла да буде било повреда процесног закона која се односи на недостатке образложења, било чињенични недостаци судске одлуке.<sup>38</sup> Поједини аутори образложење судске одлуке повезују са њеном рационалношћу. Ако нису наведени разлози (аргументи) на којима се одлука темељи, онда она није образложена, а тиме ни рационална.<sup>39</sup> С тим у вези, у

---

<sup>34</sup> R. J. Effron, „Reason Giving and Rule Making in Procedural Law“, *Alabama Law Review* vol. 65/2013–2014, 714.

<sup>35</sup> Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, треће измењено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд 1981, 412.

<sup>36</sup> М. Јеличић, (2016), 32.

<sup>37</sup> Г. Дајовић, 74.

<sup>38</sup> Г. П. Илић, „Право на образложену судску одлуку“, *Crimen* 2/2011, 229–230.

<sup>39</sup> Ž. Harašić, „Neracionalnost u sudskim odlukama“, *Pravni vjesnik* 2/2012, Zagreb, 7–8. Наведени аутор истиче да су правне одредбе (норме) обавезни аргументи, а поред њих постоје необавезни или допунски аргументи, нпр. аргументи *a contrario*, *a simili ad simile*, *a fortiori* итд., којима се тумаче правне одредбе (норме). Правна нерационалност у судским одлукама постоји када судија не наведе материјалноправне одредбе на којима би требао темељити своју одлуку. Таква одлука, у којој нису наведени правни разлози на којима се темељи, је необразложена, а то за последицу има да је нерационална.

доктрини се истиче да је навођење разлога за одлуку основни принцип рационалности у одлучивању. Обавеза доносиоца одлуке да искаже разлоге за одлуку представља ефикасан начин да се осигура да је у обзир узет пун спектар адекватних разлога приликом одлучивања.<sup>40</sup> Такође, образложење представља заштиту од произвољности јер приморава судију да постане свестан свог мишљења и свог делокруга.<sup>41</sup> На основу образложења се може проверити да ли је судија испунио законску обавезу да одлуку заснује само на материјалу који је прибављен у процесу (материјалу који се налази у списима, ако се одлучује током седнице већа, односно на чињеницама и доказима изложеним на главном претресу, ако се ради о одлуци донетој на главном претресу). Образложење спречава да се дискрециона власт судије у одабирању и одмеравању санкције и слободно уверење у оцени доказа при утврђивању чињеница, претвори у самовољу и суђење по осећању и општем утиску.<sup>42</sup>

Супротстављени интереси државе, посебно гране извршне власти и права грађана, често епилог добију у прекршајном поступку. Управо тада прекршајни судови треба да испоље своју независност јер представљају део независне судске власти. Како се судијско расуђивање и примена права манифестују у прекршајном поступку који за предмет има осетљива питања људских права, сагледаћемо кроз пример из судске праксе.

## **5. СУДИЈСКО РАСУЂИВАЊЕ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ – ПРИМЕР ИЗ СУДСКЕ ПРАКСЕ**

Судије прекршајних судова у Републици Србији су често позване да одлучују о основним људским правима и слободама које су гарантоване Уставом као највишим правим актом и ЕКЉП, као и другим међународним актима. На који начин судијско расуђивање и примена права објективизују своју сврху у том значајном подручју заштите људских права видећемо у наредним редовима.<sup>43</sup>

---

<sup>40</sup> P. Roberts, „Does Article 6 of the European Convention on Human Rights Require Reasoned Verdicts in Criminal Trials?“ *Human Rights Law Review* 11/2011, Oxford University Press, 215.

<sup>41</sup> S. Guinchard, *et al.*, *Droit processuel Droit commun et droit compare du proces equitable*, Dalloz 2007, 842.

<sup>42</sup> Т. Васиљевић, 412–413.

<sup>43</sup> Даље наведено према: М. Јеличић, „Стандарди Европског суда за људска права у погледу права на слободу окупљања у прекршајном поступку“, *Зборник радова са годишњег саветовања Удружења судија прекршајних судова*, 2023, 97–99.



Пресудом Прекршајног суда у Шапцу 17 Пр. 626/22 од 13.09.2022. године окривљени М.М. ослобођен је одговорности да се „дана 04.12.2021. године у 13,30 часова у Шапцу у улици Јеврејска бб, (Нови мост на реци Сави) као пешак кретао и задржавао на коловозу наведене улице и том приликом ометао нормално одвијање саобраћаја на Државном путу првог Б реда број 21 Шабац - Рума и из смера Шапца и из смера Руме (блокада пута)“, чиме би учинио прекршај из чл. 333 ст. 1 тач. 51 Закона о безбедности саобраћаја на путевима, јер дело које је окривљеном стављено на терет, по пропису није прекршај.

Саслушањем окривљеног и извођењем доказа суд је утврдио да је критичне прилике окривљени, заједно са другим окупљеним грађанима на Новом мосту у Шапцу изражавао протест против рада компаније „Рио Тинто“.

У образложењу пресуде, суд се позвао на чл. 1 ст. 1 тада важећег Закона о уређењу судова по којем су судови самостални и независни државни органи који штите слободе и права грађана, законом утврђена права и интересе правних субјеката и обезбеђују уставност и законитост, осврћући се и на став 2 истог члана, у којем је наведено да судови суде на основу Устава, закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора. Поред наведеног, суд је цитирао чланове 3 ст. 1 и 2, чл. 16 ст. 2, чл. 18 ст. 1, 2 и 3 и чл. 54 ст. 1 Устава, као и чл. 11 ЕКЉП. Суд је констатовао да се у конкретном случају не ради само о праву грађана на слободу окупљања, већ и на слободу мишљења и изражавања, па се суд позвао и на чл. 46 ст. 1 Устава и чл. 10 ЕКЉП, наводећи да „из цитираних одредаба Европске конвенције и Устава Републике Србије неспорно произилази да су слобода окупљања и слобода мишљења и изражавања основна људска права, те да постоји позитивна обавеза државе да грађанима омогући да наведена људска права остварују.“ Суд је подсетио „да је окривљеном М. М. у конкретном случају од стране представника извршне власти, Полицијске управе у Шапцу, СПИ Шабац издат прекршајни налог јер се кретао и задржавао на коловозу ометајући нормално одвијање саобраћаја, због чега му је изречена новчана казна у износу од 5.000,00 динара.“ Међутим, суд је указао „да је окривљени критичне прилике, заједно са другим окупљеним грађанима, остваривао Уставом загарантовано право на мирно окупљање, са циљем да изнесе своје мишљење и изрази неслагање са радом наведене компаније „Рио Тинто“. По уверењу суда, окривљени критичне прилике није поступао противправно јер је на Уставом дозвољен начин, мирним путем, заједно са другим присутним грађанима изразио своје несла-

гање са радом наведене компаније, што је његово уставно право, као и право које му је загарантовано Европском конвенцијом и другим међународним документима (Универзалном декларацијом о људским правима, члан 20, Међународним пактом о грађанским и политичким правима, члан 21 и члан 22, Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима, члан 8, итд).“

У образложењу своје одлуке, суд се позвао на пресуде ЕСЉП. С тим у вези суд је истакао следеће:

„ЕСЉП је констатовао да је право на слободу мирног окупљања основно право у демократском друштву и, попут права на слободу изражавања, чини један од темеља таквог друштва. Стога га не треба рестриктивно тумачити (*Djavit An protiv Turske*, 2003, stav 56; *Kudrevičius i drugi protiv Litvanije* [Vv], 2015, stav 91). Заштита мишљења и слободе изражавања мишљења је један од циљева слободе окупљања и слободе удруживања зајемчених чланом 11 (*Stranka slobode i demokratije (ÖZDEP) protiv Turske* [Vv], 1999, stav 37). Без обзира на његову аутономну улогу и посебно поље примене, члан 11 такође мора бити разматран у светлу члана 10, када изражавање личног мишљења представља циљ остваривања слободе окупљања (*Ezelin protiv Francuske*, 1991, stav 37), као и потреба обезбеђивања форума за јавну дебату и отворено исказивање протеста (*Éva Molnár protiv Mađarske*, 2008, stav 42). Веза између члана 10 и члана 11 је нарочито битна када задирање власти у остваривање слободе мирног окупљања представља реакцију на ставове или изјаве учесника у демонстрацијама или чланова удружења (*Primov i drugi protiv Rusije*, 2014, stav 92; *Stankov i Ujedinjena makedonska organizacija Ilinden protiv Bugarske*, 2001, stav 85). Затим, суд напомиње да ЕСЉП посебно указује да блокаде путева и друга физичка понашања којима се намерно омета саобраћај и уобичајени ток живота потпадају под поље дејства члана 11 (*Barraco protiv Francuske*, 2009, stav 39; *Lucas protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (dec.), 2003). Са становишта праксе овог суда јавна окупљања представљају подједнако легитимно право коришћења јавног простора, односно саобраћајница, као и његову употребу од пешака или возача за саобраћај (*Patyi i drugi protiv Mađarske*, пресуда од 07.10.2008. године). Такође, суд указује да је ЕСЉП у предметима *Oya Ataman protiv Turske* (пресуда од 05.12.2006. године) и *Ashughyan protiv Јерменије* (пресуда од 17.07.2008. године) заузео став да било која демонстрација на јавном месту може до одређеног нивоа да поремети обичан живот, укључујући ометање саобраћаја и у ситуацијама када демонстранти не предузимају насилне радње потребно је да јавне власти покажу одређен степен толеранције према мирним окупљањима како слобода окупљања која је гарантована чл. 11 Европске кон-

венције не би изгубила своју суштину. Такође, суд подсећа и на став ЕСЉП да дуготрајно заузимање простора које је мирно, чак и када је очигледно противно домаћем праву, може се сматрати „мирним окупљањем“ (*Cisse protiv Francuske*, 2002, stavovi 39–40; *Tuskia i drugi protiv Gruzije*, 2018, stav 73; *Annenkov i drugi protiv Rusije*, 2017, stav 123).

Имајући у виду да је окривљени критичне прилике поступао у складу са загарантованим правом на слободу окупљања изражавајући при томе своје мишљење, што представља манифестацију права на слободу изражавања, суд је закључио да су поступци окривљеног у складу са чл. 10 и 11 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и цитираним одредбама Устава, те да дело окривљеног није противправно. Поменуто окупљање грађана је било мирно и није довело до угрожавања јавне безбедности нити су постојали други основи за ограничење овог права у смислу члана 11 став 2 Европске конвенције. Из ових разлога суд је окривљеног ослободио прекршајне одговорности јер дело које му је стављено на терет по пропису није прекршај.“

У образложењу пресуде, суд се осврнуо и на позитивне обавезе државе да обезбеди реализацију права на мирно окупљање, анализирајући поступак извршне власти (полиције). Суд је навео следеће: „Даље, суд жели да укаже да је држава дужна да свима који су у њеној надлежности осигура реализацију права садржаних у Европској конвенцији о људским правима и основним слободама. Позитивна обавеза државе захтева од ње да предузме одређене мере превентивног карактера или заштитне радње како би осигурала реализацију права прописаних Европском конвенцијом, док се под негативним обавезама сматрају обавезе уздржавања од предузимања одређених радњи. Анализирајући поступак полиције као органа власти, суд напомиње да поступак полиције треба да демонстрира опредељеност државе за одржавање владавине права и заштиту основних људских права и слобода. У конкретном случају то није учињено, јер само издавање прекршајног налога окривљеном у ситуацији када је неспорно одржан мирни протест грађана, представља недопуштено мешање државе у реализацију основних људских права усмерено на застрашивање грађана новчаним кажњавањем, чиме се грађани заправо дестимулишу да остварују своја загарантована права на слободу окупљања и слободу изражавања.“

Прекршајни апелациони суд, Одељење у Новом Саду је пресудом III 304 Прж. бр. 21708/22 од 15.11.2022. године, одлучујући о жалби подносиоца захтева за покретање прекршајног поступка, потврдио првостепену пресуду. Другостепени суд је у образложењу своје одлу-

ке, између осталог, навео: „Како првостепени суд даје у ожалбеној пресуди јасне, исцрпне и прихватљиве разлоге у погледу примене права, позивајући се на одредбе Закона о уређењу судова, затим на одредбе Устава Републике Србије, те на одредбе Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, то Прекршајни апелациони суд ради непотребног понављања, жалиоца упућује на разлоге изнете у образложењу првостепене пресуде.“

## 6. ЗАКЉУЧАК

У раду је указано на основне принципе судијског расуђивања и примене права у прекршајном поступку. Судијско расуђивање се односи на два битна сегмента који чине саставни део сваког судског поступка: утврђивање чињеница и примену права, односно, решавање чињеничних и правних питања. Чињенична питања решавају се кроз доказни поступак, а правна питања применом правне норме на утврђено чињењенично стање, али и кроз све модалитете примене правних норми током прекршајног поступка. Процес судијског расуђивања и примене права фокусиран је на доношење одлука и њихово образлагање. Предуслови за ваљаност овог процеса тичу се пре свега независности и непристрасности судије који је дужан да обезбеди правичан прекршајни поступак, а да своју одлуку адекватно образложи. На тај начин судија кроз аргументовање заузетих ставова омогућава упознавање са начином судијског расуђивања и разлoзима за донету одлуку.

С обзиром на устројство прекршајног поступка у Републици Србији, грађани су често супротстављени представницима извршне власти, који су у пракси најчешћи подносиоци захтева за покретање прекршајног поступка и издаваоци прекршајних налога. То још више потенцира улогу прекршајних судова као заштитника права и слобода грађана, намећући обавезу судијама да објективизују своју независност и непристрасност спровођењем правичног прекршајног поступка. Само на овај начин Уставом гарантован положај судова као независне гране власти, а самим тим и прекршајних судова, неће бити „мртво слово на папиру“ већ ће представљати објективизацију владавине права у демократској држави.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Бајовић, Вања, *Процесноправни значај општепознатих чињеница и чињеница утврђених у правноснажним судским одлукама*, докторска дисертација, Правни факултет у Београду, Београд 2014;
2. Благојевић, Слободан, *Методологија права*, Службени лист СРЈ, Београд 1997;
3. Васиљевић, Тихомир, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, треће измењено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд 1981;
4. Важић, Невенка, „Поједини проблеми у пракси као резултат нормативних нејасноћа и непрецизности у области материјалног кривичног права“, *Билтен Врховног касационог суда* 2/2019;
5. Виткаускас, Довидас, Диков, Григори, *Заштита права на правично суђење према Европској конвенцији о људским правима*, Веће Европе, Стразбур 2012;
6. Грубиша, Младен., *Чињенично стање у кривичном поступку*, Информатор, Загреб 1980;
7. Грубиша, Младен, *Кривични поступак – Поступак о правним лековима*, Информатор, Загреб, 1987.
8. Guinchard, Serge, et al., *Droit processuel Droit commun et droit compare du proces equitable*, Datloz 2007;
9. Дајовић, Горан, *Основи правног расуђивања*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд 2023;
10. Димитријевић, Предраг, *Прекршајно право–општи део*, Службени гласник и Савет за државну управу Владе Републике Србије, Београд 2001;
11. Effron, J. Robin, „Reason Giving and Rule Making in Procedural Law“, *Alabama Law Review* vol. 65/2013–2014;
12. Илић, П. Горан, „Право на образложену судску одлуку“, *Crimen* 2/2011;
13. Јакшић, Александар, *Коментар Европске конвенције о људским правима*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2006;
14. Јеличић, Младен, „Чињенична идентификација прекршаја“, *НБП – Журнал за криминалистику и право* 2/2018;
15. Јеличић, Младен, „Положај судија прекршајних судова у Републици Србији“, *Правна ријеч* 60/2019;
16. Јеличић, Младен, *Образложење кривичне пресуде као елемент права на правично суђење*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2016;
17. Јеличић, Младен, „Стандарди Европског суда за људска права у погледу права на слободу окупљања у прекршајном поступку“,

*Зборник радова са годишњег саветовања Удружења судија прекршајних судова*, 2023;

18. Краљевић, Новица, *Предмет и смисао права*, Издање француско-српске књижаре А.М. Поповића, Београд 1940;
19. Лукић, Радомир, *Методологија права*, Српска академија наука и уметности, Београд 1977;
20. Meier, Luke, „Probability, Confidence, and the Constitutionality of Summary Judgment“, *Hastings Constitutional Law Quarterly*, 42/2014–2015;
21. Morrisson, C. Clowis, *The developing European law of human rights*, A.W. Sijthoff-Leyden, 1967;
22. Roberts, Paul, „Does Article 6 of the European Convention on Human Rights Require Reasoned Verdicts in Criminal Trials?“ *Human Rights Law Review* vol. 11/2011, Oxford University Press;
23. Симовић, Н. Миодраг, Симовић, М. Владимир, Симовић, М. Марина, „О значењу појма „кривичне оптужбе“ из члана 6 став 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и члана II/3Е Устава Босне и Херцеговине“, у: *Оптужење и други кривичноправни инструменти државне реакције на криминалитете* (ур. Станко Бејатовић), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Интермекс, Златибор – Београд 2014;
24. Станковић, Гордана, „Право на правично суђење и право на независног и непристрасног судију“, *Европски систем заштите људских права: искуства и изазови*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2005;
25. Ћоровић, Емир, *Основи прекршајног права Црне Горе*, Факултет правних наука, Подгорица 2021;
26. Harašić, Žaklina, „Neracionalnost u sudskim odlukama“, *Pravni vjesnik* 2/2012, Zagreb;
27. Hart, W. O., „Facts and Law“, *The Bell Yard*, XIII/1934, *The journal of the Law Society's School of Law*;
28. Харли, Патрик, *Кратак увод у логику*, Завод за уџбенике, Београд 2012.

#### Правни извори

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (ЕКЉП), Закон о ратификацији Европске конвенција за заштиту људских права и основних слобода са додатним протоколима – *Сл. лист Србије и Црне Горе* – Међународни уговори, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 – исправка и *Сл. гласник Републике Србије* – Међународни уговори, бр. 12/10 и 10/15).
2. Закон о прекршајима – ЗОП, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 65/13, 13/16, 98/16, 91/19 и 112/22;
3. Пресуда Прекршајног суда у Шапцу 17 Пр. 626/22 од 13.09.2022. године;

4. Пресуда Прекршајног апелационог суда, Одељења у Новом Саду III 304 Прж. бр. 21708/22 од 15.11.2022. године.
5. Устав Републике Србије, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/06 и 115/21.

*Mladen Jeličić, LL.D.*

Misdemeanor Court in Šabac

## JUDICIAL REASONING AND APPLICATION OF LAW IN MISDEMEANOR PROCEDURE

### *Summary*

In the paper, the author analyzes the basic principles of judicial reasoning as a prerequisite for the application of law in misdemeanor procedure. Following the initial discussions, which delved into the fundamental elements of the topic from the perspective of misdemeanor law, the author highlighted the core of the law's application through the interactive resolution of factual and legal problems. We discussed the key principles of judicial reasoning and the application of law in misdemeanor procedure, emphasizing the independence and impartiality of the judge as the fundamental postulates of a fair procedure. The finalization of the mentioned process is a court decision that should be properly argued and explained. The practical implications of the judge's judgment and application of law are seen through examples from the practice of the misdemeanor courts. The author's conclusion is that judicial reasoning and the application of law represent a unique process that should be implemented in a way that ensures fair misdemeanor procedure.

**Key words:** *Misdemeanors; Misdemeanor procedure; Judicial reasoning; Application of law; Independent and impartial court; Reasoned decision.*

УДК/UDC 343.271(497.11)

343.7(497.11)

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / REVIEW ARTICLE

*Научни сарадник др Гордана Николић*

Министарство унутрашњих послова Републике Србије

## **ПРАЗНИНЕ У ПРИМЕНИ НОВЧАНЕ КАЗНЕ КОД ИМОВИНСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У ЗАКОНОДАВСТВУ И ПРАКСИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

*Кривично законодавство Републике Србије у систему казни поред казне затвора, рада у јавном интересу и одузимању возачке дозволе прописује и новчану казну која се може одмерити и изрећи у дневним износивима или у одређеном износу. Новчана казна је једна од најстаријих кривичних санкција и настала је у вези са системом композиције према коме је учинилац плаћао одређену суму новца оштећеном или његовој породици као накнаду за учињено кривично дело. Појавом казне лишења слободе, она је у неком тренутку била потиснута, али је опет добила ширу примену, пре свега као замену за краткотрајне казне лишења слободе. Данас, постаје помало напуштена, чинећи нам се да није остварила своју пуноћу примене и да би за нека кривична дела требала да буде уведена кумулативно са казном затвора. Аутор у раду чини осврт на неке опште одредбе новчане казне, анализирајући њену практичну примену према имовинским кривичним делима у чијем случају је Законик не прописује за сва дела, већ будући да се ради о делима користољубља, законодавац даје могућност њеног изрицања, општим кривичноправним начелима, као споредне казне. Недовољна пуноћа примене новчане казне према имовинским деликтима указује на њено увођење у законодавне форме казнене рекације кумулативно или алтернативно прописане са казном затвора и стављању њене веће пажње, али и интензивније примене.*

**Кључне речи:** Новчана казна; Имовинска кривична дела; Кривични законик; Законодавство; Судска пракса.



## 1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Новчана казна је у композицији кривичних санкција неправедно запостављена казна, било да се ради о њеном кумулативном, односно алтернативном одређењу са казном затвора или о примени општих кривичноправних одредби када је реч о њеној могућности кумулативне примене и када није законом прописана према учиниоцима кривичних дела учињених из користољубља. Академик проф. др Станко Бејатовић је више пута у свом излагању скренуо пажњу научној и стручној јавности о празнини у примени новчане казне и као пример њене пуније примене навео земљу Јапан, која је управо ефикаснијом применом ове казне успела да смањи и спречи извршење кривичних дела, посебно када се ради о њеној замени за краткотрајну казну затвора.<sup>1</sup>

У законодавству Србије то и није баш такав случај. Иако се новчана казна сматра једном од најстаријих кривичних санкција која је настала из разлога спречавања крвне освете, према коме је учинилац плаћао одређену суму новца оштећеном или његовој породици као надокнаду за учињено кривично дело, којом приликом је имала свој развој у примени, посебно као замена за казну краткотрајног затвора, данас је неправедно запостављена у свом изрицању и, може се рећи, помало напуштена у лепези кривичних санкција.<sup>2</sup>

Имајући у виду претходно наведено, циљ рада је да се укаже на неопходну пунију примену ове казне, посебно када се ради о кривичним делима имовинског карактера, која се и врше ради прибављања противправне имовинске користи. Ова неопходност и важност у примени се огледа у празнини примене новчане казне према учиниоцима имовинских кривичних дела. У раду је поступљено на следећи начин: прво ће бити учињен осврт на опште одредбе о новчаној казни, као и на опште карактеристике имовинских кривичних дела, да би се анализирали подаци о примени новчане казне према учиниоцима такскативно наведених имовинских кривичних дела, како би се извео закључак о њеној заступљености у односу на монополну и енормну заступљеност казне затвора.

---

<sup>1</sup> С. Бејатовић, „Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и реформа кривичног процесног законодавства Србије“, *Правна ријеч* 67/2023, 797–839.

<sup>2</sup> Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, Номос, Београд 2010.

## 2. НОВЧАНА КАЗНА У ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ

Новчана казна је у Републици Србији прописана општим одредбама Кривичног законика<sup>3</sup> и састоји у обавези осуђеног лица да у одређеном року уплати судском пресудом одређени новчани износ у корист државе. Може се изрећи као главна и као споредна казна. Као главна казна може се изрећи када је у закону прописана алтернативно са казном затвора, док се као споредна казна може изрећи када је у закону кумулативно прописана са казном затвора или у случају када уопште није прописана за кривично дело, али је извршено из користољуба.

У смислу члана 48. Кривичног законика Србије новчана казна се може одмерити и изрећи у дневним износима (члан 49) или у одређеном износу (члан 50). Законодавац наводи и могућност (став 2), као што је у претходном тексту рада наведено када се говорило о једној од могућности изрицања новчане казне као споредне казне, да изрекне новчану казну као споредну за кривична дела учињена из користољуба и када није прописана законом или кад је законом прописано да ће се учинилац казнити казном затвора или новчаном казном, а суд као главну казну изрекне казну затвора.

Појам користољубља овде треба схватити у најширем смислу, односно у смислу тежње да се постигне нека имовинска корист. Ирелевантно је да ли је користољубље као мотив извршења дела (у неким случајевима намера да се прибави имовинска корист) битно обележје бића дела, тако да то може да буде било које кривично дело.<sup>4</sup> Ипак, сама помисао да се ради о користољубљу нас упућује на кривична дела имовинског карактера, односно дела којима се прибавља противправна имовинска корист, што и јесте смисао њиховог извршења.

Кривични законик предвиђа оба система новчане казне, тако што нови систем, који се назива новчаном казном у дневним износима (члан 49) поставља као примаран, а стари систем (новчана казна у одређеном износу) поставља као супсидијаран (члан 50). Првобитна интенција законодавства није била да се задрже оба система новчаног кажљавања, али разлог за задржавање и старог уз нови систем јесу избегавања евентуаланих проблема који би могли настати у примени новог система новчане казне, па је тако задржан и стари систем као

---

<sup>3</sup> Кривични законик – КЗ, *Сл. гласник Републике Србије*, број 85/05, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

<sup>4</sup> З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика: према стању Кривичног законика од 1. децембра 2019. године и према стању законодавства од 21. маја 2019. године*, Службени гласник, Београд 2019.

резервни. У будућности треба очекивати укидање старог система новчане казне ако нови систем заживи у пракси.<sup>5</sup>

Систем дани новчане казне (новчана казна у двевним износима) се појавио као нови систем новчане казне поред старог система који је подразумевао прописивање новчане казне у одређеном износу. Нови систем новчане казне подразумева да се претходно одмери казна у временском трајању, данима, да се после тога утврди новчана казна једног дана и да се простим множењем дође до новчане казне која се изриче. Предост ове казне је та што се вредност једног дана утврђује искључиво према имовинском стању учиниоца, чиме се у знатној мери у односу систем фиксног износа кажњавања новчане казне постиже да новчана казна једнако погађа и сиромашне и богате учиниоце кривичних дела. До вредности једног дана се долази тако што се утврде месечни или годишњи приходи учиниоца, те се одузму редовни трошкови које има и на основу тога утврђује дневни износ новчане казне.

Законодавац је прописао и извршење новчане (члан 51) и то на начин да се у пресуди одређује рок плаћања ове казне који не може бити краћи од петнаест дана ни дужи од три месеца. Уколико осуђени не плати новчану казну, суд ће је заменити казном затвора, тако што ће сваких започетих хиљаду динара новчане казне одредити један дан казне затвора, с тим да казна затвора не може бити дужа од шест месеци, док у случају да је изречена новчана казна у износу већем од седамсто хиљада динара, казна затвора не може бити дужа од једне године. У случају да осуђени плати само део новчане казне, суд ће остатак казне сразмерно заменити казном затвора, док у случају да осуђени исплати остатак новчане казне, извршење казне затвора се обуставља.

Уместо казне затвора као замене за неплаћену новчану казну, она се може заменити радом у јавном интересу тако што ће за сваких започетих хиљаду динара новчане казне одредити осам часова рада у јавном интересу, с тим да рад у јавном интересу не може бити дужи од триста шездесет часова.<sup>6</sup>

Новчана казна је погодна за лакша кривична дела, као и замена за краткотрајне казне затвора. Њен значај у савременим казним системима у последње време је порастао, те је тако у неким земљама она постала најчешћа примењивана казна (нпр. у Јапану). У подручју лакшег и средњег криминалитета она је у тим земљама потпуно поти-

---

<sup>5</sup> *Ibid.*

<sup>6</sup> З. Стојановић, *Кривично право, општи део*, Правна књига, Београд 2014.

снула казну лишења слободе, будући да се изриче у преко 90 посто случајева, али и својом већом и доминантијом применом утицала на смањење извршења кривичних дела према којима се примењивала као кривична санкција.<sup>7</sup>

У свом историјском развоју, новчана казна се појавила као врста имовинске казне<sup>8</sup> када је држава посредовала између оштећеног (његове породице) и учиниоца кривичног дела (његове породице) где је један део припадо њој, а други део оштећеном лицу. Временом се овај вид кажњавања претворио у новчану казну која има јавноправни и грађанскоправни карактер.<sup>9</sup>

Новчана казна је своје велику и широку примену у кривичном праву имала све до деветнаестог века, јер је држава почела сама да је примењује, односно да од учиниоца наплаћује извесну суму новца за учињено дело, те се у средњем веку врло често користила познатија као глоба.<sup>10</sup> Појавом казне лишења слободе, делимично је била потиснута, али је опет добила своју ширу примену као замену за краткотрајне казне затвора.

Примена новчаног кажњава се огледа у неким историјим законским текстовима Србије, али је од значаја нагласити да се ова казна примењивала и искључиво према учиниоцима имовинских кривичних дела. С тим у вези, током деветнаестог века, а посебно у време Првог српског устанка када је Србија поново почела са доношењем нових кривичноправних прописа, донет је и Кривични законик проте Матеје из 1804. године<sup>11</sup> који је у свом скромном обиму у свега сачуваних седам чланова свог текста, још увек недовољно познатог податка да ли се законик примењивао само на подручју нахије и целе ослобођене државе, прописао новчану казну као главну и споредну казну. Главна казна је била предвиђена према учиниоцима имовинских кривичних дела и то плаћањем штете за украдену ствар у двострукој висини вредности те ствари, док је споредна новчана казна била прописана за кривично дело лажно сведочење под заклетвом плаћањем накнаде штете за коју је учинилац дела сведочио.

---

<sup>7</sup> С. Бејатовић, (2023).

<sup>8</sup> Д. Јовашевић, „Имовинске кривичне санкције као средство превенције имовинског криминалитета“, *Криминалистичке теме* 3–4/2004, 131–151.

<sup>9</sup> Д. Јовашевић, (2010).

<sup>10</sup> Д. Јовашевић, „Новчана казна у југословенском кривичном праву“, *Правни зборник* 1–2/2001, 230–243.

<sup>11</sup> Т. Живановић, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1965. године*, Научно дело, Београд 1967.

Ипак против новчане казне се у правној литератури могу наћи разни приговори, а између осталог и они који се односе на то да се овом казном не утиче на преваспитавање учиниоца кривичних дела, што и јесте донекле тачно, те се с тим у вези и алудира на то да се њеним изрицањем као споредне казне кумулативно прописанем са казном затвора, ипак, сматра као погодно средство у борби против криминалитета, посебно када се ради о кривичним делима извршеним из користољуба или намере прибављања противправне имовинске користи.

### **3. ИМОВИНСКА КРИВИЧНА ДЕЛА – НЕКА ОПШТА ОДРЕБЕЊА**

Имовинска кривична дела представљају најзаступљенији облик криминалитета. У Кривичном законiku Републике Србије прописана су у 21. глави. Поред велике распрострањености, имовински криминалитет карактеришу и следеће одлике:<sup>12</sup> масовност, рецидивизам, специјализација у начину извршења и верзирања за једну исту врсту кривичног дела,<sup>13</sup> организованост, динамичност и прилагодљивост друштвеним оквирима.

Ова кривична дела одликују два елемента: а) она су усмерена против имовине другог физичког или правног лица (која може бити покретна или непокретна) и б) она се предузимају са одређеним циљем, мотивом, намером – намером да учинилац за себе или друго физичко или правно лице прибави противправну имовинску корист, без обзира да ли је и у ком обиму ова корист у конкретном случају и прибављена.<sup>14</sup>

С тим у вези, имовински криминалитет<sup>15</sup> се може одредити као скуп кривичних дела која су усмерена на противправно присвајање или оштећење туђе ствари или права, односно прибављање противправне имовинске користи на други начин. Имовина се, поред живота и тела, сматра највећом вредношћу људског друштва, имајући у виду да представља саставни део људског живота, било да се ради о покретној или непокретној имовини, о материјалној или о емотивној вредности. Због важности примене новчаног кажњавања код ових дела

---

<sup>12</sup> З. Стевановић, *Социјална патологија*, Универзитет Нови Пазар, Београд 2013.

<sup>13</sup> Н. Мацановић, „Од дјетета до делинквента“, *Друштвене девијације – аномија друштва и последице* 2/2017.

<sup>14</sup> З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, посебни део*, Правна књига, Београд 2013.

<sup>15</sup> М. Бошковић, *Криминалистика методика*, Полицијска академија, Београд 2005.

имовинских кривичних дела, неопходно је учинити осврт и на њихове кривичноправне карактеристике.

### 3.1. Крађа

Крађа (члан 203 КЗ) је капитално, основно кривично дело против имовине. Чини га лице које туђу покретну ствар одузме другом у намери да њеним присвајањем себи или другоме прибави противправну имовинску користи. Законодавац је прописао кажњавање новчаном казном или затвором до три године. Изричито и прописује да ће се покушај дела казнити.

Одузимање је, у смислу теорије апрехензије, делатност којом се прекида државина, фактичка власт над ствари неког лица којом приликом учинилац успоставља своју државину на предметној ствари, што му омогућава њено коришћење.<sup>16</sup>

### 3.2. Тешка крађа

Кривично дело тешке крађе (члан 204 КЗ) представља квалификовани облик крађе. Радња извршења је одређена инкриминацијом кривичног дела крађе. То је делатност одузимања туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем за себе или другог прибави противправна имовинска корист. Уколико је овако одређена крађа извршена: а) на одређени начин, б) од стране одређеног лица, в) на одређеном месту, г) у односу на одређену ствар (предмет) и д) у односу на одређену имовинску корист, тада постоји дело тешке крађе.<sup>17</sup>

С тим у вези, тешка крађа постоји у следећим случајевима:

- 1) обијањем или проваљивањем затворених зграда, станова, соба, касе, ормана или других затворених простора,
- 2) савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека,
- 3) од стране групе,
- 4) на нарочито опасан или нарочито дрзак начин,
- 5) од стране лица које је код себе имало какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране,
- 6) за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса,

---

<sup>16</sup> О. Перић, „Продужено одузимање имовинске користи у кривичном поступку“, *Правна ријеч* 19/2009.

<sup>17</sup> В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право – посебни део*, Номос, Београд 2010.

7) искоришћавањем беспомоћности или другог тешког стања неког лица,

8) уколико вредност украдене ствари прелази износ од 450.000 динара и

9) уколико украдена ствар, без обзира на своју вредност, представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту или природно добро или украдена ствар представља јавни уређај за воду, канализацију, топлоту, гас, електричну или другу енергију или уређаје система јавног саобраћаја и веза, односно делове тих уређаја.

За ово је дело прописана казна затвора од једне до осам година.

Најтежи облик тешке крађе постоји у два случајева: а) ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе или б) ако вредност украдене ствари прелази износ од 1.500.000 динара. За ово је дело прописана казна затвора од две до десет година.

### 3.3. Разбојништво

Разбојништво<sup>18</sup> чини лице које употребом силе против неког лица или претњом да ће непосредно напасти на његов живот или тело одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи или другом прибави противправну имовинску корист.

Објекат заштите је имовина, а објекат напада туђа покретна ствар. Ово је право сложено кривично дело које се састоји из две нужно повезане делатности (које свака за себе представља радњу извршења посебног, самосталног кривичног дела). То су: принуђавање – као кривично дело против слобода и права човека и грађанина и одузимање – као кривично дело крађе којој претходни радња принуде.

За постојање овог кривичног дела је потребно испуњење још два услова: а) радња извршења се предузима на одређени начин – употребом силе или претњом да ће се непосредно напасти на живот или тело и б) радња извршења се предузима у одређеној намери која у конкретном случају и не мора бити остварена – намери учиниоца да за себе или другога прибави противправну имовинску корист.

За ово је дело прописана казна затвора од две до десет година.

Тежи облици испољавања постоје у два случајева. Први тежи облик дела постоји у случајевима ако је дело извршено од стране групе, ако је услед предузете принуде неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда и ако вредност одузетих ствари прелази

---

<sup>18</sup> Љ. Здравковић, *Разбојништво – кривичноправни и криминалистички аспект*, Ниш 2009.

1.500.000 динара. За овај облик дела је прописана казна затвора од три до петнаест година. Други тежи облик дела постоји ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе. За ово је дело прописана казна затвора најмање пет година.

Привилеговани облик разбојништва постоји у случају да вредност одузетих ствари услед примењене силе или квалификоване претње не прелази износ од 5.000 динара<sup>19</sup> а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист. За ово је дело прописана казна затвора до три године, при чему је и сам покушај овог дела кажњив. Иако се ради о краткотрајној казни затвора (до три године) законодавац није алтернативно прописао кажњавање новчаном казном, будући да се држао чињенице да се ради о насилном<sup>20</sup> имовинском делу које се не може казнити новчаном, већ искључиво затвором, где је истом казном, поред радње извршења, санкционисао и мотив учиниоца, а то је прибављење противправне имовинске користи.

### 3.4. Разбојничка крађа

Кривично дело разбојничке крађе (члан 205 КЗ) представља законску конструкцију коју чине: а) крађа и б) принуда. Дело чини лице које је затечено на делу крађе, па у намери да задржи украдену ствар, употреби силу против неког лица или претњу да ће непосредно напасти на његов живот или тело.

Овде се као радња извршења јавља принуђавање: употреба силе и употреба квалификоване претње. Битно је да се ова радња извршења предузима: а) у ситуацији када је учинилац затечен на месту и у време крађе и б) у намери да задржи претходно украдену ствар.

За ово је дело прописана казна затвора од једне до десет година.

Дело разбојничке крађе има три тежа квалификована облика испољавања. Први тежи облик дела постоји ако је учинилац предузетом радњом извршења прибавио вредност украдених ствари који прелази износ 1.500.000 динара. За ово је дело прописана казна затвора од две до дванаест година. Други тежи облик дела постоји у два случаја: а) ако је дело извршено од стране групе и б) ако је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда. За овај облик дела је про-

---

<sup>19</sup> До новелирања текста Кривичног законика 2009. године, законодавац је у смислу висине вредности одузете ствари најпре прописао да ова вредност не прелази износ од десет хиљада динара, да би овом Новелом вредност повећао на петнаест хиљада динара, а каснијим изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године ову вредност одузете ствари смањио на пет хиљада динара.

<sup>20</sup> Љ. Лазаревић, *Деликти насиља – кривичноправни аспект*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2002.



писана казна затвора од пет до петнаест година. Трећи и најтежи тежи облик дела постоји уколико је дело извршено од стране организоване криминалне групе. За овај облик дела је прописана казна затвора најмање пет година.

### 3.5. Утаја

Законодавац је за кривично дело утаје (члан 207 КЗ) прописао кумулативно кажњавање са казном затвора до две године. Дело чини лице ко у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист присвоји туђу покретну ствар која му је поверена. Квалификовани облици одређени су висином прибављене имовинске користи, те постоје у случају уколико вредност украдених ствари прелази четрестопедест хиљада динара, односно милион и петсто хиљада динара или украдена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходно заштиту. За оба квалификована облика је прописано је кумулативно кажњавање затвором и новчаном казном. Квалификовани облик ће постојати и у случају да је дело извршио старацац, који ће бити кажњем затвором и новчаном казном.

Алтернативно кажњавање затвором до једне године или новчаном казном прописано је за привилеговани облик утаје који постоји у случају да је учинилац овог дела туђу покретну ствар коју је нашао или до које је случајно дошао противправно присвојио у намери да себи или другоме прибави имовинску корист. Овде видимо да се законодавац одлучио за алтернативно кажњавање из разлога јер се ради о казни краткотрајног затвора, те се држао чињенице да може бити и замењена, односно да се алтернативно изрекне новчана казна. Важно је нагласити да се уколико су утајане ствари у својини грађана, гоњење се предузима по предлогу.

### 3.6. Превара

Превару (члан 208 КЗ) чини лице које у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист доведе кога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду или га одржава у заблуди и тиме га наведе да овај на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини. За основни облик дела законодавац је прописао кажњавање затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

Квалификовани облици су условљени висином прибављене имовинске користи и постоје у случајевима ако је прибављена корист или нанета штета у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара, за шта ће се учинилац казнити затвором од једне до осам година и

новчаном казном и ако је чињењем дела имовинска корист или нанета штета у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, за шта ће се учинилац казнити затвором од две до десет година и новчаном казном.

### 3.7. Изнуда

Радња извршења кривичног дела изнуде (члан 214 КЗ) се састоји у принуђавању другог, силом или претњом, да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист. Казна за ово дело је прописана од једне до осам година затвора.

Први и други тежи облик изнуде су квалификовани висином прибављене имовинске користи (у износу који прелази четристо педесет хиљада динара, односно у износу који прелази милион и петсто хиљада). Поред ових тежих облика, постоје још два тежа облика кривичног дела изнуде, и то у једном од алтернативно прописана случаја: ако се учинилац бави вршењем основног или тежих претходно наведених облика изнуде (што подразумева континуирано вршење овог кривичног дела, тј у виду заната) или ако је дело извршено од стране групе.<sup>21</sup> Најтежи облик дела постоји ако је изнуда извршена од стране организоване криминалне групе.<sup>22</sup> Овај облик изнуде представља једну од типичних активности организованог криминала која се жаргонски означава као „рекет“ или „рекетирање“.<sup>23</sup>

### 3.8. Уцена

Кривично дело уцене (члан 215 КЗ) има један основни и четири тежа (квалификована) облика. Радња извршења дела се састоји у томе да учинилац запрети другом да ће против њега или њему блиског лица открити нешто што би шкодило њиховој части или угледу и тиме принуде да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине у намери да за себе или другог прибави противправну имовинску корист. Казна се састоји у казни затвора од шест месеци до пет година.

Квалификаторне околности првог и другог тежег облика се састоје у висини прибављене имовинске користи у износу који прелази

---

<sup>21</sup> Г. Николић, „Насилничке карактеристике кривичног дела изнуде“, *Не насиљу – јединствен друштвени одговор*, Центар модерних знања, Бања Лука 2018, 447–455.

<sup>22</sup> Г. Бошковић, *Организовани криминал*, Криминалистичко полицијска академија, Београд 2014.

<sup>23</sup> М. Шкулић, *Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Службени гласник, Београд 2015.

четристопедест хиљада динара, односно милион и петсто хиљада динара. Трећи тежи облик се алтернативно састоји у бављењу вршења уцене из претходних ставова или извршења од стране групе, док се најтежи облик уцене састоји у случају да је неки од облика извршен од стране организоване криминалне групе.

#### **4. ПРИМЕНА НОВЧАНЕ КАЗНЕ ПРЕМА УЧИНИОЦИМА ИМОВИНСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У ПРАВОСУДНО-СТАТИСТИЧКОЈ ПРАКСИ**

Као што смо у претходном тексту рада нагласили да се новчана казна може изрећи и када законом није прописана за учињена кривична дела из користољубља, односно када је и алтернативно одређена са затвором, а суд као главну казну изрекне затвор, у наредном делу рада ћемо анализирати њену примену према делима учињена управо из користољубља, односно прибављања противправне имовинске користи, а то су кривична дела против имовине. Оно што је важно нагласити је и то да за нека кривична дела, као што је крађа, новчана казна алтернативно прописана са казном затвором, док је за дела утаје и преваре кумулативно прописана са казном затвора, те за остала анализирана кривична дела као што су тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, изнуда и уцена прописана самостално казна затвора, те се новчана казна може изрећи само у складу са општим кривично-правним одредбама (члан 48. став 2 КЗ).

Новчана казна је поред казне затвора изузетно важна у сузбијању и спречавању извршења кривичних дела, те и њено изрицање има изузетно важне репресивне и превентивне функције. Ипак, наша држава је ретко изриче и то баш учиниоцима дела учињена из користољубља као што су и дела против имовине. Наредна анализа је посвећена управо правосудно-статистичкој заступљености новчане казне као споредне казне, кумулативно прописане са затвором.

Прва анализа, која ће бити приказана у табели 1 се односи на примену новчане казне према укупном броју кривичних дела против имовине, као и њена заступљеност у односу на казну затвора и укупан број кривичних санкција које су изречене учиниоцима ових кривичних дела у периоду од 2015. до 2021. године, док се друга анализа, која је изражена у табели 2, односи на заступљеност у изрицању новчане казне према структури кривичних дела против имовине, као и њену заступљеност у односу на укупан број осуђених за ова кривична дела.

Табела 1. Изречена новчана казна осуђеним лицима за кривична дела против имовине у односу на казну затвора и укупне кривичне санкције изречене према овим делима у Србији у периоду од 2015. до 2022. године

| Године                                      | 2015 <sup>24</sup> | 2016 <sup>25</sup> | 2017 <sup>26</sup> | 2018 <sup>27</sup> | 2019 <sup>28</sup> | 2020 <sup>29</sup> | 2021 <sup>30</sup> |
|---------------------------------------------|--------------------|--------------------|--------------------|--------------------|--------------------|--------------------|--------------------|
| Новчана казна                               | 573<br>(5%)        | 483<br>(4%)        | 510<br>(5%)        | 409<br>(5%)        | 344<br>(4%)        | 373<br>(6%)        | 447<br>(6%)        |
| Затвор                                      | 4248<br>(37%)      | 4470<br>(40%)      | 3744<br>(36%)      | 3045<br>(35%)      | 2886<br>(37%)      | 2479<br>(38%)      | 2436<br>(36%)      |
| Укупно<br>(са осталим кривичним санкцијама) | 11301<br>(100%)    | 11302<br>(100%)    | 10307<br>(100%)    | 8807<br>(100%)     | 7877<br>(100%)     | 6519<br>(100%)     | 6708<br>(100%)     |

У табели 1. имамо прилику да видимо колико је новчане казне изречено према укупном броју имовинских кривичних дела, посебно у односу на казну затвора и укупан број кривичних санкција које су изречене према учиниоцима ових кривичних дела. С тим у вези, можемо да констатујемо да новчана казна изречена у скромном износу и то свега од 4% до 6%. За разлику од ње, казна затвора је знатно доминантнија у изрицању према учиниоцима ових дела и износи од 35% до 40% посто. Преостали број (око 50%) се односи на остале кривичне санкције које су изречене учиниоцима ових дела.

У судској пракси сусрећу се околности да се неки од учинилаца ових дела налазе на ивици егзистенције и да нису у материјалној

<sup>24</sup> Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2015*, бр. 617, Републички завод за статистику, Београд 2016.

<sup>25</sup> Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2016*, бр. 629, Републички завод за статистику, Београд 2017.

<sup>26</sup> Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2017*, бр. 643, Републички завод за статистику, Београд 2018.

<sup>27</sup> Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2018*, бр. 653, Републички завод за статистику, Београд 2019.

<sup>28</sup> Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2019*, бр. 665, Републички завод за статистику, Београд 2020.

<sup>29</sup> Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2020*, бр. 677, Републички завод за статистику, Београд 2021.

<sup>30</sup> Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2021*, бр. 689, Републички завод за статистику, Београд 2022.

могућности да плате новчану казну, што суд узима од околности приликом одмеравања казне, те је свакако значајнија добит за друштво државу да овим учиниоцима изрећи рад у јавном интересу или казна затвора која ће утицати на њихова васпитавање и преваспитавање. Ипак, према учиниоцима имовинских кривичних дела која су извршила софистициранија дела из ове групе, као што су изнуда и уцена је импозантно да се не изриче новчана казна уз казну затвора која је самостално одређена. У смислу структуре изречене новчане казне према осуђеним лицима за учињена имовинска кривична дела можемо видети у следећој табели у наредном тескту рада.

Табела 2. Изречена новчана према структури имовинских кривичних дела у односу на укупан број осуђених за иста дела у Србији у периоду од 2015. до 2022. године<sup>31</sup>

| године            | 2015         |                            | 2016         |                            | 2017         |                     | 2018         |                    | 2019         |                            | 2020         |                            | 2021         |                     |
|-------------------|--------------|----------------------------|--------------|----------------------------|--------------|---------------------|--------------|--------------------|--------------|----------------------------|--------------|----------------------------|--------------|---------------------|
|                   | О            | Н                          | О            | Н                          | О            | Н                   | О            | Н                  | О            | Н                          | О            | Н                          | О            | Н                   |
| Крађа             | 42<br>65     | 34<br>4                    | 44<br>68     | 31<br>1                    | 40<br>86     | 28<br>9             | 35<br>28     | 2<br>6<br>3        | 32<br>21     | 22<br>1                    | 27<br>67     | 22<br>4                    | 28<br>57     | 27<br>4             |
|                   | 10<br>0<br>% | <b>8</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>7</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>7</b><br>0<br>%  | 10<br>0<br>% | <b>7</b><br>0<br>% | 10<br>0<br>% | <b>7</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>9</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>10</b><br>0<br>% |
| Тешка крађа       | 43<br>40     | 4                          | 40<br>76     | -                          | 36<br>97     | -                   | 30<br>22     | -                  | 26<br>65     | 6                          | 18<br>67     | 5                          | 18<br>49     | -                   |
|                   | 10<br>0<br>% | <b>0,</b><br><b>1</b><br>% | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%  | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>% | 10<br>0<br>% | <b>0,</b><br><b>2</b><br>% | 10<br>0<br>% | <b>0,</b><br><b>3</b><br>% | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%  |
| Разбојничка крађа | 26           | -                          | 36           | -                          | 40           | -                   | 23           | -                  | 27           | -                          | 29           | -                          | 28           | -                   |
|                   | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%  | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>% | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%  |
| Разбојништво      | 65<br>9      | 3                          | 70<br>2      | 2                          | 61<br>5      | 13                  | 44<br>2      | -                  | 45<br>1      | -                          | 32<br>7      | -                          | 27<br>0      | 2                   |
|                   | 10<br>0<br>% | <b>0,</b><br><b>4</b><br>% | 10<br>0<br>% | <b>0,</b><br><b>3</b><br>% | 10<br>0<br>% | <b>2</b><br>0<br>%  | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>% | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>0</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>1</b><br>0<br>%  |
| Утаја             | 17<br>3      | 17                         | 18<br>4      | 10                         | 20<br>8      | 23                  | 19<br>3      | 1<br>4             | 18<br>8      | 21                         | 17<br>1      | 26                         | 18<br>7      | 27                  |
|                   | 10<br>0<br>% | <b>10</b><br>0<br>%        | 10<br>0<br>% | <b>5</b><br>0<br>%         | 10<br>0<br>% | <b>11</b><br>0<br>% | 10<br>0<br>% | <b>7</b><br>0<br>% | 10<br>0<br>% | <b>11</b><br>0<br>%        | 10<br>0<br>% | <b>15</b><br>0<br>%        | 10<br>0<br>% | <b>14</b><br>0<br>% |

<sup>31</sup> Ibid.

|         |              |        |              |        |              |        |              |        |              |        |              |        |              |        |
|---------|--------------|--------|--------------|--------|--------------|--------|--------------|--------|--------------|--------|--------------|--------|--------------|--------|
| Превара | 73<br>0      | 31     | 74<br>5      | 12     | 68<br>5      | 15     | 72<br>2      | 1<br>6 | 62<br>2      | 12     | 64<br>2      | 24     | 63<br>4      | 22     |
|         | 10<br>0<br>% | 4<br>% | 10<br>0<br>% | 2<br>% | 10<br>0<br>% | 2<br>% | 10<br>0<br>% | 2<br>% | 10<br>0<br>% | 2<br>% | 10<br>0<br>% | 4<br>% | 10<br>0<br>% | 3<br>% |
| Изнуда  | 83           | -      | 86           | -      | 62           | -      | 76           | -      | 68           | -      | 38           | -      | 50           | -      |
|         | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% |
| Уцена   | 10           | -      | 12           | -      | 15           | -      | 16           | -      | 12           | -      | 16           | -      | 18           | -      |
|         | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% | 10<br>0<br>% | 0<br>% |

\* О – осуђена лица

\*\* Н – новчана казна

У смислу структуре имовинских кривичних дела, уколико анализирамо примењеност новчане казне, можемо да констатујемо да за кривична дела изнуде, уцене и разбојничке крађе ни у једном случају није изречена новчана казна за анализиране године. Иако се казном затвора утиче на васпитање и преваспитавање учиниоца ових дела, новчана казна, као кумулативно изречена, би свакако утицала на репресивни и превентивни значај ових дела и њихових учиниоца.

Имајући у виду да се ради о врло тешким имовинским кривичним делима, која за циљ имају прибављање противправне имовинске користи на насилан начин, као и то да је број ових дела сваке године скоро исти, поставља се питање зашто се нешто не мења у политици кажњавања, будући да се казном затвора, која се изриче као главна казна, очигледно не постиже ефикасна превенција ових дела. Новчаном казном, која би се изрицала кумулативно са казном затвора, би се остварио већи превентивни, али и репресивни ефекат код учиниоца ових кривичних дела. Оваквим моделом кажњавања би се, сигурно, у некој значајнијој мери, смањио проценат извршења ових дела.

Занимљив податак је и тај да за кривична дела тешке крађе и разбојништва новчана казна је изречена у малом проценту и то до 1% највише за анализиране године. Ова кривична дела се врше ради прибављања противправне имовинске користи, где последица наступа одмах након извршења дела.

Највећи проценат новчане казне је примењен према учиниоцима кривичних дела крађе и утаје. Имајући у виду да се за оба кривична дела прописује краткотрајна казна затвора до две, односно до три године алтернативно или кумулативно одређена са новчаном казном,

сасвим је оправдано да је за ова дела изречена новчана казна у, условно реченом, већем проценту. Тако је за кривично дело крађе најчешће изречена око 7%, а највише 2021. године у 10% случајева. За кривично дело утаје најмање је изречена 2016. године у 5% случајева, а највише 2020. године у 15% случајева, као и 2021. године у 14% случајева. У осталим годинама је изречена у 10%, односно 11% случајева.

Новчана казна, на основу анализираног стања, се заиста најчешће изриче уместо казне краткотрајних затвора, што се показало у случају према учиниоцима кривичних дела крађе и утаје. У најмањим случајевима се изриче према разбојништву и тешкој крађи, где се имајући у виду тежину извршеног дела, као и намеру учиниоца која се састоји у користољубљу, не очекује да њено изрицање кумулативно са затвором буде у овако занемарљивом проценту, свега до 1%.

Уколико анализирамо изрицање новчане казне за кривично дело преваре, такође се уочавају празнине у њеној примени, односно врло дискретно изрицање и то у свега 2% за анализирани године, изузев 2015. и 2020. године када је овај број износио 4%. Иако је за ово дело прописано алтернативно кажњавање затвора и новчане казне, законодавац се одлучио за малу примену новчане казне као одговарајуће друштвене и законске реакције, будући да се не ради о краткотрајном затвору (до пет година затвора), па је не може заменити новчаном казном.

## 5. ЗАКЉУЧАК

Новчана казна је са једне стране стара кривична санкција, настала из разних друштвених потреба и мотива, а са друге стране, својом модернизацијом, постала је и напуштена кривична санкција. Анализирајући њену примену према имовинским кривичним делима имали смо прилике да, у претходном тексту рада, видимо да се јављају празнине, за разлику од казне затвора која се појављује у пунијој примени према овим делима.

Имајући у виду да се према учиниоцима кривичних дела крађе она алтернативно може изрећи са казном затвора, док је код кривичних дела утаје и преваре кумулативно прописана са казном затвора, отуда и њена нешто већа заступљеност у примени посебно када се ради о кривичном делу утаје где је у периоду од 2015. до 2021. године изречена до чак 15%, док је код кривичног дела крађе њено изрицање било изражено од 7% до 10%. Код кривичног дела преваре, огледа се блага празнина у примени новчане казне која се изражава у изрицању

до 4%, док се код дела тешке крађе и разбојништва изриче у скоро занемарљивом проценту.

Највећа празнина у примени ове казне се огледа код кривичних дела изнуде, уцене и разбојничке крађе где се новчана казна уопште ни у једном случају није изрекла у анализираном периоду. Код ових кривичних дела, као и код дела тешке крађе и разбојништва, ова казна није прописана ни кумулативно ни алтернативно са затвором, већ се може приметити у складу са општим одредбама кривичног законодавства имајући у виду да се имовинска кривична дела сматрају делима из користољубља, за која законодавац даје могућност примене новчане казне и када није законом прописана или када је и алтернативно прописана, а суд као главну казну изрекне затвор.

Занимљив податак је свакако тај да се за дела изнуде и уцене учиниоци уопште новчано нису казнили, већ само затвором, будући да се најшешће ради о високософистицираним учиниоцима дела, која су свакако у могућности да плате новчану казну, поред издржане казне затвора, али би њеним извршењем неминовно били погођени у ону своју личну сферу која им је и најзначајнија, а то је новац, што је и мотив вршења ових дела.

Узевши у обзир и приговоре који се упућују новчаној казни, а који су у раду наведени, мишљења смо да се и њеним кажњавањем остварује сврха репресије и превенције, као и то да је њена празнина у примени, посебно када се ради о кривичним делима против имовине, чија је и намера учиниоца била да се прибави противправна имовинска корист, ипак недопустива. Она не треба да има искључиво ретрибутивни карактер, али треба да оствари сврху кажњавања учиниоца ових дела, у чему би свакако успела, поред казне затвора.

Иако многи извршиоци кривична дела и врше како би дошли до материјалне помоћи, те је њима бесмислено изрећи новчану казну коју нису у могућности да плате, коју неретко замењују казном затвора, она би свакако остварила велику превентивну функцију. Иако служи и као замена за краткотрајну казну затвора, што и јесте њена највећа сврха у примени, чак се ни у тим случајевима не изриче учиниоцима имовинских кривичних дела.

Са друге стране, примери многих европских земаља и света, су нам показали да се највећи превентивни ефекат у спречавању извршења кривичних дела остварио управо новчаном казном, те су неке земље, као што је случај Јапана, одлучиле да остваре пунију примену ове казне и то до чак 90% случајева у којима се она примењује. Податке које смо у раду анализирали указују да се у нашим случајевима према учиниоцима дела против имовине, као најрапострањенијим



учиниоцима криминала, она изриче у врло скромном и занемарљивом проценту.

Ову законску ситуацију можемо поправити тако што би у *de lege ferenda* смислу новчану казну за имовинска кривична дела прописали кумулативно са казном затвора, која би свакако остварила своју функцију васпитања и преваспитања учиниоца ових дела. Новчана казна би своју пунију примену оправдала остаривши репресиву и превентивну функцију према учиниоцима имовинских деликата и то како специјалне, тако и генералне превенције.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Бејатовић, Станко, „Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и реформа кривичног процесног законодавства Србије“, *Правна ријеч* 67/2023;
2. Бошковић, Мићо, *Криминалистика методика*, Београд 2005.;
3. Бошковић, Горан, *Организовани криминал*, Београд 2014;
4. Ђурђић, Војислав; Јовашевић, Драган, *Кривично право – посебни део*, Београд 2010;
5. Живановић, Тома, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1965. године*, Београд 1967;
6. Здравковић, Љубиша, *Разбојништво – кривичноправни и криминалистички аспект*, Ниш 2009;
7. Јовашевић, Драган, „Новчана казна у југословенском кривичном праву“, *Правни зборник* 1–2/2001, Подгорица 2001;
8. Јовашевић, Драган, „Имовинске кривичне санкције као средство превенције имовинског криминалитета“, *Криминалистичке теме* 3–4/2004, Сарајево 2004;
9. Јовашевић, Драган, *Кривично право, Општи део*, Београд 2010;
10. Лазаревић, Љубиша, *Деликти насиља – кривичноправни аспект*, Београд 2002;
11. Мацановић, Небојша, „Од дјетета до делинквента“, *Друштвене девијације – аномија друштва и последице* 2/2017;
12. Николић, Гордана, „Насилничке карактеристике кривичног дела изнуде“, *Не насиљу – јединствен друштвени одговор*, Бања Лука 2018;
13. Перић, Обрад, „Продужено одузимање имовинске користи у кривичном поступку“, *Правна ријеч* 19/2009;
14. Стојановић, Зоран, Делић, Наташа, *Кривично право, посебни део*, Београд 2013;
15. Стојановић, Зоран, *Кривично право, општи део*, Београд 2014.

16. Стојановић, Зоран, *Коментар Кривичног законика: према стању Кривичног законика од 1. децембра 2019. године и према стању законодавства од 21. маја 2019. године*, Београд 2019;
17. Стевановић, Зоран, *Социјална патологија*, Београд 2013;
18. Шкулић, Милан, *Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Београд 2015.

#### Правни извори

1. Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2015*, бр. 617, Београд 2016;
2. Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2016*, бр. 629, Београд 2017;
3. Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2017*, бр. 643, Београд 2018;
4. Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2018*, бр. 653, Београд 2019;
5. Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2019*, бр. 665, Београд 2020;
6. Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2020*, бр. 677, Београд 2021;
7. Билтен Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења и осуде – 2021*, бр. 689, Београд 2022;
8. Кривични законик, *Сл. гласник Републике Српске*, број 85/05, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

*Gordana Nikolić, LL.D.*

Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia

## **GAPS IN THE APPLICATION OF FINES FOR PROPERTY OFFENSES IN THE LEGISLATION AND PRACTICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

### *Summary*

The Republic of Serbia's criminal legislation provides for a system of punishments that includes not only imprisonment, work in the public interest, and revocation of a driver's license, but also a daily or fixed fine. A fine is one of the oldest criminal sanctions and was created in connection with the system of composition according to which the perpetrator paid a certain amount of money to the victim or his family as compensation for the crime committed. Once the penalty of deprivation of liberty emerged, it briefly faced suppression before regaining its wider application, primarily as a replacement for short-term sentences of deprivation of liberty. Today, it is becoming somewhat abandoned; it seems to us that it has not achieved its full application, and that for some criminal acts, it should be introduced cumulatively with a prison sentence. In the paper, the author reviews some general provisions of the fine, analyzing its practical application to property crimes where the Code does not prescribe it. However, because these crimes involve acts of self-interest, the legislator has the authority to impose the fine as a secondary punishment, in accordance with general principles of criminal law. The fact that fines for property crimes are not always fully applied suggests that they should be added to the legal punishments for crimes, either in addition to or instead of imprisonment, and that they should be used with more care and attention.

**Key words:** *A fine; Property crimes; Criminal Code, Legislation; Court practice.*

*Научни сарадник др Јасмина Играчки*

Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд

## **ДИГИТИЛИЗАЦИЈА ЗАТВОРСКОГ СИСТЕМА – КОРАК КА БУДУЋНОСТИ<sup>1</sup>**

*Развој човечанства убрзава се геометријском прогресијом. Технологија ће напредовати у оквиру Интернета ствари, вештачка интелигенција ће радити многе послове које тренутно раде људи, наша тела ће бити толико „хај-тек“ да нећемо моћи да разлучимо шта је у нама природно, а шта артифицијелно. Четврта индустријска револуција је стигла. Дигитализација ће обухватити све сегменте друштва, наравно и правосуђе као један од значајних друштвених сегмената. У раду дајемо нека од могућих размишљања о дигитализацији затворског система. Вероватно да ће садашњи изглед затвора бити једна од фаза у развоју пенитенцијарних институција. Са дигитализацијом затвора улазимо у затвор будућности који би требало боље да задовољава потребе затвореника током издржавања казне, али и боље и ефикасније управљање затворима. Нове технологије ће омогућити боље праћење сваког затвореника, како унутар затворског система тако и ван затворског система.*

*Савремена технологија ће играти кључну улогу у решавању битних проблема који су присутни у савременом затворском систему као што су: пренасељеност, висок степен поврата, неефикасна ресоцијализација, висока цена трошкова, јак неформални систем и сл. Очекује се да дигитализација затворског система понуди нове начине суочавања са овим проблемима, тако што помаже да се преступници задрже ван традиционалних затвора и понуде алтернативна решења у ефикаснијој борби против криминалитета.*

**Кључне речи:** Дигитализација затвора; Затвор будућности; Ефикаснији третман; Технолошка револуција; Криминалитет; Ресоцијализација.

---

Јасмина Играчки, [jasminaigracki@yahoo.com](mailto:jasminaigracki@yahoo.com).

<sup>1</sup> Рад је настао као резултат истраживачког ангажовања према Плану и програму рада Института за криминолошка и социолошка истраживања за 2024. годину, број 451-03-66/2024-03/200039, који је одобрило Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

## 1. УВОД

У времену глобалних промена, где се све брзо мења, све су већи изазови, али и веће препреке као што су климатске промене, пандемије, геополитички изазови и промене, миграције, планирање будућности представља прави изазов и важније је него икада пре. Самим тим, благовремено препознавање трендова, предности и мана, од велике је важности да изазове претворимо у нове могућности, као и развојне прилике.

Увођење нових дигиталних технологија је један од најважнијих фактора који се тренутно користе за преобликовање друштва у зависности на начин на који пружају своје услуге. Све државе широм света су усред историјске трансформације јер напуштају аналогне оперативне моделе у корист дигиталних система, те је неизбежност дигиталне трансформације, да обликује начин на који се правда врши и доживљава. Свакодневни живот људи, предузећа и друштва стварају ново дигитално окружење, и интеграција нових технологија омогућава и велике могућности за више сарадње и партиципативне односе. На овај начин би се омогућило релевантним заинтересованим странама (тј. грађанима, предузећима и невладиним организацијама) да активно обликују политичке приоритете, сарађују у дизајнирању јавних услуга и учествују у њиховом пружању како би се обезбедило више кохерентнија и интегрисанија решења за сложене изазове.

Брзи напредак у примени технолошких решења у затворима широм света је у експанзији. Иницијативе за увођењем дигиталних технологија које затвореници и особље користе су обећавајуће у многим државама, иако постоје многобројне фундаменталне баријере. Државе се ослањају на дигиталне платформе за развој приступа дигитализације засноване на потребама и помоћи осуђеницима да избегну утицај затвора и припреме се за успешно укључивање у заједницу. Платформа подразумева реализацију заједничких дужности и одговорности између људи који владају и оних којима се управља у дигиталном простору. На тај начин се повећава ефикасност и оснажује однос између правосудног система и преступника/осуђеника, изграђују се односи између затвореника, њихових породица, затворског особља и струковних организација, чиме се постиже боља примена дигиталних решења.

Увођењем информационих технологија у затворе применом рачунара, омогућила би се ресоцијализација осуђених лица у смислу омогућавања образовања и контакта са породицом. Самим тим би и емотивно стање затвореника било од великог значаја за преваспитање. Преваспитна служба би могла да успостави сарадњу са породи-

цом и родбином затвореника у циљу бољег упознавања личности и успешнијег и погоднијег процеса спровођења третмана.<sup>2</sup>

Развојем и применом информационих технологија поспешило би се образовање како осуђеника тако и самих службеника унутар затворског система, подигао би се ниво знања и вештина за коришћење дигиталних знања и омогућило боље запошљавање, поспешило квалитет рада, обезбедили се бољи послови након издржане казне затвора, омогућило би се учење на даљину, а образовни програми и наставни процеси прилагођени потребама информационог друштва.

Интернет се више не може игнорисати и сврставати у привилегије, већ се мора посматрати као право путем којег се долази до информација и уживања у осталим правима. Препорука Савета Европе о затворским правилима каже да: Током издржавања казне затвора, живот изнутра ће личити на живот изван затворских зидина, колико год је то могуће.<sup>3</sup> Нека права су изгубљена, али у принципу само она која су ограничена као природна последица затвора. Затвореник је кажњен самим тим што му је одузета слобода, тако да услови под којим осуђеник борави, не смеју додатно увећавати патњу и изазивати депривације, које иначе затварање подразумева. Модерни системи, с друге стране, представљају системе код којег се строго инсистира на примени његова три основна постулата и то ресоцијализација, индивидуализација и хумано поступање према осуђеницима.

Успешност ресоцијализације исказује се обимом реинтегрисаних преступника, а индикатори ефикасности третмана огледају се кроз рецидивизам, понашање, личност, средину, образовање, контакт са породицом, радно ангажовање.<sup>4</sup> Сходно томе, осуђена лица су изолована из заједнице, те им је неопходно омогућити приступ релевантним информацијама у контролисаним и безбедним условима. Образовање и рад су саставни део модерног затворског система, али и недовољан, јер време у затвору мора бити смислено и корисно проведено како у затвору, тако и након издржане затворске казне.<sup>5</sup> Подаци истраживања указују на то да се већина затвореника бави неком врстом посла, образовним програмом, спортско-рекреативним активнос-

---

<sup>2</sup> Улога третмана у извршењу кривичних санкција, <http://pt.uninp.edu.rs/wp-content/uploads/2013/09/ULOGA-TRETMANA-U-IZVRŠENJU-KRIVICHNIH-SANKCIJA.pdf>, 04.02.2024.

<sup>3</sup> Препорука ПеЦ (2006)2 Савета Европе, <https://rm.coe.int/16804b7cfc>.

<sup>4</sup> J. Играчки, *Ефекти затвора у ресоцијализацији осуђеника*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2020.

<sup>5</sup> J. Igrački, M. Brašovan Delić, "Treatment of Convicts in the Rehabilitation Process - International Standards", *Journal of Eastern European Criminal Law*, (eds. L.M. Stanila), 1/2023, 112–124.

тима, али ти програми не постижу циљеве које су себи поставили. Испитујући обим примене облика васпитно-корективног рада са осуђеницима, резултати показују да се индивидуални рад примењује у 78%, групни у 15% а сви остали облици рада у 7% случајева.<sup>6</sup> Када је реч о образовању и стручном оспособљавању затвореника, као битном фактору у процесу ресоцијализације, изневерена су очекивања. Процес укључивања у живот на слободи, претходи образовању и обукама унутар затвора, на које осуђена лица имају право.<sup>7</sup> Сматрамо, да би употребом дигиталних технологија, била већа заинтересованост осуђеника да се укључи у образовање и рад, јер су многа истраживања показала, да приликом мотивисања за неке програме, одазив је био добар (изучавање заната, сликање, певање, спортско рекреативне активности..), по принципу награде и казне.

Дигитална рехабилитација преступника јесте кључ поновног уласка преступника у друштво. Дигитална писменост ће му омогућити лакши начин да дође до посла, а тиме и веће могућности након затвора у дигитализованом друштву. Већина преступника је дигитално неписмено, зато што никада нису користили дигиталну технологију или зато што им је био ускраћен приступ у било ком тренутку док су били у затвору. Предности употребе рачунара у затворима су многобројне и огледа се кроз физичко и ментално здравље и благостање, смањењем злоупотребе психоактивних супстанци, смањењем рецидивизма, запошљавањем и рехабилитацијом, личним развојем и самоизражавањем, бољем контакту са породицом, образовањем. Омогућити преступнику учење и образовање би требало да буде основни приоритет за затворске администраторе. Обука би се могла одвијати у затвору или, употребом *Skype*, те би тако преступници могли да похађају наставу на даљину. Савладавањем савремених вештина и знања, осуђеничка популација би лакше дошла до посла и имала стабилност након издржане казне затвора.

Пракса указује да већина затвора још увек је ван мреже и не задовољава дигиталну област. Како би олакшали глатку транзицију назад у друштво и осигурали побољшани квалитет живота након затвора у технолошки напредном друштву, неопходно је сагледати неколико сегмената, како би се видели ефекти како по појединца тако и по друштво. Пре свега, комбиновањем тренутних дигиталних технологија са проширеном и виртуелном реалношћу у дигиталној рехабилита-

---

<sup>6</sup> Ј. Играчки, (2020), 87.

<sup>7</sup> Ј. Igrački, M. Brašovan Delić, 112–124.

цији затвора могу се створити модели који негују нову реалност рехабилитације затвора.

## 2. ДИГИТАЛИЗАЦИЈА – КОРАК КА БУДУЋНОСТИ

У новије време, о поступању са преступницима, воде се честе дискусије, и то у погледу ефикасности традиционалног система и успостављање савремених облика реаговања, на оне који су извршили лакша кривична дела и код којих постоји дилема о делотворности казне затвора. Постоји низ негативних последица посебно у односу на постпеналну социјалну интеграцију, што се посебно може видети из високе стопе повратника, долази до дехуманизације, социјалне деградације, стигматизације, криминалне инфекције, али и других последица и појава које у знатној мери негативно утичу и на ресоцијализацију. Сагледавајући целокупну реализацију институционалног третмана, затим његову делотворност, као и негативне последице које се односе на казну затвора, уочавају се четири темељна разлога за критику и то: а) изразито висока стопа пенолошког криминалног поврата (пенолошки рецидивизам), б) све већа пренатрпаност пеналних установа, в) велики новчани издаци за њихово финансирање и г) све бројнија и све уверљивија сазнања о малим позитивним и великим негативним ефектима третмана у таквим установама. Неки од најчешћих фактора ризика од поновног извршења кривичног дела су: ниво образовања, радни и професионални статус, ментално и физичко здравље, ставови и самоконтрола, животне вештине и др.

Променом криминалне политике, и увођењем нових технологија, ови проблем могли да се смање у већем обиму. Наиме, одмеравање казне, нарочито код оних осуђеника са кратком казном, или оних везано за кривична дела злоупотреба опојних средства. Проценат поврата у српским затворима је између 65 и 70 одсто.<sup>8</sup> Овако висок проценат рецидивизма може се приписати недостатку програма која помажу лицима која су отпуштена са издржавања казне затвора да се укључе у нормалан друштвени живот, јер по изласку из затвора углавном не поседују лична документа јер су она у међувремену истекла, немају новца нова да прибаве, њихове породице су растурене, не могу да пронађу посао због дискриминације, и многих других негативних последица издржавања казне затвора.

Најбројнија затворска популација је у Сједињеним Америчким Државама, више од 2,2 милиона. Посматрајући стопу затвореника на 100 000 становника, највећа стопа је у Сејшелима и износи 799 осуђе-

---

<sup>8</sup> Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Статистика, <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/lt/articles/statistika>.



ника на 100 000 становника. У САД та стопа износи 698 затвореника на 100 000 становника. Више од половине земаља имају стопе ниже од 150. Интересантан је податак да је последњих деценија порасла женска затворска популација за 18%.<sup>9</sup> У Великој Британији, просечна цена по затворенику је приближно 40.000 фунти (53.000 долара) годишње. Са око 85.000 затвореника, Британија троши више од 4,5 милијарди долара годишње на своје затворенике. Трошкови по затворенику у другим деловима Европе варирају, од 3 евра по затворенику дневно у Бугарској до 621 евра у Шведској.

Затвор је најскупља казна. Затворски систем Србије је коштао државу око 60 милиона евра 2018. године. Толико се троши на одржавање зграда, исхрану осуђеника, плате запослених, грејање, превоз притвореника од суда до затвора и све друго што је неопходно да би свакодневно функционисао систем у коме живи и ради 11.000 осуђеника и 4.000 запослених. Један затвореник у Србији је 2018. године коштао државу између 14 и 15 евра дневно, што је податак Управе за извршење кривичних санкција, а данас 2024. године од 30/50 евра дневно. Затвор много кошта државу, а не доприноси смањењу криминала. Дуготрајне казне затвора су популарне у јавности, а при томе се заборавља да је за превенцију криминала много ефикаснија висока вероватноћа откривања и хапшења.<sup>10</sup>

Затвори све више имају функцију да изолирају криминалца из друштва, а све мање да га преваспитају и припреме за живот на слободи. Зато је све већи број повратника – оних који поново учине кривично дело по изласку из затвора. Чак и они који су се иза решетака нашли први пут и то у кратком временском периоду, бивају заражени криминалном инфекцијом. Уместо да буду обучени за неки посао, који ће им помоћи да се прилагоде када изађу, они се у затворима уче криминалу.<sup>11</sup>

Подаци о рецидивизму су поражавајући: у року од три године од пуштања на слободу, 68 % ослобођених затвореника у САД, бива поново ухапшено; у року од пет година, повратника је у 77 %. У Великој Британији, 59 % чије су казне мање од 12 месеци понове кривична дела у року од годину дана. Ови подаци говоре, да нису само затвори погођени овим проблемом, већ и полиција и судови. Смањењем затворске популације, постигло би се, да већи број лица казну

---

<sup>9</sup> World Prison Population List, <https://nicic.gov/world-prison-population-listeleventh-edition>.

<sup>10</sup> Ј. Играчки, З. Стевановић, „Утицај политике строгог кажњавања на ресоцијализацију затвореника: шта показује реалност?“ *Суверенитет и рад међународних судова*, Међународно удружење за кривично право, Тара 2018.

<sup>11</sup> *Ibid.*

издржава ван затворских установа, било оних који су починили преступ први пут или поновили преступ. Архитектонски дизајн савремених затворских објеката, направљен је тако да се избегне било каква употреба кабловских или бежичних мрежа од стране затвореника. Употреба бетона, гвожђа и изолационих материјала смањује могућност уградње бежичне широко појасне мреже, који фаворизује уградњу нових технологија. Увођењем дигиталних технологија, руководиоци завода би имали на располагању нове начине за спречавање криминалног понашања, а судије би имале и друге опције за изрицање казни осим класичног затвора.

Електронско означавање, уз могућност комбиновања са другим подацима, побољшало би праћење условног отпуста од стране повереника за условни отпуст. Такође, користећи геопросторно мапирање, омогућило би се повереницима да благовремено уочи непоштовање одлуке суда од стране осуђеног лица, да ли условно отпуштено лице иде на часове, на лечење, или пак се налази у месту које је означено као забрањено или постоји сазнање да се у тој области налазе дилери дрога или барови. Оваква сазнања помогла би повереницима за условни отпуст да благовремено интервенишу, и потенцијално спрече даље злочине. Ова могућност контроле од стране повереника за условни отпуст, посебно има могућност да надгледају преступнике са проблемима злоупотребе психоактивних супстанци. Сличан пројекат постоји у Лондону, “ознака трезвености”, за праћење појединаца осуђених за злочине у вези са алкохолом. Носи се нон-стоп, ознака мери знојење сваких 30 минута и ако се открије алкохол, обавештава службеника за условни отпуст.

На овакав начин може се утврдити и који програми рехабилитације су успешни, а који мање. Уколико би се утврдило да одређени програм функционише, уз друге показатеље и податке, судије би могле да такве програме користе за више преступника, и тиме уштеде много новаца за државу, а преступник би избегао све негативне ефекте затварања. Рецимо, у Великој Британији цена обележавања износи 6.000 фунти годишње, а цена боравка у заводу износи 40.000 фунти годишње. Такође, на сличан начин би се могле користити и мобилне апликације. Слично електронском означавању, преступник би се пратио путем апликације коју би преузео повереник за условни отпуст, и тако пратио куда се он креће, и где се налази у датом моменту, те благовремено интервенисао у случају високоризичног понашања. Недавно је рађена студија у Масачусетсу, где је било укључено 30 преступника који су били зависници од психоактивних супстанци. Преступници су повезани са алатима за друштвене мреже и слате су им мотивационе поруке током дана, како би остали у опоравку. Сту-

дија је показала, да је апликација била отворена у просеку 62 % дана када су је учесници имали у периоду од четири месеца, што је био показатељ да је апликација за подршку имала позитивне ефекте.

Наравно, рехабилитација треба да буде главни циљ затварања, јер је чињеница да ће већина затвореника, у једном тренутку поново ући у друштво. Такође, једна од могућности је употреба Скупе-а, јер на тај начин осуђеници могу похађати часове стручног усавршавања и разговарати са члановима породице. Породица игра кључну улогу у животу осуђеног лица, и повезујући се са породицом, могу пратити активности своје породице, одржавати односе које ће им бити од велике важности након изласка из затвора. Смештање осуђеника у близини породице, смањило би трошкове и обезбедило континуирани контакт, што би олакшало касније да осуђено лице се боље уклопи и прилагоди спољњем свету. Користећи *Skype*, осуђена лица добијају могућност да похађају часове на даљину. Практичне вештине и знања би им омогућили веће могућности, за проналажење посла и дало неку стабилност након затварања. Контакт са породицом је по ЗИКС-у Републике Србије могућ путем посета, телефона и писама. Посете зависе од тога у коју групу је осуђено лице распоређено, а најмање то је два пута месечно по сат времена. Телефон је дозвољен четири пута недељно по 15 минута, док је преписка писмима неограничена.<sup>12</sup> Многа осуђена лица имају прачног партнера/партнерку, децу, па се поставља питање одржавања породичне заједнице.

Дељењем информација и међуагенцијском сарадњом уз *Skype*, могла би се успоставити боља комуникација и сарадња што би помогло и осуђеним лицима. Такође, након изрекнуте казне, судови би могли електронским путем да обавесте затвор о предстојећем трансферу затвореника, условима и одредбама казне, довођења осуђеника на саслушање, као и свим другим информацијама. Затвореници би могли да сведоче на даљину, као и да разговарају са својим адвокатом. Ово би био и безбедоносни аспект, јер лице не напушта објект, као и финансијски, јер се не троши новац за трансфер осуђеника до суда. Путем *Skype* би се и информације о криминалним активностима извршеним у оквиру затворских група, могле пренети полицијским управама, те тако би се проблематични преступници могли пратити након пуштања на слободу. Уколико би се прилагођавала персонализована рехабилитација, као што су саветовања, здравствена нега и обука према индивидуалним потребама и циљевима затвореника, тада би они били у бољој ситуацији да буду боље опремљени и да граде

---

<sup>12</sup> Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 55/2014 и 35/2019.

нове животе по изласку из затвора. Управљање затвореницима<sup>13</sup> је изузетно захтеван посао, што је дужност затворских службеника. То подразумева, да се особа опсервира од уласка у затвор до тренутка враћања у друштвену заједницу. Оног тренутка када се затвореник региструје и додели му се ћелија, креира се индивидуални профил како би добио одговарајућу одећу, храну, лекове и обуку. Тада профил постаје јединствени досије затвореника током његовог или њеног боравака у затвору. Уколико би се извршила аутоматизација таквих система, у поређењу са често нетачним вођењем евиденције на папир, резултати би у многоме побољшали ефикасност затвора.

Одговорност затворског обезбеђења<sup>14</sup> је једна од најодговорнијих послова у затвору. Они су дужни да спрече затворенике да побегну, да спрече уношење илегалне робе у затвор, да заштите затворенике једне од других, да заштите затворске службенике и особље, као и посетиоце установе. Употреба ЦЦТВ, сензора и система за надзор се све више користе за надгледање високо ризичних подручја као што су затворски простори, затворске ћелије, простори за посетиоце, собе за вежбање и кантине, а и све више се користе беспилотне летелице за праћење подручја око затвора, дању и ноћу за шта су такође задужени припадници затворског обезбеђења.

С обзиром на то да је време дигитализације и модернизације, и затвори изискују да интелигентне технологије обезбеде додатне нивое безбедности, посебно јер затвори постају пренасељени, а број особља све мањи. Примери како нове технологије могу да помогну затворима у циљу побољшања безбедности укључује форензичке методе; препознавање прстију, лица и очију, праћење затвореника и упозорење особља уколико се појави могућност да ће неко бити у опасној ситуацији или ако улази у забрањено подручје, сензори који се активирају у ситуацијама које укључују дрогу, ватру или пуцњаву. Истраживања су показала, да осуђеници који у затворима не успеју да редифинишу своје циљеве и да се успешно ресоцијализују у друштвену заједницу, најчешће рецидивирају. То надаље значи, да казна затвора није увек довољна да спречи лице да поново изврши кривично дело. С тога, је од великог значаја, да се време које лице проведе у затвору искористи на најбољи могући начин у решавању многих фактора који утичу на повећање ризика од понављања дела, и враћања у затворску установу.

---

<sup>13</sup> *Ibid.*

<sup>14</sup> *Ibid.*

### 3. ДИГИТАЛИЗАЦИЈА У СРБИЈИ И ЕВРОПИ – ЖИВОТ НАКОН ЗАТВОРА

Казнено-поправни објекти лишавају затворенике свих основних друштвених и културних постулата који су некада чинили срж њиховог идентитета. Преступници су међу маргинализованим групама који су искључени из дигиталног приступа јер немају моћ да доносе одлуке о питањима која утичу на њихову будућност док су у затвору. Они који су дуго били у затвору неће препознати савремени свет након пуштања на слободу јер немају искуства са дигиталним алатима које ће користити за функционисање у дигиталном друштву.<sup>15</sup>

По изласку из затвора, осуђеници се суочавају са дискриминацијом и имају у старту мање могућности за каријеру од обичних грађана због свог криминалног досијеа. Отежавајућа околност је и што је њихово дигитално незнање, док су били у затвору, повећало фактор сложене и тешке ситуације који резултира појачаном дигиталном и друштвеном искљученошћу. Дигитално друштво је створило нове услове за друштво и казнено-поправне службе би требало да разумеју и испуне те услове, како би осуђеничка популација била опремљена вештинама за потребе нормалног живота у заједници.

Дигитална трансформација као универзални феномен створила је нову реалност у рехабилитацији затвора. Она промовише социјалне вештине затвореника, самопоштовање, рехабилитацију и реинтеграцију у друштво.<sup>16</sup> Када преступник буде пуштен на слободу, он такође треба да буде спреман за живот ван затвора. Као резултат тога, требало би да имају посао, место за живот, мрежу пријатеља и позитивне односе са својом породицом и пријатељима. Све ове ствари су кључне за континуирано и добро уклапање у друштвеној заједници.<sup>17</sup>

Ово такође имплицира да се фундаменталне друштвене промене повезане са процесима технолошког развоја, употребом иновативне информационо-комуникационе технологије (ИКТ) и путем ка дигиталним друштвима морају узети у обзир у конструисању и дизајни-

---

<sup>15</sup> C. McDougall, et al. “The impact of digital technology on inmate behavior and recidivism: A natural stepwise design”, *Journal of Experimental Criminology* 4/2017, 455–482.

<sup>16</sup> T. Rantanen, E. Jarvelainen, T. Leppalahti, “Prisoners as users of digital health care and welfare services: A Finnish attitude survey”, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11/2021, 1–14.

<sup>17</sup> Center for Social Justice. (2021). Digital Technology in Prisons: Unlocking Relationships, Learning and Skills in UK Prisons. January, <https://www.centrefor-socialjustice.org.uk/wp-content/uploads/2021/01/CSJJ8671-Digital-In-Prisons-210604.pdf>; F. Vilhelmsson, G. Jackson, O. Makne, *How can ICT make an offender better prepared for release?* EuroPris ICT Expert Group, 2017.

рању савремених затворских програма.<sup>18</sup> Ванредно одобравање права затвореника је напор који спроводи у циљу да припреми затворенике за корисну реинтеграцију у заједницу. Многи затвореници се осећају неспремнима за ослобађање, емоционално, практично и финансијски, јер недовољан људски и друштвени капитал отежава суочавање са изазовима свакодневног живота ван затвора.<sup>19</sup>

Питање права, обавеза и положаја затвореника у Србији регулисано је ЗИКС-ом и Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора<sup>20</sup> те у циљу очувања и унапређења људских права осуђених лица донета је и Стратегија развоја дигиталних вештина у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, као национални стратешки програм којим се на целовит начин уређује развој дигиталних вештина становништва, усвојила је Влада Републике Србије, као и Стратегија развоја правосуђа за период 2020–2025. године;<sup>21</sup> Стратегија одражава континуитет и наслања се на Дигиталну агенду за Србију коју чине Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године и Стратегија развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године, такође, у Србији од 2017. године постоји и делује тело надлежно за послове дигитализације – Канцеларија за информационе технологије.

Република Србија је Стратегијом<sup>22</sup> донела мере за употребу информационих технологија у систему извршења кривичних санкција.

Ова мера спровешће се кроз следеће активности:

- Увођење јединственог информационог система у све заводе за извршење кривичних санкција;
- Миграција података у јединствени информациони систем у свим заводима за извршење кривичних санкција;
- Израда приручника за коришћење јединственог информационог система;

---

<sup>18</sup> S. Taugerbeck, *et al.*. “Digital participation in prison - an analysis of public discourse on the use of ICT by prisoners”, *PACM on Human-Computer Interaction* 3/2019, 1–26.

<sup>19</sup> E. Andvig, *et al.* „Prisoners' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison” *Nordic Journal of Criminology* 2/2021, 203–14.

<sup>20</sup> Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 110/2014.

<sup>21</sup> Стратегија развоја правосуђа за период 2020–2025. године, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 101/2020.

<sup>22</sup> Република Србија, Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Стратегија развоја Система за извршење кривичних санкција за период 2021–2027. године, Београд 2021.

- Спровођење обука запослених у свим заводима за извршење кривичних санкција за коришћење јединственог информационог система;
- Развој софтвера за финансијски сектор и за управљање људским ресурсима као централних места за прикупљање података о лицима и запосленима;
- Даља интеграција софтвера за евиденцију лица лишених слободе (САПА) са централним софтвером Министарства правде Републике Србије у делу увођења размене докумената;
- Даље унапређење система електронског надзора за потребе алтернативних санкција као и опремање канцеларија савременом безбедносном опремом у ИТ области.

У циљу успешнијег спровођења и примене мера, неизбежан је и дигитални процес правосуђа.<sup>23</sup> Пре свега, електронско вођење кривичних предмета, суђење и друге радње које су у опису рада судова, сарадња са другим институцијама попут: полиције, тужилаштва, центром за социјални рад, пореском управом, царином, јавним бележницама, катастром, и другим органима, а све у циљу постизања резултата у расветљавању и доказивању и лишавању слободе извршилаца кривичних дела. Дигитализација би довела и до брже размене информација, доказног материјала, истражних рочишта, судских претреса и свих других процесних радњи, што би умањило трошкове и време. Путем комуникационих алата и безбедним приступом систему разменила би се велика количина информација и доказа у кратком временском року, што би смањило време у комуникацији приликом прекограничне и међународне сарадње, а све кроз високо обезбеђен ИТ систем. Не мали значај употребе дигитализације, огледа се и у примени превентивних мера, као и употребу техничких средстава, посебно у фази истраге, чиме се оснажује законитост саме доказне радње и јачању фер суђења. И поред међусобног преплитања, поступак дигитализације у самом кривичном поступку, не би требало да се меша прибављање, чување и коришћење дигиталних доказа у самом поступку. Они могу бити у неком од облика датотеке – фајла, који потиче из електронског извора, као што су: е-пошта, СМС поруке, вибер преписка и комуникација преко сличних апликација, објаве на друштвеним мрежама, аудио и видео записи као и електронске финансијске трансакције. Сви докази се могу наћи на мобилном телефону, кућним конзолама, преносивим УСБ меморијама, модерним сатовима и др. Нажалост, у нашој судској пракси, они су ретка

---

<sup>23</sup> Стратегија развоја правосуђа за период 2020–2025. године, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 101/2020.

појава, наспрам материјалних доказа на којима судови најчешће заснивају судске одлуке.

Искуства у примени дигитализације у технолошко напредним земљама, у било ком друштвеном сектору, гледано дугорочно, доноси велике уштеде за државни буџет. У том погледу, и наша Влада је започела дигитализацију у областима управе, чувања архивске грађе, и слично, а притом се оправдано очекује да се уложена средства у дигитализацију врате кроз многобројне уштеде. Применом кривичног процесног права, није само економичност битна, већ је примарно поштовање слобода и права окривљеног лица, а њихово ограничавање дозвољено је само изузетно и када се то законом регулише, као нужно. У том смислу, употреба дигиталних технологија у кривичним поступцима, као што је видео конференција и суђење на даљину, требала би бити под великим опрезом, како не би дошло до повреде права окривљеног лица, на недискриминантан начин и временски ограничена.

Такође, један од главних проблема јесте, то што не постоји потребан ниво осећаја и свести за примену дигитализације у систем, од стране државне администрације. У Србији државне институције попут затвора још увек нису навикли на отворену комуникацију путем интернета, већ се преферирају традиционални начини. Наравно, искуство развијених земаља носи велики ризик од неуспеха и неефикасности, и није лако дигиталне технологије уклопити у општи контекст економске политике једне земље, а посебно када постоје подаци о компјутерској писмености у Републици Србији, које редовно објављује Републички завод за статистику у статистичким годишњацима, који показују да је 34,2 % лица старости 15 и више година компјутерски писмено, док је 14,8 % лица делимично компјутерски писмено. Посматрано по полу, међу компјутерски писменим лицима учешће мушкараца и жена је готово изједначено (50,4 % мушкараца и 49,6 % жена је компјутерски писмено), док је међу компјутерски неписменим лицима веће учешће жена (54 %) него мушкараца (46 %).

Сходно овим подацима, разумљиво је што негодуете јавно мњење за увођење рачунара у затворски систем. Међутим, корист од употребе рачунара у затворима имају осуђена лица и њихове породице, али индиректно, корист би имало цело друштво. Негидовање се односи на безбедност и политику кажњавања. Када је безбедност у питању, поставља се питање безбедне употребе рачунара од стране осуђених лица или од стране спољних нападача. Надаље, осуђена лица могу употребом рачунара и Интернета, вршити кривична дела, претити жртвама, приступити неприкладним сајтовима и експлоатисати их, а спољни корисници би могли да изврше дела сајбер криминала и угрозе прива-



тност, или украду личне податке или промене неке податке. Како би се држава и њене институције обезбедиле и заштитиле од оваквих и сличних ситуација, пракса је показала да постоје многобројне технологије за заштиту информационог система у циљу смањења или онемогућавања злоупотребе од стране спољних корисника, а што се тиче самих осуђених лица, довољно је да немају приступ интернету. Када је реч о јавном мњењу, замерка је томе, да затвор треба да представља казну, а не погодност.

Сагледавајући ове податке, разумљив је став појединих држава, и Републике Србије, као и управних судова, да затвореници не могу тражити приступ Интернету, на било који начин, што се поткрепљује чињеницом да се такав приступ може искористити, од стране затвореника за своје криминалне активности. Привилегија приступа Интернету, је однос везан за образовање. Поједине државе уводе информационе технологије, управо како би осуђеницима обезбедиле образовање како би се боље уклопили касније по изласку, једнаким условима друштвене заједнице.

Међутим, поједине државе, као што су Француска и Енглеска, стриктно забрањују употребу Интернета у затворима. Када је реч о употреби Интернета у затворима, у другим државама, Канада још увек ради истраживања како то функционише у другим државама у окружењу. Осуђеници имају могућност да користе одређене рачунаре у установи, који служе за учење, рад, рекреативне програме, али строго контролисано. У Сједињеним Америчким државама постоје више комерцијалних платформи за пружање услуга осуђеним лицима (*Jpay*, *SmartJailMail*, *Smart Communications* итд.), а такође постоје и многи веб сајтови који нуде познанство са осуђеним лицима, слично фејсбуку, али за затворе. *Jpay*, на пример, омогућава да се кроз електронску поруку пошаље видео порука од 30 секунди (видеограм). Све услуге које пружају наведене платформе се наплаћују.<sup>24</sup> Белгија има систем *PrisonCloud*, који дозвољава приступ Интернету, позивање и преузимање филмова, из своје ћелије. У Шпанији није дозвољен приступ интернету у затворима, али по њиховом закону осуђеним лицима која нису имала посету ниједном у четири месеца, омогућено је да траже одржавање комуникације путем видео конференције, под условом да затвор има могућности за то. Када је реч о Немачкој, парламент је 2016. године започео пилот пројекат “ресоцијализација кроз дигитализацију” бр. 17/2769 од 08.03.2016. године, где би осуђена лица имала приступ интернету. Циљ пројекта је ресоцијализација и

---

<sup>24</sup> Federal Bureau of Prisons, <https://www.bop.gov/inmates/communications.jsp>, 18. април 2024.

реинтеграција осуђених лица "тако да могу изаћи из притвора у потрази за становањем, гледати на тржиште рада, користити образовне услуге и посетити портале вести.<sup>25</sup> Осуђеници могу филтрирано да претражују Интернет, пишу е-пошту и управљају унутрашњим и спољним пословима администрације. Техника има заштиту корисничким именима и кодовима, те је предупређена злоупотреба, и интернет не би требао бити доступан злостављачима деце, педофилима и интернет преварантима. Пилот пројекат се финансирао с 250.000 еура годишње за 2018. и 2019. годину. Ако би се проширио на све затворе у Берлину, то би коштало око 3.000 људи у затвору и куповну цену од око 200 еура по таблету са око 600.000 еура годишње.

Када је реч о Италији, Одељење за надзор у затворима (Дап) издао је 2. новембра 2015. године, бр. протокола 0366755, циркуларно писмо која диктира смернице о коришћењу рачунара и интернетске везе у сврху студирања, радног оспособљавања и стручног усавршавања у затворима у Италији, као и употреба *Skype*, како би се олакшао однос између осуђеника и чланова породице. Међутим, приступ Интернету могућ је само у заједничким просторијама како би се запосленима олакшао надзор. Циљ је проширити ове могућности свим осуђеним лицима како би могли добити образовне и стручне квалификације, као и да омогући већем броју осуђеника рехабилитацију.<sup>26</sup>

Веома занимљив пројекат урадила је Финска 2018. године, са циљем да се уведе нови концепт затвора који користи дигиталне услуге за рехабилитацију, образовање и реинтеграцију. Пројекат Паметан затвор<sup>27</sup> уводи нови концепт затвора инсталирајући ћелијске терминале са паметним системом у нови женски затвор у *Hameenlini*, и развије употребе дигиталних услуга у свим јединицама Агенције за кривичне санкције (ЦСА). Ове услуге укључују ограничен приступ интернету, размену порука, видео позиве, куповину ствари из затворске канине и учење са преносивог ћелијског терминала, који се може

---

<sup>25</sup> Das offizielle Hauptstadtportal, <https://www.berlin.de/.../s1811575-pilotprojekt-resozialisierung-durch-digitalisierung-im-berliner-justizvollzug.pdf>, Pilotprojekt „Resozialisierung durch Digitalisierung“ im Berliner Justizvollzug, <https://www.parlament-berlin.de/adoss/17/Recht/vorgang/r17-0274-v.pdf>; Berliner Morgenpost, <https://www.morgenpost.de/berlin/article212796777/Haeftlinge-sollen-Internetzugang-und-Computer-erhalten.html>, 18. април 2024.

<sup>26</sup> [https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg\\_1\\_8\\_1.page;jsessionid=8+TttOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode\\_1=0\\_2&facetNode\\_2=4\\_10&facetNode\\_3=1\\_1\(2015\)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg\\_1\\_8](https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page;jsessionid=8+TttOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode_1=0_2&facetNode_2=4_10&facetNode_3=1_1(2015)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg_1_8), 18. април 2024.

<sup>27</sup> Criminal Sanctions Agency. (2020, August 5). German Gerdes selected as the smart prison system supplier, <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/topical/pressrel-easesand-news/Pressreleasesandnews2020/germangerdesselectedassmartprisonsystemsprovider.html>, 19. април 2024.

користити не само у ћелијама, већ и у другим затворским објектима. Програм је осмишљен тако да ће затвореници током 2021. године похађати курсеве дигиталних вештина, чиме ће се испитивати утицај Паметног затвора на праксу и културу затворске популације, као и искуства затвореника и особља о паметном затвору и његовом рехабилитационом утицају. Затворска популација тада може користити систем за поруке, да контактира здравствене службе и друге органе, да упути захтев за видео позиве, контактирају особље, да путем видео позива контактирају са породицом и рођацима. Овај ћелијски терминал има ограничаван приступ интернету преко беле листе. Та листа подразумева modele преко којег затвореници имају обуке, могу да обаве онлине куповину, и слично. Одабране веб странице подржавају рехабилитацију и управљање свакодневним пословима, нуде коришћење основних канцеларијских алата и могућност читања и складиштења материјала, е-библиотеку.

Обуку из ИКТ вештина, подразумевало је укључивање како затворског особља, тако и саме осуђенике, у циљу да успешно користе паметни сите. Повратне информације особља су такође драгоцене с обзиром на то да би паметни систем требало да олакша и убрза њихов рад јер затвореници могу да шаљу своје захтеве електронским путем и самостално се брину за друге рутинске задатке. Затворско особље такође може пратити неколико видео позива са сопственог лаптопа. Повратне информације од затвореника откривају да је систем једноставан за коришћење и флексибилан за развој.

Предности овог пилот пројекта јесте пројекат је убрзао општи развој дигитализације у свим финским затворима и пробационим канцеларијама. У свим јединицама постоје радне станице за особе у затвору или на условној казни да имају ограничен приступ интернету, скајп позивима и канцеларијским алатима. Бела листа укључује неколико стотина веб локација за рехабилитацију, социјалну подршку и здравствене услуге. Ризик који носи овај пилот пројекат огледа се у безбедносном ризику. Пре пуштања самог система у употребу, независна страна је спровела ревизију безбедности система и лаптопова, контролу законитости, као и добављача. Технички менаџери пројекта CSA<sup>28</sup> су урадили анализу и радили на обезбеђивању заштите података и безбедности у систему. Затворско особље, а посебно корисници администратора, добили су инструкције да прате сумњиву употребу уређаја. Такође, и осуђеници, су били упућени о питањима приватно-

---

<sup>28</sup> Criminal Sanctions Agency. (2020, August 5). German Gerdes selected as the smart prison system supplier, <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/topical/pressreleasesandnews/Pressreleasesandnews2020/germangerdesselectedassmartprisonsystemsprovider.html>, 19. април 2024.

сти и безбедности. Дозвола за коришћење читавих интернет сајтова са беле листе мора да се затражи од директора затвора и сви спољни видео позиви са рођацима се прате.

Заговорници људских права и слободе, су били забринуте по питању прекомерног броја сати проведених у ћелији и смањеном броју боравака ван ћелија у интеракцији са другим осуђеницима. Одговор је уследио од стране организатора пројекта “Ризици се могу ублажити пружањем довољно смислених живих активности у затворима и мотивисањем свих да учествују у свакодневним активностима, што је већ део финског концепта затвора. Пошто је неизбежно да затвореници морају да проводе неко време у својим ћелијама, ћелијски термини налази пружају нешто смислено за рад чак и током боравака у ћелији“.

Кључан модел за рехабилитацију затвореника, и смањење њихових шанси да поново заврше иза решетака након пуштања на слободу огледа се у конвенционалнијим „затвореним“ затворима, где осуђеници могу да се пријаве за боравак у једном од 11 финских затвора отвореног типа. Услед овакве могућности, само један од три пуштена финска затвореника вратио се у затвор, у поређењу са 41 % шведских затвореника, а 43 % у Сједињеним Државама. „Имамо овакав принцип нормалности да затворенике треба третирати једнако иако су затвореници, али треба да имају приступ истим услугама и правима као и други грађани“, рекла је *Puolakka*,<sup>29</sup> менаџерка пројекта за фински пројекат Паметног затвора. Финска влада процењује, да држање затвореника у отвореним установама као што је Лаукаа, кошта око 30 % мање него у затвореном затвору. Финска је проглашена за најсрећнију државу на свету, а има и једну од најнижих стопа затварања у Европи.

#### 4. ЗАКЉУЧАК

Да би затвор будућности постао стварност, руководиоци завода, требало би да се позабаве изазовима пренасељености, високим трошковима и високом стопом рецидива. Дигиталне технологије, су једне од могућности, које нуде нове начине суочавања са овим проблемима, тако што помажу да се преступници задрже ван традиционалног затвора. Подржан дигиталном технологијом, затвор сутрашњице може да постигне оно што је затвор увек требало да уради: не само да казни преступнике, већ, да им пружи обуку и подршку која им је потребна да изграде бољи живот након затвора. Пракса је показала да пренасе-

---

<sup>29</sup> P. Puolakka, S. Van De Steene, “Artificial Intelligence in Prisons in 2030. An exploration on the future of Artificial Intelligence in Prisons”, *Advancing Corrections Journal* 11/2021.

љеност затворског система има низ последица, као што су: повећан стрес међу осуђеницима, што доводи до насилничког понашања, разних депривација, неадекватна здравствена заштита и ширење болести, смештај који је далеко од породица, што отежава посете, стварање криминалне каријере.

Смањењем броја изречене казне затвора у институцијама, посебно за кратке казне затвора, у знатноме би се смањили трошкови затварања. Цена која варира у Европи од 3 еура по осуђенику, до 621 еура, уштедело би државама много новца за одржавање зграда, исхрану осуђеника, плате запослених, итд. Затварањем, сви су погођени овим проблемом, почев од затвора преко полиције, судова, повереника, до грађана.

Успешна рехабилитација затвореника, активности које ће га боље припремити за повратак у заједницу и побољшати везе између затвора и заједнице пре пуштања на слободу, представљају изазов за осуђеника али и заједницу. Управо дигиталне технологије у затвору, повећаће дигиталну писменост ослобођених особа, и промовисати њихове вештине, те тако донети олакшице код тражења посла, очувању породичних веза, социјалној инклузији и учешће у иницијативама које ће побољшати њихов живот након затвора. Смањењем затворске популације, већи број лица казну би издржавало ван затворских институција, што би допринело добробити самом лицу, али и друштвеној заједници. Висок проценат поврата приписује се недостатку адекватних програма, стигматизацији, лошој ресоцијализацији.

Добро владање у затвору ће утицати на доношење пресуда, што је позитиван предиктор смањења броја понављања кривичних дела. Важна предност дозвољавања личних дигиталних уређаја у затворима је то што би то могло ближе нормализовати затворско окружење са окружењем спољашњег света и гарантовати да затвореници неће остати дигитално искључени када поново уђу у дигитално друштво.

Одсуство дигиталних обука у оквиру програма рехабилитације затвора може се сматрати кршењем људских права. Може се сматрати да затвореници имају исто право на дигиталну здравствену заштиту и услуге социјалне заштите као и остали грађани током боравка у затвору. Дигиталне вештине треба сматрати предусловом за излазак, посебно када се преступник припрема за пуштање на слободу, јер ће преступници морати да користе ове дигиталне услуге да би пронашли посао и смештај, извршили плаћања итд. Неке од најважнијих вештина за успешан прелазак на живот након пуштања на слободу, као што су оне потребне за проналажење посла или становања, све више се ослањају на вештине дигиталне писмености.

Политичка јавност би требало да усклади политику и праксу рехабилитације преступника са дигиталном трансформацијом јер је друштво прешло у дигитално доба и сада се у великој мери ослања на технологију за основне услуге. Требало би да се постарају да развој дигиталних вештина буде кључна компонента рехабилитације затвора. Применом дигиталне рехабилитације могла би се олакшати транзиција назад у друштво и осигурати побољшани квалитет живота након затвора у технолошки напредном друштву. Да би се максимизирала вероватноћа успешне рехабилитације, затворски системи морају да пронађу равнотежу између безбедносних брига и казнене моћи с једне стране и омогућавања затвореницима да воде нормалан живот тако што ће унапредити своје дигиталне основне вештине, с друге стране.

Дигитализација затвора је изазовна, али је корисна и за администрацију и за рехабилитацију и поновни улазак преступника. Проналажење посла по пуштању на слободу и генерално проналажење повратка у друштво које се креће брзим технолошким темпом може довести до изазова не само за оне затворенике који су служили дуге казне, већ и за оне који су имали кратке периоде затвора. Посете и одржавање породичних веза могу бити од кључне важности за процес излечења и смањити ризик од рецидива након пуштања на слободу. Због удаљености коју морају да пређу или пратећих трошкова, многи рођаци и пријатељи не могу да посете своје вољене који су у затвору; стога би проширена и виртуелна стварност могла бити важан додатак технолошком пејзажу дигиталне рехабилитације затвора како би се омогућило људима да се лакше повежу

Дигиталне технологије носе опасности које долазе са њиховим увођењем у казнено-поправне установе, укључујући безбедносна питања и потребу за поверењем у оне који су у затвору. Опасности, међутим, не могу бити веће од предности, а ризици се могу смањити увођењем мера за ублажавање. Дигитални рехабилитациони модел/оквир, ако се усвоји, промовише социјалну инклузију, усклађивање рехабилитације, успешан поновни улазак и побољшан живот након затвора. Посебно се дигитализација, на неки начин, користи да би се побољшао процес затворског живота и помогла несметаној интеграцији затвореника у дигитализовано друштво током њиховог поновног уласка у заједницу.

Мишљења смо да би дигитализација омогућила бољу контролу осуђеника, њихову сигурност, безбедност самих затвора али и друштвене заједнице. Применом дигитализације би се сачињавали профили личности осуђеника, и планирали програми рехабилитације, у циљу бољег остваривања програма ресоцијализације. Дигитализација

би требало да омогући индивидуализацију у процесу кориговања криминалног понашања, те тако би могла значајно унапредити процес преваспитања, али и сталну контролу затвореника након изласка из затвора.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Ackerman, Alissa, Sacks, Meghan, Fyrman, Rich, “The New Penology revisited: The Criminalisation of Immigration as Pacification Strategy” *Justice Policy Journal* 1/2014;
2. Andvig, Ellen, *et al.* “Prisoners' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison”, *Nordic Journal of Criminology* 2/2021;
3. Igrački, Jasmina, Brašovan Delić, Marina, "Treatment of Convicts in the Rehabilitation Process – International Standards", *Journal of Eastern European Criminal Law*, (eds. L. M. Stanila), 1/2023;
4. McDougall, Cunthia, *et al.*, “The impact of digital technology on inmate behavior and recidivism: A natural stepwise design” *Journal of Experimental Criminology* 4/2017;
5. Puolakka, Pia, Van De Steene, Steven, “Artificial Intelligence in Prisons in 2030. An exploration on the future of Artificial Intelligence in Prisons”, *Advancing Corrections Journal* 11/2021;
6. Rantanen, Teemu, Jarvelainen, Eeva, Leppalahti, Teppo, “Prisoners as users of digital health care and welfare services: A Finnish attitude survey”, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 11/2021;
7. Taugerbeck, Sebastian, *et al.*, “Digital participation in prison - an analysis of public discourse on the use of ICT by prisoners”, *PACM on Human-Computer Interaction* 3/2019,
8. Vilhelmsson, Fredrik, Jackson, George, Makne, Ole, *How can ICT make an offender better prepared for release?* EuroPris ICT Expert Group, 2017;
9. Играчки, Јасмина, “Казнена политика и рецидивизам”, *Право и заповест разума, Правни живот – часопис за правну теорију и праксу* 9/2018;
10. Играчки, Јасмина, *Ефекти затвора у ресоцијализацији осуђеника*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2020.

### Правни и интернет извори

1. Berliner Morgnepost, <https://www.morgenpost.de/berlin/article2127-96777/Haeftlinge-sollen-Internetzugang-und-Computer-erhalten.html>, 18. април 2024.

2. Center for Social Justice. (2021). Digital Technology in Prisons: Unlocking Relationships, Learning and Skills in UK Prisons, <https://www.centreforsocialjustice.org.uk/wp-content/uploads/2021/01/-CSJJ8671-Digital-In-Prisons-210604.pdf>;
3. Criminal Sanctions Agency. (2020, August 5). German Gerdes selected as the smart prison systemsupplier, <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/topical/pressreleasesandnews/Pressreleasesandnews2020/germangerdesselectedassmartprisonsystemsupplier.html>, 19. април 2024.
4. Das offizielle Hauptstadtportal, <https://www.berlin.de/.../s1811575-pilotprojekt-resozialisierung-durch-digitalisierung-im-berliner-justizvollzug.pdf>; 18. април 2024;
5. Federal Bureau of Prisons, <https://www.bop.gov/inmates/communications.jsp>, 18. април 2024;
6. [https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg\\_1\\_8\\_1.page;jsessionid=8+TttOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode\\_1=0\\_2&facetNode\\_2=4\\_10&facetNode\\_3=1\\_1\(2015\)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg\\_1\\_8](https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page;jsessionid=8+TttOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode_1=0_2&facetNode_2=4_10&facetNode_3=1_1(2015)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg_1_8), 18. април 2024.
7. Pilotprojekt „Resozialisierung durch Digitalisierung“ im Berliner Justizvollzug, <https://www.parlament-berlin.de/ados/17/Recht/vorgang/r17-0274-v.pdf>, 18. април 2024;
8. The Finnish Institute for Health and Welfare: DigiIn – Towards socially inclusive digital society, <https://digiin.fi/en/>;
9. Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 55/2014;
10. Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Статистика, <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/lt/articles/statistika>.
11. Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 110/2014;
12. Препорука РеЦ Савета Европе (2006) 2, <https://rm.coe.int/1-6804b7cfc>;
13. Република Србија, Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Стратегија развоја Система за извршење кривичних санкција за период 2021–2027. године, Београд, 2021. година;
14. Стратегија развоја правосуђа за период 2020–2025. године, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 101/2020;
15. Улога третмана у извршењу кривичних санкција, <http://pt.uninp.edu.-rs/wp-content/uploads/2013/09/ULOGA-TRETMANA-U-IZVRŠENJU-KRIVICNIH-SANKCIJA.pdf>.



*Jasmina Igrački, LL.D.*

Institute for Criminological and Sociological Research in Belgrade

## **DIGITILIZATION OF THE PRISON SYSTEM—A STEP TOWARD THE FUTURE**

### *Summary*

The development of humanity is accelerating by geometric progression. Technology will advance within the Internet of Things; artificial intelligence will do many of the jobs that people currently do; and our bodies will be so "high-tech" that we will not be able to distinguish what is natural in us from what is artificial. The fourth industrial revolution has arrived. Digitalization will impact all segments of society, with the judiciary being one of the most significant. In this paper, we present some potential perspectives on the digitalization of the prison system. It is likely that the current appearance of the prison is just one stage in the development of penitentiary institutions. With the digitalization of prisons, we are entering the prison of the future, which should better meet the needs of prisoners while serving their sentences but which should also be managed more efficiently. New technologies will enable better monitoring of each prisoner, both inside and outside the prison system.

Modern technology will play a key role in solving important problems that are present in the modern prison system, such as overcrowding, high rates of recidivism, inefficient resocialization, high operational costs, a strong informal system, etc. We expect the digitization of the prison system to provide innovative approaches to address these issues, including preventing criminals from entering traditional prisons and providing alternative solutions for a more effective crime fight.

**Key words:** *Prison digitalization; Future prison; More efficient treatment; Technological revolution; Crime; Resocialization.*

Судија Марина Барбир  
Судија др Бојана Станковић

Први основни суд у Београду

## ПРИКУПЉАЊЕ И УПОТРЕБА ЕЛЕКТРОНСКИХ ДОКАЗА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

*Употребом информационе технологије, мобилних телефона, друштвених мрежа, емаилова, интернета уопште, корисник оставља иза себе све више података и трагова који се електронски бележе. Масовна употреба дигиталних уређаја и савремених облика информационе технологије изнедрила је не само нове начине извршења кривичних дела, већ и све чешћу употребу дигиталних односно електронских доказа у кривичном поступку. Како Законик о кривичном поступку не садржи посебна правила која се односе на прикупљање и обезбеђивање електронских доказа који су садржани у електронским уређајима, на њих се примењују „класичне“ доказне радње попут увиђаја, одузимања предмета, претресања и вештачења.*

*У реферату, аутори анализирају карактеристике и природу електронских доказа, начин прикупљања и њихову закониту употребу у кривичном поступку, уз посебан осврт на недостатке постојећег нормативног решења, утврђене кроз потврду добре односно лоше праксе у њиховој примени.*

**Кључне речи:** Електронски докази; Дигитални докази; Докази; Незаконити докази; Претресање уређаја.

### 1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У савременом свету, свакодневно користимо дигиталне уређаје у којима се бележе подаци попут разговора, СМС, Viber, Whatsapp порука, фотографија, видео и аудио записа, комуникације на друштвеним мрежама, а који подаци могу бити од значаја за откривање и доказивање кривичних дела. Снимање и фотографисање, је захваљују-

---

Марина Барбир, [barbir.marina@gmail.com](mailto:barbir.marina@gmail.com).

Бојана Станковић, [stankovic.bojana09@gmail.com](mailto:stankovic.bojana09@gmail.com).

јући данашњој технологији и њеном развоју, уобичајена свакодневица у животу сваког грађанина. Све чешће, одлучне чињенице у кривичном поступку се доказују снимком, фотографијом или комуникацијом, које свако лице може, дигиталним уређајем, на једноставан и брз начин да забележи.

Законик о кривичном поступку<sup>1</sup> не познаје термин електронског доказа, већ дефинише појам "електронског записа", као звучни, видео или графички податак добијен у електронском (дигиталном) облику. Електронски записи се изричито спомињу у вези са опремом на којој се чувају или се могу чувати, а која опрема се, као извор електронских записа, може привремено одузети (у смислу чл. 147 ЗКП) и бити предмет претресања (у смислу чл. 152. ст. 3 ЗКП). За разлику од нашег закона, члан 202 став 33 ЗКП РХ, под појмом електронички доказ, подразумева „податак који је као доказ у електроничком доказу прибављен према овом закону“.

Слика, снимак, звук или текст који су технички регистровани на дигиталним уређајима могу имати велику сазнајну вредност, јер су по свом садржају објективни и поуздани докази, али су и осетљиви, јер се могу једноставно изменити, уништити или оштетити. Прикупљање ових података, зато, нужно подразумева брзину реаговања органа гоњења у њиховом проналаску, фиксирању и правилном похрањивању (чувању). Осим тога, да би један електронски траг или запис, могао да буде доказ у кривичном поступку, потребно је да лице које поседује стручна знања из области компјутерске форензике, обради и анализира прикупљени траг или запис који је похрањен у рачунару, мобилном телефону или другом електронском мултимедију. Форензичко знање или предзнање је неопходно да поседују и овлашћена службена лица, тужиоци и судије, али и браниоци, како би остваривали своје процесне функције у кривичном поступку.

Специфичност ових доказа, која се огледа у могућности њихове модификације приликом прикупљања или чувања, утиче и на њихову прихватљивост у кривичном поступку, због чега је њихова аутентичност и поузданост основни предуслов за оцену законитости. Електронски докази се прикупљају одузимањем и претресањем уређаја у којима су садржани, па је од кључног значаја за законитост доказа, да се ове доказне радње предузимају у складу са ЗКП.

Са друге стране, употреба сачињених дигиталних доказа, а нарочито, аудио-визуелних снимака и фотографија у различите сврхе ограничена је заштитом права на приватност, а одређени случајеви

---

<sup>1</sup> Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС.

подлежу и кривичноправној заштити. Законик о кривичном поступку, осим посебне доказне радње тајног надзора комуникације,<sup>2</sup> не прописује изричито снимке или фотографије као доказе у кривичном поступку, осим што прописује „начин упознавања са писменима и снимцима“, тако што одређује да ће се оптички или тонски снимак или електронски запис који се користе као доказ, на главном претресу репродуковати тако да се присутна лица могу упознати са његовим садржајем. Ипак то не значи да су такви докази незаконити сами по себи, нити да „има сметњи да се користе такви докази, уколико се начином њиховог прибављања не остварују обележја кривичних дела“.<sup>3</sup>

## 2. ПОЈАМ И ПРАВНА ПРИРОДА ДИГИТАЛНИХ ДОКАЗА

Дигитални доказ је врста доказа „који се од осталих материјалних доказа разликује по форми, а то је дигитална форма, која подразумева неки електронски или магнетни уређај (подаци у оперативној меморији, на хард диску, флеш картицама, али и подаци који се налазе у трансмисији)“, док се „манифестује као низ јединица и нула, које се помоћу електронског уређаја преводи у нама разумњив облик“.<sup>4</sup> Електронски докази се дефинишу и „као рачунарски подаци, који су похрањени или се преносе у рачунарском систему, рачунарској мрежи или другом уређају и опреми за електронску обраду, пренос и/или складиштење података, а који, након што су прикупљени, обрађени и анализирани у складу са правилима дигиталне форензике, а у законском оквиру који уређује правила кривичне процедуре, могу имати значај доказа у кривичном поступку“.<sup>5</sup> Поједини аутори, праве разлику између електронског (дигиталног) доказа и електронске исправе, тако да електронску исправу дефинишу као скуп законом дефинисаних електричних података који јој дају то својство, док под електронским доказом подразумевају шири појам и то сваки податак који је

---

<sup>2</sup> Вид. ЗКП, чл. 166 до 173.

<sup>3</sup> Закључак усвојен на заједничкој седници Кривичног одељења виших судова са подручја Апелационог суда у Крагујевцу, одржаној дана 24.10.2014. године.

<sup>4</sup> Т. Лукић, „Дигитални докази“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2012, 182.

<sup>5</sup> М. Писарић, *Посебности доказивања дела високотехнолошког криминала*, докторска дисертација, одбрањена на Правном факултету Универзитета у Београду, Београд 2016, 100.

похрањен у уређају за електронску обраду (компјутери, мобилни телефони, дигиталне камере и сл.).<sup>6</sup>

Код одређивања правне природе дигиталних доказа попут снимака и фотографија, у теорији су била подељена мишљења око питања да ли се они сматрају исправом или доказом који је сачињен властитим опажањем или посебном врстом доказа. Б. Марковић је под исправом у ширем смислу подразумевао „сваки мртав предмет из кога се може извести да једна чињеница постоји“, па се и фотографија и снимак могу подвести под ову врсту доказа.<sup>7</sup> Према Bayer-у „снимци добијени техничком регистрацијом чињеница“ су посебна врста доказа у односу на исправе, због разлика које постоје у њиховом настанку, прве настају на основу опажања техничких инструмената, а друге настају на опажању човека (аутора исправе), па су резултати ових опажања, па самим тим и сазнајни садржаји различити.<sup>8</sup> У немачкој теорији, се технички снимци и фотографије сматрају доказима, који су настали властитим опажањем, док се не могу подвести под врсту исправе, јер не садрже записе учињене писмом као исправе и не могу се читати као исправе.<sup>9</sup> Без обзира у коју класификацију материјалних доказа ћемо уврстити снимке и фотографије, они „имају и свој посебан значај, који произлази како из њиховог великог информативног потенцијала, тако и из одређених важних доказних питања која се у вези њих посебно постављају, а посебно њихове аутентичности и законитости прибављања“. <sup>10</sup> По својој садржини ради о дигиталном доказу, који садржи информације генерисане у дигиталном облику. Сматра се да је нарочито тешко одредити доказни карактер тонског снимка, за који се истиче, да посебну тешкоћу представља питање да ли је он по правилу материјални доказ, односно доказ који може бити предмет увида, или увиђаја у њега, попут увида у друге ствари, (тело човека, било да је жив, било да се ради о лешу), или је тонски снимак ипак исправа.<sup>11</sup>

У судској пракси се, без дилеме, аудио и видео снимци сматрају исправама. Наиме, као што се дефинише у једној одлуци Врховног

<sup>6</sup> D. Krapac, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije* (suradnici: Zlata Đurđević, et al.), Osmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, (ur. Zlata Đurđević), Narodne Novine, Zagreb 2020, 507.

<sup>7</sup> Б. Марковић, *О доказима у кривичном поступку*, Београд 1921, 265.

<sup>8</sup> V. Bayer, *Jugoslovensko krivično procesno pravo, knjiga druga – Pravo o činjenicama I njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku*, Zagreb 1989, 213-215 и D. Krapac, 512.

<sup>9</sup> D. Krapac, 511.

<sup>10</sup> М. Шулић, „Доказни значај у кривичном поступку фотографије, аудио и видео снимака када није у питању радња аудио и видео надзора из члана 232. Законика о кривичном поступку“, *Билтен Окружног суда у Београду*, бр. 70, Београд 2006, 9.

<sup>11</sup> *Ibid.*

суда, они се полазећи од одредбе члана 112 став 26 Кривичног законика<sup>12</sup> којом је ближе одређен појам исправе, сматрају „предметом који је подобан да служи као доказ неке чињенице која има значај за правне односе, па се могу користити, односно извести као доказ у кривичном поступку.“<sup>13</sup>

Дигитални доказ се у савременој литератури најчешће подводи под исправом, јер се исправама сматра сваки „облик људске мисли која је писаним, графичким, звучним или другим знацима забележен на адекватној подлози“<sup>14</sup> док је електронски доказ исправа забележена у уређајима за електронску обраду и пренос података. Осим тога, да електронски доказ представља исправу, можемо закључити из законске дефиниције исправе у смислу члана 112 КЗ, којим се одређује „да се исправом сматра сваки предмет који је подобан или одређен да служи као доказ какве чињенице која има значај за правне односе, као и рачунарски податак“<sup>15</sup> док се рачунарским податком означава „свако представљање чињеница, информација или концепта у облику који је подесан за њихову обраду у рачунарском систему, укључујући и одговарајући програм на основу кога рачунарски систем обавља своју функцију“.<sup>16</sup>

### 3. ВРСТЕ ПОДАТАКА – ЕЛЕКТРОНСКИХ ДОКАЗА

Без обзира на то да ли их посматрамо као доказ *sui generis*, врстом исправе или врстом материјалног доказа, сваки електронски доказ је, по начину настанка:

1. Рачунарски ускладиштен податак (*mail*, *Word* документ, СМС порука и сл)
2. Рачунарски генерисан податак (нпр. *data log*)
3. Делимично генерисан/делимично ускладиштен податак (нпр. *Excel* табела где корисник уноси податак а софтвер га обрађује)

Надаље, електронски подаци се по својој суштини могу поделити на:

1. Садржински податак – речи, писане или изговорене, видео садржај, садржај социјалног медија

---

<sup>12</sup> Кривични законик – КЗ, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

<sup>13</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 104/2019 од 06.02.2019. године.

<sup>14</sup> М. Шкулић, Т. Бугарски, *Кривично процесно право*, Нови Сад 2015, 299.

<sup>15</sup> КЗ, чл. 112, ст. 26.

<sup>16</sup> *Ibid.*, ст. 17.

2. Несадржински податак или тзв. мета податак – податак о садржају, идентитету корисника, локацији корисника и сл.

У наведеној подели уочава се веза са поделом електронских података по начину настанка па је стога садржински податак, рачунарски ускладиштен податак, а несадржински податак, рачунарски генерисани податак.

По употребној вредности, електронски докази се могу поделити на:

1. Непосредне/директне доказе – докази који сами по себи поткрепљују чињеницу
2. Посредне/индиректне доказе – докази који поткрепљују други посредан доказ о одређеној чињеници

Карактеристике електронских доказа у односу на традиционалне доказе тичу се количине података, брзине настајања и преправљања, несталности и лакоће мењања и оштећења. Стога, приликом сусрета са електронским доказом, примењују се посебна правила, стандардизована од стране разних међународних организација, агенција и специјализованих јединица којима се руководи приликом менаџмента електронских доказа:

- Сви принципи у раду са дигиталним доказним материјалом се морају стриктно примењивати;
- Не сме се предузети ништа што би изменило податак;
- Омогућавање (органу поступка) да приступи доказу и да се јасно објасне кораци који су предузети у поступку
- Запис о предузетим радњама
- Одговорност одређеног лица коме је поверен надзор над поступком.

Другим речима, у поступку руковања електронским доказима, морају се испунити захтеви који се тичу проверљивости доказа, његове поновљивости и обновљивости те посебно оправданости употребе, а примена успостаљених стандарда је гаранција испуњења тих захтева.

### **3.1. Прикупљање електронских доказа из дигиталних уређаја**

Дигитални (електронски) уређаји садрже електронске доказе који су аутоматски или од стране корисника, похрањени у меморији телефона или компјутера. У овим уређајима се могу наћи документи, текстови, фотографије, преписке које садрже различите информације од значаја за откривање кривичног дела или обезбеђивање доказа. ЗКП

не садржи посебна правила која се односе на прикупљање и обезбеђивање електронских доказа који су садржани у електронских уређајима, већ се примењују „класичне“ доказне радње попут увиђаја, одузимања предмета, претресања и вештачења. У поступку прикупљања електронских доказа примењују се и упутства из Закона о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу<sup>17</sup> садржана у члану 19, а која се, између осталог односе на захтеве заплене или другог начина обезбеђења рачунарских података који би укључили овлашћења надлежних органа да:

- а) заплене или на сличан начин обезбеде рачунарски систем или његов део или медијум за чување рачунарских података;
- б) направе и задрже копије тих рачунарских података;
- в) одрже целовитост битних сачуваних електронских података; и
- г) учине рачунарске податке недоступним или их уклоне из рачунарског система којем је приступљено.

Поступак заплене – одузимања носиоца електронског доказа (рачунар, мобилни телефон, екстерни *hard disc*, *USB* меморија) дакле уређаја али не и података се спроводи у складу са одредбом члана 147 ЗКП, који прописује да се одузимање односи и на уређаје за аутоматску обраду података и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи<sup>18</sup>, у зависности од групе којој припада конкретно кривично дело, јединица одговарајућег одељења управе криминалистичке полиције. Приликом одузимања уређаја, држалац је дужан да органу поступка омогући приступ уређају, пружи обавештења потребна за његову употребу и да га на захтев органа преда.<sup>19</sup>

Само прикупљање електронског доказа односно податка врши одговарајуће одељење Националног центра за криминалистичку форензику – Одељење за електронска и информатичка форензичка вештачења које има три одсека: Одсек за анализе и вештачење рачунара и рачунарске опреме, Одсек за анализе и вештачења мобилних телекомуникационих уређаја и Одсек за анализе и вештачења фото, видео и аудио материјала, који поступају у својству стручног лица

---

<sup>17</sup> Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, *Сл. гласник Републике Србије* – Међународни уговори, бр. 19/2009, тзв. Будимпештанска конвенција из 2001. године.

<sup>18</sup> ЗКП, чл. 147 ст. 3.

<sup>19</sup> *Ibid.*, чл. 148. У складу са овом одредбом, уколико држалац није ослобођен од дужности сведочења, а одбије да омогући приступ уређају, да пружи обавештења или да преда уређај, јавни тужилац или суд могао би га казнити новчано до 150.000 динара, а ако и после тога одбија да испуни своју дужност, могао би га још једном казнити истом казном.



форензичке струке, на захтев органа поступка, и које ће, по потреби, предузети и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, извршити потребна мерења и снимања, сачинити скице, узети потребне узорке ради анализе или прикупити друге податке.<sup>20</sup> Смерницама полиције детаљно је регулисано поступање на месту извршења кривичног дела, проналаска носиоца електронског доказа. Заплењени рачунари и телефони се печате и отварају у присисутву сведока, те присуству или одсуству уредно обавештеног окривљеног и/или браниоца. Након што се направи форензичка слика и утврди хеш вредност,<sup>21</sup> заплењени рачунари се поново печате.

Увиђај ствари, у смислу члана 133 ЗКП, предузима се када је за утврђивање или разјашњење неке чињенице у поступку потребно непосредно опажање органа поступка. Законик прописује обавезу сваког лица је дужан да органу поступка омогући приступ стварима и пружи потребна обавештења. Ове одредбе ће се применити у случају да је неопходно да се изврши непосредан увид у електронски уређај попут мобилног телефона или комјутера, који садрже чињенице од значаја за кривични поступак. Специфичност природе ових покретних ствари по правилу подразумева знање дигиталне форензике лица које учествује у увиђају електронског уређаја. Овај увиђај не подразумева претресање садржине уређаја, јер за ту доказну радњу је потребна наредба суда.

Најзначајнија доказна радња је претресање уређаја, којим се долази до података који ће се користити као доказ у кривичном поступку.<sup>22</sup> ЗКП изричито прописује да предмет претресања може бити уређај за аутоматску обраду података и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи.<sup>23</sup> У судској пракси је било спорно је да ли мобилни телефони спадају међу уређаје за аутоматску обраду података, па је Врховни касациони суд отклонио сумњу заузевши став да се мобилни телефони могу сматрати уређајима за аутоматску обраду података, у смислу овог члана, „имајући у виду опремљеност мобилних телефона, могућности приступа интернету и размене мејлова и других електронских података а при чему се електронски запи-

---

<sup>20</sup> *Ibid.*, чл. 133, ст. 3.

<sup>21</sup> Вредност добијена враћањем хеш функције односно путем алгорита који подацима произвољне дужине додељује податке фиксне дужине.

<sup>22</sup> „Претресање рачунара окривљеног представља радњу претресања уређаја за аутоматску обраду података, а не радњу рачунарског претраживања података“ – из пресуде Апелационог суда у Београду Кж1 По3 18/20 од 04.08.2020. године и пресуде Вишег суда у Београду Кпо3. бр. 39/18 од 18.05.2020. године, *Билтен Вишег суда у Београду*, бр 91/2020, Интермех, Београд.

<sup>23</sup> ЗКП, чл. 152, ст. 3.

си могу чувати у различитим фајловима у самом телефону“.<sup>24</sup> Имајући у виду распрострањеност коришћења тзв. паметних телефона, који све чешће замењују употребу компјутера и лап топова, у судској пракси су подаци из мобилних телефона од највећег значаја за доказивање кривичних дела.

Судска пракса је неуједначена по питању предузимања увиђаја на покретној ствари (мобилним телефоном) и радње претресања. Начелно се допушта преглед телефона (садржине смс порука) спровођењем увиђаја на покретној ствари. Врховни касациони суд је, тако, у једној својој одлуци закључио „да се у конкретном случају, ради о прегледу садржаја мобилних телефона – увид у читање СМС порука међусобно упућених између окривљених, а не о доказу који је прибављен применом члана 166. ЗКП, то јест о тајном надзору комуникације, већ се ради о увиђају на покретној ствари, при чему није потребна наредба суда за одузимање мобилног телефона (предмета чији садржај представља доказ), већ мора постојати одлука суда да се изврши увид у садржај телефона а што у конкретном и постоји, јер је суд на главном претресу одлучио да се тај увид изврши у СМС поруке мобилног телефона“.<sup>25</sup> Међутим, у другој одлуци (Кзз 115/17), Врховни касациони суд је заузео становиште да уколико је потребно утврдити меморијски садржај мобилног телефона и СИМ картице, у погледу регистрованих позива, СМС порука, фотографија и видео снимака, предузима се претресање уређаја и опреме за аутоматску обраду података и опреме на којој се чувају електронски записи на основу наредбе суда, а не ради се посебним доказним радњама.<sup>26</sup>

Након три године, Врховни касациони суд, заузима поново првобитан став да се може предузети увиђај на покретној ствари, а не нужно и претресање телефона. У конкретном предмету, „наредбом председника већа Вишег суда у Београду К 432/15 од 08.09.2017. године, одређено да Служба за специјалне истражне методе МУП РС обави вештачење одлазно-долазних позива и порука са три броја телефона који су привремено одузети од окривљеног и једног броја телефона који је привремено одузет од окривљеног АА, и то 15 дана

---

<sup>24</sup> Одговор кривичног одељења Врховног касационог суда на спорна правна питања нижестепених судова са седнице одржане 4.4.2014. године; М. Pisarić, „Prikupljanje elektronskih dokaza iz mobilnog telefona u praksi Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije“, *Kriminalistička teorija i praksa* 2/2020, 43.

<sup>25</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 938/2014 од 15.10.2014. године. Исти став је највиша судска инстанца заузела и пре него што је ступио на снагу важећи ЗКП – вид. Пресуда Врховног суда Србије Кж1 2678/2007 од дана 18.02.2008. године и пресуда Окружног суда у Чачку К 96/07 од 15.10.2007. године.

<sup>26</sup> М. Pisarić (2020), 46, вид. *Билтен Врховног касационог суда*, 2/2017, Интемех, Београд, 31.

пре критичног догађаја, као и на сам дан критичног догађаја – 06.07.2015. године, па је Служба за специјалне истражне методе МУП РС – Одељење за електронски надзор дана 06.12.2017. године првостепеном суду доставила извештај о прикупљању података из мобилних телефона и СИМ картица ових окривљених, који извештај је суд извео као доказ на главном претресу и потом га ценио како појединачно тако и у међусобној вези са осталим изведеним доказима и одбраном окривљених“. Врховни касациони суд је оценио као неосноване тврдње браниоца да се ради о незаконито прикупљеним доказима, с обзиром да је „законском одредбом из члана 152. став 3. ЗКП, изричито је прописано да се претресање уређаја за аутоматску обраду података, у које уређаје несумњиво према ставу Врховног касационог суда, спада и мобилни телефон, предузима на основу наредбе суда“, али да је „у конкретном случају, извршен увиђај телефона, који у смислу члана 133. ЗКП представља доказну радњу којом орган поступка непосредно опажа чињенице ради њиховог утврђивања и разјашњења у поступку, при чему предмет увиђаја може бити лице, ствар (покретна или непокретна) и место“. У вези са тим, „по налажењу Врховног касационог суда, Извештај специјалних истражних метода – Одељење за електронски надзор МУП РС, представља законит доказ јер је прибављен од надлежних органа и то на захтев суда, односно на основу наредбе суда, па је такав доказ сам по себи законит, а сасвим је друго питање да ли је извођење тог доказа могао да предложи бранилац окривљеног АА на главном претресу и да ли је суд приликом прибављања овог доказа имао у виду да ли се ради о увиђају ствари или вештачењу, јер ове чињенице не утичу на законитост самог доказа, будући да се он односи на предмете односно мобилне телефоне који су привремено одузети од окривљених СЂ и АА и њихове СИМ картице“.<sup>27</sup>

---

<sup>27</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 1378/2019 од 11.02.2020. године; С тим у вези интересантна је и одлука којом је другостепени суд нашао „да у ситуацији у којој је јавни тужилац суду доставио примерак наредбе на основу које је наређено одговорном лицу АА да преда видео снимак са сигурносних камера на основу одредбе члана 147, став 3 у вези са ставом 1 ЗКП, преглед видео снимка сигурносне камере не представља претресање у смислу одредбе члана 152, став 3 ЗКП, будући да у ситуацији у којој је јавни тужилац издао поменути наредбу, ЦД са видео записима оштећене АА није прибављен на недозвољен начин, односно не представља незаконито прибављен доказ, већ представља привремено одузет предмет у предистражном поступку, па имајући у виду чињеницу да је јавни тужилац наредио трасолошко вештачење, то је становиште другостепеног суда да је исти поступио у складу са одредбом члана 113 ЗКП, којом је прописано да вештачење одређује орган поступка. Имајући у виду све наведено, другостепени суд је установио да преглед видео снимка сигурносне камере, у конкретном случају, не представља претресање, па је усвојио жалбене наводе јавног тужиоца којима се истиче да се претресање

За прибављање видео записа са безбедносних камера није потребна наредба за претресање сходно чл. 155 ЗКП, „јер се ради о доказној радњи привременог одузимања предмета из чл. 147 ЗКП, док се посебна правила о претресању уређаја за аутоматску обраду података прописана чл. 155 ЗКП, не односе на увид у садржај спорних видео снимака који су изузети са безбедносних камера“.<sup>28</sup>

Наредба о претресању је потребна како би се фотографија преписке између окривљеног и оштећеног, садржане у уређају, могла користити као доказ у кривичном поступку. Врховни касациони суд је заузео становиште да се ради о незаконитом доказом када се врши увид у садржај порука и фотографија, без наредбе суда и то када су припадници МУП, сачинили фотографије СМС преписке из мобилног телефона окривљеног, без претходно прибављене наредбе за претресање електронског уређаја.<sup>29</sup> Међутим, у судској пракси је начелно допуштено да се као доказ користи фотографија преписке СМС, коју је сачинио оштећени. У једној одлуци, решењем основног суда из списка предмета је издвојена је „21 фотографија на којима је забележена садржина СМС порука упућених преко мобилног телефона, пошто нису сачињене од стране органа овлашћених да изврше увиђај, већ од стране физичког лица“. Међутим, виши суд је укинуо ову одлуку, наводећи да „фотографија коју је сачинило физичко лице, а која садржи текст СМС поруке упућене преко мобилног телефона представља исправу у смислу чл. 2. ст. 1. тач. 26. ЗКП, те се не треба издвајати из списка предмета, већ се сходно чл. 138. ст. 4. ЗКП веродостојност садржаја исте утврђује извођењем других доказа и оцењивањем у складу са чл. 16. ст. 3. ЗКП“.<sup>30</sup>

Врховни касациони суд је, у својим одлукама, употребу оваквих фотографија сачињених од стране физичких лица, оценио као закониту доказну радњу увиђаја на покретној ствари, за коју није потребна

---

уређаја на основу нареде суда односи на уређаје за које се сумња да садрже електронске доказе о извршеном кривичном делу, а не на уређаје који бележе податке о извршиоцу кривичног дела, односно на уређаје који су тако програмирани да бележе све што се „догађа“ на одређеном просторном делу.“ – из решења Апелационог суда у Новом Саду Кж 2. 1357/19 од 19. 09.2019. године и из *Билтена Апелационог суда у Новом Саду*, бр. 10/2020, Интермех, Београд.

<sup>28</sup> Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж1 1497/19 од 30.10.2019. године – из *Билтена Апелационог суда у Новом Саду*, бр. 10/2020, Интермех, Београд.

<sup>29</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 925/2017 од 28.09.2017. године и пресуда Врховног касационог суда Кзз 928/2017 од 26.10.2017. године.

<sup>30</sup> Решење Вишег суда у Нишу Кж бр. 76/16 од 20.04.2016. године и решење Основног суда у Нишу К бр. 767/13 од 01.03.2016. године, *Билтен Вишег суда у Нишу*, бр. 34/2017, Интермех, Београд.

наредба суда.<sup>31</sup> Исти став Врховни касациони суд је заузео поводом употребе фотографије преписке са друштвених мрежа, које су јавно доступне ширем аудиторијуму, за које је такође закључио да су законити доказ, за који није потребно прибављање наредбе суда о претресању електронског уређаја са ког се друштвеној мрежи приступа.<sup>32</sup> И пракса Вишег суда у Београду заузела је становиште да када је „кривично дело извршено преко друштвене мреже, тужилац није у обавези да достави оригиналне изводе предметних твитова прибављених од провајдера друштвене мреже, већ је довољно да на адекватан начин забележи стање у одређеном електронском медију, као што је фотографисањем екрана уређаја на којем је исти учитан“.<sup>33</sup>

Претресање мобилног телефона и других компјутерских уређаја се врши на основу наредбе суда, док се приликом спровођења претресања од стране надлежних органа, може истовремено извршити вештачење, без обзира што суд није посебно издао наредбу о вештачењу.<sup>34</sup> У литератури се, ипак, указује да не треба поистовећивати претресање са вештачањем, јер „приликом претресања уређаја од стране стручног лица се само прикупљају рачунарски подаци, а они, с обзиром на своје специфичности, стичу вредност електронског доказа (односно, могу да служи као доказ чињенице која се утврђује у поступку) тек након стручне обраде и анализе која може бити само резултат спроведеног вештачења од стране вештака“.<sup>35</sup> Када је бранилац окривљеног истицао да се пресуда на незаконитом доказу – извештају о форензичком прегледу лица места и увиђају покретне ствари (телефона „Самсунг галакси А8“), с обзиром да се не ради о доказу из члана 135 ЗКП и да се аутентичност комуникације мобилним телефоном могла утврдити само вештачењем, Врховни касациони суд је ове наводе оценио неоснованим, сматрајући да је „увиђај покретне ствари – мобилног телефона саставни део криминалистичко форензичке

<sup>31</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 1108/2019 од 31.10.2019. године и пресуда Врховног касационог суда Кзз 740/2019 од 10.9.2019. године.

<sup>32</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 751/2018 од 5.7.2018. године. Види и пресуду Кзз 546/19 од 11.06.2019. године у којој је су као неосновани оцењени наводи из захтева браниоца окривљеног да се на фотокопијама фејсбук профила оштећене АА и сведока ББ пресуда не може заснивати, обзиром да, по оцени овога суда „није потребно одређивање вештачења како би се утврдила садржина преписке путем профила на фејсбук страници која представља јавни медиј, а садржина ове преписке може се прочитати и у фотокопији, сходно одредби члана 405. став 4. ЗКП, где је предвиђена могућност упознавања са доказима и преко фотокопије“.

<sup>33</sup> Решење Вишег суда у Београду Кж2 бр. 1673/20 од 02.02.2021. године и решење Првог основног суда у Београду К.бр. 1548/18 од 29.09.2020. године.

<sup>34</sup> Види: пресуду Врховног касационог суда Кзз 459/2015 од 26.5.2015. године и пресуду Врховног касационог суда Кзз 1344/2019 од 19.12.2019. године.

<sup>35</sup> М. Pisarić (2020), 56.

документације, који је предузет над покретном ствари – мобилним телефоном који је оштећена добровољно предала и омогућила приступ обавештењима – порукама који се у њему налазе, а што је затим фотографисано и задржано у фото документацији и у списима предмета, те да вештачења није било, већ је ова доказна радња спроведена сходно члану 135 ЗКП од стране органа који је за њено спровођење надлежан“.<sup>36</sup>

Електронски докази се могу прикупљати и из тзв. отворених извора (*open source evidence*). Доказ из „отвореног извора“ је податак забележен на сервису као што је социјална мрежа, база података државног органа, организације или на било ком другом јавно доступном сајту. То може бити текст, фотографија, аудио или видео запис, те метаподатак као што је нпр. геолокација на фотографији. Најчешће претраживани отворени извори су социјални медији, посебно *Facebook*, где је на отвореним профилима могуће видети лица која се „хвале“ својим криминалним активностима, постављају фотографије из којих се јасно види несразмера у имовини у односу на законито стечене приходе, те чак најављује намера за извршење кривичног дела. Осим што је поступак прикупљања релативно лак, он је и економичан и ефикасан. Коришћењем алата за претраживање и једноставном форензичком обрадом, може се прикупити значајна доказна грађа. По употребној вредности ови докази су посредни, а значајни су и као оперативни податак који може иницирати и усмерити истрагу. За прикупљање највећег дела ових доказа, довољно је просечно познавање информационе технологије, те је то у могућности да учини сам орган поступка, поштујући правила менаџмента електронских доказа у циљу обезбеђења њихове аутентичности, будући да се у овим случајевима питање законитости ретко поставља.

Посебне доказне радње управљене на прикупљање електронских доказа представљају тајни надзор комуникације у складу са одредбама чланова 166–170 ЗКП и рачунарско претраживање података у складу са одредбама чланова 178–180 ЗКП. То нису прописи, који, за разлику од законодавстава Француске, Немачке, Холандије и др. представљају посебне прописе који регулишу тајно прислушкивање криптованих електронских комуникација, већ прописи, који у комбинацији са одредбама које регулишу увиђај и претресање (152 став 3 ЗКП) аналогном применом и ширим тумачењем омогућавају законитост приликом предузимања наведених доказних радњи у одсуству специфичног законског оквира. Међутим, док се с једне стране гарантује законитост прикупљања доказа, одсуство посебних прописа оне-

---

<sup>36</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 1044/2020 од 18.11.2020. године.

могућава предузимање конкретних радњи у циљу откривања заштићене комуникације. Наиме, енкрипција, као средство заштите података од разних претњи као што су хаковање, крађа идентитета и слично, омогућава и учиниоцима кривичних дела, посебно из области организованог криминала да остану неоткривени односно да прикрију своју криминалну активност. Последњих година, *EncroChat* (сервис са сопственим уређајима) и *Sky ECC* (сервис који функционише као апликација за одређену врсту телефона) су омогућавали корисницима да сигурно размењују поруке и податке путем посебних уређаја и снажне енкрипције, пружајући висок ниво сигурности.

У државама у којима постоје посебни прописи, декодирање кriptovане електронске комуникације постиже се на два начина: инсталирањем посебног софтвера на уређаје путем физичког приступа надлежних органа или на даљину, убацивањем вируса или „тројанаца“.

#### 4. Употреба електронских доказа у кривичном поступку

Докази, укључујући и електронске доказе се употребљавају односно изводе и оцењују у складу са релевантним одредбама ЗКП. Тако је одредбом члана 405 ЗКП прописано да ће се у записнике о увиђају ван главног претреса, о претресању стана и других просторија или лица и потврде о привремено одузетим предметима, као и исправе које служе као доказ, извршити увид, или ће, ако веће оцени да је то потребно, председник већа укратко изнети њихову садржину или их прочитати. У ставу 2 наведеног члана предвиђено је да ће оптички или тонски снимак или електронски запис који се користе као доказ, бити на главном претресу репродукован тако да се присутна лица могу упознати са његовим садржајем. Став 3 регулишу се ситуације у којима је законом предвиђено да се исказ или друга процесна радња снима и да се уз снимак води записник у који се уносе само одређени подаци, у ком случају се извођење ових доказа се врши у складу са ст. 1 и 2 овог члана. Предмети који могу служити разјашњењу ствари, на главном претресу биће показани оптуженом, сведоцима или вештацима, а ако показивање има значај препознавања, поступиће се у складу са чланом 90 и чланом 100, ст. 1 и 2 овог законика. Исправе које се користе као доказ, уколико је то могуће, подnose се у оригиналу.<sup>37</sup>

Приликом употребе доказа, односно оцeне њихове законитости и подобности да као доказ служе у кривичном поступку, у складу са

---

<sup>37</sup> ЗКП, чл. 405, ст. 4.

одредбом члана 16 став 1 Законика о кривичном поступку,<sup>38</sup> осим релевантних одредаба ЗКП примењују се стандарди Европске конвенције о људским правима, односно ставови Европског суда за људска права (ЕСЉП).

Члан 6 Конвенције гарантује право на правично суђење, међутим, не прописује правила о прихватљивости доказа или о њиховој оцени. Јединствени став заузет у одлукама Европског суда за људска права је да, док је год суђење појединцу у целини „правично“<sup>39</sup> прихватљивост доказа и њихова оцена су питања којима, пре свега треба да се баве национално право и национални судови. У случају *Вуков* против Русије<sup>40</sup> ЕСЉП је представио конкретан тест којим се оцењује да ли је поступак у целости био правичан. Тест се састоји од одговора на питања:

1. Природа наводне незаконитости доказа – да ли је повређено неко конвенцијско право?
2. Квалитет доказа и околности под којима је доказ прибављен – да ли доводе у сумњу поузданост и веродостојност доказа?
3. Да ли је подносилац представке имао могућност да оспорава прибављене доказе?
4. Значај доказа у поступку – да ли су докази о којима је реч били одлучујући за исход кривичног поступка и/или су постојали други докази који подржавају оптужницу или осуђујућу пресуду?

Накнадно, ЕСЉП је као додатно мерило успоставио и:

1. Степен јавног интереса<sup>41</sup>

Приликом примене члана 8 Конвенције на питање законитости доказа, посебно коришћења посебних доказних радњи – тајног надзора комуникације најпре се поставља питање да ли је задирање у права појединца у складу са законом, затим – да ли се тежи легитимном циљу и, напослетку, да ли је неопходно у демократском друштву. Као

---

<sup>38</sup> Судске одлуке се не могу заснивати на доказима који су, непосредно или посредно, сами по себи или према начину прибављања у супротности са Уставом, овим закоником, другим законом или штеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, осим у поступку који се води због прибављања таквих доказа.

<sup>39</sup> *Moreira Ferreira* против Португала преставка бр. 19867/12, став 83.b, пресуда од 11.7.2017. године и *Schenk* против Швајцарске, преставка бр. 10862/84, 45–46, пресуда од 12.7.1988. године.

<sup>40</sup> Преставка бр. 4378/02, пресуда од 10.3.2009. године.

<sup>41</sup> *Prade* против Немачке преставка бр. 7215/10, пресуда од 03.3.2016. године.



одговор на први захтев, како би се спречиле злоупотребе овлашћења, ЕСЈП испитује да ли домаће законодавство дефинише:

- Природу и врсту кривичних дела због којих се може донети наредба,
- Категорију лица чија се комуникација може пресрести,
- Ограничење трајања пресретања,
- Поступак за прикупљање, коришћење и чување пресретнутих података,
- Мере опреза при преношењу података другим странама,
- Околности у којима се прибављени подаци могу или морају избрисати или уништити.

Уколико се ради о националној сигурности примењују се још два додатна захтева:

- Планови за надзор спровођења мере тајног надзора,
- Механизам за обавештавање о пресретнутој комуникацији и њеном садржају и правни лекови предвиђени домаћим законодавством

У односу на масовно прикупљање комуникацијских података, укључујући податке активностима на Интернету, ЕСЈП сматра да је неопходно да прикупљање таквих података пропорционално и оправдано јер у супротном представља кршење права на приватност.<sup>42</sup>

#### **4.1. Снимци и фотографије сачињени ван кривичног поступка као докази у кривичном поступку**

Кривично процесни значај снимака и фотографија које сачине трећа лица као доказ у кривичном поступку је питање које одавно изазива дилеме у правној литератури и судској пракси. Иако је последњим изменама Законика о кривичном поступку из 2001. године била прописана изричита одредба којом су предвиђени услови за коришћење снимака и фотографија као доказ у кривичном поступку, важећи ЗКП више не регулише ову област.<sup>43</sup> Нејасно је због чега се

---

<sup>42</sup> А. Беџирић, „Kretanje kroz digitalni labirint: Izazovi sa kojima se suočava pravosuđe u „rukovođenju“ digitalnim dokazima“, *Правна хроника* 19/2023, 77–80.

<sup>43</sup> Вид. одредбу члана 132а Законика о кривичном поступку из 2001. године. Прописано је да се фотографије или звучни, односно звучни и видео снимци радњи спроведених у складу са овим закоником, могу користити као доказ и на њима се може заснивати одлука суда, под условима и на начин како је детаљно било уређено у неколико ставова, предвиђајући као основне услове законите употребе ових доказа, сагласност окривљеног или другог лица које се налази на снимку или фотографији или услов да се ради о аудио видео снимцима који су настали као вид општих

одустало од постављања било каквих нормативних оквира доказа, који у савременом кривичном поступку, због њихове све веће распрострањености, имају изузетан значај.

Уколико је снимак или фотографија прибављен и употребљен на начин којим се остварује биће кривичног дела из чланова 143 и 144<sup>44</sup> сматраће се незаконитим доказом, сами по себи, с обзиром да је исти у супротности са КЗ. Најчешћи модус извршења кривичног дела из члана 143 КЗ је неовлашћено прислушкивање и тонско снимање телефонских разговора, код кога је објект радње кривичног дела је *туђ разговор* (без пристанка сниманог лица), с тим да је спорно у судској пракси, да ли се под „туђим разговором“ подразумева и разговор у коме учествује извршилац овог кривичног дела.<sup>45</sup> Са друге стране, неспоран је доказни значај аудио-визуелних снимака и фотографија који су прибављени као резултат посебних доказних радњи (тајни надзор комуникације и прикривеног иследника) или које сачине овлашћена службена лица и стручна лица (судски вештаци) у предузимању процесних радњи, попут фотодокументације или видео снимака приложених уз записник о увиђају или реконструкцији, обдукциони налаз, антрополошко вештачење итд.

За оцену законитости снимака и фотографија које су прибавили странке у поступку или овлашћена службена лица од трећих физичких или правних лица, као што проф. Шкулић истиче у цитираном раду, неопходно је да постоји пристанак лица које се налази на снимку/фотографији или да се његова сагласност подразумева. То ће бити у случају употребе снимака надзорних камера, које покривају јавне површине и које су постављене у „јавном интересу“<sup>46</sup>, из безбедносних разлога у циљу заштите људи и имовине. Као доказ се могу користити „фотографије и звучни или видео записи окривљеног, настали без његове сагласности, у оквиру општих безбедносних мера које се

---

безбедносних мера које се предузимају на јавним површинама од стране установа, државних органа или држаоца стана или других просторија.

<sup>44</sup> У КЗ, чл. 143 се инкриминише неовлашћено прислушкивање, снимање разговора, изјава или каквог саопштења који му нису намењени, а чланом 144 инкриминише се неовлашћено сачињавање фотографског, филмског, видео или другог снимка неког лица ако се тиме осетно задире у његов лични живот, као и употреба таквог снимка, уколико се предајом, показивањем или на други начин ставља на располагање трећем лицу, како би се упознао са његовом садржином.

<sup>45</sup> З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени Гласник, Београд 2018, 525. Према проф. Стојановићу, туђ разговор обухвата и разговор у коме учествује извршилац овог кривичног дела ако без пристанка другог лица тонски снима тај разговор. Супротно томе, Мајић истиче да је саговорнику разговор намењен. Вид. М. Мајић, „О употреби аудио и видео снимака у кривичном поступку“, *Билтен* 78/2008, Интермех, Београд.

<sup>46</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 1411/2018 од 11.12.2018. године.

предузимају на јавним површинама, у јавним објектима или просто-ријама, радњама, продавницама, банкама, мењачницама и другим срединама за обављање пословне делатности“.<sup>47</sup> Највиша судска инстанца је потврдила законитост ових снимака на бензинској пумпи,<sup>48</sup> у кладионици,<sup>49</sup> у фирми<sup>50</sup> и у школи.<sup>51</sup> Исти приступ се примењује и у односу на приватан видео надзор стамбених зграда, ресторана и кафића, где се видео надзор спроводи у циљу опште безбедности и у циљу заштите приватног интереса.

Прећутна сагласност се подразумева на основу упознавања са истакнутим упозорењем о спровођењу видео надзора, па се не може сматрати да је у питању неочекивано снимање.<sup>52</sup> Међутим, чак и да упозорења није истакнуто, сматра се да је сваки просечан грађанин свестан да се јавни простори и објекти попут аеродрома, железничких станица, метроа, стадиона итд. снимају из безбедносних разлога, па на то прећутно пристаје, због чега се не ради о кршењу права на приватност. Осим становишта да у овим случајевима постоји прећутна сагласност окривљеног, за дозвољеност употребе ових снимака, постоје и нешто другачија објашњења у стручним радовима. Тако се наводи да се „основ "дозвољености" оваквог снимања не налази у чињеници давања претпостављене сагласности, већ у чињеници да није ни вршено снимање одређеног лица, већ *одређеног простора* у којем се наведено лице случајно затекло“.<sup>53</sup> Тако је другостепени суд нашао да је сврха камера, које су постављене на гранични прелаз, у власништву МУП РС, „повећање сигурности и безбедности преласка државне границе, као и откривање криминалних активности у вези са преласком људи, аутомобила и робе преко државне границе“ и „исте су постављене и програмиране да бележе све што се догађа *на одређеном просторном делу* у складу са законом, па се изузимањем пред-

---

<sup>47</sup> Вид. Пресуду Апелационог суда у Београду Кж1. 103/14 од 11.02.2014. године и пресуду Апелационог суда у Новом Саду Кж1.2358/12 од 8.11.2012. године. Вид. и пресуду Врховног касационог суда Кзз 104/2019 од 06.02.2019. године.

<sup>48</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 104/2019 од 6.2.2019. године.

<sup>49</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 158/2019 од 26.2.2019. године.

<sup>50</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 1080/2020 од 27.10.2020. године.

<sup>51</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 927/2019 од 1.10.2019. године.

<sup>52</sup> Закон о приватном обезбеђењу, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 104/2013, 42/2015 и 87/2018, чл. 32 ст. 1 прописује да, када се послови заштите објеката или простора који се користе за јавну употребу врше уз употребу уређаја за снимање слике, правно лице и предузетник за приватно обезбеђење дужни су да на видљивом месту истакну обавештење да је објекат или простор заштићен видео обезбеђењем, а корисник услуга је обавезан да то прихвати и архивирани снимке чува најмање 30 дана и да их, на захтев, стави на увид овлашћеном полицијском службенику.

<sup>53</sup> М. Мајић, електронско издање.

метних снимака са безбедносних камера на граничном прелазу, не задира се у загарантована људска права и слободе изван оквира Закона и Устава Републике Србије<sup>54</sup>. У сваком случају, било да се ради „о прећутном пристанку“ или „снимању одређеног простора“, снимак надзорних камера се сада без много дилема у пракси, користи и сматра законитим доказом у кривичном поступку.

У судској пракси је допуштено коришћење снимака који су сачињени од представника медија, попут емисија, преноса утакмица, извештавања са јавних скупова и сличних јавних догађаја, који су забележили инкриминисано понашање. Легитимност објављивања снимака којима се угрожава право на приватност произилази из Закона о јавном информисању и медијима,<sup>55</sup> који уређује начин остваривање слободе јавног информисања и ситуације у којима се право на приватност ограничава у интересу јавности. Законом се између осталог прописује да приватност може бити ограничена ако се запис односи на мноштво ликова или гласова (навијача, концертне публике, демонстраната, уличних пролазника и сл.), или се ради о запису с јавног скупа. Такође, приватност може бити ограничена ако је објављивање у интересу правосуђа, националне безбедности или јавне безбедности. С обзиром да се законом допушта објављивање снимака јавности, то се репродуковање истог у кривичном поступку сматра допуштеним.

Проблеме у пракси највише задају ситуације када приватно лице путем техничких уређаја, тајно сачињава аудио видео снимке других лица или снимке разговора са другим лицем, које није дало сагласност за то. Основни аргумент којим се изражава противљење коришћења овог доказа је нарушавање права на приватност лица.<sup>56</sup> Крапац објашњава да се у овој ситуацији окривљени не може позвати на своје право на приватност јер „правни поредак не штити криминалца од тога да ли ће његов сарадник, пријатељ или партнер постати сарадник полиције“, осим уколико се ради о подстрекавању на вршење кривичног дела, што свакако није допуштено.<sup>57</sup> Међутим, судска пракса у Хрватској прихвата ове доказе само у ситуацији када „инте-

---

<sup>54</sup> Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж1 1497/19 од 30.10.2019. године – Из Билтена Апелационог суда у Новом Саду, бр. 10/2020, Интермех, Београд.

<sup>55</sup> Закон о јавном информисању и медијима, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 – аутентично тумачење.

<sup>56</sup> Право на приватност није изричито регулисано Уставом Републике Србије, али се јемчи у правном систему Републике Србије на основу члана 8 Европске конвенције о људским правима и основним слободама, којим се штити право на поштовање приватног и породичног живота.

<sup>57</sup> D. Krapac, 514.

рес кривичног гоњења и кажњавања учиниоца претеже над повредом права“.<sup>58</sup> У супротном се сматра да се Уставом ХР, штите сви облици слободе изражавања, па је снимање разговора дозвољено само када је особа која снима разговор ту другу особу упозорила да се тај разговор снима, у ком случају би се сматрало да се та особа одрекла свој уставног права.<sup>59</sup>

Анализом домаћих судских одлука, утврђено је да је пракса потпуно неуједначена по овом питању. Апелациони суд у Крагујевцу је у једном предмету прихватио као дозвољен доказ аудио снимак разговора између окривљеног и оштећене који је она самоиницијативно снимала својим мобилним телефоном, без сагласности окривљеног, јер је оштећена дала изричиту сагласност. У образложењу одлуке је наведено да „...у ситуацији када се на звучном снимку истовремено налази глас оштећене која је изричито сагласна са прављењем тог снимка, односно исти је самоиницијативно и лично сачинила, то је, по налажењу Апелационог суда, правилан закључак првостепеног суда да се не ради о недозвољеном доказу“.<sup>60</sup> У једној другој одлуци, изнет је потпуно другачији став, да се ради о незаконитом доказу, јер такав начин прикупљања доказа није прописан ЗКП. Наиме, како је наведено у образложењу „ доказ је прибављен супротно одредби чл. 15. ст. 1. ЗКП и чл. 16. ст. 1. ЗКП и глави 7. ЗКП, односно одредбама из тач. 2. и 3. којима су прописане доказне радње и посебне доказне радње, па како није предвиђена могућност да се као доказ користи аудио снимак прибављен на начин на који је то учинио сведок, правилно је поступио првостепени суд када је одбио извођење предложеног доказа као недозвољеног, јер је снимање разговора између окривљеног и оштећеног мобилним телефоном, сведока, урађено на недозвољен

<sup>58</sup> „S toga se s pravom ističe u žalbi USKOK-a da okolnosti konkretnog slučaja, a posebno imajući u vidu interes cjelokupnoga hrvatskog društva i prevencije tzv. Trgovine mandatima, opravdavaju da postupanje optuženika bude smatrano teškim kaznenim djelom kod kojeg interes kaznenog progona i kažnjavanja počinitelja preteže nad povredom njegovih prava iz članka 10. stavka 2. točke 1. ZKP/08, time što je sniman razgovor bez naloga sudbene vlasti, odnosno bez optuženikovog znanja i pristanka na takvo snimanje..dokazi koje je prvostupanjski sud izdvojio iz spisa predmeta ne smatraju se nezakonitima u smislu članka 10. stavka 3. ZKP/08“ – VSRH, I Kž-Us 6/14 od 21. januar 2014. godine; вид. и VSRH, I Kž-Us 31/12 od 25. septembra 2012. godine, citirano prema: Ž. Karas, „Sudska praksa o zakonitosti dokaza: tajno snimanje sugovornika; vaganje nezakonitih dokaza; snimka nadzora“, *Policajska sigurnost* 24/2015, 353.

<sup>59</sup> Вид. одлука Жупанијског суда у Загребу, I Kž-455/17-4 од 13. јуна 2017. године и VSRH, I Kž-Us -151/15-4 од 15. децембра 2015. године – цитирано према А. Garačić, D. Novosel, *Zakon o kaznenom postupku u sudskoj praksi*, прва књига, Загреб 2018, 30–32.

<sup>60</sup> Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж.1-5181/13 од 25.11.2013. године и пресуда Вишег суда у Крушевцу К.66/12 од 23.09.2013. године, Билтен Апелационог суда у Крагујевцу, бр. 1/2015, Интермех, Београд.

начин и у супротности и са Уставом, наведеним законским одредбама и општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима“.<sup>61</sup>

Најпре, када је у питању аргумент да снимак сачињен од стране грађана није предвиђен као доказна радња и није прибављен у складу са законским одредбама, морамо приговорити да доказ не мора бити изричито прописан у ЗКП да би се употребио у кривичном поступку, док положај „сниматеља“ као обичног грађанина не обавезује поштовање процесних одредаба у предузимању доказних радњи, јер се не ради о органу поступка на кога се ова правила односе. Поред тога, поставља се питање због чега би грађанину било забрањено да обезбеди доказе, када има обавезу пријављивања кривичног дела. Грађанин тада уз кривичну пријаву доставља доказ којим се поткрепљује наводе кривичне пријаве. Чланом 280 ст. 3 ЗКП-а, прописано да је подносилац кривичне пријаве из става 1. овог члана дужан да наведе доказе који су му познати и предузме мере да би се сачували трагови кривичног дела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дело и други докази. Ако грађани „не би могли самостално снимати учиниоца, то значи да би грађанин требало дојавити полицији информацију о могућем кривичном делу и њима препустити даље деловање, с тим да је упитно колико доказа би могла прикупити полиција и да ли би било услова да за примену посебних доказних радњи, само на основу сазнања о кривичном делу“.<sup>62</sup> Осим тога, суд ће о околностима његових сазнања сазнати и из његовог исказа у својству сведока, па ће овај достављени снимак имати функцију и провере веродостојности таквог исказа. Ово је нарочито од значаја уколико снимак сачињава лице које оштећено кривичним делом, па се може тумачити да је снимак обезбеђен и у његовом личном интересу.<sup>63</sup> Поред тога, незаконитост аудио видео снимка који је сачињен од сведока, не треба да зависи од тога да ли је постоји правноснажна судска одлука о томе да је сведок учинио кривично дело неовлашћено фотографисање или снимање, нити је суд то треба да утврђује, јер он није овлашћен да у поступку који се води против окривљеног, а не против лица које снимање извршило оцењује да ли је извршио криви-

---

<sup>61</sup> Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж1-152/16 од 1.3.2016. године и пресуда Вишег суда у Чачку К.бр.39/2014 од 10.12.2015. године, *Билтен Вишег суда у Чачку*, бр. 1/2017, Ингермех, Београд.

<sup>62</sup> Ž. Karas, 350.

<sup>63</sup> Закон о заштити података о личности, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 87/2018, прописује да се овај закон не примењује на обраду података о личности коју врши физичко лице за своје личне потребе.

чно дело, имајући у виду пре свега принцип идентитета оптужбе и пресуде.

Сматрамо да у ситуацији када грађанин снима разговор са својим саговорником, његова сагласност довољна да би се снимак користио као доказ у кривичном поступку, јер је такав разговор био намењен особи која га је забележила. Сагласност треба да се претпоставља када је лицу познато да се сачињава снимак његовог разговора.<sup>64</sup> Такође, када се ради о фотографији или снимку другог лица оне се могу користити као доказ у кривичном поступку, „ако су фотографије направљене уз прећутну или изричиту сагласност окривљеног када се он налази на фотографији“.<sup>65</sup>

Осим тога, разговор је намењен оном који снима и онда када се држи говор јавно, за круг особа које нису индивидуално одређене нпр. на јавном предавању.<sup>66</sup> Исто се односи и на фотографију преписке из мобилног телефона коју преда један од учесника у њој. У једном предмету, бранилац је у захтеву за заштиту законитости „оспорио могућност употребе фотографије екрана мобилног телефона (скриншот), на ком су приказане СМС поруке које је упутио окривљени сведоцима, као доказа у кривичном поступку, наводећи да се не ради о фотографији, „већ исти само представљају одштампан текст у црно-белој боји на папиру А4 формата, за који пуномоћник оштећене тврди да је снимак екрана телефона сведока, при чему оригинали истих не постоје и није их сачинила полиција на основу наредбе суда, већ их је одштампала сама оштећена и предала суду“. Врховни касациони суд је нашао да „одштампани текст порука упућених од стране окривљеног наведеним сведоцима („скриншотови“) представљају саставни део исказа сведока, који су својим исказима датим на главном претресу потврдили аутентичност наведених порука“.<sup>67</sup> Највиша судска

---

<sup>64</sup> У решењу Вишег суда у Београду Кж2 939/19 од 01.10.2019. године, наводи се да се „основано жалбом указује, да је према стању у списима предмета приватни тужилац предметни аудио–видео запис сачинио мобилним уређајем који је држао у својој десној руци и који је био у видном пољу окривљеног, па је окривљени видео да га приватни тужилац снима мобилним уређајем и да му је упутио инкриминисане речи, чиме је пристао да речи које је упутио приватном тужиоцу и његов лик били забележени на аудио-видео запису...због чега је погрешан закључак суда да се ради о доказу који је по начину прибављања супротан са законом“.

<sup>65</sup> Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 бр. 450/21 од 3.06.2021. и пресуда Вишег суда у Београду К бр. 630/20 од 6.04.2021. године, Из *Билтена Вишег суда у Београду*, бр. 92/2021, Интермех, Београд.

<sup>66</sup> V. Bayer, 228.

<sup>67</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 726/2020 од 9.9.2020. године, вид. М. Писарић, „(Не)законити докази у кривичном поступку у пракси Врховног касационог суда у 2019. и 2020. години“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 2/2021, 447–448.

инстанца је заузела став и да „увид у одштампани екран мобилног телефона оштећеног представља доказну радњу увиђаја на ствари (исправи), за које није обавезно постојање наредбе суда”.<sup>68</sup>

Друга је ситуација када лице тајно снима разговоре других лица и фотографише лица у приватном окружењу, јер се тиме крши њихово право на приватност и резултат таквог снимања и фотографисања не би требало да се користи као доказ у поступку, јер је незаконито прибављен. Супротно томе, у ситуацијама када грађанин на јавном месту сними или фотографише вршење кривичног дела, то се не разликује од права медија да објаве снимке вршења кривичних дела која су забележили, па сматрамо да право на приватност прелази у јавну сферу и претеже интерес државе да инкриминисано понашање санкционише.<sup>69</sup> За оцену законитости снимака и фотографија сачињених од грађана, као што примећујемо значајно да се утврде све околности под којима је снимак односно фотографија настала.<sup>70</sup>

Када суд реши претходно питање које се тиче законитости употребе овог доказа, он је дужан да утврди и његову поузданост. Када је реч о аутентичности оваквих доказа, потребно је посебно водити рачуна о чињеници да развој технологије, нарочито у последњој деценији, оставља широке могућности нарушавања аутентичности оваквих доказа путем најразличитијих врста измена (монтаже, скраћивања и сл.), због чега је веома значајно да се у кривичном поступку, она са сигурношћу утврди. Суд ће у разматрању овог питања, посебно

---

<sup>68</sup> Пресуда Врховног касационог суда Кзз 740/2019 од 10.9.2019. године.

<sup>69</sup> Исти став је заузет и за полицијског службеника који је снимао нереде на утакмици. „Може се користити као доказ видео снимак којим су снимљени нереде на трибинама, на фудбалској утакмици, сачињен од стране полиције без наредбе истражног судије.“ Суд је у доказном поступку извео доказе прегледом видео снимка и саслушањем као сведока полицајца који је вршио снимање предметног насиља, а на околност шта је видео кроз објектив камере. Вид. пресуда Окружног суда у Београду Кж. 410/09 од 12.02.2009. године и пресуда Другог општинског суда у Београду К. 682/07 од 11.11.2008. године, *Билтен Окружног суда у Београду*, 79/2009, Интермех, Београд.

<sup>70</sup> „Из списка предмета не произилази као неспорна чињеница да је приватни тужилац тајно, и без знања окривљеног сачинио наведени видео запис својим мобилним телефоном, а у вези које чињенице су контрадикторни одбрана окривљеног и исказ сведока – приватног тужиоца, па ће наведена чињеница бити тачно и потпуно утврђена након спроведеног доказног поступка и након свестране оцене доказа како појединачно, тако и у њиховој међусобној вези, а све у смислу одредби чл. 16 и 419, ст. 2. ЗКП-а, како би се тачно утврдила околност везана за начин сачињавања наведеног аудио-видео записа, и како би првостепени суд одлучио да ли ће исти прихватити или не као доказ у поступку, и ако га прихвати, како ће га ценити – Решење Вишег суда у Београду, Кж2. бр. 207/19, од 06.03.2020. године.



утврђивати када и где је настао снимак или фотографија,<sup>71</sup> да ли је уређај којим се снимало био исправан, да ли је снимак мењан, као и друге релеватне околности. Такође, када се ради о снимцима и фотографија на којима се налази окривљени или други учесници у поступку, суд ће у највећем броју случајева, идентификацију лица са снимка утврдити уз стручну помоћ судских вештака из области антропометрије или антропологије, а како би са сигурношћу дошао до закључка о истоветности тог лица са лицем са снимка или фотографије. ЗКП прописује и радњу препознавања окривљеног путем препознавања гласа (члан 90 став 4 ЗКП), док одредба члана 141 став 3 уводи могућност да се од окривљеног, сведока, или другог лица, ради утврђивања чињеница у поступку узме узорак гласа ради упоређивања.

## 5. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

У погледу начина прикупљања електронских доказа сматрамо да се у складу са одредбама ЗКП након увиђаја над електронским уређајем, његов садржај (СМС преписке, позиви, фото и видео садржај, али и подаци којима се приступа путем интернета са електронских уређаја) мора у законом предвиђеној форми претресати, а потом и вештачити, како би се у даљем поступку користио као законит доказ (исправа). Како би се избегло „лутање“ праксе у овом погледу, корисно би било изричито прописати у ЗКП, ову врсту специјализованог вештачења, уз прописивање свих услова и форме за њено предузимање.

Одсуство посебних прописа који регулишу поступак претресања и вештачења доводи, не само до правне несигурности, већ и до мноштва практичних проблема. Тако нпр. на поступак претресања уређаја за аутоматску обраду података, сходно се примењује одредба члана 157 став 7 ЗКП којом је, између осталог, прописано да претресању присуствују два пунолетна грађанина као сведока. „Разбијање“ шифре на рачунару или компјутеру може трајати од сат времена па до више десетина дана, а екстракција података и по неколико месеци. У складу са одредбом члана 157 став 5 ЗКП, уколико претресу не присуствују

---

<sup>71</sup> У једној одлуци се између осталог наводи да „с обзиром да није разјашњено на који начин су прибављене предметне фотографије, и да ли потичу са снимка и којег, то се образложење првостепеног суда, у погледу порекла и аутентичности фотографија, за сада не може сагледати у другостепеном поступку, у смислу начина на који је првостепени суд дошао до свог закључка“. Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 бр. 450/21 од 3.06.2021. и пресуда Вишег суда у Београду К бр. 630/20 од 6.04.2021. године, Из *Билтена Вишег суда у Београду*, бр. 92/2021, Интермех, Београд.

сведоци, поступак претресања се оптички снима, стварајући енормну количину видео материјала чије чување захтева знатне капацитете. Све ово не само да представља практични проблем одговарајућем одсеку НЦКФ у погледу изазова који се тичу техничких средстава и људства већ знатно пролонгира трајање поступка. Осим тога, услед недостатака адекватне едукације на ову специфичну тему, орган поступка неретко нејасно и паушално опредељује садржину наредбе о претресању и наредбе о вештачењу што доводи до конфузије у улогама између лица које обавља дигиталну форензику и судског вештака за област информационе технологије што, у крајњој линији, може довести до питања законитости самог доказа.

Други начин прибављања електронских доказа заступљен у домаћој пракси су снимци и фотографије сачињени ван кривичног поступка, за чију формалну оцену законитости у прибављању више не постоје законске процесне одредбе.

Без обзира на начин прибављања, када се електронски доказ прибави, уврсти у доказну грађу, орган поступка је има тежак задатака да, приликом оцене законитости ових доказа, пронађе равнотежу између правичности, и једног од основних циљева сваког кривичног поступка – да се чињенично стање правилно и потпуно утврди, са једне стране, и прешироке употребе оваквих доказа, која би, са друге стране, водила контрапродуктивности, будући да би неретко и сами грађани имали улогу одређене врсте „прикривених иследника“, наводећи друге грађане на предузимање појединих инкриминисаних радњи које представљају кривична дела, те би се на тај начин прибављали (незаконити) докази.

За употребу дигиталних доказа, а нарочито када су у питању аудио и видео снимци и фотографије, неопходно је утврдити да ли су законито прибављени и да ли су аутентични.

Законитост у прибављању доказа, гарантује се доследном применом, добро познатих и разрађених норми ЗКП приликом одузимања предмета – уређаја за аутоматску обраду података или другог носиоца електронског записа те оскудних норми које се односе на сам поступак претресања. Обезбеђивање законитости у поступку прикупљања доказа уз поштовање међународних општеприхваћених стандарда менаџмента електронских доказа искључује могућност оспоравања аутентичности доказа.

Док за електронске доказе прибављене на основу претресања уређаја за аутоматско претраживање података и других носилаца електронских података, водимо рачуна о формалној законитости процеса, код аудио и видео записа, фотографија и текстова сачињених од стра-

не трећих лица, морамо утврдити њихову фактичку законитост и вредност (у контексту претежног интереса), имајући на уму смернице које смо изнели у овом раду, а које могу бити од користи приликом судског одлучивања.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Bayer Vladimir, *Jugoslovensko krivično procesno pravo, knjiga druga – Pravo o činjenicama I njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku*, Zagreb 1989;
2. Bećirović Azra, “Kretanje kroz digitalni labirint: Izazovi sa kojima se suočava pravosuđe u „rukovođenju” digitalnim dokazima”, *Правна хроника* 19/2023;
3. *Билтен Апелационог суда у Крагујевцу*, бр. 1/2015, Интермех, Београд;
4. *Билтен Апелационог суда у Новом Саду*, бр. 10/2020, Интермех, Београд;
5. *Билтен Вишег суда у Београду*, бр. 91/2020, Интермех, Београд;
6. *Билтен Вишег суда у Београду*, бр. 92/2021, Интермех, Београд;
7. *Билтен Врховног касационог суда*, бр. 2/2017, Интермех, Београд;
8. *Билтен Вишег суда у Нишу*, бр. 34/2017, Интермех, Београд;
9. *Билтен Вишег суда у Чачку*, бр. 1/2017, Интермех, Београд;
10. *Билтен Окружног суда у Београду*, бр. 79/2009, Интермех, Београд;
11. Garačić Ana, Novosel Dragan, *Zakon o kaznenom postupku u sudskoj praksi*, prva knjiga, Libertin naklada, Zagreb 2018;
12. Karas Željko, „Sudska praksa o zakonitosti dokaza: tajno snimanje sugovornika; vaganje nezakonitih dokaza; snimka nadzora“, *Policijska sigurnost*, 24/2015;
13. Krapac Davor, *Kazneno procesno pravo*, Prva knjiga: Institucije (suradnici: Zlata Đurđević, et al.), Osmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, (ur. Zlata Đurđević), Narodne Novine, Zagreb 2020;
14. Лукић Татјана, „Дигитални докази“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2012;
15. Мајић Миодраг, „О употреби аудио и видео снимака у кривичном поступку“, *Билтен* 78/2008, Интермех, Београд, електронско издање ;
16. Марковић Божидар, *О доказима у кривичном поступку*, Београд 1921;
17. Писарић Милана, „(Не)законити докази у кривичном поступку у пракси Врховног касационог суда у 2019. и 2020. години“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 2/2021;

18. Писарић Милана, *Посебности доказивања дела високотехнолошког криминала*, докторска дисертација, одбрањена на Правном факултету Универзитета у Београду, Београд 2016;
19. Писарић Милана, „Prikupljanje elektronskih dokaza iz mobilnog telefona u praksi Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije“, *Kriminalistička teorija i praksa* 2/2020;
20. Стојановић Зоран, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд 2018;
21. Шкулић Милан, „Доказни значај у кривичном поступку фотографије, аудио и видео снимака када није у питању радња аудио и видео надзора из члана 232. Законика о кривичном поступку“, *Билтен Окружног суда у Београду*, бр. 70/2006;
22. Шкулић Милан, Бугарски Татјана, *Кривично процесно право*, Нови Сад 2015.

#### Правни извори

1. Закон о заштити података о личности, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 87/2018;
2. Закон о јавном информисању и медијима, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 – аутентично тумачење;
3. Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС;
4. Закон о приватном обезбеђењу, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 104/2013, 42/2015 и 87/2018;
5. Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, *Сл. гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 19/2009;
6. Кривични законик – КЗ, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19;
7. *Вуков* против Русије, представка бр. 4378/02, пресуда од 10.3.2009. године;
8. *Moreira Ferreira* против Португала преставка бр. 19867/12, пресуда од 11.7.2017. године;
9. *Prade* против Немачке представка бр. 7215/10, пресуда од 03.3.2016. године;
10. *Schenk* против Швајцарске, представка бр. 10862/84, пресуда од 12.7.1988. године

*Judge Marina Barbir*  
*Judge Bojana Stanković, LL.D.*

First Basic Court Belgrade

## COLLECTING AND USING ELECTRONIC EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

### *Summary*

In this paper, the authors consider the process of obtaining and legal use of electronic evidence, including its characteristics, nature, and types. As the specificity of this evidence—its potential for alteration during collection or storage—influences its admissibility in criminal proceedings, ensuring its authenticity and reliability is a fundamental step in determining its legality. The emphasis in this work is on the absence of special rules in criminal procedural law and rich, but uneven, judicial practice.

We arrived at the conclusion that we must adhere to the formality of the process when dealing with electronic evidence from automatic data search engines and other electronic data carriers. On the other hand, when it comes to audio and video recordings, photos, and texts made by third parties, establishing their factual legitimacy and value (in the context of an overriding interest) must be our primary concern.

**Key words:** *Digital evidence; Illegal evidence; Device search; Criminal procedure.*

*Виши асистент Љубана Сладић, ма*

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

## **РАД У ЈАВНОМ ИНТЕРЕСУ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ – НОРМАТИВНИ ОКВИР И СТАЊЕ У ПРАКСИ**

*Рад у јавном интересу представља једну од алтернативних мјера предвиђених Кривичним закоником Републике Српске. Ријеч је о друштвено корисном раду којим се не вријеђа људско достојанство и који се не врши у циљу стицања добити. Ову мјеру суд може одредити на захтјев осуђеног лица коме је изречена казна затвора у трајању до једне године. То практично значи да суд прво доноси пресуду којом лицу изриче казну затвора, након чега осуђени подноси захтјев да му се таква казна замијени радом у јавном интересу. Уколико нађе да треба удовољити таквом захтјеву, суд доноси одлуку о замјени казне затвора мјером рада за опште добро, коју, потом, просљеђује Министарству правде на даље извршење. Судском одлуком одређују се само трајање и период извршења мјере док појединости које се тичу врсте и природе посла и пратеће акте с тим у вези доноси и одређује посредник у координацији са повјереником.*

*У раду ће бити представљен и повргнут анализи нормативни оквир на коме почива мјера рада у јавном интересу, са указивањем на све субјекте који учествују у поступку њене реализације, као и сам начин њеног извршења у пракси Републике Српске. Досадашњи пракса није богата примјерима изреченог и извршеног рада у јавном интересу, али се због низа предности које ова санкција пружа, аутор искрено нада да ће у наредном периоду доћи до учесталије примјене и извршења ове алтернативне мјере у Републици Српској.*

**Кључне ријечи:** Алтернативне мјере; Рад у јавном интересу; Посредник; Повјереник.

## 1. УВОД

Кривични законик Републике Српске<sup>1</sup> предвиђа алтернативне мјере као једну од врста кривичних санкција, а у ову групу убрајају се, поред рада у јавном интересу, још и условна осуда и условна осуда са заштитним надзором. Ове мјере могу се изрећи лицу онда када за остваривање сврхе кажњавања није нужна примјена казне,<sup>2</sup> при чему се узимају у обзир и природа и тежина кривичног дјела, околности под којима је дјело учињено те личност учиниоца, односно предмет оцјене и разматрања су и субјективне и објективне околности учињеног дјела.

Тема овог рада јесте једна од ових алтернативних мјера, а то је рад у јавном интересу. Сматрајући је једном од важних и значајних кривичних санкција, која може остварити бенефите и за појединца и за друштво, аутор се заинтересовао за изучавање ове мјере. При истраживању ове теме и писању овог рада, од велике помоћи био је приступ одлукама основних судова у Бањој Луци, Добоју и Зворнику, као и подацима Министарства правде Републике Српске, због чега аутор најдубље захваљује запосленима у наведеним институцијама.

Шта је рад у јавном интересу и које услове законски и подзаконски текстови прописују за изрицање ове мјере односно шта представља нормативни оквир за примјену ове алтернативне мјере, питања су на која ће аутор настојати дати одговор у наставку рада. Потом ће бити указано на који начин се рад у јавном интересу примјењује и извршава у пракси Републике Српске.

---

<sup>1</sup> Кривични законик Републике Српске – КЗ РС, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021 и 73/2023), чл. 60.

<sup>2</sup> Већ на први поглед, сама законска формулација је контрадикторна. Уколико се оцијени да је неопходно остварење и постизање сврхе кажњавања, у том случају би лицу требало изрећи казну. Ако се, пак, остваривање такве сврхе не намеће као нужно онда се лицу ни не изриче казна. Стога се чини да је у овој законској одредби било боље уврстити, умјесто сврхе кажњавања, општу сврху кривичних санкција. Иако ове алтернативне мјере јесу алтернатива казнама, прије свега казни затвора, имајући у виду да имају своје аутономно мјесто у систему кривичних санкција, онда би им такав статус требало одржати и дати и при нормирању услова за њихово изрицање. Тако је урађено при нормирању мјера упозорења у Србији. Вид. Кривични законик Републике Србије – КЗ Србије, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019, чл. 64. ст. 2.

## 2. РАД У ЈАВНОМ ИНТЕРЕСУ – НОРМАТИВНИ ОКВИР

### 2.1. Опште напомене

Рад у јавном интересу, како је већ истакнуто, представља једну од алтернативних мјера<sup>3</sup> предвиђену текстом КЗ РС. Иста санкција, додуше, под другачијим називом у виду рада за опште добро, постојала је и у раније важећем тексту Кривичног закона, донесеног 2003. године.<sup>4</sup> Поред богатог нормативног регулисања ове материје, и у теорији се примјећује појачано интересовање за алтернативне санкције и мјере, гдје се заузима став да су ради о санкцијама чија ће примјена обиљежити будући развој кривичног права.<sup>5</sup>

Када је ријеч о праву Републике Српске, ова алтернативна мјера је предмет нормирања неколико законских и подзаконских текстова. На првом мјесту је КЗ РС и прописивање рада у јавном интересу као алтернативне мјере и општих услова за њено изрицање. На другом мјесту се налази текст Закона о извршењу кривичних и прекршајних санкција<sup>6</sup> у коме се регулише извршење ове мјере. Потом се истичу као релевантна и два правилника којима се детаљније регулишу питања од значаја за извршење рада у јавном интересу, а то су Правилник о начину извршења рада у јавном интересу<sup>7</sup> и Правилник о утврђивању услова за одабир правних субјеката и сачињавању листе заинтересованих правних субјеката за извршење мјере рада у јавном интересу.<sup>8</sup> Стога ће се у овом раду, аката при анализирању рада у јавном интересу, испоштовати овај хроношки редослијед законских и подзаконских аката.

---

<sup>3</sup> У питању је типична алтернативна санкција. М. Шкулић, „Алтернативне кривичне санкције“, *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука 2014, 255. Међутим, у страним изворима се истиче да би и алтернативне санкције у погледу осуде требале да изазову исти ефекат као и казна затвора. D.M. Kahan, „What’s Really Wrong with Shaming Sanctions“, *Texas Law Review*, Vol. 84, 2006, 21.

<sup>4</sup> Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 49/03, 104/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 37/13.

<sup>5</sup> А. Спиридонов, „Казна рада у јавном интересу“, *Зборник радова студената докторских студија права*, вол. IV, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2016, 137.

<sup>6</sup> Закон о извршењу кривичних и прекршајних санкција – ЗИКС РС, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 63/2018 и 55/2023), чл. 220.

<sup>7</sup> Правилник о начину извршења рада у јавном интересу, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 71/19.

<sup>8</sup> Правилник о утврђивању услова за одабир правних субјеката и сачињавању листе заинтересованих правних субјеката за извршење мјере рада у јавном интересу, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 77/19.



## 2.2. Рад у јавном интересу у КЗ РС

Чланом 70. КЗ РС нормирана је алтернативна мјера рада у јавном интересу и дефинисана као сваки друштвено корисни рад којим се не вријеђа људско достојанство и који се не врши у циљу стицања добити. То даље указује да постоје три битне карактеристике рада у јавном интересу.

На првом мјесту ради се о друштвено корисном раду односно о раду којим се остварује корист и за друштво у коме се рад обавља, али и за појединца који га обавља.<sup>9</sup> Сматра се да ова мјера има бројне предности за самог осуђеника, у односу на казну затвора, која му је и замијењена радом у јавном интересу.<sup>10</sup> Наиме, он не бива искључен из социјалног окружења већ, управо супротно, остаје у њему и доприноси му својим ангажовањем путем извршења рада у јавном интересу. Такође, не лишава се свог радног ангажмана нити личних и породичних контаката. Суштински, овом мјером се у великој мјери остварују циљеви реинтеграције, репарације, рехабилитације.<sup>11</sup> Само друштво, такође, остварује бенефите при реализацији рада у јавном интересу јер је ријеч о раду који је друштвено користан, у смислу обављања дјелатности од јавног интереса. За рад који се обавља, друштво нема никакве расходе као што има уколико такав осуђеник извршава казну затвора. С обзиром да се рад обавља у јавном интересу, у пракси се

---

<sup>9</sup> У смислу ове мјере, јавни интерес се може дефинисати као општи или државни интерес и израз се користи онда када се жели истаћи предност заједнице као цјелине у односу на лични или приватни интерес. Удружење судија прекршајних судова Републике Србије, *Алтернативне санкције – казна рада у јавном интересу – анализа проблема са акционим планом и препорукама за унапређење* (ур. С. Савић, В. Трнинић), Београд 2012, 13.

<sup>10</sup> Неке од предности ове мјере су да се њоме не губе друштвени контакти, наставља се обављање своје професије, нема негативних последица лишења слободе, знатно су мањи трошкови извршења, људи у чијем окружењу се обавља рад имају позитиван утицај на осуђеног, рад има едукативни и наглашен индивидуални карактер док се као недостаци ове мјере јављају недостатак хуманитарних и волонтерских организација у којима би се рад обављао као и недостатак оних који би надгледали и пратили провођење ове мјере. Д. Симеуновић, „Истраживање испуњености нормативних и реалних оквира за примјену мјере рада у јавном интересу у Републици Српској“, *Зборник радова са 5. научно-стручног скупа Пенолошки форум*, Бијељина 2017, 77. Поред ових, као недостатак ове мјере наводи се и то што осуђени долази у контакт са лицима која могу бити веома рањива те тако могу лако постати жртве кривичних дјела. Такође се истиче и да због различитости послова који се могу обављати у оквиру мјере рада у јавном интересу, јавља се и велика неједнакост у извршењу. З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Београд 2022, 268.

<sup>11</sup> А. Куртовић-Мишић, А. Крстуловић-Драгичевић, „Правно уређење и примјена рада за опће добро након реформе материјалног и извршног права алтернативних санкција“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, 5–6/2014, 866.

углавном врши у хуманитарним, здравственим и комуналним установама.<sup>12</sup>

На другом мјесту истиче се да је ријеч о раду односно послу који не вријеђа људско достојанство. Ради се о услову који је субјективне природе односно у питању је лични елемент<sup>13</sup> који се цијени у сваком конкретном случају, узимајући у обзир конкретног осуђеника јер оно што, по поимању једног осуђеника вријеђа његово достојанство, не мора да вријеђа достојанство другог.

Трећа карактеристика рада у јавном интересу јесте да се њиме не стиче никаква добит, што значи да је он бесплатан и његовим извршењем не остварује се никакав приход. У ствари, приход у најширем смислу може остварити правни субјекат код кога се рад извршава, али овдје је акценат стављен на то да сам осуђеник неће остваривати никакав приход у смислу накнаде или плате за обављени рад.

Законски текст поставља и временско ограничење обављања овог рада. Наиме, одређује се да овај рад не може бити краћи од 60 часова нити дужи од 360 часова те се, истовремено, прописује да се рад одређује за вријеме које не може бити краће од мјесец дана нити дуже од шест мјесеци.<sup>14</sup> То, даље, значи да се трајање рада у распону од 60 до 360 часова одређује у периоду од једног до шест мјесеци па се тако, примјера ради, може прописати да се рад у трајању од 120 часова одређује у периоду од два мјесеца. Међутим, законодавац не поставља никакав временски рок у коме се ова мјера треба извршити, а који би се рачунао од времена осуде, налик роковима застарјелости који постоје у кривичном праву.<sup>15</sup> Овакав пропуст законодавца могао би водити закључку да се рад у јавном интересу може извршити и по протеклу неколико година од осуде, што би, свакако, негативно утицало на остваривање сврхе ове санкције.<sup>16</sup>

Као што је већ истакнуто, КЗ РС даје алтернативним мјерама аутономно мјесто, али их, ипак, доводи у блиску везу са казном. То је посебно примјетно код рада у јавном интересу јер се он реализује као

---

<sup>12</sup> И. Вуковић, *Кривично право – општи део*, Београд 2021, 462.

<sup>13</sup> А. Спасојевић, *Рад у јавном интересу – лични избор преступника*, Ваљево 2020, 13.

<sup>14</sup> КЗ РС, чл. 70. ст. 4 и 5.

<sup>15</sup> У Србији је то питање рјешено одредбом о застарјелости извршења казне, пошто је рад у јавном интересу прописан као казна у тамошњем систему кривичних санкција те рок застарје износи двије године од осуде. КЗ Србије, чл. 106. ст. 6.

<sup>16</sup> Постоје аутори који сматрају да је у РС дужина трајања ове мјере уједно и рок за њено извршење, али да је, свакако, неопходно посебно предвидјети и рок за извршење ове мјере. А. Дувњак, *Извршење казне рада у јавном интересу*, мастер рад одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу, Ниш 2019, 35.

замјена за изречену казну затвора. Наиме, законодавац предвиђа да ће суд изречену казну затвора до једне године, на захтјев осуђеног, замијенити радом у јавном интересу.<sup>17</sup> Тумачењем наведене законске одредбе, долази се до два закључка. Први закључак је да је суд већ донио пресуду којом лице оглашава кривим за учињено кривично дјело и том пресудом изрекао му казну затвора у трајању до једне године.<sup>18</sup> Други закључак тиче се непостављања никаквих услова који се односе на захтјев осуђеног лица да му се изречена казна затвора замијени радом у јавном интересу. Наиме, овај захтјев се има сматрати пристанком<sup>19</sup> на обављање рада, што је неопходно да се рад не би сматрао принудним, што је супротно и домаћим и међународним документима.<sup>20</sup> Међутим, законски текст не поставља никакве услове, који се тичу таквог захтјева тако да се може закључити да осуђени има велику слободу у том погледу. Прије свега, слободан је у погледу форме за подношење таквог захтјева, али највећа слобода тиче се временског периода у коме такав захтјев може поднијети. С обзиром да га законодавац ни на који начин не ограничава, осуђени свој захтјев може поднијети у периоду који почиње одмах након објављивања пресуде, траје и за вријеме пријема писаног отправка пресуде, евентуалног жалбеног поступка, пријема упутног акта па све до дана одређеног за његово јављање у установу за извршење казне затвора.<sup>21</sup> Далеко боље рјешење би било да се таква осуђеникова спремност за обављање рада у јавном интересу, бар у неком најопштијем смислу, исказе током трајања кривичног поступка јер у том случају суд не би морао ни изрицати казну затвора па потом вршити другом одлуком њену замјену радом у јавном интересу.<sup>22</sup> Међутим, држећи се стрикт-

---

<sup>17</sup> КЗ РС, чл. 70, ст. 1.

<sup>18</sup> Овдје је видљива разлика у односу на случај изрицања условне осуде, као друге алтернативне мјере предвиђене КЗ РС јер код условне осуде суд утврђује казну затвора, али истовремено одређује да се она неће извршити. С друге стране, код рада у јавном интересу је претпоставља се да је донесена осуђујућа пресуда и да је њоме изречена казна затвора.

<sup>19</sup> Ово је једина санкција која се може изрећи лицу само уз његову сагласност. Д. Јовашевић, „Рад у јавном интересу као алтернативна кривична санкција“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, LV, 2012, 298.

<sup>20</sup> М. Јеличић, „Недостаци у законском нормирању казне рада у јавном интересу у прекршајном праву Републике Србије“, *Архив за правне и друштвене науке*, 1/2020, 87.

<sup>21</sup> И у хрватској научној јавности указује се да окривљени има могућност да истакне захтјев да му изречена казна буде замијењена радом у јавном интересу и у поступку редовног и ванредног правног лијека. М. Шкорић, З. Кокић Пуце, „Нова улога рада за опће добро на слободи“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу (Загреб)*, вол. 16, 2/2009, 693.

<sup>22</sup> Такво је рјешење прихваћено у Србији, гдје своју спремност за обављање рада у јавном интересу окривљени исказује током трајања кривичног поступка, најкасније

но законске формулације, у Републици Српској то не би ни било могуће јер се изрицање рада у јавном интересу условљава изреченом казном затвора до годину дана, а сам осуђени, па чак ни суд, током трајања поступка не могу априорно знати да ли ће уопште бити изречена казна затвора и у ком трајању. Стога би и друго боље рјешење било да се могућност изрицања рада у јавном интересу услови прописаном казном за конкретно кривично дјело, као што је то у Србији,<sup>23</sup> а не изреченом казном.

Приликом оцјењивања да ли изречену казну затвора треба замијенити радом у јавном интересу, суд ће узети у обзир све околности од којих зависи врста и висина казне, да извршење казне затвора не би било непоходно за остваривање сврхе кажњавања, а истовремено условна осуда не би била довољна за постизање опште сврхе кривичних санкција. То уједно указује и на то да се, по својој природи и „тежини“, рад у јавном интересу позиционира између казне затвора и условне осуде. Законодавац поставља и забрану за рад у јавном интересу, прописујући да се казна затвора не може замијенити овом мјером лицу које је раније осуђивано два или више пута на казну затвора или ако је осуђиван или осуђен за неко од кривичних дјела систематизовано у групу кривичних дјела против полног интегритета или сексуалног злостављања и искориштавања дјетета.<sup>24</sup>

За лице које не уопште не изврши рад у јавном интересу или га не изврши у цјелости, предвиђено је доношење одлуке о извршењу казне затвора од стране суда и то тако да ће за сваких започетих 30 часова бити одређен један мјесец затвора.<sup>25</sup> За разлику од таквог домаћег рјешења, у упоредном праву се наилази и случајеве да се неизвршење рада у јавном интересу прописује као засебно кривично дјело.<sup>26</sup>

---

приликом давања завршних ријечи. Вид. З. Грујић, *Нове алтернативе казни затвора у кривичном законодавству Републике Србије*, докторска дисертација одбрањена на Правном факултету Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2016, 245.

<sup>23</sup> У Србији се казна рада у јавном интересу може изрећи за кривична дјела за која је прописана казна затвора до три године или новчана казна. Вид. КЗ Србије, чл. 52. ст. 1.

<sup>24</sup> КЗ РС, чл. 70. ст. 3.

<sup>25</sup> У питању је суплеторни затвор за који не важе правила о општем минимуму нити о условном отпусту. М. Марковић, Р. Богојевић, „Кривичноправни и пенолошки аспекти казни у позитивном законодавству Републике Србије“, *ПРАВО – теорија и пракса*, 10–12/2013, 102.

<sup>26</sup> Такав је случај са француским правом. М. Васић, „Рад у јавном интересу у пракси кривичноправног система у Републици Српској“, *Политеиa*, 18/2019, 180.

### 2.3. Рад у јавном интересу у ЗИКС РС

Овај законски текст прописује начин извршења мјере рада у јавном интересу. Чланом 220. предвиђено је да ће министар правде донијети рјешење којим упућује осуђено лице на рад код правног субјекта након што му суд достави одлуку о замијени казне затвора мјером рада у јавном интересу. То практично значи да суд прво доноси осуђујућу пресуду којом изриче казну затвора, а након поднесеног захтјева осуђеног да му се та казна замијени радом у јавном интересу, доноси одлуку којом позитивно рјешава о таквом захтјеву. Такву одлуку суд прослеђује министру на даље поступање, а важно је истаћи да се том судском одлуком не одређује врста и природа рада у јавном интересу већ само његово трајање.<sup>27</sup>

Након што му буде достављена судска одлука о замијени казне затвора радом у јавном интересу, министар доноси рјешење о упућивању осуђеног лица на рад код правног субјекта код којих се може извршавати мјера. У питању су субјекти која су својом пријавом исказали спремност и интересовање да се код њих обавља ова мјера те који су уврштени на листу правних субјеката.<sup>28</sup> Законски текст даље прописује да ће се при одабиру овог правног субјекта, водити рачуна да послови које ће осуђено лице обављати код тог субјекта буду послови од јавног интереса у оквиру којих се може остварити сврха санкције. На овом мјесту, овакав услов се сматра беспотребним јер је то фактор о коме би се морало водити рачуна приликом разматрања пријаве правног субјекта и његовог уврштавања на листу правних субјеката код којих ће се вршити рад у јавном интересу. Ово из разлога што се већ у том почетном стадијуму треба цијенити да ли су послови који ће се обављати код тог правног субјекта од јавног интереса и да ли се њиховим извршењем може остварити сврха санкције, а не тек у потоњој фази када се одлучује о конкретном осуђенику. У тренутку када се одлучује о конкретној врсти посла који се треба одредити осуђенику, требају се узети у обзир само околности који се тичу тог лица јер се претпоставља да су околности на страни правног субјекта већ испитане и оцијењене у некој ранијој фази. Околности на страни осуђеника, а које се односе на његове психофизичке способности, стечену стручну квалификацију и, евентуално, исказану жељу осуђеног да ради одређени посао, при томе уважавајући и географску

---

<sup>27</sup> Е. Ћоровић, „Рад у јавном интересу у Кривичном законика Црне Горе: стање у законодавству и пракси“, *Studia Iuridica Montenegrina*, 2/2020, 44.

<sup>28</sup> Листа правних субјеката за извршење мјере рада у јавном интересу је доступна на званичној страници Министарства правде РС, <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpr/Pages/default.aspx>, 5. октобар 2023. године.

позиционираност,<sup>29</sup> предмет су оцјене у тренутку када се врши се избор конкретнoг правног субјекта код кога ће се рад у јавном интересу обављати.

#### 2.4. Рад у јавном интересу у подзаконској регулативи

У сврху омогућавања извршења рада у јавном интересу и координације свих субјеката који учествују у поступку реализације ове мјере, донесена су, већ поменута, два правилника.<sup>30</sup> На првом мјесту налази се Правилник о начину извршења рада у јавном интересу, који даље прецизира кривичноправне одредбе које се тичу ове алтернативне мјере. Занимљиво је да је у овом подзаконском акту дефинисана и сврха рада у јавном интересу и то на одговарајући начин, за разлику од текста КЗ РС. Према овом правном извору, сврха извршења рада у јавном интересу је да се, уважавајући општу сврху кривичних санкција, осуђени не искључи из друштва већ да се уз помоћ и надзор друштвене заједнице, добровољно, личним поступањем, радом и односом према посљедицама насталим извршењем кривичног дјела развије свијест о штетности одређених облика понашања и развије одговорност за штетне посљедице.<sup>31</sup>

Сљедећа занимљивост овог правилника односи се на доношење одлуке о извршењу казне затвора у случају да није обављен рад у јавном интересу. Иако законски текст КЗ РС прописује да ће се сва-

---

<sup>29</sup> Уважавање географске позиционираности подразумијева да се води рачуна о мјесту пребивалишта или боравишта осуђеног лица јер се, према законском тексту, овај рад управо обавља у тим мјестима. Вид. ЗИКС РС, чл. 221. ст. 1. Такав услов подразумијева да се иде у корист осуђеном лицу те очувају социјални контакти у средини у којој лице живи, али може да представља и ограничавајући фактор уколико осуђени жели да обавља рад у јавном интересу, а у мјесту његовог пребивалишта/боравишта нема правног субјекта код кога би се такав рад обављао. Један од проблема обављања рада у јавном интересу у мањим мјестима постоји за запослена лица јер потенцијални послодавци не раде у послеподневним часовима, а у том времену би запослени једино могао да обавља ову врсту рада. Вид. С. Соковић, „Улога Повереничке службе у извршењу ванзаводских санкција и мера“, *Зборник радова XXI век – век услуга и Услужног права*, Крагујевац 2022, 438. Проблем представља и неједнака географска алокација потписаних споразума са правним субјектима. М. Колаковић-Бојовић, А. Батрићевећ, М. Матић-Бошковић, *Анализа утицаја примене алтернативних санкција и мера у Републици Србији у периоду од 2015. до 2020. године*, Београд 2022, 42.

<sup>30</sup> Упознавање са овим правилницима указује на то да извршење рада у јавном интересу захтјева блиску сарадњу више различитих државних органа, институција и послодавца, што чини компликованијим цјелокупни поступак реализације ове мјере. М. Ковачевић, „Рад у јавном интересу – нормативно регулисање и пракса у Србији“, *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспект)*, Златибор 2012, 511.

<sup>31</sup> Правилник о начину извршења рада у јавном интересу, чл. 6.

ких започетих 30 часова рада у јавном интересу замијенити казном затвора у трајању од једног мјесеца, овај подзаконски акт ту границу поставља на 60 часова.<sup>32</sup> Остаје нејасно да ли ће се у пракси примјенити законска одредба из разлога што је закон акт више правне снаге у односу на правилник или ће се, пак, примијенити правилник јер је повољнији за осуђено лице.

Овај подзаконски акт предвиђа двије релевантне особе, поред осуђеника, које својом улогом и ангажовањем помажу реализацији рада у јавном интересу, а у питању су посредник и повјереник. Посредник је лице које је запослено као државни службеник у Министарству правде Републике Српске и које има улогу водитеља случаја осуђеног лица коме је изречена мјера рада у јавном интересу. С друге стране, повјереник је лице које је запослено код правног субјекта код кога се обавља рад у јавном интересу и које врши непосредни надзор над извршавањем тог рада, а који је на ту функцију именован рјешавањем руководиоца тог правног субјекта.

За извршење рада у јавном интересу сачињава се посебан програм који одређују, у координацији посредник и повјереник, за сваког осуђеника, узимајући у обзир његово здравствено стање, запослење, радно искуство, способност и стручност, особине личности, личне прилике и друге битне податке.<sup>33</sup> Овим програмом утврђује се начин спровођења рада, што посебно укључује распоред на радно мјесто, трајање и рок, распоред радних дана, дужина радног времена, начин вођења евиденција, број остварених радних сати, начин и интервали извјештавања Министарства и друга питања битна за извршење ове мјере.

У тексту овог правилника, чини се посебно интересантном одредба члана 13 којом се прописује да ће посредник, прије упућивања на извршење рада у јавном интересу, позвати осуђеника у суд гдје ће га упознати са правима и обавезама и са повјереником те му дати друге потребне информације, о чему се сачинити службену забиљешку. На првом мјесту, нејасно је зашто се ово „упознавање“ врши у суду? Зашто би посредник као упосленик Министарства правде позивао осуђено лице и повјереника у неку другу институцију, тачније у суд? Нејасно је зашто се такво упознавање врши у суду, када се, с једне стране, зна да се у зграду суда не улази без судског позива, кога у овом случају нема, а с друге стране, зашто позивање врши запосленик министарства који обавља послове из несудске надлежности јер би то

---

<sup>32</sup> *Ibid.*, чл. 4.

<sup>33</sup> Стога се, с правом, у теорији истиче да се овом кривичном санкцијом постиже ефекат максималне индивидуализације. А. Спасојевић, 40.

било исто када би суд одржавао рочиште у просторијама министарства. Питање је и да ли је посредник, прије позивања осуђеног лица и повјереника у суд, дужан да обавијести и суд у чијим просторијама треба да се обави то упознавање те да ли је неопходно да неко од судског особља, било судија односно чланови вијећа, који су донијели осуђујућу пресуду, било референт за извршење кривичних санкција присуствује таквом састанку. Такође је занимљива и обавеза сачињавања службене забиљешке од стране посредника у суду јер, уколико се већ то у суду и обавља, онда би такву службену забиљешку требало да сачини суд. Чини се да је, ипак, текст правилника беспотребно условио упознавање посредника, осуђеника и повјереника у суду већ би било далеко једноставније да се то обави у просторијама министарства. Уколико је, пак, интенција доносиоца правилника била да укључи у цјелокупну процедуру извршења ове мјере и суд, онда је то требало да учини на другачији начин и то тако да позивање и упознавање наведених лица врши суд и да он о томе сачини службену забиљешку. Додуше, и то би било непотребно наметање послова суду јер је сам законодавац окончао судску улогу у поступку извршења моментом достављања министарству одлуке о замјени казне затвора радом у јавном интересу. Наравно, потпуно би другачија ситуација била када би и суд својом одлуком могао одредити врсту и природу посла, када би било оправдано да он у своје просторије позове сва наведена лица укључена у реализацију ове мјере ради упознавања и добијања потребних података од значаја за извршење рада у јавном интересу.

Након обављања поменутих формалности, може се приступити извршењу рада у јавном интересу, при чему повјереник осуђеника уводи у посао, пружа му потребну помоћ и заштиту, надгледа извршење рада у јавном интересу и води лични лист за сваког осуђеника. Повјереник по истеку сваке четвртине извршеног рада, а по потреби и чешће, подноси извјештај министарству. О занемаривању обавеза при обављању рада у јавном интересу, без одлагања се обавјештава министарство док се о потпуно обављеном раду о јавном интересу, њему подноси извјештај о извршеном раду, о чему министарство даље обавјештава суд. У нашем праву, за разлику од Србије, нема погодности умањења рада у јавном интересу за једну четвртину.<sup>34</sup> Из оправданих разлога, осуђеном лицу се, на његову молбу, може одгодити

---

<sup>34</sup> И. Стевановић, Н. Вујичић, „Рад у јавном интересу и условна осуда са заштитним у Републици Србији и поврат (анализа успешности примене из угла истраживача“, *Crimen* 3/2018, 271.



почетак извршења рада у јавном интересу или, пак, уколико је већ започет, дозвољава се прекид извршења ове мјере.<sup>35</sup>

Када је ријеч о другом подзаконском акту који је релевантан за ову област, њиме се прописују услови који се тичу правног субјекта кога се може обављати рад у јавном интересу. Истиче се да ти субјекти могу бити јавна предузећа, јавне установе и друга правна лица која обављају дјелатност у оквиру којих се може остварити општа сврха санкције и сврха рада. Те дјелатности су из области хуманитарног рада, екологије, комуналних послова, рударства, енергетике као и оне друге, које су од општег интереса, које су као такве одређене законима у области управљања отпадом, коришћења, управљања, заштите, уређивања и унапређивања добара од општег интереса и добара у општој употреби.<sup>36</sup>

Са правним субјектима који испуњавају потребне услове и који, на основу тога, буду уврштени у листу правних субјеката, министарство закључује уговор којим се дефинишу међусобна права и обавезе те мјесто рада, врста посла, радно вријеме и друга општа питања која су значајна за остваривање сврхе рада у јавном интересу. На основу таквог уговора, којим се предвиђају општи услови, а након што му се достави судска одлука о замијени казне затвора радом у јавном интересу, министар доноси рјешење којим упућује на рад код једног од таквих правних субјеката.

### 3. РАД У ЈАВНОМ ИНТЕРЕСУ У ПРАКСИ

Иако је ова мјера била предвиђена текстом Кривичног закона из 2003. године као рад за опште добро, а своју позицију, додуше, под називом рад у јавном интересу, задржала и у КЗ РС из 2017. године, у практичној примјени није нашла своје мјесто донедавно. Разлог за то је био недостатак подзаконских аката којима би се ријешило питање извршења ове мјере, а што је ријешено тек 2019. године. У ствари, у години која је претходила доношењу тих подзаконских аката, донесен је ЗИКС, а на темељу тог законског прописа и КЗ приступило се

---

<sup>35</sup> Више о томе вид. Правилник о начину извршења рада у јавном интересу, чл. 19–22. Међутим, позитивним прописима РС није регулисана ситуација када осуђени без своје кривице не може да обави рад у јавном интересу те се у литератури наилази на став да би тада требало обуставити извршење ове мјере, а не продужити рок за њено испуњење. Г. Миличевић, П. Лалић, Г. Бркић, „Рад за опће добро у пракси судова – 25 година послје“, *Хрватски љетопис за казнене знаности и праксу*, вол. 29, 2/2022, 487–488.

<sup>36</sup> Правилник о утврђивању услова за одабир правних субјеката и сачињавању листе заинтересованих правних субјеката за извршење мјере рада у јавном интересу, чл. 2.

доношењу и два правилника. То значи да су се тек од 2019. године стекли услови за примјену и извршење ове алтернативне мјере. Посматрајући период од те 2019. године па до данас, подаци из праксе нису нешто на чему би се могло позавидјети. Наиме, у званичним статистичким подацима, доступним на сајту Републичког завода за статистику, од 2019. године па до данас, није евидентирано извршење ниједне мјере рада у јавном интересу. Стога се и у теорији истиче да посебно треба радити на промовисању и подстицању ове мјере и њеног извршења.<sup>37</sup>

Међутим, аутор је током писања овог рада, добио релевантне податке о извршењу мјере рада у јавном интересу од стране појединих судова на подручју Републике Српске и надлежних субјеката у ресору за извршење кривичних санкција у Министарству правде Републике Српске па ће у наставку рада ти подаци бити презентовани.

У периоду од када су се стекли услови да се приступи извршењу ове мјере па до данас, изречено је и извршено укупно четрнаест мјера рада у јавном интересу. Гледано по годинама, у почетној 2020. години извршено је пет, у 2021. години шест мјера, у 2022. извршене су тек двије, а у текућој 2023. години само једна мјера рада у јавном интересу. Такво бројно стање је заиста лоше и упитно је зашто је у овако малом броју изршавана ова мјера. Када је у питању временско трајање ове мјере, највише (тачније укупно осам) је изречено у максималном трајању, односно изречен је и извршен рад у трајању од 360 часова у периоду од шест мјесеци.

Када је ријеч о судској пракси по овом питању, анализи је повргнуто неколико судских одлука којима је изречена мјера рада у јавном интересу, а које је аутор добио као материјал током истраживања ове теме. Примјера ради, Основни суд у Зворнику својим рјешењем<sup>38</sup> осуђеном лицу замијенио је раније изречену казну затвора у трајању од годину дана мјером рада у јавном интересу од 360 часова у трајању од шест мјесеци. Одлуку сличне садржине у два предмета донио је и Основни суд у Добоју.<sup>39</sup> Међутим, исти суд је у другом предмету на

---

<sup>37</sup> Постоје и интересантна упоредноправна рјешења која имају за циљ да подстакну осуђене да приступе извршењу ове мјере. Једно од таквих рјешења прихваћено је у чешком праву у коме се предвиђа да се осуђени чином извршења ове мјере више не сматра осуђиваним. О. Д. Тешовић, *Приручник за примену алтернативних санкција*, Београд 2020, 29, фн. 42.

<sup>38</sup> Рјешење Основног суда у Зворнику, бр. 83 0 К 041191 20 Кв од 27.10.2020. год.

<sup>39</sup> Тако је рјешењем Основног суда у Добоју, бр. 85 0 К 070236 19 Кв од 16.12.2019. године замијењена казна затвора од 3 мјесеца радом у јавном интересу у трајању од 180 часова у року од 6 мјесеци. Другим рјешењем, бр. 85 0 К 073689 20 Кв, од

занимљив начин изрекао ову мјеру и то на начин да је у пресуди за кривична дјела учињена у стицају претходно утврдио казне затвора у одређеном трајању те истом одлуком одредио мјеру рада у јавном интересу.<sup>40</sup> Иако је похвалан овакав начин изрицања мјере рада у јавном интересу, у смислу уштеде времена и трошкова поступка јер је донесена једна умјесто двије одлуке, спорно је да ли је иста донијета у складу са важећим прописима који инсистирају на томе да казна затвора буде изречена, а она се таквом може сматрати само уколико је била донесена осуђујућа пресуда којом је таква казна била заиста и изречена. С друге стране, из самог образложења ове судске одлуке не може се закључити да ли је окривљени захтјевао да му се таква казна замијени казном рада у јавном интересу јер се то нигдје у образложењу одлуке не наводи, а законски услов за изрицање ове мјере јесте да је осуђени захтјевао замјену казне затвора овом мјером. Стога су ефикасност и економичност, које су постигнуте оваквим видом судског одлучивања о раду у јавном интересу, заиста за похвалу, али би, претходно, ипак требало извршити одређене измјене у законским и подзаконским текстовима који регулишу ову мјеру и то на начин да се дозволи да се спремност и пристанак на обављање рада у јавном интересу да у некој ранијој фази кривичног поступка, а не тек након изрицања казне затвора.

Из Ресора за извршење кривичних санкција при Министарству правде Републике Српске добијена је информација да досад није било замјене казном затвора ове мјере због неизвршавања или дјелимичног извршавања. Само је у једном случају дошло до немогућности извршења ове мјере и то у претходној фази, када је приликом прибављања потребне документације, од стране надлежне медицинске установе оцијењено да осуђени није радно способан, због чега му је, првобитно замијењена казна затвора радом у јавном интересу, након добијања таквог налаза и мишљења, накнадно замијењена кућним затвором у трајању од шест мјесеци.<sup>41</sup>

---

16.06.2020. године, замијењена је казна затвора од 1 године радом у јавном интересу у трајању од 360 часова у року од 6 мјесеци.

<sup>40</sup> У изреци пресуде окривљеном се за кривична дјела учињена у стицају, претходно утврђују казне затвора па се даље наводи да „... суд окривљеном изриче јединствену казну затвора у трајању од једне године. У складу са одредбом члана 34. КЗ РС, суд истовремено одређује да ће се изречена казна затвора истовремено замијенити радом за опште добро на слободи у трајању од 6 мјесеци.“ Пресуда Основног суда у Добоју, бр. 85 0 К 065894 19 К од 02.03.2021. године.

<sup>41</sup> Рјешење Основног суда у Бањој Луци, бр. 71 0 К 271303 21 Кв 2 од 21.09.2021. године

#### 4. ЗАКЉУЧАК

Иако је похвално то што законодавац предвиђа алтернативне мјере као супститут казнама, прије свега казни затвора, сам начин на који то чини позитивним прописима наилази на мноштво критика. И рад у јавном интересу, као једна од таквих мјера, не остаје имун на исте критике. Прва критика упућује се услову за примјену ове мјере, с обзиром да законодавац предвиђа да ће се изречена казна затвора до једне године замијенити мјером рада у јавном интересу на захтјев осуђеног. То практично значи да суд беспотребно прво доноси осуђујућу пресуду којом лицу изриче казну затвора па, након што осуђени поднесе захтјев за замјену те казне радом у јавном интересу, у чему није временски ограничен, доноси одлуку којом врши замјену те казне радом у јавном интересу. Сврсисходније рјешење било би да се могућност изрицања мјере рада у јавном интересу односи на прописану казну затвора за конкретно кривично дјело, а не за изречену казну затвора, или пак да се та мјера пропише као санкција за поједина кривична дјела у посебном дијелу.<sup>42</sup> Које год од ових рјешења да се прихвати, боље је од оног које се тренутно примјењује у Републици Српској. Наравно, ова нова рјешења, која се могу предложити *de lege ferenda* подразумијевала би да се спремност окривљеног да обавља ова врсту рада исказе још током трајања кривичног поступка.

Такође, било би боље рјешење да и суд може одредити својом одлуком, не само трајање рада у јавном интересу већ и правног субјекта са листе код кога ће се обављати рад те, макар начелно, и врсту посла коју ће осуђени обављати. За прибављање тих почетних информација могао би бити задужен судски референт за извршење кривичних санкција. Детаље и појединости које се тичу обављања посла и даље би могли добијати посредник и повјереник, али онда не би било потребе да се позивање и упознавање посредника, осуђеника и повјереника врши у суду, како се сада превиђе правном регулативом, већ би се то несметано могло обавити у просторијама гдје у функционалном смислу гравитира посредник. Начин на који се позитивним правом нормира дио поступка реализације ове алтернативне мјере може се оцијенити као неспретан и несврсисходан те би далеко боље рјешење било укључити активније судски механизам у поступак извршења мјере рада у јавном интересу.

---

<sup>42</sup> И у упоредном праву наилази се на рјешења према којима је рад у јавном интересу предвиђен као санкција за кривична дјела у посебном дијелу Кривичног законика. E. Blay Gil, „Nueve tópicos acerca del trabajo en beneficio de la comunidad: la necesidad de una discusión basada en conocimientos empíricos“, *InDret* 4/2007, 4.

И поред богате нормативне основе за извршење ове мјере, подаци из праксе указују на дубок јаз између нормативног и стварног. Од 2019. године када су се стекли услови за изрицање ове алтернативне мјере, није извршено много оваквих мјера, иако иста доноси бенефите и осуђеном лицу и цјелокупној заједници. Према подацима добијеним од Министарства правде, од 2020. године до данас, изречено је и извршено укупно четрнаест мјера рада у јавном интересу. С друге стране, у званичним подацима Републичког завода за статистику, од 2020. године уопште нема евидентиране мјере рада у јавном интересу. Ако се узму у обзир све добробити које ова санкција доноси, чињеница да су затворски капацитети углавном близу квоте максималне попуњености и да боравак у затворским установама немало оптерећује буџет те да послови од јавног интереса, којих увијек има на претек, изискују нову радну снагу, а рад у јавном интересу се обавља од стране бесплатне радне снаге, намеће се закључак да треба промовисати и подстицати на све начине обављање овог рада. Стога је задатак свих актера укључених у извршење ове мјере да помогну и допринесу афирмацији рада у јавном интересу јер је то и цјелокупној заједници и свима нама у интересу.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Blay Gil, Ester, „Nueve tópicos acerca del trabajo en beneficio de la comunidad: la necesidad de una discusión basada en conocimientos empíricos“, *InDret* 4/2007;
2. Васић, Милијан, „Рад у јавном интересу у пракси кривичноправног система у Републици Српској“, *Политеиа*, 18/2019;
3. Вуковић, Игор, *Кривично право – општи део*, Београд 2021;
4. Грујић, Здравко, *Нове алтернативе казни затвора у кривичном законодавству Републике Србије*, докторска дисертација одбрањена на Правном факултету Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2016;
5. Дувњак, Андрија, *Извршење казне рада у јавном интересу*, мастер рад одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу, Ниш 2019;
6. Јеличић, Младен, „Недостаци у законском нормирању казне рада у јавном интересу у прекршајном праву Републике Србије“, *Архив за правне и друштвене науке*, 1/2020;
7. Јовашевић, Драган, „Рад у јавном интересу као алтернативна кривична санкција“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, LV, 2012;
8. Kahan, M. Dan, „What’s Really Wrong with Shaming Sanctions“, *Texas Law Review*, Vol. 84, 2006;

9. Ковачевић, Милица, „Рад у јавном интересу – нормативно регулисање и пракса у Србији“, *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспект)*, Златибор 2012;
10. Колаковић-Бојовић, Милица, Батрићевић, Ана, Матић-Бошковић, Марина, *Анализа утицаја примене алтернативних санкција и мера у Републици Србији у периоду од 2015. до 2020. године*, Београд 2022;
11. Куртовић-Мишић, Анита, Крстуловић-Драгичевић, Антонија, „Правно уређење и примјена рада за опће добро након реформе материјалног и извршног права алтернативних санкција“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 5–6/2014;
12. Марковић, Милош, Богојевић, Раде, „Кривичноправни и пенолошки аспекти казни у позитивном законодавству Републике Србије“, *ПРАВО – теорија и пракса* 10–12/2013;
13. Миличевић, Горан, Лалић, Петар, Бркић, Горан, „Рад за опће добро у пракси судова – 25 година послје“, *Хрватски љетопис за казнене знаности и праксу*, вол. 29, 2/2022;
14. Симеуновић, Драго, „Истраживање испуњености нормативних и реалних оквира за примјену мјере рада у јавном интересу у Републици Српској“, *Зборник радова са 5. научно-стручног скупа Пенолошки форум*, Бијељина 2017;
15. Соковић, Снежана, „Улога Повереничке службе у извршењу ванзаводских санкција и мера“, *Зборник радова XXI век – век услуга и Услужног права*, Крагујевац 2022;
16. Спасојевић, Александра, *Рад у јавном интересу – лични избор преступника*, Ваљево 2020;
17. Спиридонов, Анкица, „Казна рада у јавном интересу“, *Зборник радова студената докторских студија права*, вол. IV, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2016;
18. Стевановић, Ивана, Вујичић, Никола, „Рад у јавном интересу и условна осуда са заштитним у Републици Србији и поврат (анализа успешности примене из угла истраживача“, *Crimen*, 3/2018;
19. Стојановић, Зоран, *Коментар Кривичног законика*, Београд 2022;
20. Тешовић, Д. Олга, *Приручник за примену алтернативних санкција*, Београд 2020;
21. Ћоровић, Емир, „Рад у јавном интересу у Кривичном законiku Црне Горе: стање у законодавству и пракси“, *Studia Iuridica Montenegrina*, 2/2020;
22. Удружење судија прекршајних судова Републике Србије, *Алтернативне санкције – казна рада у јавном интересу – анализа проблема са акционим планом и препорукама за унапређење* (ур. Савић, Сунчица, Трнинић, Вера), Београд 2012;
23. Шкорић, Марисабел, Кокић Пуце, Зденка, „Нова улога рада за опће добро на слободи“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу (Загреб)*, вол. 16, 2/2009;

24. Шкулић, Милан, „Алтернативне кривичне санкције“, *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука 2014.

#### Правни и други извори

1. Закон о извршењу кривичних и прекршајних санкција – ЗИКС РС, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 63/2018 и 55/2023);
2. Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 49/03, 104/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 37/13;
3. Кривични законик Републике Србије – КЗ Србије, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019;
4. Кривични законик Републике Српске – КЗ РС, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021 и 73/2023);
5. Листа правних субјеката за извршење мјере рада у јавном интересу, <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpr/Pages/default.aspx>, 5. октобар 2023. године;
6. Правилник о начину извршења рада у јавном интересу, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 71/19.
7. Правилник о утврђивању услова за одабир правних субјеката и сачињавању листе заинтересованих правних субјеката за извршење мјере рада у јавном интересу, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 77/19;
8. Пресуда Основног суда у Добоју, бр. 85 0 К 065894 19 К од 02.03.2021. године;
9. Рјешење Основног суда у Бањој Луци, бр. 71 0 К 271303 21 Кв 2 од 21.09.2021. године;
10. Рјешење Основног суда у Добоју, бр. 85 0 К 070236 19 Кв од 16.12.2019. године;
11. Рјешење Основног суда у Добоју, бр. 85 0 К 073689 20 Кв од 16.06.2020. године;
12. Рјешење Основног суда у Зворнику, бр. 83 0 К 041191 20 Кв од 27.10.2020. године.

*Senior Assistant Ljubana Sladić, LL.M.*

Faculty of Law, University of East Sarajevo

## **COMMUNITY SERVICE IN THE REPUBLIC OF SRPSKA – NORMATIVE FRAMEWORK AND SITUATION IN PRACTICE**

### *Summary*

Community service is one of the alternative measures provided for in the Criminal Code of the Republic of Srpska. The work is socially beneficial and does not violate human dignity or aim to generate profit. This measure can be ordered by the court at the request of a convicted person who has been sentenced to imprisonment for up to one year. Essentially, the court first imposes a prison sentence on the convicted individual, who then submits a request to substitute this sentence with community work. If the court decides positively to replace the prison sentence with community service, it then forwards this decision to the Ministry of Justice for further execution. The mediator, in coordination with the commissioner, brings forth and determines the details regarding the type and nature of the work and accompanying acts, while the court decision only determines the duration and period of the measure's execution.

This paper will present and analyze the normative framework on which the community service measure is based, including all parties involved in its implementation and execution in Srpska. The current practice is not rich in examples of pronounced and executed community service orders, but due to the number of advantages that this sanction provides, the author sincerely hopes that in the future there will be more frequent application and execution of this alternative measure in the Republic of Srpska.

**Key words:** *Alternative measures; Community service; Mediator; Commissioner.*



*Јавни тужилац Гордана Крстић*

Друго основно јавно тужилаштво у Београду  
Докторанд на Правном факултету Универзитета у Београду

## НОВИНЕ У РЕГУЛИСАЊУ УСТАВНОГ ПОЛОЖАЈА ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА САМОСТАЛНОСТ

*Овај рад се бави јавним тужилашвом у организационом и персоналном смислу кроз призму скораишње промене Устава и Закона о јавном тужилашству у Републици Србији. Откако је 2011. године ступио на снагу Законик о кривичном поступку јавни тужилац је постао руководи-лац предистражног поступка и орган који спроводи истрагу и био је током претходних година уочљив раскорак између нових процесних овлашћења, с једне стране, и нормативног положаја јавног тужилаштва и носилаца јавнотужилачке функције, са друге стране. Амандмани-ма на Устав из 2022. године настојале су се отклонити ове несагласно-сти уз афирмацију самосталности јавног тужилаштва, као правосуд-ног органа, који треба да буде заступник правде, а не власти, и орган који ће објективно, непристрасно и ефикасно гонити учиниоце кривич-них и других кажњивих дела, штитити јавни интерес, као интерес свих грађана. Уведено је први пут да су и доскораишњи заменици јавног тужиоца, а сада јавни тужиоци поседници јавнотужилачке функције у пуном капацитету, чиме је учињен корак ка јачању њиховог самосталног положаја. Које су главне новине донели уставни амандмани и који су суштински механизми јачања самосталности од значаја за будуће фун-кционисање јавног тужилаштва, које се у актуелном тренутку налази на раскрыћу између учауреног и затвореног органа и новог, модернистичког правосудног органа јесу кључна питања овог рада.*

**Кључне речи:** Промена устава; Правосуђе; Јавни тужилац; Самостал-ност; Хијерархија.

---

Гордана Крстић, [grkrstic@gmail.com](mailto:grkrstic@gmail.com).

Ставови изнети у раду представљају лични став аутора, а не државног органа у ком је запослена.

## 1. УВОД

Јавно тужилаштво се дуго налазило на маргинама стручног и научног разматрања и у сенци судова. То је, с једне стране, било оправдано јер је судска власт неспорно засебна грана власти која ужива својство независности, али са друге стране у актуелном моменту отвара се низ упечатљивих питања у погледу не само положаја јавног тужилаштва у систему државне власти, већ и на плану капацитета јавног тужилаштва да на ефикасан и ефективан начин врши ексклузивну функцију кривичног гоњења и штити јавни интерес.

Иницијална прекретница у нормативном регулисању јавног тужилаштва представља Законик о кривичном поступку из 2011. године,<sup>1</sup> чија је целовита примена започела 1. октобра 2013. године, који је јавном тужилаштву поверио спровођење тужилачке истраге, битне фазе кривичног поступка, у којој се прикупљају, систематизују и изводе докази против и у корист окривљеног за кривична дела за која се гони по службеној дужности. Након завршене истраге јавни тужилац доноси одлуку о даљем току кривичног поступка, односно наредбу о обустави истраге или наредбу о завршетку истраге и подизању оптужнице, када се процесни положај јавног тужиоца мења и он постаје странка која са одбраном укршта доказе и правну аргументацију на главном претресу, а суд има улогу арбитра.

Чињеница да је тужилачки концепт истраге заживео у пракси допринела је и промени устава у делу који уређује положај јавног тужилаштва и статус носилаца јавнотужилачке функције, јер је био приметан раскорак између стварног и нормативног стања. Овде није реч само о пукој техничкој допуни или измени текста устава, већ и у напуштању погрешних и превазиђених решења, која су представљала препреку за успешно вршење јавнотужилачких послова и даљи развој овог државног органа. Треба имати у виду и да нема промене устава без структуралних промена, а њу посебно условљавају кризе и слабости у друштвеном и политичком систему<sup>2</sup> и циљ је превазићи интересе појединих група и владајућих чинилаца, и уместо компромисних установити, а потом и применити, конзистентна решења.

Које су то битне измене када је реч о положају јавног тужилаштва као државног органа који је део уставне материје и на који начин ће измене устава<sup>3</sup> детерминисати даље вршење уставних надлежности од

---

<sup>1</sup> Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 и 62/21.

<sup>2</sup> Ј. Ђорђевић, „Теоријске основе промене устава“, *Актуелни проблеми Устава и уставних промена* (ур. Миодраг Јовичић), Београд 1991, 20.

<sup>3</sup> Устав Републике Србије, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/06, 115/21 и 16/22.

стране носилаца јавнотужилачке функције и какви су практични ефекти тих измена јесу кључна питања овог рада.

## 2. ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

### 2.1. Дефиниција јавног тужилаштва

Промењена је уставна дефиниција јавног тужилаштва, који је одређен као јединствен и самосталан државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и врши друге надлежности којима се штити јавни интерес одређен законом. Она је смештена у члану о положају јавног тужилаштва, чије наредне одредбе немају јасан логички след, због чега су донекле конфузне и рогобатне, пошто након дефиниције јавног тужилаштва уређују питања примене норми, забрану утицаја на рад јавног тужилаштва, структурална питања, хијерархијско устројство, номинују поседнике јавнотужилачке функције и потом регулишу хијерархијска овлашћења. То одаје утисак да је на уставотворце огроман притисак са многих страна да се одређене ствари нађу у уставу, не би ли се стављањем под уставни кишобран ставиле ван домаћаја закона који је увек променљив, јер зависи од променљиве парламентарне већине, а чиме се умањује углед уставне материје.<sup>4</sup>

Јединственост је потпуно ново обележје јавног тужилаштва, а може се поставити питање његовог значења. Ако узмемо у обзир да је „судска власт јединствена на територији Републике Србије“ (чл. 142 Устава), да је „правни поредак Републике Србије (је) јединствен“ (чл. 4 и 94 Устава) и да је „територија Републике Србије (је) јединствена (...)“ (чл. 8 Устава), онда би и јединственост јавног тужилаштва могла да подразумева једино систем јавног тужилаштва као уређену (хијерархијску) организацију. То даље значи и да нема покрајинског или локалног јавног тужилаштва, већ само државног. Остаје недоречено зашто је јединственост морала бити наглашена, односно наведена у Уставу.<sup>5</sup>

Ипак, овај појам може се односити на положај јавног тужилаштва у систему државне власти пошто је неспорно да строго формално оно није део судске власти, која припада искључиво судовима, али се не може подвести ни под егzekутиву, јер се надлежности јавног тужи-

---

<sup>4</sup> Р. Марковић, „Ка будућем Уставу Србије“, *Српска политичка мисао*, посебно издање (ур. Владан Петров, Дарко Симовић, Слободан Орловић, Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд 2017, 264–265.

<sup>5</sup> С. Орловић, Н. Рајић, „Промене уставноправног положаја јавног тужилаштва Уставном ревизијом из 2022. године“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2023, 144.

лаштва не тичу утврђивања и вођења политике, извршавања закона и других послова, које обавља Влада.<sup>6</sup> Јединственост јавног тужилаштва огледа се у његовој *sui generis* природи, премда је ширењем овлашћења у кривичном поступку у виду одређивања задржавања, спровођења истраге, закључења споразума о признању кривичног дела и оцене целисходности кривичног гоњења, постао носилац посебних овлашћења у обављању судске власти.<sup>7</sup> Јавно тужилаштво, као орган који спроводи истрагу, мора бити потпуно одвојен од извршне власти и не сме се држати било каквих оквира које политика може постављати или водити рачуна о било каквом тренутном политичком опортунитету да би могло на ефикасан и делотворан начин да врши кривични прогон учинилаца кривичних и других кажњивих дела. За једног јавног тужиоца покретање кривичног поступка без законског основа није ни приоритет, нити службени циљ и он мора да сагледа врсту и квалитет прикупљених доказа да би дозволио полицији да поднесе кривичну пријаву, да спроведе објективну и адекватну истрагу, чији резултати ће пружати довољно основа за обуставу или оптужење, а потом да на главном претресу располаже одговарајућим доказним квантумом, којим потрепљује тезу оптужног акта.<sup>8</sup>

Интенција уставотворца јесте била да направи отклон у односу на извршну власт и укаже на важност и другог уставног својства јавног тужилаштва, а то је самосталност. Она искључује сваки облик страног утицаја на јавно тужилаштво и носиоце јавнотужилачке функције у поступању и одлучивању у поједином предмету. То значи да обухвата институционалну самосталност, јер је јавно тужилаштво засебан државни орган, који има посебно уређење, као и личну самосталност, која је у знатној мери ојачана, посебно кроз забрану непримереног утицаја и дужност носилаца јавнотужилачке функције да одбију радњу која представља непримерен утицај, обавезу да пријаве Високом савету тужилаштва такав поступак, али и могућност да поднесу зах-

---

<sup>6</sup> Председника Републике бирају непосредно грађани и формално није део егзекутиве („Влада је носилац извршне власти”). Председник „изражава државно јединство Републике Србије”. То је, како уставна теорија одређује, улога „модератора” или „посредника” у односима између извршне и законодавне власти, вид. В. Петров, „У потрази за уставном стабилношћу у Републици Србији“, *Правни живот* 12/2017, том IV, 596–597.

<sup>7</sup> Р. Марковић, *Уставно право и политичке институције*, ИПД Јустинијан, Београд 2005, 657.

<sup>8</sup> Није задатак јавног тужиоца да по сваку цену исходује осуђујућу пресуду. Он мора да достави све расположиве доказе суду и не може да бира које ће доказе доставити, а које не. Дужан је да поступа „на судски начин“, више о томе: *Компилација мишљења и извештаја Венецијанске комисије која се односе на јавне тужиоце* CDL-PI(2015)009 од 30. јуна 2015. године, 8.

тев за заштиту од непримереног утицаја Високом савету тужилаштва.<sup>9</sup>

Послови јавног тужилаштва обухватају:

1. гоњење учинилаца кривичних и других кажњивих дела и
2. вршење других надлежности којима се штити јавни интерес одређен законом.

Кривично гоњење је изворна и ексклузивна функција јавног тужилаштва која подразумева да јавни тужилац мора да иницира кривични поступак и спроведе истрагу увек када постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности, као и да заступа оптужни акт пред судом и улаже правне лекове против судских одлука. Обавеза кривичног прогона израз је начела официјелности и јавни тужилац је врши у јавном интересу независно од воље оштећеног и начина добијања обавештења о учињеном кривичном делу. Државни органи, организације, правна лица и други субјекти имају законску обавезу подношења кривичне пријаве јавном тужиоцу и обавештавања о спорном догађају,<sup>10</sup> али не могу одлучивати да ли ће бити предузето кривично гоњење, нити смеју да се мешају у такву одлуку јавног тужиоца. Кривични прогон обухвата како процесуирање окривљених у оквиру кривичног поступка за кривично дело, али и окривљених за прекршаје и привредне преступе, који представљају казнена дела у ширем смислу. У складу са принципом акузаторности за покретање поступка нужно је постојање одговарајућег оптужног акта. Суд не може по службеној дужности покренути кривични поступак, већ само одлучује о основаности иницијативе за покретање кривичног поступка против лица за које постоји оправдана сумња да је учинило кривично дело и егзистирање тог акта је услов за одржавање покренутог кривичног поступка у току.<sup>11</sup> То практично значи да од рада јавног тужилаштва зависи и који случајеви ће бити предмет расправљања и мериторног одлучивања од стране суда. Уједно, јавни тужилац је једини у складу са начелом мутабили-

---

<sup>9</sup> Закон о јавном тужилаштву, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 10/23, чл. 6, ст. 5.

<sup>10</sup> У предмету *Гјини против Србије*, представка бр. 1128/16, пресуда од 15.01.2019. године, пара 101–102, ЕСЈП је закључио да српски правни оквир, а посебно одредбе Законика о кривичном поступку, експлицитно намећу обавезу свим јавним органима да пријаве кривична дела о којима су обавештени за која се захтева јавно кривично гоњење, тако да одсуство кривичне пријаве од стране подносиоца представке за кривично дело злостављање и мучење из чл. 137 Кривичног законика није спречило јавног тужиоца да покрене кривични поступак нити онемогућило друге домаће органе да обавести јавног тужиоца о наводима о злостављању.

<sup>11</sup> С. Кнежевић, *Основна начела кривичног процесног права*, Студентски културни центар, Ниш 2012, 73.

тета овлашћен да располаже процесним захтевом и ако одустане од кривичног гоњења, суд доноси одлуку да оконча кривични поступак.

Уместо претходног решења да предузима мере за заштиту уставности и законитости други посао јавног тужилаштва је шире постављен. Постоји један начелан императив који мора бити постигнут, а он се огледа у заштити јавног интереса одређеног законом. Јавни интерес у великом делу не мора да се поклапа са оним државним, па ни са националним. Изворно, јавно је лишено те приоритетне политичке црте. Значи, код јавног није у првом реду посреди „државни разлог“: није му смисао одржавање одређене политичке гарнитуре на власти нити одређеног политичког поретка и остваривање циљева (политичких, војних, економских, културних...) актуелних властодржаца. У средишту пажње јавног интереса није држава већ друштво, заједница, али и појединци – грађани, узети и сваки понаособ и као припадници одређене целине. У том погледу јавно се примиче „општем“.<sup>12</sup> То је још један аргумент у прилог тези о важности јачања самосталности јавног тужилаштва и одсуства сваког страног, диктираног призива на конкретне јавне тужиоце приликом доношења одлуке о улагању правних средстава. Морају се поставити границе унутар којих ће јавни тужиоци имати аутономну, универзалну и функционалну надлежност која ће бити изван оквира опструктивног оквира, јер они имају конкретне надлежности, чији је циљ заштита јавног интереса. Под ове послове јавног тужилаштва потпадају:

- подношење правних средстава у грађанским стварима, као нпр. тужбе за утврђење ништавости уговора,<sup>13</sup> тужбе за поништење ништавог брака,<sup>14</sup> тужбе ради поништења признања очинства,<sup>15</sup> тужбе за лишење односно вршење родитељског права,<sup>16</sup> тужбе за поништење усвојења,<sup>17</sup> тужбе за одређивање мере заштите од насиља у породици,<sup>18</sup> предлога за проглашење несталог лица за умрло<sup>19</sup> итд;

---

<sup>12</sup> З. Томић, „Јавни поредак: појам и структура“, *Анали Правног факултета у Београду* 2/2019, 36.

<sup>13</sup> Чл. 109 ст. 2 Закона о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 18/20.

<sup>14</sup> Чл. 212 ст. 1 Породичног закона, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 18/05, 72/11 и 6/15.

<sup>15</sup> *Ibid.*, чл. 253, ст. 1.

<sup>16</sup> *Ibid.*, чл. 264, ст. 2.

<sup>17</sup> *Ibid.*, чл. 275, ст. 1.

<sup>18</sup> *Ibid.*, чл. 284, ст. 2.

<sup>19</sup> Закон о ванпарничном поступку, *Сл. гласник СРС*, бр. 25/82, 48/88 и *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 46/95, 18/05, 85/12, 45/13, 55/14, 6/15, 106/15 и 14/22, чл. 58.

- подношење предлога за продужење хитних мера по Закону о спречавању насиља у породици,<sup>20</sup> према ком је јавни тужилац уместо репресивног постао и превентивни орган који интервенише с циљем откривања и елиминисања ризика који могу прерасти у вршење кривичног дела насиља у породици, и праћење спорних случајева,
- подношење ванредних правних лекова у кривичном, управном и грађанском поступку,
- подношење правних средстава у поступку пред Уставним судом и то предлога за забрану рада политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице.<sup>21</sup>

Иако ова листа није исцрпљена, реч је различитом спектру послова, који су повезани или деривирају из кривичног ангажмана јавног тужиоца током ког се могу појавити фактичке ситуације које могу бити основ за даље провере основа сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности, као нпр. када је у питању апсолутна ништавост уговора, који је противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима, али и за паралелно предузимање радњи од стране јавног тужиоца у другом поступку због грађанскоправне природе конкретне ствари. Поред тога, током редовног рада на предметима јавни тужилац може уочити спорна нормативна питања, или правне празнине, или пак повреде закона, које доводе до потребе за тумачењем и одлучивањем, ради правилне примене одредаба, које могу бити основ за подношење ванредног правног лека.

## **2.2. Лична самосталност и хијерархијска овлашћења**

Први пут је гарантована лична самосталност јавних тужилаца, који поред Врховног јавног тужиоца и главних јавних тужилаца врше функцију јавног тужилаштва. Јавни тужиоци су постали оригинални носиоци јавнотужилачке функције у пуном капацитету и њихова функција више не деривира из функције главног јавног тужиоца, већ све јавнотужилачке послове могу да врше самостално без надзора, контроле, консултација и уплива претпостављених и сnose одговорност за своје одлуке и поступање. Сврха ове важне измене устава јесте да створи претпоставке за самостално вршење јавнотужилачке функције, али и да код досадашњих заменика јавних тужилаца развије

---

<sup>20</sup> Закон о спречавању насиља у породици, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 94/16, чл. 7.

<sup>21</sup> Закон о Уставном суду, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 109/07, 99/11, 18/13, 40/15 и 103/15, чл. 29, ст. 1, тач. 8 и чл. 80, ст. 1.

свест о независном доношењу одлука и директном преузимању одговорности. Тиме је напуштен крути монократски облик уређења, који је подразумевао да функцију јавног тужилаштва врши искључиво јавни тужилац који руководи јавним тужилаштвом.

Једина могућа ограничења самосталности огледају се у хијерархијским овлашћењима Врховног јавног тужиоца и главних јавних тужилаца који приликом руковођења јавним тужилаштвима могу да издају обавезно упутство за поступање нижих главних јавних тужилаца и јавних тужилаца у конкретном предмету. Први пут су хијерархијска овлашћења конституционализована, те је тако Врховни јавни тужилац овлашћен да издаје опште обавезна упутства за поступање свим главним јавним тужиоцима ради постизања законитости, делотворности и једнообразности у поступању, као и обавезна упутства сваком главном јавном тужиоцу за поступање у *поједином предмету*, ако постоји сумња у ефикасност или законитост поступања сваком главном јавном тужиоцу, као што непосредно виши главни јавни тужилац обавезно упутство за поступање у поједином предмету може издати нижем главном јавном тужиоцу. Главни јавни тужиоци имају идентична овлашћења у границама своје хијерархијске моћи и обавезна упутства за рад и поступање издају јавним тужиоцима, који су дужни да по њима да поступе, али имају право на приговор уколико сматрају да су незаконита или неоснована. Основи за издавање обавезних упутстава су општи, јер сумња у ефикасност или законитост не даје поуздане параметре за реаговање надређених. Законитост као део обавезног упутства може бити правно проблематична, јер ако се сумња да нижи јавни тужилац поступа противно закону, не треба да му се пружа помоћ у раду, већ би он сам морао да потпадне под удар закона. Он сноси одговорност за незаконито поступање, а обавезно упутство не може да га ослободи од одговорности за кршење закона.<sup>22</sup>

Обавезна упутства у одређеној мери представљају противтежу загарантованој самосталности јавних тужилаца због ширења уставне материје и нормирања хијерархијских овлашћења у члану о положају јавног тужилаштва, који регулише хијерархијска овлашћења у односу на ниже јавне тужиоце у конкретном предмету у руковођењу јавним тужилаштвима од стране Врховног јавног тужиоца и главног јавног тужиоца у *конкретном предмету*, али и у посебном члану који уређује обавезна упутства за поступање главног јавног тужиоца и јавног тужиоца, где се овај институт прецизније разрађује. Поставља се и питање да ли је уставописац требало да се бави хијерархијским питањима које потпадају под унутрашње уређење јавног тужилаштва или

---

<sup>22</sup> С. Орловић, Н. Рајић, 146.



је то ипак требало да препусти закону и управо оно указује да су поједина амандманска решења резултат компромиса између различитих актера који су учествовали у поступку промене устава. Уношење материје законског карактера не само да је противно закону уставне естетике, већ и представља уношење емпиризма и практицизма, што слаби не само извесне уставне принципе, него и ограничава рационалну логику самог друштвеног и политичког система који Устав афирмише.<sup>23</sup>

Обавезна упутства морају имати писмену форму, чиме се настоји обезбедити адекватан правни степен заштите од прикривених и усмених притисака унутар јавнотужилачке организације. Ипак, постоји недоследност и непрецизност ових одредаба и посебно је нејасно због чега су она уређена и у члану о положају јавног тужилаштва и у посебном члану. Потенцирање хијерархије указује и на њен значај приликом детерминисања уставног положаја јавног тужилаштва иако би требало да буде изузетак у примени интервенције у процесним активностима јавног тужиоца. У току руковођења јавним тужилаштвима главни јавни тужиоци, али и Врховни јавни тужилац врше надзор над радом и поступањем јавних тужилаца и сумња у ефикасност и законитост је довољан основ за хијерархијске интервенције у појединачном предмету.

Јасно постављена хијерархијска структура указује на доминантан положај како главних јавних тужилаца, тако и Врховног јавног тужиоца пошто он може да преко главног јавног тужиоца утиче на рад сваког јавног тужиоца, који уколико се не слаже са обавезним упутством, мора да покрене контролни механизам и уложи приговор комисији коју формира Високи савет тужилаштва.<sup>24</sup> Иако улога Врховног јавног тужиоца треба да буде стратешка и начелна, усмерена на разрађивање врсте и облика криминалитета у односу на које би кривично гоњење требало да буде приоритет, јасно је да и даље има доминантну моћ у јавнотужилачком систему, у ком располаже инструментом легалног утицаја преко субординираних главних јавних тужилаца на јавног тужиоца приликом доношења конкретних одлука, а тиме и до узурпације његове самосталности.

Следећа тачка нарушавања принципа самосталности јавних тужилаца је у члану, који уређује одговорност по принципу вертикалне централизације премда главни јавни тужилац одговара за рад јавног тужилаштва Врховном јавном тужиоцу и непосредно вишем главном

---

<sup>23</sup> Ј. Ђорђевић, *Нови уставни систем*, Савремена администрација, Београд 1964, 29.

<sup>24</sup> Закон о јавном тужилаштву, чл. 22, ст. 1 и 2.

јавном тужиоцу, а јавни тужилац главном јавном тужиоцу. Та интерна одговорност се заснива на хијерархијској структури, која је по својој природи пирамидална, крута и строга и омогућава потпуну контролу рада од стране надређених главних јавних тужилаца. Главни јавни тужилац може да захтева од јавног тужиоца да га обавести о разлозима одговарајућег поступања нпр. током дежурства, а што се због хитности чини усменим путем и тада се шири опасност од давања инструкција и усмеравања тока предмета. За разлику од ове одговорности, јавни тужиоци подлежу дисциплинској одговорности, а у случају да у руковођењу јавним тужилаштвом главни јавни тужилац уочи да је учињен дисциплински прекршај, дужан је да поднесе дисциплинску пријаву дисциплинском тужиоцу.

### **3. ИЗБОР НОСИЛАЦА ЈАВНОТУЖИЛАЧКЕ ФУНКЦИЈЕ**

#### **3.1. Избор главних јавних тужилаца и јавних тужилаца и потенцијалне потешкоће**

Поступак избора носилаца јавнотужилачке функције је измењен, те је избор јавних тужилаца и главних јавних тужилаца у искључивој надлежности Високог савета тужилаштва. Формалним измештањем избора јавних тужилаца и главних јавних тужилаца из надлежности политичких органа и поверавањем органу који треба на објективан, непристрасан и компетентан начин да процени стручност, оспособљеност и достојност кандидата и донесе закониту и конзистентну одлуку барем номинално доприноси јачању и институционалне и личне самосталности у оквиру јавног тужилаштва. Високи савет тужилаштва је по слову Устава самосталан државни орган који обезбеђује и јемчи самосталност јавног тужилаштва, Врховног јавног тужиоца, главних јавних тужилаца и јавних тужилаца. Међутим, испуњење ове уставне функције може бити компромитована с обзиром на модификовани мешовити састав овог органа, у ком учествују и директно представници извршне власти, а посредно и представници законодавне власти.

Наиме, не може се оспорити чињеница да је састав Високог савета тужилаштва такав да није ослобођен утицаја извршне власти, јер је министар надлежан за послове правосуђа задржао своју позицију члана по положају, што отвара простор за политичке утицаје и враћа правац оријентације јавног тужилаштва ка извршној власти. Посредно се могу испољити и утицаји законодавне власти, јер Народна скупштина бира четири члана из реда истакнутих правника, као и Врховног јавног тужиоца, који је члан по положају, уз једину рестрикцију да не може бити председник овог тела.

Природа функције Врховног јавног тужиоца је врло дискутабилна и због чињенице да је на челу и даље ригидне хијерархијски орјентисане јавнотужилачке организације чини се вероватним подложност других чланова из реда јавних тужилаца његовом утицају. Категорија истакнутих правника није нова у уставној терминологији и до сада се примењивала код избора судија Уставног суда, где су прописани строжи услови у виду четрдесет година живота и најмање 15 година искуства у правној струци. Народна скупштина бира четири члана Високог савета тужилаштва међу истакнутим правницима са најмање десет година искуства у правној струци, од осам кандидата које предложи надлежни одбор Народне скупштине, после јавног конкурса, гласовима две трећине свих народних посланика. Ови услови су блаже постављени кад је реч о члановима Високог савета тужилаштва, те се не поставља питање старосне границе, већ само правничног искуства у трајању од најмање десет година. Могуће је да је интенција уставописца била да не доведе у исту раван кандидате за избор судија Уставног суда и кандидате за избор чланова Високог савета тужилаштва због различитих надлежности ових органа и специфичног положаја Уставног суда у домаћем правном систему, али је тиме угрожена конзистентност уставних решења, а и тумачење појма истакнутог правника води ка дуплим колосецима и непотребним размиоилажењима. Неспорно је да је постојала интенција да се обезбеди што већи легитимитет приликом избора истакнутих правника, јер је предвиђена посебна већина од 2/3 народних посланика, али то може водити у извргавање конкретне норме и у одсуство њеног практичног значаја у нестабилном политичком систему. У случају да сви чланови не буду изабрани од стране Народне скупштине прописано је резервно решење када се избор ставља у надлежност комисије коју чине председник Народне скупштине, председник Уставног суда, председник Врховног суда, Врховни јавни тужилац и Заштитник грађана, која одлучује већином гласова. Овај алтернативни начин одлучивања путем механизма против блокаде у одлучивању (*anti-deadlock mechanism*) може да постане правило и преовлађујући начин избора истакнутих правника. С тим у вези, креатори уставних амандмана, да ли намерно или не, промашили су смисао и логику *anti-deadlock* механизма. Наиме, основна идеја постојања тог алтернативног механизма јесте да мотивише иницијалног субјекта одлучивања да донесе одлуку, јер се у супротном предвиђа нека неповољна околност за њега.<sup>25</sup>

---

<sup>25</sup> На пример, добар пример механизма против блокаде у одлучивању према Уставу Србије јесте распуштање Народне скупштине ако она не формира Владу у року од 90 дана од дана конституисања (чл. 109 ст. 3) или 30 дана после изгласавања неповерења Влади (чл. 130, ст. 3). Тако конципирано решење представља својеврсни притисак на

Но, када је реч о механизму против блокаде у одлучивању о истакнутим правницима, парламентарна већина се таквим уставним решењем мотивише да опструира иницијални поступак избора четири члана Високог савета судства да би се тај избор одвијао на алтернативни начин, у коме она може имати унеколико снажнији утицај<sup>26</sup> због састава и повезаности чланова за парламентом. Уједно се маргинализује избор од стране представничког тела, јер је одлука комисије од пет чланова коначна.

Уставом зајемчена самосталност Високог савета тужилаштва доћи ће до изражаја кроз анализу начина функционисања овог органа и доношења одлука, али је евидентна примарна неспремност за јачање самосталности и искључење учешћа представника других грана власти у раду овог органа, те је крајњи резултат уставне реформе мешовити персонални састав. Упркос овим *prima facie* слабостима, будући рад Високог савета тужилаштва и остваривање уставних надлежности зависиће од професионалног интегритета сваког члана и њиховог увиђања важности функција које су им поверене, а пре свега оних који се односе на регрутовање кандидата за јавне тужиоце и главне јавне тужиоце и њихово напредовање.

Закон о јавном тужилаштву је изричито предвидео да одлука о избору јавног тужиоца мора да буде образложена,<sup>27</sup> што је битна компонента за гаранције самосталности и непристрасности због спречавања доношења одлуке која би се базирала на необјективним и пристрашним мерилима. Против одлуке о избору кандидата дозвољена је жалба Уставном суду, с тим што нису прописани жалбени основи, али се они могу односити на повреду материјалног права, повреду правила поступка, као и повреду уставом зајемчених права с обзиром на то да поношење жалбе искључује могућност подношења уставне жалбе. Поред тога, ова посебна врста жалбе није за разлику од жалбе против одлуке о престанку функције јавног тужиоца и престанку мандата члана Високог савета тужилаштва прописана Уставом, већ органским законом о јавном тужилаштву.<sup>28</sup> Тиме се додатно шири надлежност Уставног суда, а овакав нормативни подухват није адекватан. Како би се очувао самосталан и независан положај уставног суда неопходно је

---

постизање компромиса и конституисање парламентарне већине у уставом дефинисаном року, јер у супротном долази до распуштања Народне скупштине по самом слову Устава.

<sup>26</sup> Д. Симовић, „Уставни амандмани из нужде – критички осврт на уставну реформу судске власти“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2022, 111–112.

<sup>27</sup> Закон о јавном тужилаштву, чл. 92, ст. 1.

<sup>28</sup> Устав, чл. 165.

да питање надлежности уставног суда остане искључиво уставна материја, и да се не препусти законодавцу да установљава, проширује или укида надлежност уставног суда.<sup>29</sup> Ипак, колико је важно преиспитивање одлуке о престанку функције исто је битно и разматрање правилности спровођења изборног поступка и бирања јавних тужилаца, те је вероватно омашком у уставном тексту изостављено изричито навођење могућности подношења жалбе Уставном суду против одлуке о избору. Изјављена жалба доводи до правог инстанционог одлучивања Уставног суда и испитивања законитости одлука у свему *in totum*, односно оцењивања законитости поступка, основа и разлога за престанак тужилачке функције. У то испитивање је свакако укључена и оцена о повреди уставом гарантованих права, али је обим испитивања Уставног суда по жалби далеко шири, испитују се сви процесни и материјални недостави ожалбене одлуке, јер се ради о типично апелационом, другостепеном одлучивању.<sup>30</sup>

Високи савет тужилаштва је гарант самосталности јавног тужилаштва и свих носилаца јавнотужилачке функције, који је *sui generis* орган, који приликом вршења својих уставних надлежности, а пре свега избора главних јавних тужилаца и јавних тужилаца, треба да примењује материјалне и процесне одредбе којим је уређен положај јавног тужилаштва, статусна и друга питања, а не правила која важе за управни поступак у ком случају не афирмише своју функцију правосудног савета, већ је деградира и минимизује и у практичном смислу подводи под окриље извршне власти. О правној природи Високог савета тужилаштва се може дискутовати, јер није стриктно део јавнотужилачког система и не врши надлежности јавног тужилаштва. Ипак, он није ни орган управе иако обавља поједине послове који се могу подвести под послове управе у оквиру јавног тужилаштва у ширем смислу, али је у уставу уређен у оквиру правосудног система и има уставну обавезу заштите и гаранције јавнотужилачке аутономије. Правосудни органи су стручни органи, и према томе, морају имати и један и други легитимитет: и легитимитет конституисања и легитимитет делања баш као стручни органи.<sup>31</sup>

Неопходно је постићи транспарентност у раду Високог савета тужилаштва и путем електронског јавног преношења седница утицало се на усредсређенију и квалитетнију јавну расправу, што је може

---

<sup>29</sup> Љ. Славнић, „Надлежност уставног суда – *materia constitutionis*“, *Уставни суд Србије – У сусрет новом Уставу*, Београд 2004, 166.

<sup>30</sup> Д. Стојановић, *Уставно право*, СВЕН, Ниш 2009, 486–487.

<sup>31</sup> Ј. Хасанбеговић, „Ка Уставним амандманима у правосуђу: ка независном правосуђу у Србији или у супротном смеру“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 78/2018, 19.

се рећи и цивилизацијски помак у односу на ранију праксу. Од изузетне важности је омогућити јавности да се упозна са начином одлучивања и мерилима којима се овај орган руководи приликом избора јавних тужилаца и главних јавних тужилаца, престанка њихових функција и одлучивања о другим питањима и одржавање јавности у уверењу да се те радње предузимају на законит и правилан начин. Чињеница је да Високи савет тужилаштва никоме не одговара за одлуке које доноси, као што је неспорно да се налази на једном новом терену са знатно проширеним ингеренцијама у односу на претходна уставна решења, те ће бити потребан један прелазни период да квалитативно побољша свој рад.

Прва важна активност са којом се сусрео Високи савет тужилаштва јесте окончање конкурса за избор јавних тужилаца и главних јавних тужилаца који је био расписан за време важења ранијег Закона о јавном тужилаштву и Закона о Државном већу тужилаца. Већ тада је било јасно да је реч о осетљивом правном питању, да постоји воља већине чланова да се изборни поступак оконча доношењем одлуке о избору, као и да то налажу и фактичке околности у јавним тужилаштвима. Међутим, оно је решено на у најмање руку неспретан начин. Донета је одлука о збирном избору,<sup>32</sup> која није образложена, није било претходно прибављено мишљење колегијума јавног тужилаштва, што је нова законска обавеза, и у доношењу одлуке су учествовали истакнути правници, који нису били претходно укључени у поступак селекције кандидата, који се спроводио по правилима претходно важећих закона. То отвара и питање како су се и на који начин истакнути правници упознали са професионалним и моралним особинама кандидата и критеријумима за рангирање на листи кандидата за избор и којим су се мерилима руководили приликом гласања о појединим кандидатима? Повреде материјалног права и правила поступка довеле су до улагања жалби појединих учесника на конкурс, а приликом одлучивања о давању одговора Уставном суду по изјављеним жалбама, већина чланова Високог савета тужилаштва се сложила да одлука о избору није поткрепљена, да јој недостаје образложење и да осим цитираних законских одредби не садржи конзистентну одлуку о меритуму ствари. На седници одржаној дана 29. августа 2023. године је потом применом одредби Закона о општем управном поступку<sup>33</sup> већином гласова одлучено да се одлука о избору поништи и то само у делу који се односи на кандидате у односу на чији избор су изјављене жалбе пошто су остали главни јавни тужиоци и јавни тужиоци ступи-

---

<sup>32</sup> А. бр. 356/23 од 19.06.2023. године.

<sup>33</sup> Закон о општем управном поступку, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 18/16, 95/18 и 2/23, чл. 183, ст. 4 у вези са ст. 3.

ли на функције. Сукцесивно са делимичним поништајем одлуке, донете су нове појединачне одлуке којим су поново исти кандидати без расправе бирани на исте функције.

Овакво брзоплето одлучивање Високог савета тужилаштва несумњиво указује да се избор врши у складу са интересима појединих чланова, који су извршили претходне консултације ван јавне седнице, као и у складу са интересима политичких елита протежирајући исте кандидате. Не улазећи у оцене испуњености услова за избор поново изабраних кандидата, овакво поступање на јавној седници одаје утисак скривеног лобирања, нетранспарентног рада Високог савета тужилаштва и тенденциозног настојања да се исходује одлука о избору појединих кандидата и уједно избегне одлучивање Уставног суда чињењем жалби беспредметних иако сви разлози жалби нису разматрани и недостатак образложења у побијаној одлуци није био једини жалбени разлог. Јасно је и да је моменат врло специфичан и да је важно попунити јавнотужилачка места, али описани начин поступања Високог савета тужилаштва не говори у прилог одрживој одлуци заснованој на објективним и ваљаним аргументима, који предност дају стручним, а не политичким мерилима, и компромитује рад овог органа који уместо да трасира јасну, уверљиву и закониту праксу клизи у демонстрацију ауторитета и тиме оставља шири утисак заробљености у сопственом поимању супротно интенцији уставописца.

### **3.2. Избор Врховног јавног тужиоца**

Избор Врховног јавног тужиоца је подељен између Високог савета тужилаштва и Народне скупштине. Питање избора Врховног јавног тужиоца од стране политичког органа не би било спорно да он има координирајућу и усмеравајућу улогу. Међутим, његова стварна моћ, хијерархијски однос између њега и других главних јавних тужилаца, могућност да издаје обавезна упутства у појединим предметима, у корелацији са избором од стране Народне скупштине, води ка закључку да то може бити канал директног и индиректног политичког утицаја на рад јавног тужилаштва, што крњи гарантовану самосталност јавних тужилаца.

Што се тиче самог изборног поступка, Високи савет тужилаштва је дужан да спроведе јавни конкурс и предложи једног кандидата, а у том делу поступка нема утицаја других власти приликом номиновања кандидата, јер је конкурс јавни и ниједан други орган, као раније Влада и надлежни одбор Народне скупштине не могу утицати на формирање листе кандидата. У првом делу изборног поступка самим тим Врховни савет тужилаштва има пун обим компетенција да пред-

ложи кандидата. Народна скупштина предложеног кандидата бира гласовима три петине свих народних посланика, што је тежа већина од оне која се тражи за избор Владе, а то је већина од укупног броја свих народних посланика, што је добро решење.<sup>34</sup> У случају да Народна скупштина не изабере кандидата за Врховног јавног тужиоца у закон прописаном року од 30 дана од сазивања седнице, после истека наредних десет дана, њега бира, између свих кандидата који испуњавају услове за избор, комисија коју чине председник Народне скупштине, председник Уставног суда, председник Врховног суда, Врховни јавни тужилац, ком истиче мандат, и Заштитник грађана, већином гласова. То говори и да Народна скупштина не располаже пуним капацитетом за мериторно одлучивање, јер ако народни посланици не изаберу кандидата, ова важна изборна овлашћења се преносе на *ad hoc* комисију. Ипак, нејасан је рок у коме је Народна скупштина дужна да изабере Врховног јавног тужиоца. Може се претпоставити да се ова одредба позива на рокове који се односе на јавни конкурс, али не отклања ризике који могу настати у поступку избора. Треба напоменути да је истом одредбом утврђен још један рок, формулисан као „после истека наредних десет дана“, који се може тумачити као временски оквир за покретање поступка избора у посебној комисији, али може се тумачити и као рок за њен завршетак. С обзиром на специфичност комисије, може се закључити да се првобитна намера да се смањи политички утицај може претворити у озбиљан проблем који може довести до вршења не само политичких већ и других утицаја у поступку избора Врховног државног тужиоца.<sup>35</sup> Мандат Врховног јавног тужиоца траје шест година и не може бити поново биран, што је значајна промена.

#### 4. ПРЕСТАНАК ЈАВНОТУЖИЛАЧКЕ ФУНКЦИЈЕ

Трајање функције главног јавног тужиоца је ограничено на један мандат у трајању од шест година, с тим што је за разлику од Врховног јавног тужиоца ограничење мандата део законског регулисања. То је и адекватно решење, којим је искључена могућност узастопних

---

<sup>34</sup> Има аутора који сматрају да би било адекватније решење да је прописано да Народна скупштина бира Врховног јавног тужиоца двотрећинском већином од укупног броја народних посланика, јер је то строжа већина, коју парламентарна већина теже може постићи него тропетинску. То решење би представљало јачу гаранцију независности, вид. Г. Марковић, „Хоће ли правосуђе заиста бити независно у Србији?“, *Hereticus* 1–2/2022, 162.

<sup>35</sup> И. Пејић, „Constitutional referendum and judicial reform in Serbia“, *Зборник Правног факултета у Нишу* 94/2022, 84.



шефовских мандата у истом јавном тужилаштву и уведен принцип флуактуације главних јавних тужилаца.

Разликује се више начина престанка јавнотужилачке функције пре истека мандата, с тим што се прави разлика између руководиоца јавних тужилаштава и јавних тужилаца. Врховном јавном тужиоцу и главном јавном тужиоцу престаје функција ако наступи један од следећих основа: лични захтев, укидање јавног тужилаштва, трајни губитак радне способности за вршење функције главног јавног тужиоца, престанак држављанства и разрешење. Јавном тужиоцу пре навршења радног века функција престаје на лични захтев, или услед трајног губитка радне способности за вршење функције, престанка држављанства или разрешењем. Разрешење је особено по томе што се о разрешењу мериторно одлучује, док се о другим основама престанка функције не одлучује, већ се они само констатују актом деклараторне природе.<sup>36</sup> Врховни јавни тужилац и главни јавни тужилац се разрешавају и без пристанка у случају осуде на казну затвора у трајању од најмање шест месеци или ако наступи неки од законом предвиђених разлога за разрешење, чиме се лабави снага уставних норми и уставна питања преваљују на вољу законодавца. За разлику од главног јавног тужиоца, Врховног јавног тужиоца не разрешава орган који га бира, већ Врховни савет тужилаштва.

Јавни тужилац се разрешава ако буде осуђен за кривично дело на казну затвора од најмање шест месеци или ако је у дисциплинском поступку утврђено да је учинио тежак дисциплински прекршај који, према оцени Високог савета тужилаштва, озбиљно штети угледу јавног тужилаштва или поверењу јавности у јавно тужилаштво. Овај други основ је непрецизан и арбитреран и у домену дискреционе оцене тужилачког савета и требало је да буде прецизније регулисан. Оно што је подложно озбиљној критици је изостављање нестручности као разлога за разрешење. „Чување“ јавног тужиоца који погрешно ради (а дисциплинован је) на доживотној функцији, представља парадокс сталности јавнотужилачке функције. Тужилац тако остаје на послу без обзира на штету коју прави по правни систем и сваког грађанина која настаје његовим радом.<sup>37</sup> Поред тога, разлози за разрешење судије Уставног суда се битно разликују од разрешења јавних тужилаца, јер је наведено да се судија Уставног суда разрешава ако повреди забрану сукоба интереса, трајно изгуби радну способност за дужност судије, буде осуђен на казну затвора или за кажњиво дело које га

---

<sup>36</sup> М. Пајванчић, „Уставни положај судова у оквиру организације власти – нормативни оквир – проблеми нормативног и фактичког карактера“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 3–4/2017, 178.

<sup>37</sup> С. Орловић, Н. Рајић, 149.

чини недостојним дужности судије Уставног суда. Сходно томе, постојање оваквог несклада у погледу разлога за разрешење јавних функционера додатно нарушава конзистентност уставног система.

## **5. ДРУГЕ ГАРАНЦИЈЕ САМОСТАЛНОСТИ НОСИЛАЦА ЈАВНОТУЖИЛАЧКЕ ФУНКЦИЈЕ**

Гарантована је сталност јавнотужилачке функције, која је битна одлика и елемент јачања самосталности јавних тужилаца. Укинут је пробни мандат дотадашњих заменика јавних тужилаца, који су се први пут бирали на функцију, а који је од доношења Устава из 2006. године релативизовао начело сталности стварајући несклад са европским и српским уставним идентитетом.<sup>38</sup> Сталношћу се обезбеђује сигурност конкретног јавног тужиоца у вршењу послова из своје стварне и месне надлежности и заштита савесног, квалитетног и стручног рада, чиме се пружа реална пројекција ка напредовању у каријери. То уједно значи да је јавни тужилац дужан приликом доношења одлука да се ослања на законите аргументе и сопствени дојам савесног и правичног рада и да своје одлуке доноси без бојазни од правних последица таквих одлука или интереса трећих лица. Ипак, треба бити обазрив, јер прокламовање сталности функције даје једну врло апстрактну наду да неће бити вршени притисци, и да ако буду, радно место неће бити угрожено тиме што ће се успротивити таквим притисцима. Сталност не треба претварати у догму која решава проблем (не)објективности и (не)пристрасности, док она ствара други проблем, а то је стварна и формална неодговорност, што потенцијално може водити у самовољу функционера.<sup>39</sup>

Непреместивост је предмет законске регулативе, који је битан сегмент гаранција самосталности, јер је ризик новог или другачијег распореда места и органа у ком обавља јавнотужилачку функцију искључен, осим у изузетним случајевима. Предвиђено је да јавни тужилац може бити трајно премештен у друго јавно тужилаштво истог степена, уз своју писмену сагласност, на основу одлуке Високог савета тужилаштва, а без своје сагласности у случају смањења броја јавних тужилаца у одређеном јавном тужилаштву. Ово јесте специфичан основ за трајни премештај, али је и нужно постојање сагласности јавног тужиоца, јер се тако гарантује непреместивост у пуном капацитету. Искључено је привремено упућивање у јавно тужилаштво вишег ранга, те из оправданих разлога јавни тужилац може уз своју

---

<sup>38</sup> В. Петров, „О неким „антиидентитетским“ местима у српском Уставу“, *Српска политичка мисао*, посебно издање, Институт за политичке студије, Београд 2017, 24.

<sup>39</sup> Г. Марковић, 150.

писмену сагласност, бити привремено упућен у друго јавно тужилаштво истог или непосредно нижег степена најдуже на три године, без могућности поновног упућивања у исто јавно тужилаштво. Друго година је институт упућивања коришћен као инструмент за моменално премошћавање упражњених јавнотужилачких места и без јасних и објективних критеријума тадашњи Републички јавни тужилац је доносио одлуку о упућивању кандидата по правилу из основног јавног тужилаштва у више. Упућени тужиоци налазили су се у неизвесном положају, јер су у сваком тренутку могли бити враћени у ниже јавно тужилаштво, а до њиховог фактичког напредовања је дошло у нетранспарентном поступку и мимо уставних и законских правила о напредовању. Због тога је, колико год изгледало радикално, али и ризично, правилно решење о укидању упућивања у наређена јавна тужилаштва. Ипак, док не буду изабрани нови јавни тужиоци који ће попунити сва упражњена места, постојаће потешкоће у савладавању повећаног обима посла и организације рада у вишим јавним тужилаштвима након што истекну решења о упућивању. Упућивање у јавно тужилаштво посебне надлежности може трајати најдуже три године само ако је реч о јавном тужиоцу вишег или апелационог јавног тужилаштва, што је и оправдано због сложености предмета и концентрисане надлежности тих јавних тужилаштава. Осим у друго јавно тужилаштво, јавни тужилац може бити упућен, ради обављања стручних послова у Високи савет тужилаштва, министарство надлежно за правосуђе, Правосудну академију и међународну организацију у области правосуђа на предлог руководиоца органа где се упућује, а по прибављеном мишљењу главног јавног тужиоца и то најдуже на три године, односно најдуже на шест година у међународну организацију из искључивање поновног упућивања. Правила рада и селекцију кандидата диктира међународна организација, а врста посла може бити такве природе да је нужно да се послови обављају и у дужем периоду, те би требало ревидирати ову одредбу уз остављање могућности поновног упућивања када је реч о међународној организацији или предвиђање дужег трајања упућивања у међународну организацију.

Врховни јавни тужилац, главни јавни тужилац и јавни тужилац уживају имунитет, који је гаранција самосталности у вршењу јавнотужилачке функције. Обухвата заштиту од позивања на одговорност за мишљење дато или одлуку донету у вези са вршењем функције, изузев ако учине кривично дело кршење закона од стране судије или јавног тужиоца тзв. имунитет неодговорности и имунитет неповредивости, односно процесноправне гаранције да без одобрења Високог савета тужилаштва не могу бити лишени слободе у поступку покре-

нутом због кривичног дела учињеног у вези са вршењем своје функције.

## 6. ЗАКЉУЧАК

Амандмани на Устав из 2006. године представљају важну промену устава превасходно у делу о правосуђу, који су били условљени фактичким стањем, али и европским захтевима. Током њиховог доношења консултована је и Европска комисија за демократију путем права тзв. Венецијанска комисија,<sup>40</sup> све ради изналажења конструктивних и адекватних решења. Положај јавног тужилаштва је специфичан, јер је остварење његових функција испреплетано са извршном, али и судском влашћу.

Велико је достигнуће у јачању самосталности јавног тужилаштва решење по ком и јавни тужиоци врше функцију јавног тужилаштва. Чак и многи носиоци јавнотужилачке функције нису непосредно након ступања на снагу Амандмана увиђали практични значај такве уставне норме и може се рећи да је постојао прећутни бојкот, конформизам и пасивни однос код једног броја носилаца јавнотужилачке функције ка преузимању одговорности приликом рада на предметима, што се са протеклом времена све више мења.

Гарантована је сталност јавнотужилачке функције укидањем пробног мандата за тужиоце који се први пут бирају и институт разрешења је унет у уставне одредбе. Политички органи више не учествују непосредно у избору јавних тужилаца и главних јавних тужилаца осим што Врховног јавног тужиоца бира Народна скупштина, али након спроведеног јавног конкурса од стране Високог савета тужилаштва. У надлежност овог правосудног тела је пренет избор, напредовање и престанак функције јавног тужиоца и главног јавног тужиоца, што је један позитиван помак. Две власти политичког карактера нису у потпуности препустиле доношење овако битних одлука члановима из реда јавних тужилаца, већ су чланови по положају остали министар надлежан за послове правосуђа и Врховни јавни тужилац, а четири изборна члана - истакнута правника бира Народна скупштина, или посебна комисија ако се претходно избор не спроведе од стране народних посланика. Иако је конекција са политичким органима приликом формирања Високог савета тужилаштва неспорна, вршење функције чланова овог тела захтева преузимање и посебне одговорности за кадровско конституисање јавног тужилаштва и неутралисање

---

<sup>40</sup> Више о томе: Documents by opinions and studies, [https://www.venice.coe.int/Web-Forms/documents/by\\_opinion.aspx?lang=EN](https://www.venice.coe.int/Web-Forms/documents/by_opinion.aspx?lang=EN), 30 септембар 2023.

свих страних интереса, ради поступања по професионалним принципима.

Без обзира колико поједине измене устава као оне о гаранцији личне самосталности јавних тужилаца могу на први поглед и на самом почетку примене бити релативизоване кад су конституционализована обавезна упутства, те измене јасно показују стратешки правац значајних промена и наглашавају тенденције о важности јачања јавног тужилаштва и смањења централизације и унутаринституционалних интервенција. Са протеком времена требало би очекивати јачање личне самосталности јавних тужилаца и слабљење хијерархијске субординације, која ће представљати изузетак у функционисању јавног тужилаштва и упоредо са тим обезбеђење стабилног концепта владавине права.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. Ђорђевић, Јован, *Нови уставни систем*, Савремена администрација, Београд 1964;
2. Ђорђевић, Јован, „Теоријске основе промене устава“, *Актуелни проблеми Устава и уставних промена*, зборник радова са научног скупа одржаног 17. и 18. марта 1988. године (ур. Миодраг Јовичић), Београд 1991;
3. Кнежевић, Саша, *Основна начела кривичног процесног права*, Студентски културни центар, Ниш 2012;
4. Марковић, Горан, „Хоће ли правосуђе заиста бити независно у Србији?“, *Hereticus* 1– 2/2022;
5. Марковић, Ратко, „Ка будућем Уставу Србије“, *Српска политичка мисао*, посебно издање (ур. Владан Петров, Дарко Симовић, Слободан Орловић, Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд 2017;
6. Марковић, Ратко, *Уставно право и политичке институције*, ИПД Јустинијан, Београд, 2005;
7. Орловић, Славиша, Рајић, Наташа, „Промене уставноправног положаја јавног тужилаштва Уставном ревизијом из 2022. године“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2023;
8. Пајванчић, Маријана, „Уставни положај судова у оквиру организације власти – нормативни оквир – проблеми нормативног и фактичког карактера“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 3– 4/2017;
9. Пејић, Ирена, „Constitutional referendum and judicial reform in Serbia“, *Зборник Правног факултета у Нишу* 94/2022;

10. Петров, Владан, „О неким „антиидентитетским“ местима у српском Уставу“, *Српска политичка мисао*, посебно издање, Институт за политичке студије, Београд 2017;
11. Петров, Владан, „У потрази за уставном стабилношћу у Републици Србији“, *Правни живот* 12/2017;
12. Симовић, Дарко, „Уставни амандмани из нужде – критички осврт на уставну реформу судске власти“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2022;
13. Славнић, Љиљана, „Надлежност уставног суда – *materia constitutionis*“, *Уставни суд Србије – У сусрет новом Уставу*, Београд 2004;
14. Стојановић, Драган, *Уставно право*, СВЕН, Ниш 2009;
15. Томић, Зоран, „Јавни поредак: појам и структура“, *Анали Правног факултета у Београду* 2/2019;
16. Хасанбеговић, Јасминка, „Ка Уставним амандманима у правосуђу: ка независном правосуђу у Србији или у супротном смеру“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 78/2018.

#### Правни извори

1. *Гјини против Србије*, представка бр. 1128/16, пресуда од 15.01.2019. године;
2. Закон о ванпарничном поступку, *Сл. гласник СРС*, бр. 25/82, 48/88 и *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 46/95, 18/05, 85/12, 45/13, 55/14, 6/15, 106/15 и 14/22;
3. Закон о јавном тужилаштву, *Сл. гласник Републике Србије*, бр.10/23;
4. Закон о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 18/20;
5. Закон о општем управном поступку, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 18/16, 95/18 и 2/23;
6. Закон о спречавању насиља у породици, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 94/16;
7. Закон о Уставном суду, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 109/07, 99/11, 18/13, 40/15 и 103/15;
8. Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 и 62/21;
9. *Компилација мишљења и извештаја Венецијанске комисије која се односе на јавне тужиоце CDL– PI(2015)009* од 30. јуна 2015. године;
10. Одлука Високог савета тужилаштва А. бр. 356/23 од 19.06.2023. године;
11. Породични закон, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 18/05, 72/11 и 6/15;
12. Устав Републике Србије, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 98/06, 115/21, и 16/22.

*Public prosecutor Gordana Krstić*

The Second Basic Public Prosecutor's Office in Belgrade

## **NEW AMANDMENTS REGULATING THE CONSTITUTIONAL POSITION OF THE PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE WITH SPECIAL IMPACT ON ITS AUTHONOMY**

### *Summary*

This paper deals with the public prosecution office in organizational and personal terms through the prism of the recent changes to the Constitution and the Law on Public Prosecution Office in the Republic of Serbia. Since the Criminal Procedure Code came into effect in 2011, the public prosecutor has assumed the role of leading the pre-investigation procedure and conducting the investigation. However, in previous years, a noticeable gap existed between the new procedural powers and the normative position of the public prosecution office and public prosecutors. Amendments to the Constitution from 2022 sought to remove these disagreements while affirming the autonomy of the public prosecution office as a judicial body, which should be a representative of justice, not the government, and an organ that will objectively, impartially, and effectively prosecute the perpetrators of criminal and other punishable acts that will also protect the public interest. For the first time, the former deputy public prosecutors, who are now the public prosecutors, were given full authority to hold the public prosecutor's office, thereby strengthening their position. At first glance, some changes to the constitution, like those that protect the personal independence of public prosecutors, may not seem very important when mandatory instructions are written into the law. However, these changes clearly show the direction of big changes and stress how important it is to strengthen the public prosecution while reducing centralization and interference within institutions. With the passage of time, we should expect a strengthening of the personal independence of the public prosecutors and a weakening of hierarchical subordination, which will represent an exception in the functioning of the public prosecution and, at the same time, ensure a stable concept of the rule of law.

**Key words:** *Constitutional revision; Judiciary; Public prosecutor; Autonomy; Hierarchy.*

*Јована Костић, ма*

Адвокатска канцеларија, Ниш  
Докторанд Правног факултета Универзитета у Нишу

## **ДИВЕРЗИОНЕ МЕРЕ У СИСТЕМУ МАЛОЛЕТНИЧКОГ КРИВИЧНОГ ПРАВОСУЂА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

*Имајући у виду специфичност биолошких, социолошких и психолошких карактеристика малолетника установљено је да су они подложнији прихватању друштвено неприхватљивих модела понашања, те да су склони бурном и афективном реаговању на спољашње утицаје. Услед недовољно развијених, снижених и ограничених интелектуалних потенцијала ова категорија лица сматра се посебно осетљивом, пре свега због изражених пренаглашених интерперсоналних и нефлексибилних понашања те наглашених сугестибилних и поводљивих особина. Сходно томе, приликом процесуирања ових лица као учинилаца кривичних дела захтева се посебна пажња и посебно стручно знање лица који учествују у тим поступцима како би се адекватно приступило малолетнику и предпочиле му се штетне последице дела које је учинио, као и санкције које мора да сноси због тога.*

*Приликом изражавања друштвене осуде за понашања малолетника која су окарактерисана као друштвено неприхватљива, посебно се води рачуна да су средства која се имају применити према њима адекватна личности самог малолетника, тачније да ће она имати васпитни утицај на њега и чији резултат неће бити изазивање још већег револта од онога који је већ постојао код малолетника. Стога поступање са малолетним учиниоцима мора бити посебно пажљиво, уз захтев да се циљ изречене санкције приликом осуде мора остварити у целини. Као и санкције које се изричу пунолетним учиниоцима кривичних дела, тако и санкције које се изричу малолетницима морају утицати на малолетника да убудуће не врши кривична дела. Поред тога оне морају да утичу и на друга лица да се уздрже од вршења кривичних дела. Све санкције морају бити у складу са узрастом малолетника, његовом личношћу, његовим животом, соци-*



*јалним приликама, побудама из којих је извршио дело, као и са његовим држањем након извршеног дела. Постоје одређени случајеви где се поменута сврха малолетничких кривичних санкција може остварити и непокретањем кривичног поступка према малолетнику, већ његовим усмеравањем на неке друге гране права путем примене диверзионих, неформалних мера у виду васпитних налога. У раду се анализирају појам, садржина, услови примене, карактеристике и време трајања васпитних налога у кривичном праву Србије као и у земљама у региону са освртом на сегмент њихове примене у пракси.*

**Кључне речи:** Малолетници; Алтернативне мере; Васпитни налози; Суд; Мере адекватног реаговања.

## 1. УВОД

Имајући у виду специфичне карактеристике малолетних учинилаца кривичних дела, као и циљ који кривичне санкције треба да остваре, национална законодавства стала су на становиште да примена кривичних санкција као таквих, у одређеним случајевима може изразито неповољно деловати на самог малолетника. Неприлагођене учиниоцу друштвено неприхватљивог дела, природи дела и побудама из којих је дело извршено, оне могу имати контрапродуктивно дејство према малолетнику и изазвати његов још већи револт према друштву. Због тога, узимајући у обзир степен њихове интелектуалне зрелости, те њихове ограничене способности за расуђивање и одлучивање, прихваћено је да би се применом мера којима се избегава његово кажњавање применом кривичних санкција у одређеним случајевима повољније деловало на самог учиниоца кривичног дела и потпуније остварила сврха „кажњавања“ малолетног делинквента. Одсуством примене неке од законом прописаних врста кривичних санкција, такође, може се остварити сврха кривичних санкција која се огледа у превенцији малолетника да убудуће не врши кривична дела, утицају на друга лица да се уздрже од истих, те сузбијању вршења кривичних дела уопште.

Анализом понашања којима се повређују заштићене друштвене вредности, побуда из којих се малолетници упуштају у таква понашања, те њиховим држањем након учињених таквих понашања, све уз њихове лично-друштвене карактеристике установљено је да се на њихово криминогено понашање може утицати на једноставнији начин који је прилагођенији њиховом узрасту, те степену њихове интелектуалне зрелости. Стога се, превасходно на међународном нивоу, стало на становиште да се из система класичних кривичних санкција издвоје мере за чије изрицање није потребно спроводити класични кривични поступак, те укључити све државне органе који се баве питањем

спречавања или сузбијања малолетничке делинквенције, али уз то задржати сврху коју реакција друштва треба да оствари приликом реаговања на понашања која су окарактерисана као друштвено неприхватљива. Сврха оваквог становишта јесте да се малолетни учиниоци лакших кривичних дела ослободе формализма кривичног поступка и штетног дејства суда, али не и њихове обавезе да се суоче са штетним дејством свог дела, са лицем које су оштетили и са реакцијом друштва на кршење друштвених норми и моралних правила понашања.

Сходно томе, пратећи тенденције развоја малолетничког кривичног права у свету, реформама кривичног законодавства, Република Србија је 2005. године донела Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица<sup>1</sup> којим је из Кривичног законика изузела уређење материјалног, процесног и извршног законодавства који се односи на малолетне учиниоце кривичних дела, као и на њихову заштиту у кривичим поступцима чиме је целокупни поступак који се односи на ова лица заокружила једним законом.

Најзначајнија новина уведена Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица јесте предвиђање васпитних налога као алтернативних, диверзионих мера које имају за циљ да поступак покренут против малолетног лица скрену на друге гране права као што су породично право, право социјалног старања и друге. Идеја је да се поступак против малолетног лица које је учинило кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година не покрене или да се већ покренути поступак обустави, како би се применом мера превентивног карактера малолетни учиниоци кривичних дела заштитили од штетног дејства суда за малолетнике.

Вансудске, диверзионе или неформалне мере према малолетним учиниоцима кривичних дела треба да обезбеде ефикаснију реакцију друштва на лакша кривична дела малолетника. С тим у вези, истиче се да неформалне мере производе значајне последице за малолетног учиниоца кривичног дела (нпр. налаже му се накнада штете, извињење оштећеном, добротворни рад), омогућавају брзу интервенцију према малолетнику, пружају могућност да шири друштвена заједница преузме значајнију улогу у планирању одговора локалне заједнице на криминалитет малолетника, не остављају штетне последице на мало-

---

<sup>1</sup> Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 85/2005.

летника, растеређују суд и поступак њиховог изрицања је брз, ефикасан, економичан и неформалан.<sup>2</sup>

## 2. ПОЈАМ ВАСПИТНИХ НАЛОГА

Као вид таквих алтернативних мера, поменути законом превиђено је постојање васпитних налога, односно васпитних препорука, забрана или упутстава којима се на различите начине одређују мере и методе којима се малолетници чувају од штетног дејства кривичних санкција за малолетнике.

Васпитни налози су посебне *sui generis* мере за чију је примену потребно испунити два кумулативна услова:

1. Формални услов који захтева да је малолетник (лице узрasta од 14 до 18 година живота) учинио кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора у трајању до пет година, и
2. Материјални услов који претпоставља да је малолетник признао извршење кривичног дела, те његов однос према делу и оштећеном из којег произлази оправданост васпитног налога.<sup>3</sup>

Признање малолетника може бити дато приликом саслушања које спроводи орган поступка давањем изјаве јавном тужиоцу за малолетнике односно у поступку пред судијом за малолетнике.

Сходно чл. 8 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, приликом избора васпитног налога органи који их изричу – јавни тужилац за малолетнике и судија за малолетнике, у обзир узимају интерес малолетника и оштећеног, водећи рачуна да се применом једног или више васпитних налога не омета школовање или запослење малолетника. Њихов избор и примена врши се у сарадњи са родитељима, усвојоцем или стараоцем малолетника, као и надлежним органом старатељства. Избор васпитног налога прати личност малолетника у смислу да мора да буде прилагођен његовој личности, при чему се посебно води рачуна о приликама у којима малолетник живи, као и његовој спремности да сарађује у њиховој примени. За примену појединих васпитних налога, као што је поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела, неопходан је и пристанак самог

---

<sup>2</sup> Д. Јовашевић, *Положај малолетника у кривичном праву*, Ниш 2010, 60.

<sup>3</sup> Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чл. 5.

оштећеног, те је овим јавни тужилац условљен приликом њиховог изрицања.

Одређени васпитни налог може да траје најдуже шест месеци, а у том року може да се замени другим васпитним налогом или укине.<sup>4</sup>

Испуњење васпитног налога од стране малолетног лица, уз извештај органа старатељства о испуњењу налога, условљава јавног тужиоца да донесе решење о одбацивању кривичне пријаве, односно предлога оштећеног за покретање поступка. Јавни тужилац је, такође, овлашћен да пријаву односно предлог оштећеног за покретање поступка одбаци и уколико је малолетник само делимично испунио изречени налог, уколико нађе да је то целисходно, узимајући у обзир природу дела, околности под којима је учињено, ранији живот малолетника, његова лична својства као и разлоге неиспуњења васпитног налога у целини. У супротном, јавни тужилац подноси захтев за покретање припремног поступка судији за малолетнике.

### 3. ВРСТЕ ВАСПИТНИХ НАЛОГА

Сходно чл. 7 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица предвиђене су следеће врсте васпитних налога:

1. *Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин у целини или делимично отклониле штетне последице дела.* – Овим налогом омогућава се суочавање малолетника са оштећеним лицима како би малолетник на тај начин схватио да је оштећенима нанео одређену штету. То може имати дејство на јачање његове личне одговорности за своје поступке, те сагледавање последица учињеног дела. Како се овиме омогућава непосредни контакт учиниоца и жртве, то омогућава и жртви да се укључи у поступак, искаже своја осећања и пружи учиниоцу прилику да се лично покаје за учинијену штету. Код овог налога се, приликом његовог изрицања, тражи додатни услов, а то је пристанак оштећеног да учинилац на овај начин отклони штетне последице.

2. *Редовно похађање школе или редовни одлазак на посао.* – Овим налогом омогућава се социјална интеграција малолетника у друштвену заједницу и развијање свести о неопходности понашања у складу са друштвеним нормама. Током извршавања овог налога малолетник има помоћ одговарајућих стручних особа које прате процес њиховог школовања или рада. Предност овог налога јесте јачање одговорности

---

<sup>4</sup> Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чл. 8, ст. 2.

малолетника, његове дисциплине, побољшавање његових радних навика и смањивање времена његове доколице.

3. *Укључивање у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја, без накнаде.* – Овим налогом настоји се да малолетник прихвати друштвене вредности како би се оспособио за преузимање корисне и делотворне улоге у друштву. Овим налогом изражена је идеја да се малолетник подвргне обавезама како би имао мало времена у којем је препуштен доколици. Истовремено се овиме утиче на јачање његове радне навике и дисциплине.

4. *Подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога.* – Овај налог пре свега има медицински карактер у смислу да је неопходан када се установи да је малолетник подложен зависностима од употребе алкохола или психоактивних супстанци услед чега постоји бојазан да он поново изврши кривично дело.

5. *Укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.* – Овај налог такође представља меру медицинског карактера која је усмерена на јачање личних капацитета малолетника и отклањању асоцијалних понашања. Њихов циљ јесте да малолетник сагледа последице свог понашања, да научи начине за превазилажење сукоба и преузме одговорност за своја понашања и последице које је проузроковао.

Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица из 2015. године предвиђао је још два васпитна налога која се могу применити према малолетном учиниоцу кривичног дела, и то су:<sup>5</sup>

6. *Похађање курсева или припрема и полагање испита којима се проверава одређено знање.* – Овај налог омогућава коришћење удружења грађана као и све организације које реализују програме формалног и неформалног образовања који имају за циљ стицање знања и вештина и унапређивање компетенција малолетника и доприносе конкурентности малолетника при запошљавању.<sup>6</sup>

7. *Укључивање у одређене спортске активности.* – Овим налогом омогућава се малолетнику да се ангажује у спортским удружењима која су основана у складу са Законом о спорту, које удружење је у

---

<sup>5</sup> Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>, чл. 9.

<sup>6</sup> Л. Буквић, Б. Поповић-Ћитић, „Унапређење примене васпитних налога кроз сарадњу са организацијама цивилног друштва“, *Култура полиса* 36/2018, 309.

обавези да малолетнику по пријему изда чланску карту, омогући коришћење спортских објеката и терена, спортских реквизита и услуга спортског стручњака. Удружење има обавезу да процењује карактеристике и предиспозиције малолетника и опредељује групу у коју ће малолетник бити укључен, да обавештава њега и родитеље о распореду тренинга, трајању тренинга, висини чланарине и потребној опреми. Задужена особа у организацији мора да буде спортски стручњак који има одговарајуће образовање у области физичког васпитања и спорта, радно искуство и склоности за рад са младима.

Нацртом Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица прецизирани су такође услови за примену васпитних налога те се они могу изрећи малолетнику уколико постоји признање кривичног дела од стране малолетника које је поткрепљено и другим доказима, околности под којима је кривично дело учињено и које оправдавају примену васпитног налога, пристанак малолетника на примену васпитног налога и однос према кривичном делу и оштећеном из којег произилази оправданост примене. Према малолетном учиниоцу кривичног дела, према Нацрту закона могу се применити један или више васпитних налога за кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до осам година (чиме је проширена њихова примена). Изриче их надлежни јавни тужилац за малолетнике или судија за малолетнике односно веће за малолетнике и о њиховом изрицању води се посебна евиденција и статистика.

Приликом избора васпитног налога, према Нацрту закона, надлежни јавни тужилац за малолетнике и судија за малолетнике узимају у обзир у целини интерес малолетника и оштећеног, водећи рачуна да се примењивањем једног или више васпитних налога не омета школовање или запослење малолетника.<sup>7</sup>

#### **4. УСЛОВНО ОДЛАГАЊЕ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА УЗ ПРИМЕНУ ВАСПИТНОГ НАЛОГА ОД СТРАНЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА**

Уколико је малолетник извршио кривично дело за које је у Кривичном законiku предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, јавни тужилац за малолетнике, односно судија за малолетнике, уместо да покрену кривични поступак или да покренути поступак

---

<sup>7</sup> С. Ћопић, „Правни и институционални оквир за примену алтернативних санкција и решења са елементима ресторативне правде у Србији“, *Ставови грађана и стручњака о алтернативним санкцијама и рестративној правди*, (ур. В. Николић-Ристановић, Н. Вучковић), Београд 2015, 24.

обуставе, могу да одлуче да малолетнику изрекну један или више васпитних налога.

Ова могућност предвиђена је уколико јавни тужилац, односно судија за малолетнике процене да не би било целисходно да се води кривични поступак према малолетнику, а све с обзиром на природу кривичног дела и околности под којима је дело учињено, ранији живот малолетника и његова лична својства. Ради утврђивања тих околности могу се тражити обавештења од родитеља, усвојиоца тј. староца малолетника, других лица и установа, а када је потребно сви они се, као и малолетник, могу позвати ради давања непосредних обавештења. Уколико је, да би се донела одлука о условном одлагању поступка, потребно да се испитају лична својства малолетника, јавни тужилац може да упути малолетника у прихватилиште за децу и омладину или у васпитну установу (најдуже до 30 дана).<sup>8</sup>

Када оцени да није целисходно покренути поступак према малолетнику, уз навођење разлога, у року од осам дана од дана пријема обавештења орган старатељства и оштећеног који у року од осам дана могу да захтевају од већа за малолетнике непосредно вишег суда да ипак одлучи о покретању поступка.<sup>9</sup>

Јавни тужилац може одлуку о непокретању поступка условити пристанком малолетника и његових родитеља, усвојиоца или староца, као и спремношћу малолетника да прихвати и испуни један или више васпитних налога. Приликом избора налога, свакако се води рачуна о томе да ли су прилагођени личности малолетника и приликама у којима живи као и његову спремност да сарађује у њиховој примени. Уколико малолетник у потпуности испуни васпитни налог, органу старатељства подноси се извештај те јавни тужилац доноси решење о одбацивању кривичне пријаве односно предлога оштећеног за покретање поступка. Он то може урадити и уколико малолетник делимично испуни васпитни налог, уколико нађе да покретање поступка с обзиром на природу кривичног дела и околности под којима је оно учињено, ранији живот малолетника, његова лична својства и разлоге неипуњења васпитног налога у потпуности.<sup>10</sup>

---

<sup>8</sup> Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чл. 58, ст. 1 и 2.

<sup>9</sup> Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чл. 58, ст. 4.

<sup>10</sup> Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чл. 62.

## 5. ОДНОС ВАСПИТНИХ НАЛОГА И ПОСЕБНИХ ОБАВЕЗА

Посматрано теоријски, васпитни налози као алтернатива кривичним санкцијама, имају велику сличност са посебним обавезама као најблажим васпитним мерама – мерама упозорења и усмеравања које представљају једну врсту кривичних санкција. Ипак, међу њима постоје извесне разлике. Те разлике између посебних обавеза (као врсте васпитних мера) и васпитних налога (као диверзионих мера) се углавном свODE на следеће:

1) посебне обавезе представљају врсту кривичне санкције, док васпитни налози то нису, већ напротив, представљају мере које служе замени, они су алтернатива кривичним санкцијама,

2) посебне обавезе увек изриче суд, док васпитни налог може да изрекне суд, али и јавни тужилац за малолетнике,

3) посебне обавезе се увек изричу у спроведеном кривичном поступку после изведених доказа, а васпитни налози представљају алтернативне мере скретања и избегавања вођења кривичног поступка,

4) циљ и сврха ове две мере се разликују. Тако је циљ примене посебних обавеза остварење законом предвиђеног утицаја на развој и јачање личне одговорности малолетника, његово васпитавање и правилан развој личности, док је циљ васпитних налога да се не покреће кривични поступак или да се он обустави,

5) трајање ових мера је одређено на различит начин јер васпитни налог може да траје најдуже шест месеци, а посебне обавезе могу да трају и до годину дана,

6) различите су последице неизвршења изречене мере. У случају неиспуњења посебне обавезе, она се може обуставити или заменити другом васпитном мером, док се у случају неиспуњења васпитног налога као последица јавља започињање или настављање кривичног поступка који може, али и не мора резултирати изрицањем неке од васпитних мера и

7) васпитни налог се може изрећи само према малолетном учиниоцу кривичног дела за које је у закону прописана казна затвора до пет година, док се посебне обавезе под одређеним условима могу изрећи и млађем пунолетном лицу и то у случају извршења било ког кривичног дела.<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> Д. Јовашевић, 123–124.



## 6. МЕЂУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ КАО ОСНОВА ЗА УВОЂЕЊЕ ДИВЕРЗИОНИХ МЕРА

Извршеном реформом кривичног правосуђа и доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Република Србија је ову посебну категорију учиниоца кривичних дела издвојила и за њих предвидела посебне органе, посебне поступке и посебне врсте кривичних санкција како би се што адекватније прилагодила личности ових учинилаца и остварила сврху кривичног законодавства. У потреби да на што прецизнији начин уреди ову област и приступи проблему малолетничке делинквенције на што погоднији начин, основу пружају бројна међународна документа која се су годинама уназад бавила регулисањем питања правног положаја малолетника и спречавања односно сузбијања њихових девијантних понашања.

Један од основа за примену васпитних налога у праву Републике Србије налази се у чл. 40, ст. 3 тач. б Конвенције ОУН о правима детета усвојену на 44. заседању Генералне скупштине ОУН у Њујорку 1989. године. Овом Конвенцијом су стране уговорнице обавезане да ће настојати да подстичу стварање закона, поступака, органа и установа који се изричито односе на децу и баве децом за коју се тврди, која су оптужена или за коју је утврђено да су прекршила кривични закон, а посебно доношење мера кад год је могуће и пожељно за поступање са таквом децом, без прибегавања судском поступку, с тим да у потпуности буду поштована људска права и законска заштита. Такође, поменутом Конвенцијом потврђено је да се сврха примене одговарајућих налога, мера или санкција према малолетним учиниоцима кривичних дела у сваком случају мора остварити што потврђује такође чл. 40 ст. 4 којим је одређено да ће малолетним учиниоцима кривичних дела на располагању бити стављен широк спектар мера као што су брига, усмеравање, надзор, правна помоћ, условно кажњавање, прихват, образовање и програми стручне обуке и друге алтернативе институционалној бризи, како би се обезбедило да се са децом поступа на начин који одговара њиховој добробити и који је сразмеран како околностима тако и учињеном делу.

Имајући у виду да је самом Конвенцијом предвиђено да она подлеже ратификацији, ранија држава ју је Законом о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета<sup>12</sup> ратификовала 1990. године и обавезала се да је примењује у потпуности.

---

<sup>12</sup> Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, *Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр.15/90 и *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.

Поред поменуте Конвенције и други међународни документи промовишу примену неформалних мера према учиниоцима кривичних дела. Ту спадају:

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода,
2. Минимална стандардна правила за малолетничко кривично правосуђе (тзв. Пекиншка правила),
3. Правила УН о заштити малолетника лишених слобод (тзв. Хаванска правила),
4. Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције (тзв. Ријадске смернице),
5. Стандардна минимална правила УН за алтернативне казнене мере (тзв. Токијска правила) и
6. Европска правила о друштвеним санкцијама и мерама за спровођење малолетничког кривичног правосуђа (тзв. Бечка правила).

Осим поменутих аката међународних организација, од посебног значаја за примену ових налога су и следеће препоруке Савета Европе:

1. Препорука П (87) 20 о друштвеном реаговању на делинквенцију малолетника, из 1987. године,
2. Препорука П (88) 6 о друштвеном реаговању на делинквентно понашање младих који потичу из мигрантских породица, из 1988. године,
3. Препорука П (2003) 20 о новим начинима третирања малолетничког преступништва (делинквенције) и улози малолетничког правосуђа, из 2003. године и
4. Европска правила за санкције и мере П (92) 16 из 1992. године.

## **7. ДИВЕРЗИОНЕ МЕРЕ У УПОРЕДНОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ**

На сличан начин ову врсту алтернативних мера познају и друга законодавства у региону као што су, у Црној Гори Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку<sup>13</sup> и у Републици Срп-

---

<sup>13</sup> Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку, *Сл. лист Црне Горе*, бр. 64/11 и 1/18.

ској Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку.<sup>14</sup>

Поменути Закон о малолетницима у кривичном поступку предвидео је да се малолетном учиниоцу кривичног дела, под условима прописаним законом, могу изрећи алтернативне мере чија је сврха да се према њему не покреће поступак или да се поступак обустави, а да се применом тих мера утиче на правилан развој малолетника и јачање његове личне одговорности. С тим у вези, предвиђене су две врсте алтернативних мера: опомену и васпитни налог.

Опомена се може изрећи за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до три године уколико постоје докази из којих се јавља основана сумња да је малолетник учинио кривично дело, уколико малолетник да свој пристанак уз сагласност законског заступника те уколико према њему није раније већ примењен васпитни налог или изречена кривична санкција. Опомену изриче државни тужилац за малолетнике или је одређује овлашћени полицијски службеник са посебним знањима из области заштите права малолетних лица, уз писано одобрење државног тужиоца. Приликом изрицања опомене посебно се цени однос малолетника према делу и оштећеном.

Уколико је за кривично дело прописана новчана казна или казна затвора до десет година, према малолетнику се може изрећи један или више васпитних налога и то само уколико постоје докази из којих се јавља основана сумња да је малолетник учинио кривично дело, уколико малолетник да свој пристанак уз сагласност законског заступника. Предвиђени васпитни налози су поравнање са оштећеним, редовно похађање школе или редовно одлажење на посао, укључивање у одређене спортске активности, обављање друштвено корисног или хуманитарног рада, плаћање новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохола или дроге, укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи, саветовалишту или другој одговарајућој организацији, похађање курсева за стручно оспособљавање или припрема и полагање испита, као и уздржавање од посећивања одређеног места или контакта са одређеним лицима. Њих изриче искључиво надлежни државни тужилац за малолетнике, ценећи однос мало-

---

<sup>14</sup> Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 13/10, 61/13 и 68/20. Због уставног уређења, у Републици Српској, Федерацији БиХ и Брчко Дистрикту БиХ усвојена су три истоимена закона. Овде ћемо приказати само законска решења у Републици Српској.

летника према делу и самом оштећеном. Могу да трају најдуже шест месеци и у том року се могу заменити другим налогом или, пак, укинути. Приликом избора васпитног налога, државни тужилац узима у обзир интерес малолетника и оштећеног, водећи рачуна о спремности малолетника да сарађује у испуњавању васпитног налога као и да се применом налога не омета његово школовање и запослење. Избор налога се, такође, врши у сарадњи са родитељима, усвојоцем или стараоцем малолетника.

На сличан начин је ова материја малолетничког законодавства уређена и у Републици Српској. Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку предвидео је, такође две врсте алтернативних мера које се могу применити према малолетницима, а то су полицијско упозорење и васпитне препоруке.

Полицијско упозорење може се изрећи за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до три године и то само уколико малолетник признаје извршење дела, уколико је признање дато слободно и добровољно, уколико постоји довољно доказа да је малолетник извршио кривично дело и да му већ раније није изрицано полицијско упозорење, примењена васпитна препорука или изрицана кривична санкција. Њега изриче полцијски службеник који поседује посебна знања, уз претходно одобрење тужиоца.

Васпитне препоруке које се могу изрећи малолетнику по одредбама овог закона су лично извињење оштећеном, накнада штете оштећеном, редовно похађање школе или редовно одлажење на посао, укључивање у рад, без накнаде, у хуманитарне организације или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја, лечење у одговарајућој здравственој установи (болничко или амбулантно) и укључивање у појединачни или групни третман васпитних, образовних, психолошких и других саветовалишта. За сваки конкретни случај, малолетнику се могу одредити једна или више васпитних препорука, које могу да трају најдуже једну годину у ком периоду могу да се замене другом препоруком или укинути. Приликом њиховог одабира води се рачуна о мишљењу и интересу малолетника, као и о интересима оштећеног који мора да да свој писани пристајак на примену васпитне препоруке. Свака изречена васпитна препорука не сме да омета редовно школовање или рад малолетника и њихово спровођење врши се у сарадњи са родитељима, усвојоцем или стараоцем малолетника и надлежним органом старатељства.

## 8. АНАЛИЗА ПРИМЕНЕ ДИВЕРЗИОНИХ МЕРА У ПРАКСИ СУДОВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

У пракси судова на територији Републике Србије у 2018. години изречено је укупно 289 васпитних налога. Од тога је 230 налога применио јавни тужилац за малолетнике, а 59 судија за малолетнике. Углавном се радило о извршењу кривичних дела против имовине, против живота и тела и кривичних дела против здравља људи. Изречени су васпитни сви налози осим налога који се састоји у подвргавању одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога.<sup>15</sup>

У пракси судова у 2019. години изречено је 277 васпитних налога од којих је 244 изрекао јавни тужилац за малолетнике, а 33 судија за малолетнике. Такође, углавном се радило о извршењу кривичних дела против имовине, против живота и тела и кривичних дела против здравља људи. Међутим, у великом броју било је и извршења кривичних дела против слобода и права човека и грађанина. Изречени су васпитни сви налози осим налога који се састоји у подвргавању одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога и укључивања у појединачни и групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.<sup>16</sup>

У 2020. години, према малолетним учиниоцима кривичних дела, примењено је 263 васпитна налога од тога је 224 изрекао јавни тужилац за малолетнике, а 39 судија за малолетнике. Такође, углавном се радило о извршењу кривичних дела против имовине, против живота и тела и кривичних дела против здравља људи, али је у великом броју било и извршења кривичних дела против слобода и права човека и грађанина. Изречени су васпитни сви налози осим налога који се састоји у подвргавању одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога и укључивања у појединачни и групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.<sup>17</sup>

У 2021. години, према малолетним учиниоцима кривичних дела, примењени су васпитни налози у 259 случајева од чега их је јавни тужилац за малолетнике изрекао у 180 случајева, а у 79 случајева судија за малолетнике. Углавном се радило о извршењу кривичних дела против имовине, против живота и тела и кривичних дела против

---

<sup>15</sup> Билтен 645, Републички завод за статистику Републике Србије, 2018.

<sup>16</sup> Билтен 666, Републички завод за статистику Републике Србије, 2019.

<sup>17</sup> Билтен 678, Републички завод за статистику Републике Србије, 2020.

здравља људи. Изречени су васпитни сви налози осим налога који се састоји у подвргавању одговарајућем испитивању и одвицавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога и укључивања у појединачни и групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.<sup>18</sup>

У 2021. години, према малолетним учиниоцима кривичних дела, примењени су васпитни налози у 259 случајева од чега их је јавни тужилац за малолетнике изрекао у 183 случајева, а у 76 случајева судија за малолетнике. Углавном се радило о извршењу кривичних дела против имовине, против живота и тела и кривичних дела против здравља људи. Изречени су васпитни сви налози осим налога који се састоји у подвргавању одговарајућем испитивању и одвицавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога и укључивања у појединачни и групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.<sup>19</sup>

Резултати до којих се дошло јесу, пре свега, да је пракса да се васпитни налози изричу у мањој мери, углавном због извршења истих и истородних кривичних дела и углавном из изриче јавни тужилац за малолетнике.

Анализирањем резултата до којих се дошло аутор је стао на следеће становиште. Увођење васпитних налога у законски текст не представља посебну вредност уколико их домаћа судска пракса не прихвата или их пак прихвата само делимично. Како не би остали „мртво слово на папиру“ њихова реална и објективна примена у пракси мора да задовољи захтеве специјалне и опште превенције малолетничког криминалитета. Због тога ово излагање окончавам практичним аспектом примене васпитних налога у пракси.

У светлу дешавања у Основној школи „Владислав Рибникар“ у Београду када је дете од 13 година учинило масакр у којем је смртно страдало десеторо особа, а шесторо рањено, узевши у обзир предлог измене закона у којем би се старосна граница за изрицање кривичне санкције према малолетнику смањила са 14 на 12 година живота, аутор рада сматра да се померањем старосне границе за постојање кривичне одговорности не би постигла општа сврха кажњавања, као ни њена специјална превенција. У друштву преовладава сазнање да се деца узраста до 14 година не могу процесуирати те постоје извесна сазнања да се управо из тог разлога велики број деце врбује ради извршења одређених кривичних дела, углавном кривичних дела против имовине и против здравља људи. Знајући да се они не могу каз-

---

<sup>18</sup> *Билтен 690*, Републички завод за статистику Републике Србије, 2021.

<sup>19</sup> *Саопштење 188*, Републички завод за статистику Републике Србије, 2022.

нити нити увести у сам кривични поступак постоје велике злоупотребе те деце која касније и сами, без икакве принуде или присиле буду извршиоци кривичних дела.

## 9. ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду специфичне карактеристике личности малолетника, у кривичним поступцима пред надлежним судовима када се утврђује да су управо они извршиоци кривичних дела, мора се посебно водити рачуна како се не би остварио контраефекат и изазвао већи револт малолетника према друштву. Приликом њиховог процесуирања, као и приликом изражавања друштвене осуде за понашања којим се вређају вредности заштићене друштвеним поретком мора се водити рачуна да се превентивно и васпитно утиче на живот малолетника остварујући притом општу сврху кривичних санкција – спречавање учиниоца да даље врши кривична дела, као и утицање на друга лица да се уздрже од вршења кривичних дела.

Реформом кривичног законодавства и под утицајем бројних међународних докумената који детаљно уређују положај малолетника, Република Србија је 2005. године донела Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, којим је ову категорију учинилаца кривичних дела издвојила из Кривичног законика чиме је посебну пажњу посветила положају, статусу, поступку и санкцијама које се овој категорији учиниоца могу изрећи (имајући у виду њихов узраст, степен душевне зрелости, личне прилике, као и саму њихову личност).

Бројни међународни документи предвидели су да се, у одређеним случајевима, узимајући у обзир све наведене карактеристике малолетника, сврха кривичних санкција може остварити и без покретања самог кривичног поступка. Задаци који су постављени пред малолетничко кривично право, у одређеним случајевима могу се остварити и применом мера које немају карактер санкције већ супротно, имају за циљ да кривични поступак скрену на друге гране права и тиме васпитно и превентивно утичу на учиниоца кривичног дела, штитећи га од штетног дејства суда за малолетнике.

Васпитни налози примењују се са циљем да се избегне стигматизација малолетника која проистиче из кривичног поступка и, посебно, кажњавања малолетног учиниоца. Чињеница да малолетник има криминални досије доводи до етикетирања малолетника као криминалца. Означавање такве деце као проблематичне и њиховим строгим искључењем из друштва изрицањем најтежих малолетничких санкција (нпр. малолетничког затвора), а не пружањем других алтернатив

них видова помоћи усмерених на њихову рехабилитацију – може итекако утицати на даљи развој личности малолетника и њихово одрастање. То последично доводи до маргинализације и одбацивања малолетника као непожељног и опасног члана друштвене заједнице, као и до њихове даље криминализације.<sup>20</sup>

Сходно томе, под утицајем до тада развијеног малолетничког кривичног права и Република Србија је новодонетим кривичним законом важећим за малолетне учиниоце кривичних дела предвидела постојање тзв. васпитних налога којима се изражава друштвена осуда за одређена понашања, али се малолетник не изводи пред суд и на одређени начин штити од целокупне процедуре под чијим би се утицајем његов револт и бунт изразили у још јачој мери. Њихов циљ јесте управо да се малолетнику да још једна шанса предочавајући му штетност његовог поступања и вероватноћу да ће му, у случају поновљеног кривичног дела, слободе и права бити ограничена или одузета. Због тога, малолетник се на различите начине обавезује да активно учествује у отклањању штетних последица кривичног дела које је учинио радећи, притом, на подизању његове свести и подизању одговорности за штетне последице које је проузроковао. Тиме се на адекватан начин утиче на враћање малолетника у прихватљиве друштвене токове, на јачању његове одговорности и подизању његове свести.

---

<sup>20</sup> М. Стојановић, В. Жунић-Павловић, „Васпитни налози – савремени облик реаговања на малолетничку делинквенцију“, *Право у функцији развоја друштва*, Приштина 2019, 57.



## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### Библиографске референце

1. *Билтен 645*, Републички завод за статистику Републике Србије, 2018;
2. *Билтен 666*, Републички завод за статистику Републике Србије, 2019;
3. *Билтен 678*, Републички завод за статистику Републике Србије, 2020;
4. *Билтен 690*, Републички завод за статистику Републике Србије, 2021;
5. Буквић, Лидија, Поповић-Ћитић, Бранислава, „Унапређење примене васпитних налога кроз сарадњу са организацијама цивилног друштва“, *Култура полиса* 36/2018;
6. Јовашевић, Драган, *Положај малолетника у кривичном праву*, Правни факултет у Нишу, Центар за публикације, Ниш 2010;
7. *Саопштење 188*, Републички завод за статистику Републике Србије, 2022;
8. Стојановић, Марија, Жунић-Павловић, Весна, „Васпитни налози – савремени облик реаговања на малолетничку делинквенцију“, *Право у функцији развоја друштва*, Приштина 2019;
9. Ћопић, Сања, „Правни и институционални оквир за примену алтернативних санкција и решења са елементима ресторативне правде у Србији“, *Ставови грађана и стручњака о алтернативним санкцијама и ресторативној правди* (ур. В. Николић Ристановић, Н. Вучковић), Фондација Центар за демократију, Београд 2015;

### Правни извори

1. Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 13/10, 61/13 и 68/20;
2. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 85/2005;
3. Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку, *Сл. лист Црне Горе*, бр. 64/11 и 1/18;
4. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, *Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр.15/90 и *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97;
5. Нацрт Закона о изменама и допунама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.

*Jovana Kostić, LL.M.*

Law office, Niš

PhD student at the Faculty of Law, University of Niš

## **DIVERSION MEASURES IN THE JUVENILE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

### *Summary*

Bearing in mind the specificity of the biological, sociological, and psychological characteristics of minors, it was established that they are more susceptible to accepting socially unacceptable models of behavior and that they are prone to violent and affective reactions to external influences. This category of persons is considered particularly sensitive due to their insufficiently developed, reduced, and limited intellectual potentials. This is primarily due to their pronounced overemphasized interpersonal and inflexible behaviors, as well as their emphasized suggestible and flexible traits. Accordingly, when prosecuting these persons as perpetrators of criminal acts, special attention and special professional knowledge of the persons participating in those proceedings is required in order to adequately approach the minor and present him with the harmful consequences of the act he has committed as well as the sanctions he must bear as a result.

When expressing social condemnation for the behavior of minors deemed socially unacceptable, it's crucial to ensure that the methods used to address them align with the minor's personality. Specifically, it's crucial to ensure that these methods have an educational impact on the minor and don't exacerbate their pre-existing rebellion. Therefore, when dealing with juvenile offenders, it is crucial to ensure that the entire goal of the imposed sanctions is achieved. Just like the sanctions imposed on adult perpetrators of criminal acts, the sanctions imposed on minors must influence the minor not to commit criminal acts in the future. In addition, they must influence other persons to refrain from committing criminal acts. All sanctions must be in accordance with the minor's age, personality, life, social circumstances, motives for committing the act, as well as his demeanor after the act. There are certain cases where the aforementioned purpose of juvenile criminal sanctions can be achieved by not initiating criminal proceedings against the minor but by directing him to some other branches of law through the application of diversionary, informal measures in the form of educational orders. The paper analyzes the concept, content, conditions of application, characteristics, and duration of educational orders in the criminal law of Serbia as well as in countries in the region, with a focus on the segment of their application in practice.

**Key words:** *Minors; Alternative measures; Educational orders; Court; Adequate response measures.*

**СПИСАК РЕЦЕНЗЕНАТА РАДОВА ОБЈАВЉЕНИХ У  
ЗБОРНИКУ РАДОВА  
„ПРАВНЕ ПРАЗНИНЕ И ПУНОЋА ПРАВА“,  
У ПЕТ ТОМОВА  
СА XII НАУЧНОГ СКУПА ПОВОДОМ  
ДАНА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА  
који је одржан 28. октобра 2023. год. на Палама  
(по азбучном реду, са знаком државе из које су)**

1. Аврамовић, Драгутин, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
2. Алихоџић, Јасмина, редовни професор Правног факултета Универзитета у Тузли, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
3. Амповска, Марија, ванредни професор Правног факултета Универзитета „Гоце Делчев“ у Штипу, Сјеверна Македонија;
4. Бабић, Илија, редовни професор у пензији, Београд, Република Србија;
5. Бановић, Божидар, редовни професор Криминалистичко-полицијског универзитета у Београду, Република Србија;
6. Барбаљи, Аларики, ванредни професор Универзитета „Велика Грчка“ у Катанцару, Република Италија;
7. Благоић, Драган, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Република Србија;
8. Божић, Радомир, редовни професор Економског факултета, Пале, Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
9. Бојић, Филип, доцент Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
10. Брковић, Радоје, редовни професор, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Република Србија;
11. Буха, Милијана, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
12. Васиљевић, Драгана, доцент Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
13. Васиљевић, Зоран, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
14. Вековић, Владимир, редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Република Србија;
15. Видић, Марија, ванредни професор Правног факултета Свеучилишта у Мостару, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
16. Вилић, Драгана, редовни професор Економског факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;

17. Влашки, Бојан, доцент Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
18. Влашковић Вељко, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, Република Србија;
19. Врањеш, Невенко, ванредни професор Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
20. Вујовић, Огњен, редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Република Србија;
21. Вучетић, Дејан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
22. Вучић, Михајло, виши научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд, Република Србија;
23. Говедарица, Младенка, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
24. Голијанин, Сања, доцент Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
25. Голубовић, Срђан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
26. Гоцевски, Драган, ванредни професор Правног факултета „Јустинијан Први“ Универзитета „Св. Кирил и Методиј“ у Скопљу, Сјеверна Македонија;
27. Грубешкић, Ивана, доцент Правног факултета Универзитета у Зеници, Босна и Херцеговина, Федерација БиХ;
28. Грујић, Здравко, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Република Србија;
29. Дамјановић, Драгана, доцент Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
30. Даниловић, Дамјан, ванредни професор Економског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
31. Демировић, Рамајана, ванредни професор Правног факултета Универзитета „Џемал Биједић“ у Мостару, Босна и Херцеговина;
32. Димитријевић, Предраг, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
33. Димовски, Дарко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
34. Дмичић, Миле, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
35. Дујмовић, Ана, ванредни професор Правног факултета Свеучилишта у Мостару, Босна и Херцеговина, ФБиХ;

36. Думан, Џамна, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Сарајеву, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
37. Дураковић, Анита, ванредни професор Правног факултета Универзитета „Демал Биједић“ у Мостару, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
38. Ђерић, Бранко, редовни професор Економског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Република Српска;
39. Ђокић, Иван, доцент Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
40. Ђорђевић Алексовски, Сања, доцент Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
41. Ђурђевић, Ненад, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, Република Србија;
42. Ђурђић Милошевић, Тамара, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, Република Србија;
43. Ђурђић, Војислав, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
44. Етелвина Леон, Марија де ла Казас, редовни професор Правног факултета Универзитета Лагуна, Тенерифе, Шпанија;
45. Илић, Иван, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
46. Иринеску, Луција, ванредни професор Правног факултета Универзитета „Александар Јоан Куза“ у Јашију, Румунија;
47. Јашаревић, Сенад, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
48. Јовичић, Катарина, виши научни сарадник, Институт за упоредно право, Београд, Република Србија;
49. Јотановић, Раденко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
50. Југовић, Сретен, редовни професор Криминалистичко-полицијског универзитета у Београду, Република Србија;
51. Јурковић, Цвија, ванредни професор Правног факултета Свеучилишта у Мостару, Босна и Херцеговина, Федерација БиХ;
52. Камбовски, Игор, редовни професор Правног факултета Универзитета "Гоце Делчев" у Штипу, Сјеверна Македонија;
53. Карбоне, Маријатереза, редовни професор Универзитета „Велика Грчка“ у Катанцару, Република Италија;
54. Кнежевић, Марко, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
55. Кнежевић, Саша, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
56. Ковачевић, Љубинка, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;

57. Ковачевић, Славиша, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
58. Костић, Милан, редовни професор Економског факултета у Крагујевцу, Република Србија;
59. Краљић, Сузана, редовни професор Правног факултета Универзитета у Марибору, Република Словенија;
60. Крећа, Миленко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
61. Крешталица, Сања, доцент Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
62. Крстић, Новак, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
63. Кулаузов, Маша, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
64. Лалић, Срђан, ванредни професор Економског факултета Брчко Универзитета у Источном Сарајеву, Република Српска;
65. Лепетић, Јелена, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
66. Лобрано, Ђовани, редовни професор, Папски католички универзитет у Перуу, Универзитет у Сасарију, Република Италија;
67. Лончар, Зоран, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
68. Лукић, Наталија, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
69. Марић, Бојан, ванредни професор Саобраћајног факултета, Добој, Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
70. Марјановић, Сања, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
71. Марковић, Горан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
72. Марковић, Иванка, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
73. Матић Матешковић, Инес, доцент Правног факултета Свеучилишта у Ријеци, Република Хрватска;
74. Мехмедовић, Емир, ванредни професор Факултета за управу Универзитета у Сарајеву, Босна и Херцеговина, Федерација БиХ;
75. Миковић, Борјана, ванредни професор Факултета политичких наука Универзитета у Сарајеву, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
76. Милинковић, Игор, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
77. Милић, Иван, доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;

78. Милотић, Иван, редовни професор Правног факултета Свеучилишта у Загребу, Република Хрватска;
79. Милошевић, Горан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
80. Мирјанић, Жељко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
81. Михес, Кристијан Думитру, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Орадеу, Румунија;
82. Мораит, Бранко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
83. Мујовић, Ранко, редовни професор Правног факултета Универзитета Црне Горе у Подгорици, Црна Гора;
84. Настић, Маја, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
85. Новаковић, Урош, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
86. Обрадовић, Горан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
87. Онида, Пјетро Паоло, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Сасарију, Република Италија;
88. Орловић, Слободан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
89. Пајић, Денис, ванредни професор Правног факултета Универзитета „Џемал Биједић“ у Мостару, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
90. Паламарчук, Евгениј Александрович, ванредни професор, Ростовски институт (одјелење) Сверуског државног универзитета правде у Ростову на Дону; Донски државни технички универзитет, Ростов на Дону, Руска Федерација;
91. Палачковић, Душица, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, Република Србија;
92. Перић Ромић, Ранка, ванредни професор Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
93. Перишић Ћеранић, Јелена, научни савјетник Института за упоредно право у Београду, Република Србија;
94. Перишић, Срђан, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
95. Петров, Владан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
96. Петровић, Борислав, академик и редовни професор Правног факултета Универзитета у Сарајеву, Босна и Херцеговина;

97. Петровић, Далибор, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
98. Петровић, Стојана, доцент Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Република Српска;
99. Пилиповић, Милан, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
100. Планојевић, Нина, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, Република Србија
101. Поповић, Душан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
102. Поповић, Предраг, доцент Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
103. Прица, Милош, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
104. Пупић, Мирјана, доцент Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
105. Радић, Дарко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
106. Радојевић, Мијодраг, научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд, Република Србија;
107. Раичевић, Небојша, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
108. Ракић, Бранко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
109. Рачић, Ранка, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
110. Ристивојевић, Бранислав, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
111. Родригез Ароха, Белинда, редовни професор Интеркултуралног универзитета Државе Пуебла, Мексико;
112. Розић, Иво, редовни професор Правног факултета Свеучилишта у Мостару, Босна и Херцеговина, Федерација БиХ;
113. Савић, Матеј, ванредни професор Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
114. Савић, Сања, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
115. Савчић, Сања, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
116. Сакоћио, Антонио, редовни професор Правног факултета Универзитета „Сапјенца“ у Риму, Италија;



117. Самарџић, Сандра, доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
118. Самарџић, Стефан, доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
119. Симовић, Дарко, редовни професор Криминалистичко-полицијског универзитета у Београду, Република Србија;
120. Симовић, Миодраг, академик и редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
121. Станковић, Марко, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
122. Станковић, Милош, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
123. Станковић, Урош, доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
124. Старчевић, Јелена, доцент, Министарство за научнотехнолошки развој и високо образовање Републике Српске, Босна и Херцеговина, Република Српска;
125. Стјепановић, Богдана, научни сарадник Института за упоредно право у Београду, Република Србија;
126. Стјепановић, Станка, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина, Република Српска;
127. Стојановић, Здрава, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
128. Тасић, Анђелија, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, Република Србија;
129. Тот, Давид, доцент Правног факултета Универзитета у Печују, Мађарска;
130. Тузов, Данил Олегович, редовни професор Правног факултета Националног истраживачког универзитета „Висока школа економије“, Санкт Петербург, Русија;
131. Тучић, Борис, доцент Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
132. Ћорић, Драгана, доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Република Србија;
133. Хајдаревић, Сунчица, доцент, Правни факултет Универзитета „Џемал Биједић“, Мостар, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
134. Хаџић, Мехмед, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Сарајеву, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
135. Цветковић Ћорђевић, Валентина, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;
136. Цуцић, Вук, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, Република Србија;

137. Чворовић, Драгана, ванредни професор Криминалистичко полицијски универзитет у Београду, Република Србија;
138. Чворовић, Зоран, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, Република Србија;
139. Челић, Душко, доцент Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Република Србија;
140. Чолаковић, Маја, редовни професор Правног факултета Универзитета „Џемал Биједић“ у Мостару, Босна и Херцеговина, ФБиХ;
141. Чоловић, Владимир, редовни професор и научни савјетник, Институт за упоредно право, Београд, Република Србија;
142. Шаула, Валерија, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Република Српска;
143. Шетка, Гојко, доцент Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, Република Српска;
144. Шикман, Миле, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, Република Српска.

**LIST OF REVIEWERS OF PAPERS PUBLISHED IN  
PROCEEDINGS  
"LEGAL GAPS AND THE COMPLETENESS OF LAW"  
IN FOUR VOLUMES  
WITH XII SCIENTIFIC CONFERENCE ON THE OCCASION OF THE  
DAY OF THE FACULTY OF LAW  
which was held on 28 October 2023, at Pale  
(in alphabetical order, with an indication of the country they are from)**

1. Academician Full Professor Petrović, Borislav, PhD, Faculty of Law, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
2. Academician Full Professor Simović, Miodrag, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
3. Full Professor Alihodžić, Jasmina, PhD, Faculty of Law, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
4. Full Professor Antonio Saccoccio, PhD, Faculty of Law, University of "Sapienza" Rome, Republic of Italy;
5. Full Professor Avramović, Dragutin, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
6. Full Professor Babić, Ilija, PhD, Retired Professor, Belgrade, Republic of Serbia;
7. Full Professor Banović, Božidar, PhD, University of Criminal Investigation and Police Studies in Belgrade, Republic of Serbia;
8. Full Professor Božić, Radomir, PhD, Faculty of Economics, Pale, University of East Sarajevo,, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
9. Full Professor Brković, Radoje, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia;
10. Full Professor Carbone, Mariateresa, PhD, Magna Graecia University of Catanzaro, Republic of Italy;
11. Full Professor Čolaković, Maja, PhD, Faculty of Law, Džemal Bijedić University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
12. Full Professor Čvorović, Zoran, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia;
13. Full Professor Đerić, Branko, PhD, Faculty of Economics, Pale, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
14. Full Professor Dimitrijević, Predrag, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
15. Full Professor Dimovski, Darko, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
16. Full Professor Dmičić, Mile, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;

17. Full Professor Gocevski, Dragan, PhD, Iustinianus Primus Faculty of Law, Ss Cyril and Methodius University in Skopje, Republic of North Macedonia;
18. Full Professor Đurđević, Nenad, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia;
19. Full Professor Đurđić, Vojislav, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
20. Full Professor Etelvina Leon, Maria de las Casas, PhD, University la Laguna, Tenerife, Spain;
21. Full Professor Golubović, Srđan, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
22. Full Professor Govedarica, Mladenka, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
23. Full Professor Jašarević, Senad, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
24. Full Professor Jotanović, Radenko, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
25. Full Professor Jugović, Sreten, PhD, University of Criminal Investigation and Police Studies, Republic of Serbia;
26. Full Professor Kambovski, Igor, PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Stip, Republic of North Macedonia;
27. Full Professor Knežević, Saša, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
28. Full Professor Kostić, Milan, PhD, Faculty of Economics, University of Kragujevac, Republic of Serbia;
29. Full Professor Kovačević, Ljubinka, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
30. Full Professor Kraljić, Suzana, PhD, Faculty of Law, University of Maribor, Republic of Slovenia;
31. Full Professor Kreća, Milenko, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
32. Full Professor Kulauzov, Maša, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
33. Full Professor Lobrano, Giovanni, PhD, Pontifical Catholic University of Peru, University of Sassari, Republic of Italy;
34. Full Professor Lončar, Zoran, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
35. Full Professor Marković, Goran, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
36. Full Professor Marković, Ivanka, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
37. Full Professor Milinković, Igor, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;

38. Full Professor Milošević, Goran, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
39. Full Professor Milotić, Ivan, PhD, Faculty of Law, University of Zagreb, Republic of Croatia;
40. Full Professor Mirjanić, Željko, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
41. Full Professor Morait, Branko, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
42. Full Professor Mujović, Ranko, PhD, Faculty of Law, University of Montenegro, Podgorica, Montenegro;
43. Full Professor Nastić, Maja, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
44. Full Professor Obradović, Goran, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
45. Full Professor Orlović, Slobodan, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
46. Full Professor Palačković, Dušica, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia;
47. Full Professor Petrov, Vladan, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
48. Full Professor Petrović, Dalibor, PhD, St. Vasilije Ostroški Faculty of Orthodox Theology in Foča, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
49. Full Professor Planojević, Nina, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia;
50. Full Professor Popović, Dušan, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
51. Full Professor Račić, Ranka, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
52. Full Professor Radić, Darko, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
53. Full Professor Raičević, Nebojša, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
54. Full Professor Rakić, Branko, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
55. Full Professor Ristivojević, Branislav, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
56. Full Professor Rodríguez Arrocha, Belinda, PhD, Intercultural University of the State of Puebla, Mexico;
57. Full Professor Rozić, Ivo, PhD, Faculty of Law, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
58. Full Professor Šaula, Valerija, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
59. Full Professor Savčić, Sanja, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;

60. Full Professor Šikman, Mile, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
61. Full Professor Simović, Darko, PhD, University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade, Republic of Serbia;
62. Full Professor Stjepanović, Stanka, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
63. Full Professor Stojanović, Zdrava, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
64. Full Professor Tuzov, Danil Olegovič, PhD, Faculty of Law of the National Research University "Higher School of Economics", St. Petersburg, Russia;
65. Full Professor Vasiljević, Zoran, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
66. Full Professor Veković, Vladimir, PhD, Faculty of Law, University of Priština with temporary seat in Kosovska Mitrovica, Republic of Serbia;
67. Full Professor Vilić, Dragana, PhD, Faculty of Economics, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
68. Full Professor Vučetić, Dejan, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
69. Full Professor Vujović, Ognjen, PhD, Faculty of Law, University of Priština with temporary seat in Kosovska Mitrovica, Republic of Serbia;
70. Full Professor, Principal Research Fellow Čeranić Perišić, Jelena, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade, Republic of Serbia;
71. Full Professor, Principal Research Fellow Čolović, Vladimir, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade, Republic of Serbia;
72. Associate Professor Ampovska, Marija, PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Stip, Republic of North Macedonia;
73. Associate Professor Barbagli, Alarico, PhD, University of “Magna Graecia” of Catanzaro, Republic of Italy;
74. Associate Professor Blagić, Dragan, PhD, Faculty of Law, University of Priština with temporary seat in Kosovska Mitrovica, Republic of Serbia;
75. Associate Professor Buha, Milijana, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
76. Associate Professor Cucić, Vuk, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
77. Associate Professor Cvetković Đorđević, Valentina, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
78. Associate Professor Čvorović, Dragana, PhD, University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade, Republic of Serbia;
79. Associate Professor Danilović, Damjan, PhD, Faculty of Economics, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;

80. Associate Professor Demirović, Ramajana, PhD, Faculty of Law, Džemal Bijedić University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
81. Associate Professor Dujmović, Ana, PhD, Faculty of Law, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
82. Associate Professor Duman, Džamna, PhD, Faculty of Law, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
83. Associate Professor Duraković, Anita, PhD, Faculty of Law, Džemal Bijedić University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
84. Associate Professor Đurđić Milošević, Tamara, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia;
85. Associate Professor Grujić, Zdravko, PhD, Faculty of Law, University of Priština with temporary seat in Kosovska Mitrovica, Republic of Serbia;
86. Associate Professor Hadžić, Mehmed, PhD, Faculty of Law, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
87. Associate Professor Ilić, Ivan, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
88. Associate Professor Irinescu, Lucia. PhD, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Romania;
89. Associate Professor Jurković, Cvija, PhD, Faculty of Law, University of Mostar, Federation of Bosnia and Herzegovina, Bosnia and Herzegovina;
90. Associate Professor Knežević, Marko, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
91. Associate Professor Kovačević, Slaviša, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
92. Associate Professor Krstić, Novak, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic Of Serbia,
93. Associate Professor Lalić, Srđan, PhD, Faculty of Economics Brčko, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
94. Associate Professor Lepetić, Jelena, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
95. Associate Professor Lukić, Natalija, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
96. Associate Professor Marić, Bojan, PhD, Faculty of Transport, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
97. Associate Professor Marjanović, Sanja, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;

98. Associate Professor Mehmedović, Emir, PhD, Faculty of Administration, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
99. Associate Professor Mihes, Cristian Dumitru, PhD, Faculty of Law, University of Oradea, Romania;
100. Associate Professor Miković, Borjana, PhD, Faculty of Policital Sciences, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
101. Associate Professor Novaković, Uroš, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
102. Associate Professor Onida, Pietro Paolo, PhD, Faculty of Law, University of Sassari, Republic of Italy;
103. Associate Professor Pajić, Denis, PhD, Faculty of Law, University "Džemal Bijedić" of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
104. Associate Professor Palamarchuk, Evgenii Aleksandrovitch, PhD, Rostov Institute (branch) All-Russian State University of Justice (RPA of the Ministry of Justice of Russia) in Rostov-on-Don; Don State Technical University, Rostov-on-Don, Russian Federation;
105. Associate Professor Perić Romić, Ranka, PhD, Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
106. Associate Professor Perišić, Srđan, PhD, Faculty of Philosophy, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
107. Associate Professor Pilipović, Milan, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
108. Associate Professor Prica, Miloš, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
109. Associate Professor Savić, Matej, PhD, Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
110. Associate Professor Savić, Sanja, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
111. Associate Professor Stanković, Marko, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
112. Associate Professor Stanković, Miloš, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
113. Associate Professor Tasić, Anđelija, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
114. Associate Professor Vidić, Marija, PhD, Faculty of Law, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
115. Associate Professor Vlašković Veljko, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia;



116. Associate Professor Vranješ, Nevenko, PhD, Faculty of Political sciences, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
117. Senior Research Fellow Jovičić, Katarina, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade, Republic of Serbia;
118. Senior Research Fellow Radojević, Mijodrag, Institute for Political Studies, Belgrade, Republic of Serbia;
119. Senior Research Fellow Vučić, Mihajlo, PhD, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, Republic of Serbia;
120. Assistant professor Bojić, Filip, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
121. Assistant Professor Čelić, Duško, PhD, Faculty of Law, University of Priština with temporary seat in Kosovska Mitrovica, Republic of Serbia;
122. Assistant Professor Ćorić, Dragana PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
123. Assistant Professor Damjanović, Dragana, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
124. Assistant Professor Đokić, Ivan, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade, Republic of Serbia;
125. Assistant Professor Đorđević Aleksovski, Sanja, PhD, Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia;
126. Assistant Professor Golijanin, Sanja, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
127. Assistant professor Grubešić, Ivana, PhD, Faculty of Law, University of Zenica, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
128. Assistant Professor Hajdarević, Sunčica, PhD, Faculty of Law, Džemal Bijedić University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina;
129. Assistant Professor Kreštalica, Sanja, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
130. Assistant Professor Matić Matešković, Ines, PhD, Faculty of Law, University of Rijeka, Republic of Croatia;
131. Assistant Professor Milić, Ivan, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
132. Assistant Professor Petrović, Stojana, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
133. Assistant Professor Popović, Predrag, PhD, Faculty of Security Studies, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
134. Assistant Professor Pupiće, Mirjana, PhD, Faculty of Law, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
135. Assistant Professor Samardžić, Sandra, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;

136. Assistant Professor Samardžić, Stefan, PhD, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
137. Assistant Professor Šetka, Gojko, PhD, Faculty of Security Studies, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
138. Assistant Professor Stanković, Uroš, Faculty of Law, University of Novi Sad, Republic of Serbia;
139. Assistant Professor Starčević, Jelena, PhD, Faculty of Education, Bijeljina, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
140. Assistant Professor Toth, David, PhD, Faculty of Law, University of Pécs, Hungary;
141. Assistant Professor Tučić, Boris, PhD, Faculty of Security Studies, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
142. Assistant Professor Vlaški, Bojan, PhD, Faculty of Law, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
143. Assistant Professor Vasiljević, Dragana, PhD, Faculty of Security Studies, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska;
144. Research Fellow Stjepanović, Bogdana, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade, Republic of Serbia.



CIP - Каталогизација у публикацији  
Народна и универзитетска библиотека  
Републике Српске, Бања Лука

34(082)

**НАУЧНИ скуп поводом Дана Правног факултета  
"Правне празнине и пуноћа права" (12 ; 2023 ; Пале)**

Зборник радова "Правне празнине и пуноћа права". Том 4  
= Collection of Paper "Legal gaps and the completeness of law". Vol.  
4 : XII Научни скуп поводом Дана Правног факултета,  
Међународни научни скуп одржан 28. октобра 2023. год. на  
Палама / [коуредници Димитрије Ђеранић ... [и др.]]. -  
Источно Сарајево : Правни факултет, 2024 (Лакташи :  
Графомарк). - XVI, 430 стр. : илустр. ; 25 cm

Текст ћир. и лат. - Радови на више језика. - Тираж 70. -  
Напомене и библиографске референце уз текст. -  
Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-99938-57-86-0

COBISS.RS-ID 141531393